S 28

Ze svazku Karl Marx-Friedrich Engels, Werke, Band 28, vydaného Institutem marxismu-leninismu při ÚV SED, Dietz Verlag Berlin, 1963, a podle fotokopií rukopisů přeložili Milan Kouřimský, Jiří Pechar, Zbyněk Sekal a Oldřich Vyhnalík. Uspořádáno podle ruského vydání K. Marx i F. Engels, Sočiněnija, tom 28, vydaného Institutem marxismu-leninismu při ÚV KSSS, Gospolitizdat, Moskva 1962. Předmluvu k českému vydání napsala Miluše Svatošová.

K. MARX
B. ENGELS
SPISY
28

(DOPISY SVAZEK 2)

1968

NAKLADATELSTVÍ
SVOBODA
PRAHA

VYDÁVÁ SE NA ZÁKLADĚ

USNESENÍ ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU

KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA

PROLETÁŘI VŠECH ZEMÍ, SPOJTE SE!

K. MARX

B. ENGELS

SPISY

28

DOPISY

2

PŘEDMLUVA K ČESKÉMU VYDÁNÍ

Druhý svazek Marxových a Engelsových dopisů, zařazený v souborném vydání jejich Spisů jako svazek 28, zahrnuje období let 1852—1855. Na rozdíl od předchozího svazku, který obsáhl delší a pestřejší období deseti let včetně bouřlivého revolučního roku 1848, se v korespondenci tohoto svazku obrážejí historické události i události provázející vývoj dělnického hnutí a konečně i životní etapa obou autorů z období nejen mnohem kratšího, ale i méně rušného a dramatického, z období nazývaného v historii dělnického hnutí dobou odlivu revoluce.

Hlavní historické události, které se zrcadlí v korespondenci i v dílech obou autorů z těchto let, jsou jednak státní převrat provedený Ludvíkem Bonapartem ve Francii v prosinci roku 1851, který Marx tak mistrně zobrazil a odsoudil ve svém „Osmnáctém brumairu Ludvíka Bonaparta". Z korespondence se dovídáme, že to byl Engelsův nápad srovnat tento státní převrat s 18. brumairem Napoleonovým (viz Engelsův dopis Marxovi z 3. prosince 1851)*.

Druhou významnou historickou událostí, která spadá do tohoto období a které oba autoři věnují značnou pozornost, je rusko-turecký konflikt, tzv. válka na Východě, do níž se vkládají i Anglie a Francie a která pak vyúsťuje v krymskou válku z let 1854—1855. Marxův a Engelsův zájem o události na tomto vzdáleném bojišti souvisí především s jejich publicistickou činností, neboť oba píší tehdy pro americký list „New-York Daily Tribune". Nespokojují

* Marx-Engels, Spisy, sv. 27, čes. vyd. 1968, str. 431.

se však s pouhým novinářským referováním o probíhajících událostech, nýbrž studují zároveň do hloubky historické (mj. národnostní a náboženské) a ekonomické kořeny tohoto konfliktu. Marx se pouští do důkladného studia anglické zahraniční politiky a diplomacie, Engels se věnuje soustavnému studiu vojenské strategie a taktiky, takže se později stává vynikajícím znalcem v tomto oboru. V článcích pro americké i jiné noviny a časopisy, i o jiných tématech, např. o anglické vnitřní i koloniální politice, uplatňují vždy, i když za velkých obtíží vzhledem k politickému zaměření novin, pro které píší, revoluční, marxistická hlediska.

Vedle významných historických a politických událostí obráží se však v Marxově a Engelsově korespondenci i malicherné hemžení v mikrosvětě evropské politické emigrace žijící v Londýně, především z řad německé maloburžoazie, ale i politiků typu Mazziniho, Kossutha, Ledru-Rollina apod. Marx a Engels byli nuceni věnovat počínání německé maloburžoazní emigrace pozornost i mnoho času, neboť šířením pomluv a intrikami ovlivňovala i některé jejich dřívější stoupence a přispěla k rozkolu v dělnických organizacích. Jména většiny těchto lidiček, s nimiž se tak často setkáváme v Marxových a Engelsových dopisech v tomto svazku, nevešla však do dějin. Jejich výstižný portrét vykreslili Marx a Engels v pamfletu „Velikáni emigrace".

V téže době se v Německu, v Kolíně nad Rýnem, připravuje velký politický proces proti zatčeným členům tamější obce Svazu komunistů. Marx i Engels sledují po celé měsíce s účastí osud německých soudruhů a v poslední fázi, kdy pod vlivem křivých výpovědí a falsifikátů připravených pruskou policií začíná hrozit nespravedlivý rozsudek, pracuje skupina londýnských komunistů pod Marxovým vedením neúnavně na pracném opisování a rozepisování dokumentů pro obhajobu obžalovaných a zasílá tyto dokumenty různými tajnými cestami do Německa. Ihned po skončení procesu píše Marx své „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům". A právě z korespondence se dovídáme, kolik těžkostí a hořkosti bylo spojeno s vydáním a rozšiřováním tohoto spisku.

S velkým zájmem sledují Marx a Engels i v tomto období příznaky hospodářské krize v Anglii a jiných průmyslových zemích a

především stávky anglických dělníků, zejména proslulou prestonskou stávku 30 000 textilních dělníků za zvýšení mezd, zahájenou v srpnu 1853. Předmětem jejich trvalého zájmu je i činnost revolučního křídla anglických chartistů vedených Ernestem Jonesem, především jejich politické mítinky a demonstrace.

V korespondenci se však neobrážejí jen vnější politické a historické události té doby, je tu zachycen i svět vědeckých zájmů obou autorů; dovídáme se podrobnosti o jejich studiu, o zrodu jejich děl i o autorských záměrech, které nebyly uskutečněny, jako např. Engelsova kniha o vojenském tažení v Uhrách v roce 1848 nebo Marxovy dějiny německé filosofie, které měl napsat pro americký magazín. Nesmírně zajímavé jsou sdělení a myšlenky vyslovované při studiu některých autorů, jako např. Marxovy poznámky k dílu amerického ekonoma Careyho, k názorům francouzského historika Thierryho, o Chateaubriandovi apod. V dopisech jsou často vyslovovány pregnantnější postřehy, než jaké byly uplatněny v publikovaných pracích. Pokud jde o Marxovo životní dílo, které tehdy nazýval Ekonomie, dočítáme se tu (v dopise Adolfu Clussovi z 15. září 1853), jak Marx těžce nese, že pro to „věčné škrábání do novin" si nemůže udělat několik měsíců čas na zpracování své Ekonomie. Marx i Engels se v té době marně snaží najít pro toto dílo nakladatele.

V dopisech, jak už to s sebou nese charakter korespondence mezi dvěma blízkými přáteli, se konečně obrážejí i různé osobní a rodinné radosti a strasti; těžkým životem v emigraci je dáno, že je daleko víc starostí než radostí. Marx v tomto období jakž takž zajišťuje existenci své rodiny z příjmů z novinářské činnosti i z honorářů za některé knihy. Musí se však protloukat s pomocí směnek na příští honoráře, rodina je občas bez haléře a pak putují svršky celé rodiny do zastavárny, těžce je Marxova rodina stíhána nemocemi a dokonce i smrtí dvou dětí; zejména smrt osmiletého synáčka Edgara, zvaného Vrabčík (Musch), hluboce otřásla oběma rodiči. Churavost Marxovy ženy vyčerpává pak rodinu finančně tak, že Marx je dokonce nucen skrývat se koncem roku 1855 téměř 3 měsíce v Manchesteru u Engelse před lékařem, který ho chce soudně stíhat pro nezaplacení dlužných částek. Engels, který se živí „úmor-

nou kancelářskou dřinou“ a není na tom finančně nijak skvěle, pomáhá svému příteli i jeho rodině, jak se jen dá, a jejich přátelství a spolupráce se v té době dál upevňují a prohlubují.

Na závěr bychom chtěli připomenout, že korespondence je tu tak jako v ostatních svazcích s dopisy rozdělena do dvou hlavních oddílů: v první části je vzájemná korespondence mezi oběma autory, v druhé části dopisy adresované jiným osobám, a jako přílohy jsou připojeny dopisy jiných osob, především Jenny Marxové. Ve vzájemné korespondenci tvoří citelnou mezeru, kromě týdnů či měsíců, které Marx a Engels trávili spolu, i ta okolnost, že od poloviny roku 1854 do konce roku 1855 se nedochovaly Engelsovy dopisy Marxovi, takže tu jsou jen Marxovy dopisy Engelsovi. V druhém oddíle je zas pozoruhodné to, že zdrcující většinu tu tvoří dopisy adresované dvěma přátelům, kteří emigrovali do Severní Ameriky, Josephu Weydemeyerovi a Adolfu Clussovi, jimž Marx a Engels pomáhali svou radou při řízení časopisu a novinářské činnosti a kteří se naopak zasloužili o vydání některých Marxových děl v USA. Marxův dopis Weydemeyerovi z 5. března 1852 patří k nejvýznamnějším dopisům v tomto svazku.

V češtině vychází převážná většina dopisů obsažených v tomto svazku poprvé. Všechny dopisy jsou přeloženy z originálů, německé z vydání Marx-Engels, Werke, Band 28, Dietz Verlag Berlin 1963, jinojazyčné z fotokopií originálů dodaných z archívu Institutu marxismu leninismu při ÚV KSSS.

Miluše Svatošová

KAREL MARX

A

BEDŘICH ENGELS

DOPISY

LEDEN 1852—PROSINEC 1855

PRVNÍ ČÁST

KORESPONDENCE MEZI MARXEM A ENGELSEM

LEDEN 1852 — PROSINEC 1855

1852

1

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

doufám, že ses mezitím už docela zbavil svých neduhů a doufám také, že se na mne Tvoje žena už nebude hněvat kvůli tomu coup d'état, který Tě přivedl na dva dny do tak hluboké melancholie.[1] Rozhodně prosím, abys jí a svým dětem vyřídil ode mne hezký pozdrav.

Do odjezdu pátečního parníku připravím článek pro Weydemeyera[2] a doufám, že od Tebe dostanu nějakou aktualitu pro „Tribune", kterou hned přeložím.[3] U tohohle listu se člověk opravdu nemusí namáhat. Barnum vévodí na jeho stránkách v celé své velikosti a kráse a jeho angličtina je příšerná — jinak má však i některé dobré vlastnosti, ale ty se ovšem naší linie netýkají. Když mi dokážeš poslat článek do čtvrtka — třebas i druhou poštou — budeš mít překlad v Londýně tak, aby stihl sobotní parník, tj. dostaneš ho tam druhou páteční poštou. Příští týden pak přijdou na řadu články o Německu, a ty by měly být rychle hotovy.[4]

To, jak nechutně Rakušané napodobují Ludvíka Napoleona a honem také ruší svou ústavu, opravdu přesahuje všechny meze.[5] Teď z toho bude pěkný tanec v Prusku — není pochyby, že Prusko bylo Rakouskem zrazeno a prodáno, a nezruší-li také ústavu, může je rusko-rakousko-francouzská aliance velmi snadno rozmetat.[6]

Roku 1851 zpracoval anglický bavlnářský průmysl týdně 32 000 žoků proti 29 000 žokům v roce 1850. Celý tento pří-

růstek, a ještě značně víc, šel do Východní Indie a do Číny; Manchester žije teď skoro výhradně z toho, že zaplavuje tyto 2 trhy, a z vnitřního obchodu, poněvadž na kontinent toho jde velmi málo. Takhle to už dlouho trvat *nemůže*. Situace se tu velmi vyhrocuje a například už to, že ceny bavlny přes nevídaně velkou sklizeň ustavičně stoupají, a to jen proto, že se čeká ještě větší spotřeba, je dost příznačné.

Od Weertha jsem dnes dostal pár řádek z Bradfordu — dotazuje se na krobiána Lüderse, který mu napsal. Můžeš-li mi sdělit něco o tom, zda a nakolik se ten starý osel podílel na tamějších intrikách, budu rád a snad to bude užitečné. Jinak tu není nic nového, obchody nám nejdou, spousta mlhy a kouře.

Tvůj
B. E.

[Manchester] 6. ledna 52

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

2

Marx Engelsovi

do Manchesteru[7]

[Londýn] 20. ledna 1852
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Od včerejška jsem zase na nohou a dnes už jsem se zase dal do psaní.

Protože jsem nemohl ven z domu a podle svého plánu zajít k Chapmanovi, nabídl se mi Pieper s nadšením, které ho drží vždycky prvních 10 minut, že mi diskontuje směnku. Příští večer mi přinesl peníze, ale pak prohlásil, že pošle směnku Tobě, abys ji dal diskontovat v Manchesteru. Manželka i já jsme mu vysvětlovali, že to, pokud víme, nemůžeš udělat. Měl však už dopis napsaný, a protože mi ne právě zaobaleně naznačil, že mu z důvodů, které tajím, zřejmě házím klacky pod nohy, nechal jsem ho u všech ďasů být v pevném přesvědčení, že mu ten hadr pošleš zpátky. Teď, když mi to skutečně sděluje, vychází také najevo, že vůbec neměl tak nakvap, ale že se chtěl jenom udělat důležitým. Mně byla ta záležitost trapná, protože sis to mohl vyložit jako indiskreci z mé strany.

Ve Francii se to vyvíjí skvěle. A já doufám, že la belle France* neprojde touto školou příliš povrchně, ale že vezme učení pěkně od podlahy. Válka se mi zdá být nevyhnutelná, nějaký ten měsíc dřív nebo později. Nous avons eu le Napoléon de la paix.** Ludvík nemůže v žádném případě kopírovat Ludvíka Filipa. A co pak?

* krásná Francie.
** Měli jsme mírového Napoleona.

Kolínští[8], jak víš, nebyli postaveni před porotu, pod záminkou, že případ je tak obtížný, že vyšetřování musí začít znovu.

Právě tu byl Madier a dokazoval mi nejšosáčtějším způsobem, že si Francouzi mohou dát Londýn jako menu k snídani a že mohou během 5 hodin přepadnout celé anglické pobřeží. Člověk má s těmi chudáky příliš velký soucit, a tak raději mlčí, když tlachají takové nesmysly.

Napiš brzo.

Tvůj

K. M.

Co dělá obchod?

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

3

Engels Marxovi

do Londýna[9]

Milý Marxi,

přikládám 7. článek pro „Tribune"*. Osmý atd. budou hotovy zítra večer, dnes přichystám něco pro Weydemeyera. Počítám pro Weydemeyera nejdřív s Anglií[10], protože se nemohu odhodlat číst německé noviny a napsat něco o Německu. Nemohl bys přimět Lupuse, který, doufejme, zase už vesele běhá, aby dodal něco „Z říše"[11]? — Weerth stvoří něco pro Weydemeyera příští týden, tento týden nemůže. Pozítří se s ním snad uvidím tady, a možná že za týden nebo za čtrnáct dní přijede do Londýna, poněvadž už zase samou netrpělivostí vyskakuje, jako by seděl na jehlách.

Protože včera dorazil z New Yorku „Pacific", je možné, že zítra dostanu od Weydemeyera slíbená čísla**, ale nespoléhám na to, protože možná počkal na pravidelný anglický poštovní parník. Musí jich ostatně posílat méně, 50 čísel je příliš mnoho a bude to patrně stát nekřesťanské peníze; a pak, komu máme všechna ta čísla posílat! Uvidím, kolik to bude stát, a v krajním případě, nebude-li to moci zařídit levněji prostřednictvím balíkových zasílatelství, postačí úplně 10 výtisků; vždyť s *abonenty* v Evropě stejně nemůže počítat. Snad pár lidí v Londýně a jinak jen nejvýš něco v Hamburku. Na to by také musela být agentura, a ta by se nevyplatila.

Doufám, že mi teď také brzy pošleš k překladu nějaký článek pro „Tribune".

* „Revoluce a kontrarevoluce v Německu", článek VII.
** časopisu „Die Revolution".

Jones mi psal a žádá příspěvky. Udělám, co budu moci, a už jsem mu to také slíbil.[12] Při tom při všem ztrácím chvilku ke chvilce volný čas na studování, a to je zlé. Musím si to hledět nějak zařídit a ošidit kancelář. Jones psal, že mu Harney provedl nějakou sprostotu,[13] a o 15 librách — o které prý byl ošizen, o tom bys mi mohl říci něco bližšího — co je s tím? Měl ovšem velmi naspěch a jeho dopis se hemžil útržkovitými větami a vykřičníky.

Pokud jde o Pieperův podfuk se směnkou, byla mi samozřejmě celá spekulace úplně jasná a náš narcisovský monsieur už jistě přišel na to, že na mne musí páleněji, chce-li ze mne vytáhnout osm liber. Poněvadž jsem velmi dobře znal jeho finanční situaci z 2. ledna, vysmál jsem se jeho předstírané peněžní nouzi, varoval jsem ho před podvodnými a nesolidními směnečnými agenty v Londýně, vysvětlil mu, že však směnka musí co možná rychle pryč, a konečně jsem mu poradil, aby si ji dal vyplatit přes Weydemeyera — kdy zase projde Tvýma rukama, a až dojde avízo o proplacení směnky, které ovšem zase přijde na Tebe nebo na mne, naskytne se tu zcela hladce příležitost k novému diskontnímu obchodu s tímto mladým obchodním domem. Dlužím mu 2 libry, které také chtěl dostat, ale i ty jsem mu slíbil až začátkem února.

Je nad slunce jasnější, že chrabrý Ludvík Napoleon musí začít válku, a bude-li se moci dorozumět s Ruskem, snad si začne něco s Anglií. Mělo by to své dobré i špatné stránky. Namlouvají-li si Francouzi, že by mohli během 5 hodin dobýt Londýn a Anglii, není to vůbec nebezpečné. Mohli by teď ovšem podnikat náhlé pirátské přepady s 20 000, nanejvýš s 30 000 muži, ale s těmi by toho nikde moc nepořídili. Jediné vážně ohrožené město je Brighton; Southampton atd. jsou víc než všemi opevněními zabezpečeny svou polohou v hlubokých zálivech, které jsou splavné jen za přílivu a s místními lodivody. Čeho by francouzský výsadek mohl nanejvýš dosáhnout, to by bylo zničení Woolwiche; ale i pak by se museli mít zatraceně na pozoru před pochodem na Londýn. Než by došlo k nějaké vážné invazi, musel by i kontinent dohromady poskytnout Angličanům nejméně roční lhůtu, a 6 měsíců bohatě stačí, aby se Anglie připravila na obranu proti jakémukoli útoku. Nynější poplach je úmyslně přehnaný a whigové tomu všemožně

napomáhají. Ať Angličané povolají zpátky tucet řadových lodí a parníků, ať vyzbrojí druhý tucet lodí všeho druhu, které leží napolo připraveny v přístavech, ať zvětší vojsko o 25 000 mužů, ať zorganizují dobrovolnické střelecké prapory s Miniéovými puškami a k tomu nějakou tu milici a trochu výcviku pro yeomanry*, a jsou pro tuto chvíli v bezpečí. Ten poplach je ale velmi dobrý, vláda tu věc opravdu strašně zanedbala, a to teď přestane; a pak, když k něčemu dojde, budou natolik připraveni, že budou moci odrazit každý pokus o vylodění a ihned přejít k odvetě.

Jinak má podle mého názoru Ludvík Napoleon jen 2 možnosti, jak začít válku: 1. proti Rakousku, tj. proti celé Svaté alianci, nebo 2. proti Prusku, jestliže je Rusko a Rakousko nechají na holičkách. Nicméně druhá eventualita je velmi pochybná, a zda si začne se Svatou aliancí, to je veliká otázka. Piemont, Švýcarsko a Belgii mu ani Anglie, ani Svatá aliance nedají na pospas. Celá věc se tak krásně zamotává, že nakonec bude muset rozhodnout čistě náhoda.

A jak krásně se mu to vyvíjí doma! Vražedné pokusy jsou už pomalu na denním pořádku a opatření jsou čím dál hezčí. Kéž by už konečně vyletěl pan de Morny, který si ještě trochu hraje na ctnostného hrdinu, a kéž by už náš šlechetník** zkonfiskoval majetek Orleánů![14]

Nikdo nemůže lépe připravovat půdu pro vládu Blanquiho, než to dělá tento osel.

Tvůj
B. E.

[Manchester] 22. ledna 52

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* dobrovolnickou jízdní milici.
** Ludvík Bonaparte.

4

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 24. ledna 1852
28, Dean Street, Soho

Milý Frederiku!

Píši jen pár řádek, protože právě přišel dopis od Bermbacha z Kolína nad Rýnem a rád bych, abys ho dostal hned zítra. Je naprosto nezbytné, 1. abys mi poslal o kolínské záležitosti dopis to the Editor of the „Times"* a zároveň pár řádek, kterými bych uvedl corpus delicti; 2. abys udělal totéž svým vlastním jménem pro „Daily News", i když ovšem vlastní corpus delicti, tj. samo oznámení, bude podepsáno „Prus" nebo tak nějak. Myslím si, že pro „Times" bude lepší „doktor" a pro „Daily News" „manchesterský obchodník", tj. bude větší šance, že to vezmou. Uváděj u osob tituly: Dr. Becker, dr. (!) Bürgers, dr. Daniels, dr. Klein, dr. Jacobi, Otto (chemik, který má v Německu vědecké renomé), Röser a Nothjung. Tenhle kolínský obžalovací senát je nec plus ultra zbabělosti. Ostatně soudci podle nového disciplinárního zákona už také nejsou „nesesaditelní", leda snad nominálně.

Tvůj článek pro Danu** je skvělý.

Od té doby, co jsi tu byl, jsem ovšem dokázal poslat chudáku Weydemeyerovi prozatím jen jeden článek.[15] Hemoroidy mě tentokrát schvátily víc než francouzská revoluce. Uvidím, co svedu příští týden. Abych šel do knihovny, to mi moje zadní poměry ještě nedovolují.

* redaktorovi „Times".
** „Revoluce a kontrarevoluce v Německu", článek VII.

Konfiskace orleánských nakradených a vyžebraných statků! Fouldovo odstoupení! Persigny! Bravo! ça marche.*[16]

Pozoruhodné je, jak armáda, loďstvo, kolonie, fortifikace a celá administrativa prohnily za této podivné vlády aristokratické kliky, kterou s sebou angličtí buržoové tradičně vláčejí v čele výkonné moci už od roku 1688[17]. Po anglickém naparování a liberálním povyku pod Kossuthovou egidou[18], po kosmopoliticko-filantropicko-komerčních mírových hymnech během výstavy[19], zkrátka po této vlně buržoazní sebechvály je potěšující, jak ta sebranka teď zjišťuje, že ne něco, ale všechno je shnilé ve státě dánském. A pak, ti pánové se dívají také příliš bezstarostně na boje na kontinentě.

Salut.

Tvůj

K. M.

Oba přiložené dopisy, nebo aspoň dopis od Clusse, pošli obratem zpět.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Výborně! hýbá se to.

5

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

přikládám tu věc pro „Times"*. Připiš k tomu docela jednoduše:** Vážený pane, věřím, že uveřejnění skandálních fakt která obsahuje přiložený dopis, pomůže vrhnout trochu světla, na situaci na kontinentě. Za správnost těchto fakt se zaručuji atd. Jméno a adresa.

Můj dopis pro „Daily News" půjde dnes večer II. poštou; když to tedy vyřídíš hned, dojdou oba dopisy do příslušných redakcí skoro současně a mohou se objevit v pátečních číslech.[20] Podej ale dopis *na Charing Cross*; u pobočných úřadů se zásilky příliš zdržují.

Oba dopisy od Clusse a Bermbacha vracím v příloze. Na Tvém sobotním dopise*** byla pečeť zase v mizerném stavu; přikládám Ti ji. Jak je to s tím?

Podepisuji se v „Daily News" prostě: německý obchodník. Napiš brzy.

Tvůj
B. E.

Manchester 28. ledna 52

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx a B. Engels, „Dopis redaktorovi listu ‚Times'".
** Návrh tohoto dodatku je v dopise formulován anglicky.
*** Viz tento svazek, str. 22–23.

6

Engels Marxovi

do Londýna[21]

Milý Marxi,

je to k zlosti, že se člověk nemůže spolehnout na nic, co si neudělá sám. Kvůli hlouposti našeho poslíčka včera neodešel můj dopis do „Daily News"; teď už je pozdě. Raději jej tedy zadržím, dokud se nepřesvědčím, zda není Tvůj dopis v zítřejších nebo sobotních „Times". Jestliže ne, hned ho odešlu. Mezitím předkládám k úvaze: nebyl by vhodnější pro „Daily News" *Freiligrath*? Mohl bych to, kdyby tam napsal, zkusit s „Weekly Press" a se „Sun". My dva jsme už jednou v „Daily News" pohořeli.

Přikládám další článek pro Danu*. Možná by se dal, tam kde končí polské záležitosti, rozdělit na dva — lepší by ovšem bylo, kdyby zůstal vcelku. I když ho rozdělíš, můžeš poslat obě části stejným parníkem, poněvadž zítřkem počínaje celý týden žádný parník nepojede. Budu s tím teď hledět hodně rychle pohnout kupředu, řekněme 2 články týdně, abych tu věc dokončil. Bude to dohromady jistě 15—16 článků.

Od Weydemeyera nepřišla žádná čísla**. Ani dopis. To je mi divné. Dneska večer mu připravím zase jeden článek.***

Ti Francouzi jsou opravdu osli. Madier se na mne obrátil v jedné průmyslové záležitosti, a protože tu byl zrovna můj švagr†, který se v těch tricích vyzná, dal jsem mu velmi užitečné pokyny a rady. Teď ten mezek píše, že si kvůli pitomým žvástům jakéhosi

* „Revoluce a kontrarevoluce v Německu", článek VIII—IX.
** časopisu „Die Revolution".
*** „Anglie", článek II.
† Emil Blank.

ropucháče[22], který tomu ani trochu nerozumí, zamanul pustit se do toho jinak a vůbec ne jako byznysmen, a já mám opatřit doporučující dopisy od svého švagra (který je naštěstí na kontinentě) ne pro něho, ale pro jeho společníka, pro člověka, kterého jsem v životě neviděl! Pamatuješ si, že nám Madier představil jednoho tiskaře kartounů, který jel do Manchesteru. Ten chlapík mě navštívil, já si dávám všemožnou práci, abych mu pomohl, dělám co mohu, zacházím s ním jako v bavlnce, a za to všechno se to zvíře najednou ztratí a já se ani nedovím, co se s ním vlastně stalo. Pěkný pronárod!

Tvůj
B. E.

Manchester 29. ledna 52

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

7

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

vzpomínáš si na nějakého emigranta *Richtera* z Torgau (pruské Sasko), sedláře a čalouníka — který byl dřív v Londýně? Tenhle člověk, na něhož se pamatuji, že jsem ho viděl v Londýně, velký, blonďák, emigrantské manýry — přijde z ničeho nic ke mně, že prý se vrací z Barmenu, kde prý pracoval nějakou dobu bez papírů, a přináší mi pozdravy od Hühnerbeina aj. Nemohu se na něj za nic na světě upamatovat, vím jenom, že jsem ho někde viděl. Naše emigrantské rejstříky a Pfänderova nebo Ringsova dobrá paměť o něm určitě prozradí něco víc. Mám takové tušení, že ten chlap je z Willichovy kliky[23] — v tom případě ho hned vyhodím. Ten člověk tu už našel práci.

O záležitosti Kolínských[8] jsem až dosud v „Times" nic nenašel.* Čekám jen na Tvou odpověď, abych hned, bude-li to na místě, napsal do „Daily News". Americký parník připlul, ale k mému velikému údivu tu není ani dopis od Weydemeyera, ani žádná čísla**, alespoň dosud ne. Je také možné, že to přijde až zítra.

Tvůj

B. E.

[Manchester] 2. února 1852

* Viz tento svazek, str. 24.

** časopisu „Die Revolution".

Řekni Pieperovi, že mu v těchto dnech pošlu jeho 2 libry protože začal nový měsíc.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

8

Marx Engelsovi

do Manchesteru[24]

[Londýn] 4. února 1852*
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Weerth odjel dnes ráno do Holandska. Kam si to namíří odtamtud? To nevím a neví to patrně ani Weerth. Byl jako vždycky úplně na štíru se svým osudem a na našem osudu se mu zdálo nemilé jen to, že musíme sedět v Londýně a nemůžeme být v Cádizu, Zaragoze nebo v nějakém jiném zpropadeném španělském městě. Vždyť od té doby, co Weerth žil zase v Yorkshiru, prohlašoval, že ve Španělsku prožil nejkrásnější dobu svého života. Tvrdí, že nesnáší anglické klima, a zřejmě mu tedy bude výborně vyhovovat holandské. Přejme mu tedy šťastnou cestu a počkejme si, zda dodrží slovo a nezapomene na Weydemeyera.

„Letter to the Editor"** jsem do „Times" poslal minulý čtvrtek, tedy skoro před týdnem. Zdá se, že ten list teď, kdy se specializoval na polemiku proti Bonapartovi, považuje za nutné šetřit Prusko. Musíš se tedy obrátit na „Daily News". Kdyby zklamalo i to, čemuž nevěřím, zůstává ještě „Spectator". Ten je skoro jistý.

Včera mi G. J. Harney poslal první číslo svého znovuzrozeného a o něco zvětšeného „Friend of the People"[25]. Jestli se kvůli tomu ztratil na 8 měsíců ze světa a zahrabal se v zádumčivém Skotsku — ale jediná věta postačí, abys okusil tohoto rozkošného plodu:

* V originále omylem 1851.
** „Dopis redaktorovi", viz tento svazek, str. 24.

„*Spravedlnost — neproměnná, univerzální, věčná* — tak zní svrchovaný princip, který bude zároveň naší vůdčí hvězdou, pravidlem našeho jednání i kritériem atd.“[26] To už stačí! Ale Bonaparta dost potrestal tím, že mu říká „Louis the Base“*.

Nevím, zda mi ten „exmiláček“ poslal svůj plátek proto, aby v nás vzbudil soustrast, anebo zda ze zlomyslnosti vůči nám nezašel ve svém plytkém demokratismu dál, než jsme pokládali za možné. Ostatně kromě plytkosti a „neproměnné spravedlnosti“ jsou tam i nestydaté kousky profesionálního demagoga. Proti Jonesovi jde s pomocí „ducha svobody“, mluvky Masseyho**, sekretáře krejčovského sdružení z Castle Street a patolízala páterů, kterým ten krám patří. Herold všech maličkých velikánů bez rozdílu, které vyplivl kontinent, pomlouvač Jonese, manžel jakési kejklířky, která ho přesvědčila o tom, že je jasnovidka, to je Massey, z jehož pera Harney lidem servíruje apologii všech sdružení vůbec a Amalgamated Society[27] zvláště, a je nebezpečí, že to roztáhne do mnoha čísel. A to Rhadamanthys Harney sám Jonesovi řekl, že se s ním v názoru na sdružení celkem vzato shoduje. Zároveň ohlašuje „Kossuths Reception and Progress in America“[28], ačkoli v jednom dopise Jonesovi označil celého Kossutha za humbuk. To jsou ti pánové s vyšším „principem“. Nevím, co jiného jsou pak ty principy než pravidla, která se pro vlastní prospěch předpisují jiným. Harney se na nějaký čas stáhl, vyčkává, až si Jones při svém ohnivém temperamentu naplivá do polévky své popularity, aby mu ji potom vyjedl. Ale i když snad uškodí Jonesovi, sám z toho nebude mít nic. Ten chlap je jako spisovatel úplně odbytý, a jak mi vyprávěl Lupus, který ho slyšel řečnit v Jones Street[29], také jako řečník, ale především jako člověk. Čert aby vzal tahleta lidová hnutí, a to tím spíš, jsou-li pacifická. V téhle chartistické agitaci se O'Connor *zbláznil* (četl jsi o jeho poslední scéně před soudem?), Harney se stal nechutným a Jones zbankrotoval. A takových konců se dožívají lidé ve všech lidových hnutích.

Včera byl u mne „plukovník Bangya“. Vyprávěl mezi jiným:

* Ludvík Nízký (Bastard) — narážka na nelegitimní původ Bonapartův.
** Ironická narážka na časopis „Spirit of Freedom“ [„Duch svobody“], který Massey redigoval.

„Kossuth měl k maďarským emigrantům, kteří se u něho shromáždili v Londýně, tento projev: Budu se o vás o všechny starat, ale vyžaduji, abyste mi byli všichni věrni, oddáni a stáli neochvějně při mně. Nejsem takový blázen, abych živil lidi, kteří intrikují s mými nepřáteli. Žádám, aby se každý jasně vyslovil." Takhle mluvil tenhle skromný Kossuth za zavřenými dveřmi. Dál jsem se od Bangyi dověděl, že do Londýna přijedou Szemere, Kázmár Batthyány a Perczel (generál), aby tu založili antikomitét proti Kossuthovi. A konečně: strůjcem celého tohoto podfuku je signore Mazzini. Používá Kossutha jako vnadidla a sám si ve svém kabinetě sní, že je malý Machiavelli. Drží v rukou všechny nitky. Jenže ten pán neví, že ty loutky, které skáčou podle jeho vůle, jsou hrdinové jen v jeho vlastní obrazotvornosti, a pro nikoho jiného. Tak napsal Kossuthovi, aby navázal těsné styky s Kinkelem. Říká se, že on osobně to udělat nemohl, poněvadž má na krku druhou porci významných německých mužů, a tak Kossuth prý teď opravdu udržuje přátelské styky s Kinkelem, který se v žádném dopise neopomene zmínit o svém váženém, vynikajícím, „sobě rovném" příteli Kossuthovi. Kossuth sám si však namlouvá, že se může opírat na jedné straně o německého diktátora Kinkela, na druhé straně o italského diktátora Mazziniho, a že z týlu ho zajistí spojenecký diktátor Francie, Ledru-Rollin. Ten chudák klesl hluboko.

Navštívil mě jeden Francouz, jménem Massol. Krátkou dobu spolupracoval v „Réforme" u Lamennaise. Předtím byl mezi civilizátory, které si Muhammad Alí objednal z Galie.[30] Je to jeden z mála hommes d'esprit*, kteří se mezi Francouzi ještě najdou. Podle něho se dá Sazonovův pobyt v Paříži (kterou teď Sazonov ovšem musí opustit) plně vysvětlit velmi solidním falešným pasem a styky s jistými kokotami, které mají vliv v nejvyšších kruzích. Massol se Ti bude líbit.

Mimoto jsem se setkal s občany Vallièrem (starý barbèsovec a důstojník z barikád), Bianchim a Sabatierem. Poslední z nich je velmi příjemný, ale vcelku nic nadprůměrného.

Slyšel jsem, že Dronke je v Savojsku.

* duchaplných.

Bangya mi nabídl Szemerovu a Perczelovu spolupráci pro Weydemeyera. Co z uherských dějin (válečných nebo obecných) bychom měli hlavně chtít, aby tito pánové objasnili? Samozřejmě nesmějí psát pod svým jménem, protože my se nechceme ztotožnit s *žádnou* klikou. Ale Perczel je přinejmenším dobrý republikán a ví všechno možné.

Buď tak hodný — ale nezapomeň na to — a pošli mi čísla „Tribune". Johnson, Freiligrathův přítel, by si chtěl přečíst ty články o Německu*. Lupus chce napsat pro Weydemeyera něco proti Kossuthovi.

Co se týče obchodního vývoje, nejsem z toho už vůbec moudrý. Hned se zdá, že krize už tluče na dveře a City je nahromadě, hned zas všechno letí nahoru. Já vím, že to všechno nezabrání katastrofě. Ale abys mohl sledovat nynější pohyb, k tomu není Londýn momentálně to pravé místo.

Salut.

Tvůj

K. M.

S tou pečetí je to velmi podezřelé. Pošli mi zpátky *tuto*, přesně jsem si zapamatoval, jak vypadá.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* B. Engels, „Revoluce a kontrarevoluce v Německu".

Dům v Londýně (28, Dean Street, Soho)
v němž žil Marx od roku 1850 do roku 1856

Jenny Marxová (dcera) s Helenou Demuthovou

9

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] v pátek 6. února 1852
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Právě jsem dostal Tvůj článek*.

Píši Ti jen pár řádek, poněvadž mám odeslat poštu do Ameriky a čas kvapí; teprve potom se budu moci vypravit, abych se něco dověděl o tom „Richterovi"**.

Bylo by mi ovšem milé, kdybys ty 2 libry poukázal poštou zatím *mně*. Dostanu příští týden nějaké peníze a odevzdám pak Pieperovi ty 2 libry Tvým jménem. Pro mne je ale důležité, abych je měl *začátkem* týdne, což jemu může být jedno, poněvadž je zatím ještě dobře zaopatřen.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Revoluce a kontrarevoluce v Německu", článek X.
** Viz tento svazek, str. 27.

10

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

budeš mít na mne dopal, že píši tak úsečně, ale přisámbůh nevím pro samou práci a obchod, kde mi hlava stojí. Tady jsou fakty: 1. Charles* odjel do Německa a nechal mi tu nejen celý stoh své práce, ale ještě pěknou hromádku nedodělků spojených s roční uzávěrkou; 2. bilance loňského roku přináší mému otci *pozitivní ztrátu*, což mu sice vůbec neškodí, ale zato já mám pro to na krku beznadějnou spoustu tahanic, kalkulací, prací atd.; 3. jeden z Ermenů** vypověděl smlouvu, a dovedeš si představit, kolik je s tím spojeno intrik a dopisování. Zkrátka: Dnes večer sedím až do osmi v kanceláři, a potom ještě místo zevrubného dopisu pro Tebe musím psát svému otci a odnést dopis před dvanáctou v noci na poštu; zítra večer musím něco udělat pro Jonese[31] a pozítří budu hledět, abych sfoukl článek pro „Tribune"***. Na volný čas před sedmou až osmou hodinou večer není zatím ani pomyšlení a nejhorší je, že teď musím nějakou dobu věnovat všechnu pozornost tomu prašivému obchodu, jinak tu půjde všechno s kopce a otec mi zarazí apanáž.

Ty 2 libry jsi už asi dostal. Ozvi se brzy, i kdybych snad nenašel volnou chvilku, abych podrobně odpověděl na Tvůj poslední dopis.

Podle dnešních „Daily News" dá Ludvík Napoleon exhumovat

* Charles Roesgen.
** Gottfried Ermen.
*** ze série „Revoluce a kontrarevoluce v Německu".

Kašpara Hausera a skrze svou tetu Stéphanii se přihlásí jako dědic bavorského trůnu. To jsou veliké novinky pro občana Seilera, jehož hvězda bude ustavičně stoupat. Nemohli byste působit, aby velký historik Kašpara Hausera[32] napsal Ludvíku Napoleonovi a nabídl mu v této historii své důležité prameny? S tím by se daly podniknout velké věci.

Tvůj
B. E.

[Manchester] 17. února 52

Čím to, že se Weydemeyer vůbec neozývá? Jestli zítra ráno nepřiveze „Arctic" dopis, pak je to marné, určitě se něco stalo. Od 5. ledna, pokud vím, nenapsal, aspoň jsem nic neslyšel.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

11

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 18. února [1852]
28, Dean Street, Soho

V sobotu Ti napíši podrobně. Dnes jen několik řádek.

Peníze, které mám slíbeny z banky, jsem ještě nedostal, tudíž jsem ani ještě nemohl odevzdat Tvoje 2 libry Pieperovi, ale řekl jsem mu, že jsem od Tebe dostal pár řádek, kde mi oznamuješ, že mi pro něho pošleš peníze. Doufám, že budu moci zaplatit ještě tento týden.

Jsi-li na tom tak zle s časem, uděláš rozhodně líp, když budeš psát raději pro Danu než pro Jonese. Z přiloženého dopisu od Weydemeyera Ti ještě jasněji vysvitne, jak je nutné tyto články* nepřerušovat. Teď je důležité zdvojnásobit v „Tribune" útoky na frankfurtskou levici, zvlášť až dojdeš k „Březnovému spolku"[33]. Posílám Ti dnes na pomoc Bauerovu knihu[34], kde jsou aspoň některá fakta.

Znovu Tě žádám, abys mi obratem poslal ta čísla „Tribune", poněvadž Johnson je jediný Angličan, na něhož se in extremis** — a já se pořád potácím na pokraji propasti — mohu obrátit. Tentokrát na to nezapomeň.

* B. Engels, „Revoluce a kontrarevoluce v Německu".
** když je nejhůř.

Jak je možné, že Weydemeyer nedostal *žádný* z Tvých článků?[10] Musíš to prozkoumat.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

12

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

ať se mořím sebevíc, nejsem — dostal jsem totiž Tvůj dopis teprve dnes ráno — pořád ještě — v 11 hodin večer — hotov s článkem pro Danu*. Bauera[34] jsem dostal — velice se mi hodí. Dostaneš za to, ať už se co chce stane, pro příští úterní parník dva články pro Danu. Buď jen tak hodný, a protože Tvoje dopisy Weydemeyerovi docházejí, kdežto moje ne, vlož hned připojený lístek Weydemeyerovi** do obálky a odešli jej. Je to ale divná historie. Také 2 nebo 3 dopisy mému otci zřejmě nedošly. Tu je něco nejasného.

Řekni Jonesovi, že mu pro příští týden něco přichystám[31], nebo mu v tom smyslu napiš lístek, čert ví, odkud se na mne najednou sesypalo tolik zdržovaček, že se nemohu do ničeho dát. Ale v sobotu a v neděli se zavřu doma, a pak snad dám něco dohromady.

Proč ten zatracený Weydemeyer nepošle zároveň Simonův článek[35], abychom se na to mohli sami podívat? Pak bychom už nějakým kousavým článkem Danovi dokázali, že z toho nepojde nic dobrého, jestliže přijímá věci proti nám.

Tvůj
B. E.

Manchester 19. února 52

* ze série „Revoluce a kontrarevoluce v Německu".
** Viz tento svazek, str. 548—549.

Napiš mi konečně přesnou adresu, na kterou jsi psal Weydemeyerovi *Ty*.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

13

Marx Engelsovi

do Manchesteru[36]

[Londýn] 23. února [1852]

Milý Frederiku,

musím Tě ještě jednou upomínat o „Tribune", protože mě o ni denně upomíná Johnson.* Pokud jsi snad dostal od Weydemeyera nějaké písemnosti, pošli mi je také. Tvoje adresa na Weydemeyera byla úplně správná.

À propos! Ten straubinger[37] Richter je podle Pfänderovy informace Willichova stvůra.

E. Jones ohlásil s ohromnou reklamou Tvůj příspěvek[31], aniž Tě ovšem jmenoval. Protože mu konkuruje Harney, a ten, čert ví odkud, sehnal peníze na velké *reklamní vozy*, které jezdí po City s nápisem: „Čtěte ‚The Friend of the People' ", jeho list vyvěšují a nabízejí ve všech krámech, kam chodí socialisté — proto se musel i Jones uchýlit k téhle křiklavé reklamě.

Seženu pro Tebe číslo „Tribune", ve kterém se holedbá pan Simon. Ten školácký packal! Pořád se ještě nabubřele podpisuje „Simon z Trevíru". Ten chlap se nemůže odhodlat, aby se zřekl té parlamentní urozenosti. Seiler četl „Staatszeitung", kde je ta hovadina přeložená. Však víš, že z jeho zpráv není člověk nikdy moudrý. Já z toho usuzuji tohle: Ludwig Simon z Trevíru bere jménem švýcarské emigrace tu velkou otázku mezi „Agitací" (tímto názvem Ruge a spol. přikrývají své zatuchlé zápecnictví) a „Emigrací"[38] ohromně důležitě, jako evropskou question brûlante** a z hlediska „alpských výšin". Při této příležitosti — kdy je

* Viz tento svazek, str. 32, 36.
** palčivou otázku.

citován i Willich jako muž krajně důležitý a dospívá se k všelijakým obšírným úvahám o akvizici tohoto hrdiny — se dostává k třetí nebezpečné straně v Londýně, ke „*straně oktroje*", jejíž vůdcové jsou Engels a Marx. Chceme prý totiž národům oktrojovat násilím „svobodu". Jsme horší tyrani než ruský car. Byli jsme první, kdo se stavěli s „posměchem a pohrdáním" k „všeobecnému volebnímu právu" atd. Dodnes už jsme všechno zkazili svými „choutkami po oktrojování". Chudinka! Cožpak jsme Němcům oktrojovali pruského císaře, Březnové spolky a říšského regenta Vogta?[39] Jemu budeme oktrojovat coup de pied*. Bonaparte žil pro tyhle osly nadarmo. Pořád ještě věří ve „všeobecné volební právo" a zabývají se jen ubohým kalkulováním, jak by ještě jednou naoktrojovali německému lidu své všivé osobnosti. Člověk nevěří svým uším, když slyší, jak ti chlapi zase do omrzení omílají ty staré povídačky. Jsou to vyslovená hovada, nenapravitelný dobytek. Jak se ten malý ješitný kluk dostal do „Tribune", to je mi docela jasné. Asi v tom dělal prostředníka občan Fröbel. Už dlouho je s Danou jedna ruka.

Přikládám dopis od Reinhardta, jsou tam pěkné drby.

Russell padl jako ve frašce.[40] Nepřeji si nic jiného, než aby se dostal k veslu Derby. Po dobu tohoto krátkého zasedání jsi viděl, jak ubozí jsou manchesteriáni[41], když nejsou hnáni silou okolností. Nemám to těm mládencům za zlé. Každá další demokratická vymoženost, jako například tajné hlasování, je ústupek, který dělají dělníkům samozřejmě jen z nouze.

Včera jsem mluvil s jedním francouzským obchodníkem, který zrovna přijel z Paříže. Obchody pod psa. A víš, co ten osel říká? Bonaparte to vede hůř než republika. Obchody šly líp. Je to opravdu štěstí, že francouzští buržoové svalují odpovědnost za obchodní krize vždycky na svou vládu. Bonaparte pravděpodobně zavinil také nezaměstnanost v New Yorku a bankroty v Londýně.

Ještě jeden velmi zajímavý (vycítíš v tom vliv slovutného Seilera) údaj o Bonapartovi. Bangya, jak jsem Ti psal**, je ve spolku se Szemerem a Batthyányem. Je to Batthyányův agent.

* kopanec.
** Viz tento svazek, str. 31.

Svěřil se mi, že prý Batthyány a Czartoryski kují pikle s Bonapartem a skoro denně se s ním scházejí. Chce si za zády Ruska a Rakouska zajistit spojence mezi *aristokratickou* emigrací a vliv na Polsko i Uhry, navíc jim definitivně prohlásil, že prý bez ohledu na Mikuláše a všechny ostatní vtrhne do Belgie a možná i do Bádenska, a to co nejdříve.

Ewerbeck mi poslal dvanáct výtisků svého tlustopisu „L'Allemagne et les Allemands". Jeden pro Tebe. Něco takového ještě nikdo neviděl ani neslyšel. Historická část, která začíná ab ovo, je opsána ze zastaralých školních příruček. Co dokáže napsat o novější době, můžeš posoudit z těchto údajů: *F. List* uvedl do Německa učení o svobodném obchodu a Ruge sociální vědu. Hegel si získal nesmrtelnost tím, že Němcům objasnil kategorie kvality, kvantity atd. (doslova), a Feuerbach prokázal, že lidé svými vědomostmi nemohou přesáhnout obzor lidského rozumu. Pedro Düsar (bratr Struviny) je jeden z největších německých bojovníků za svobodu a Freiligrath si získal proslulost jako spolupracovník „Neue Rheinische Zeitung". K tomu sloh k popukání. Například: tak jako z dračích zubů vyrostli Jasonovi bojovníci, tak — jsou si německé kmeny ustavičně ve vlasech. Romulus Augustulus byl útlý a příjemný mladík, a Němci jsou už tři sta let zvyklí naslouchat, že jim jejich sousedi říkají dobytek.

Četl jsi tu pitomou a podlou Mazziniho řeč?

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

14

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 27. února 1852
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Vidím, že jsem minule zapomněl na Reinhardtův dopis. Článek jsem poslal Danovi,* který mi ještě vůbec neodpověděl na mou žádost, aby mi určil nějakou londýnskou banku. Moje matka se přes svůj slib ještě vůbec neozvala. Ani na dopisy známým v Německu jsem zatím nedostal odpověď. Už před týdnem jsem se octl v takové příjemné situaci, že už nikam nechodím, poněvadž jsem kabáty odnesl do zastavárny, a už si nemohu dopřát maso, protože nemám úvěr. Inu, stojí to všechno za bačkoru, ale obávám se, že ten srab skončí jednou skandálem. Jedinou dobrou zprávu jsme dostali od mé ministerské švagrové**, zprávu o nemoci nezdolného strýce mé ženy***. Jestli teď ten pes umře, dostanu se z bryndy.

Nepíšu dnes podrobně, protože musím diktovat článek pro Weydemeyera† a ostatní příspěvky pro něho musím odeslat a korigovat.

V augsburských novinách (sehnal mi je Seiler) jsem se dočetl, že pan Stirner vydal „Dějiny kontrarevoluce".[42] Dokazuje asi, že revoluce podlehla, protože byla „svatá", a kontrarevoluce zvítězila, protože si počínala „egoisticky".

* B. Engels, „Revoluce a kontrarevoluce v Německu".
** Louisy von Westphalen.
*** Heinricha Georga von Westphalen.
† „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta", kapitola V.

25. února pořádali Francouzi únorový banket nebo spíše suchý mítink s podáváním čaje a obložených chlebíčků. Já se ženou jsme byli pozváni. Ostatní obecenstvo platilo vstupné jeden frank. Protože jsem tam nemohl ani nechtěl jít, poslal jsem tam svou ženu s jedním Francouzem. Ledru-Rollin, Pyat, Thoré, Martin Bernard atd., zkrátka celá rollinovská klika, která tu věc spískala, se nedostavila, protože vstupné ve prospěch emigrantů jí bylo moc sprosté. L. Blanc také písemně odřekl. Byla tam jen úplná spodina emigrace, která o sobě většinou říká, že je blanquistická. Ale malý, falešný Korsičan*, který se zdržoval nedaleko v nějakém hostinci, přišel také, když ho jeho zvědavé ujistili, že tam není Ledru-Rollin a spol., a protože tam úplně chyběl nějaký talent a autorita, byl ten koketní ocelově modrý frak přivítán s bouřlivým potleskem. Jeho řeč, po jejímž proslovení se ihned vzdálil, okouzlila jeho nepřátele. Strhla je. Přemohla je. A co řekl ten mužíček, tento Johny Russell socialismu? Zde v cizině se prý lidé diví nevídaným událostem ve Francii, on prý pevněji než kdy jindy věří v hvězdu vlasti. A proč? Vysvětlím vám, povídá, historický vývoj atd. Každý velký voják, například Bedřich Veliký, Napoleon Veliký, zažil totiž veliká vítězství i veliké neúspěchy. Nu, Francie je *národ vojáků*. Prožívala svůj vzestup i své katastrofy. Quod erat demonstrandum.* Co chtěla, toho zatím vždycky dosáhla, v roce 1789 vyhnala feudály, v roce 1830 krále. Koho chtěla svrhnout v roce 1848? Myslíš si možná, že buržoazii. Kdepak. Bídu, ohavnou bídu. Potom následuje prolévání socialistických slz nad bídou. Bída, to není nic určitého, nic postižitelného, ale přesto francouzský národ v nové revoluci nad bídou zvítězí, a potom už nebudou matky ničit vlastníma rukama plod svého lůna, u strojů už „nebudou hloučky" sedmiletých děvčátek, a ještě hromadu takových volovin. Přitom dal ve své řeči k dobru celé tři vtipy. Řekl o Bonapartovi, že to je 1. dobrodruh, 2. bastard a že se 3. opičí po svém strýci. Z té poslední noviny popadl přítomné učiněný tanec svatého Víta. Co tomu říkáš? Člověk by si z těch ropucháčů[22] zoufal. Jejich historie je celkem epigramatická, učiněné dílo dramatického umění,

* Louis Blanc.
** Což bylo třeba dokázat.

ale ti chlapi! Mon dieu! Nápad pana Blanka mi připomíná vtip, který mi vyprávěl Massol. Bonaparte je po dvanácté večer pravidelně opilý, obklopen samci a samičkami, které kolem sebe shromažďuje při svých orgiích. Potom kleje a přísahá. Jedna dáma z jeho známých ho omlouvá slovy: Ale vždyť je to voják!!

Addio.

Tvůj
K. Marx

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

15

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

těch 5 liber, půl bankovky jsem poslal včera přímo Tobě a půl v obálce Lupusovi, už jsi asi dostal. Ke zprávě o nemoci staré brunšvické překážky na cestě k dědictví* blahopřeji a doufám, že ta katastrofa konečně nastane.

Stirnerovy „Geschichte der Reaktion"[42] jsou podle augsburské „Allgemeine Zeitung" ubohá kompilace nebo spíš jakási sbírka plodů četby a otištěných i neotištěných Stirnerových novinových článků — „zaváté listy a květy" — o všem možném na světě a ještě něco navíc — 2 svazky, které končí pohrůžkou, že třetí bude obsahovat „základ a soustavu učení". Ani nápad, že by měl aspirace na svatého**, ba, jeho glosy se spíše hodí pro vyšší dívčí.

Vždyť se maličký Simon z Trevíru musí u Dany strašně blamovat, když nám podstrkuje takovou směšnou pitomost, ačkoli Dana čte naše články, které přece obsahují všechno možné, jen ne tohle. Nechutné je, že Dana nám neposílá ani „Tribune", ani Tobě peníze; myslím, že by bylo nejlepší poslat na něho Weydemeyera, protože ten by nám přinejmenším mohl poslat „Tribune" a zároveň ústně dát do pořádku peněžní záležitosti. Na tom, zda Ti určí některou londýnskou banku, nebo pošle směnku, vůbec nesejde. Můj článek zmeškal southamptonský parník, protože jsem se o jeden den přepočítal v datu odjezdu, ale dostaneš ho teď

* Heinricha Georga von Westphalena.

** Marx a Engels ironicky říkali Stirnerovi pro jeho idealistické filosofické konstrukce „Svatý Max" (viz „Německá ideologie", Spisy, sv. 3, čes. vyd. 1958, str. 115–460).

v pátek ještě s druhým článkem, který dovede věc až do konce roku 1848.* Pak přijdou pruské sněmovny, kampaň za říšskou ústavu, konečně prusko-rakouské třenice v letech 1850—1851[43] a nakonec závěr — celé dohromady to bude dělat asi ještě šest až osm článků, summa summarum 17—20 článků. — Za 14 dní tu už zase bude Charles**, a pak budu mít víc času. Jones musí mít do té doby strpení.

Tak pan Derby rovnou prohlašuje, že à la sir J. Graham bude zase Rakušanům a společníkům nadhánět i nadále nějaké ty Bandiery[44]. Znovu tedy masové prohlížení dopisů. Hlavně to postihne Mazziniho a Maďary. Nám to bude vadit méně.

Derby je ale pořádně nestydatý. „Oznamuji Vám tímto, že při vhodné příležitosti uvalím clo na obilí. Kdy, to musím posoudit já sám. Jestliže však vy, většina Dolní sněmovny, nechcete být buřiči, musíte mě nechat na pokoji, než se tak dalece zkonsoliduji a natolik potoryovštím zemi, že budu moci v klidu a pohodlí zase zvrátit všechen pokrok posledních 20 let.“[45] Ubohá Dolní sněmovna! Místo ministerstva, které bylo v relativní menšině, dostává teď ministerstvo, které je v absolutní a permanentní menšině; a nemůže si ani dovolit dělat mu opozici. Těm freetraderským babám[41] se ale děje docela po právu. Vyhráli bitvu, dobyli novou strategickou linii a nepostarají se o to, aby ji obsadili a opevnili, dokonce nedbají ani na to, aby vytěžili něco z vítězství a třeba jenom pronásledovali nepřítele. Teď musí podstoupit bitvu ještě jednou na témž terénu. Tenhle příchod toryů k veslu však těm lidem naráz podivuhodně vyjasnil, oč jde. Pro továrníky je teď životní otázkou parlamentní reforma, a to taková, že přinejmenším vyloučí navždycky čistě toryovskou nebo čistě whigovskou vládu a zajistí v kabinetě i v parlamentě průmyslnickou většinu. Tady jsou ti pánové zase velice aktivní. V této chvíli se už shromáždila Liga proti obilním zákonům[46] a radí se, zda se má znovu zorganizovat. Cobden, Bright, Milner Gibson atd. jsou tady. Přinejmenším asi slepí znovu dohromady kostru organizace. Ale ten pravý tanec začne až tehdy, dojde-li k rozpuštění parlamentu.

* „Revoluce a kontrarevoluce v Německu“, článek XII a XIII.
** Charles Roesgen.

A k rozpuštění asi brzy dojde, kolize na sebe nedají dlouho čekat — přes Derbyho vlídná slova a snahu o pokojný smír.

Bohužel je malá vyhlídka, že zároveň s rozpuštěním parlamentu vypukne obchodní krize. Obchod tu jde pořád skvěle. Zprávy z Ameriky jsou nanejvýš příznivé. Krizi odsunují a mohou ještě o něco odsunout: 1. Kalifornie, jak odbyt tam, tak množství zlata, jež přichází do oběhu, a vystěhovalectví tam, zkrátka celý stimulus, kterým působí Kalifornie na celé Spojené státy; 2. uzda, kterou nasadily vysoké ceny bavlny z let 1849 a 1850 bavlnářskému průmyslu, jenž se neomezeně rozvíjí teprve od jara 1851; 3. enormní pokles cen bavlny — skoro o 50 % — za minulého $1^1/_2$ roku. V New Orleansu stála bavlna (middling — průměrná kvalita) 1. září 1850 — $13^1/_2$ centu = $7^3/_4$ pence v Liverpoolu: teď stojí middling v New Orleansu $7^5/_8$ centu = $4^7/_8$ pence v Liverpoolu a držel se nějaký čas na 7 centech. To přirozeně musí značně zvětšit spotřebu. Loni — v lednu a únoru — se ve zdejším bavlnářském obvodě spotřebovalo týdně 29 000 žoků, letos 33 000, a to je pouze americká bavlna, k tomu ještě přistupuje suratská, egyptská atd. — půjde-li to tak dál, spotřebuje Anglie letos 800—850 miliónů liber bavlny; 4. všeobecné obavy před spekulací, která se nechce trvaleji vrhnout ani na zlaté doly a parníky. Podle všeho, co vidím, se dá soudit, že ještě 6 měsíců tak vypjaté výroby jako teď by muselo stačit, aby zaplavila celý svět; pak potrvá ještě asi 4 měsíce, než dojde zboží na místo určení a zprávy o definitivním přeplnění trhu zase sem, a rovněž než se to lidem rozleží a než je zachvátí panika — takže by krize mohla nejpravděpodobněji vypuknout v době od listopadu 1852 do února 1853. To všechno jsou ovšem dohady a můžeme ji mít tady stejně dobře už v září. Bude to ale krize jaksepatří, protože na trh dosud nikdy nebyly vrženy takové spousty zboží všeho druhu a ještě nikdy tu nebyly tak kolosální výrobní prostředky. Hloupá stávka strojírenských dělníků[47] krizi určitě aspoň o měsíc zdrží; stroje se teď prakticky vůbec nevyrábějí a je po nich veliká poptávka. Hibbert, Platt a synové mají stovky objednávek jak odtud, tak z ciziny a nemohou přirozeně vyřídit ani jedinou. Ostatně překvapí-li tahle obchodní nepohoda pana Derbyho, špatně se mu povede!

Mého otce rozčertila poslední bilance, při které přes všeobecnou prosperitu prodělal, a patrně dá výpověď (tj. vypoví svou společenskou smlouvu s Ermeny). Pak se zdejší obchod možná už napřesrok zruší. Zmatek v těchto věcech teď dosahuje vrcholu a přispívá k tomu, že mám spoustu práce.

Ewerbeckovu knihu* mi neposílej. Nestojí za těch 6 penny, co by stálo porto.

Pozdravuj pěkně svou ženu a děti.

Tvůj

B. E.

Manchester 2. března 1852

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 42.

16

Marx Engelsovi

do Manchesteru[48]

3. března [1852]
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi!

V pondělí jsem dostal těch 5 liber, i když Lupus bydlí na Broad Street 3 a ne 4. Dnes také velmi zdařilý článek pro Danu*.

Tvoje zásilka „Revolution" a „Tribune" byla otevřena. Nedali si ani práci, aby ji zase zalepili.

Z přiloženého dopisu uvidíš, jak jsme na tom s policií. Fakta jsou chybná, až na to, že Lupus předsedal místo mne 5. února a že si denunciant spletl náš dopis do „Times"** s odpovědí, kterou jsme psali paní Danielsové. Špicl je „Hirsch" z Hamburku, kterého jsme už před 14 dny vyhodili ze Svazu***. Byl přijat v Německu, a protože jsem mu nikdy docela nedůvěřoval, neříkal jsem v jeho přítomnosti nic jen trochu choulostivého.

Jones poslal dnešní poštou Weydemeyerovi v souvislosti s jeho článkem proti Heinzenovi oficiální dopis, v němž mluví o Heinzenovi s největším pohrdáním a poučuje ho o „třídním boji"[49]. Předevčírem konala National Reform League[50] veliký mítink, nejméně 2000 účastníků. Jones pořádně strhal pana Huma, Walmsleye a spol. a sklidil za to pravý triumf. Londýn a Manchester si teď zřejmě rozdělily práci tak, že tam vedou buržoové spíš své politické a zde spíš své komerční útoky.

* „Revoluce a kontrarevoluce v Německu", článek XII.
** „Dopis redaktorovi listu ‚Times' ".
*** Svazu komunistů.

Před několika dny mi padl do rukou *italsky* psaný manifest signora Mazziniho. On je *svatý* buržoa quand même* a nadává na „profánní" francouzské buržoy. Přenáší iniciativu z Paříže do Říma. Francii prý zruinovaly „il materialismo" a „il egoismo"**. Dělníci zdědili po buržoazii obě neřesti. Po roce 1815 přestala být Francie zemí iniciativy. Vyvolenými zeměmi jsou teď Itálie a Uhry.

Zatímco „signore Mazzini" jako Petr Poustevník kaceřuje zhýralé Francouze, leze na druhé straně do zadku anglickým freetraderům, kteří ovšem ztělesňují „oddanost" a „víru". Pitomec!

Přiložený dopis pošli prosím zpátky. Dnes jen tak málo, protože mám plné ruce práce se zásilkou do Ameriky.

Tvůj
K. Marx

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* ať se děje co děje.
** „materialismus" a „egoismus".

17

Engels Marxovi[51]

do Londýna

[Manchester] 18. března 1852

Milý Marxi,

posílám Ti nazpět šotkův* dopis. Jsem momentálně bez groše a nemohl bych ty 2 libry nikde sehnat — alespoň ne tento měsíc; mimoto je jeho dopis datován pátého, takže není vůbec jisté, zda by ho peníze ještě zastihly. Ostatně je vždycky na pováženou posílat peníze na Ewerbecka; ten chlap je schopen přijít s letitými reklamacemi bůhvíjak starých poštovních výdajů a celé ty peníze nebo jejich většinu zabavit. Ze všech těchto důvodů nemohu pidimužíkovi* momentálně pomoci, ačkoli moc pochybuji, že z monsieur Ewerbecka vyrazí najednou víc než 5 sous. Nehledě na to, že když ten piccolo* už přijel ze Ženevy do Paříže, přijede asi i do Londýna, byť i s jistými „trampotami"; a pak zvíme, co mají jeho pumpovací dopisy vlastně znamenat.

Jestli náš mrňous* přijede, budeš mít co dělat, abys udržel na uzdě jeho bojovný temperament, který „dlouhé trampoty" určitě velmi rozjitřily; rvačky a bitky přijdou v téhle zemi příliš draho, než aby se mu mohlo něco takového dovolit. Bude nejlepší, když ho svěříš Pieperovi, aby mu mohl dát lekce z politické ekonomie. Ta záležitost s Massolem** je velmi zajímavá, a jestli tam Massol zůstane, velmi rád bych se s ním seznámil.

To, co píšeš o Jonesovi, mě velmi těší — mám teď jen proklatě málo času, jinak bych mu posílal víc článků. Ale Charles***

* Ernst Dronke.
** Viz tento svazek, str. 31.
*** Charles Roesgen.

se z Německa ještě nevrátil, a pak, psát kromě článku pro „Tribune" a týdenní zprávy otci ještě týden co týden pro Jonese, popřípadě pro Weydemeyera, to je trochu moc, když se člověk celý den pachtí v kanceláři. Nadto se musím konečně vypořádat se svými slovanskými záležitostmi.[52] Dosavadním diletantským způsobem jsem se za celý rok nikam nedostal, a protože jsem už jednou začal a jsem už příliš daleko na to, abych zase všeho nechal, musím tomu nyní věnovat pravidelně nějaký čas. Čtrnáct dní jsem důkladně dřel ruštinu a celkem jsem teď zvládl gramatiku, za 2 až 3 měsíce získám i potřebnou slovní zásobu a pak mohu začít něco jiného. Slovanské jazyky musím letos dokončit, a v podstatě vůbec nejsou tak těžké. Nezajímá mě to jen lingvisticky, myslím také na to, aby při příštím dějství historického dramatu aspoň jeden z nás znal řeči, dějiny, literaturu a detaily sociálních institucí právě oněch národů, s nimiž se dostaneme ihned do konfliktu. Z Bakunina se vlastně stalo něco jedině proto, že nikdo neuměl rusky. A starý panslavistický podfuk s přeměnou staroslovanského občinového vlastnictví v komunismus a s představou o ruských rolnících jako rozených komunistech se bude zase široko daleko přetřásat.

Jones má ostatně úplně pravdu, jestliže teď, když se starý O'Connor nadobro zbláznil, napíná všechny síly. Teď přišla jeho šance, a odpadne-li ještě i občan Hiphiphurá*, má úspěch jistý. Podle všeho, co vidím, jsou chartisté tak dokonale rozloženi a roztříštěni a mají zároveň tak málo schopných lidí, že se musí buďto úplně rozejít a rozpadnout se na kliky, čímž se prakticky stanou pouhým přívěskem financials[53], anebo je nějaký schopný chlapík zrekonstruuje na úplně novém základě. Jones jde docela správným směrem, a my snad můžeme říci, že bez naší doktríny by se nebyl dostal na správnou cestu a nikdy by nebyl přišel na to, jak lze na jedné straně nejen zachovat jedinou možnou základnu pro rekonstrukci chartistické strany, instinktivní třídní nenávist dělníků vůči průmyslovým buržoům, ale ještě ji rozšířit, rozvinout a založit na ní objasňovací propagandu — a na druhé straně být

* George Julian Harney.

přesto pokrokový a čelit reakčním choutkám dělníků a jejich předsudkům. Master Harney se bude ostatně divit, bude-li takto pokračovat; klika blouznivců, která ho drží, ho velmi brzo vykopne a nezachrání ho ani portréty Kościuszka a jiných „patriotů", kterými zdobí svůj prašivý plátek.

Pokud jde o Napoleona, cožpak ten člověk neřekl L. Blancovi, když jel do Francie: Quand je serai président, je mettrai en pratique vos idées*? Jenže, jak je vidět, peněžní tíseň může dohnat i opravdového socialistu typu Ludvíka Napoleona ke vzorovým buržoazním finančním opatřením, jako je konverze renty[54]. Kupec a malý průmyslník mu za tuto jedinou úsporu 18 miliónů prominou dvacet socialistických kotrmelců a „Daily News" tato opatření obdivují. Hloupěji a sprostěji než „Débats" se ovšem o této věci psát nedá. Docela podle staré písničky: poštovní reforma = socialismus! Konverze renty = socialismus! Svobodný obchod = socialismus! Bojím se jen, že mynheer Napoleon, který je přese všecko ve svých skutečně socialistických záležitostech velice stydlivý a v případě hypoték také nevybočuje z mezí buržoazních pruských úvěrních ústavů, nakonec pod tlakem okolností změní všechny své socialistické vrtochy v pouhé buržoazní reformy, a pak nás může zachránit jedině finanční tíseň, jíž se nemůže vyhnout. „Daily News" má pravdu, konverze renty je vysloveně mírumilovné opatření a nadto velice fatální známka, že se Ludvík Napoleon dostává stále víc do vyjetých kolejí buržoazního zdravého rozumu. Kdypak se ale ve Francii vůbec dalo vládnout zdravým rozumem a jakého spletence okolností je zapotřebí, aby byl přiveden ke zdravému rozumu takový Ludvík Napoleon! V žádném případě se ani atmosféra na kontinentě nezdá nijak revoluční, i když pidimužík určitě přinese docela jiné zprávy.

Nevěřím, že Derby dostane většinu, i když zde, kde je všechno jednomyslné, jde-li o obilní zákony[55], to nelze dobře posoudit. Chtěl bych ostatně, aby většinu dostal, pak by se to vyvíjelo tak, jak říkáš. Vůbec je blázen, že nerozpustí parlament hned. Čím déle to protahuje, tím spíš riskuje, že volby padnou do obchodní

* Stanu-li se presidentem, uplatním vaše ideje v praxi.

krize, a pak dostane do parlamentu fanatické torye, kteří jsou i pro něho příliš ztřeštění, a rozhodné, ziskuchtivé a bankrotem ohrožené manchesteriány[41], a ti pak budou patrně rozhodujícím činitelem většiny.

Náš zdejší podnik se patrně ještě letos rozpadne. Dopadne-li to tak, budu mít zpočátku, při zařizování likvidace, značně volnější postavení a nebudu tak pravidelně vázán kancelářskou prací. Později, jak mi píše otec, se pro mne asi najde *lepší* místo — domýšlím se, že přistoupí na můj starý plán, totiž abych se usadil v Liverpoolu a nakupoval pro něho bavlnu. To by bylo skvělé a v takovém případě bys musel, jakmile budeš hotov s přípravnými pracemi k Ekonomii[56], přijet na půl roku s celou rodinou — bydleli bychom v New Brightonu u moře a mohl bys ještě ušetřit. Ať tak či onak, dostanu přidáno, to je jasné. — Bohužel nemám dnes klid na to, abych napsal článek pro „Tribune"; ale protože příští středu odjíždí parník do Ameriky, dostaneš ten článek do pondělí nebo úterý, a pro páteční parník pak napíši ještě jeden.

Mnoho pozdravů.

Tvůj

B. E.

Tentokrát byla pečeť na Tvém dopise poprvé celá a neporušená.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

18

Marx Engelsovi

do Manchesteru[57]

30. března 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Frederiku!

Právě jsem dostal Tvůj článek*. V příloze máš celý balík amerických novinek, které bys byl dostal už dřív, ale část těch věcí se musela napřed opsat a sdělit Svazu**.

Zde je leccos nového. Gottfried Kristus Kinkel posílá nebo spíš už vyslal studiosy Schurze a Schimmelpfenniga, aby na polovinu dubna sbubnovali ze Švýcarska, Paříže, Německa a Belgie do Londýna kongres, který by garantoval revoluční půjčku[58] a definitivně upravil správu tohoto pokladu a demokratickou vládu in partibus. Musíš mi ale do soboty poslat ten krám zpátky.

Kossuth, jehož Szemere zostudil v Americe a jenž se dokonale rozkmotřil se svým londýnským výborem, který tu zanechal[59], bude pěkně překvapen, až se doví, jakým rozkolům mezitím propadl demokratický klérus.

Pan Mazzini totiž, který už 2 roky dělá papeže demokratické církve in partibus, myslel, že konečně nastal příhodný čas, aby si vylil vztek na socialismus a Francii ve francouzské řeči, totiž v bruselské „Nation", kterou si v dohodě s Ledru-Rollinem koupil za 10 000 franků z italských peněz. Tam hází socialistům na hlavu 2. prosinec[5], dobytí Říma[60], zkrátka celou kontrarevoluci, a burácí svým nabubřelým dominikánským způsobem proti kacířům,

* ze série „Revoluce a kontrarevoluce v Německu".
** členům Svazu komunistů.

sektám, materialismu, skepticismu, románskému Babylónu, a to právě tak rozhodně, jako v Londýně leze do zadku anglickým liberálním buržoům. Francie prý ztratila revoluční iniciativu. Peuple-roi* prý už neexistuje. Teď prý je řada na jiných národech atd. Zkrátka učiněné vyhlášení klatby, kterému se dostalo té cti, že je uveřejnily „Patrie" a „Constitutionnel". To už bylo na Francouze trochu moc. Maličký L. Blanc, který v tom zároveň viděl příležitost, jak se zase rehabilitovat a dostat do popředí, sbubnoval Cabeta, Pierra Lerouxe, Bianchiho, Nadauda a Vasbentera (proudhonovce). Napadli pana Mazziniho co možná nejhruběji v „Morning Advertiser". Teoretická část jejich repliky je skoro tak slabá jako Mazziniho útok. Osobní část, k níž dodal Lerouxovi materiál Massol, je pro arogantního theopompose** zničující.

Ledru-Rollin pak shledal, že mu nezbývá než z Evropského ústředního výboru[59] *vystoupit*, aby neztratil všechen vliv. I on odpověděl v „Nation" na útoky proti Francii. Bída s nouzí. Článek nemá hlavu ani patu. Hájí „revoluční iniciativu Francie", ale jak! Člověk by nad tím zaplakal! Ledru-Rollin se prý teď chce vydat do Spojených států.

Tak na jedné straně ztrácí idiot Ruge svůj Evropský ústřední výbor. Na druhé straně Kinkel, který se v Americe choval ke svému konkurentu Kossuthovi servilně jako pes, vidí, jak se mu před očima rozplývá všeobecná „konfúze", tj. fúze všech demokratických pretendentů pod praporem frází o „demokratické republice", „všeobecném hlasovacím právu" atd., které od roku 1848 už zjalověly. Čacký Willich tak vstupuje rovněž do konfliktu jako „komunista".

Mezitím anglická vláda posílá každý týden na státní útraty houfy francouzské emigrantské chátry do Ameriky. Ubohý maličký Blanc chce použít náhodné všeobecné demonstrace proti Mazzinimu k tomu, aby se prohlásil za viditelnou hlavu ecclesiae pressae***. Abych zmařil jeho nízké intriky, poštvu Massola na Pierra Lerouxe. Konečně, aby byl zmatek úplný, přichází sem Proudhon.

* Lid-král (svrchovaný lid).
** vyslance božího.
*** utlačené církve.

Jak hluboko klesají oficiální veličiny, vidíš z toho, že sladký Félix Pyat — tento homme artiste*, kterýmžto uměleckým výrazem Francouzi přikrašlují každou slabost, každý charakterový a rozumový nedostatek nějakého individua — zpracoval prosincové dny na melodramatickou divadelní podívanou. Našel pro to anglického podnikatele a s ním ten hnus, scény vražd, vyhnanství, deportací atd. atd. uvede v New Yorku atd. Dá se vůbec ničemněji spekulovat s neštěstím své země? A ten osel považuje tuhletu prostituci francouzské bídy za vlastenecký čin.

Protože pletichářství je nejskrytější tajemství dějinného dramatu, jež předvádějí zdejší emigrantští politikáři, dal se Siegwart[61] Kinkel na kuplířství a spároval studiosa Schurze se sestrou paní Rongové, která prý je bohatá.

Fatální je jen to, že tihle osli svými užvaněnými pletichami dodávají policii stále nový materiál a zhoršují situaci našich přátel v Německu.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* člověk umělecké povahy.

19

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

dostal jsem Tvůj dopis dnes ráno, a to nepoškozený. Nová adresa se zřejně osvědčuje.

Ta zábavná emigrantská lejstra Ti pošlu zítra — udělám si z nich pár poznámek.

Zdá se, že se malý Dronke dal opravdu v Paříži chytit, jinak by už o něm jistě bylo slyšet. Skutečně se scházeli — jak o tom píše „Kölnische Zeitung" — v kavárně D. lidé z „Marxovy sekty"? Nevím, kde by se ty trosky vzaly. V každém případě by bylo neodpustitelné, kdyby Dronke přišel tak veřejně mezi ně do kavárny. Ale kdyby byl ještě na svobodě a mohlo se mu nějak dopsat, bylo by třeba udělat všechno, aby se dostal do Londýna — je vypovězen, a ti chlapi jsou schopni poslat ho pro nedovolený návrat do Alžírska. Bude-li tedy možné dovědět se něco bližšího, budu hledět sehnat ty dvě libry, ten človíček se přece musí dostat do bezpečí. Napiš mi, co se o něm dovíš.

Jdu teď domů dodělat ještě jeden článek pro Danu*, a budu-li s ním hotov, pošlu Ti jej druhou poštou. Minulý týden jsem se hnusně nachladil a ještě jsem se z toho nedostal, takže několik večerů jsem nebyl schopen absolutně na nic sáhnout. Jinak bych už toho udělal víc.

Řekni Jonesovi, že příští týden ode mne něco dostane** —

* ze série „Revoluce a kontrarevoluce v Německu".

** „Skutečné příčiny poměrné pasivity francouzského proletariátu v prosinci minulého roku", napsané pro list „Notes to the People", článek III.

mé články pro něho jsou bohužel všechny mizerné, neboť jsou všechny tak malé a mám na ně vyhrazeno tak málo místa, že pokaždé zapomenu, co jsem napsal předchozí týden — nadto musím pracovat rychle a povrchně a nemám vůbec čas shromáždit si a uspořádat materiál o posledních francouzských událostech. Věčně si něco vytřepávat z rukávu, to člověka demoralizuje.

Kdybych dnes večer ten článek pro Danu nedodělal, tak je to hlavně tím, že musím ještě projít hodně čísel „Neue Rheinische Zeitung" z dubna a března 1849, protože Frankfurtští musí dostat při té příležitosti *pořádně* na frak. Bauer[34] tady nestačí.

Tvůj
B. E.

[Manchester] 1. dubna 52

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

20

Marx Engelsovi

do Manchesteru[62]

28. Dean Street, Soho, Londýn
5. dubna 1852

Milý Frederiku!

Přikládám novou zásilku od Clusse, kterou musím mít do středy (zasedá Svaz*) zpátky.

Dronke hned den nato, cos mi vrátil jeho první dopis, napsal z vězení Freiligrathovi, což jsem Ti zapomněl říci. Freiligrath poslal hned psaní Lassallovi, aby mu vyexpedoval peníze do Paříže, což se mohlo pravděpodobně stát tím rychleji, že Lassalle se mohl s Dronkovým dopisem obrátit na všechny liberální buržoy z Düsseldorfu. Bohužel říká „Patrie", že u Dronka našli kompromitující dopisy. Že by byl opravdu tak hloupý a tahal s sebou doklady o svém nechutném Lyoňanu** a jiných stycích?

Louis Blanc se snaží, jak jsem předvídal, využít společného prohlášení proti Mazzinimu k tomu, aby vytvořil novou „akční síť" a protlačil se do popředí jako hlava revoluční strany. Chtěl mě dokonce vtáhnout do své fúze všech „francouzských" socialistů a dal mě pozvat na schůzku. Nestál mi přirozeně ani za odpověď, dal jsem jen jeho zprostředkovateli najevo svůj podiv nad takovou dotěrností. Protože sem přijede Proudhon, přišla by aliance se mnou tomu človíčkovi velmi vhod.

Dana mi konečně napsal a zaplatil, počítá jen *otištěné* články***,

* Svaz komunistů.
** pravděpodobně Mosesu Hessovi.
*** Jde o Engelsovu sérii článků „Revoluce a kontrarevoluce v Německu", jež byly uveřejněny v „New York Daily Tribune" s Marxovým podpisem.

9 liber. Zároveň mě požádal, protože list teď věnuje všechno místo presidentským volbám, abych zbytek zhustil do 5—6 článků a v posledním vyložil zejména, jaké má revoluční Německo vyhlídky. To by dalo skvělou příležitost spráskat pořádně emigraci a já Ti později podrobně napíši, jak se na to dívám.

Szemere mi teď posílá ve 3—4 částech svůj (německý) rukopis o „Kossuthovi, Görgeyovi a Louisu Batthyányovi". Weydemeyer to má vydat v Americe,[63] což je pro něho jedinečný obchod, zvláště když ještě odtud pravděpodobně dostane 500 dolarů pro svůj list*.

Než však půjde německý text do Ameriky, musí se tady v Anglii přeložit do angličtiny, aby se tu, jakmile vyjde německy v Americe, mohl vydat jako brožura pro zdejší čtenáře. Ty budeš mít na to sotva čas, i když odsuneš na nějaký čas Danu. V tom případě bych to musel dát přeložit Jonesovi. Platí se 1 libra za arch přeloženého textu.

Seznámil jsem se tu s plukovníkem Szerelmeyem, je to velmi vzdělaný člověk. Prodělal v Uhrách 14 bitev. Protože také skvěle maluje, vydává teď skvostné dílo, kresbami doprovázené popisy bitev. Náčrtky udělal sám a kresby provedli přední francouzští malíři. Slíbil mi jeden výtisk. Kus bude za 10 liber. Dostaneš tedy příspěvek pro svou válečnou knihovnu.

Tvůj

K. M.

Vidíš, že Kinkel oktrojoval docela jinak než Ludvík Bonaparte. Nejdříve jmenuje členy své poslanecké sněmovny, svůj sjezd ručitelů[64]. Pak se poleká svého vlastního výtvoru, nedodrží ani určené místo, ani stanovené datum a svolá shromáždění v takovou dobu a na takovém místě, že se ho může zúčastnit jen 7 lidí. 6 z těchto 7 mu odhlasují důvěru. S nimi vypracuje svou ústavu. Jimi se dá jmenovat za představitele Ameriky a jim činí odpovědný výbor, jím vytvořený.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Die Revolution".

21

Marx Engelsovi

do Manchesteru

14. dubna 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Frederiku,

píši Ti jen tyto 2 řádky, abych Ti oznámil, že naše maličká* dnes v noci ve čtvrt na dvě zemřela.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Františka.

22

Engels Marxovi

do Londýna[65]

Milý Marxi,

přijal jsem s lítostí zprávu, že se až příliš rychle potvrdilo, čeho jsem se obával u Tvé dcerušky. Kdyby se tak dalo zařídit, aby ses mohl přestěhovat s rodinou do zdravějšího místa a do prostornějšího bytu*!

Byl bych Ti rád poslal trochu peněz, ale v Londýně[66] jsem utratil mnohem víc, než jsem počítal, takže si musím sám až do konce tohoto měsíce utáhnout opasek a příští měsíc musím hned zaplatit účty a knihy objednané z Německa, celkem 12 liber. Ale budu hledět, abych Ti něco sehnal hned začátkem května, pokud to jen trochu půjde. Škoda, že jsem předem nevěděl, jaká je v Londýně situace, nebyl bych tam jezdil, protože to bylo v podstatě docela zbytečné, a teď bych na tom nebyl tak bledě.

Pindar je tu, protože v Liverpoolu se nikde neuchytil. Hledá nějaké místo nebo soukromé hodiny, a já se za něj samozřejmě přimluvím. Abych mu dokázal svou dobrou vůli, zamluvil jsem si u něho hodiny ruštiny. Ale k tomu, abych ho tu mohl doporučit, musím o něm vědět trochu víc, a protože se dá jen stěží přimět, aby o sobě něco pověděl, byl bych rád, kdybys mi napsal, co o něm a o jeho poměrech víš, odkud ho znáš atd. Ostatně se mi nezdá, že by tu při své nemluvnosti udělal štěstí.

U nynějších obchodních aspektů, zvláště pokud jde o Východní Indii, se nesmí zapomínat na jeden bod.** Přestože už po 3 roky

* V originále zřejmým přepsáním znovu: místa.
** Viz též tento svazek, str. 575–576.

ustavičně vzrůstá kolosální dovoz anglických průmyslových výrobků do Východní Indie, přicházejí odtud od nějaké doby zase dosti dobré zprávy, zásoby se pozvolna prodávají a lépe se tam platí. To může mít svou příčinu jen v tom, že v provinciích, které Angličané dobyli naposled, v Sindhu, v Paňdžábu atd., kde se dosud ještě udržela skoro výlučně domácí ruční práce, je tato ruční práce teď konečně vytlačována anglickou konkurencí, ať už proto, že zdejší továrníci se teprve nedávno dostali k tomu, aby vyráběli látky vhodné pro tyto trhy, anebo proto, že domorodci obětovali nakonec svou zálibu pro domácí tkaniny levnější ceně anglických látek vyvážených obvykle do Indie. Poslední indická krize roku 1847 a s tím souvisící velká depreciace anglických výrobků v Indii tomu asi velmi napomohla; a už ze starého Gülicha je patrné, že ani Indie, kterou kdysi dobyli Angličané, se ještě zdaleka úplně nevzdala vlastní staré rukodělné výroby.[67] Jen tím se dá vysvětlit, že se už dávno v Kalkatě a Bombaji neopakovala v zesílené podobě historie roku 1847. Ale až se těch 3 000 000 žoků bavlny z poslední sklizně dostane na trh a budou zpracovány a dodány jako hotové zboží většinou do Východní Indie, pak už se to změní. Bavlnářský průmysl je teď v takovém rozkvětu, že ačkoli v této sezóně je sklizeň oproti roku 1848—1849 o 300 000 žoků vyšší, ceny bavlny jak v Americe, tak i zde stoupají, že američtí továrníci nakoupili už o 250 000 žoků víc než loňského roku (kdy spotřebovali vcelku jen 418 000 žoků) a že zdejší továrníci začínají už tvrdit, že jejich spotřebu by nestačila pokrýt ani sklizeň 3 miliónů žoků. Až dosud bylo z Ameriky odesláno do Anglie o 174 000, do Francie o 56 000, na ostatní kontinent o 27 000 žoků víc než loni (to je od 1. září do 7. dubna každého roku). A při takové prosperitě si ovšem lze snadno vysvětlit, proč může Ludvík Napoleon v takové pohodě připravovat svou bas-empire[68]; přímý dovoz bavlny do Francie mezi rokem 1850 a rokem 1852 vzrostl až dosud o 110 000 žoků (302 000 proti 192 000), tedy o víc než 33 %.

Podle všech pravidel musí krize přijít letos, a pravděpodobně také přijde; ale uvážíme-li nynější zcela nečekanou pružnost východoindického trhu a zmatek, který tam vnesla Kalifornie

a Austrálie, dále pak i láci většiny surovin, která udržuje i láci průmyslových výrobků, a rovněž to, že neexistuje jakákoli velká spekulace, pak by člověk upadl skoro v pokušení prorokovat, že se nynější prosperita mimořádně protáhne. Rozhodně je možné, že to potrvá až do jara. Ale šest měsíců sem, šest měsíců tam, koneckonců je přece jen nejjistější držet se starého pravidla.

Vyřiď mnoho pozdravů své ženě a brzy napiš.

Tvůj
B. E.

[Manchester] 20. dubna 52

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

23

Marx Engelsovi

do Manchesteru[69]

24. dubna 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Frederiku!

Dostal jsem se minulý týden do takového srabu, že si to ani neumíš představit. V den pohřbu* peníze, které mi byly slíbeny z různých stran, nepřišly, takže jsem musel nakonec běžet k Francouzům v sousedství, abych mohl zaplatit anglickým funebrákům. A naneštěstí přišel ještě dopis od Weydemeyera, podle kterého ztroskotaly i všechny vyhlídky v Americe. Cluss, jehož dopis dostaneš příští týden, dává teď větší naději. Ačkoli mám tvrdou náturu, otřásl mnou ten srab tentokrát pořádně.

Přikládám dopis toho mizery Ewerbecka, který nikdy nefrankuje a okrade Tě vždycky o posledních deset pencí. Pak také článek B. Bauera v „Daily New-York Tribune"[70]. Tvůj článek** tam přilákal všelijaké mršiny. Zasměješ se Bauerovým objevům o „armádách". Chceš-li mi teď poslat článek pro Danu, můžeš počkat, až jich bude víc, a já je pak pošlu najednou.

Pan Tellering vydává v New Yorku měsíčník nebo týdeník, a poslal mi dokonce, ten padouch, první číslo — je to úplná kvartánská pitomost.

Heise (ten z „Hornisse") je teď Willichův intimní přítel. Sdílejí lože. Co na tom člověku je? Chvástají se zase, že připravují v Německu puč.

* Marxovy dcery Františky.
** „Revoluce a kontrarevoluce v Německu".

Dronke je opravdu blbec. Opatřili jsme mu v Porýní 4 libry, a protože s jídlem roste chuť, vypravil se do Koblenze vymáčknout další. Neuvážil, osel, že tím dá novou záminku proti Kolínským[8]. Počíná si opravdu velice trapně.

À propos. Nezapomeň poslat *ihned* do Londýna tahle dvě lejstra: 1. plnou moc pro *Liebknechta*, aby si vyzvedl u *Haina* libru šterlinků. 2. Napiš sám Hainovi lísteček, ve kterém ve dvou řádcích „milému příteli" oznámíš, žes slyšel, že se mu dobře vede, a žes proto odkázal na něho Liebknechta kvůli té libře. Musíme se totiž uvarovat, abychom jej nepopudili.

Jde totiž o toto: Protože včera jednoho z našich známých, který dosud nocoval u Liebknechta, domácí odtud vyhodili a žádný z nás nemohl dát tomu chudákovi ani penny, napsal jsem Liebknechtovi lístek, ve kterém jsem mu řekl, žes ho odkázal na Haina kvůli té libře. Pan Hain vypadal, jako že tomu moc nevěří, a chtěl, aby mu Liebknecht napřed ukázal Tvůj dopis.

Pošli mi několik známek, protože Ti musím poslat spoustu věcí.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

24

Engels Marxovi

do Londýna[71]

Milý Marxi,

dostal jsem včera večer od Haina lístek, který jsem Ti včera poslal i se svou odpovědí. Myslím, že pan Hain teď už zaplatí.

Přikládám známky a brzy jich pošlu víc. Vracím také ty věci. Ewerbeckův dopis je důstojným protějškem jeho knihy. „Pomozte mi přece proti Ribbentropovi! Odhalím ho před demokracií jako pokrytce a rozvratníka!" Ten člověk úplně zdětinštěl.

Ani příteli Brunovi nepřibylo na moudrosti a nijak nepokročil v poznávání boha.* Stálo to opravdu za to, uvádět z Berlína do pohybu americký tisk a zvěstovat takovou velkou oklikou užaslému světu, že kontinentální armády jsou tu proto, aby udržovaly vnitřní pořádek. Pan Bruno reprezentuje stále ještě hegelovskou dialektiku na stupni jejího největšího zbahnění. Celá hloubka pojetí dějin se v tomto vývojovém stadiu omezuje na to, že s náležitou dávkou patosu a z rádoby vývojového hlediska obšírně dokazuje ty nejotřepanější banality, a ty pak prohlašuje za zcela nový, objevný plod badatelské píle. To všechno se dá ještě vydržet, když jde o dávnou minulost, ale když se tak člověku mystifikuje bezprostřední současnost, je to už příliš silný tabák a každý osel si musí všimnout, že za tím nic není. A ta hluboká pravda: vlády mají pravdu oproti revolucím, protože ty jsou ještě nezralé, ale revoluce mají také pravdu proti vládám, protože reprezentují ideje budoucnosti, sice jen v embryonální a nezralé, ale přece [...]**

* Viz tento svazek, str. 67.
** Nečitelné místo.

podstatné podobě — což je stará hegelovská hříčka, která určitě není žádnou novinkou ani v Americe! A pořád dokolečka ta „rozladěnost", „podrážděnost", „naprostá lhostejnost" „občana". „V některých zemích bojují třídy proti třídám, v jiných národy proti národům." Přesně vzato, je tato velemoudrá věta všechno, co se Bruno naučil z revoluce.

Pana Telleringa zřejmě vyhodili z Francie jako lumpenproletáře a tuláka bez domova, který se nehodí ani pro Společnost 10. prosince[72].

Nevíš-li určitě, že Dronke odešel do Německa dobrovolně, pokládal bych za pravděpodobnější, protože už jednou byl z Francie vypovězen, že ho tentokrát dopravili nikoli na hranice státu, který by si vybral, ale na *německé* hranice. Ten potrhlý janek se pak šťastně protloukl do Nassau — ale proč jde do Koblenze, když by udělal mnohem líp, kdyby jel do Hamburku a odtud, z místa kde ho nikdo nezná a kde by našel Weertha a Strohna, a tedy i peníze, do Anglie! Ale z Nassau, odkud to měl tak blízko, ho zřejmě táhla vyhlídka na peníze do Koblenze, a kdyby se mu tam podařilo projít, vypravil by se určitě do Kolína. Pro Kolínské[8] je ale dobře, že už mají obžalovací senát za sebou, protože jinak by Dronkovo zatčení poskytlo záminku k novému šestiměsíčnímu vyšetřování. Převezou ho velmi brzo do Kolína a snad se pokusí o to, aby vystoupil před porotním soudem jako svědek. Jemu to tentokrát patří. Peníze, které snad potřeboval, mohl si určitě sehnat ve Frankfurtu nebo si je dát někam poslat od Lassalla, ale ne, ten človíček musí zrovna do Koblenze, kde ho zná každý četník a každý pes na ulici. Zatím je tedy bezpečně zaopatřen.

Tvůj

B. E.

Manchester 25. dubna 1852

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

25

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

přikládám nejnovější zprávu od Weydemeyera, která je trochu nadějnější. Tvůj článek[73] si tu prozatím nechám, 1. abych si ho pročetl, 2. abych ho později případně přeložil do angličtiny, což velmi dobře půjde, jestliže se vynechá pár slovních hříček srozumitelných jen Němcům.

Tak tedy je Moses Hess v „Kölnische Zeitung" stíhán zatykačem pro velezradu. Dám za to krk, že to mají na svědomí ta pitomá lejstra o jejich důležitých ženevských záležitostech, která se našla u tatíka Dronka. To stálo opravdu za to! A tak se stal Moses znova mučedníkem, což velmi zkrášlí jeho otium cum dignitate*; snad ho také brzo vyexpedují do Londýna — asi tomu pitomci nikdy neunikneme! Rozhodně mohou na to všechno zase pořádně doplatit ti chudáci v Kolíně[8] a může to poskytnout nový důvod pro oddálení jejich procesu; kdyby už opravdu byli předáni porotě, byli bychom se o tom přece doslechli.

Freiligrath mi píše o doporučení mému švagrovi** — pošlu mu je dnes, chce si zřejmě mermomocí najít místo.

Zdravím co nejsrdečněji Tvou ženu a děti.

Tvůj

Manchester 27. dubna 1852 *B. E.*

* klid s důstojností; zasloužený odpočinek (Cicero, Obrana Sestiova, kap. 45).

** Emilu Blankovi.

Jedinečné hlasování včera večer o militia-bill[74]. Dej bůh ještě pár takových, a nové volby se protáhnou až na září nebo říjen. Dobře tak těm whigům a financiálům[53] také! Vidím, že Jones chce přece jen hned začít s vydáváním svého listu — ten Harneyho kousek se „Star" bylo do nebe volající sprosťáctví, ale je dobře, že Jones ten starý, zdiskreditovaný, zchátralý a upadající list nedostal.[75] Ať jde Harney k šípku i se svými novinami!

Poprvé otištěno v knize ‚Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

26

Engels Marxovi

do Londýna[76]

Milý Marxi,

posílám zase jeden dopis od Weydemeyera. Noviny jsem nedostal, ale dnes ráno byl telegraficky ohlášen „Atlantic", a tak snad zítra ráno přijdou. Weydemeyer asi špatně pochopil těch pár pokynů, které jsem mu dal ohledně praktičtějšího balení a zasílání jeho věcí, aby poštovné za ně nebylo zbytečně vysoké; ale už jsem mu jeho omyl vysvětlil.

Ta koblenzká historie s naším piccolo* byla tedy přece jen úplně vymyšlená, a dá-li se věřit „Kölnische-Zeitung", je teď už tatík Dronke v Londýně a u cíle své dobrodružné pouti. Tím líp pro něho. Ale tomu zatykači na Mosese** teď už vůbec nerozumím. V každém případě bude asi znamenat nové nepříjemnosti pro Kolínské[8]. Bůh ví, jaká stará lejstra to asi zase padla policii do rukou. Chudák Moses, tak strašně post festum se stát ještě mučedníkem in partibus infidelium!

Příští týden udělám postupně několik článků pro Danu*** a budu se snažit dotáhnout tu věc až do konce kampaně za říšskou ústavu[43]. Abychom to pak mohli hned uzavřít, bylo by dobré, kdybys mi pro poslední články udělal stručné memorandum o revolučních vyhlídkách Německa a o postavení naší strany za revoluce a po ní. Právě tyto závěrečné věci jsou důležité, a pak, takové memorandum mi umožní, abych udělal ty články nejenom líp, ale i mno-

* Ernstem Dronkem.
** na Mosese Hesse.
*** ze série „Revoluce a kontrarevoluce v Německu".

hem dřív. Pak bych mohl být, kdybych se do toho trochu obul, za 14 dní hotov se všemi zbývajícími 5—6 články a Ty bys zatím mohl začít s Danou korespondovat o nové sérii, na aktuálnější námět, buď o Francii, nebo o Anglii. Protože Weydemeyerova brožura už asi brzo vyjde, nebude už možné prodat „18. brumaire" Danovi, leda v pozměněné podobě; může jej pak mít zdarma a sám jej přeložit. Můžeš se ho však přesto zeptat, nechce-li tu věc upravenou a přeloženou pro anglo-americkou veřejnost, pak by se musela značně seškrtat ta předehra před 2. prosincem 1851 a v závěru dovést vývoj událostí až do samé současnosti, aby na to mohly navázat pravidelné týdenní nebo čtrnáctidenní zprávy o Francii.

Tvůj
B. E.

Manchester 29. dubna 52

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

27

Marx Engelsovi

do Manchesteru[77]

30. dubna 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Frederiku!

Zároveň s tímto dopisem Ti přijde obrovská zásilka z Ameriky. Dostal jsem dnes také dopis od Clusse, z něhož Ti dále něco opíši, budu jej totiž ještě příští týden potřebovat.

Dronke se sem dostal živ a zdráv. Docela se mi líbí, měl jsem zbytečné obavy. Vyrostl a přibylo ho také do šířky. Díky tomu stouplo jeho sebevědomí. Zatím si žije spokojeně u Anschütze, který ho přijal s otevřenou náručí. Začne tu s obchůdkem, protože má z Paříže nabídku, aby tu prodával pouzdra na doutníky a peněženky. Bude z toho mít 10 %. A přes Anschütze naváže hned známosti, které bude k tomu obchodování potřebovat.

Od něho jsem se dověděl, že „čacký" Techow poslal o nás do Švýcarska charakteristiku, ve které na nás statečně nadává, zvlášť na Tebe. Vojáci pociťují k Tobě konkurenční zášť. A já si myslím, že jednoho dne dokážeš, že mají proč. Kromě toho: Schily požadoval z Ženevy, aby se ti pánové s námi usmířili. Nato přišlo dobrozdání, podepsané Willichem, Techowem, Schapperem a Schimmelpfennigem, ve kterém mimo jiné stálo: 1. že se úplně rozešli s touto naprosto bezmocnou stranou; 2. že mezi námi jsou policejní špiclové, kteří o všem referují pruské vládě.

Nevím, zda jsem Ti už o tom psal nebo zda jsi o tom slyšel, když jsi byl tady, že pánové Kinkel a spol. mají *všeho všudy jen* 3000 dolarů v hotovosti, že všechny úctyhodné osobnosti, jako je

Löwe von Kalbe, se stáhly do ústraní, že Willichův vztah ke Kinkelovi a Reichenbachovi je velmi napjatý a že se celá ta hnusná sebranka rozpadá.

Memorandum o Německu* dostaneš.

Včera tady měli ti psi schůzi ručitelů. Zvolili definitivní výbor. Pan Ruge napsal dopis, ve kterém protestoval. Willich tam nebyl. Reichenbach předem odmítl jakoukoli další účast na tom svinstvu. Členové výboru budou placeni. Zvoleni byli: Kinkel, Willich (je sporné, zda přijme), Löwe von Kalbe (určitě odmítne), Fickler, Ronge, Schütz z Mohuče a ještě jeden. Výbor se doplňuje kooptací. Ruge napadá ve svém dopise Kinkela jako agenta prince Pruského a svobodného zednáře.

Z Clussova dopisu toto:

Huzel (nezaměňovat s Huzzelwittem, Clussovým přítelem, který byl na Kinkelově sjezdu v Cincinnati[64] [jako ručitel]**) píše Clussovi mj.: „Kinkel mě chtěl zdeptat sprostotami proti Marxovi a Engelsovi. To, co jsem chtěl já, se mi podařilo, přivedl jsem ho do úzkých tak, že ho mám na dlouhou dobu v hrsti. Chtěl se pojistit, a proto mě žádal o čestné slovo, že o případu pomlčím a nebudu to na veřejnosti ‚rozmazávat'. Jistý Tellering nadává v dopise Annekovi na Marxe jako špaček..."

Dále píše Cluss sám: „V New Yorku, na skvělém shromáždění, o němž jsem referoval ve svém posledním dopise, ustavily svůj svaz početné tělocvičné spolky a ztotožnily se s mým protestem a s Weydemeyerovým článkem proti Kinkelovu memorandu."[78]

A propos. Dal jsem Bangyovi pro Szemera pár skic o několika německých velikánech v Londýně. Tento dopis byl, nevím jak se to stalo, přečten jednomu německému knihkupci, aniž mu přitom uvedli mé jméno. Chce teď „portréty" těchto pánů a je prý, jak říká Bangya, ochoten zaplatit 25 liber št. za několik tiskových archů. Pochopitelně anonymně nebo pod pseudonymem. Co tomu říkáš? Takovou humoresku bychom vlastně museli sepsat spolu. Sám trochu váhám. Jestliže myslíš, že bych se měl do té špíny pustit, musíš vybrat z mých dopisů a ostatních věcí, které máš

* Viz tento svazek, str. 73.
** Na tomto místě je rukopis poškozen.

u sebe, místa, kde by se našlo něco k charakteristice těch psů. V každém případě bys mi musel poslat pár poznámek o tom, jak si počínal Willich „v akci“[79] a „ve Švýcarsku“.

Mezi věcmi, které Ti posílám, najdeš návrh reklamy na spis starého Szerelmeye — jsou to ty jeho bitvy slovem a obrazem. Chtěl by, abychom mu to trochu vybrousili a zpracovali anglicky jako reklamu, za což nám každému slibuje jeden výtisk. Myslím, že stojí za to rozvířit kolem toho trochu hladinu.

Že pan Carey vydá ekonomickou knihu o „Harmony of Interests“, jsem předvídal už tehdy, když jsem uviděl jeho první publikaci.[80]

Ale co říkáš tomu, můj milý, že se Ruge snaží v tom čísle „Januse“, které jsem Ti poslal, přivlastnit si komunismus jako nejnovější produkt svého „humanistického myšlení“, a jak! Mon Dieu!*

Sledoval jsi ten kohoutí zápas mezi Harneym a Jonesem? Jinak bych ti poslal filipiky, kterými se vzájemně napadají.[81] Oba v nich, jeden dobrovolně, druhý z donucení, klesají až na úroveň německé emigrační polemiky.

Tvůj
K. M.

Četl jsi někdy větší pitomost než článek B. Bauera v „Tribune“: „Úpadek Anglie“?[70] Nejcharakterističtější pro toho nepolepšitelného starého teologa je tohle místo: „Zatímco anglický parlament dosud prováděl římskou politiku a využíval životních pudů národa, jeho dravé podnikavosti k založení světového panství, zatímco rovněž ve starořímském duchu využíval *vnitřních neshod v Británii*, jako například *neshod mezi anglikánskou církví*, *skotským presbyteriánstvím* a *irským katolicismem*, k tomu, aby se vzdělal a zdokonalil v aristokratickém umění vládnout, stal se teď v boji, který probíhá na kontinentě mezi národy a vládami, stranou a jako strana vystupuje na obranu konstitucionalismu právě v době, kdy

* Panebože!

tento konstitucionalismus kráčí vstříc nevyhnutelné zkáze.“ Není-li to dobré pro štěnice, pak nevím, co se jim hodí více.*

V plném znění otištěno poprvé
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Německá průpovídka z Porýní:
Wenn das nicht gut für die Wanzläus ist,
so weiss ich nicht, was besser ist.

28

Engels Marxovi

do Londýna[82]

Milý Marxi,

přikládám poštovní bon na 30 šilinků, všechno, co mohu v této chvíli postrádat. Peníze sice nebudeš moci zítra vyinkasovat, protože je neděle, ale můžeš s nimi alespoň počítat. Kdyby se dalo během měsíce něco vyšetřit, abych Ti to zase mohl poslat, tak víš, že to určitě udělám, ale zatím to ještě nemohu odhadnout.

To, že náš mrňous* už přihopsal a že se spravil, je velmi pěkné, a že našel v Anschützovi a friend in need, a friend indeed**, to také není k zahození. V létě musí ke mně zajet, až si odbudu návštěvu svého pana otce.

Pokud jde o ty životopisné skici našich velikánů***, je komické, že mi nějakou dobu nedá pokoj myšlenka, abychom podobným způsobem založili abecedně uspořádanou sbírku takových životopisů, které by se mohly průběžně doplňovat a udržovat pohotově pro ten velký okamžik, kdy to „vypukne", a pak by se najednou pustily do světa. Pokud jde o nabídku toho knihkupce, tak 25 liber už za něco stojí, ale je třeba uvážit, že přes všechnu anonymitu a pseudonymitu si každý všimne, odkud ty šípy přiletěly, a že odpovědnost padne na nás dva. Ta věc, vytištěná v Německu za dnešního režimu, bude vypadat jako podpora reakce, a všechny sebezásadovější předmluvy světa nemohou tomu za-

* Dronke.
** přítele v nouzi, vskutku přítele.
*** Viz tento svazek, str. 76—77.

bránit. A to je vždycky mrzuté. Kdybychom se omezili na několik, dejme tomu tucet nejznámějších oslů — Kinkela, Heckera, Struva, Willicha, Vogta apod., šlo by to už spíš, vynechání našich vlastních jmen by pak nebylo tak nápadné a celá věc by se pak mohla chápat, jako by vycházela přímo od reakce. V každém případě bychom to museli dělat pokud možno spolu. Promysli si, co by bylo podle Tvého mínění nejlepší, a pak uvidíme. £ 25 valent bien un peu de scandale.*

Clussův dopis vrátím příští týden. Tu věc pro Szerelmeye** udělám. Americana do dnešního poledne nepřišla, ale je možné, že už je mám touto dobou doma.

Tvůj
B. E.

Manchester 1. května 1852

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* 25 liber už stojí za trochu skandálu. (Parafráze výroku francouzského krále Jindřicha IV. z roku 1593: „Paris vaut bien une messe" — „Paříž už stojí za mši", když mu Pařížané kladli podmínku, že jej uznají za krále, stane-li se katolíkem.)

** Viz tento svazek, str. 77.

29

Engels Marxovi

do Londýna[83]

Milý Marxi,

ta Tvá tlustá americká zásilka ještě nepřišla. Dal jsem se po ní poptat u Pickfordů, protože v naší ulici se teď přečíslovávají domy a tím vzniká zmatek; ale u Pickfordů žádný balík pro mne nemají. Buď jsi tu věc tedy neodeslal, nebo snad, šlo-li to poštou, nebyly dodrženy předpisy, anebo se s tím stalo něco jiného. Poptej se, kde to bloudí.

Tento týden tu uvítám svého pana otce, takže se vyřídí to zatracené kšeftování a vyjasní se také, co bude se mnou. Buď se tu bude obchodovat na základě obnoveného kontraktu, což je ale málo pravděpodobné, nebo se budu snažit prosadit, aby můj otec z toho nejpozději koncem roku a snad už koncem června vystoupil. Pak přijde blázinec s likvidací, která by mohla být hotova do 6—8 měsíců, a já bych pak začal s něčím jiným, buď bych šel do Liverpoolu, nebo bůhvíco. Do 14 dnů se už snad o tom rozhodne. Jsem rád, že otec přijede už teď, protože pak bude možné skoncovat co nejdříve s tím blázincem, kterému se člověk stejně nevyhne, a já budu vědět, na čem jsem.

Vracím Ti také v příloze Clussův dopis. Jonesovy články mám tady, ale Harneyho ne, ty mi můžeš příležitostně poslat, abych poznal obě strany a uviděl otce Harneyho v jeho nové úloze. Jones je dříč a velmi brzy donutí toho lenocha vyklidit pole, jen když se mu podaří nějakou dobu vydržet. A on přece dokáže zvednout odběr* na 4000 výtisků týdně, což už znamená zisk (3600 výtisků kryje výdaje).

* listu „People's Paper".

Příjezd mého otce odsune pochopitelně mé plány s Danou* o 8 až 14 dní. Ty bys ale zatím mohl pokračovat přes Szemera v jednání s knihkupcem o těch skicách, prohlédnout, co by se hodilo pro charakteristiku našich hrdinů z Tvé korespondence a „Neue Rheinische Zeitung" (především to, jak hlasovali a co řekli v Národním shromáždění), a dohodnete-li se, mohl bys sem na týden přijet a dali bychom to dohromady.** Myslím si, že to přece jen půjde udělat tak, aby se nepoznalo, kdo to zplodil, a i kdyby se na to přišlo, věci to nemůže uškodit.

Jak mi píše Ebner, jedná stále ještě o Tvé Ekonomii[56] s Löwenthalem, který se chce usadit v Bruselu a zůstává zatím společníkem frankfurtské firmy.

Jak pokračuje Freiligrath s mým švagrem***? Napiš mi o Pindarovi, je to nudný a dost zmatený patron. Je ve Svazu?†

Čísla „Turn-Zeitung", o kterých psal Weydemeyer, ještě nepřišla, zřejmě to nějak popletl.

Napiš brzo.

Tvůj

B. E.

Manchester 4. května 52

Na balíky, které nejdou poštou, piš raději v adrese místo starého čísla 70 obě, nové i staré, takto:

Čís. 44/70, Great Ducie Street, Strangeways, Manchester.

Tu věc pro Szerelmeye†† udělám pokud možno zítra.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Jde o sérii článků „Revoluce a kontrarevoluce v Německu".
** K. Marx a B. Engels, „Velikáni emigrace".
*** Emilem Blankem (viz tento svazek, str. 71).
† Svazu komunistů.
†† Viz tento svazek, str. 77.

30

Marx Engelsovi

do Manchesteru[84]

6. května 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Frederiku!

Ten balík pro Tebe nebyl odeslán, protože Pickford chtěl na mé ženě 2 ½ šilinku. A za tolik celý ten krám nestojí.

Přiložený kuriózní lístek, který dostáváš, je narychlo pořízený opis oběžníku, který poslali pánové Kinkel-Willich svým členům.[85] Nejkomičtější na tom je, že šéf jedné z jejich sekcí pokaždé ta lejstra zanese pruskému generálnímu konzulovi Hebelerovi, a ten mu za ně platí. Pruská vláda má přirozeně zrovna tak klíč k těmto rádobydůležitým mystériím jako Kinkel a Willich. Willich totiž přes všechny zásadní pochybnosti přece jen přijal funkci v definitivním výboru. Kdo má peníze, má i Willicha.

To už je jisté, chystá se nějaký puč. Generál Klapka už odejel na Maltu, v kapse dekret podepsaný Kossuthem a Mazzinim, kterým byl jmenován vrchním velitelem maďarsko-italské armády. Myslím si, že se má začít na Sicílii. Ti pánové se necítí ve své kůži, nezakusí-li aspoň dvakrát do roka porážku a nenapráská-li jim někdo. Nemohou přece připustit, že se svět točí dál i bez jejich přičinění, bez jejich intervence, a to bez jejich oficiální intervence. Jestliže neuspějí, a s tím se dá bezpečně počítat, bude si pan Mazzini moci znovu hrát na důležitého v rozhořčených dopisech nějakému Grahamovi.[86] Ale nedá se tím rušit při svém zažívání.

Koriguji teď Bangyovi jeho překlad Szemerových maďarsky psaných portrétů[63]. Originál se dá jen pracně rekonstruovat

z prachbídného a často nesrozumitelného překladu, který je ustavičně na štíru s gramatikou a consecutio temporum, ale musí být vynikající. Jasně z něho vyplývá: pan Lájos Kossuth vyhlásil sesazení rakouské dynastie ve chvíli, kdy to bylo politicky nesprávné a škodlivé, aby si zajistil místo guvernéra, bál se totiž, že kdyby váhal, připadlo by později vítěznému Görgeyovi. Tu chybu, že se útočilo na Budín, místo aby se táhlo na Vídeň, má rovněž na svědomí Lájos, který měl tisíc chutí vtáhnout vítězně s rodinou jako triumfátor do hlavního města.[87]

À propos. Právě jsem dostal dopis od Bangyi. Berlínský knihkupec podal teď definitivní návrh: 25 liber za 5—6 archů portrétů, 24 výtisků zdarma. Dostanu od Bangyi peníze, hned jak mu předám rukopis. Ale ten člověk na to spěchá.

Můj plán vypadá takhle: Nejdřív udělám hrubý náčrt s Dronkem, takže můj styl více méně zmizí. Po 14 dnech to snad budu moci dodělat s Tebou.* V každém případě mi musíš nyní v dopisech ještě napsat rychle něco o Willichovi (v době polního tažení[43] a ve Švýcarsku).

Přikládám dopis od Clusse.

Byl jsem včera s Freiligrathem u knihkupce Trübnera. Myslí, že by mohl nějaké množství „Revolution"** rozprodat tady v Londýně a jinou část udat v Německu přes Campa. Jakmile tedy přijdou výtisky od Weydemeyera, pošli je sem. „Turn-Zeitung" se zřejmě někam zatoulala.

Tvůj
K. Marx

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx a B. Engels, „Velikáni emigrace".
** V prvním sešitě „Revolution" byl uveřejněn Marxův „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta".

31

Engels Marxovi

do Londýna[88]

Milý Marxi,

vracím v příloze Clussův dopis. Napadá mě přitom, že když teď pan Dana navázal styky s B. Bauerem a Simonem z Trevíru a zároveň Ti omezil místo kvůli presidentským volbám, bylo by určitě na místě udělat něco proti němu po yankeeovsku. Cluss a někteří další by měli z různých stran panu Danovi napsat, jak je to možné, že ty jedinečné články vycházejí tak zřídka a s takovými přestávkami, že na tom zajisté nemá vinu redakce, která to, jak očekávají, naopak napraví a určitě se postará, aby články K. M. byly otiskovány častěji atd. Weydemeyer by to mohl velmi snadno zařídit; stačilo by mu jen uvést jako důvod, že Dana Ti chce omezit místo a že je tudíž taková demonstrace nutná, abychom měli možnost publikovat v tomto listu. À Barnum, Barnum et demi.* Souhlasíš-li, mohu o tom Weydemeyera vyrozumět hned nejbližším parníkem.

Oběžník konventu sekcím je k popukání.[85] Dám na to krk, že petrohradská, varšavská, berlínská, římská a další sekce sídlí nejdále tak 4 míle od Charing Cross**. Tohle karbonářské, rádoby důležité, jakoby energické vystupování podle denních rozkazů prozrazuje, jaké iluze si ti pánové zase dělají o svých údajných organizovaných silách. Chystat teď puč je pitomost a ničemnost.

* Na humbuk ještě větší humbuk, parafráze francouzského přísloví „à corsaire, un corsaire et demi“ („na jednoho korzára – korzár a půl“, česká obdoba „na hrubý pytel hrubá záplata“).

** Známá obchodní třída v centru Londýna.

Ale ovšem, „musí se přece něco stát! musí se přece něco dělat!" Pohlavárům, kteří to mají řídit, by patřilo, aby je všechny pochytali a postříleli; ale ovšem, ti velikáni si dají na sebe pozor a héros Willich zůstane klidně v Londýně, dokud ještě budou peníze v pokladně, úvěr u Schärttnera a mundur s botami ad libitum zdarma „u krejčích a u obuvníků". Tak si pan Willich představuje zásobování armád!

Ta záležitost s portréty* vypadá slibně. Za 4 neděle to můžeme mít hotovo. Postarej se jenom o někoho spolehlivého, kdo by to přepsal načisto, aby šel ven úplně neznámý rukopis. Až sem pojedeš, vezmi s sebou ta americana, kompletní „Neue Rheinische Zeitung" a potřebné písemné dokumenty. Otec přijede zítra a stěží zde bude moci zůstat déle než 8—10 dní.

Dostal jsem konečně z Německa ty své věci o vojenské vědě. Zatím jsem z nich přečetl jen málo. Tolik oslavovaný pan Gustav von Hoffstetter mi nepřipadá zrovna jako Napoleon, spíš bych zatím řekl, že by se velmi dobře uplatnil jako velitel praporu nebo něco takového v menší šarvátce. Ale ještě jsem tu jeho věc[89] nedočetl. Docela pěkná je zato brožura o nových opevněních všeobecně, kterou napsal pruský ženijní kapitán Küntzel[90] — je historičtější a materialističtější než všechno, co jsem dosud in militaribus četl. — Pokud jde o pana Willisena, musím zde říci, že u Idstedtu neporazili Dánové Šlesvičany-Holštýňany, nýbrž že tam zvítězila obyčejná taktika zdravého lidského rozumu nad hegelovskou spekulací.[91] Willisenova kniha[92] by se vlastně měla jmenovat: *Filosofie* velké války. Tím mám na mysli samozřejmě to, že v ní je víc filosofování než vojenské vědy, že se v ní s velezevrubnou a velehlubokou důkladností konstruují apriorně věci, které se většinou rozumějí samy sebou, a že se to prokládá krajně školometskými výklady o jednoduchosti a mnohotvárnosti a podobných protikladech. Co také říci o válečné vědě, která začíná pojmem umění vůbec, potom dokazuje, že také kuchařské umění je umění, rozepisuje se široce o poměru umění a vědy, a nakonec redukuje všechna pravidla, všechny vztahy, možnosti atd. válečného umění

* K. Marx a B. Engels, „Velikáni emigrace".

na jedinou absolutní větu, že silnější musí vždycky porazit slabšího! Sem tam se tu najdou pěkné postřehy a užitečné redukce na jednoduchá základní pravidla; bylo by ostatně smutné, kdyby tomu tak nebylo. Ještě jsem se nedostal k tomu, jak je prakticky aplikuje; ale nemluví příliš pro Willisena, že Napoleon dosahoval svých největších úspěchů právě tehdy, když naprosto ignoroval willisenovská hlavní pravidla, což si ovšem kovaný hegelovec umí velmi dobře vysvětlit tak, aby přitom tato pravidla ani v nejmenším neutrpěla.

Jak vidím, vyšly právě Görgeyovy paměti[93] — stojí ale 6 tolarů, a tak si je zatím ještě nemohu pořídit. Jimi můžeme pokládat materiál o *vojenské stránce* uherské války prozatím za uzavřený. O uherské válce rozhodně něco napíšu, snad vůbec o všech válkách z let 1848—1849.[94] Jakmile se zhruba vypořádám s historií dřívějších válek, poohlédnu se po nakladateli, který by pak také hradil většinu výdajů za prameny.

Těch 30 šilinků, které jsem Ti poslal minulou sobotu, jsi už asi dostal.

Tvůj
B. E.

Manchester 7. května 1852

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

32

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 13. května 1852
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Píši Ti dnes jenom pár řádek. Starý Szerelmey, který dokončil už svůj první sešit, chodí za mnou denně kvůli reklamě té jeho knihy o bitvách.* Nemáš-li teď na to čas, tak mi alespoň brzy vrať jeho náčrt.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 77.

33

Engels Marxovi

do Londýna[95]

Milý Marxi,

vypadá to dobře. Otec zítra nebo pozítří zase odjede, velmi spokojen se svými obchodními záležitostmi. Zdejší obchod se úplně reorganizuje a bude se pokračovat na nových základech. Přídavek je šťastně vybojován, a jakmile budou podepsány smlouvy a táta zmizí, objeví se dotyčná bankovka u Tebe. Nejkrásnější na tom je, že *já* vůbec nic nepodepisuji; táta je natolik moudrý, že mi, pokud jde o politiku, přece jen docela nedůvěřuje a dává si proto dobrý pozor, aby se později nedostal kvůli mně do nových nepříjemností. Bude-li třeba, mohu to také zařídit ve vší slušnosti tak, aby mě tu vystřídal některý z mých bratrů, takže mým odchodem otec neztratí nic, leda snad nějaké iluze, a jediný, kdo něco obětuje, budu já, nikoli on. Napiš mi podrobně, jak to vypadá s Tvými portréty*. Teď totiž budu mít kvůli všem těm změnám takovou spoustu práce, až se budu pod ní prohýbat, takže stěží budu moci pro nejbližší dobu počítat s tím, že bychom mohli spolu hodně pracovat, a přece bych Tě tady rád co nejdřív uviděl. Bylo by tedy dobře, kdybys mohl s Dronkem dovést ty věci co nejdál, abychom je tady mohli za pár večerů úplně dodělat; připravil bych zatím, než přijedeš, z dokumentů, které tu mám, výpisky o dotyčných osobách (musíš mi je vyjmenovat), abychom pak mohli pokračovat rychle. Právě mě napadá, že by bylo nejlíp, kdybys přijel na letnice, tj. pátek předtím — od pozítřka za týden — kdy jsou

* K. Marx a B. Engels, „Velikáni emigrace".

tady všeobecné svátky. Při pěkném počasí bychom si vyjeli na ostrov Man nebo někam jinam a při špatném bychom pracovali. Hleď ale přijet sám, Dronkiuse uvidím později velmi rád, ale zatím ho nemohu ještě potřebovat, a při práci by přece jen rušil.

Hlavní na nové úpravě je ostatně to, že budu dostávat od 1. července nejen víc peněz, ale že budou úplně *moje*, takže se mě už nikdo nebude ptát, co s nimi dělám. Bližší ústně.

Tvůj
B. E.

Manchester 19. května 1852

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

34

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

můj táta odejel. Všechno je v pořádku. Přikládám první polovinu desetilibrovky. Doufám, že Tě tu koncem příštího týdne uvidím. Je možné, že v této chvíli mám už Tvůj dopis doma, ale nemám kdy tam zajít. Druhá polovina bankovky následuje dnes druhou poštou nebo zítra.

Tvůj
B. E.

Manchester 21. května 1852

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. 1, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

35

Engels Marxovi

do Londýna[96]

Milý Marxi,

píši Ti dnes, jen abych Ti pro všechny případy oznámil, že jsem poslal včera první poštou polovinu desetilibrové bankovky přímo Tobě a zároveň druhou polovinu v obálce Lupusovi, aby Ti ji předal, doufám, žes to v pořádku dostal.

Tady vládne velký předvolební ruch — dva whigovští freetradeři, které kandidují toryové, mají vytlačit Brighta a Gibsona, a tak se tu jen kortešuje a pije. Ti chlapi nemají přirozeně žádné naděje na úspěch, ale bude je to stát pěkné peníze.

Před 3 týdny oživla, jak jsem čekal, spekulace na trhu bavlny; ale protože vyhlídky nejsou ještě dost výrazné a zdejší majitelé přádelen a obchodníci působí proti tomu, zase to momentálně usnulo. Velmi brzy to však začne znova, jen co bude odeslána celá americká sklizeň. Také s vlnou — vzhledem k náhlému úpadku australského chovu ovcí — půjde skvěle spekulovat, a vůbec všechno nasvědčuje tomu, že se na podzim spekulace rozvine naplno. Železniční a další akcie začínají také opět stoupat — ty lepší vynášejí pořád víc než to 1 %—1½ %, které se teď ještě dostávají za vklady v bance. V Americe se již 6 neděl spekuluje s bavlnou na plné obrátky, a ta spousta nových, roztodivných akciových společností, které jsou hlášeny ze všech stran, dokazuje, jak usilovně hledá kapitál na všech velkých peněžních trzích

odbytiště. Podle všeho k nám ptáci bouřliváci přece jen zalétnou už blíž a ve větších hejnech. To bude krása.

Doufám, že dostanu nejpozději zítra ráno Tvůj dopis.

Tvůj

B. E.

Manchester 22. května 52

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

36

Marx Engelsovi

do Manchesteru[97]

[Londýn] 22. května 52*
28, Dean Street, Soho

Milý Frederiku!

Dnes ráno se tu objevila první polovina té desetilibrovky.

Chci odtud odcestovat v pátek, a to lodí do Liverpoolu a odtamtud do Manchesteru.

À propos. Občan Schramm** jede přes Liverpool do Ameriky. Má v úmyslu, jak se nám svěřil, navštívit Tě ve středu nebo ve čtvrtek. Musíš hledět, aby ses mu nějak ztratil.

Willich zažil velmi pěkné dobrodružství. Paní von Brüningkové, u které měl zdarma prostřeno, se zlíbilo s tím starým kozlem a ostatními exporučíky koketovat. Jednoho dne stoupne našemu asketovi krev do hlavy, zaútočí zvířecky brutálně na madam a je slavně vyhozen z domu. Ta tam je láska! Ten tam je prostřený stůl! Nestojíme už o žádné rozkošníky.

Cherval, o jehož hrdinských činech před pařížskou porotou v německo-francouzském spiknutí[98] jsi četl, unikl — jak sis snad všiml i v anglických listech („Morning Advertiser") — s přímo pohádkovou odvahou bachařům. Dodatečně se ukáže: se svolením policie, které prozradil všechno, co věděl. Dokonce i páni z Great Windmill Street[99] byli nuceni vyloučit toho hrdinu, se kterým se v Londýně blýskali.

* Rok dopsal dodatečně Engels.
** Conrad Schramm.

Kolínské[8] konečně předal obžalovací senát porotě. Nebude-li stanoveno mimořádné zasedání, dostanou se na řadu až v červenci.

Pozdrav od Dronka.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

37

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

chceš-li vyrazit po moři přes Liverpool až v pátek, nebudeš tu dříve než v pondělí večer, možná teprve v úterý ráno. Chceš-li jet za každou cenu po moři, vyprav se přes Hull — třikrát až čtyřikrát týdně jede loď ze City v 8 hod. ráno a jízda není tak dlouhá. Musel bys vyjet ve středu ráno, nejpozději ve čtvrtek ráno, do Hullu to stojí 6 šilinků 6 pencí a z Hullu sem 3. třídou asi 7—8 šilinků. Musíš tu být v *pátek odpoledne*, abychom mohli ještě týž večer kolem šesté odjet do Liverpoolu. Parlamentní vlak[100] přímo z Londýna vyjíždí příliš pozdě, než abys jím mohl jet až v pátek. Po moři via Liverpool můžeš jet na zpáteční cestě.

Tedy: ať to uděláš, jak chceš, je nutné, abys tu byl v pátek ve 4 hodiny odpoledne.[101]

Očekávám podrobnější zprávy

Tvůj
B. E.

Manchester 24. května [1852]

Ta příhoda s Willichem je velmi zábavná. Ta ušlechtilá, čistá bytost tedy přece jen neušla osudu!

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

38

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

buď tam máte příšerné pilno s opisováním toho rukopisu*, nebo se stalo něco nepříjemného, jinak by ses mi snad už ozval. Zatím přikládám dopis a výstřižky od Weydemeyera.

Tvá malá náprsní taška s kolínským dopisem se našla — ale nevzal jsem ji dnes s sebou, jinak bych Ti ji přiložil.

Se srdečnými pozdravy — ve spěchu

Tvůj
B. E.

Manchester 30. června 1852

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx a B. Engels, „Velikáni emigrace".

39

Marx Engelsovi

do Manchesteru[102]

[Londýn] 3. července 1852
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi,

přicházím pozdě, ale přece. Proč pozdě, dovíš se z tohoto vyprávění:

V Londýně byl rukopis* okamžitě opsán. V pondělí v poledne byl hotov se vším všudy. Diktoval jsem střídavě své ženě a Dronkovi. Ve středu v poledne jsem dostal peníze. Bangya si strhl těch 7 liber, o kterých víš. Kromě toho jsem dlužil Dronkovi za jeho spolupráci. A tak zbyla částka, která nestačila ani na domácí výdaje. Strohn nebyl solventní. A navíc tu byla zvláštní smůla.

Klosovu ženu, která dlouho churavěla, chřadla a ležela v nemocnici, propustila ta pakáž právě, když zápasila se smrtí, zemřela před třemi dny doma. Neměli ani vindru, byly tu výdaje s pohřbem atd. Freiligrath nemohl pro ně udělat nic, protože právě vyždímal ze svých známých, co se dalo, aby mohl vypravit zpátky do Vratislavi Heilbergovu ženu a dítě, udržet Heilberga na živu a dostat ho konečně do nemocnice. Tak to připadlo mně a hrozně jsem se kolem toho naběhal, než jsem to všecko zařídil. Teď už je zase klid.

„Banda" si láme hlavu nad naší brožurou. Zvlášť chroust

* K. Marx a B. Engels, „Velikáni emigrace".

Meyen* se potí ve smrtelné úzkosti: „Vůbec si nemůže vzpomenout, že by se někdy proti nám sebeméně provinil." Willich vyzvídá, figuruje-li tam také ta aféra s Brüningkovou. Vrtá mu to moc hlavou.

„Skutečný průběh" této neobyčejné události se vyvíjel takto:

Zpočátku, jak víš, Willich přímo zapíral. Jeho druhá verze zněla: „Brüningková ho chtěla *politicky* korumpovat. — Pane *von* Willich sem, pane *von* Willich tam, a používala i jiných korupčních prostředků." Zaútočil tedy na její pohlaví z „morálních důvodů".

Teď však zkonstruoval náčelník našich partyzánů celý případ zase jinak. „Brüningková je (to mu dříve vyprávěl Imandt) ruská špiónka. Snaží se nachytat mladé emigranty. Starý Willich jí stál v cestě. Proto ta anekdota — aby ho znemožnila mezi emigranty. Jaký politický smysl ta smyšlená ‚anekdota' má, jak je záměrná a ďábelská, je vidět už z toho, že vlastní manžel Brüningkové roznáší její hanbu, jen aby Willicha zostudil."

Tím to ale nekončí. Schimmelpfennig rytířsky prohlašuje, že Willich si to s tou špionáží vymyslel, aby maskoval revoltu svého „cazzo"**. Teď to vypadá tak, že do té historie jsou zapleteni oba tito šlechetníci, že se Willich utíká od jedné lži k druhé, a tím se teprve řádně kompromituje.

V souvislosti s tím paroháčem Brüningkem mi napadá pěkný vtip, který jsem četl před několika dny v jedné Machiavelliho komedii:

Nicia (paroháč): Chi è san Cuccù?***

Ligurio: È il più onorato santo che sia in Francia.†

Willich a Kinkel jsou ve velkých úzkostech, jak udělat revoluci s 1200 librami šterlinků. Schurz, Schimmelpfennig, Strodtmann atd. se stále více od Kinkela odvracejí. — Willicha by od kasy

* Eduard Meyen. V originále Meyenkäfer — narážka na Kinkelův „Maikäferverein", „Spolek chroustů" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 350).

** údu.

*** Kdo je to svatý Paroháč?

† To je nejuctívanější svatý ve Francii. („Mandragora", 4. jednání, 9. výstup.)

nedostalo ani 100 koňských sil. — Před týdnem se Kinkel objeví u Imandta, o kterém ví, že se se mnou schází, a povídá: „Škoda že ta Ekonomie ještě nevyšla, abychom konečně dostali pozitivní základ." Imandt se ho ptá na Freiligrathovu báseň.[103] „Takové věci že nečte," odsekne nato Godofredus.

Nejkomičtější je, že ti darebáci žili léta jenom z nadávek na naši adresu a teď prohlašují, že sepisovat takovéhle klevety je pod „naši důstojnost" a „postavení". Tajtrlíci!

Mezitím vyvstala před Willichem a Kinkelem, tou dvojicí rytířů smutné postavy, která má provést revoluci, nová perspektiva. Pánové Rodbertus, Kirchmann a další ctižádostiví kandidáti na ministerská křesla poslali do Londýna svého legáta. Pánové totiž chtějí napodobit Vogtovy Francouze a založit německou karbonářskou společnost. Spojení i s nejextrémnějšími stranami. V Německu prý se na výdaje vytisknou papírové peníze. A protože se snaží co nejvíce chránit vlastní kůži, mají ten papír podškrábnout osobnosti z emigrace, a to ze „všech" stran.

Schapper se kajícně ze všeho vyznal a oťukával situaci u mne přes Imandta. Odpověděl jsem: Nejdřív se musí *veřejně* rozejít s Willichem, a pak se uvidí. To že je conditio sine qua.

O novém zatýkání v Paříži jsi už jistě četl.[104] Ti ťulpasi (tentokrát Rugova klika) museli přirozeně spřádat znova nějaké iluzorní spiknutí. Jejich dopisovatel v Paříži, *Angličan*, a jak mi už dávno řekli, notorický agent (pařížské) policie — odevzdává přirozeně každý jejich dopis na policii. Francouzské policii to ale nestačí, a tak sem posílá Simona Deutsche, aby tahal z Tausenaua rozumy. Ludvík Napoleon potřebuje nějaké to spiknutí stůj co stůj.

Jedno už má ale na krku, o kterém zřejmě ještě neví. Je to spiknutí orleánské rodiny, jejímž agentem je teď (ale se souhlasem maďarských „radikálů") Bangya. Plán: Přistihnout Bonaparta jednoho večera u té jeho šestákové děvky, s kterou podvádí Angličanku. Jeden z hlavních agentů policie je podplacen. Prý byli získáni dva generálové. Nemours byl sám před 14 dny v Paříži. Byla vynaložena velká suma na rozšiřování pamfletů proti Ludvíku Napoleonovi.

Co říkáš. Kdyby zase někdy jel někdo z Orleánů do Paříže a vědělo by se kdy, nebylo by dobré tak nebo onak upozornit „nepravého prince" na „pravého"? Řekni mi, co si o tom myslíš.

Ten lump Cherval vydal Prusům i dopis, který dostal od Pfändera.

Au revoir.

Tvůj
K. M.

Po tom výtečníkovi Weydemeyerovi jako by se zem slehla. Bonaparte bude asi dřív v Americe, než má brožura o něm* v Evropě. Bude-li to možné, pošli mi brzo článek pro Danu.**

Posílám Ti úvod Pietra Aretina, praotce všech Cassagnaců (jenže vtipnějšího), k jeho „Dubbii amorosi":

Prefazione

Magnifico utriusque Ser Agnello,
Voi qui scribere scitis quare, quia,
Espelle, volte fatte co'l cervello,
Di Bartolo e Baldo notomia,
E le leggi passate co'l costello,
Nella vostra bizarra fantasia,
Questi dubbii, di grazia, mi chiarite
Ch'oggi in Bordello han mosso un gran lite.

---

* „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta".
** ze série „Revoluce a kontrarevoluce v Německu".

Vi sono genti fottenti, e fottute;
E di potte e di cazzi notomie.
E nei culi molt'anime perdute etc.*

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

**Předmluva*

Vy, pane Agnello, jenž dvojí slávu máte,
že víte odpověď na sterá proč a kterak,
že na to přijdete, když se jen zahloubáte,
co to jsou Bartola a Balda hříšná těla,
Vy, který zákony a hvězdné dráhy znáte
dík fantazii, která je tak skvělá,
odpověď račte mi dát na to, co se stalo
dnes právě v bordelu, spor v duši vyvolalo.

Ta lehá si, ten na ni, jak se sluší
A nástroj k hříchu mají obě těla.
A kolik prokleto je kvůli zadku duší atd.

Překlad Jiřího Pechara.

40

Engels Marxovi

do Londýna[105]

Milý Marxi,

je dobře, že rukopis* je už pryč. Doufejme, že za 3—4 týdny budou výtisky tady. Musel ses to zase prokousávat pěknou kaší, že sis jako protijed vzal ty prasečinky Pietra Aretina. Cazzo di Dio, queste sono forti.**

Mám práce až nad hlavu. Teď na mě čeká také 11 obchodních dopisů, ty musím dnes ještě napsat, a už je skoro 7 hodin. Přesto chci, pokud možno ještě dnes, nejpozději ale zítra večer, udělat článek pro Danu***.

Mám právě před sebou pana Görgeye[93]. Uhádli jsme tenkrát v „Neue Rheinische Zeitung" na základě *rakouských* zpráv podivuhodně správně průběh války v Uhrách a skvěle, ale i obezřetně jsme správně předpovídali.[106] Görgeyova kniha je podlá až bůh brání, něco tak malicherně závistivého, tak ohavně a uboze omezeného se hned tak nenajde. Vojenská stránka je dobrá, pravý a věrný Görgey, talentovaný bývalý poručík, který se stane přes noc generálem a je ve všem poznamenán službou u roty a elementárními taktickými podrobnostmi jako skořápkou, ze které se vyklubal. Maďaři, kteří tvrdí, že Görgey to nemohl napsat, jsou *oslové*. Co je v knize skutečně görgeyovského a co je rakouský prvek, rozeznáš právě tak snadno, jako oba různorodé prvky u Chenuho.[107] Jako pramene se dá knihy sice opatrně, ale jinak velmi dobře

* K. Marx a B. Engels, „Velikáni emigrace".
** U kozla, jsou ale peprné!
*** ze série „Revoluce a kontrarevoluce v Německu".

použít. Zlomyslná omezenost toho výtečníka je tak veliká, že ho ponouká k tomu, aby dělal ostudu sám sobě; jako například tou historií s vácskou proklamací[108], kde vyčítá Kossuthovi, že byl ve skutečnosti rozumnější než ve svých bombastických projevech, a celým neobratným výkladem, v němž se jako autor nechtě znova a znova kompromituje. Pro svou omezenost nedokázal výstižně charakterizovat ani jednu postavu, ale přesto jsou tu pěkné postřehy a jednotlivé poznámky o Kossuthovi a většině ostatních. Přes tuto zlomyslnou omezenost — a je to vidět všude — Görgey jen přece všechny převyšoval — jací výtečníci tedy musejí teprve být ti ostatní!

O válce v Uhrách rozhodně něco napíšu.[94]

Pařížský komplot[104] má zřejmě na svědomí — soudě podle faktů — nejspíš náš carrément a crânement* zamračený Barthélemy atd. — v tom dobrodružném nápadu s dělostřeleckou dílnou je něco, co je na sto honů cítit Willichem. Že do toho fušoval také Ruge a spol., je velmi dobře možné, ale děla z plynového potrubí, potažená dehtovanou plachtovinou, jsou hohenzollernského původu.

Tvůj
B. E.

Manchester 6. července 52

A s těmi Orleány? Proč by ne? Ať naloží s tím čackým Joinvillem nebo někým takovým jako s vévodou d'Enghien[109], to by přece bylo krásné, a proč by synovec** neměl dát zastřelit také svého Bourbona?

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* hloubavě a furiantsky.
** Ludvík Napoleon.

41

Marx Engelsovi

do Manchesteru [110]

[Londýn] 13. července 1852

Milý Engelsi!

Protože nedošel od Tebe žádný dopis, mám za to, že ctihodný Weydemeyer setrvává děj se co děj u svého „systému". Přestávám už tomu doopravdy rozumět, a nehledě na finanční újmu, právě teď velmi citelnou, budu ještě ke všemu pro posměch té emigrantské havěti a knihkupcům, na které jsem se s tou nešťastnou záležitostí obrátil.

Článek o volbách jsem nenapsal, protože si myslím, že musíme nejdřív počkat na celkové výsledky.[111] Podle toho, co jsem dosud viděl, se mi zdá, že starý parlament bude s kůží i chlupy slavit své vzkříšení ve starém složení, až na 5—6 hlasů ve prospěch whigů. Ti lidé jsou v začarovaném kruhu, ze kterého se ne a ne dostat. Dosud mají podstatné ztráty jedině peelovci[112]. „Morning Chronicle" se ale zastává Grahama a prohlašuje, že zbývá jen jedno východisko. Whigové jsou prý právě tak neschopní jako toryové. Jedinými schopnými lidmi prý jsou, kromě Grahama a jeho stoupenců, Cobden, Bright a spol. A ti musí vládnout spolu. Zvláštní náhodou přinesly „Times", jak sis snad všiml, den nato článek, ve kterém se rovněž vyslovují pro Grahama.[113]

Velký Techow putuje příští týden spolu s madam Schmidtovou-Stirnerovou do Austrálie. Co Tě ale zarmoutí víc, na australské naleziště zlata se vrhá rovněž pan Hráz*. Ještě několik měsíců

* Slovní hříčka s významem jména Damm.

klidu a naši rýpalové, kteří podrývají svět,[114] se budou všichni rýpat za tím šmejdem v australském bahně. Jenom Willich zachovává, přikován ke kase, věrnost svému heslu, totiž žít, ale za žádnou cenu nepracovat.

Bangya se teď velmi důvěrně stýká s orleanistickým intrikánem „de Rémusatem". Nějaký Maďar ho varuje před mužem, který v německo-francouzském spiknutí[98] „zradil" Němce. Rémusat má agenty přímo na pařížské prefektuře. Napíše jim tedy, aniž řekl monsieur Bangyovi slovo, aby mu o tomto pánovi poskytli informace. Odpověď, jak mi bylo sděleno, zněla: Bangyu *naprosto nelze podezřívat*. Práskl prý zavčas do bot, jinak by dostali i jeho. Zrádcem prý je „jistý Cherval, jenž je znám jako Frank, ale jmenuje se ve skutečnosti Crämer".

Tento Cherval prý v tom působil od počátku v dohodě s policií. A co víc. Rémusat dostane originální dopisy, které Cherval psal pruskému vyslanectví a ve kterých prohlašuje, že teď, po tom, co mu slíbili v Mazas[115], a poté, co se přihlásil k „principu" pořádku, je prý vyslanectví „povinno" dát mu potřebné „prostředky". Pruské vyslanectví však prohlásí: protože je jako špión *placen* francouzskou stranou a protože dvěma pánům nelze sloužit, nemůže si u Pruska dělat na nic nárok. Pošlou ho tedy do Londýna kontrolovat německé emigranty a všímat si kromě toho „tak trochu i Claremontu"[116]. V této druhé funkci přijde za Rémusatem a nabídne mu své služby jako agent. Rémusat, instruován z Paříže, s tím naoko souhlasí a jmenuje mu jako zprostředkovatele jednoho komorníka v Claremontu, který má ale za úkol vodit francouzskou policii za nos. — Orleanistická agitace je organizována tak dobře, že ti lidé mají skutečnou síť přepážek, přes které mohou pašovat do Francie dopisy, balíky a brožury právě tak bezpečně, jako se dá poštou posílat nezávadný materiál.

Šlo mi přitom hlavně o to, abych dostal některý z původních Chervalových dopisů, svědčících o jeho stycích s pruským vyslanectvím. Jeden takový dokument může vyvrátit celý obžalovací spis[117].

Dohodl jsem se s Bangyou, že jakmile bude hotov ještě jeden opis, dostaneš Szemerovu brožuru[63] v rukopise *Ty*. Je to dokument,

bez kterého se při práci neobejdeš, protože v něm jsou Görgeyovy, Kossuthovy atd. dopisy, které nejsou nikde uveřejněny.

Má žena je velice nemocná, hubne a kašle. Ale lékař řekl, že to není nic nebezpečného, a kromě léků jí předepsal, aby pila hodně porteru.

Budeš-li moci poslat do pátku ještě jeden článek*, pokusím se eskomptovat u Johnsona těch 5 liber na budoucí pohledávku u Dany.

À propos. „Orlando Innamorato" v Domenichiho podání je *přepracován.* Originál je velmi vzácný a je k dostání jen ve velkých knihovnách, jako je zdejší. Dokonce i Domenichiho vydání je vzácné. Dostupný je „Orlando" v Berniho úpravě.[118]

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* ze série „Revoluce a kontrarevoluce v Německu".

42

Engels Marxovi

do Londýna[119]

Manchester 15. července 1852

Milý Marxi,

s tím Weydemeyerem jsi měl pravdu. Nepřišla od něho ani řádka. Co jsme mu podrobně napsali, jak má sem ty věci posílat, pokládá zřejmě za svou povinnost nedat o sobě slyšet. Ostatně, valně se mu asi nevede a musí se starat, aby se uživil.

Četl jsi před 2—3 dny v „Morning Herald" článek o předácích opozičních stran? Mohl jej napsat jenom Disraeli. Ta věta: And now stand forth, thou man of „unadorned eloquence", Richard Cobden*, je skvělá. V masteru Johnu Brightovi poznal autor článku zcela správně jediného nebezpečného člověka, ačkoli ti pánové si dělají iluze i o Grahamovi. Ten otrlý starý ctižádostivec je právě teď pánům toryům velmi nebezpečný.

Šťastnou cestu vlasteneckým zlatokopům! Tak alespoň dostane název „rýpal"[114] konečně svůj pravý smysl a obsah.**

Nové spojení s panem Rémusatem je velmi pěkné. Chervalův dopis pruskému vyslanectví — to by byl při tomhle procesu dokument nad všechny dokumenty. Udělej všechno, abys ho dostal. Jaké asi bude dělat obličeje náš starý přítel, mladý Saedt, který se tak rád důležitě tváří, až něco takového rozbije na padrť jeho padesátistránkovou obžalobu, o které augsburská „Allgemeine Zeitung" už informovala svět[120]! *Má* už Rémusat ty dopisy?

* A nyní předstup, ty muži „střízlivý ve své výmluvnosti", Richarde Cobdene.

** Viz tento svazek, str. 106.

Z novinových zpráv ostatně vysvítá nejen to, že pan Manteuffel chce udělat z kolínského procesu grandiózní tyátr, za kterým se určitě skrývá nějaký coup*, na druhé straně však i to, že nejsou naprosto žádné důkazy a obžaloba musí ukrývat svou bezmocnost za spoustou policejních výmyslů a špiclovských lží. Neslyšel jsi ještě něco o Bangyovi? Přikládám Ti dopis tohoto šlechetného muže, na který jsem už zapomněl.

Jestliže však dostaneš Chervalův dopis, bude možné dát ho ověřit tak, aby byla zjištěna jeho autentičnost? Jinak by takový předseda soudu mohl zamítnout dokonce přečtení tohoto dokumentu.

Právě teď, protože proces má, jak jsem se doslechl, začít 28., je důležité, abychom měli několikeré spolehlivé spojení s Kolínem. Kdybychom jen věděli, jak dalece je možné spolehnout se na to, co dělá Bermbach. Dopisy by se mu mohly posílat bez rizika přes Bradford. Kdybychom věděli, že Weerth je v Hamburku, bylo by to v suchu. Napíšu proto ještě dnes Strohnovi. Zároveň by šlo v nutném případě využít dokonce i Nauta. Naut mi totiž — odešel od Emanuelů a stal se zástupcem malé bradfordské židovské firmy — sehnal proti veškerému očekávání *úplně promptně* několik vojenských publikací u jednoho kolínského antikváře; hned Ti to bude jasné proč, když Ti prozradím, že chce zastupovat firmu Ermen a Engels a že mě kromě toho požádal, abych mu opatřil zastupitelství jedné zdejší přádelny. Všechno mu to slíbím a doporučím ho svému otci. Pokud se tedy bude o tom jednat, budeme se moci spolehnout na jeho přesnost.

Militaria, která mi Naut obstaral — očividně knihovna nějakého důstojníka dělostřelectva — mi přišla velmi vhod, především proto, že se týkají hlavně *nižší* vojenské vědy, vlastní služby atd. Právě to mi scházelo. Jsou mezi tím skvělé věci o opevněních atd. Brzo budu tak daleko, že si budu moci dovolit přijít na veřejnost se svými samostatnými názory na vojenské otázky.

Szemerovo vyprávění[63] se mi bude *velmi hodit;* na zpracování však ještě nemohu pomýšlet.

* úder, též státní převrat, v dramatu nečekaný obrat.

Přikládám článek pro Danu*. Teď už to rychle dokončím; ale udělej také něco o Anglii. Jestliže z něho vyrazíme 3 libry týdně, byl by v tom čert, abychom nedostali Tvou ženu na nějakou dobu na venkov, ještě než skončí léto — to jí udělá líp než všechen porter. Rozhodně jsem rád, že to není nic nebezpečného.

Jen ať mohu ještě rok dřít militaria, a ti demokratičtí lajtnanti se pak budou po čertech divit.

Pozdravuj ženu a děti a Dronka a Lupuse od

Tvého
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Revoluce a kontrarevoluce v Německu", článek XV.

43

Marx Engelsovi

do Manchesteru

20. července* 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi!

Dronke Ti přiveze ten rukopis o Görgeyovi[63] — pravda, uboze zmatený — a také „Rameauova synovce" a „Jakuba fatalistu"[121] v originále.

Z Kolína jsem včera dostal dopis od Bermbacha. Nejdůležitější je v něm toto:

„V poslední době se na nejrůznějších místech u všech možných lidí pátralo po Vašich dopisech, které prý se k porýnským demokratům dostaly rozhodně prostřednictvím těchto osob. Vaši kolínští přátelé budou teď konečně postaveni před porotu. Obžalovací spis, zpracovaný velmi hutně, je již doručen, termín veřejného přelíčení této věci je stanoven na 28. tohoto měsíce, a obvyklé přípravy jsou už v proudu. Budou souzeni podle code pénal, protože jejich trestná činnost spadá ještě do doby před zavedením nového pruského zákoníku[122]. Pokud mám o věci přehled, vypadá to *po právní stránce* neobyčejně dobře, ale je známo, že u porotců převládá morální hledisko, a v tomto směru nelze popřít, že některým obžalovaným hrozí nebezpečí. Hlavní obžalovaní: Röser, Bürgers, Nothjung a Reiff toho totiž doznali až příliš mnoho: přiznali, že se sdružovali s určitými tendencemi a po určitou dobu; mluvili o přijímání nových členů s jistými formalitami a závazky,

* V originále: srpna.

a víc takových věcí, což samo o sobě a pro sebe nekvalifikuje ještě zločin, ale může to ovšem podle okolností nepříznivě zapůsobit na porotce, kteří jsou většinou rolníci, zvláště když vidí takovou neúctu k pánubohu a pozemkovému vlastnictví. S obhajobou nastanou také značné potíže; páni advokáti nerozumějí z těchto věcí ničemu, většinou jsou to zásadní odpůrci a při pomyšlení na desetidenní zasedání, které je tomu vyhrazeno, trnou hrůzou. Freiligrath bude odsouzen in contumatiam. — Právě jsem si přečetl obžalovací spis, který nemá méně než asi 65—70 stran. Ti lidé mohou děkovat jen svým vlastním výpovědím, jestliže v tom zůstanou vězet. Větší osli než tito němečtí dělníci [...]* se snad ani nenajdou; Reiff vypovídal přímo denunciátorsky, a právě tak neobratně se chovali i leckteří další. Je vidět, jak nebezpečné je navazovat spojení, které má být utajeno, s dělníky. Není tedy ani divu, že ty lidi tolik trýznili; čím déle je drželi o samotě, tím krásnější byly jejich výpovědi. O nějakém faktu se jinak nedá vůbec mluvit, a kdyby obžalovaní většinou nevypovídali tak pěkně sami, neměla by obžaloba vůbec nic. Mimochodem řečeno. V obžalovacím spise jsou vedle toho nejrůznější podrobnosti, ze kterých vysvítá, že určité okolnosti a určité osoby jsou jim ze zachycených dopisů a ze špiclování celkem dobře známy."

Potud Bermbach.

Willich odvolal to, co řekl Schimmelpfennigovi o Brüningkové. Schimmelpfennig teď roztrušuje, že Willich Brüningkovou *magnetizoval*, aby ji připravil o čest. Ten ctnostný Willich.

Jistý Coeurderoy (nicméně velmi dobrý republikán**), který již uveřejnil malý pamflet proti Mazzinimu, Ledru-Rollinovi, L. Blancovi, Cabetovi a jiným, vydává teď dokonce knihu o celé francouzské emigraci.[123]

Proudhon vydává nové dílo.[124] Protože psát o náboženství, státu atd. už nejde, zůstávají jenom „individua". Tenhle objev převzal od Stirnera.

Tím, že si ten osel Weydemeyer dává tak neodpustitelně načas,

* Toto místo je nečitelné.
** Narážka na význam jména: coeur du roi — královo srdce.

jsem se dostal do takové tísně, že nemohu tento dopis ani ofrankovat.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

44

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

přikládám článek pro Danu.* To, co píše Bermbach, je nepříjemné; kdyby se z toho dostali aspoň ti, kteří *nežvanili*! Ostatně proces je namířen právě tak proti nám, jako proti Kolínským; i my dostaneme co proto, a jak se patří, neboť mladý Saedt si teď myslí, že se nám může beztrestně revanšovat.[125]

Nemůžeš mi poslat ty Coeurderoyovy věci?[123] Ovšem jen tehdy, jestliže za to stojí a je v nich něco víc než plané řečnění.

Náš Worcell byl, jak se dovídám ze Smitta[126], opravdu hrabě a jeden z hlavních účastníků volyňského povstání, kde se vyznamenal tím, že byl odříznut od ostatních a že vedl asi po 3—4 týdny v lesích něco jako loupežnickou tlupu, než ho Rożycki dostal do Polska; náš Sznayde velel — pokud jsem se zatím dočetl — nějaké jízdě a nijak se nevyznamenal. Smitt velmi chválí Mierosławského práci o polském tažení, která vyšla v roce 1847 v Berlíně.[127] Tenhle Mierosławski je nejvýznamnější ze všech Poláků a udělá ještě kariéru.

Nezapomeň mi na ten anglický článek!

Truncíka** s rancem knih čekám dnes večer. Potřebuji teď především „Neue Rheinische Zeitung"; doufám, že mi ji přiveze.

Srdečně zdravím Tvou ženu a děti.

Manchester 22. července 1852 Tvůj *B. E.*

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Revoluce a kontrarevoluce v Německu", článek XVI.
** Ernsta Dronka.

45

Marx Engelsovi

do Manchesteru[128]

[Londýn] 2. srpna 1852

Milý Engelsi!

Přikládám, co jsem naškrábal pro Danu[129]. Zaútočit na něho ze všech stran je zvlášť nutné, poněvadž A. Ruge, ten starý šašek, obdařil jedno z posledních čísel také jedním z produktů svého stylistického průjmu.

Přelíčení v Kolíně soud zase o tři měsíce odročil na návrh státního prokurátora*. Upláchli mu totiž korunní svědkové, Haupt do Brazílie a jeden krejčovský tovaryš neznámo kam.

Myslíš, že snad Dana odmítne, protože strany anglických a amerických whigů mají *stejný název*?[130]

Zítra pravděpodobně napíši podrobněji.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Saedta.

46

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 5. srpna 1852
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Nezapomeň mi poslat do *úterka zbytek toho článku**. Ta část o toryích** sama nestačí. Ze dvou důvodů nemůžeme tentokrát poslat Danovi hubenou porci. 1. Ten darebák Heinzen vystoupil v Cincinnati pro whigy a proti demokratům, protože právem pokládá období voleb za vhodnou příležitost, aby se prodal. *Greeley* napsal v „Tribune" o jeho tamějším projevu a Heinzena pochválil.[131] Z této strany *mně* tedy hrozí bouře. 2. Protože už celé týdny a především posledních 14 dní musím denně běhat 6 hodin, abych sehnal 6 pencí na žrádlo, a protože mě zase souží paní domácí, nezbylo mi včera nic jiného než napsat Johnsonovi a zeptat se ho, zda by mi nediskontoval směnku na „Tribune". Kdyby byl ten člověk natolik rozumný, aby to udělal, což je zatím ještě in dubio, musel bych to tedy napsat Danovi, a když ten dostane malé články, bude si myslet, že ho chci napálit a vymrská mě z chrámu, protože má teď vydatnou náhradu v Heinzenovi, Rugovi a B. Bauerovi. Ke všemu neštěstí jsem se dnes ještě dověděl z „Times", že „Daily Tribune" je ochranářská. To všechno tedy vypadá velmi zlověstně. Musíme Danovi poslat články co nejdříve, dřív než zruší svou zakázku. Svou zásilku ještě nemohu odeslat, protože mě příšerně bolí hlava, i když ne z pale ale***.

* K. Marx, „Chartisté".
** K. Marx, „Volby v Anglii. – Toryové a whigové".
*** Anglický druh piva.

To je špatné, že tu Dronke v sobotu nebude. Goegg svolal totiž na ten den *valné* shromáždění emigrantů, a našeho mrňouse by tam bylo velmi zapotřebí. Pieper není ten pravý. V každém případě si Dronke musí pospíšit, aby zde byl, až přijede ta sebranka z Berlína, abych se tu nemusel mořit s těmi zatracenými darebáky úplně sám.

Chtěl bych poslat všelijaké krámy od Clusse také Tobě, dostaneš je, jakmile pošleš pár známek, poněvadž jinak Tě ten špás bude stát dvakrát tolik a já na to momentálně nemohu dát ani penny.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

47

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

první polovinu článku* v angličtině a němčině jsi jistě dostal zpět včera odpoledne. Druhou** dostaneš v úterý ráno. S tím, že by nás mohli vyhodit z „Tribune", si nedělej žádné starosti. Uchytili jsme se v ní příliš pevně. Přitom jsou Yankeeové v evropské politice takoví diletanti, že u nich vyhraje ten, kdo nejlíp píše a má nejvíc ducha. Heinzen nám neuškodí; jestliže si ho whigové koupí, bude je poslouchat, a ne jim poroučet. Ruge, Bauer atd. zajišťují vedle nás „Tribune" její „všestrannost". Pokud jde o ochranářství, nic to nevadí. Američtí whigové jsou všichni pro celní ochranu průmyslu, ale to zdaleka neznamená, že jsou agrárně aristokratičtí ochranáři Derbyho typu. Nejsou také tak hloupí, aby nevěděli právě tak dobře jako List, že pro anglický průmysl je freetraderství nejvýhodnější. Ostatně mohu o tom popřípadě vsunout do pasáží o freetraderství nějaké to slovíčko, které budeš moci zase vyškrtnout, když se Ti nebude líbit. Ale není to ani nutné.

Myslel jsem, že ses s Johnsonem o tom diskontu dohodl už dávno, a doufám upřímně, že to tak dopadne. Pokud jde o mne, den ode dne jsem stále víc na štíru s penězi. Návštěva tatíka Dronka je mi sice velmi milá, ale protože se večer nedá pracovat, probendí se hodně peněz — a teď ještě běžné výdaje, k tomu 20 liber dluhu u firmy, a nevíš kudy kam. Příští týden (na počátku) se chce

* K. Marx, „Volby v Anglii. — Toryové a whigové".
** K. Marx, „Chartisté".

Dronke vrátit a potom se zase na nějaký čas pustím pořádně do práce, látky mám tady dost, a pak budu mít do konce září po ruce nějaké peníze — určitě v září* alespoň pár liber. K dovršení smůly, když jsem byl v úzkých, pumpnul mě také ještě pan Pindar, který si stále ještě udržuje tři kondice, a jak se zdá, dojemně se zamiloval — chudáček, měl bys ho vidět, zmítaného více méně panickými city. — Navíc jsem se ještě v posledních dnech června nedostal z různých příčin k tomu, abych svému panu otci zaúčtoval jisté mimořádné výdaje, které mi teď připíše na můj účet. Zatím děláme nyní bilanci; nic mi do ní sice není, ale přece jenom mi ukáže, kam až mohu jít. Jestliže bude příznivá — což budu vědět za 4—6 neděl, pak budu moci už něco riskovat, a Ty pak dostaneš hned nějaké peníze. Jenom tenhle měsíc jsem úplně na suchu kvůli těm 20 nebo 25 librám, které dlužím firmě.

Nevím, jak napsat pro Danu článek o Německu, aby o tom Dronke, který není do věci zasvěcen[132], nevěděl; — v kanceláři mám teď do sedmi večer práce až nad hlavu, tam tedy nemohu. No, uvidím.

Vyřiď srdečné pozdravy ženě a dětem

od Tvého

B. E.

[Manchester] v pátek 6. srpna 1852

Přikládám známky za 9 šilinků a několik pencí.

Dronke mi klade na srdce, abych Ti napsal, že počátkem příštího týdne pravděpodobně přijede.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* v originále: v prosinci.

48

Marx Engelsovi

do Manchesteru[133]

[Londýn] 6. srpna 1852
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Nejdříve tedy, co se mi přihodilo s Johannem[134] Gottfriedem Kinkelem.

Jeden z přiložených Clussových dopisů Ti prozradí, že se v Cincinnati pan Kinkel vyjádřil ve společnosti měšťáků: „Marx a Engels nejsou žádní revolucionáři, ale dva lumpové, které v Londýně vyhazují dělníci z hospod." Protože už svého Gottfrieda znám, poslal jsem mu následující lístek, ve kterém jsem se tvářil, jako bych si tím faktem nebyl zcela jist, abych ho přiměl k dalšímu kličkování.

„5, Sutton Street, Soho, Office of ‚The People's Paper', 22. července 1852.

Panu dr. Johannu Gottfriedu Kinkelovi

Prý jste se, jak jsem byl informován, opovážil pronést v Cincinnati před Annekem nebo jinými Němci tento výrok" (následuje příslušný pasus). „Očekávám obratem Vaše vysvětlení. Mlčení se považuje za doznání.

Dr. K. Marx"*

Kinkel poslal obratem tento lístek:

„Panu dr. Karlu Marxovi

Poté, co se objevil o mně článek[135], který byl pod Vaší záštitou publikován v době mého věznění, nemám s Vámi už nic

* Viz tento svazek, str. 599.

společného. Domníváte-li se, že se můžete opřít o svědectví Anneka nebo jiných čestných mužů, nikoli o anonymní insinuaci, a dokázat, že jsem řekl nebo uveřejnil něco nepravdivého, co uráží Vaši nebo páně Engelsovu čest, pak Vás, stejně jako každého, s kým se nestýkám ani osobně, ani v politickém životě, musím odkázat na obvyklou cestu, kterou dává všem proti urážce nebo pomluvě zákon. Jinak než touto cestou nebudu už s Vámi o ničem jednat.

Gottfried Kinkel"

Protože jsem z toho cancouru viděl, že pan Gottfried nebude přijímat ani dopisy s poštovním razítkem Soho, ani že k sobě nepustí žádného posla, požádal jsem Lupuse, aby hodil na poštu ve Windsoru psaní, na papíru formátu milostného psaníčka, na tom barevně vytištěná kytička růží a pomněnek a tyto řádky:

„Panu dr. Johannu atd. Kinkelovi

Při konfrontaci

s písemnou výpovědí, kterou mám v rukou, Vašeho *ručitele* Huzela, na němž jste si v Cincinnati vynutil zbaběle čestné slovo, že pomlčí o Vaší tamější vylhané klevetě, přičemž však Huzel dal tento slib jen podmínečně,

s psaním, které nějaký čas předtím adresoval pan Gottfried Kinkel *vlastnoručně* svému *bývalému ručiteli* Clussovi a které je rovněž u mne,[136] v němž se týž Kinkel holedbá *politickými* styky, jež chtěl se mnou navázat,

skýtá Váš dopis — a právě k tomu účelu byl vyprovokován — nový pádný důkaz, že řečený Kinkel je právě tak *podlý jako zbabělý kněžour.*

Dr. K. Marx"[137]

Tento druhý dopis si pan Johann atd. vzal mlčky k srdci a velice důkladně si rozmyslel, aby se ještě někdy ozval.

Tajný Kossuthův oběžník, o kterém mluví Cluss ve svém posledním dopise, najdeš anglicky v zítřejších Jonesových novinách.[138] Proto Ti ho neposílám.

V úterý 3. srpna se konalo Kinkelovo shromáždění ručitelů.

Šlo především o toto: Reichenbach hlídá poklad jako Cerberus. 200 liber šterlinků, které Kinkel s Willichem dosud vydali, *vypůjčili si* u Gerstenberga atd. s tím, že zárukou za půjčku jsou revoluční depozita. Podle statutu mohou s nimi výhradně disponovat nejméně *3* osoby, jmenované ručiteli. A Reichenbach na dodržení této formality trvá. Aby odstranili závadu, rozhodli se Kinkel s Willichem, že dají jmenovat jako třetího Techowa. Ten sice odjíždí za 3 neděle do Austrálie. Ale podle statutu půjčky může výbor, skládá-li se ze tří členů, dosadit z vlastní neomezené moci 2 další. Techow měl tedy posloužit jen k tomu, aby 1. Reichenbach předal poklad, 2. oni pak mohli na Techowovo místo nastrčit dvě loutky. Shromáždění se však vyslovilo okamžitě proti Techowovi, protože je to jen nastrčená figura a odjíždí do Austrálie. Kinkelovi a Willichovi prohlásili, že jsou nespokojeni s tím, jak vykonávají funkce, že k nim nemají důvěru, a že mají napřed podat o oněch vydaných 200 librách podrobné vyúčtování a teprve pak že se může jejich vydání schválit. Toto a další usnesení se mají vyřídit dnes v pátek 6. na novém shromáždění ručitelů.

Na schůzi 3. srpna navrhl Reichenbach uložit těchto 1000 liber v Anglické bance a nesahat na ně, dokud nevypukne revoluce. Löwe (ve spolku s Rugem) navrhl předat peníze Revolučnímu svazu v Americe[139]. — Kinkel, ačkoli v přiloženém psaní Huzelovi sám říká, že Ruge ho podezírá jako agenta prince Pruského, ačkoli sám dal potom na shromáždění ručitelů letos v květnu *čestné slovo*, že nehodlá nikdy zasedat v témž výboru s Rugem — Gottfried tedy nyní v zájmu věci prohlašuje, že je ochoten jít *společně* s Goeggem, Rugem atd. a podílet se s nimi na správě fondu, aby se vůbec ke správě dostal. Ale Willich, který se teď přesvědčil, že z onoho tisíce liber mu na rozdíl od těch dvou set nic nekápne, prý se rozhodl putovat do Ameriky, kam si už před ním pospíšili jeho věrní Gebert a Dietz.

Otec Goegg svolal minulý týden zase svůj Agitační spolek[38]. Při přesném sčítání se ukázalo, že se skládá přesně z 8 lidí, neboť místo Sigela a Ficklera, kteří zmizeli, vstoupili nově Oswald*

* V originále Oscar.

a Dralle. Kromě toho se ukázalo, že Goegg se sice dříve značně proslavil jako Kossuthův slouha a podal „ryzí" výkon jako agitátor Revolučního svazu, ale že jinak nepřinesl ani tolik peněz, aby to stačilo krýt nasekané dluhy za cestovní výdaje. Za těchto povážlivých okolností museli se agitátoři dát do spolku s Kinkelem, aby se dostali bez úhony k těm 1000 librám. Kinkel v tom vidí rovněž poslední možnost, jak předejít definitivnímu zrušení manželského svazku, který uzavřel s tou tisícovkou. S tajným cílem podpořit tento plán svolal Goegg na zítřek 7. k Schärttnerovi *valné* shromáždění emigrantů. Údajně proto, aby na něm poreferoval o svých velkých činech. Ve skutečnosti však proto, aby si dal odhlasovat svazek s Kinkelem a tisícovkou. Doufejme, že se jim to nepodaří.

Ale teď se tu rýsuje třetí malér, který by mohl mít za následek, že se k „pokladu" nedostane ani jedna ze stran, ani Kinkel, ani Goegg. *Na jedné straně agituje totiž náš Eduard Meyen pro to, aby se peněz použilo k vydávání velkého týdeníku v Londýně.* Na druhé straně vylezl — sotva se doslechl o rozpacích, kam s tou tisícovkou liber — „kritický" Edgar Bauer, aby schován za zády Schilyho, Imandta, Schimmelpfenniga a dalších také on prosazoval noviny. Imandt a spol. to považují za jediný způsob, jak zachránit peníze před Kinkelem a Goeggem. Edgar Bauer ze sebe dělá, pokud jde o tyto lidi, „nevinného humoristu".

O dnešní schůzi dostanu přesnou zprávu, protože Imandt je teď členem Svazu*. K zasedání ze 3. srpna chci ještě dodat toto: Když bylo po vysoké politice, zvedl se rytíř Schimmelpfennig: někteří lidé prý podezírali Brüningkovou, že je špiónka, a on prohlašuje, že to jsou sprostí pomlouvači. Kinkel: Pokud jde o něho, neřekl prý nikdy nic takového. (Řekl to ovšem tomu děvkaři Kammovi z Bonnu, když ten tudy projížděl.) Willich, na kterého se všichni dívají, sedí a mlčí jako ryba. *Techow:* Ještě větší špinavost však prý je, když takové podezření roznášejí lidé, kteří celý rok požívali pohostinství Brüningkové. Ti by měli takové řeči naopak vyvracet, kdyby se s nimi někde setkali. — Všichni se dívají na Willicha. Willich se ani nehne, ale vypadá prý celou schůzi, na které

* Svazu komunistů.

se rozplynulo tolik „zlatých" snů, jako klasická ukázka „nešťastného vědomí".

Ale pro dnešek už dost toho svinstva.

Právě jsem dostal Freiligrathův dopis, který přikládám a z něhož vyplývá, že ten mizera Johnson všechno odmítá. A tak už vůbec nevím, co si počít, a začíná to být hrozné.

Ten bodrý Goegg zve tedy Freiligratha! Stále ještě se ho nemohou vzdát, ale nakonec budou přece jen muset.

Pozdravuj pidimužíka*.

Tvůj
K. M.

Dnes asi od Tebe žádný dopis nepřijde, neboť jsou už 2 hodiny odpoledne.

Přikládám dopisy od *Clusse:*

1. z 20. června.
2. ze 4. července.
3. z 8. července s Kinkelovým oběžníkem.
4. Kinkelův oběžník ze 2. srpna.
5. Cincinnati, 6. dubna, Kinkelův dopis Huzelovi.
6. Hillgärtnerův dopis Huzelovi.
7. Clussův dopis z 22. července.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Dronka.

49

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

udělal jsem hloupost. „Daily News" nehlásila v jízdním řádu poštovních lodí na středu žádnou loď do Ameriky — nechal jsem se tedy zlákat k nedělnímu lenošení, u obchodníka tak přirozenému — a dnes se dovídám z obchodního oběžníku, že pozítří přece jen nějaká loď pojede. Dal jsem se do práce*, ale nic není hotovo. Dnes večer ke mně přijde Pindar, a i kdybych jej poslal pryč, pochybuji, že bych za těch pár hodin, než zavřou poštu, dal něco dohromady. A tak jsme naletěli, Ty i já. Ale je to naposled, co jsem uvěřil komerčním zprávám v buržoazním orgánu.

Tvůj
B. E.

[Manchester 9. srpna 1852]
v pondělí večer

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Pravděpodobně na překladu Marxova článku „Chartisté" do angličtiny.

50

Marx Engelsovi

do Manchesteru[140]

10. srpna 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi!

Především přikládám originál Kossuthova tajného oběžníku[138].

A teď zprávu 1. o schůzi ručitelů ze 6. srpna, 2. o shromáždění, které svolal na 7. srpna Goegg.

Ad 1. Přítomni: Kinkel, Willich, Reichenbach, Löwe von Calbe, Meyen, Schurz (Techow tentokrát ne), Schimmelpfennig, Imandt, o jiných nevím. A málem bych zapomněl na Schärttnera.

V Americe a ve Švýcarsku dal Kinkel zvolit toho třetího, kterého potřebovali do spolku (Techowa). Zbývalo ještě přimět 12—15 ručitelů z Londýna, aby se rovněž volby zúčastnili. Tady, jak jsem Ti už referoval, Techow neprošel a prohlásil pak, že by to stejně nemohl přijmout, protože odjíždí do Austrálie.

Kinkel navrhuje přikročit znovu k volbě třetího člena. Znovu neuspěje.

Löwe von Calbe: Za prvé: „Německá půjčka ztroskotala, protože politická konstelace (květen 1852)[141], s ohledem na niž byla vypsána, už neexistuje a protože předpokládaná částka 20 000 dolarů se nesešla. *Za druhé:* „Vrátit peníze americkým výborům."

První část návrhu projde, druhá je zamítnuta.

Imandt: „Bude-li většina ručitelů stejného názoru, ať se použije peněz k vydávání německých novin v Londýně." „Reichenbach zůstane kurátorem fondu!" „Nechť je zvolen výbor ve složení Reichenbach, Löwe a Schimmelpfennig, kterému Kinkel a Willich

vydají seznamy ručitelů z Ameriky a Švýcarska; dosavadní výbor nemá mít napříště s věcí nic společného; nový výbor bude informovat zahraniční ručitele o učiněných rozhodnutích a dotáže se na jejich názor."

Reichenbach podporuje Imandtovy návrhy, všechny projdou. Kinkel a Willich protestují, protože disponování penězi prý nepřísluší jen sboru ručitelů. Jenom dárci peněz, respektive finanční výbory ustavené v Americe jsou oprávněni jimi disponovat. — Sic transit gloria.* Willich je rozhodnut pevněji než kdy jindy odjet do Ameriky, sežene-li peníze na cestu.

Ad. 2. Shromáždění ministra financí Goegga, který se vrátil z Ameriky bez financí.

Přítomni: *Předseda:* „*Hráz*"** (ještě se nepřesunul do Austrálie). *Goegg. Ronge. Dr. Strauss, Sigel* druhý***. *Franck* (z Vídně). *Oswald. Dralle.* (Všichni „agitátoři"†.) *Kinkel. Schurz. Meyen. Willich. Imandt. Schily. Becker.* Schärttnerův *číšník.* Ožrala a lumpenproletář *Herweg* z Neussu. Královecký kandidát *Hentze. Garthe.* Nějaký *mládenec* z Vídně (neznámý).

Goegg zahajuje schůzi, líčí, co dělal v Americe a jak tam zplodil Revoluční svaz[139], akt, který prý umožní oplodnit americkou republiku, a tím zplodit republiku německo-bádenskou — který americkým demokratům zajistí vítězství nad whigy atd. Jinak byl ten skromný mladý muž přesvědčen (což mu *potvrdil* kandidát filosofie Hentze, jenž nedávno přijel), že Němci ze všech žup upírají své zraky k Londýnu, aby v oné významné chvíli, až si účastníci zasedání padnou do náručí, provolali bouřlivé hurá, jehož tisíci a tisícihlasá ozvěna se ponese za oceán. Proto žádá, aby se shromáždění ustavilo jako pobočka Revolučního svazu a ubozí krajané nebyli dále nuceni setrvávat v onom mučivém očekávání.

Imandt: Děkuje Goeggovi za jeho zprávu o amerických záležitostech. Jinak navrhuje shromáždění rozpustit, protože usnášet se může jedině valné a veřejně svolané shromáždění emigrantů.

* Tak pomíjí sláva.
** V originále der „Damm", slovní hříčka s významem jména Damm.
*** Franz Sigel.
† Tj. členové „Agitačního spolku".

Damm mu bere slovo.

Kinkel: (Náš citeplný poeta a mučedník dal již během Goeggova krasořečnění očima najevo, že se neodvolatelně rozhodl rozevřít svou náruč na znamení usmíření.) Také on prý ví, že se Německo na ně dívá. Je ochoten stisknout ruku, podávanou na usmíření. Jeho oběť pro věc prý bude, že zapomene na těžkou křivdu na něm spáchanou. Také on ví, že v jejich rukou spočívá nejenom osvobození Německa, ale i přetvoření Ameriky. Největší je ten, řekl — čímž narážel na titul „agenta prince Pruského", kterým ho obdařil Ruge* —, kdo zvítězil sám nad sebou. Ze své strany požaduje, aby Revoluční svaz teď zaručil také jeho půjčku. S „čestným" Willichem se politicky neshoduje, přesto se domnívá, že kdyby se oni dva spojili, dokázali by velké věci.

Imandt: Váží si Kinkelovy křesťanské pokory, pro kterou zapomíná, že mu Ruge spílal agentů prince Pruského, pro kterou z čisté lásky k revoluci potlačuje ve svém rozbouřeném nitru pohoršení, jež ho před 2 měsíci donutilo prohlásit před ručiteli (v květnu) slavnostně: „jako dobrý republikán musí prý pokládat domněnku o spolupráci s Rugem, který ho tak zle pomluvil, za urážku na cti, a že se chce raději vzdát veškeré politické činnosti, než by se s tím zlým Rugem usmířil". Z křesťanské pokory vypil Kinkel pohár hořkosti, který mu uchystal Fickler svými bezmezně urážlivými dopisy (v jednom z nich ho Fickler označil za „krocana, který se naparuje na hnojišti"); prostota naplnila jeho srdce — jak Goeggovi přátelé tvrdí, vždycky prý byl prosťáček — jestliže to spolkl a padá v objetí svých amerických rivalů. Je to překrásný pohled na „jednotu" mezi pány Kinkelem a Goeggem; neboť i když nemá vlastně žádný jiný cíl, než aby první upevnil za pomoci druhého své postavení při správě peněz získaných půjčkou a aby druhý byl za pomoci prvního k této správě připuštěn, bude díky tomuto mírovému spolku dvou tak velkých mužů přece jen dosaženo toho, že se podobně smíří politické strany celého světa, že konstitucionalista podá ruku republikánovi a socialista republikánovi, že proletáři již nebudou vykořisťováni buržoazií a že si zkrátka všechno padne kolem krku a provolá hurá. Neboť to, že

* Viz tento svazek, str. 122.

Kinkel přes svůj spolek s „čestným" Willichem řekl v Americe, že pokládá proletáře za potravu pro děla (jako kdysi horoval v Bonnu a Kolíně pro Cavaignaca), nic na věci nemění. Nanejvýš tu hrozí pouze ta maličkost, že by se Kinkelovi mohla vyčítat totální bezzásadovost atd., jako všem popletům, kteří ztřeštěně blábolí o sjednocení protikladných směrů, místo aby studovali rozdíly mezi jednotlivými stranami a jejich zájmy, a podle toho se za ně postavili. Ostatně Kinkela upozorňuje, že může uzavírat smlouvy nejvýše za svou osobu, ale ne za sbor ručitelů. Nakonec Imandt navrhl, aby nechali Revoluční svaz v Americe na pokoji a šli domů. Nato Imandt odešel.

Incidenty. Damm přerušuje každou chvíli Imandta a chce mu vzít slovo. Ožrala *Herweg* si myslí, že jeho povinností jako Porýňana je tleskat Imandtovi, pokud je na schůzi, a když se Imandt zmiňuje o „velkých mužích", drží si dýmku před očima jako lorňon a dívá se na přítomné. Malíř *Franck* se rozhořčeně zvedl, když přišla řeč na proletáře, řka: „Já už to nevydržím. *Řičím* vzteky." Imandt mu odpověděl, že takové zvuky vydávají i jiná zvířata, načež Franck vypadl. Kinkel popíral tu „potravu pro děla". Imandt vyprávěl celou historii se Schnaufferem a deníkem „Wecker", načež Kinkel zmlkl. Dále ho přerušil, když se zmiňoval o Cavaignacovi: „Občane Imandte, kdy vycházela ‚Bonner Zeitung'?" Imandt: Je mu fuk, bylo-li to před červnovým povstáním nebo po něm.[142] Viděl to v novinách na vlastní oči.

Závěrem. Schůze trvala 2 hodiny. Goegg prosil div ne na kolenou, aby se přistoupilo alespoň provizorně k Revolučnímu svazu. Mládenec z Vídně, o kterém jsem se zmínil výše, prohlásil za „vlastizrádce" každého, kdo odloží svůj přístup třeba jen o hodinu. Přesto se společnost rozešla, když většina zamítla *každý*, skutečně *každý návrh*, aniž založila pobočku americko-evropsko-australského Revolučního svazu.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

51

Engels Marxovi

do Londýna [143]

Milý Marxi,

dnes večer mám dostat 2 libry, o které mě kdysi pumpli; jestliže je dostanu, pošlu Ti je hned zítra poštovním bonem a zároveň Ti napíšu podrobněji.

Protože Weydemeyer o sobě nedává vůbec vědět a protože podle Clussových dopisů byly zřejmě ty věci* konečně odeslány, bylo by možná dobře poptat se u Edwardse Sanforda a spol. v Liverpoolu, zda balík dostali. Jestliže se o tom nic nového nedoví (parník tu včera večer ještě nebyl), mohl bych to v každém případě obstarat.

Z Tvé zprávy vyplývá, že usnesením ze 3. [srpna] byly peníze zatím vyrvány Kinkelovi z rukou.** Pan Imandt si počíná svým způsobem docela pěkně. C'est drôle, quand un Schapper nous échappe, un Imandt est toujours sûr de revenir à nous.*** V každém případě je to ale deus minimorum gentium, canis domesticus communismi germanici†, a jako takový nám může posloužit, protože jsme se už naučili držet človíčky toho druhu pěkně zkrátka.

Nitro ušlechtilého Willicha musí být velice rozerváno, když byl odstaven od pokladny emigrace a tak praskla poslední obruč,

* Čísla časopisu „Revolution", ve kterých byla uveřejněna Marxova práce „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta".

** Viz tento svazek, str. 121—123.

*** Kupodivu, kdykoli se nám ztratí nějaký Schapper, dozajista se nám vždycky vrátí nějaký Imandt.

† bůh nejmenších národů (nejnižšího stupně), domácí pes německého komunismu.

jež držela jeho šlechetné vědomí ještě pohromadě. Zřejmě už dávno oznámil svým věrným za velikou louží, že přijede, protože ti na základě jeho důležitého dopisu právě svolali velká mimořádná valná shromáždění. Pan Willich se tam stane náčelníkem pobudů a výtržníků a najde tak vzácnou příležitost vyniknout. Najde tam také svého úhlavního nepřítele Schramma*, z čehož asi budou pěkné skandály.

To, že pan Kossuth skutečně už dává cvičit své kompanie a že Napoleon Sigel prohání rekruty, to je doopravdy krásné. Ten Kossuth je přece bezpříkladný podvodník; že ho Cluss vypudil z Ameriky,[144] byl jeden z nejlepších kousků, jaké se mu kdy povedly.

Jinak už teď co nevidět dodělám to uherské tažení a napíšu ještě tento týden přímo Brockhausovi. Nebude-li důvěřovat mým vojenským znalostem, budu mu hledět napsat nejdřív několik zdařilých článků pro „Gegenwart", na nichž si může ověřit, co dokážu. Dronkovo spojení s Brockhausem je velmi dobré a musíme ho využít, protože Brockhaus koneckonců patří k nakladatelům, se kterými se dá mluvit. Uvidíme.

Když jsem psal minulý čtvrtek článek pro Danu**, přerušili mě, ale zato se budu snažit udělat tento týden dva. Čekám také od Tebe zase něco o Anglii. Minulý týden jsem se k práci pořádně nedostal, nechal jsem kvůli Dronkovi ledacos rozepsaného stát a teprv teď se zase postupně do toho dostávám.

Pozdravuj ženu a děti.

Tvůj
B. E.

[Manchester] 16. srpna 1852

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Conrada Schramma.
** ze série „Revoluce a kontrarevoluce v Německu".

52

Marx Engelsovi

do Manchesteru [145]

19. srpna 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi!

Dronke mi předal 10 šilinků. Včera jsem dostal poštou 2 libry. Jak mi přišly peníze vhod, tak je mi opět trapné, že se kvůli mně vydáváš z posledního, a zrovna v době, když jsi sám víceméně na suchu.

Kvůli té uherské válce by asi bylo dobré, kdyby sis ještě prohlédl:

„The fortress of Komarom (Comorn) during the War of Independence in Hungary. Napsal *plukovník Sigismund Thaly*. Přeložil (z němčiny) William Rushton. James Madden, Leadenhead Street".

Protože se teď chceš důkladně prokousat celým tím oborem, uvádím Ti ze spisů o válečnictví ještě několik, snad se Ti některý z nich bude hodit, aby sis jej pořídil:

Carrion-Nisas: Essai sur l'histoire générale de l'art militaire etc., Paříž 1824.

Kausler: Kriegsgeschichte aller Völker. Ulm 1825. Wörterbuch a Atlas der Schlachten. 1825 a 1831. (Ty dvě věci jsou jediné všeobecné válečné dějiny. Nejsou prý valné.)

Guérard: Encyclopädie der Kriegskunst, 2. vydání, Vídeň 1833.

Handbibliothek für Offiziere über das Ganze der Kriegslehre für Eingeweihte und Laien, edice Společnosti pruských důstojníků, Berlín 1828.

J. A. M-r (Millerbacher): Das Kriegswesen der Römer, podle antických pramenů uspořádal *Ottenberger*, Praha 1824.

Löhr: Das Kriegswesen der Griechen und Römer, 2. vydání, Würzburg 1830.

Blesson: Geschichte des Belagerungskriegs, Berlín 1821.

Hoyer: Geschichte der Kriegskunst, Göttingen 1797.

Chambray: Die Veränderungen in der Kriegskunst von 1700 bis 1815, německy, Berlín 1830.

Stenzel: Geschichte der Kriegsverfassung Deutschlands, besonders im Mittelalter, Berlín 1820.

Barthold: George v. Frundsberg, Hamburk 1833.

Od Clusse jsem dostal dnes dopisy, které Ti pošlu, jakmile o nich vyrozumím Lupuse a náš Svazeček*.

Pokud jde o Weydemeyera, píše Cluss toto:

„Weydemeyer mi před nedávnem na moje urgence odepsal, že se musí pořádně obout do Korffa, který měl těch 50 kusů ‚Brumairu' odeslat. Weydemeyer má zřejmě u Korffa nějakou malou pohledávku, a proto mu asi uložil, aby odeslal brožury, tj. zaplatil poštovné. — Ostatních 300 kusů ‚Brumairu' ... není ještě odesláno... Tvrdí, že 500 výtisků je ještě u tiskaře v zástavě; nemohl je prý ještě vyplatit atd.... S *penězi* teď jednak naprosto *nemohu* vypomoci, jednak to také *nechci* udělat, i kdybych mohl. Stále mi totiž říkali, že tolik a tolik všecko spraví, a když jsem tolik a tolik sehnal, nikdy to nic nespravilo... Když se začalo s ‚Revolution', říkalo se důvěřujte! a pošlete co nejdříve peníze na předplatné. Pošlu hned 10 dolarů jako abonent, a pak jsem o ně pochopitelně *přišel*... Později se zase řeklo, že časopis potřebuje podporu, a já jsem měl na něj sehnat 20 dolarů; hned jsem pohotově poslal 15 dolarů za sebe osobně a 3 dolary předplatného = 18 dolarů. Těch použili *místo na další vydávání listu* na zaplacení starých hloupých kopanců, tj. na dvě první čísla, která byla vydána úplně pro kočku. Přišel ‚Brumaire', Weydemeyer byl zoufalý a já mu řekl, že mu dám hned 25—30 dolarů, pomůže-li to, jinak aby mi poslal rukopis. Říká, pošli 25 dolarů; já to udělám. Za nějaký čas

* Svaz komunistů.

se ukáže, že s těmi penězi se dá vytisknout jen 500 kusů; povídám, to nejde, kolik se ještě musí doplatit, když se jich vytiskne tisíc. 20 dolarů, zní odpověď, a druhý den jsou už peníze na cestě. — Teď zase ty básně[103], *ty* mají být vydány v New Yorku; když začnu tlačit na to, aby se přestalo s humbukem a začalo s tiskem, tak mi je vrátí, protože prý v New Yorku ještě není možné je vytisknout. Dám je hned vytisknout a svázat za circa 15 dolarů (400 kusů) a okamžitě je vyexpeduji, aby se na pěveckém festivalu v New Yorku dostaly hned mezi lidi. Chodí s nimi jen *jediný* kolportér* a udá jich prý fakticky 60 (!) kusů. Tisk druhé tisícovky (nechal jsem sazbu stát), na kterou mi Weydemeyer slíbil opatřit peníze a také mi už oznámil, že budou, byl přirozeně zastaven; právě tak se celý ten krám od té doby zřejmě nehýbe z místa a zamrzl mu v rukou. — Napíši Weydemeyerovi, že si přeji, jelikož se na té věci podílím penězi *já*, abyste jich použili v Evropě na další publikace v zájmu strany nebo k jiným účelům podle *Tvého* uvážení, tedy pokud jde o *mou* účast na tom všem, aby se neposílaly do Ameriky žádné peníze. Do básní jsem dal peníze jenom já, a jenom já a s konečnou platností mám tedy do toho co mluvit. — Na tu zásilku se tedy důkladně podívám."[146]

Není to dokonalé druhé vydání našeho bruselsko-vestfálského dobrodružství[147]? Psal jsem minulý týden kvůli vydání „Brumairu" F. Streitovi z Koburgu, který takové věci vydává.[148]

À propos. Čís. 15** bylo v „Tribune". — Heinzen figuruje teď v St. Louis pro změnu jako „aristokrat ducha" (doslova), přežvykuje neomaleně to, co má z druhé ruky od Feuerbacha a Stirnera, a protože ten nápad s „Revolučním svazem"[139] krachuje, pomýšlí „duchovní aristokrat" na „humanistickou" unii.

Dodatečně Ti chci ještě sdělit:

3. srpna ovšem byl také oficiálně zrušen manželský svazek, který Kinkela poutal ke kase. Reichenbach uložil peníze na své jméno v Anglické bance.

Kinkel na schůzi dělal, jako by vůbec nic nevěděl o shromáždění, které sezval Goegg, a požádal proto přede všemi Imandta,

* Helmich.

** „Revoluce a kontrarevoluce v Německu", článek XV.

aby ostatním přečetl pozvánku, kterou dostal. Šestého se však Goegg obrátil ke Kinkelovi a řekl: „tak jak jsme se u Vás doma domluvili." Willich nebyl přítomen.

Kandidát Hentze podpíral vše, co řekl, slovy: „jako doktor filosofie to musím vědět." — Goegg vykládal, jak jeho Revoluční svaz 1. je oporou pro Němce v Americe, 2. může svým vlivem na volby zapůsobit i na americkou politiku a přimět Spojené státy k politice intervence. I k materiálnímu zajištění se prý už udělaly první kroky. Vybírají se týdenní příspěvky ve výši jednoho centu. Ve všech hostincích jsou pokladničky na dobrovolné příspěvky. Gottfried prohlásil, že se vším souhlasí. Jenom si myslel, že příspěvky po dolaru jsou lepší než po centech, protože v Americe nemá nikdo tolik vlastenecké obětavosti, aby počítal centy. Vyslovil se také proti pokladničkám.

S pohledem upřeným na Imandta velký Kinkel řekl: „Přes všechny pomluvy, které jsou o mně šířeny, mohu s *klidným* svědomím předstoupit a prohlásit, že jsem o žádném svém spoluobčanu, ani o žádném v exilu, neřekl nic zlého."

Výsledek: Protože Kinkel nemohl přinést jako věno žádné peníze, nýbrž jen svou drahocennou osobu, proto touto osobou přes všechno jeho dolézání a veškerou pokoru také zhrdli. Těch 8 skalních revolucionářů se pak spojilo na vlastní pěst v Revoluční svaz, aniž vzali Kinkela mezi sebe. Ubožák!

Schmolze, rozený malíř, namaloval prý docela pěknou sérii karikatur, Kinkela jako krále Leara a Willicha jako jeho blázna. Kromě toho karikaturu, na které sedí Willich jako lenochod na ovocném stromě, kterým dole třese paní Schärttnerová, aby toho mezka* setřásla.

Willich udělal tu hloupost, že postupoval v duchu svého ostrakismu i proti poctivému postaršímu panu „Schilymu" a že ho za všelijaké iluzorní zločiny vyrazil z toho svého svazečku[149]. Schily se odvolal k valnému shromáždění. Dnes se koná boží soud. Schily si stěžuje na Willichovo „*zjevné šílenství*" a přečte také na důkaz toho dnes večer dopis od Heise, údajného Willi-

* V originále slovní hříčka: Faultier — lenochod, Maultier — mezek.

chova přítele z Liverpoolu, ve kterém Heise prohlašuje *Willicha za duševně chorého.*

Minulý týden přítel Jones unikl se svým listem* jen o vlásek krachu. Týdenní deficit. Pohádal se s výborem[150] a se dvěma občany, kteří ho do té doby zálohovali. Náhle přišla záchrana. MacGowan převzal tisk, poskytuje zálohu na týdenní deficit a Jones teď úřaduje v redakci staré „Northern Star". MacGowan vyrazil Harneyho, a ten osel koupil od něho za 40 liber starou „Star".

Ve Francii má být podle „Gazette Agricole" letošní sklizeň o $^1/_3$ pod průměrem, což podle J. B. Saye znamená, že ve Francii bude hlad.[151] V Německu má být sklizeň průměrná. V Anglii už na nákup obilí proudí zlato z bank. Přitom se v City zběsile spekuluje. Minulý týden byly hlášeny bankroty na burze. Konečně ve Spojených státech, jak se dovídám z „New York Herald", se přímo šíleně spekuluje s železnicemi, bankami a stavbou bytů, neslýchaně se rozmáhá úvěrový systém atd. Není to blížící se krize? Revoluce by mohla přijít dřív, než bychom si přáli. Není nic horšího, než když se revolucionáři mají starat o chleba.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „The People's Paper".

53

Engels Marxovi

do Londýna[152]

[Manchester 24. srpna 1852]

Milý Marxi,

dnes večer bude přeložen závěr Tvého článku[153], zítra nebo ve čtvrtek bude dopsán článek o Německu*. Charles** na několik dní odjel a já mám hodně práce v kanceláři, takže k večeru často nevím, kde mi hlava stojí.

Za ty věci k dějinám válek děkuji.*** Nemohl by ses snad příležitostně podívat, nemají-li v Britském muzeu 1. „Oestreichische militärische Zeitschrift" od roku 1848, 2. pruský „Militär-Wochenblatt", berlínskou „Wehr-Zeitung", 3. ještě jiné vojenské časopisy, zvláště revue — i francouzské — od roku 1848? — Také ročníky augsburské „Allgemeine Zeitung", zvláště od roku 1850. Tyhle věci velmi potřebuji, a kdyby to jen trochu šlo, pokusil bych se najít si čas, abych je tam zevrubně probral, až budu s prací tak daleko.

Výtah z Clussova dopisu† nám ukazuje tatíka Weydemeyera v ještě vestfálštějším světle, než jsme to kdy očekávali. Učiněný Bielefeld. To už přesahuje všechno.

Konec Johanna Gottfrieda[134] se mi docela líbí. Tomu šlechetníkovi zbývá už jen truchlivé vědomí, že vykonal svou povinnost a že pomohl rozmnožit zásobu zlata v Anglické bance. K tomu všemu je také dokument „Morning Chronicle" falešný, a na něm

* „Revoluce a kontrarevoluce v Německu".
** Charles Roesgen.
*** Viz tento svazek, str. 132—133.
† Tamtéž, str. 133—134.

přece stavěl své nové datum osvobození světa, ne na nejistých obchodních krizích, ale na bezpečném, nevyhnutelném faktu!

Fraška mezi Willichem a Schilym proběhla asi vesele. Chudák Willich, jak často asi mezi biedermany, kteří ho štvou, zatouží zpátky do společnosti rudého Wolffa!

Tak tedy Harneyho hvězda svobody* vybledla a zhasla?

Krize ovšem patrně přijde, i když poslední úpadky byly jen předzvěstí. Bohužel se zdá, že úroda v severovýchodním Německu, v Polsku a v Rusku bude obstojná, někde i dobrá. Přispělo k tomu i příznivé počasí v poslední době. Ale Francie zůstává v bryndě, a to už je hodně. — Malá panika na peněžním trhu, zdá se, pominula, státní papíry a železniční akcie zase rychle stoupají, peníze se uvolňují, spekulace je stále ještě hodně rozptýlena na obilí, bavlnu, parníky, báňské podniky atd. Jenže v bavlně začíná být už hodně riskantní, přestože až dosud jsou vyhlídky na výbornou sklizeň, ceny ustavičně stoupají, čistě v důsledku veliké spotřeby a možnosti, že by nastal na krátkou dobu nedostatek bavlny, než dojdou nové zásilky. Nemyslím ostatně, že by tentokrát krizi předcházela široká spekulační *horečka*, a budou-li jinak okolnosti příznivé, pak několik špatných zpráv z Východní Indie, panika v New Yorku atd. velmi brzy dokážou, že leckterý ctnostný občan docela potichu tropil všelijaké podfuky. A tyto rozhodující špatné zprávy z přeplněných trhů musí přece brzy přijít. Do Číny a do Východní Indie jdou ustavičně ohromné zásilky, a přece nejsou zprávy nijak zvláštní, Kalkata je dokonce vysloveně přeplněna zásobami, a tu a tam hlásí domorodí obchodníci úpadek. Nevěřím, že by prosperita trvala déle než do října nebo listopadu — dokonce i Peter Ermen začíná mít starosti.

Ostatně závisí přece velmi na intenzitě krize, vyvolá-li ihned revoluci — ihned, tj. za šest až osm měsíců. Podle špatné sklizně ve Francii by se dalo soudit, že tam k něčemu dojde; ale stane-li se krize chronickou a bude-li sklizeň nakonec přece jen trochu lepší, než se očekávalo, může to pořád ještě trvat až do roku 1854. Přiznávám, že bych byl rád, kdybych mohl ještě tak rok dřít, musím ještě všelicos probrat.

* List „The Star of Freedom".

Také Austrálie škodí. Jednak přímo zlatem a tím, že ustal všechen její ostatní vývoz, dále tím, že to vedlo ke zvýšenému dovozu všeho zboží, a pak tím, že odčerpává zdejší přebytek obyvatelstva, v počtu 5000 osob týdně. Kalifornie a Austrálie jsou dva případy, s kterými se v „Manifestu" předem nepočítalo: vytvoření velkých nových trhů z ničeho. Musíme to tam ještě dát.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

54

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 27. srpna 1852
28, Dean Street, Soho

Milý Frederiku!

Dostáváš s touto zásilkou:

1. Dopis, který mi poslal Massol. Člověk, kterého ovlivňuje, ie Proudhon, a kniha, kterou považuje za zdařilý (!) plod tohoto vlivu, je Proudhonův nejnovější spis o Ludvíku Bonapartovi[124]. Napíšu Ti o ní v některém z příštích dopisů.

2. Clussův dopis, ze kterého jsi už dostal výňatek.*

3. Moc zajímavý dopis Jakoba Huzela o Godofredovi**.

4. Jeden kec od Goegga ve „Schweizerische Nationalzeitung".

5. a 6. „Návrh smlouvy o jednotě" mezi Kinkelem, Willichem a Goeggem. Poselství výše uvedených pánů jejich americkým výborům a ručitelům.

To všechno je Kinkelovo a Willichovo zoufalé volání o pomoc. Chtějí 1. dostat neúprosného Reichenbacha od svatého Grálu[154], aby mohli „co nejrychleji" použít peníze.

2. Protože Kinkel už nemá za sebou žádnou armádu, chce mít za sebou 1000 liber při vstupu do tzv. Revolučního svazu[139], od kterého očekává, že ho z vděčnosti zvolí do svého nejvyššího výboru.

3. Willich, jehož postavení je neudržitelné a jemuž hoří koudel, chce do Ameriky, až — jak říká — „rozřeší ještě jednu

* Viz tento svazek, str. 133—134.
** Gottfriedu Kinkelovi.

úlohu". Tou úlohou je vydat 1000 liber napospas Revolučnímu svazu a vstupem do této organizace si v Americe „připravit" kariéru rytíře Cizopáska.

Příště víc. Salut!

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

55

Marx Engelsovi

do Manchesteru[155]

30. srpna 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi!

Z lejster, která jsem Ti poslal, jsi viděl, jak Kinkel-Willich manévrují. Počínají si, jako by je jejich ručitelé z jejich bezprostředního okolí nesesadili, a snaží se lovit hlasy jednotlivě, *Schurz* také kvůli tomu hned po 12. srpnu odjel do Ameriky. (Má přitom ještě jedno poslání, zakládat tam školky „Přátel světla“[156].) Pánům jde o to, aby se konečně dostali doopravdy ke *správě peněz*, a vyhrožují, že se jí vzdají, nevyjde-li se jim vstříc. Co je k tomu žene. Pánové vydali 200 liber, a to by jim tady stěží schválili. Proto ten pokus dostat přímo a „co nejrychleji“ z Ameriky zmocnění k vydávání peněz nebo ke kooptaci třetího kolegy, aby tak mohli jednat jako řádně ustavený orgán. Šli na to svým způsobem páleně. Nejdřív poslali dokumenty do Ameriky a do Švýcarska, *za* zády londýnských ručitelů. Teprve pak, dvacátého šestého, je poslali těmto ručitelům (ačkoli byly datovány 11. a 12.) s poznámkou, že mlčení bude pokládáno za souhlas.

Ale protože by se většina ručitelů v Americe a Švýcarsku mohla postavit při hlasování proti těmto pánům, svolali potichoučku na 14. nebo 15. září do Antverp shromáždění ručitelů nakloněných Kinkelovi, aby se tak pojistili proti všem eventualitám údajným usnesením sjezdu.

Jak ale vypadají ty „silné“ organizace v Německu, kterými se chvástají, poznáš z dalšího.

Jak víš, *říká se* o Gebertovi, že odejel do Ameriky. Všichni tomu věří. Ale ve skutečnosti je to takto.

Kinkel-Willich poslali začátkem měsíce do Německa svého emisara, tj. ožralého krejčovského tovaryše *Geberta*. Shromáždil v Magdeburku tzv. komunistickou obec; 3 dny za sebou se konaly porady, zúčastnilo se jich 26—30 členů; předsedal jistý *Hammel;* v debatě se převelice horlilo proti Marxovi a Engelsovi — spolu s řadou administrativních a organizačních otázek došlo i na to: kde a jak sehnat tiskárnu? Našel se chudý knihtiskař, který se zařídil v Magdeburku nebo okolí; uzavřeli s ním smlouvu. Dává svou dílnu k dispozici propagandě, firma zůstane stará. Bylo mu za to hned vyplaceno 100 tolarů a dali mu dlužní úpis na 350 tolarů splatný za rok, počítáno ode dneška.

Policie věděla všechno, počínaje Gebertovým odjezdem. Dává ho neustále sledovat. Měla svého zpravodaje na magdeburském shromáždění ťulpasů. Chce Geberta sbalit, jakmile splní své poslání a namočí do toho co nejvíc lidí. Ta záležitost je pro naše kolínské věznĕ[8] velmi nepříjemná. Bude-li Gebert zatčen atd., bude podle mne na čase veřejně ty chlapy odhalit, varovat před těmi, kdo kvůli zdánlivé agitaci a vlastní důležitosti nahrávají z bezpečného úkrytu německým vládám, zvlášť pruské. Poslal jsem hned o tom informaci do Kolína. Jak jsem se to dověděl,* mohu Ti sdělit jen *ústně*. Listovní tajemství je i tady problematické.

Willich načisto chátrá. Nikdo mu už nechce půjčit na to, že „*to*" brzo začne. Jeho přítel Schärttner mu před několika dny coram publico řekl, že se „*svobodným*" žraním a chlastáním je konec. Zčervenal jako krocan a neúprosný Schärttner pak přešel od teorie k praxi, chtěl na něm, aby hotově zaplatil, co právě spořádal. Určitou, ale nedostatečnou podporu dostává Willich ještě od své staré bytné, paničky, se kterou se peleší. I to je notoricky známo. Nikdo už nevěří v askezi Sancha Panzy. Píše-li si s Johannem[134] atd. „doba péra je tatam, nastala doba zbraní", pak zní poslední pasus správně německy: „nastala doba *fechtování***".

Revoluční generál Techow odjíždí do Austrálie s madam

* Viz tento svazek, str. 611.

** V originále des *Fechtens*, což znamená jak boj, tak žebrání.

Stirnerovou* a svou nevěstou teprve za několik dní. Bydlel totiž, jak víš, dlouhou dobu tady *u* Stirnerové. Teď ale přijede jeho snoubenka, zámožná osoba. Když se to Schmidtka doví, prohlásí, že ustupuje. Snoubenka zase, když se doslechne, že Techow žil se Schmidtkou, prohlásí, že už o něho nestojí, a zavolá svého *náhradního* snoubence, nějakého východopruského statkáře. Techow bydlí přesto u ní, a snoubenec (ten druhý) hodinu od Londýna. Ubohý Buridan Techow!

Před několika dny svolal *Pyat* (Félix) své věrné Francouze na schůzi a předložil jim program, který teď má být vydán tiskem. Přirozeně v něm strašil „Bůh". Jeden z účastníků protestoval proti tomu, že se „Bohu" poskytuje přístřeší v revolučním programu. Pyat podle principu přímé vlády dá *hlasovat*. „Bůh" projde většinou 7 hlasů. Nejvyšší bytost je zase jednou zachráněna. Dřív platilo: Bůh neopouští své ovečky. Teď platí: Ovečky neopouštějí Boha. Ruka ruku myje.

Generál Vetter zmizel na delší dobu z Londýna. Nikdo nevěděl kam. Záhada se pak vysvětlila. Vetter cestoval s americkým pasem, ve kterém figuroval jako malíř, se svou milenkou, nějakou zpěvačkou Ferencziovou. Považovali ho za umělce. Ona pořádala ve všech významnějších místech koncerty, a tak se dostal z Janova a Milána až do Říma, Neapole a Palerma. Měl hesla a doporučení od Mazziniho-Kossutha. Získal tak přístup do tajných italských kroužků, zatímco předstíraná profese mu zjednala přístup do vyšších kruhů. Vrátil se před určitou dobou sem a referoval „evropskému" Ústřednímu výboru[59]. (Notabene: Darasz zemřel a byl minulý týden pochován.) Shrnout se to dá, k velkému žalu „zbožného" Mazziniho, takto:** Itálie naprosto propadla materialismu. Mluví se tam jen o obchodu, podnikání, hedvábí, oleji a jiných pozemských nicotnostech. Buržoové úzkostlivě propočítávají na chlup ztráty, které jim způsobila březnová revoluce, a myslí jen na to, jak si je teď vynahradit. Pokud jde o to, kdo má začít s povstáním, přenechávají iniciativu ochotně Francouzům, tomu lehko-

* Vdova po Maxi Stirnerovi, jehož občanské jméno bylo Schmidt.
** Odtud až do konce dalšího odstavce je text v originále psán francouzsky.

myslnému a smyslnému národu. Bojí se jenom jednoho, aby si Francouzi příliš nepospíšili.

Jistě si dovedeš představit, můj milý, co to bylo za hromovou ránu pro archanděla Mazziniho. Generál Vetter, jmenovaný už vrchním velitelem mazziniovsko-kossuthovských vojsk, jim řekl, že za takové situace nemůže udělat nic lepšího než odjet se svou milenkou do Ameriky. Skončilo to tak, že ten nešťastník Mazzini se shodl s Kossuthem na tom, že iniciativu v povstání laskavě přenechají Francouzům.

Ale ne sprostému davu, nýbrž Bonapartovi.

Z Paříže mi o tom mj. píší:

„Kiss, Kossuthův vyslanec, tu nenavázal spojení jen s orleanisty, ale i s bonapartisty. Kiss se zná s Jérômovými syny*. Na základě této konvenční známosti dokázal Kossutha nadchnout pro to, aby navázal v zájmu Uher styky s francouzskou vládou. Náš fantazírující agitátor sedl na vějičku a poslal za tím účelem Kisse vybaveného *zlaťáky* sem do Paříže. Kiss se baví po kavárnách a *jiných* podnicích, antišambruje tu a tam u Pierra Bonaparta, vypráví mu báchorky, píše Kossuthovi nádherná hlášení, a osvobození Uher je už hotová věc. Tihle revolucionáři par excellence posílají své agenty, aby uzavřeli s ‚*tyranem*' svazek na život a na smrt."

Ale to není všechno.

Vím ze spolehlivého pramene, že tu byli jménem polské „Centralizace"[157] ten starý blázen Lelewel a Tadeusz Gorzowski. Předložili Kossuthovi-Mazzinimu plán povstání, který se opírá především o Bonapartovu účast. Ti staří konspirátorští tupci zabředávají každým dnem hlouběji. Jako agenta tu mají a měli nějakého hraběte Lanckorońského nebo tak nějak. Ten chlapík (bydlí 7, Harington Street, Hampstead Road) je *ruským* agentem, a *jejich* plánu povstání se dostalo cti, že byl předem korigován v Petrohradě.[158]

Tvůj *K. M.*

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* syny Jérôma Bonaparta.

56

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 2. září 1852
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Z přiloženého ukňouraného dopisu velikého Weydemeyera zjistíš, jak se věci mají. Sem poslal ten mezek deset výtisků.*

Od pana F. Streita nemám ještě odpověď**, což nevěstí nic dobrého. Mám teď jakousi, byť i nepatrnou naději, že to vydá jeden londýnský knihkupec anglicky. Na ukázku mu mám poslat zatím první kapitolu. Dal jsem ji proto Pieperovi přeložit. Překlad se hemží chybami a vynechávkami. Ale přece jen Ti korektury nedají takovou námahu jako nudná práce na překladu. Bylo by třeba, abys mi k tomu napsal anglickou předmluvu, nanejvýš na deset řádek. Že tento spis vycházel původně jako novinové články od konce prosince do začátku února, že vyšel 1. května v New Yorku jako brožura, že nyní vyjde v druhém vydání v Německu[159], že to je nejstarší ze spisů, které vyšly proti Bonapartovi a že několik zastaralých detailů lze vysvětlit dobou, kdy kniha vznikala.

E. Jones je venkoncem sobecký spratek. Dva měsíce mě vodil za nos, když mi sliboval svůj překlad (pro své noviny***). Já jsem mu vždycky vyšel vstříc. Přes vlastní peněžní nesnáze jsem s ním celé dny chodil v peněžních záležitostech jeho novin od Pontia k Pilátovi. Všechny zahraniční zprávy, které jeho ubohý plátek

* brožury „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta".
** Viz tento svazek, str. 134.
*** „The People's Paper".

přinesl *jako původní*, jsou ode mne. Když se někdy dostal do bryndy se svými výbory[150], protivníky atd., přihnal se ke mně a má rada mu vždycky pomohla z úzkých. Nakonec, když už jeho noviny byly docela na huntě, poskytoval jsem mu několik neděl redakční výpomoc, a skutečně ten šmejd získal v Londýně několik set dalších odběratelů.

Ale on se naopak nezmůže ani na to, aby to oplatil konvenčními pozornostmi. Dnes s ním vyrobíš jeho noviny, a on ti zítra zapomene poslat výtisk, ale takhle *zapomíná* pokaždé jednou za týden, protože jeho list dvakrát týdně nevychází.

Řekl jsem mu, že je docela v pořádku, když je egoista, ale že to má dělat trochu civilizovaně, a ne tak nejapně.

Ale protože je jeho list jediným orgánem chartistů, nerozejdu se s ním, jen ho několik neděl nechám, aby se o něj staral sám.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

57

Engels Marxovi

do Londýna[160]

Milý Marxi,

s Pieperovým překladem[161] mám spoustu práce. Právě začátek se překládá velmi obtížně, a náš milý kandidát Pieper popustil načisto uzdu své roztomilé obrazotvornosti. Překlad dostaneš pokud možno ve čtvrtek.

S Pindarem jsme tu zažili celý román. Nedávno zajdu k nim, nevím, jestli jsem Ti to už psal, a najdu tam jeho matku, velmi úctyhodnou starou anglickou lady, a nějakou mladou dámu, která vypadala velmi neanglicky a kterou jsem tedy pokládal za Rusku. Minulý týden jsem se Pindara zeptal, je-li ta krasnàvitza (krasavice) jeho paní nebo jeho sestra — ani jedno, ani druhé, zněla odpověď. V pondělí přijde ke mně do bytu jeho matka: její milovaný Eduard je prý pryč, zmizel. Nebyl jsem doma, ale doslechl jsem se o tom a šel jsem hned k nim. Najdu ctihodnou matku v slzách a dovím se: Pindarovi učarovala v Petrohradě jedna Švédka (nebo Finka), a jak to tak vypadá, po smrti svého otce s ní upláchl. V Anglii si ji vzal — je to ta krasavice, o které jsem psal na začátku. V Londýně se však seznámí s nějakou Francouzkou, bývalou — jak říká stará paní, která jí přirozeně nemůže přijít na jméno — pařížskou děvkou a milenkou anglického škrabala divadelních komedií, jehož jméno je Taylor. Náš tichý kandidát jí dává hodiny a naváže s ní milostný poměr. Jeho žena na to přijde (stará paní se zatím vrátila s penězi z Kronštadtu a usmířila se se Švédkou) a celá rodina se přestěhuje do Liverpoolu, aby dostala Pindara od Francouzky. On však zavolá svou loretku i tam, a Švéd-

ka, která je zřejmě velmi trpělivá a houževnatá, mu na to zase přijde. Nové stěhování do Manchesteru, kde se stará paní konečně usadí a dokonce si koupí dva domy (žije z trosek jmění, které nadělal ve stavebním dříví a kameninovém zboží starý Pindar a které ona rozhazuje). Ale Pindar zve svou Francouzku i sem — byla tady určitě třikrát, vím to proto, že mě vždycky přišel pumpnout o peníze a že mi je pak stejně pravidelně vracel. Aby to ale už jednou nějak skoncoval, utekl s ní minulou sobotu, jak tvrdí jeho matka, do Austrálie, ale já si myslím, že spíš do New Yorku nebo jen do Paříže. Vybral si z majetku 190 liber, které mu patřily, a vzal je s sebou, ale v omnibusu hned ztratil 20 liber (číšník v hotelu, kde se Francouzka usadila, si myslí, že mu je štípla ona). Měl peněz dost, matka za něj všechno platila a dostával 100 liber kapesného.

Švédka za ním odjela včera do Liverpoolu, a tak jsem moc zvědav, jak to všechno dopadne.

Ten chudák bude celý život doplácet na svou mladickou nerozvážnost, na sňatek se svým švédským ideálem — to bylo pro něj vždycky břemeno. Při troše praxe a obratnosti by mohl ze svých 100 liber Francouzku tady docela dobře vydržovat, ale kde má získat praxi chlapík, který se v jednadvaceti zamiluje do Švédky, uteče s ní a ve vší počestnosti ji učiní svou chotí! Kdyby se mi, jelimánek jeden, svěřil s tou historií, byla by maličkost to zařídit. Zaplést se ale podruhé s nějakou Francouzkou v cizině, prakticky na doživotí a v každém případě vážně, a utéci i s ní — quelle bêtise! Elle lui en fera voir, ma foi!*, zvlášť jestliže opravdu jel do Austrálie. A přitom je jeho máti strašně dobrácká, slabá osoba, se kterou by mohl dělat bůhvíco. Ale tak jako Kinkel vidí skutečnou podstatu každého milování v zásnubách, vidí ji Pindar zřejmě v tom, sebrat se a zmizet.

Tvé zprávy o Vetterovi atd. a o Londýnských jsou báječné. Massolův dopis Ti vracím, Weydemeyerův také — Clussovy si tu nechám až do nových dispozic. Jak to vypadá s články pro Danu? Mám teď, když tu není Pindar, víc času, dělám teď pořádně

* to je ale pitomost! Na mou věru, ta mu to osladí!

ruštinu — con amore sine ira et studio* — a něco už umím. Militaria zatím nechávám ležet. V kanceláři je teď plno práce.

Hned jak budu moci, tj. za pár dní, Ti pošlu dvě libry, to je všechno, co mohu zatím uškudlit.

Tvůj
B. E.

[Manchester] v úterý 7. září 52

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* s láskou, bez hněvu a zaujetí (Tacitus, Annales, I, 1).

58

Marx Engelsovi

do Manchesteru

8. září 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi!

Tvůj dopis dnes přišel do velmi rozrušeného ovzduší.

Moje žena je nemocná, Jenička také, Lenka má jakousi nervovou horečku. Nemohu a nemohl jsem zavolat lékaře, protože nemám peníze na léky. Už asi osm nebo deset dní jsem krmil rodinu chlebem a bramborami, a ani o těch není jisté, jestli je dneska seženu. Tato dieta jim ovšem nešla k duhu při nynějších klimatických poměrech. Článek pro Danu jsem nenapsal, protože jsem neměl penny, abych si šel přečíst noviny. Jakmile ostatně pošleš číslo XIX*, napíšu v dopise svůj názor o XX, kde shrnu ten nynější srab.[162]

Když jsem byl u Tebe[101] a Tys mi řekl, že mi budeš moci sehnat do konce srpna trochu větší obnos, napsal jsem to tenkrát pro uklidnění své ženě. Tvůj dopis, který přišel asi před třemi čtyřmi týdny,** naznačoval, že nejsou velké vyhlídky, ale přece jen nechával trochu naděje. Tak jsem do začátku září odbýval všechny věřitele, kterým, jak víš, vždycky splácím jen malé zlomky dluhů. Teď se všichni vzbouřili.

Zkoušel jsem všechno možné, ale marně. Nejdřív mě ten mizera Weydemeyer napálí o 15 liber. Píšu do Německa Streitovi***

* „Revoluce a kontrarevoluce v Německu", článek XIX.
** Viz tento svazek, str. 118—119.
*** Viz tento svazek, str. 134.

(protože ten psal ve Švýcarsku Dronkovi). Ten mezek ani neodpoví. Obracím se na Brockhause* a nabízím mu články pro „Gegenwart" s nezávadným obsahem. Velmi zdvořilým dopisem odmítá. Nakonec pobíhám poslední týden celé dny s jedním Angličanem**, který mi chtěl opatřit diskont pro směnky na Danu. Pour le roi de Prusse.***

Nejlépe by bylo a nejvíc bych si přál, aby mě domácí vyhodila z domu. Pak bych měl aspoň z krku těch 22 liber šterlinků. Ale takovou laskavost od ní sotva mohu očekávat. K tomu ještě pekař, mlékař, chlapík s čajem, zelinář, starý dluh u řezníka. Jak se mám se vším tím zatraceným neřádem vypořádat? Konečně za těch posledních osm až deset dní jsem si několik šilinků a pencí vypůjčil od soudruhů, což je pro mne nejhroznější, ale nic jiného nezbývalo, abychom nepošli hladem.

Asi jsi zjistil z mých dopisů, že se tou mizérií, jako vždycky, když v tom vězím sám a neslyším o tom jen zdaleka, brodím docela netečně. Jenže co dělat? Má domácnost je lazaret, a krize začíná být tak dotěrná, že jí musím věnovat krajní pozornost. Co dělat?

Mezitím si pan Goegg zase vyjel pro zábavu do Ameriky parníkem první třídy. Pan Proudhon shrábl za svého Anti-Napoleona[124] takových 100 000 franků a otec Massol je tak velkomyslný, že mi svěřuje úkol, abych ryl a podkopával. Pěkně děkuju.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 606.
** Poenischem.
*** Pro krále pruského, tj. nadarmo.

59

Marx Engelsovi

do Manchesteru [163]

9. září 1852
28, Dean Street, Soho, [Londýn]

Milý Engelsi!

Čtyři libry vrabčáků* jsem dostal.

Napsal jsem zase naší máti a myslím, že to aspoň trochu pomůže.[164]

Kromě toho jsem dnes udělal ještě jeden pokus a doufám, že bude konečně přece úspěšný, takže dostanu peníze na Danu, teče mi totiž do bot a nesmím ztrácet čas.

Právě tu byl doktor a napsal celé rodině, až na mne, recepty. Ženě se daří už líp, nejhorší to je s Laurinkou.

Představ si, jaký je ten Pieper trouba.

Každý den se mne ptá, jestli jsi tu věc[161] už vrátil a *cos* napsal o jeho veledíle. Přirozeně jsem mu to nemohl říci, a ten kašpar si teď namlouvá, že mu nepřeji chválu, kterou ho nadmíru zahrnuješ, a že mu ji proto upírám.

Dnes, když jsem šel pro doktora, potká mne ten humbukář. „Psal Engels a poslal překlad?" Odpověděl jsem: Ještě ne. „Ale teď napíše, *protože jsem mu* napsal *sám*," poznamenává Pieper. Kdybys mu odpovídal, napiš mu, že se v *mých* záležitostech nemusí u *Tebe* přimlouvat.

Přikládám jedny paměti z Paříže, které se tam dostaly jednomu

* V originále 4 Sperlinge (žertem místo sterling).

z mých přátel* do rukou; poslal mi kopii a já ji zase opsal pro manchesterský archív[165].

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Zerffimu.

60

Engels Marxovi

do Londýna [166]

Milý Marxi,

ten náš Pieper mi psal a chtěl na mně, abych mu *obratem* vrátil korigovaný překlad.[161] To přišlo v pravou chvíli, měl jsem bolesti v životě a nebyl jsem schopen žádné práce. Řekni mu, že musí aspoň napsat adresu, když chce, abych mu na jeho dopisy odpovídal; Pieper Esq. není v Londýně tak známou osobností, aby to stačilo, dokonce ani od té doby, co dělá za 25 šilinků týdně příručího. Jinak ať překládá dál, ale ať si dá víc záležet, nebo když to jinak nepůjde, může těžší místa vynechat a já to pak doplním, to je vždycky lepší než plácat tak do větru nesmysly. Napsal mi ostatně pod záminkou, že neví, jestli ho vůbec pokládám za schopného, aby to překládal. Dostane ode mne podrobný rejstřík hlavních chyb s poznámkami. — Dnes a zítra večer to snad už dodělám, protože mi je líp.

Také mi napsal, věrně jako ozvěna, všechno, co slyšel u Vás doma a co jsem už přirozeně věděl.

Byl snad za Tebou Pindar? Psal mi z Londýna a odjel odtud do Paříže, napíšu mu dnes večer. Seznámil jsem se také s tou jeho Švédkou nebo Finkou, je to skrznaskrz maloměšťácká husička a zřejmě svého chotě brzo oželela. Udělal dobře, že šel té huse z cesty. Zajdu ze slušnosti ještě párkrát ke staré paní a pak to nechám plavat, je protivné poslouchat tu malou čarodějnici s rybí krví, jak pomlouvá svého pana manžela.

Doufám, že se Ti to s tím diskontem konečně povedlo a že je Tvá rodina teď na tom už trochu líp. Špekuluju nyní na nový plán,

jak ušetřit několik liber, jestliže se podaří, mohl bych Ti snad začátkem příštího měsíce — tedy asi za 14—16 dní — zase něco poslat. Částečně to závisí na tom, přijede-li sem můj švagr* a kdy.

Přikládám dvě lejstra od Weydemeyera. „Lithographierte“[167] mi můžeš příležitostně vrátit pro archív. Häfnerovy paměti[165] jsou zajímavé, ale jsou zřejmě psány pro nás — je to petice.

Pozdravuj srdečně ženu a děti.

Tvůj
B. E.

[Manchester] 14. září 1852

Jistě Tě potěší, že Heinzen mele z posledního.[168]

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Emil Blank.

61

Marx Engelsovi

do Manchesteru

18. září 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi!

Dáš-li na sebe čekat ještě několik dní s vrácením toho překladu[161], pak je nadobro fuč i každá naděje, že ho udám. Zájem o Bonaparta už dosáhl vrcholu a začínají ho, jako všechno v Londýně, zatlačovat do pozadí nové události.

S tím diskontem mě jeden mamlas ze City jménem Poenisch tahal celý týden za nos, a pak z toho stejně nic nebylo. Psal jsem proto včera Danovi.[169] Zároveň jsem mu sdělil, že o Německu přijdou už jen dva články, 19 a 20*. Jakmile mi pošleš 19. článek, napíšu Ti zevrubněji svůj názor o 20. článku, o závěru. Za pár dní se rozhodne také ta záležitost s Celním spolkem,[170] bez které se 20. článek nedá uzavřít.

Má žena nebyla na tom fyzicky ještě nikdy tak špatně jako teď, strašně zeslábla. Už tři dny bere na rozkaz lékaře každou hodinu lžíci brandy. Koneckonců se to natolik zlepšilo, že dnes už aspoň zase vstala. Ležela týden. Laurinka se uzdravuje, ostatní jsou all right. Podrobně mohu napsat až příští týden. O tenhle mě připravilo všelijaké zbytečné běhání a velmi nechutný kravál s věřiteli.

Tvůj
K. M.

* ze série „Revoluce a kontrarevoluce v Německu".

Příští týden Ti vrátím s dopisem dokumenty*. Pošli mi zpátky Massolův dopis.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 156.

62

Engels Marxovi

do Londýna[171]

[Manchester] 20. září 1852

Milý Marxi,

nevěděl jsem, že máš s tím překladem[161] tak hrozně naspěch, nějaký čas jsem na něj nesáhl, protože mi, jak už jsem psal, nebylo dobře, a pak abych trochu pozlobil Piepera za to, že tak dotíral. Ale hned včera jsem se do toho pustil a také bych to dodělal, kdyby mě kolem druhé odpoledne nepoctil návštěvou starý pan Schily*, má nějaký patent na sodu a chce s ním založit v Liverpoolu továrnu, která by nesla 400—500 % čistého zisku a mohla by vynášet podle okolností $4^1/_2$ miliónu tolarů ročně. Tento dobrodružný plán chtěl se mnou prohovořit — měl sto chutí pustit se do toho švindlu s několika tisíci tolarů, které mu opatří jeho bratr. Pan Heise v tom účinkuje také, ale nevloží do toho nic kromě svých vloh. S veškerou pravděpodobností dá ušlechtilý Schily po mých střízlivých radách od toho zase ruce pryč, využije příležitosti, která se mu nabízí, a bude v Liverpoolu jako agent kupčit s dušemi pro vystěhovaleckou kancelář jednoho šejdíře z Havru. Pan Heise si už vymyslel povedený plán, aby se použilo na ten švindl se sodou peněz z národní půjčky[58], přičemž by se pak pracovalo demokraticky a za milióny, které se mají vyždímat, by se osvobodila Evropa. Je škoda, že z toho nápadu nic nebylo, ztroskotal asi hlavně na tom, že se nesehnalo třicet emigrantů, kteří by dokázali *mlčet*.

Bylo přirozeně mou povinností vzít ušlechtilého Schilyho

* Victor Schily.

na nějakou tu pijatyku — nemohl jsem se tomu vyhnout. Už dlouho jsem se nesetkal s takovým nevinným hovádkem. Hloupost a nevědomost a bezstarostnost takového charakterního muže přesahuje všechny meze. Když už měl špičku a já debatoval s jiným Němcem, Charlesovým* bratrancem, křičel pořád dokola, i když v dobrém: „Vždyť tomu nevěřte, ten Engels na nic nevěří, načisto na nic nevěří ten Engels, žádný z těch chlapů z ‚Neue Rheinische Zeitung' na nic nevěří, nikdo se v nich nevyzná. Na nic nevěří ten Engels!" Řekl jsem mu přirozeně, že se naproti tomu ti chlapi z „Neue Rheinische Zeitung" bez nejmenších potíží vyznají okamžitě v lidech, jako je on. Dnes ráno vyrazil ten poctivec s bodrým stiskem ruky zase do Liverpoolu, a já dnes večer dodělám překlad. Hrozně mě to ale zdržuje, protože musím všechna trochu nesnadná místa bez výjimky znova překládat — Pieper si tu pokaždé pomáhá doslovným překladem, čímž vzniká naprostý nesmysl. Jednotlivá místa se ostatně takřka nedají vůbec přeložit.

Udělám všechno pro to, abych s tím byl dnes večer hotov, takže bys překlad dostal zítra.

Tvůj
B. E.

Jestliže to jen trochu půjde, pošlu Ti teď někdy ještě libru.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Charlese Roesgena.

63

Engels Marxovi

do Londýna[172]

[Manchester 23. září 1852]

Milý Marxi,

předevčírem jsem Ti poslal překlad[161] a poštovní bon na jednu libru. Začátkem října bude následovat ještě pár liber — tedy za 9—10 dní. Rád bych Ti jich poslal víc najednou, protože to má, i když to dělá dohromady stejně, tu výhodu, že můžeš s penězi hospodařit podle plánu, ale má finanční situace je teď tak zmatená, že nikdy přesně nevím, kolik budu během měsíce potřebovat, takže vybude tu a tam pouze libra a pak je nejlíp poslat Ti ji hned. Příští měsíc si dám ty záležitosti po obchodnicku do pořádku, a pak už budu brzo schopen hospodařit podle rozpočtu.

Z přiložených připomínek uvidíš, že Pieper nasekal dost hrubek — gramatické školácké chyby jsem přirozeně nevypočítával, to by trvalo věčnost. Můžeš mu to dát, pokládáš-li to za prospěšné, jinak, kdyby ho to mělo od překládání odradit, bude líp, když necháš připomínky u sebe. Kdyby reptal proti jednotlivým korekturám, můžeš toho vždycky použít a dokázat mu jeho nedostatky.

Některá místa jsou ostatně takřka nepřeložitelná. Bylo by konečně dobře, kdyby knihkupec také viděl právě *poslední* kapitolu, ta na něj udělá mnohem větší dojem; co kdyby ji Pieper přeložil a Tys mi ji hned poslal; prohlédl jsem si ji a trochu jsem se už připravil, takže by to šlo rychle. I kdyby se to teď nedalo vytisknout, musíme překlad dokončit; ten chlap* bude za chvíli císařem,

* Ludvík Napoleon.

a pak opět bude báječná příležitost napsat k tomu dodatek.

Jdu teď hned domů a udělám článek pro „Tribune"*, takže půjde druhou poštou a ty jej budeš moci odeslat zítřejším parníkem. Jak to vypadá s novým článkem o Anglii pro Danu?

Doufám, že brandy postavila Tvou ženu zase na nohy — vyřiď jí srdečné pozdravy, také dětem, Dronkovi a Lupusovi.

Tvůj
B. E.

Massolův dopis Ti pošlu s článkem pro Danu II. poštou — nemám jej tady.

Viděl jsi ve včerejších „Times" nebo v předvčerejších „Daily News" statistiku továrního inspektora Hornera o růstu bavlnářského průmyslu?

Říjen 1850—říjen 1851 —
2300 koňských sil v nově postavených továrnách
1400 koňských sil v rozšířených provozech starých továren
3700 koňských sil — přírůstek v manchesterském obvodu,

a to pouze v bavlnářském průmyslu[173]. Následující výčet ukazuje, že v té době byly rozestavěny další továrny, které potřebují asi 4000 koňských sil a budou teď dokončeny. Od té doby se začalo se stavbou továren jistě ještě pro 3000—4000 koňských sil, a z těch může být většina postavena do konce roku; předpokládáme-li, že od ledna 1848 do října 1850, za $2^3/_4$ roku, činil přírůstek jen 4000 koňských sil, stoupl výkon parních strojů používaných v lancashirském bavlnářském průmyslu od roku 1848 do konce roku 1852 o 3700+4000+1500+4000 = 13 200 koňských sil. — Celý výkon parních strojů v lancashirském bavlnářském průmyslu činil v roce 1842 — 30 000 a 1845 (koncem roku) 40 000 koňských sil; v letech 1846/47 se postavilo jen málo, takže teď bude v provozu na 55 000 koňských sil, skoro dvojnásobek stavu z roku 1842.

* „Revoluce a kontrarevoluce v Německu", článek XIX.

K tomu ještě vodní energie — asi 10 000 koňských sil (1842), která příliš nevzrostla, protože se vodní síly už delší dobu využívá celkem dobře. Tady je vidět, kde zůstává dodatečný kapitál z období prosperity. Krize ostatně nemůže na sebe dát dlouho čekat, ačkoli *tady* se horečně spekuluje takřka jen v *omnibusech.*

Připomínky k překladu I. kapitoly

Ad generalia:

1. Pieper je zřejmě zvyklý spíš volně anglicky psát než do angličtiny překládat. Tím spíš se musí vyvarovat toho, aby sahal, když mu schází slovo, k nejhoršímu ze všech známých prostředků, ke *slovníku*, který mu dá v 99 případech ze 100 právě to nejmíň vhodné slovo a vede ho stále k osudnému zaměňování synonym, k čemuž uvádím příklady.

2. Pieper by si měl prostudovat základy anglické gramatiky, proti které se občas prohřešuje — hlavně v užívání členu. Vyskytují se i pravopisné chyby.

3. Především nesmí propadat maloburžoazní stylistické beletristice v duchu cockney[174]; udělal to několikrát a působí to velmi rušivě.

4. Pieper příliš užívá slov francouzského původu, což je ovšem pohodlné, protože si jejich abstraktnějším, neurčitějším významem často pomáhá z rozpaků. Ale tím nejlepší obraty rozmělňuje a ty jsou pak pro Angličana často zcela nesrozumitelné. Tam, kde jsou v originále živé, konkrétní obrazy, existují takřka všude právě tak konkrétní, živé výrazy *saského* původu, které Angličanovi hned řeknou, oč jde.

5. Vyskytnou-li se obtížné pasáže, bylo by vždycky lepší nechat volné místo k doplnění než se uchýlit k doslovnému překladu, o kterém Pieper sám velmi dobře ví, že dává čirý nesmysl.

6. Překladu vytýkám hlavně přílišnou povrchnost, a to je závěr z bodů 1—5. Najde se v něm dost míst, která dokládají, že Pieper něco dokáže, když si dá důkladně záležet, ale dělá-li jen tak halabala, přidělává práci za prvé *sobě* a za druhé dvojnásob mně.

Několik málo míst je výborných nebo by výborná být mohla, kdyby se trochu víc namáhal.

Ad specialia:*

schuldenbeladene Lieutnants**: lieutenants zde může znamenat prostě „zástupci". Lieutnant v angličtině a ve francouzštině není jako v němčině už předem komická figura;

unmittelbar gegebene, vorhandene und überlieferte Umstände — za okolností, které tu bezprostředně nacházejí, které jsou jim dány a které zdědili z minulosti: circumstances immediately given and delivered. Pieper věděl velmi dobře, že takový překlad je nesmysl. Delivered tu může znamenat jen: „accouchiert"***;

sich und die Dinge umzuwälzen — aby provedli převrat v sobě a kolem sebe: the revolution *of their own persons*†. Taková revoluce nemůže být nic jiného než kotrmelec.

a new language (eine neue Sprache — nová řeč) znamená *nově utvořená* řeč. Nanejvýš by šlo říci new *to them*††.

Middle Class Society††† za bürgerliche Gesellschaft — buržoazní společnost — není přesně vzato gramaticky a logicky správné, je to, jako kdyby se feudální společnost překládala: nobility society*. V angličtině vzdělaných lidí to není možné. Budeme muset říci: Bourgeois Society** nebo podle okolností: commercial and industrial society***, k čemuž můžeme připojit poznámku†: Buržoazní společností rozumíme onu fázi ve vývoji lidské společnosti, ve které je sociálně a politicky vládnoucí třídou buržoazie, střední třída, třída průmyslových a obchodních kapitalistů; jako je tomu dnes

* V tomto odstavci ponecháváme rozebírané výrazy v původním německém znění a oddělen pomlčkou jejich český překlad v „Osmnáctém brumairu Ludvíka Bonaparta" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960).

** zadlužení lajtnanti: toto místo se vztahuje k textu, který Marx v roce 1869 v druhém vydání „Osmnáctého brumairu Ludvíka Bonaparta" vypustil, není proto obsaženo v českém překladu.

*** „přivedené na svět", „porozené".

† převrácení jejich vlastních osob.

†† nová pro ně.

††† společnost střední třídy.

* šlechtická společnost.

** buržoazní společnost.

*** obchodní a průmyslová společnost.

† Text poznámky je v originále napsán anglicky.

více méně ve všech civilizovaných zemích Evropy a Ameriky. Výrazem „buržoazní společnost" a „společnost průmyslová a obchodní" označujeme tedy týž stupeň vývoje společnosti; přitom se však prvně uvedený výraz vztahuje spíše na skutečnost, že střední třída je vládnoucí třídou, která je v protikladu jak ke třídě, jejíž panství převzala (feudální šlechtě), tak i k oněm třídám, jež sociálně a politicky ovládá (proletariát neboli třída průmyslových dělníků, vesnické obyvatelstvo atd.), kdežto označení obchodní a průmyslová společnost se naproti tomu vztahuje především na způsob výroby a distribuce, příznačný pro tuto fázi dějin společnosti.

To arrive at its own contents (bei ihrem eignen Inhalt anzukommen — aby si ujasnila svůj vlastní obsah) může znamenat jenom: ujasnit si at the contents of its own stomach*.

Old society (alte Gesellschaft — stará společnost) v angličtině nelze použít, znamenalo by to v nejlepším případě feudální, ale ne buržoazní společnost. Na Owenovy spisy se zapomnělo, a když mluví Owen o old society, načrtává hned zároveň (jak jen může barvitě), jak bude ta new society vypadat, takže nemůže dojít k nedorozumění; ale dnes se to nedá předpokládat.

Set in fiery Diamonds (in Feuerbrillanten gefasst — do rámce z třpytných démantů) je v angličtině nesmysl, protože v běžné angličtině se automaticky předpokládá, že *samy* diamanty jsou v něčem zasazeny, a fiery Diamonds** je přece trochu přehnané.

Storm and pressure period není Sturm- und Drangperiode — období bouře a kvasu, nýbrž období bouře a útlaku.

A future that was to come*** (die Zukunft, die ihnen bevorsteht — budoucnost, která ji čeká), jak Pieper sám ví, je nesmysl (každá budoucnost musí přijít) a je to právě tak ve stylu Moses a syn, jako když je předtím „die Geister der Vergangenheit" — duchy minulosti — přeloženo jako: the spirits of those that have been†.

The circle should be increased (erweitert werden, str. 4 dole —

* ujasnit si obsah vlastního žaludku.
** planoucí démanty.
*** Budoucnost, která má přijít.
† duše těch, kdo byli.

měla rozšířit okruh). Un cercle est *élargi*, il n'est pas *agrandi*.*

The general index (der allgemeine Inhalt der modernen Revolution — obsah moderní revoluce vůbec) znamená: všeobecný obsahový *rejstřík* moderní revoluce! Občan Pieper to ostatně věděl právě tak jako já;

as it could but be, wie es nicht anders sein konnte — jinak tomu ani nemohlo být — lapsus pennae**, musí být: as it could *not* but be; jinak by to znamenalo: jak tomu *sotva* mohlo být.

Unwieldiness (str. 5 nahoře, v orig.) je nepohyblivost v *pasívním* smyslu, nehybnost ve fyzice, ale u lidí to může znamenat jenom, že se nemohou hýbat pro samé sádlo. Nepohyblivost *aktivní*, o lidech, je clumsiness. Tuhle chybu nadiktoval Pieperovi slovník.

Constitutional Standard (die Nationalversammlung sollte die Resultate der Revolution auf den *bürgerlichen Maßstab* reduzieren — Národní shromáždění mělo zredukovat výsledky revoluce na *buržoazní míru*). To už je silný tabák, když občan Pieper dává všude místo „buržoazní" „ústavní", aby se vyhnul potížím s překladem toho slova, a to jen proto, že se „ústavní republika" používá ve stejném významu jako „republika buržoazní". Rád bych věděl, co tady má co dělat nějaké constitutional? Dál je to ještě krásnější, když buržoazní společnost figuruje v překladu docela klidně jako *constitutional society*. To je trapné.

For ever *and* the duration (für die ganze Dauer des Zyklus — na celou dobu cyklu). Proč ne raději for ever and a day***, jak se říká v tom úsloví.

Utopian juggles (utopische Flausen — utopické žvásty). Juggles je fixlování, ne fantazírování.

Transported without *judgment* znamená: déporté contre le sens commun — deportován proti zdravému rozumu. Musí tam být *trial*†.

To pass as a real event není: „um überhaupt als ein Ereignis passieren zu können" — „aby z nich vůbec udělala událost", ale: aby mohly proběhnout jako něco, co se *skutečně stalo;*

* Okruh se *rozšiřuje*, a ne *zvětšuje*.
** přepsání.
*** jednou provždy.
† without trial — ohne Urteil — bez soudu.

founded není fondu, nýbrž fondé.* Nelogické, ale běžně užívané confounded pro confondu** s tím nemá co dělat.

To všechno jsou věci, kterých by si Pieper při troše pozornosti musel všimnout právě tak jako já, ale jak jsem řekl, je lehčí přeložit si těžká místa sám, než je korigovat v ledabyle odbytém překladu, ve kterém se problémy obcházejí. Bude-li se Pieper víc snažit, může to přeložit docela dobře.

V plném znění otištěno poprvé (bez připomínek k překladu) v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Fondu: rozplynul, fondé: založil.
** anglický a francouzský výraz pro zmatený.

64

Marx Engelsovi

do Manchesteru [175]

23. září 1852
28, Dean Street, Soho, [Londýn]

Milý Engelsi!

Dostal jsem 1 libru a opravený překlad[161]. Dal sis s ním až moc práce. Dopadne-li to dobře (úspěch bude záviset na tomhle čís. I), nesmíš z toho dělat takovou vědu: chci tím říci, že hříčky a obraty, bez kterých se to obejde, můžeš vypustit, jestliže se těžko překládají.

Weerth je tady od neděle. V sobotu odjede do Manchesteru a zůstane tam 3—4 týdny, pak se ztratí do Západní Indie a tam někam.

Přikládám:

1. Dopis napsaný Schurzovým rukopisem, nalezený v kapse vesty, kterou Kinkel daroval jednomu našemu známému emigrantovi.

2. Dopis od Clusse.

3. Dva výňatky z článku s odhaleními emigrace, který byl otištěn nejdříve v „Karlsruher Zeitung", a potom přetištěn v augsburské „Allgemeine Zeitung" atd.[176], pro případ, žes jej sám neviděl.

Dr. Piali* (Paříž) mi mimo jiné píše:

„Kossuth chce do toho jít v říjnu. Kiss mu posílal odsud všemožné přísliby, které snad patří do říše fantazie, ale při fantas-

* Zerffi.

tičnosti zdejších poměrů *nejsou vyloučeny*. Kossuth prý dostal od Bonaparta *vlastnoruční dopis, aby přijel do Paříže*. Tento dopis prý koluje v doslovném opisu ve všech uherských komitátech. Všechno je v Uhrách připraveno na Kossuthův generální úder. Dokonce i c. k. úředníci jsou zapleteni do tohoto velkého spiknutí..."[177]

„Hraběnka Kinská, rozená Zichyová, byla zatčena pro vraždu dítěte. Dítě jí udělal dr. Chaises" (náš proslulý Schaisses) „polský žid atd. Madam Beckmanová (žena policejního agenta a dopisovatele novin) bude figurovat v procesu před porotou jako spolupachatelka."

Pokud jde o Kossutha, je velmi dobře možné, že Bonaparte na něj chystá léčku, aby se zavděčil Rakousku.

Häfner si na žádost Pialiho začal dopisovat s Rugem a Tausenauem, takže jsme teď na tom právě tak, jako bychom korespondovali přímo s panem Arnoldem*. Dovíme se tak tajemství těch velikánů rovnou z první ruky.

Národní spolek[178] o 8 mužích (ze kterých Ruge — jak Ti napsal Weydemeyer — vytvořil se svou známou virtuozitou 3 výbory) pobíhá teď po City (mj. Ronge a Dralle) pod záminkou, že chce zároveň založit „svobodnou obec". Co je k čertu německému katolíku Rongovi do „svobodných obcí"[179]? Několik německokatolických a především židovských obchodníků se zapsalo na zakládací listinu, i když jen iniciálkami, a věnovalo jim po několika librách, a o to vlastně šlo.

Willich zase vybírá teď každou sobotu v greatwindmillském spolku[99], údajně na výdaje s korespondencí.

Co říkáš ovacím, které sklízí Bonaparte v provinciích?[180] Ti Francouzi se přece hanebně blamují. — Celní spolek podle mého názoru nevyhnutelně brzo zajde.[170] Bankrotující Rakousko se stále ještě dokáže vypořádat s prosperujícím Pruskem.

Dana ten článek**, jak jsem viděl, vzal. „Staatszeitung" (New York) už z něho citovala výtah v němčině. —

Smrt starého Wellingtona přišla včas. Ten starý býk by mohl komandovat, díky své tradiční autoritě, i za krize. S ním a Peelem

* Rugem.
** Pravděpodobně článek „Výsledky voleb".

je se všemi poctami uložen do hrobu zdravý rozum staré Anglie. 4. října se tedy mají „naši" dostat před soud.[181] Bürgers přiznává všechno, alespoň pokud jde o něho. V duchu svého povolání se bude hájit „*zásadně*". Během vyšetřování dal zaprotokolovat třicetiarchové memorandum o „Podstatě komunismu". Honny soit qui mal y pense![182] Daniels se prý cítí celkem dobře. Žalobce začne saint-simonovci; advokát Schneider začíná Babeufem, aby ho přetrumfl. Budeme moci mluvit o štěstí, nepůjde-li nikdo až k Inkům nebo Lykurgovi.[183]

Pindar, jehož „tajnosti" mě velmi pobavily, se u mne neukázal. Tvé příhody se starým Schilym jsou prostě rozkošné.*

Ad vocem Jones. Ačkoli ho osobně nemám zač chválit, pomohl jsem mu minulý týden — obrátil se na mne, protože byl v krizi —, právě tak jako mu pomáhali všichni naši lidé. Ti druzí svolali dva tři mítinky, kde mělo být přijato usnesení, že „tento mítink se domnívá, že nelze důvěřovat v úspěch žádného demokratického hnutí, s nímž má něco společného pan Ernest Jones". Byli biti, a pořádně.[184] Ti oslové se nejdříve pokusili Jonese pošpinit kvůli penězům. To se jim nepovedlo. Pak ho napadli za to, zač ho my podporujeme, *že svou agitací podněcuje „nepřátelské cítění mezi různými třídami"*. Harney totiž — Holyoake, Hunt z „Leaderu", Newton (ten co dělá v družstvech) a tutti quanti se spolčili, aby založili „národní stranu". Jejich národní strana chce všeobecné hlasovací právo, ne však chartismus.[185] Stará písnička. Než ale vytáhnou do pole, chtěli Jonese rozdrtit. Pořádně se přepočítali. Zdražil svůj list** o 1 penny a neztratil ani jednoho předplatitele.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 159—160.
** „The People's Paper".

65

Engels Marxovi

do Londýna [186]

Milý Marxi,

v příloze vracím obálku Tvého dopisu, který jsem dnes dostal; zdá se, že se ho někdo pokusil rozpečetit, pokus se ovšem nezdařil.

Překlad a Massolův dopis jsem odeslal včera večer druhou poštou.

Velmi pěkné je Clussovo líčení, jak němečtí Yankeeové přijali Kinkela atd., ti chlapi jsou navlas stejní v Alleghanách jako ve Schwarzwaldu a v Taunusu.

Odhalení v německých listech* jsem nečetl — teprve včera jsem konečně zas spatřil německé noviny.

Ropucháči[22] se vybarvují. Zdá se, že dělníci nakonec z dočasné prosperity a vyhlídek na slávu císařství dočista zmšťáčtěli. Mají-li být zase *brzy* něčeho schopni, budou jim muset dát pořádně za vyučenou krize. Bude-li příští krize mírná, tak možná Bonaparte propluje. Ale vypadá to, že bude zatraceně vážná. Není horší krize, než když se ve výrobě pozvolna stupňuje nadměrná spekulace, takže k tomu, aby se její důsledky projevily, je zapotřebí tolik roků, kolik je k tomu v obchodu se zbožím a cennými papíry třeba měsíců. A se starým Wellingtonem byl pohřben nejen zdravý rozum staré Anglie, ale sama stará Anglie ve svém jediném představiteli, který byl ještě naživu. Co zbývá, jsou sporting characters** bez družiny jako Derby a židovští šejdíři jako Disraeli — kteří jsou právě takovými karikaturami starých toryů jako monsieur

* Viz tento svazek, str. 168.

** milovníci sportu.

Bonaparte karikaturou svého strýce*. Bude to tu krásně vypadat, až přijde krize, a je třeba si jen přát, aby se ještě trochu protáhla, a bude to zase stejně chronický stav s akutními epizodami jako v letech 1837—1842. Ostatně starý Wellington podle všeho, co se o něm ví, byl při nějaké vzpouře docela báječným vojevůdcem — všechno si nabifloval, studoval s velkou horlivostí všechny vojenské spisy a docela dobře se v tom vyznal. Nebyl by zaváhal ani před krajními prostředky.

Kolínský proces bude asi podle Tvých sdělení strašlivě nudný. Nešťastný Heinrich** se svou zásadní obhajobou! Bude žádat, aby se přečetlo jeho třicet archů, a jestli mu to povolí, je ztracen. Porota mu nikdy neodpustí, že ji tak nudil. Jinak má prokuratura smůlu. Haupt tedy ujel do Brazílie, anonymní krejčovský tovaryš tenkrát taky už zmizel a těžko se asi znova objevil, a teď jí musí natáhnout bačkory dokonce policejní rada***, kvůli jehož nemoci byla ta věc v červenci odročena. Ale k čemu bude platné takové štěstí, když Heinrich objasňuje věc z filosofického stanoviska!

Urozený Schurz tedy reptá proti Kossuthovu kázání evangelia o tom, že to už vypukne, ačkoli se svými kumpány po léta z téhož evangelia vytloukal živobytí! Je velice krásné soptit teď na Kossutha, že jim sebral všechnu smetánku, ale je přece moc hloupé napsat něco takového, když celý svět ví, jak se věci mají.

Že Kossuth chystá nějakou volovinu, to je velmi pravděpodobné, vždyť ten nešťastník má k dispozici svá odřená sedla, vyřazené muškety, Sigelem vycepované kompanie, Klapku a Garibaldiho (ten velí v Tichém oceáně italsko-uherskému loďstvu, které reprezentuje námořní obchodní loď, plavící se pod peruánskou vlajkou mezi Limou a Kantonem).

Tvůj
B. E.

[Manchester] 24. září 52

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Napoleona I.
** Heinrich Bürgers.
*** Schulz.

66

Marx Engelsovi

do Manchesteru

28. září 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi!

Už delší dobu jsi nedostal ode mne žádný dopis. Hlavní příčina je Weerth, který mě připravuje takřka o všechny večery, jež jinak trávím psaním. A to k mé nepříliš velké radosti. Víš, že mám Weertha velice rád, ale ten, kdo je na mizině, cítí se trapně ve společnosti tak vybraného gentlemana, před nímž musí člověk leccos tajit, aby se nepropadl hanbou. Takový vztah vyvolává rozpaky na obou stranách, a já doufám, že zítra odjede do Manchesteru a mě, až sem zase zavítá, najde v takových poměrech, abych se s ním mohl zase nenuceně stýkat. Myslím si ostatně, že mi, až na nemoc mé ženy, nenahlédl nijak hlouběji do karet.

Dal jsem mu pro Tebe velký balík. Obsahuje dokumenty, které patří do archívu[187] a které zčásti — ne-li většinou — už znáš.

Přikládám výtah z jednoho dopisu, který psal Barthélemy Willichovi. Barthélemy dal tenhle dopis jednomu Francouzi, nějakému Durandovi, aby ho předal Willichovi. Durand, který nemohl rozluštit podpis, se zeptal Dronka, může-li dopis Willichovi předat. Dronke přirozeně souhlasí, přijde pak ke mně, a Lupus, velký mistr v tomto oboru, mistrovsky dopis otevře. Dronke opsal to nejdůležitější — jinak v tom byly samé hlouposti. Co si myslíš o tom čackém Barthélemym, „který nemůže klidně přihlížet, jak Bonaparte vychutnává v pokoji svůj triumf". Třes se, Byzanci!*

* Z opery „Belisario" od Gaetana Donizettiho (libreto od Salvatore Cammarana).

Pokud jde o údajný Blanquiho dopis, připadá mi to jako dramatická lež zasmušilého Barthélemyho. Neboť co hlásá o Blanquim? Že postavení vězňů z Belle Ile je *velmi žalostné*. Jestliže se mu Blanqui neměl už s čím svěřit, udělal rozhodně líp, že si nechal své libri tristium* pro sebe. Z celého Barthélemyho dopisu ostatně vyplývá, že je úplně odtržen od francouzské emigrace a francouzských společností ve Francii.

Aby ses mohl také „trošičku postavit na světodějné stanovisko"**, posílám Ti v příloze článek z augsburské „Allgemeine" o špiónu A. Majerovi, se kterým tady v Londýně „vyrazili dveře" dokonce i jeho důvěrní přátelé Willich a Schapper.

Psal jsem Ti už přece, že Gercen je tady a že rozesílá na všechny strany memoranda namířená proti Herweghovi[188], který mu nejen nasadil parohy, ale vymáčkl z něho také 80 000 franků.

K práci na článku nebo třeba jenom k návrhu pro závěrečný článek o Německu*** jsem se nedostal. Píši na všechny strany, abych vytáhl rodinu z toho srabu, a zabírá mi to tolik času, že už jsem nebyl 3 neděle v knihovně; bylo to zároveň nutné i proto, abych podpořil ženu v době tak svízelné.

À propos!

Je *jisté*, že spiknutí orleanistů je den ze dne aktivnější, rozsáhlejší a nadějnější. Ti pánové se spolčili s Cavaignacem, Charrasem, Lamoricièrem, Bedeauem. Z pobočníků L. Bonaparta jsou tři podplaceni, tj. v Anglické bance jsou na ně deponovány značné částky. S čistými republikány byla uzavřena tato smlouva. *Za prvé:* Vytvoření prozatímní vlády, složené jen z *generálů*. *Za druhé:* Cavaignac dostane jako záruku Marseille, Lamoricière Lyon, Charras Paříž, Bedeau Štrasburk. *Za třetí.* Prozatímní vláda vyzve lid, aby v prvotních volbách rozhodl, zda chce ústavu z roku 1830 s orleánskou dynastií, nebo ústavu z roku 1848 s presidentem. Ve druhém případě bude navržen za kandidáta Joinville — žid Fould je neustále ve spojení s Orleány. K provedení akce je zatím

* žalozpěvy, narážka na stejnojmenné Ovidiovo dílo.

** V originále je parafrázován berlínským dialektem Jordanův výrok z projevu ve frankfurtském Národním shromáždění v červenci 1848. (Viz Marx - Engels, Spisy, sv. 5, čes. vyd. 1959, str. 373–378.)

*** Viz tento svazek, str. 157.

určen březen, přičemž Bonaparte má být, bude-li to nutné, zavražděn svými pobočníky. Chtějí ale, aby se Bonaparte stal nejdřív císařem a ještě víc se zprofanoval před lidmi.

Mluvil jsem sám s orleánským agentem, který se svobodně projíždí mezi Paříží a Londýnem. Byl předevčírem s Bangyou u vévody d'Aumale.

Z jednoho dopisu Pialiho jsem se dozvěděl, že lord Palmerston řekl v Londýně při soukromé audienci jedné italské aristokratické emigrantce* leccos útěšného o Itálii a sám se právě tak „utěšuje" perspektivou, že se stane nejpozději do roka anglickým „ministerským předsedou". Jsou ale tihle staří lidé prolhaní a ješitní! Nakonec se pan Palmerston vyslovil alespoň v jednom bodě bez okolků. Dojde-li k povstání, musí se prý Lombardsko a Benátsko ihned připojit k Piemontu. Snění o „italské republice" se prý musí přenechat „budoucnosti".[189]

Dronke, obyvatel „vzorného nájemného domu", se omlouvá, že ještě nenapsal. „Má důvod."

Tvůj
K. M.

Obálku předešlého dopisu, kterou jsi mi vrátil, se opravdu někdo pokoušel rozpečetit. Zřejmě ale nešikovně a bez úspěchu.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* hraběnce Viscontiové.

67

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester, kolem 1. října 1852]

Milý Marxi,

po Weerthovi není ani vidu, ani slechu. Proč se k ďasu před tím člověkem ostýcháš? Kromě toho přece ví, že už třeš léta bídu s nouzí, a ví už také, kolik uhodilo, když stále trčíš v tom starém bytě.

Byl jsem přestěhován, tj. má stará bytná se přestěhovala a mě klidně sbalila a vzala jedním vrzem s sebou. Je to jen o dva domy dál, takže piš napříště místo číslo 70 **číslo 48** (nové číslování).

Ve spěchu Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

68

Engels Marxovi

do Londýna[190]

[Manchester] 4. října 1852

Milý Marxi,

přikládám 2 libry 10 šilinků. — Těch 10 šilinků dej Dronkovi, sehnal mi jednu velmi cennou slovanskou knihu — za svůj objev ať si nechá to, co na tom chlapíkovi usmlouvá; protože je obchodník, musí se s ním zacházet podle obchodních zásad. Ať tam ale hned zajde a knihu mi pošle poštou jako jednoduchý tiskopis se 6 známkami, kdyby měla necelou libru, a se 12, kdyby vážila víc. Notabene, je-li to jeden svazek; jinak za každý svazek 6 známek, a pak bude lepší poslat to přes Pickford & Co. nebo Carver & Co. nefrankované a v jednou balíku. Kdybyste mohli vypátrat kancelář Carver & Co. (myslím, že se tam jmenují Chaplin, Horne & Carver nebo Chaplin, Horne & Co.) bylo by nejlepší poslat to jejich prostřednictvím Bedřichu Engelsovi na adresu Ermen & Engels — jsou našimi zasilateli. Vůbec je to nejlepší způsob, jak mi posílat balíky.

Až uvidím, jak to bude se mnou vypadat tenhle měsíc, dostaneš víc. Musím zaplatit nějaké dluhy, ještě ale nevím které. Na tom závisí, kolik budu moci ještě poslat.

Weerth je v Bradfordu. Přijede až za týden.

Z Pindarova románku se stává vyloženě měšťácká historie. Ubohý mládenec dostává už kocovinu. Protože jsem mu už od *15. září* neposílal žádné zprávy o jeho manželce a matce, bombarduje mě dopisy a hrozí — že napíše přímo jim, aby se dověděl, co je s nimi! Zřejmě si představuje, že se tam celé dny válím, jako

by finská tvářička a skandinávsko-germánské srdce jeho dražší polovičky s rybí krví na mne zapůsobily stejným kouzlem jako kdysi a ještě teď na něho. Master Pindar stoupl svým útěkem zase trochu v mých očích, ale po těch dopisech znovu hluboko klesl. Je to skrznaskrz Slovan, patlající se ve frivolitě a dokonce i v prasečinkách, patolízal a náfuka; a z Angličana má jen přehnanou — jako Rus ji musel přehánět — mlčenlivost. Poslední dobou byl trochu hovornější, a když konečně spustil po dlouhé době stavidla, vyšla z toho jen ubohost. Přitom má ten zamilovaný Pindar krajně oplzlé choutky a baví se nejraději o samých perverznostech, které jsou pro něho novinkou. Je to naprosto nevzdělaný a přitom puntičkářský tvor, až na těch svých několik jazyků nezná vůbec nic; v oblasti vědy, dokonce i v základech matematiky, fyziky a jiných školních znalostech a zvláště v nejelementárnějších dějinách je vyložený ignorant. Jenom jeho urputné mlčení mohlo vzbudit dojem, že v něm něco je. Není nic víc a nic míň než tuctový ruský občánek s choutkami ruské šlechty, líný, diletantský, citlivý, rádoby blazeovaný a přitom naneštěstí rozený školomet. Snažil jsem se zachovat si o něm dobré mínění co nejdéle, ale je to nemožné. Co také říci o člověčkovi, který když čte poprvé Balzacův román (je to přitom „Kabinet starožitností" a „Otec Goriot"), je nad něj nekonečně povznesen a mluví o něm s největším opovržením jako o něčem banálním, co tu už dávno bylo, zatímco on píše z Londýna manželce, kterou před týdnem opustil, podle všeho velmi vážně míněné fráze: má nejmilejší Ido, zdání svědčí proti mně, ale věř mi, že mé srdce patří stále jen Tobě! To je celý on. Jeho srdce patří Švédce — což dokazují i dopisy, které posílal mně — ale to co má v kalhotách, má jen pro Francouzku. V téhle kolizi, v tomhle slovansko-sentimentálně vulgárním rozporu vidí kouzlo celé té historie. Švédka je ale mnohem chytřejší, říká každému, kdo je ochoten naslouchat, že si Pindar může se svým srdcem dělat co chce, jen když nechá pro domácí potřeby ten nástroj lásky. Neví ostatně nic o světě, nemá na nic svůj názor, což směšně kontrastuje s duchovními nároky, které jako Rus má. Nepochopil ani „Manifest", ani Balzaca; to mi víc než dostatečně dokázal. Německy určitě neumí, nerozumí ani těm nejjednodušším věcem.

Zda umí francouzsky, o tom také velmi pochybuji. Když zmizí tajuplný nimbus, který mu dodával zajímavosti, nezůstane nic než zkrachovaná existence. Přitom se ten člověk stále snaží ve svých dopisech uchovat si tento tajuplný nimbus, ačkoli se už dávno rozplynul, a to je směšné. Uvidíš, že do tří měsíců je gospodin Pindar zase tady, že bude zase dobrým synem, dobrým manželem a dobrým měšťákem, mlčenlivějším než kdy jindy, a že stejně jako dřív promarní zbytek svého jmění po matce bez sebemenší snahy s něčím začít nebo něco studovat. A takový chlap zdrhne s jednou prohnanou Pařížankou — ta mu to ještě ukáže.

Ten nový podvůdek pravdomluvného Willicha* je nádherný. Aby mi tu knihu někdo nevyfoukl, píšu zároveň Dronkovi.[191]

Tvůj
B. E.

48, Great Ducie Street

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 169.

69

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester] v neděli 10. října 1852

Milý Marxi,

ty věčné průtahy s brožurou* mě už omrzely. Její vydání se odkládá z měsíce na měsíc, a nikdy nevyjde. Hledá se jedna záminka za druhou a pak se od ní zase upouští. Konečně se řekne, že o svatomichalském trhu vyjde zcela určitě. La Trinité se passe, Marlbrough ne revient pas.** Naproti tomu se říká, že *ten* člověk je mrtev, a Bangya neví, co se stalo s rukopisem. To je vrchol všeho. Musí nám konečně nalít čistého vína. Ta záležitost je den ze dne podezřelejší. Nechci, a Ty jistě také ne, aby se naše společná práce dostala do nepravých rukou. Psali jsme ji pro veřejnost, a ne pro soukromé potěšení berlínské či jiné policie, a jestliže se s Bangyou nedá nic dělat, podniknu v té věci kroky na vlastní pěst. Náš příručí Charles***, kterého znáš, jede příští týden přes Hamburk a Berlín na kontinent. Pověřil jsem ho, aby se v Berlíně na tu věc přesně informoval, a nepostačí-li týden, který tam stráví, ať zapřáhne našeho tamějšího agenta. Ale vsadím se, že tak přijdeme těm vytáčkám na kloub. Co to má všechno znamenat s tím knihkupcem Eisermannem nebo Eisenmannem, který se vůbec v seznamu knihkupců nenajde! Ale „vydavatel někdejší ‚Constitutionelle Zeitung'" se už sehnat dá. Není-li ta věc v pořádku,

* „Velikáni emigrace".

** Je po svaté Trojici, Marlbrough se nevrací — ze starodávné lidové písně, která vznikla v době války o španělské dědictví (kolem roku 1722).

*** Charles Roesgen.

musíme bezpodmínečně vydat *veřejné prohlášení*, aby nám nevyvedli takový kousek jako Blanquimu s tím Taschereauovým dokumentem[192], a to ve všech nejčtenějších německých novinách. Pokud jde o Bangyovo tajnůstkaření, je v takovém případě přinejmenším velmi nemístné; já osobně mám už těch vytáček dost a udělám teď sám, co uznám za vhodné.

Tatík Kinkel sem přijede s německými přednáškami, které prosloví pod záštitou poetických Židů třetího a čtvrtého řádu. Ó, to bude krása! Tajemník Athenea[193] chtěl získat k podpisu i mne, přičemž podotkl: Když někdo prožil dramatické události, i když šlo třeba jen o člověka, který se zachránil při ztroskotání lodi nebo podobně, vyvolávalo to vždycky samozřejmě a plným právem sympatie. Hleďme, jakými argumenty pro něho žebrají o auditorium!

Jinak nic nového. Napiš mi, co se ještě doslechneš o té historii s brožurou, ale na mém rozhodnutí ohledně Charlese to asi nic nezmění. Pozdravuj co nejsrdečněji svou ženu a děti.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

70

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 12. října [1852]
28, Dean Street, Soho

Milý Frederiku,

o Tvém dopisu podrobněji až příště.

Přikládám:

1. Dokument „The German Loan Star Society“[194], který Ruge-Ronge propašovali do „Advertiser“.

2. Z Weydemeyerovy „Lithographierte Correspondenz“ vystřiženou poznámku o působení této nebezpečné „společnosti“ na jejím svazovém sjezdu ve Wheelingu.

3. Článek pro Danu.[195] Musí se ale odeslat celý, protože pro příští mám spoustu politického materiálu. Bolela mě moc hlava, když jsem to smolil. Nerozpakuj se tedy a při překladu s ním nakládej volně podle svého.

Četl jsi možná včera v „Times“ ten hanebný článek, zprávu z Berlína. Ten holomek přeložil jen „Neue Preussische Zeitung“ (o kolínském procesu) a z vlastního skladu dodal jen pár mrzkých glos.[196]

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

71

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester 14. října 1852]

Milý Marxi,

není v lidských silách přeložit Ti celý ten článek. Dnes ráno jsem ho dostal. Celý den jsem měl tolik práce v kanceláři, že jsem nevěděl, kde mi hlava stojí. Dnes večer od sedmi do osmi jsem při čaji tu věc přečetl. Pak jsem se pustil do překládání. Teď — o půl dvanácté — jsem došel až k místu, kde je přirozený odstavec, a až sem Ti článek* posílám. Ve 12 hodin musí být na poště. Jak vidíš, dostaneš všechno, co jsem jen stačil udělat.

Zbytek** přeložím ihned — příští týden ho pošleš buď přes Southampton, nebo v pátek. Mezitím dodělej další článek, část může jít snad už v pátek, když ne, tedy příští úterý, až zase pojede nějaký yankeeský parník. Nic se tedy nestalo. Postarej se jen, abych dostal rukopis *zavčas*, čekám každým dnem Weertha a musím se proto snažit, abych si to s časem nějak zařídil, protože ve dne mám v obchodě práce až nad hlavu.

Pozdravuj ženu a děti, Dronka, Lupuse, Freiligratha.

Tvůj *B. E.*

Uvidíš, že se z toho Kolínští stejně nedostanou, předseda***, podle toho, jak šikanoval Bürgerse, je padouch.[197]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. 1, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Pauperismus a svoboda obchodu. — Blížící se obchodní krize".

** K. Marx, „Politické důsledky horečného podnikání".

*** Göbel.

72

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

přikládám zbytek posledního článku*. Včera jsem také dostal další.[198] Dnešní zásilku můžeš odeslat hned přes Liverpool poštovním parníkem Spojených států — ve středu ráno odplouvá „Pacific". V pátek zase něco dostaneš.

Ale nedělej už ty články tak dlouhé. Víc než 1—$1^1/_2$ sloupce se Danovi ani *nemůže hodit*, je to na jedno číslo moc. Tenhle nový článek budu muset zase rozdělit, půjde to velmi těžko, ani ještě nevím kde. Pět — sedm stránek rukopisu Tvé ženy *úplně postačí*, a když jich bude na jeden článek víc, Dana Ti za to vůbec nepoděkuje.

Zdá se mi, že Bürgers, Röser, a snad Otto stejně jako Nothjung jsou už skoro ztraceni. Proti Danielsovi, Beckerovi** a Jacobimu nemají zřejmě žádné důkazy, a tak doufám, že z toho vyváznou aspoň oni. Becker vyklouzl krajně nestydatě, ale čím víc se dokáže nevina jedněch, s tím větším zápalem se podle mého vrhne soud a porota na ty zkompromitované; uražená buržoazie a uražený stát chtějí mít své oběti.

Na pečetích všech dopisů, které od Tebe dostávám, řádí někdo s rozpáleným železkem, ale pokud to mohu posoudit, pour le roi de Prusse***. Nemůže se dostat dovnitř, lepidlo na obálce drží dobře.

Weerth je tady, přinesl mi balík a všechny Vás pozdravuje.

* K. Marx, „Politické důsledky horečného podnikání".
** Hermannu Beckerovi.
*** pro krále pruského, nadarmo.

Szemerův rukopis o Kossuthovi je mnohem lepší než ten o Görgeyovi — na Kossutha stačí. Pieperův překlad[199] jsem si ještě nemohl prohlédnout, mám příliš práce v kanceláři a večer bývám často utahán jak pes.

Srdečné pozdravy Tvé ženě.

Tvůj
B. E.

Manchester 18. října 52

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

73

Marx Engelsovi

do Manchesteru

20. října 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi!

Doporučuji Ti plně doručitele těchto řádků, plukovníka Pleyela. Osobně ho sice neznám, ale plukovník Bangya, kterého přece znáš, ho „co nejvřeleji" doporučuje.

Tvůj
K. Marx

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

74

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester 22. října 1852]

Milý Marxi,

chceš-li napříště dostávat články pro Danu včas, chraň se mi sem posílat právě ve čtvrtek večer maďarské plukovníky. Ten člověk mě včera stál celý večer a chce dnes přijít zase — lecčemu rozumí, i vojenství, a je to ten nejzajímavější Maďar, jakého jsem kdy viděl, ale je to zároveň německo-rakouský aristokrat.

Jsme teď tedy státem, a dokonce i policií uznáni za „inteligentní lidi", teste Stieber. To je pěkné. Jak se ale ten pitomec Stieber snaží svalit na naše lidi odpovědnost za svého špicla Chervala.[200] Víš něco o tom, proč byli zatčeni Kothes a Bermbach?[201] Právě tihle dva — to je špatné znamení. Toho Haupta ale vytrestáme.[202] Weerth zjistí, kde Haupt v Jižní Americe žije, a až tam přijede, odhalí ho. K tomu je třeba opatřit si „Kölnische Zeitung" nebo jiný list, v kterém jsou jeho výpovědi. Nemůžete to obstarat tam u vás? Udělejte pro to všechno; byla by to přece krása, dát pocítit tomu ničemovi moc „Neue Rheinische Zeitung" až v Brazílii.

Napíšu v dohledné době podrobněji a pošlu také překlady[203].

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

75

Marx Engelsovi

do Manchesteru[204]

[Londýn] 25. října 1852
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

S naší korespondencí to musíme zařídit jinak. Je jasné, že někdo v Derbyho kabinetu čte naše dopisy *s námi*. Navíc před mým domem, aspoň na zkoušku, stojí zase (večer) někdo na stráži. Nemohu Ti tedy psát naprosto nic, co nepokládám za vhodné, aby se to právě teď dověděla pruská vláda.

Dana se ke mně chová velmi bezohledně. Psal jsem mu asi před šesti týdny a vylíčil jsem mu dopodrobna, jak to se mnou vypadá a že peníze za odeslané články musím dostávat *obratem*. Otiskoval články pravidelně, ale peníze ještě neposlal. Musím však bez ohledu na to svědomitě pokračovat. Jinak to totiž nakonec odnesu zase já sám.

Už je to pět týdnů, co jsem touto vyhlídkou na Ameriku uchlácholil domácího. Dnes přišel ten chlap sem a udělal tu mně a naší správcové hroznou ostudu! Odtáhl — až když jsem se nakonec utekl k ultima ratio*, totiž k hrubosti — s výhrůžkou, že neseženu-li peníze tento týden, vyhodí mě na dlažbu, ale nejdřív mi ještě pošle do bytu exekutora.

Od Clusse přišlo asi před 4—5 dny 130 výtisků „Brumairu". Nemohl jsem je ale dosud na celnici vyzvednout, protože zároveň musím zaplatit 10 šilinků 9 penny. Jakmile ten krám vyzvednu, pošlu

* poslednímu prostředku.

jej na známé místo a hned na něj vydám směnku. Mám teď s touto věcí a od Dany přes 30 liber pohledávek a kvůli jednomu šilinku musím často promarnit celý den. Ujišťuji Tě, že když vidím, jak se má žena trápí a jak jsem sám bezmocný, nejraději bych všechno poslal do horoucích pekel.

Kothes a Bermbach byli zatčeni, protože tomu druhému jsem přes prvního poslal práci potřebnou k obhajobě, která byla trochu objemná (přes tenký papír a drobounké perlové písmo).[205] Vláda si myslela, že udělala báječný lov. Ale mladý Saedt, když si to prohlédl, určitě zaklínal nebe i peklo, aby tu věc ututlal, neboť listina obsahovala podivné narážky na talent atd. mladého Saedta, a kdyby se s ní porota seznámila, mohla přispět jen k osvobození obžalovaných.

„Neue Preussische Zeitung" uvádí „G. Weertha" jako člena ústředí v Kolíně, a je to citováno z obžalovacího spisu.

Řekni Weerthovi, že jsem se od Dunckera nic nedověděl.[206]

Tvůj
K. M.

Jakmile bude po procesu, ať už skončí jak chce, musíme dát oba dva vytisknout asi tak v rozsahu jednoho nebo dvou tiskových archů „Na vysvětlenou veřejnosti". Příhodnější chvíle, kdy se dá mluvit k celému národu, se už nenaskytne. Mimoto nesmíme strpět zdání, že jde o něco směšného, které nedokáže rozptýlit ani mravní důstojnost a vědecká hloubka mírného Heinricha*.

Cherval sám napsal londýnskému Německému dělnickému spolku, že „je *vyzvědač*, ale v ušlechtilém smyslu ‚cooperovského vyzvědače'"[207]. Dal jsem jednomu z advokátů bezpečnou cestou poslat potřebná vysvětlení.

Pokud jde o publikaci o „kolínském procesu", kterou jsem výše navrhl, musíme se už teď poohlédnout, kde ji vydáme. Podle mého by bylo nejlépe, kdybys napsal Campovi, aby Ti řekl o nějakém *solidním komisionáři*, pokud by si sám moc netroufal. Protože

* Heinricha Bürgerse.

jsi solventní muž, může se říci komisionáři, že peníze dostane třeba za tři měsíce (na směnku), jestli si mezitím (což je jisté) nepřijde na své prodejem. Ostatně tiskové náklady za takovou maličkost mohou přijít nanejvýš na 25 tolarů.

Vale! a uvažuj o tom. Mlčet nemůžeme, a když se včas nepostaráme, kde bychom to mohli vytisknout, nepřijdeme zase v pravou chvíli. Bylo by ovšem třeba hledět, aby komisionář nebyl vyložený podfukář, protože věc bude mít i „komerční" cenu.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

76

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 26. října [1852]

Milý Engelsi,

Weerth ode mne dostane zítra ráno, tedy zároveň s tímhle lístkem, na Steinthalovu adresu dopis, v němž je jiný pro Schneidera II, *jehož doručení musíte ihned zařídit.* Je to mimořádně důležitá záležitost a nelze ji ani na okamžik odložit. Žádám vás proto, abyste se nepouštěli do své obvyklé práce, dokud si tu věc nepřečtete a neodešlete.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

77

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 27. října 1852

Milý Marxi,

když jsem včera psal,[208] přečetl jsem si Stieberovy výpovědi jen velmi povrchně, a proto jsem byl dnes velmi příjemně překvapen, že Tvůj dokument* vyvolal v té věci takový obrat, takže *teď* už nepochybuji o osvobození *všech* obžalovaných. Stieber se opravdu totálně blamoval. Opsal jsem tu věc ještě jednou a poslal dvěma různými, velmi spolehlivými cestami do Kolína; připečetil jsem také na originál ty 2 lístky s Hirschovým rukopisem[209], což se mělo udělat už v Londýně, a přitom jsem potvrdil tuto okolnost svým podpisem, takže je v nejhorším případě nemohou zadržet, aniž by zadrželi celý dokument. Objevil jsem teď ještě několik cest ke spojení s Kolínem, a ačkoli tamty dvě první (kterých se ale nedá podruhé použít) zaručují na 99 %, že se věci v pořádku a tentýž den dostanou Schneiderovi do rukou, bylo by přesto dobře, kdybych dostal od Tebe ještě třetí, *Tebou* ověřený exemplář s *novými* ukázkami Hirschova rukopisu, abych jej tam mohl dopravit ještě jinou cestou. Prušáci ostatně *nemohou* tu věc zadržet, to by mělo pro pachatele trestní důsledky.

Tvůj dnešní dopis byl rozpečetěn, protože nebyly dobře přichyceny pečetí všechny čtyři cípy obálky. Zda byl rozlepen i dopis Strohnovi, dá se těžko říci, protože firma rozlepila vnější obálku. Rozpečetila ji ale tak snadno, že málem věřím, že se i do téhle

* Viz tento svazek, str. 191.

obálky dostal už někdo přede mnou. Steinthalova adresa tedy už také nepřichází v úvahu. Piš našemu starému Jamesu Belfieldovi, Golden Lion, Deansgate, Manchester, dovnitř dej obálku s „B. E.", nic víc. Půjde-li o něco velmi důležitého a nebezpečného, udělej to jako já teď: balík s jakýmkoli obsahem, v němž bude Tvůj dopis, mi pošli domů přes Pickford & Co., a nevyplaceně přes Chaplin, Horne & Carver na firmu Ermen & Engels. To je úplně spolehlivé. Adresy, zvlášť na věcech, které jdou poštou, ať jsou psány různým rukopisem, a balíky posílané přes zasilatele ať nenosí do kanceláře jeden a tentýž člověk a ne z jednoho a téhož místa. Pak bude i tenhle druhý způsob zcela bezpečný. Potom mi sděl tímhle způsobem buď nějakou spolehlivou adresu v Londýně, nebo požádej někoho, kdo nemá podezíravého domácího, aby přijal falešné jméno à la Williams, anebo mi řekni, bydlí-li Lupus ještě na Broad Street č. 4, Dronke ve svém „vzorném nájemném domě" nebo kde jinak bydlí naši lidé, na které se dá spolehnout, abych mohl adresy střídat.

Střídání všech těch prostředků nám zajistí dostatečnou bezpečnost. Aby to nebylo nápadné, posílej mi nezávadné dopisy přímo poštou, budu to dělat i já.

Opsání dokumentu mi zabralo tolik času, že opravdu nevím, budu-li moci v *plném* rozsahu dodržet své slovo ohledně Dany a pátečního parníku. *Něco* dostaneš v každém případě. Uvaž, že následkem déle trvajícího hodně cudného způsobu života mám zase na určitých partiích plno vyrážky, takže nemohu chvílemi ani sedět; musím s tím něco udělat.

Stieberovi je teď po prohlášení starého justičního rady Müllera asi pořádně ouzko kvůli těm jeho „originálním zápisům"[210]. Z jeho prohlášení také vyplývá, že právníci vůbec musí být ve varu nad hanebnostmi policie, které Stieber s typicky staropruskou neznalostí porýnských zákonů, soudního řízení a porýnského veřejného mínění tak nestydatě a jako dítě, které má radost ze své mazanosti, halasně vytrubuje do světa. To je dobré znamení.

Je to krása: policie krade, falšuje, páčí stoly, křivě přísahá, křivě svědčí a ke všemu tvrdí, že má privilegium vůči komunistům, kteří stojí mimo společnost! To a způsob, jakým policie, ta nej-

podlejší na světě, přebírá všechny funkce prokuratury, zatlačuje Saedta do pozadí, předkládá jako opravdové, soudně prokázané skutečnosti a jako důkazy neověřené cedulky, pouhé pověsti, udání, co pochytala z doslechu — to už je silný tabák! To musí přece zapůsobit.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

78

Marx Engelsovi

do Manchesteru

27. října 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi!

Psal jsem Ti, že bych dal dohromady „litografovaný oběžník" o „kolínském procesu". Z „litografovaného oběžníku" se teď stal pamflet asi tak na tři tiskové archy.[211] Litografovat se to teď už nedá ze dvou důvodů: Za prvé přijde taková rozsáhlá litografie moc draho a *nic* se na ní nevydělá, protože slušnost nedovoluje takové litografované oběžníky prodávat. Za druhé nikdo nebude číst, a ani od nikoho nemůžeme žádat, aby četl litografii o rozsahu tří tiskových archů.

Nezbývá tedy nic jiného, než dát věc vytisknout. V Německu je to vyloučené. Jedině možné to je v Londýně. Může se stát, že dostaneme *úvěr*, jen jestli budu s to zaplatit část předem. Prosím Tě, poraď se o tom s Weerthem a Strohnem. Ale nesmíme ztratit ani den. Nepůjde-li to teď, pak už o to nebude zájem. Má brožura nehájí zásady, nýbrž pranýřuje pruskou vládu tím, že popisuje fakta a průběh věci. Sám jsem ovšem neschopen přispět na to byť jediným centimem. Včera jsem dal do zastavárny kabát, který mám ještě z Liverpoolu, abych si mohl koupit papír na psaní.

Císařství pokračuje báječně. Bonaparte dovede jako nikdo jiný připravovat půdu pro to, aby obchodní krize postihla tentokrát Francii ještě krutěji než Anglii.

Tvůj *K. M.*

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

79

Marx Engelsovi

do Manchesteru[212]

[Londýn] 28. října 1852
28, Dean Street, Soho

Dostal jsem peníze a dnes balík s dopisem*. Ve svém posledním psaní Tobě a Weerthovi** jsem úmyslně neuváděl nic, co by v případě, že by byl dopis rozpečetěn, mohlo pruskou vládu dále informovat o krocích, které byly proti ní podniknuty. Dnes Tě informuji podrobně. Myslím, že jsme položili kontranálož, která vyhodí celý ten vládní humbuk do povětří. Ať páni Prušáci poznají, že přišla kosa na kámen.

V pondělí dostane ode mne Schneider II. přes Düsseldorf dopis (adresovaný jednomu obchodníkovi, Freiligrathovu známému), který obsahuje ve stručnosti toto: 1. V roce 1847, zatímco jsem byl v *Bruselu*, byl Cherval na Schapperův návrh a samotným Schapperem přijat v Londýně do Svazu***. Nepřijal jsem ho tedy já. 2. Od pozdního jara 1848 do léta 1850 bydlel Cherval nepřetržitě v Londýně, jak mohou dokázat správcové těch domů. Nežil tedy v té době jako propagátor v Paříži. 3. Teprve v létě 1850 odjel do Paříže. Papíry, které u něho našli, a jeho výpovědi před pařížskou porotou dokazují, že byl Schapperovým a Willichovým agentem a naším nepřítelem. — Že byl Cherval *policejním špiclem*, dokazuje toto: 1. Podivný útěk z pařížského vězení (spolu s Gip-

* Viz tento svazek, str. 192—194.
** Viz tento svazek, str. 191.
*** Svazu komunistů.

perichem) hned po odsouzení. 2. Nerušený pobyt v Londýně, ačkoli je *sprostý* zločinec. 3. Pan de Rémusat (dal jsem Schneiderovi plnou moc, aby ho v krajním případě jmenoval) mi vyprávěl, že se mu Cherval nabídl za agenta prince Orleánského. Psal nato do Paříže a dostal (na několik hodin k opisu) tyto dokumenty (jejich opisy jsem viděl), z nichž vyplývá, že Cherval byl nejdřív pruským policejním agentem, a teď je bonapartistickým. Pruská policie odmítá jeho žádost o peníze, protože je „double emploi"* a platí ho francouzská strana[213]. — Konečně jsem Schneiderovi jednoduše vyložil některé teoretické otázky, takže teď může rozeznat Schapperovy a Willichovy dokumenty od našich a dokázat jejich rozdílnost.

Vedle dopisu Schneiderovi II., který jsi měl na starosti Ty,** šel tentýž dokument přes Frankfurt nad Mohanem (kde ho dal na poštu a potvrzení převzal starý Ebner) advokátu von Hontheimovi, a to v úterý. Tentýž balík obsahuje: 1. Dopis, který mi poslal Becker*** a na kterém jsou poštovní razítka z Londýna a Kolína; z dopisu vyplývá, že jsme byli ve styku především v knihkupeckých záležitostech. 2. Dvě Danielsovy přílohy pro mne v Beckerově dopisu, ve kterých se Daniels zmiňuje jen o svém rukopise.[214] 3. Dva úryvky z Hirschových zápisů[215]. 4. Výstřižek z „People's Paper", ve kterém Cherval naštěstí sám udává své bydliště. 5. Dopisy (vlastnoruční), které mi poslal pan Stieber v dobách „Neue Rheinische Zeitung", najdeš na str. 3 tohoto dopisu.

V úterý večer jsem dostal určitou cestou Schneiderův dopis, ze kterého vyplývá, že jeho první dopis, poslaný poštou, byl zabaven. Naproti tomu dostal odsud doporučený dopis, jehož napsáním jsem pověřil Dronka, ve kterém mu bylo oznámeno, že *Hentze* tu byl před 6—8 týdny u Willicha, že Willicha vydržoval a že Willich, jak se sám chlubil, dal Hentzovi pokyny, jak má *Hentze* vystupovat proti nám. Schneider píše, že všichni advokáti jsou přesvědčeni o nepravosti dokumentů, žádá naléhavě, abychom

* „v dvojí službě".
** Viz tento svazek, str. 191.
*** Hermann Becker.

mu poslali důkazy, hlavně o tom, že mi paní Danielsová nikdy nepsala.

Ve středu bychom nemohli pro nedostatek peněz udělat *nic*, kdyby naštěstí z ničeho nic nepřišly ty 2 libry od Tebe. Dal jsem tedy ověřit a potvrdit u policejního soudu na Marlborough Street (před Mr. Winghamem, policejním soudcem v městském obvodu, který si dal tu záležitost vyprávět a vyslovil se velmi temperamentně *pro* nás *proti* pruské vládě) dva dokumenty:

1. Ringsův a Liebknechtův rukopis, kteří, jak píše Schneider II., podepisovali takřka *všechny* Hirschovy zápisy. Víš, že Rings umí sotva psát, a tak je skvělé, že vedením zápisu pověřil Hirsch právě jeho.

2. Dal jsem si dosvědčit od hostinského z lokálu, kde jsme se scházeli, že „společnost dr. Marxe" (ten člověk zná jenom mne) se od března schází v počtu asi 16—18 lidí pravidelně a jenom jednou týdně, totiž ve středu, a že on a jeho číšníci nás nikdy neviděli psát ani řádku. To s tou středou dosvědčil ještě jeden jeho soused, německý pekař a majitel domu.[216]

Oba dokumenty, opatřené pečetí policejního soudu, jsou vyhotoveny *dvojmo*. První exemplář jsem poslal přes [...]* G. Jungovi, který mi naštěstí před třemi dny napsal, že bydlí ve Frankfurtu nad Mohanem, a dal mi svou adresu. Jung doručí ty věci do Kolína sám nebo tam pošle kurýra. Dopis, který dostal, je určen Schneiderovi II. a obsahuje vedle uvedených dokumentů ověřených policejním soudem: a) Opis prvního dopisu Schneiderovi se 2 dalšími úryvky z Hirschových zápisů. b) Úryvek z dopisu, který mi poslal Becker, kde je naštěstí na zadní straně londýnské a kolínské poštovní razítko. Becker v něm píše doslovně (dál už má zásilka, kterou tam posílám, nic neobsahuje): „Willich mi posílá náramně zábavné dopisy; neodpovídám mu, ale to mu nevadí a vysvětluje mi dál své nové plány na revoluci. Mne určil k tomu, abych zrevolucionoval kolínskou posádku!!! Onehdy jsme se smáli, až jsme se za břicho popadali. Ten přivede svými hloupostmi ještě x lidí do nesnází; vždyť jediný jeho dopis by

* Na tomto místě je rukopis poškozen.

zajistil 100 soudcům nad demagogy[217] služné na tři roky. Až bych byl s kolínskou revolucí hotov, nebyl by proti tomu převzít řízení dalších operací. Jaká laskavost. Bratrský pozdrav. Tvůj Becker."[218] c) Tři dopisy od Bermbacha, z kterých je patrný charakter naší korespondence a z nichž jeden (z března) obsahuje zároveň odpověď na mé psaní týkající se Hirsche, udání na paní Danielsovou a domovní prohlídky u ní. Tento dopis dokazuje, že si se mnou nedopisovala. d) Opis Stieberova dopisu. e) Instrukci Schneiderovi, ve které mu mj. sděluji, že *ověřené dokumenty* (nebo *duplikát*) mu budou ve čtvrtek (28. října) poslány z Londýna přímo na jeho adresu v doporučeném dopise a že zároveň o tom dostane přes Düsseldorf od obchodníka W. *stvrzenku*. Jestliže to tedy vláda tentokrát zabaví, dopadneme ji prokazatelně in flagranti, aniž se jí přitom podaří připravit obhajobu o něco jiného než o duplikát.

Příští sobotu (30. října) najdeš v „Advertiser" krátké prohlášení k hanebným článkům z „Times" a „Daily News". Je podepsáno: „F. Engels, F. Freiligrath, K. Marx, W. Wolff." Totéž bude v dalších týdenících.[219]

Myslím, že pruská vláda bude tentokrát zostuzena tak, jak se to ani jí ještě nikdy nestalo, a přesvědčí se, že nemá co dělat s nějakými demokratickými ťulpasy. Tím, že v tom angažovala Stiebera, zachránila naše lidi. Dokonce i Bermbachovo zatčení je ku prospěchu. Jinak by se tam nemohly poslat jeho dopisy. Vzpíral by se tomu, aby nebyl dočasně zajištěn. Teď, když sedí, je všecko all right.

Tatík Barthélemy, zrozený pro galeje, se tentokrát pro změnu seznámí s Van Diemenovou zemí[220]. Sprosté od něho ale je, že tvrdošíjně odmítá doznat skutkovou podstatu a zaplétá tak do toho stále víc a víc sekundanty. Ale dva už zatím prohlásili, že dělali sekundanty Cournetovi. I třetí asi pustí svou oddanost k vodě, až se před ním začnou jasněji rýsovat vyhlídky na šibenici, a přizná se také, že byl sekundantem.

Před několika dny schůzovali u Reichenbacha ručitelé, všichni kromě víceméně vyhozených pánů Kinkela a Willicha. Reichenbach, Löwe von Calbe, Imandt, Schimmelpfennig, Meyen, Oppenheim. Reichenbach a spolu s ním i další se rozhodli vrátit peníze

dárcům. Reichenbach uvedl jako hlavní důvod toto: „Willich a Kinkel se přímo dopouštějí lumpáren. V Americe kolovaly ještě tisíce úpisů s jeho (Reichenbachovým) podpisem, které oni prostřednictvím svých agentů nabízeli k diskontu, peníze přímo vyinkasovali a použili k soukromým účelům.“ Jedině likvidace celého toho neřádstva mu prý dává příležitost veřejně odhalit tuto lumpárnu, kterou páchají jeho jménem, a zabránit dalšímu vykrádání spolkového měšce. Vidíš, kam až to ti šosáci Willich a Kinkel dopracovali. Lumpové... to je poslední slovo.

Srdečný pozdrav Weerthovi.

Tvůj
K. M.

O zdejších spolehlivých adresách příště.

[Rukopisem paní Marxové]

„V 177. čísle ‚Neue Rheinische Zeitung‘ je zpráva dopisovatele z Frankfurtu nad Mohanem, datovaná 21. prosince, která obsahuje podlou lež, že jsem jel do Frankfurtu jako policejní špión, abych tam pátral po vrazích knížete Lichnowského a generála Auerswalda. Byl jsem ovšem jedenadvacátého ve Frankfurtu. Pobyl jsem tam jen den a vyřizoval jsem, jak uvidíte z přiloženého potvrzení, jen soukromou záležitost zdejší paní von Schwezlerové. Mezitím jsem se už dávno vrátil do Berlína a pokračuji ve své advokátní praxi. Mohu Vás ostatně odkázat na oficiální opravu, která již o této věci vyšla v čís. 338 ‚Frankfurter Oberpostamts-Zeitung‘ z 21. prosince a v čís. 248 zdejší ‚National-Zeitung‘. Mohu doufám očekávat od Vaší pravdymilovnosti, že ve svém listě ihned otisknete přiloženou opravu a oznámíte mi, jak jste podle zákona povinni, jméno toho, kdo Vám lživou zprávu poslal, neboť takovou pomluvu nemohu ponechat bez potrestání; jinak bych byl s politováním nucen zakročit proti ctěné redakci samé.

Myslím, že v poslední době nevděčí demokracie nikomu za víc než právě *mně*. Já jsem vytáhl stovky obžalovaných demokratů ze sítí trestní justice. Já jsem ještě za zdejšího stavu obležení, když různí ubožáci (takzvaní demokraté) už dávno vyklidili pole, nebojácně a neúnavně vystupoval proti úřadům, a dělám to dodnes. Zachází-li s námi demokratický tisk takto, může nás to sotva povzbudit k dalšímu úsilí.

Nejlepší na tom všem však je, jak nejapně se choval v tomto případě demokratický tisk. Pověsti, že jedu do Frankfurtu jako policejní agent, se objevily nejprve v ‚Neue Preussische Zeitung‘, pověstném orgánu reakce, aby ohrozily

mou advokátní praxi, která tomuto listu škodí. Ostatní berlínské listy to už dávno vyvrátily. Demokratický tisk je však tak nejapný, že tu hloupou lež opakuje jako otčenáš. Kdybych byl chtěl jet do Frankfurtu jako špicl, jistě by se o tom předem nepsalo ve všech novinách. Proč by také posílalo Prusko policejního úředníka do Frankfurtu, kde je dost úředníků, kteří znají svou věc? Hloupost byla vždycky chybou demokracie, a její odpůrci vítězili chytrostí. Právě tak je podlá lež, že jsem byl před lety jako policejní špicl ve Slezsku. Tehdy jsem byl veřejným policejním úředníkem a jako takový jsem konal svou povinnost. Rozšiřovaly se o mně podlé lži, ale ať někdo vystoupí a dokáže, že jsem se mu vtíral. Lhát a tvrdit něco dovede každý.

Vás pokládám za čestného, slušného člověka, a proto od Vás očekávám obratem uspokojivou odpověď. Mnohé lži vynesly u nás demokratickým časopisům špatnou pověst, nedávejte se za stejným cílem.

S úctou
Stieber, doktor práv atd.
Berlín, Ritterstrasse 65.

Berlín 26. prosince 1848."[221]

„Dosvědčuji tímto panu doktoru Stieberovi, že byl minulý týden z mého pověření ve Frankfurtu a Wiesbadenu, aby tam dal u soudu do pořádku mou soukromou záležitost.

Schwezlerová von Lectonová,
vdova po presidentu,
Pečeť dáma Luisina řádu."

[Marxovým rukopisem]

(Obrať)

Prosím Tě, abys napsal Schneiderovi následující řádky a poslal je *obratem* do Kolína třetí cestou, o které se zmiňuješ ve svém dopise*.

„Stieber sice těch 14—16 dokumentů patřících Willichově a Schapperově klice *koupil*, ale zároveň je *ukradl*. Podplatil totiž jistého *Reutera* hotovými penězi a navedl ho ke krádeži. Reuter byl už delší dobu ani ne tak ‚policejním úředníkem', jako příležitostným placeným špiónem pruského vyslanectví. Nepatřil *nikdy* do

* Viz tento svazek, str. 192—194.

žádné komunistické společnosti, ani do veřejného Německého dělnického spolku v Londýně[99]. Reuter bydlel ve stejném domě jako Dietz, tajemník a archivář Willichova-Schapperova ústředního výboru[222]. Reuter vypáčil Dietzův psací stůl a dal někomu, Stieberovi nebo Schulzovi, ty papíry. Vyšlo to najevo už dávno předtím, než se konalo přelíčení před kolínskou porotou. Stechanovi předložil totiž v době, kdy byl ve vazbě v Hannoveru, vyšetřující soudce řadu dopisů, které posílal Dietzovi jako tajemníku emigrantského výboru, jehož předsedou byl Schapper.[223] Jak známo, upláchl Stechan z vězení. Po příjezdu do Londýna psal do Hannoveru a ony dopisy si vyžádal, aby mohl stíhat *Reutera* před anglickými soudy:

1. Pro krádež s vloupáním.

2. Pro *falsum*. Tvrdí totiž, že do jeho dopisu — který teď také předložil Stieber kolínské porotě — bylo *dodatečně vsunuto* ‚530 tolarů, 500 pro předáky' a že to tam vepsala policie. Poslal prý tenkrát do Londýna jen 30 tolarů a o *předácích* se vůbec nezmiňoval.

Hannoverský soud Stechanově žádosti pochopitelně nevyhověl. Týž Reuter ukradl všechny dokumenty tak, že vypáčil Dietzův psací stůl. Dietz a Schapperova klika na to přišli, až když sem Stechan přijel."[224]

Právě jsem dostal, milý Engelsi, Váš balík. *Nemusíš tedy hořejší text opisovat*. Pošlu ho přímo sám v jedné z obálek, které jsem dostal.

Řekni Weerthovi, že si definitivně zajistil jedno z „ministerských" křesel, jež mi dal Stieber k dispozici, nedá-li ovšem přednost místu vyslance v Paříži, které má rezervováno[225].

Tvůj
K. M.

Budeš-li chtít napsat něco *důležitého*, tak na adresu: A. Johnson, Esq., (Bullion Office, Bank of England).

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

80

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 28. října 1852

Milý Marxi!

Včera jsem Ti poslal jeden svazek Dureaua de la Malle[226] a dopis přes Carvera & Co.* Dostaneš tak různé obálky upravené jako od obchodních firem, do nichž budou vloženy obálky pro Hontheima a Essera I., kteří vzbuzují u měšťáků menší podezření než Schneider. Budeš-li to pokládat za vhodné, můžeš dát vždycky ještě dovnitř zapečetěnou obálku pro Schneidera. Nicméně nechápu, proč bys také neměl čas od času přesvědčovat několika řádky i ostatní obhájce o jejich důležitosti. Přikládám také obchodní pečeť, Tvá stará weydemeyerovská erbovní pečeť se nehodí, a to neforemné S také ne. Dávej i na dopisy do Manchesteru nějakou jinou šestipencovou pečeť.

Pošli občas Schneiderovi nějaký méně důležitý doporučený dopis, abychom ty chlapy spletli a vzbudili u nich zdání, že jsme se z nedostatku adres vzdali konspirativní korespondence.

O tom, že občané, jejichž adresy jsi právě dostal, dopisy řádně doručí, nemohou být žádné pochybnosti.

Upozorni ale stejně advokáty na zjevné zločiny a přečiny, kterých se dopouští policie, a postarej se, aby požádali o Stieberovo zatčení pro křivou přísahu a svědectví; s Tvým dopisem Kothesovi se ten chlap skutečně dopustil křivopřísežnictví.[227]

* Viz tento svazek, str. 192—194.

Dnes večer napíšu poštou podrobněji o méně závadných věcech.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

81

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

posílám 1 článek pro Danu — jinak se to rozdělit nedalo.* Podaří-li se mi to ještě dnes večer celé dodělat**, zanesu to později ještě na poštu. Zatím posílám tohle, abys dostal aspoň *něco* včas. Ostatně Dana se může pro změnu také jednou spokojit s $^3/_4$—$^4/_5$ sloupce, zvlášť když si tak dává na čas s placením.

Vůbec bych se nedivil, kdyby kolínský proces trval ještě měsíc. V pondělí se zřejmě přelíčení nekonalo — snad onemocněl někdo z obžalovaných nebo pár porotců, anebo si všichni potřebovali dva dny za sebou odpočinout. Zvlášť při těch báječných svědcích, kteří vesměs nemají o čem svědčit. Pana Hentze přimáčkli pěkně ke zdi; Weerth potkal tohoto šlechetníka v Hamburku, strašně Ti nadával — to Tě zbavuje jakýchkoli závazků vůči němu. Doznal také naprosto otevřeně měšťácký motiv svého vzteku. — Napiš přesto přímo — doporučený dopis — jednomu z advokátů a upozorni je, že žaloba přešla plně z rukou pana Saedta do rukou špicla Stiebera, který za tichého souhlasu prokuratury razí zcela nové právní teorie:

1. že je zločinem, když osoba morálně na procesu zainteresovaná posílá ze zahraničí advokátům listiny a jiná sdělení ve prospěch obžalovaných a odhaluje policejní lži nějakého Stiebera jako lži; a že je rovněž zločinem přijímat podobné dopisy;

2. že policie má naproti tomu právo dovolit si všechny možné

* K. Marx, „Politické strany a perspektivy".
** K. Marx, „Pokus o vytvoření nové opoziční strany".

zločiny a dokonce se tím otevřeně chvástat před soudem a veřejností:

a) *krádež s vloupáním* — vypáčení Dietzova psacího stolu a zcizení dokumentů;

b) *navádění k tomu*, jak sami doznali, nabízením peněz; tedy *podplácení;*

c) *krádež listin* patřících obhajobě tak, že se odstřihne kus Tvého memoranda určeného advokátům a zadrží se; o rozpečetování dopisů se už ani nezmiňuji, protože ti chlapi se snaží alespoň dodatečně předstírat zákonné formy;

d) *falešné svědectví* a *křivou přísahu* tím, že pan Stieber úmyslně uvádí Kolínské jako spolupachatele a kolegy Chervala aj., což sám nejlíp ví a později také doznává; a zvlášť když přísahá, že dopis přišel poštou do Kolína až 19. října, zatímco tu byl už 15., když si vymýšlí celou tu lež s mimořádným kurýrem atd.;

e) *falšování*, když policie sama sesmolila takzvaný zápis a předložila jej jako pravý, zatímco my jsme byli zbaveni všech prostředků předat do rukou obhájců opačný důkaz.

A tak dále.

Budou-li si advokáti počínat rozhodně a obratně, může ta věc skončit nikoliv odsouzením Kolínských, nýbrž zatčením pana Stiebera pro křivou přísahu a jiné pruské zločiny proti bezbožnému francouzskému Code pénal.

Chtěl jsem Ti napsat ještě o něčem jiném, ale úplně jsem zapomněl o čem, protože jsem se zapovídal s Weerthem, který sem právě přišel.

Právě se od něho dovídám, že paní Danielsová je také předvolána jako svědek obhajoby — tím líp. Se zápisy to nakonec pěkně dopadne. A ubohý Bermbach putoval zřejmě beze všech cavyků také hned na lavičku obžalovaných. Co jen mohou na tom nevinném chudákovi chtít!

Tvůj *B. E.*

Manchester 28. října 1852
II. poštou

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

82

Engels Marxovi

do Londýna[228]

[Manchester 31. října 1852]

Milý Marxi,

jak se teď věc vyvinula, nemůže to špatně dopadnout. Stieberův dopis* je objev, který má větší cenu než všechny zlaté doly v Austrálii. Jaké štěstí, že ten nešťastník Nothjung uschoval staré redakční papíry „Neue Rheinische Zeitung" a poslal je tehdy do Londýna! Doufám jen, že ta věc dojde na místo, protože zadržet něco takového by nepokládal za zločin ani vrchní prokurátor. Neměls raději posílat ten dopis doporučeně, ale nějak jinak. Mezi Frankfurtem a Kolínem se může vždycky ještě přihodit nějaký malér, a i když sama kopie už hodně dokazuje, je originál přece jen příliš důležitý. Někdo ho měl doručit do Kolína osobně nebo kurýrem. Doufám ale, že se to podaří.

Také ostatní dokumenty jsou velmi pěkné, a my teď vyvoláme kolem nich ohromný rozruch.

Pro jistotu jsem poslal včera von Hontheimovi dopis, který bude dán na poštu v Amsterodamu. Je v něm stručný obsah Tvého dopisu Schneiderovi** a sdělení, že Schneiderův dopis adresovaný Dronkovi nedošel. Tedy čtyři opisy a jeden výtah.

Jinou cestou vypravím dnes do Kolína ještě kopii Stieberova dopisu; dále vypravím do Porýnské provincie výstřižky s článkem z pátečního „Advertiser"[229] a prohlášení ze sobotního „Adver-

* Viz tento svazek, str. 200—201.
** Viz tento svazek, str. 191 a 192.

tiser“* a vůbec poznámky o zločinech, kterých se dopouští policie, aby bylo co hodit mezi měšťáky.

Teď další návrhy:

1. Poněvadž jednotlivá přitěžující svědectví mají krajně obojaký charakter a místy jsou zase, jak teď musíme dokázat, jednoznačná, bude velmi důležité Tvoje a Lupusovo, Pieperovo atd. svědectví, bude-li složeno *pod přísahou* a *ověřeno*. Prokuratura ať říká co chce, to nevadí — vždyť porota pokládá nás i obžalované za džentlmeny. Není teď ale nic jednoduššího, než abyste dva nebo tři zašli k Winghamovi a tam *odpřisáhli* věci, které se týkají Londýna a které všichni znáte. Tak například:

a) že žádný **H.** Liebknecht neexistuje, nýbrž, pokud víte, jen nějaký **W.** Liebknecht, a že jste nikdy žádného H. Liebknechta neznali;

b) že Ti paní Danielsová nikdy nepsala;

c) že jste se kromě středy nikdy, ani snad v nějakém jiném lokále, ve čtvrtek nescházeli;

d) že prohlašujete za naprosto nepravdivé to, co se říká v Hirschových zápisech[215] o projevech a přednáškách, které jste prý pronášeli;

e) že lístek, který je přiložen k Rudému katechismu a který, jak se prokuratura domnívá, je psán Tvou rukou, nepochází od Tebe —

a co se Vám jinak ještě zdá, že je nepravdivé a mělo by se vyvrátit z posledních přelíčení a prvních Stieberových výpovědí.[230]

To všechno Wingham, když to před ním odpřisáhnete, sepíše jako obyčejné affidavit — můžete hned přinést s sebou anglický koncept —, a pak ho požádáte, aby to dal policistovi, který půjde s Vámi do City k pruskému konzulovi Hebelerovi; ten *musí* Winghamův podpis legalizovat, *jinak by přišel o své exequatur*. Výpověď, vyhotovená takto ve 2 kopiích, se pak může poslat do Kolína a jistě se nemine účinkem. Pokládám to za velmi důležité, protože se tím splní *všechny* zákonné náležitosti a ta věc se stane soudním dokumentem. Kdyby se to Hebeler přesto zdráhal podepsat, jděte

* K. Marx a B. Engels, „Prohlášení zaslané redakcím anglických novin“.

k prvnímu známému veřejnému notáři, a ten prohlášení legalizuje (je to způsob, který v podobném případě doporučily pruské úřady mému otci).

2. Včera jsem dostal od Dronka dlouhé pojednání o Bangyovi. Musím Ti říci, že po těch mizerných lžích s naším rukopisem*, po Dunckerově dopisu, který Ti poslal Weerth v úterý, a je-li pravda, že předposlední dopis adresoval Kothesovi,[231] už skoro vůbec nepochybuji, že Bangya je pruský špión. To, že se drží u Maďarů, nedokazuje ještě opak; odvolává-li se u nás na Maďary, odvolává se u Maďarů na nás. Musí se to bezpodmínečně a urychleně prošetřit, a neposkytne-li pan Bangya během čtyřiadvaceti hodin uspokojivé informace o tom, kde je rukopis, nesdělí-li nám starou *adresu* tohoto imaginárního Eisermanna, i s ulicí a číslem domu, a nevysvětlí-li nám, z jakých krajně problematických zdrojů žije, jsem plně pro to, aby se kolínští advokáti pana Stiebera přímo zeptali, co ví o jistém plukovníku Bangyovi. Po dosavadních odhaleních se pan Stieber už neodváží falešně svědčit, protože nemůže vědět, co přijde; zároveň by bylo potřeba informovat o té záležitosti s rukopisem Schneidera, aby s tím mohl vystoupit při přelíčení; pak by prozatím nebylo potřeba vydávat k tomu další prohlášení.

3. Několik lidí ze Stechanova dělnického spolku[215], členové výboru atd., by mohli rovněž zajít k policejnímu soudu, ne ovšem s malými cedulkami, ale s celými stránkami nebo s co největšími kusy Hirschova rukopisu, a *odpřisáhnout*, že toto je Hirschův rukopis. To má nekonečně větší cenu než pouhé neověřené úryvky.

V pondělí Vám pošleme zase nějaké peníze, abyste kvůli tomu nebyli v tísni. *Tvé* přísežné svědectví by se mohlo odeslat až jako poslední — má to své výhody; je jen třeba se postarat, aby tam došlo všechno, než bude uzavřen výslech svědků.

Nezapomeň mi poslat co nejdřív několik spolehlivých adres.

Stechanova výpověď o falšování** se musí rovněž odpřisáhnout před policejním soudcem. Může to přinést skvělé výsledky.

Kinkel se dnes potloukal, doprovázen smečkou zdejších němec-

* K. Marx a B. Engels, „Velikáni emigrace".
** Viz tento svazek, str. 202.

kých Židů, po zdejší burze. Zatím jsme těm lidem nasadili lecjakého brouka do hlavy, a Weerth mu jeho pobyt tady i v Bradfordu trochu osladí.

Nemohli byste opatřit od Reichenbacha přes Imandta nebo tak nějak přímé důkazy o Kinkelových lumpárnách a poslat je v opisu zdejším listům „Examiner and Times", „Guardian" nebo „Courier" a bradfordským listům? Pochopitelně tak přímé důkazy, aby se ti chlapci nemuseli bát žádného procesu pro utrhání na cti. Mohli byste to poslat i dr. J. W. Hudsonovi, tajemníku manchesterského Athenea[193].

Strohn je zase v Bradfordu, trochu stůně, a ve středu nebo ve čtvrtek sem přijede. Napíšu mu dnes a dám mu tak podrobné instrukce, že budeš moci počítat — až mu něco pošleš — s tím, že to vypraví spolehlivě dál, tak aby to nekolidovalo se spojením, kterého užívám *já*. Hlavní je, aby se každé obchodní adresy použilo vždy jen *jednou*.

Musíme docílit toho, aby se napříště už neříkalo *zlodějny*, nýbrž *stieberovštiny**.

Mezi obhájci je i advokát Schürmann. I na jeho adresu je možné posílat balíky s dopisy. Schneiderova adresa je opravdu příliš riskantní.

Historka s Bangyou je důležitá i z tohoto důvodu: dejme tomu, že „originální knihu zápisů" by *nenapsal* Hirsch, ale že je opsána? Co pak? Stieber beztak přísahal, že Hirsche nezná.

Budou-li Kolínští přece jen zatraceni — což je ale podle mého názoru téměř nemožné, jestliže budeme i nadále využívat všech prostředků, abychom tam dostali všechny informace a dokumenty —, budeme muset bezpodmínečně něco sepsat. Jestliže nebudou, oslabilo by to podle mého názoru jen účinek porážky vlády. I tak to ale ještě závisí na řadě okolností. Především musíme mít ode všech dokumentů, affidavit atd. přesné kopie, ověřené podle všech pravidel atd., neboť to dohromady dává skvělou řadu důkazního materiálu.

Dronke mě požádal o 10 šilinků, protože stůně a je v nouzi.

* V originále slovní hříčka: Dieberei — Stieberei.

Až přijdou příště peníze, tedy v úterý, dej mu je, nebo trochu víc.

Pokud jde o adresy, nejlíp bude, když mi je pošleš přes Pickforda nebo Carvera.

Pozdravuj všechny a brzo napiš.

Tvůj

B. E.

Vedeme tady přesný záznam o všech odesílaných dokumentech, o datu, způsobu zaslání atd.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

83

Marx Engelsovi

do Manchesteru[232]

2. listopadu 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Frederiku!

Dostal jsem Tvůj dopis s 5 librami. 10 šilinků jsem dal Dronkovi.

Pryč je doba, kdy jsme se museli bát otevřeně uvádět své adresy na dopisech. V sobotu (30. října) dostali advokáti spoustu dokumentů, v neděli druhý dopis z Frankfurtu, včera můj poslední dopis s prohlášením před policejním soudcem. Dnes jsem poslal přímo Schneiderovi II. doporučeně prohlášení z dnešního „Morning Advertiser"*, ani ne proto, že je to teď nutné, jako proto, aby pruská vláda viděla, že máme prostředky, kterými donutíme její poštu k poctivosti, anebo kterými ji v opačném případě zkompromitujeme před londýnskou veřejností.

Advokáti dostali všechno potřebné včas, totiž ještě *před závěrečnou řečí* obžaloby. Domnívám se teď, že by se už do Kolína nemělo *nic* posílat, neprodlouží-li proces nějaký nový incident, který by si vyžádal z naší strany nový zásah.

Přikládám Imandtův dopis Clussovi s bližšími údaji o Kinkelových-Willichových lumpárnách. Zatím jsem neměl čas si jej přečíst a jen jsem jej dal Pieperovi, aby jej pro Tebe opsal. Minulý pátek byl odeslán do Washingtonu.

Obchodník Fleury z City prohlašuje, že může dosvědčit, jak

* „Prohlášení zaslané redaktorovi listu ‚Morning Advertiser'".

Willich-Kinkel nabízeli jemu a dalším obchodníkům ke koupi dlužní úpisy své půjčky[58].

Momentálně žije ten hochštapler Willich na útraty Rusa Gercena.

Kinkel před svým odjezdem do Manchesteru — jak mi včera sdělil Freiligrath — lezl zase jako žebrák, krasořečník a soukromý učitel s novým zápalem do zadku spoustě městských radních, obchodníků atd.

Pokud jde o ten paskvil[233], který mi neprávem připisují, schází mi ještě jen *adresa Mosese Hesse*, který bydlí v Lutychu. Napíšu mu totiž: „Vysvětli mi, komu jsi dal Katechismy a kdo je rozšiřoval v Německu. Jinak Tě prohlásím v ‚Indépendance' za padělatele." Moses bude muset s pravdou ven, a jestliže tentokrát nefalšovala můj podpis policie, ale Kinkel-Willich, poženu je k zdejšímu soudu pro falšování cizího podpisu.

Nezapomeň mi poslat konec článku pro Danu*. Ve čtvrtek se sejde parlament. Článek už trochu zastaral. Ale *po* pátku by už vůbec neměl cenu.

Srdečné pozdravy Weerthovi a Strohnovi.

Tvůj
K. M.

Obchodník Fleury dosvědčuje dále, že Willich z něho a z jeho anglických přátel vyždímal takřka *každý týden libru* pod záminkou, že ji potřebuje pro emigranty. Může se však dokázat, že Willich-Kinkel *všechny* emigranty příkře odmítají s tím, že na takové účely nemají ani haléř. Willich jim říká, že nemá sám ani na chleba; Kinkel jim dojatě ukazuje svá dítka a věnuje jim v nejlepším případě odložené vesty zesnulého Juliuse, Schurze, který odcestoval, či své vlastní vznešené osobnosti.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Pokus o vytvoření nové opoziční strany".

84

Marx Engelsovi

do Manchesteru[234]

Londýn 4. listopadu 1852 (?)

Milý Engelsi!

Musím těch pár řádek, co Ti posílám, diktovat, protože si kvůli těm zatraceným prušákům* nemohu ani sednout.

Přikládám Schneiderův dopis, který došel včera večer, a Collmannův dopis Bangyovi, který mi pak vrať.

Vidíš, že Szemere chce zpátky svůj rukopis[63].

Vehse mi včera vyprávěl, že ho Weerth pozval do Londýna v nesprávném termínu; patřičně jsem mu to vysvětlil.

Tvůj
K. M.

[Douška paní Marxové]

Mnoho pozdravů od tajemníka, Marxovy manželky.

Kossuth má na Marxe hrozný vztek za to, že informoval o jeho intrikách s Bonapartem, Vetterem atd. Danu, který z těch poznámek udělal strhující článek**.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* hemeroidům.

** K. Marx, „Činnost Mazziniho a Kossutha. — Spojenectví s Ludvíkem Napoleonem. — Palmerston".

85

Engels Marxovi

do Londýna[235]

[Manchester 5.—6. listopadu] 1852*
v pátek

Milý Marxi,

s potěšením se dovídám, že nejsem sám, kdo je postižen. Předevčírem a včera tu byl Strohn, přirozeně se pořádně pilo, odešel ode mne dneska ve tři hodiny ráno a dnes doufejme zmizí. To mě dorazilo a pro dnešek jsem úplně vyřízený. Z toho důvodu se dnes u Tebe neobjeví žádný překlad, to ale nevadí, protože ze Southamptonu pojede nějaký parník, kterým to** půjde poslat, a dřív než 11. nebude stejně v parlamentě pronesena ani trůnní řeč.

Dokumenty tedy v pořádku došly, také originál Stieberova dopisu***. Teď to bude veselé, jen co ctihodný veřejný žalobce skončí. Ani kdyby si člověk kdovíjak namáhal mozek, nemohl by zplodit něco nejapnějšího, než co říká Seckendorf. Protože dal Engels jednou vytisknout, že nejlepší komunisté byli nejodvážnějšími vojáky†, musí Bürgerse zabásnout kvůli komplotu. Položené otázky prý také zjišťují, zda měl obžalovaný *úmysl* — suspect de suspicion d'incivisme††—, a proto prý je také *zcela lhostejné*, je-li obžalovaný členem Svazu nebo ne — tedy pan Seckendorf, který se už vzdal myšlenky, že Danielse a spol. by bylo možné odsoudit,

* Datum připsal Engels později.
** K. Marx, „Pokus o vytvoření nové opoziční strany".
*** Viz tento svazek, str. 200—201.
† „Německá kampaň za říšskou ústavu" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd, 1959, str. 212).
†† zda je podezřelý z protiprávního jednání.

vyzývá přímo porotce, aby osvobodili i Bürgerse a Rösera! Ten chlap jistě nejmíň týden chlastal po nocích silnou brandy se sodou, než se mu to v hlavě tak zamotalo. V celé té slátanině není přece ani jedno slovo k věci. Od chvíle, co předseda soudu* formuloval porotě otázky, jsem ostatně ani na chvíli nepochyboval, že Bürgers a další budou osvobozeni. Není možné udělat z Bürgersova žalostného manifestu a z jeho okružních cest „podnikání", jehož cílem by bylo [svržení] státního zřízení atd.[236] Anebo musí v letopisech stát: V květnu roku 1851, když byl v Londýně otevřen Křišťálový palác[237], odjel krejčí Nothjung z Berlína do Lipska, aby svrhl pruské státní zřízení a rozpoutal občanskou válku. Navíc kniha zápisů propadla, a jak tvrdí Strohn, z porotců docela ujde von Rath, von Bianca, Leven, Leiden, Herstadt a ještě jeden.

Také si myslím, že musíme, tak jak se to teď vyvíjí, za všech okolností něco publikovat. Bylo by jen dobré a dokonce nutné, aby po procesu přijeli Schneider a někdo z obžalovaných do Londýna — vynasnažil bych se, abych pak na sobotu a na neděli přijel do Londýna, a až bychom všechno domluvili, mohl bys se mnou jet sem a rukopis by byl za pár dní hotov. Zatím napiš starému Ebnerovi, zda by nemohl udat tu brožurku[211] u Löwenthala — třeba tak, že bychom se s ním rozdělili na polovinu o zisky i ztráty.

Pokud jde o Bangyu, odpadne automaticky nejvážnější podezření proti němu, jakmile se zjistí, že adresu na předposledním dopise Kothesovi** nepsal on. Dronkova zpráva o tom, že Bangya psal adresu na předposledním, tedy na *posledním řádně* doručeném dopise, mne nesmírně zarazila. Chytá snad našeho mrňouse*** fantas, že si vymýšlí takové historky? I ta záležitost s Collmannem je však podezřelá. Tenhle Collmannův dopis je psán *úplně stejným rukopisem* jako dřívější Eisermannovy dopisy; pošlu Ti jej zítra zpátky, myslím ale, že si jej musíme *ponechat*. Il y a là un faux.† Teď se od Weertha brzo dovíme, co na tom Collmannovi vlastně je; dej si zatím i tak od Bangyi vysvětlit, jak to, že se pan

* Göbel.
** Viz tento svazek, str. 209.
*** Ernsta Dronka.
† Něco tu nehraje.

Collmann podepisuje nepravým jménem atd., a proč „ten člověk", a vůbec který člověk, umřel, a jak je možné, že teď najednou zase žije. Ať Ti také pan Bangya řekne jméno londýnského „komisionáře", kterého podle jednoho dopisu „zná". A Dronke ať se poptá na Collmanna u nějakého německého knihkupce, aby měl taky co dělat.

Je velmi podivné, že všechny dopisy chodí příležitostně, že na nich nikdy není poštovní razítko, všechny jsou psány v tak ledabylém, nonšalantním tónu, až to vypadá krajně podezřele. Tenhle je také napsán „v hostinci u jednoho přítele". Neodpovídá to obchodním zvyklostem. A ta hloupá výmluva, že to je *jeho* věc, kdy dá rukopis* vytisknout. Zkrátka, je-li Bangya přitom natolik čestný, jak je to jen u prolhaného Slovana možné, bude, jak se mi zdá, jeho berlínský přítel pěkný lotr. Teď se ale ta věc musí vysvětlit, protože pan Collmann tu vystupuje jako majitel rukopisu a nakladatel. Jestliže žádný knihkupec toho jména neexistuje, je celá záležitost jasná.

Teorie, že nakladatel může nechat rukopis ležet celá léta v zásuvce, je ostatně nová a s knihkupeckými zásadami se také příliš neshoduje. I to s knížkami pro děti je podle mne švindl, v Anglii se k vánocům takové kecy vůbec nevydávají; navíc je to řečeno tak nejasně a neurčitě, že to Bangya nemůže vůbec chápat jako nějaký určitý pokyn. V hostinci se rovněž nepíše na takové hadry, které mnohem spíš vypadají na nějakou pruskou kancelář. Enfin, nous verrons.**

Já zde ostatně nemohu vůbec Bangyovi psát, protože neznám naprosto žádné podrobnosti o tom, co se mezi vámi dvěma stalo, co Ti řekl, jaké dopisy Ti snad ještě ukazoval atd. Ale teď ho máme v hrsti.

6. listopadu. Nebyl jsem fyzicky schopen včera hořejší text poslat. Mezitím jsem si přečetl v „Kölnische Zeitung" zase jednu stieberiádu. Originální knihu zápisů tedy nechali padnout, zato vstal z mrtvých v podobě stvrzenky na peníze H. Liebknecht. Monsieur Hirsch et consortes — musí jich být totiž víc — zřejmě při-

* K. Marx a B. Engels, „Velikáni emigrace".
** No, uvidíme.

pravili ty pitomé pruské policajty o pořádné peníze. To se tedy vyplatilo, že poslali policejního komisaře* do Londýna, aby ho tam takhle obalamutili, a k tomu ještě ta zpráva o *přísně tajné* schůzi u Tebe[238].

Co to je ale za historku s Fleurym, Dronkovým přítelem, kterého tady přímo a otevřeně označují za policejního agenta? Snad to trochu zchladí vztek, který má náš mrňous na Bangyu. Někdo také zřejmě žvanil v souvislosti se Stieberovým dopisem, ale to nevadí, způsob, jakým Stieber sám upozorňuje na ten dokument a jak mluví o „hanebných pomluvách", účinek jenom zvýší.

Weerth je v Liverpoolu, vrátí se až za několik hodin, takže si musím Schneiderovy a Bangyovy dopisy** ponechat až do zítřka.

„Bürgers doznal, že spolupracoval s ‚Neue Rheinische Zeitung'!"[239] To ovšem stačí, aby ho odsoudili na šibenici. Něco takového jsem ještě nezažil.

Dnes večer snad přinese „Kölnische Zeitung" první zprávy o tom, že se karta obrátila. Advokáti si počínali velmi správně, když všechno schovávali nakonec, teď teprve se do toho pustí plnou parou.

Tvůj
B. E.

Sobota.

Nezapomeň mi poslat *obratem* výtisky Freiligrathových básní na Kinkela[103]. Máme už v Bradfordu lidi, kteří ho chtějí požádat, aby je zarecitoval.

Hirsch tu jistě ještě je, přinejmenším tu byl *určitě* minulý týden, kdy jsem ho viděl v Atheneu[193]. Byl tady ještě jeden chlapík, který se mu navlas podobá a zpočátku mne tím zmátl. Pracuje tu, nebo hledá místo? Ostatně, když jsi tu byl naposled[240], potkal nás jednou v Broughtonu nějaký člověk a zvolal: Dobré ráno, Marxi!

* Goldheima.
** Viz tento svazek, str. 214.

Nemohli jsme si vzpomenout, kdo to byl: byl to Hirsch. To individuum tedy podniká umělecká turné. Jakmile bude po procesu, musíme mu dát pořádně za vyučenou.

V plném znění otištěné poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

86

Marx Engelsovi

do Manchesteru[241]

[Londýn] 10. listopadu 1852
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Přikládám zprávu své ženy o včerejším mítinku na počest Roberta Bluma[242]. Byla s Imandtem v galérii Freemasons Tavern, kde se mítink konal.

Pokud jde o Bangyu, tak si jen Collmannův dopis ponechej. Jestliže se bude po něm ptát, vymluvím se, že vždycky zapomenu požádat Tě o vrácení. Kdyby se Bangya záměrně dopustil podvodu, dal by nám sám do rukou usvědčující materiál proti sobě. Tolik je jasné. Bangya byl původně obviněn, že vyzradil pařížské spiknutí[98], a pak se mu dávalo za vinu, že pletichařil v kolínské záležitosti. V obou případech vyšel najevo opak. Jak je zřejmé ze Schneiderova dopisu, vyzradil Kothesovu adresu* jeden z Kothesových známých. Pokud jde konečně o naši brožuru**, Weerth už teď snad něco s tou Collmannovou adresou podnikl, takže se to určitě vyjasní. Dal jsem Bangyovi dopis pro Collmanna, ve kterém jsem s ohledem na to, že jeho termín pro vydání brožury je smluvně sjednán, prohlásil: Ve smlouvě jsme se nezavázali, že původní rukopis, který je ještě v našich rukou, nevydáme podle vlastního uvážení v Bruselu nebo New Yorku. Právě tak nebylo smluvně stanoveno, že druhou část, která je hotova a tvoří uzavřený celek,

* Viz tento svazek, str. 209.
** „Velikáni emigrace".

nevydáme do 14 dní pod jiným názvem u jiného knihkupce atd.

Teď ke kolínské záležitosti.

Kdybych byl na Bürgersově místě, nedovolil bych v žádném případě panu Beckerovi* vystupovat tak nestydatě na úkor všech ostatních jako vynikající osobnost a snižovat tak význam procesu k velké radosti demokratů. Hájit se a vystoupit s vlastní obranou na úkor jiných — je dvojí. Becker je jedním z epigonů revoluce, je hodně mazaný, ale nemá dost rozumu, a má přesně propočítáno, jak se švindlem vyhoupnout až na úroveň velikána. Všechen jeho talent je jen talent nekonečně malého člověka.

Zoufalá vláda sáhla, jak už víš, v podobě Goldheimovy dodatečné zprávy[238] k hrdinským prostředkům, dostala se však znova do pasti.

Goldheimova výpověď napověděla dvě fakta: „Greifa" a „Fleuryho".

Začal jsem tedy pátrat po Greifovi *(dokonce jsem k tomu najal jednoho pruského špicla)*. Dostal jsem tak jeho adresu a zjistil, že bydlí na Victoria Road 17 v Kensingtonu, ale to je dům pana Fleuryho. Zjistilo se tedy, že Greif bydlí u Fleuryho. Dále se ukázalo, že Greif tu oficiálně nefiguruje jako „policejní komisař", nýbrž jako atašé pruského vyslanectví. Konečně se přišlo na to, že v sobotu 6. listopadu odsud na několik týdnů odejel. Pravděpodobně do Kolína. Prohlásil sám, že odjíždí ze strachu před marxovci, že ho Fleury napálil atd.

Teď to bylo tedy jasné: Greif je nadřízeným Fleuryho, Fleury nadřízeným Hirschovým. Tak se to také potvrdilo.

Kromě toho zašli v pátek 5. listopadu Imandt a Dronke ke Fleurymu, „Kölnische Zeitung" v rukou. Ten si ovšem hrál na udiveného, tvrdil, že žádného Greifa nezná, prohlásil, že je ochoten všechno objasnit před policejním soudcem, ale napřed prý musí mluvit se svým advokátem; sjednal si s nimi na sobotu 6. listopadu 2 schůzky, jednu na 2. hodinu a další na 4. hodinu; nepřišel ovšem ani na jednu, ale získal tím pro policii další den, kdy jsme až na odeslání několika předběžných dopisů do Kolína

* Hermannu Beckerovi.

nemohli nic podniknout. V sobotu 7. listopadu z něho konečně Dronke s Imandtem vymáčkli prohlášení, které si přečteš v „Kölnische"[243]. Pošlu Ti kopii, kterou teď právě nemohu najít. Jakmile měli prohlášení v kapse, řekli mu, že je špión, že Greif u něho bydlí, že jsme o tom všem věděli a jen si s policií zahrávali, zatímco ona myslela, že si hraje s námi. Přirozeně je nepřestal ujišťovat svou nevinou.

Konečně jsem poslal pár lidí (mimo jiné ožralého generála Herwega), aby vypátrali Hirschův byt. Ukázalo se, že bydlí kousek od Fleuryho, také v Kensingtonu.

Než budu pokračovat, ještě něco. *Celá Goldheimova výpověď* Ti bude úplně jasná, vezmeš-li v úvahu: 1. že *30. října* (v sobotu) tu Goldheim byl a šel s tajemníkem pruského vyslanectví Albertsem ke Greifovi a Fleurymu; 2. že *ráno téhož 30. října* vyšlo v 5 anglických listech naše prohlášení o chystaných odhaleních*; 3. že na *téhož 30. října* si smluvil Fleury schůzku s Imandtem a Dronkem, protože mu měl Dronke místo Imandta dávat hodinu francouzštiny; 4. že ale, *ještě než* se Stieber podrobil *druhému* výslechu o odhaleních v Londýně, jsem *hned* po jeho *prvním* výslechu, kdy mluvil o Chervalovi apod., poslal do „Kölnische Zeitung", „Frankfurter Journal" a „National-Zeitung" *prohlášení*, v němž jsem už Stieberovi pohrozil zveřejněním *dopisu*, který mi poslal**. Prohlášení sice nevyšlo v žádných novinách, ale pošta a policie je nesporně vzaly na vědomí.[244]

Stieberovu „jasnovidnost" a vševědoucnost jeho policejních agentů v Londýně je tak možné vysvětlit krajně prozaicky. Všechno, co Goldheim jinak řekl, byly fabulae***. Do Kolína jsem k tomu poslal *různými* cestami potřebné vysvětlení a spolu s tím i Fleuryho prohlášení.

Hlavní legrace však začíná teď.

Měl jsem pochopitelně v úmyslu dosáhnout, aby byl Hirsch zatčen, právě proto jsem také vypátral jeho byt. Ale dostal jsem adresu teprve v sobotu. Kdybych už měl zatykač na Hirsche, byl

* „Prohlášení zaslané redakcím anglických novin".
** Viz tento svazek, str. 200—201.
*** báchorky.

bych si jist, že Hirsch do toho namočí Fleuryho a Fleury Greifa.

Co se ale nestalo? Willich jde, naprosto tajně, v pátek s Hirschem v doprovodu Schärttnera na policejní soud v Bow Street, přinutí Hirsche v dokumentu, vyhotoveném ve třech exemplářích, doznat, *že už asi půl roku vyráběli s Fleurym falešné zápisy*, pošle ty 3 dokumenty 1. Göbelovi, předsedovi porotního soudu, 2. Schneiderovi, 3. „Kölnische Zeitung" — a dá Hirschovi peníze, aby mohl *utéci*, dokonce ho posadí sám na loď, prý proto, aby mohl v Kolíně osobně vypovídat.

Dověděli jsme se to všechno, až když jsme začali pátrat po Hirschovi, a částečně v Bow Street, kde jsme chtěli prosadit jeho zatčení. Schapper dokonce pověděl Liebknechtovi, že Willich mu o tom všem neřekl *ani slovo*. Tak nám pan Willich vyfoukl příležitost k procesu, který jsme chtěli uspořádat přímo v Londýně! Co tím sledoval? Odpověď je velmi jednoduchá, uvážíme-li, že žil celý rok u obchodníka Fleuryho jako *homme entretenu** a že *by tedy v každém případě vyšly najevo velmi kompromitující věci, kdybychom dali Fleuryho zatknout.*

Jak vysoce si ostatně demokraté toho Fleuryho (*nikdy* jsem ho neviděl) váží — *Techow mu při odjezdu do Austrálie napsal ještě z lodě dopis, ve kterém mu dosvědčuje, že má hlavu a srdce na pravém místě.*

Peníze, které dal Willich Hirschovi na cestu, dostal k tomu účelu *určitě* od Fleuryho.

Hirsch doznal, že se pokusil padělat Liebknechtův rukopis, že pracoval pod vedením obchodníka Fleuryho (ten lump je přitom *zámožný* a přiženil se do velmi *vážené* anglické kvakerské rodiny), a ten že zase podléhal Greifovi. Tak se plně potvrzuje všechno, co jsem hned vyvodil z materiálu v „Kölnische Zeitung" a z údajů v „originální knize zápisů", ale žádný z advokátů toho dosud náležitě nevyužil.[245]

Že budou kolínští obžalovaní osvobozeni, *všichni* bez výjimky, je podle mého názoru naprosto nesporné.

Byl bych rád, kdybys napsal *Strohnovi*, že bych mu byl velmi vděčen, kdyby mi poslal *hned* pár liber. Ze 4 liber 10 šilinků, které

* vydržovaný muž.

jsem dostal Tvým prostřednictvím, padly takřka 3 libry na různé pochůzky, špicly atd. Naši nemajetní přátelé ze Svazu* využili přirozeně také těch mnoha pochůzek a schůzek k tomu, aby z těch peněz ne právě málo uškubli na faux frais de production**, tj. na pivo, doutníky, omnibusy atd., což jsem přirozeně musel hradit.

Freiligrathovy básně[103] dostaneš.

À propos! Reichenbach rozeslal všem americkým novinám *„litografované prohlášení“*[246], ve kterém vyvedl pěkný kousek Willichovi-Kinkelovi. Vyplývá z toho, že si Kinkel mimo jiné naúčtoval jen na svou cestu 200 liber. Dokument opatřím a pošlu do archívu[165].

Tvůj
K. M.

Pozdrav [Weerthovi]***. Vehse včera odcestoval. Do Frankfurtu jsem už ohledně naší brožury napsal.[247] Jestliže nenapíšeme, využije Becker celé té historky *ad maiorem gloriam Beckeri*†.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Svazu komunistů.
** zbytečné, neproduktivní základy.
*** Na tomto místě je v originále inkoustová skvrna.
† k větší slávě Beckerově.

87

Marx Engelsovi

do Manchesteru

28, Dean Street, Soho, Londýn
16. listopadu 1852

Milý Engelsi,

budeš-li moci, udělej na pátek pro „Tribune" článek o té kolínské aféře.[248] Znáš teď všechen materiál stejně dobře jako já, a já jsem kvůli veřejným záležitostem zanedbával 4—5 týdnů tu domácí mizérii tak, že se ještě tento týden i při nejlepší vůli nedostanu k práci.

Neoznámils mi, zda jsi dostal Reichenbachův oběžník[246], který jsem Ti minulý týden poslal?

Dnes večer bude porada o prohlášení ke kolínským záležitostem, které zašleme anglickému tisku.[249] Sotva zbude čas, abych Ti je poslal předem k nahlédnutí. Kdybys ale napsal nějaké, které by tu bylo do *čtvrtka do rána*, bylo by mi to milejší.

Pozdravuj Weertha.

Tvůj
K. M.

Kossuth-Mazzini ohlásili, že se 9. nezúčastní Rugova mítinku[242], protože jsou nemocní. Zato byli 10. u „Přátel Itálie"[250]. Ledru-Rollin se vůbec neomluvil.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

88

Marx Engelsovi

do Manchesteru[251]

28, Dean Street, Soho, Londýn
19. listopadu 1852

Milý Engelsi!

Zdejší Svaz se minulou středu na můj návrh *rozpustil** a *učinil prohlášení*, že ani na kontinentu další trvání Svazu *neodpovídá současné situaci*. Na kontinentu ostatně přestal fakticky existovat už po Bürgersově a Röserově zatčení. Přikládám prohlášení pro *anglické* listy**, které je dodatkem k našemu prvnímu prohlášení***; ale měl bys je jadrně *anglicky* vybrousit. Německý originál už nemám. Kromě toho udělám ještě podrobnou litografovanou zprávu† o policejních svinstvech atd., a pro Ameriku výzvu k peněžní sbírce na uvězněné a jejich rodiny[252]. Freiligrath je pokladníkem. Podepsali to všichni naši lidé.

Zato článek pro „Tribune“[248] závisí na tom, zda si na něj uděláš čas. Musíš *co nejdřív* vrátit přiložené prohlášení nebo ještě lépe jeho opravené vydání, protože má-li být včas v londýnském tisku, nesmíme už ztratit ani den.

Pozdravuj Weertha.

Tvůj
K. Marx

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, „Briefwechsel“, sv. I, Moskva—Leningrad 1935

Podle autorovy kopie v jeho zápisníku z roku 1860
Přeloženo z němčiny

* Londýnská pobočka Svazu komunistů se rozešla 17. listopadu 1852.
** „Závěrečné prohlášení k nedávnému kolínskému procesu“.
*** „Prohlášení zaslané redakcím anglických novin“.
† „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům“.

89

Engels Marxovi

do Londýna[253]

Milý Marxi,

na vytištění brožury* Ti budu moci v nejlepším případě opatřit 2—4 libry — jsem momentálně sám na suchu. Ale 3 tiskové archy znamenají náklady mezi 10 a 12 librami, a má-li se to brožovat apod., ještě víc. Jestliže se to nevytiskne na kontinentě a na účet nějakého knihkupce nebo aspoň s jeho účastí, nebude z toho vůbec nic. V Prusku a jinde brožuru zkonfiskují, jakmile se tam dostane, a knihkupci nám pak nedají ani groš. Budeme tedy muset pokládat peníze za obětované pro věc, protože v librách, šilincích a pencích to určitě nic nevynese. Je tedy otázka, zda na to můžeme teď tu částku vynaložit; zda by nebylo alespoň lepší stáhnout to na 1—$1^1/_2$ archu, aby náklady víc odpovídaly našim silám? Prosinec a leden jsou pro mne nejhorší měsíce z celého roku; dřív než v únoru mohu stěží pomýšlet na další placení nákladů. Dáme-li to vytisknout na úvěr, zadrží nám nakonec tiskař výtisky, dokud nedostane zaplaceno, jako se to stalo Weydemeyerovi.[254] A za všech okolností musíme nejdříve zjistit, jaké jsou tam možnosti distribuce; zatím ale nevidím prakticky žádné.

Weerth přijede zítra ráno do Londýna, vyplouvá 2. prosince ze Southamptonu. Jeho výstroj ho přišla pořádně draho. Také Strohn jede teď někdy do Londýna a odtud na kontinent. Při velkých cestovních výdajích, které tenhle jeho podnik (ještě k tomu,

* K. Marx, „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".

jak se dovídám, s cizím kapitálem) vyžaduje, nepůjde ani z něho nic vydobýt. To znamená, že jsme všichni na suchu.

Myslím si, že jestli nemůžeš tu věc spolehlivě rozšířit přes knihkupce, nikdo se o ní vůbec nedoví a zapadne to jako všechna literatura vydávaná v emigraci, aniž ji v Německu vůbec kdo viděl. A to je velmi zlé, v mnoha ohledech dokonce horší, než kdyby se vůbec nic nedělalo. Dokázalo by se totiž veřejnosti, že jsme odkázáni na zahraniční německé pokoutní plátky a sami se na nic nezmůžeme. Z blamáže, spojené s Bürgersovým oběžníkem[236], jsme ještě mohli vyváznout tak, že jsme se stáhli zpět na svou mysteriózní literární pozici, ale i tahle naše pozice může být ohrožena, přiznáme-li naši literární bezmocnost. Pruskou vládu by potěšilo, kdyby viděla, že jsme omezeni jen na takové prostředky veřejné propagandy, jakými disponovali demagogové z roku 1831 v exilu[255], a ty se takřka rovnají nule. Je špatné, že tomu tak je, ale uděláme myslím líp, když s tím *sami* aspoň nenaděláme moc rámusu. A do Porýnské provincie, kde by to šlo přece nejvíc na odbyt, nedostaneme od té doby, co si porota vymyslela nový zločin, vlastizrádnou korespondenci [...]*, ani výtisk, aniž bychom tím nezkompromitovali stovku lidí.

Pošlu Ti peníze 1. nebo 2. prosince, ještě jednou to uvaž, a dojdeš-li k názoru, že bude lépe brožuru vytisknout tímto způsobem, než ji nevytisknout vůbec, snaž se aspoň zařídit to tak, abychom neměli s placením potíže, protože, jak už jsem řekl, do února se nemohu k ničemu zavázat.

Weerth Ti snad už napsal, že jsme pana Chr. Collmanna na udané adrese Neue Königsstrasse 58 nebo 59 a vůbec v Berlíně *nenašli* a že knihkupce toho jména nikdo nezná. Podle všeho nás asi přece jen chtěli napálit. Pan Bangya teď ode mne zatím nic zpátky nedostane. Nakonec se ukázalo, že „obchodní cestující" Schulz a zemřelý policejní ouřada** jsou jedna a táž osoba.

* Na tomto místě je rukopis poškozen.

** V originále Polizeischulze, slovní hříčka se jménem Schulz a jeho původním významem: rychtář, šoltýz.

Pozdravuj srdečně ženu a děti. Za dva týdny a něco jsem v Londýně.

Tvůj
B. E.

[Manchester] v sobotu 27. listopadu 1852

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

90

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

práce s přiloženým článkem* se protáhla až do 1 hodiny v noci, ale zítra ráno v 9 jde ještě jedna pošta. Pokusím se, abys jej dostal včas do odjezdu parníku (v úterý večer první poštou do Liverpoolu); jestliže ne, musíš jej poslat páteční lodí.

Zítra musím z města, vrátím-li se včas, pošlu Ti peníze.

Dostanu brzo nějaký článek o Anglii pro „Tribune"? Mohu teď zase pracovat.

Zdá se, že Graham s Russellem trochu zklamali Cobdena v jeho nadějích na ministerské křeslo; zřejmě ho chladnokrevně odstavili, jinak si nedovedu vysvětlit ten jeho vztek v pátek. Od roku 1844 nikdy tak zuřivě nemluvil. Je znovu zklamaným demagogem a bude jím, dokud to všechno potrvá.[256] Ostatně je dobře, že toryové měli většinu, alespoň se teď seznámíme s Disraeliho rozpočtem. Kdyby měl ten chlap víc znalostí a rozumu a míň chytrosti a zlodějských choutek, nebylo by nic snadnějšího než upravit freetraderům freetraderský rozpočet tak, až by jim šla hlava kolem. Jen ať se ti hoši udrží, než přijde krize! Nastalo nesporně oživení, i když to jde ještě velmi piano piano. Ale i tak, těch šest stránek oznámení akciových společností v dnešních „Daily News", které tím zřejmě chtějí přetrumfnout i „Times", a k tomu asi 50—80 zahraničních společností pro železnice, těžbu zlata, paroplavbu atd. — to všechno se musí nevyhnutelně pro-

* „Nedávný proces v Kolíně".

jevit. Touha „mít stále víc" roste. Jediná okolnost, která by mohla předčasně zastavit nadvýrobu v bavlnářském průmyslu, naštěstí odpadá; nová sklizeň přesáhne *značně 3 milióny žoků*, bude to tedy největší sklizeň všech dob, a bavlna půjde zase dolů; surovina tedy scházet nebude. Ještě kdyby se tak napřesrok neurodilo obilí, a zažijeme pěkný tanec. V těch abnormálních poměrech, kdy se jako houby po dešti rozrůstají australské a kalifornské trhy, kde každý konzumuje zhruba 4krát tolik než jinde, protože tu nejsou skoro žádné ženy a děti a ve městech se promarní hodně zlata, kdy kalkatské obchodní domy exploatují už teď nové trhy v Barmě, kdy se tolik rozmáhá obchod Bombaje a Karáčí se severovýchodní Indií a sousedními zeměmi (speciálně ten je velmi rozsáhlý) atd., dá se bez neúrody obilí těžko říci, zda v příštím roce dojde již k něčemu rozhodujícímu.

Tvůj
B. E.

Manchester v pondělí 29. listopadu 52

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

91

Marx Engelsovi

do Manchesteru[257]

3. prosince 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Frederiku!

Odpověď na dopis (s článkem pro Danu*) bys byl dostal už dávno, kdyby mě dvojnásob nezaměstnávalo a nezdržovalo diktování mé brožury** na čisto, a pak návštěvy Weertha, Strohna, Damma a dalších.

Brožura bude s veškerou pravděpodobností vydána ve Švýcarsku u Schabelitze juniora, který se osamostatnil a založil vlastní knihkupectví. Kromě toho to může dát Cluss vytisknout ve Washingtonu, bude-li si myslet, že z toho vytluče tolik, aby uhradil náklady. Vytisknout se to *musí*, už proto, abychom to měli k dispozici jako veřejný dokument, až propukne revoluce. Odhalil jsem ještě řadu nových, velmi zajímavých věcí o Chervalově spiknutí atd., které si doufám přečteš už vytištěné.[258]

Weerth přišel v neděli večer, našel mě velmi zaměstnaného a ne právě v růžové náladě. Zeptal se mne — a říkal to trochu vznešeně nosem — „co to vlastně chci sepsat o té kolínské záležitosti?" Já se ho zeptal, „co chce on v Západní Indii?", a během čtvrt hodiny byl pryč. V úterý ale přišel znovu a řekl mi, že by byl vlastně už ke mně nikdy nepřišel, že ale podlehl Freiligrathovu naléhání. Zdál prý jsem se mu v neděli velmi zaměstnaný a mrzutý. Dovolil jsem si upozornit pana Weertha na to, že co ho znám, byl

* B. Engels, „Nedávný proces v Kolíně".
** „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".

v 9 případech z deseti vždycky mrzutý a nespokojený, což on o mně nemůže tvrdit. Když jsem si ho vzal trochu do prádla, vzpamatoval se a byl to — zase ten starý Weerth. Myslím si, že zatraceně změšťáčtěl a že bere tu svou kariéru příliš vážně. Strohn je alespoň stále stejný a není to žádná citlivka.

Pan Bangya dnes ode mne dostal tento dopis*:

„Dostal jsem dnes Engelsův dopis s nanejvýš podivnými zprávami**.

Na adresu, kterou jste uvedl, Engels nenapsal, protože, jak poznamenává, i kdyby přišla na dopis, který nebyl napsán na přímou adresu, nýbrž teprve prostřednictvím druhé adresy, poste restante, nějaká odpověď, co to dokazuje?

Engels pověřil naproti tomu své obchodní přátele v Berlíně, aby se o věci informovali. Po velmi pečlivém šetření mu teď sdělují:

1. firma Collmann neexistuje;

2. na udané adrese Neue Königsstrasse 58 nebo 59 žádný Collmann není;

3. Collmanna v Berlíně vůbec nelze najít.

Engels mě dále upozorňuje na to, že oba dopisy podepsané Eisermannem a dopis podepsaný Collmannem jsou psány touž rukou, že všechny 3 mají jednu zvláštnost, jsou to totiž pouhé lístky bez poštovního razítka, že v prvních dvou figuruje přímo jako nakladatel Eisermann, kdežto v posledním Collmann, atd., a že se věc vleče už sedmý měsíc pod záminkami, které si navzájem odporují.

Když teď vyšlo najevo, že Collmann je právě tak pouhá mystifikace jako předtím pomyslný vydavatel ‚Constitutionelle Zeitung' Eisermann, ptám se přímo Vás, jakým *rozumným* způsobem je možno vysvětlit všechny tyto protimluvy, nepravděpodobnosti a záhady v takové prosté záležitosti, jako je vydání brožury***?

‚Důvěrou' nelze zaklínat fakta, a lidé, kteří si jeden druhého váží, si přece nebudou myslet, že jim ten druhý slepě věří.

* Viz tento svazek, str. 623—624.
** Tamtéž, str. 228.
*** K. Marx a B. Engels, „Velikáni emigrace".

Přiznám se Vám, že ať tu historii jak chci převracím, jsem při nejlepší vůli nucen vždy znovu zjišťovat, že je zatraceně *nejasná*, a že kdyby nebylo mého osobního přátelství k Vám, připojil bych se bez váhání k závěru Engelsova dopisu: ‚Podle všeho nás asi přece jen chtěli napálit.' Váš atd. Marx.

P. S. Engels mě nakonec ještě upozorňuje, že by absolutně nic nedokazovalo a nic neprospělo dokonce ani to, kdyby se dotyčný rukopis objevil na několik dní opět v Londýně. Co jiného by to také dokazovalo než to, že rukopis existuje a že je to týž rukopis, a o tom přece nikdo nepochybuje."

Zítra uvidíme, co pan Bangya odpoví.

Bonapartovy líbánky s císařstvím jsou nádherné. Ten chlap žil vždycky na dluh. Otevřme ve Francii co nejvíc úvěrních ústavů, ať mají do nich přístup Francouzi všech tříd — a celý svět uvěří, že nastala tisíciletá říše. A k tomu zrovna nějakou zvláštní banku pro spekulaci s akciemi a železniční machinace. Ten chlap je pořád stejný. Byznysmen v něm nezapře ani na okamžik uchazeče o trůn a naopak. Nezačne-li válčit, a to brzy válčit, ztroskotá na financích. Je dobře, že Proudhonovy spasitelské plány se realizují v jediné formě, ve které se vůbec realizovat dají — jako úvěrové machinace a víceméně otevřený podfuk.

Velmi se těším na Tvůj příjezd.[259]

Tvůj
K. Marx

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

92

Marx Engelsovi

do Manchesteru

14. prosince 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi!

Sekundoval jsem Ti celou tu dobu svými hemeroidy. Protože se naštěstí ozvaly v době, kdy bylo vysoko do žlabu, zůstaly tentokrát bez „hanebných" komplikací. V nejnutnějším případě musíš vzít na pomoc pijavice. To je nejlepší prostředek.

Včera to bylo týden, co jsem dostal peníze.

Z následující kopie dopisu od Schabelitze juniora vidíš, jak to vypadá s „Odhaleními o kolínském procesu proti komunistům":

„Basilej 11. prosince 1852

Milý Marxi! Rukopis jsem dostal předevčírem neporušený a dnes už čtu první arch korektury. Brožura je skvěle vysázena zcela novým písmem a vytištěna ve formátu 16°. Postaráme se, aby korektura byla co nejlepší. Celkem to vydá 70—80 tiskových stran, a já věřím, že bychom mohli stanovit cenu na 10 stříbrných grošů za jeden výtisk, protože buď jak buď, část nákladu (2000 výtisků) může být zkonfiskována. Hlavní zásilku pošleme do Porýnské provincie. Jsem přesvědčen, že brožura způsobí ohromný rozruch, neboť je to mistrovské dílo. Četli jsme rukopis čtyři, z čehož dva byli velcí znalci, schopní vlastního úsudku" (jestlipak se Schabelitz počítá k těm „znalcům"?); „a ve své chvále jsme se jednomyslně shodli. Pruské vládě se tím nepochybně postavil ‚pomník'. — Se srdečnými pozdravy Marxově straně.

Váš
J. Schabelitz."

Vtip poslední věty je v tom, že jsem se poněkud bál, aby Schabelitze neurazilo, jak jsme se ostře vypořádali s Willichovou a Schapperovou stranou, ke které sám víceméně patřil.

Protože hlavní je zachovat všechno v tajnosti, aby nám to nezkonfiskovali hned na německých hranicích, rozšířil jsem všude tady zprávu, že brožura o kolínských záležitostech vyjde v Americe.

Abych Tě v Tvém hemeroidním stavu neobtěžoval, dal jsem kritiku Disraeliho rozpočtu* pro Danu přeložit Pieperovi, překlad je obstojný, minulý pátek jsem jej poslal do Ameriky.

Promiň, že tentokrát už nic nenapíšu. Bolí mě pekelně hlava.

Tvůj
K. Marx

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Parlament. — Hlasování 26. listopadu. — Disraeliho rozpočet".

1853

93

Engels Marxovi

do Londýna[260]

Milý Marxi,

doufal jsem včera, že se u Tebe budu moci zastavit ještě cestou na dráhu, když už mě dopis vyjadřující se poněkud nepříjemně o mé dlouhé nepřítomnosti[259] a o práci, která se zde kupí, donutil náhle se sbalit a pospíšit si do kanceláře. Svá jednání v City jsem hanebně zanedbal a musel jsem je tedy vyřídit včera na poslední chvíli. To mě tak zdrželo, že když jsem se chtěl dnes ve slušnou dobu objevit v kanceláři, což bylo nutné, nezbylo mi než recta via* zvednout kotvy; beztak bych k Tobě byl jinak mohl zaskočit až večer, kdy tam přicházívá celá parta, a v takovém případě bych nebyl mohl ručit za následky, respektive vyprázdněné džbánky u Göhringera, Zimmermanna, Wooda a v jiných nočních lokálech.

Bude nejlepší, když dopisy od Clusse aj., americké noviny a všecko ostatní zabalíš do jednoho balíku a pošleš mi to sem přes Pickforda a spol. nebo Chaplina, Horna a spol. na adresu Ermen & Engels, aby poštovné platila firma.

Mám tu dopis od Madiera, psaný docela slušnou angličtinou, o jeho patentu, který má něco společného s naším průmyslem. Bez ohledu na to, je-li ta věc dobrá nebo ne, dělá si velké naděje, ale podívám se, co se s tím dá dělat. Jestliže je ten vynález *dobrý*, může na tom pořádně vydělat, protože odbyt je skoro neomezený.

* rovnou.

Kdybys ho viděl, řekni mu, že mu tyto dny napíši, ale mám zase plné ruce práce.

Rád bych, aby se někteří z našich mládenců v Londýně dostali opravdu k nějakému víceméně solidnímu výdělku, poněvadž tohle povalečství je čím dál horší, a jakmile člověk zapadne mezi ně, dá se vsadit deset ku jedné, že nejbližších 36 hodin nevyjde z opice, což se i mně dvakrát stalo k velikému podivení mé sestry*.

Na jaře nebo začátkem léta přijedu zase do Londýna.

Ta věc** od Schabelitze tu ještě není?

Srdečné pozdravy Tvé ženě a dětem a pozdravuj i tu opilou bandu.

Tvůj
B. E.

Manchester 11. ledna 1853

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Marie Blankové.
** K. Marx, „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".

94

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 21. ledna 1853

Milý Engelsi!

Jestli *jen trochu můžeš*, přelož celou přiloženou mozaiku* a pošli ji *přímo z Manchesteru (podepsanou mým jménem)* přes Liverpool nebo Southampton, podle toho, odkud popluje parník, na adresu „A. Dana, One of the Editors of the ‚New-York Tribune'**, New York".

Věc se má tak:

Protože moje smůla tady dosahuje vrcholu, vystavil jsem za 10 článků *(včetně přiloženého)* směnku na 20 liber na Greeleyho a jemu jsem napsal, že přepisovač ještě není úplně hotov s opisováním toho článku (který proto také musí být datován v pátek) a *že zásilku dostane poštou v úterý*. Počítal jsem mu články po 2 librách, což Dana ve svém dopise ze 16. prosince 1851 slíbil, ale dosud nikdy nedodržel (za běžné články).

Židáček Bamberger mi dosud nedal ani centim, ale *slíbil*, a já z něho na tu směnku (než přijde) postupně vyždímu aspoň 15 liber.

Tento článek musí být odeslán *celý*, *protože jsem jej počítal za 2 libry*. Téma o vévodkyni ze Sutherlandu udělá v Americe poprask.

* K. Marx, „Volby. – Finanční komplikace. – Vévodkyně ze Sutherlandu a otroctví".

** jeden z redaktorů „New-York Tribune".

À propos: Blind byl už dvakrát u mne kvůli Gercenově knize[261]. Musíš mi ji tedy poslat zpátky.

Jsou 2 hodiny v noci. Nemohu proto dopis už vyplatit a musím ho poslat nefrankovaný.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

Příloha k Marxovu dopisu Engelsovi
z 29. ledna 1853

95

Marx Engelsovi

do Manchesteru

29. ledna 1853
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi,

tři libry a rukopis, který jsi mi poslal zpátky,* jsem dostal. Musíš mi prominout, že jsem tak dlouho nepsal. Vysvětlí Ti to pressure from without**.

Willicha asi před 14 dny odsunuli do Ameriky jako Kinkelova agenta.

Paní von Brüningková měla před několika dny pohřeb.

Nešikovným manévrováním parlamentářů Reichenbacha a Löwa a Imandtovou nedbalostí padlo 1000 liber opět do rukou pana Kinkela, a to tak, že peníze jsou deponovány v Anglické bance na *jeho* jméno a Reichenbach má v květnu předat depozitní list, jestliže se ručitelé nerozhodnou jinak.[262] Rozhodnutí, které teď samozřejmě už nemá za mák ceny.

Pan Bangya už je 3 neděle v Paříži. Liebknecht dostal velmi dobré místo u Žida Oppenheima. Ostatní z našeho tábora, kromě Imandta, se ještě protloukají, jak se dá.

Brožura*** u Schabelitze byla hotova teprve 11. ledna. Má asi 6 archů. Schabelitz ale zřejmě nechce nic poslat do Londýna, dokud tu věc šťastně nevyexpeduje na všechna místa v Německu a nedostane odtamtud avízo.

* Patrně rukopis Marxova článku „Volby. — Finanční komplikace. — Vévodkyně ze Sutherlandu a otroctví“ (viz předchozí dopis).

** tlak vnějších okolností.

*** K. Marx, „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům“.

Páni Kolíňané[8], zejména Daniels, setrvávají ve svém důstojném mlčení. To má člověk za to, že kvůli jejich záležitosti nechal 4—5 neděl plavat všechno ostatní.

Na přiloženém výstřižku z „Arbeiterrepublik" (redaktor Weitling) vidíš, jak si tenhle krejčovský král a diktátor kolonie „Communia" vylévá vztek na kolínský proces proti komunistům a na stranu Marxe a spol.[263]

Včera jsem si poprvé dovolil sám napsat *anglicky* jeden článek pro Danu.* Pieper dělal korektora, a jen co si opatřím pořádnou mluvnici a pustím se zmužile do psaní, určitě to jakžtakž půjde.

Dvakrát à propos:

Předně: Blind mě neustále uhání kvůli té Gercenově knize.[261]

Za druhé: Nezapomeň mi v příštím dopise poslat Reichenbachův oběžník a účetní zprávu[246]. Dronke to potřebuje, aby mohl znovu začít jako dopisovatel.

Podle stavu ozimů jsem přesvědčen, že krize už je přede dveřmi. Dokud bylo hlavního artiklu, potravin, víceméně hojnost a dokud byly levné, k tomu Austrálie atd., mohlo se to pořád ještě protahovat. S tím je teď konec. Ostatně, nezní podivně, když např. „*Economist*" píše *apologeticky* o poslední úpravě diskontní sazby provedené Anglickou bankou, že jejím účelem je „zamezit *vývozu kapitálu*"?[264] Víme až moc dobře, co to má znamenat. Ale cožpak by se jeho freetraderské svědomí nedalo znepokojit otázkou: Chceš také zamezit „vývozu kapitálu" ve formě bavlny, příze atd.? Proč tedy ve formě zlata? Skončí freetraderská ekonomie na tom, že se vrátí k čistému merkantilismu a bude považovat odliv a příliv zlata za nervus rerum**?

V City se po poslední Bonapartově řeči[265] všeobecně věří na válku. Dostal jsem také dopis od starého Ebnera z Frankfurtu, v němž píše o zděšení, které Bonapartova svatební řeč vyvolala u nastrojených německých panáčků, zejména u diplomatů ve Frankfurtu n. M. Jací ťulpasové jsou naši rodáci, to jsem včera mj. shledal ve „Frankfurter Journal", kde se v příspěvku z Heidelbergu píše:

* „Trest smrti. — Pamflety pana Cobdena. — Opatření Anglické banky".
** nerv věcí, tj. hlavní věc, podstata věcí.

Na vyšších místech se už určitě lituje pronásledování velkého Gervinuse[266], když se teď Bonaparte vrhl do náručí „demokracie" a za dveřmi je propagační válka. Bojím se, že němečtí sedláci a šosáci přijmou Krapülinského* jako „zachránce a přítele". Tato burleskní postava je zřejmě povolána k tomu, aby dokonale převrátila a zesměšnila všechny tradiční pozice a strany.

Jaký vliv má špatný podzim na *začínající* válku?

Napiš mi také, jak to vypadá v průmyslu, zejména v bavlnářství.

Jonesův list** je znova na vzestupu.

Cobdenova brožura stejně jako mírová konference v Manchesteru[267] je podle mého v nynějším okamžiku čirý nesmysl. Tu to máte, říká Palmerstonův žurnál „Morning Post", tihle měšťáčtí parvenuové jsou totálně neschopni řídit zemi. To dokáže jedině aristokracie. „Morning Herald" uveřejňuje dopis, který byl poslán přímo jemu a který, jak list *tvrdí*, nadiktoval sám Bonaparte, jenž v dopise říká, že přijde do Anglie jen tehdy, bude-li královna potřebovat 200 000 jeho hrdinů pořádku proti nebezpečně rostoucí demokracii. Ta demokracie, říká „Herald", to jste Vy, pane Cobdene, Vy a spol.

O „*Times*" jsem se dověděl tyto zcela spolehlivé podrobnosti, které Tě možná budou zajímat:

Pan *Walter*, poslanec za Nottingham, je pořád ještě jejich konstituční král, pořád ještě hlavní akcionář listu. Pan *Mowbray Morris* je lord strážce pokladu „Times", jejich finanční a politický manažer — je to velice dobrodružný a „bezohledný" chlap. Pan *Delane* junior (přítel Disraeliho) je ministr vnitra. Jeho otec je vydavatel „Morning Chronicle". Pan *Dasent* je ministrem zahraničí. Mimoto mají „Times" jakousi tajnou radu. Z ní je nejvýznamnější pan *Lowe*, poslanec za Kidderminster, albín s červenýma očima a bílými vlasy; má prý velký talent a zvlášť se vyzná ve finančnictví. Vedle něho je tam i pan *Henry Reeve*, který má místečko ve statistickém oddělení ministerstva obchodu, obdivovatel orleán-

* Napoleona III.; přezdívka převzatá z Heinovy satirické básně „Dva rytíři".

** „The People's Paper".

ských státníků. Pan *Lampon* píše finanční články, ovšem nemá vliv na celkové řízení listu.

Podle dopisu od Zerffiho se v Paříži všeobecně má za to, že Bonaparte intrikuje se sultánem v černohorské záležitosti[268] proti Rakousku a Rusku.

Vale faveque.*

K. Marx

[Na obrázku z neznámé knihy, připojeném k dopisu, je připsáno]:

Ke kterému italskému městu patří tahle žena?

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Buď zdráv a zachovej mi přízeň.

96

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester] 11. února 1853

Milý Marxi,

tak ta velká událost pánů Kossutha a Mazziniho je už tady.[269] Naše zprávy jsou tu velmi kusé, ale podle mého názoru se určitě zítra nebo v pondělí dovíme, že všechno skončilo. Milán je překrásný terén pro pouliční boj, má málo přímých ulic, a ty nejsou vůbec propojeny, skoro všude jsou úzké, lomené uličky s vysokými, masívními kamennými domy, každý jako samostatná pevnost, zdi jsou často tlusté 3—5 stop i víc, takže na průlom se skoro nedá pomyslet, okna v přízemí opatřena (téměř všude) železnými mřížemi, jako tu a tam v Kolíně nad Rýnem. Ale co je to všechno platné, povstalci nemají stejně žádnou šanci. Po roce 1849 dal Radecký znovu vybudovat opevnění staré citadely, a jsou-li hotová, na což bylo dost času, patří Milán Rakušanům, dokud mají v rukou citadelu, která je pro povstalce bez povstání v armádě nedobytná. To, že tu nejsou žádné další zprávy z Bellinzony, odkud Tessinští odjakživa posílali do světa masu lží k dobru každého italského hnutí,[270] svědčí jasně proti tomu, že by se bylo povstání rozšířilo do okolí.

Celá ta záležitost se mi zdá velmi pochybená, protože jediné, oč se mohu opřít kromě tyranie Rakušanů vůbec, je přece jen černohorské svinstvo[268], kde koneckonců také musí vyhrát turecký „pořádek" nad černohorským homérovským barbarstvím. Tihle velcí diktátoři se tedy docela à la Seiler dali obalamutit prachobyčej-

ným diplomatickým divadýlkem a přísahají na světodějnou důležitost „východní otázky"! Je jasné, že přitom počítají s nějakým štěstíčkem, které by jim spadlo do klína z vůle Ludvíka Napoleona, ten je ale, nestane-li se něco naprosto nepředvídaného, nechá pěkně v louži a bude s nimi zacházet jako s anarchisty. Krom toho se dá předpokládat, že moment vypuknutí jako u všech předem organizovaných povstání určovaly mnohem spíš nejubožejší lokální nahodilosti než rozhodující události.

Zdá se, že alespoň Mazzini je na místě; jinak to také ani nešlo. Ať je jeho bombastická proklamace jak chce hloupá, přece jen může u přepjatých Italů něco zmoci. A naproti tomu muž bezbřehé činorodosti, Kossuth! Ten je po tom všem absolutně vyřízen. Tak směšné pretenze nemůže člověk roku 1853 vyhlašovat beztrestně. Ať tady Mazziniho abstraktní povstalecká vášeň vypadá jakkoli nechutně, přece jen ještě stojí Mazzini vysoko nad statečným Kossuthem, který se znovu chápe role, již sehrál ve Vidinu,[271] a z bezpečného závětří jen tak z ničeho nic nadekretoval osvobození své vlasti. Ten chlap je opravdu zbabělec a budižkničemu.

Teď uvidíme, co provedou italští rolníci, protože i v případě neslýchané, neuvěřitelné šťastné náhody by se tu otec Mazzini i jeho měšťané a šlechtici mohli dožít velice nepříjemných věcí; a budou-li mít Rakušané příležitost poštvat tyto rolníky na šlechtu, určitě to udělají.

Rakušané mají v Itálii ještě asi 120 000 mužů; jak chce proti nim někdo povstat, nedojde-li k povstáním ve vojsku samém, nemám zdání. A na povstání honvédů[272] *v Itálii*, třeba i na Kossuthův povel, nevěřím; k tomu je přece zapotřebí větších událostí, a s pomocí 3 let disciplíny a klidu Rakušané už také naklepali leckterý tvrdý honvédský zadek pěkně do měkka.

Celá ta záležitost mi připadá důležitá jen jako symptom; začíná reakce na stav útlaku trvající od roku 1848, a začíná přirozeně na nejbolavějším místě. Ta věc tu dělá veliký rozruch, a šosáci se začínají shodovat na tom, že tento rok neprojde jen tak hladce. Teď ještě nějakou tu neúrodu obilí a bavlny, peněžní tíseň a co k tomu patří, a pak něco zažijeme!

Dostal jsi ty 3 libry, které jsem Ti poslal minulý týden ve čtvrtek nebo v pátek?

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

97

Marx Engelsovi

do Manchesteru[273]

[Londýn] 23. února 1853

Milý Engelsi!

Byl jsem vážně churav; zvláště vinou těch „věrolomných prušáků" jsem nemohl ani stát, ani sedět, ani ležet.* Proto jsem se tak dlouho neozval a dokonce jsem opomněl potvrdit příjem peněz.

Jistě sis všiml, že Kossuth prostřednictvím jakéhosi amerického piráta, kapitána Mayne Reida, dezavuoval své údajné milánské provolání.[274] A včera mi píše z Paříže Szemere, že prý *pozitivně* ví, že provolání je *autentické*. Dalo se to ostatně poznat už z obsahu. „*Leader*" (mazziniovský list) „pokládá za svou povinnost upozornit své čtenáře, že se tato záležitost týká výhradně pana Kossutha a pana Mazziniho a že Mazzini je *mimo* Anglii."[275] Della Roccovo prohlášení v „Daily News", namířené přímo proti Agostinimu, nepřímo i proti Kossuthovi, četls asi už sám.[276] Zdá se, že par nobile fratrum** je ve při. Kossuth je zrovna tak falešný jako zbabělý.

Příliš jsi Mazziniho přecenil, když sis myslil, že bude osobně přítomen v Miláně. V takových kritických chvílích odjede vždycky z Anglie, aby vzbudil podezření, že se zdržuje tam, kde se bojuje.

Ačkoli je ta milánská historie[269] jako finále Mazziniho věčné konspirace docela ubohá a já jsem hluboce přesvědčen, že si osobně uškodil, přece jen se mi zdá jisté, že ta událost je revolučnímu hnutí vcelku příznivá. Totiž v důsledku brutality, s jakou

* Ironická narážka na zhoršení hemeroidů.

** ušlechtilá bratrská dvojice (Horác, „Satiry", kniha II, satira třetí).

Rakušani vykořisťují [...]*. Kdyby byl Radecký postupoval za Strassoldem, kdyby byl pochválil milánské měšťáky za jejich „řádné chování", kdyby byl celou věc označil za ubohý puč několika „padouchů" a kdyby byl na znamení své důvěry zdánlivě trochu popustil otěže, byla by revoluční strana blamována před bohem i před světem. Ale takhle, protože zavádí úplný systém drancování, dělá z Itálie „revoluční kráter", jaký nedokázal svými deklamacemi vykouzlit ani Mazzini.

A ještě něco. Kdo z nás by si vůbec pomyslel, že reakce po čtyřech letech samých vítězství, příprav, chvástání, se cítí tak neskonale slabá, že při prvním puči spustí ze strachu opravdový povyk? Zřejmě věří neochvějně v revoluci. Teď zase před celým světem dosvědčili, v jaké jsou nejistotě. Zatímco „emigrace" je ve skutečnosti dočista na huntě a nedokáže přilákat ani človíčka, vytrubují ve všech vládních listech, jak je mocná, a šíří dojem, že se kolem řádných občanů ze všech stran stahují sítě spiknutí.

Ad vocem Bangya. Zdržuje se nyní v Paříži. Mám teď v rukou důkazy, že tento šlechetník je agentem rakouské vlády. Návrat do Francie si vykoupil tím, že přijal tajné místo u francouzského ministerstva policie. Zároveň je v Paříži jako oficiální agent Kossutha, který chce od Bonaparta získat peníze. Ten chlap je ostatně v Paříži zapleten do sítě, ve které sám uvízne. Co se týče našeho rukopisu**, prodal jej Greifovi, který cestoval jako „Schulz". Oba ostatně zase obelhali vládu, když tvrdili, že si „dovedli opatřit" „dokument" z archívu jisté „tajné společnosti". Tak takhle zní ten terminus technicus.

O Schabelitzovi jsem stále ještě nic neslyšel, kromě toho, že ta *věc**** koluje v Německu. Ještě se sem nic neodvažuje poslat z obavy, že by francouzská policie možná otevřela balíček a celou záležitost by ohlásila pruské policii.

Vím z *bezpečného* pramene, že Ledru-Rollin, ale to je tajemství (Napoleon to pravděpodobně ví stejně dobře jako já), chce asi za tři až čtyři neděle v Paříži jít do toho. Očitý svědek mi vy-

* Na tomto místě je rukopis poškozen.
** „Velikáni emigrace".
*** K. Marx, „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".

právěl, že prý v Paříži po první zprávě o milánském povstání zavládlo velké rozčilení. Lidé se sbíhali na ulicích atd., ne aby se bouřili, ale aby dali hlavy dohromady. Vcelku jsou zdejší Francouzi velmi spokojeni, že se pan Mazzini se svou „akcí" blamoval. Pro ně to je odveta.*

Naše — šest řádek dlouhé — provolání na podporu Kolínských[252] vyšlo Clussovým prostřednictvím ve všech amerických listech, všude s doporučením příslušných tělocvičných spolků[78]. Uvidíme. Naši známí přímo v Kolíně se ještě vůbec neozvali. Jaká opatrnost! Jeden z jejich lidí, bývalý poručík Steffen, který figuroval v kolínském procesu jako svědek obhajoby, je tady a ihned si našel místo učitele ve Friedländerově ústavu. Blind na mne denně doráží kvůli „Gercenovi"[261]; zrovna tak Dronke kvůli Reichenbachovu oběžníku[246]. Pro Dronka je důležité, aby mohl pod cizím jménem nabídnout spolupráci „Volkshalle" v Kolíně.

Co říkáš živé účasti páterů státní církve na tom nešťastném hnutí za deset hodin[277]? Pořád dokola ta stará komedie. V sobotu Ti pošlu balíček se všemi opožděnými novinami a dopisy od Clusse.

Ze všech vystoupení malého Johna Finality[278] bylo to poslední asi přece jen nejklasičtější. Dokonce i „Times" musely přiznat, že Johny vzbuzuje „velice malé nadšení".[279]

Paní Harneyová zemřela. Rovněž paní von Brüningková. V poslední době jsem si s baronem von Brüningkem vyměnil několik dopisů, podle kterých to zůstalo na Kinkelovi a Willichovi.** Už jsem Ti psal, že Willich před čtyřmi nedělemi odplul do Ameriky.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 56—57.
** Viz tento svazek, str. 617.

98

Engels Marxovi

do Londýna[280]

[Manchester 9. března 1853]

Milý Marxi,

včera jsem Ti poslal $^1/_2$ pětilibrovky a druhou půlku současně v obálce adresované na Dronka. Jsem teď ve velké tísni, za únor jsem musel na zaplacení dluhů atd. vydat asi 50 liber, a ještě asi 30 liber mám zaplatit tento a příští měsíc. Jinak bych Ti byl poslal víc. Je naléhavě nutné, abych provedl reformu svých osobních výdajů, a proto se během jednoho až dvou týdnů vystěhuji a najdu si levnější byt, a také se dám na lehčí nápoje, abych byl vyzbrojen na ten velký okamžik, až se bude uzavírat bilance. Vloni jsem, díky bohu, vyžral starému pánovi polovičku jeho zisku ze zdejšího podniku. Jakmile bude papá na obzoru, půjde se do pěkného bytu, budou se kupovat jemné doutníky a vína atd., aby se mohl udělat dojem. Voilà la vie.*

U zdejších lidí, jak Němců, tak Angličanů, se monsieur Kossuth svými prohlášeními nadobro shodil[281]; Mazzini vděčí za totéž jednak povstání samému, jednak hnusnému způsobu začínat kravály zákeřnými vraždami jednotlivých vojáků, což je zejména Angličanům odporné. Něco zbabělejšího a ničemnějšího než tyhle dva Kossuthovy dopisy se dá sotva vymyslet, a přitom pořád o sobě prohlašuje: Jsem prostý, čestný muž. Ti pánové by si vůbec měli dát pozor, najdou-li se důkazy, bude to právě milý pan Aberdeen, kdo je dá bez okolků zavřít a stíhat, a nevím, zda si potom budou tak jisti, že je soud osvobodí.

* Takový je život.

Vláda všech talentů[282] se ukazuje jako úplná bublina. Johnny*, ještě víc scvrklý než kdy předtím, veliký Gladstone, samolibý rozumprda à la Mevissen, Aberdeen, plný diplomaticko-toryovských reminiscencí a typický dvořan, apoštol Jan zesnulého mesiáše Peela, Sidney Herbert, dokonale neschopný ministr války — to je mi pěkná sebranka. Přitom si všichni myslí, že nejsou na svém místě, až na starého nestydatého Palmerstona, který se všude cítí jako doma, a jak ukázala mazziniovská debata[283] v obou sněmovnách, je buřičský jako nikdy předtím. Je přece od řecké debaty, návrhu zákona o milici a debaty o adrese[284] de facto vůdcem Dolní sněmovny, a je hořká ironie dávat toto místo pro forma chudáku Johnnymu. Daleko nestydatější ovšem je požadovat pro Johnnyho v této funkci ještě plat, ale každé nové místo je pro obě strany samozřejmě pěkné koryto. Jsem zvědav na páně Gladstonův rozpočet, podle jeho výroků o předpokládaných výdajích a o Humově návrhu tarifu[285] se dá čekat, že nechá všecko víceméně při starém, což je ostatně to jediné, co z toho při téhle patriotické koaliční vládě může vzejít. Překrásné jsou zatím korupční historky z posledních voleb, které si jistě v příštím zasedání vynutí něco jako návrh zákona o reformě. Jestliže se do té doby obchody zhorší a kontinent se pohne, můžeme se dožít pěkných věcí.

Mám teď doma toho Urquharta[286], potrhlého poslance, který tvrdí, že Palmerstona platí Rusko. Vysvětlení je velice prosté: ten chlap je keltský Skot se sasko-skotským vzděláním, zaměřením romantik, vzděláním freetrader. Tenhle člověk odešel jako filhelén do Řecka, a když se 3 roky potýkal s Turky, odešel do Turecka a nadchl se právě pro tyto Turky. Horuje pro islám a jeho princip je: kdybych nebyl kalvinistou, mohl bych být jedině mohamedánem. Turci, a zejména Turci z doby rozkvětu osmanské říše, jsou nejdokonalejší národ na zemi, a to ve všem bez výjimky. Turečtina je nejdokonalejší a nejlibozvučnější řeč na světě. Všechny ty hloupé řeči o barbarství, krutosti a o směšné barbarské pýše pramení jen z nevědomosti Evropanů o Turecku a ze záměrných pomluv řeckých dragomanů. Jestliže se s nějakým Evropanem v Turecku

* John Russell.

špatně zachází, je to jeho vlastní vina, protože Turek nenávidí u Franků* jen úzké kalhoty, ne jejich náboženství a charakter. Turecká architektura, etiketa atd. se naléhavě doporučuje k napodobení. Autora samotného už Turci párkrát nakopli, ale pak došel k názoru, že za to může jedině on sám. Styk s Evropany a civilizační pokusy Turky jen enervovaly a dezorganizovaly. Turecká ústava ve své „čistotě" je nejkrásnější ústava, jaká existuje, a málem předčí i anglickou. Turek má samosprávu danou tisíciletými zvyky a koránem. Sultán není vůbec „despota", ale podléhá větším omezením než nejmilostivější královna. Náboženská svoboda existuje *jedině* v Turecku. Třídní rozdíly, třídní boje, politické strany se v tomto ráji nevyskytují a ani se vyskytovat nemohou, protože všichni jsou ve vnitřní politice stejného mínění. Nikde není menší centralizace než v Turecku. Zkrátka a dobře, jenom Turek je džentlmen, a jenom v Turecku existuje svoboda.

Proti této šťastné zemi intrikuje nyní car** prostřednictvím řeckých páterů, a Anglie se od něho neustále nechává vodit za nos. Anglie musí Turecko podporovat atd. atd. — stejně stará jako hloupá obehraná písnička. Vcelku je tahle kniha velice zábavná. Ze všeho nejlepší ale je, že se na tom zakládá celá politika anglických protipalmerstonovských liberálů, např. všechny články v „Daily News" o tureckém neřádstvu jsou čistě jen parafráze z Urquharta, který se jako freetrader nutně těší důvěře, přestože Angličanům předhazuje, že svým dovozem zničili thesalský průmysl — ale když to říká highlander***, nebere se to tak přísně.

Něco dobrého na tom je, že „Times", i když především v ruském zájmu, konečně napadají starou šosáckou pitomost o integritě Turecka. Hloupé „Daily News", které si ve své měšťácké omezenosti nevidí ani na špičku nosu, křičí o zradě a neumějí si proti tomu vymyslet nic lepšího, než zase tyhle staré diplomatické sračičky.[287] Jestli se ten tanec ještě o něco protáhne, budou ti pánové přece jen brzo muset sáhnout po jiných argumentech a dojít k názoru, že s tím svinstvem může skoncovat jedině revoluce na kon-

* u Západoevropanů.
** Mikuláš I.
*** horal ze Skotské vysočiny, čistokrevný Skot.

tinentě. I ti nejzarytější šosáci musí přece časem pochopit, že se bez ní nedá vyřešit vůbec nic.

Rakousko-pruská celní záležitost[288] je jediný pokrok, k němuž to v Německu přivedli — et encore!* Ta věc má ve svých klauzulích tolik háčků, tolik zásadních věcí se přenechává pozdějším komisím, a přitom skutečné celní úlevy jsou tak malé, že z toho mnoho nebude. Propukne-li velká průmyslová krize, celá obchodní smlouva se ztratí ve všeobecném debaklu.

Tady se leda pořád krade, lámou se kosti na železnicích a vylétává se do vzduchu. Zdejší paďouři jsou úplně konsternováni zvláštními událostmi minulého týdne. Naštěstí bavlna klesá, takže se na burze nic neděje a člověk se může po libosti zaobírat těmito velikými událostmi. Přádelny a většina tkalcoven ještě běží naplno, ale v hrubém kaliku (domestik) je *úplná stagnace*, a od pondělka se v tomto odvětví bude ve všech továrnách pracovat jen 3 dny v týdnu.

Pozdrav Tvé ženě a dětem. — Dronke dostal tu Reichenbachovu věc[246].

Tvůj
B. E.

Gercena[261] tyto dny opatřím, je v tom háček, který mi brání, abych teď psal švagrovi**.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* a ještě k tomu jaký!
** Emilu Blankovi.

99

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 10. března 1853

Milý Engelsi!

5 liber št. jsem dostal.

Tento týden jsem už byl jednou nohou v hrobě. Byl to zánět jater nebo aspoň něco velmi příbuzného. Je to u nás v rodině dědičné. Otec na to umřel. Po celé ty čtyři roky, co jsem v Anglii, se ta věc vůbec neukázala a jako by zmizela. Ale teď už jsem krizi přestál, a co je nejlepší, bez lékaře. Ale jsem ještě trochu malátný.

Včera jsem dostal toto „*příjemné*" psaní z Basileje:

„Basilej 7. března 1853. V 9 hodin ráno.

Milý Marxi! Právě se dovídám, že celá zásilka ‚Odhalení'*, která měla 2000 exemplářů a už 6 týdnů ležela v jedné vsi na druhé straně hranic, byla včera zachycena při dalším transportu. Co bude dál, nevím; především bude bádenská vláda protestovat u spolkové rady[289], pak budu pravděpodobně zatčen nebo přinejmenším na mne bude podána žaloba atd. V každém případě velkolepý poprask! To v krátkosti Vám na vědomí; a nebudu-li to moci udělat já, dojdou další sdělení prostřednictvím někoho jiného. Budete-li mi psát, uveďte na obálce adresu: ‚Mad. Brenner-Guéniard, magasin de modes, Basle'** a dovnitř na zapečetěný dopis pro mne napište pouze: ‚Pro Jacquese'. Rukopis o státním převratu*** uložím na bezpečném místě. Adieu, doufám, že brzy

* K. Marx, „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".
** „Paní Brennerová-Guéniardová, módní dům, Basilej".
*** K. Marx, „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta".

sdělím víc, než vím zatím nyní. Uveďte bezpečnou adresu: Vaše a Bambergerova jsou příliš známé.

Váš

*Jacques**."

Nu, qu'en pensez-vous, mon cher mâitre renard?** Prodal mě ten „švýcar"*** za hotové pruské vládě? Šest neděl na druhé straně hranic v jedné vsi, afektovaná vystrašenost, ani slovo o výtiscích, které zůstaly ve Švýcarsku, přes moje naléhání ani jeden exemplář nebyl poslán sem!

Pak nemá za takových okolností člověku přejít chuť k psaní! Pořád jen pracovat pour le roi de Prusse†!

Co dělat? Vždyť takhle ten „švýcar" vyklouznout nesmí.

Pokud jde o Danu, ten mou směnku *honoroval*. „Hodný" Bamberger mi na ni dal nejdříve 5 liber, pak mě nechal 14 dní zbytečně běhat do City a zpátky, až konečně zaplatil tento týden, když už moje hospodyně po týdny bez přestání „kvílela" (doslova). Od té doby jsem poslal do „Tribune" už zase 7 článků. Zítra pošlu zase jeden.[290] Byl bych se teď už z toho dostal, kdybych neměl na hřbetě ten prokletý konsolidovaný dluh. A i ten bych byl ze značné části splatil, kdyby mě ten mizerný Švýcar nebyl přivedl zase na mizinu.

Musím teď nutně, abych si Danu naklonil, napsat delší článek o haute politique††. Tedy ohavná východní otázka, s níž se mi nějaký ubohý Yankee odtud pokouší v „Tribune" dělat konkurenci.[291] Ale tato otázka je především vojenská a geografická, není tedy z mého oboru. Musíš se tedy ještě jednou obětovat. Co bude s tureckou říší, to je mi „španělskou vesnicí". Nemohu tedy zaujmout žádné všeobecné stanovisko.

Jen pro novinový článek — kde by ostatně bylo potřeba vyhnout se vlastní otázce s pomocí vojensko-geograficko-historické

* Schabelitz.

** Co tomu říkáš, milý ferino lišáku?

*** V originále slovní hříčka: „suisse", „švýcar" — vrátný, kostelník, žoldnéř.

† doslova: pro krále pruského; nadarmo.

†† vysoké politice.

drapérie — mi připadají nutné tyto záchytné body, vyplývající přímo z černohorské záležitosti[268]:

1. Přes všechny pletichy a politikaření v novinách východní otázka nikdy nedá *podnět* k evropské válce. Diplomacie ji vždycky znovu zatušuje, dokud všeobecný poprask neskoncuje s tím tutlání i tady.

2. Ruské pronikání v Turecku. Rakouské choutky. Francouzské ambice. Anglické zájmy. Obchodní a vojenská důležitost tohoto jablka sváru.

3. V případě všeobecného poprasku Turecko donutí Anglii, aby se postavila na stranu revoluce, neboť se tu nutně dostane do kolize s Ruskem.

4. Nutný rozpad muslimské říše. Tak či onak padne do rukou evropské civilizace.

Momentálně by bylo potřeba se ještě zvlášť zastavit u černohorské záležitosti a u žalostné role, kterou teď oficiálně hraje Anglie. Sultán ustoupil jen proto, že mu Anglie a Francie nepřislíbily pomoc. V této otázce obě země pod maskou entente cordiale koketovaly jedna proti druhé se Svatou aliancí.[292] Potom je třeba poukázat na to, že vládnoucí oligarchie v Anglii musí padnout už také proto, že není schopna hrát svou starou roli navenek — udržovat anglickému *národu* náskok vůči kontinentu.

To všechno je velmi ubohé, ale potřebuji zkrátka jeden nebo dva články o této otázce, abych vyřídil svého konkurenta.

Tvůj
K. M.

Tvůj překlad mého článku o rodu Sutherlandů* je skvělý I mně samotnému se zdá, že bych dokázal slušně psát anglicky, jen. kdybych měl Flügela[293], mluvnici a lepšího korektora, než je Mr. Pieper.

Dnes napiši ještě jednou na kontinent. Podaří-li se mi dostat dohromady tolik peněz, když teď se Schabelitzem nic není, že

* „Volby. — Finanční komplikace. — Vévodkyně ze Sutherlandu a otroctví".

moje žena bude moci aspoň klidně počkat, než bude vystavena a vrácena zpátky druhá směnka na Danu, kterou tentokrát chci vyhnat na 30 liber, přijedu možná v dubnu na nějaký den k Tobě, abych načerpal nové síly a abych si s Tebou jednou nerušeně poklábosil o nynějších poměrech, které podle mého názoru musí brzo vést k zemětřesení.

„Morning Post" tvrdí, že v Lancashiru zaměstnávají továrníci své dělníky už jen na zkrácenou dobu, že prosperita se blíží ke konci atd. Jak to s tím vypadá?

Tvůj
K. M.

Až do této chvíle — a je půl dvanácté — Dronke ještě nepřinesl čís. II*. Ten hoch patrně ještě leží. Tihle chlapi jsou hotové bačkory. Při tom, jak jsou líní, neschopní odolávat a při každém pressure from without** hned na hromádce, se s nimi vůbec nic nepořídí. Budeme muset svou stranu rekrutovat úplně znova. Cluss je dobrý. Reinhardt v Paříži je pilný. Lassalle, přes všechna „ale", je tvrdý a energický. Pieper by nebyl k zahození, kdyby byl méně dětinsky ješitný a víc přemýšlel. Imandt a Liebknecht jsou houževnatí a každý svým způsobem prospěšný. Ale to všechno není žádná strana. Bývalý poručík Steffen, kdysi svědek v kolínském procesu, teď učitel v jednom ústavu u Londýna, se mi zdá dobrý. Lupus stárne ze dne na den a je čím dál vrtošivější. Dronke je a zůstane „roztomilý zahaleč".

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* druhou polovinu pětilibrové bankovky (viz tento svazek, str. 251).
** tlaku zvenčí.

100

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester 11. března 1853]

Milý Marxi,

články dostaneš za pár dní; jak vidím, zabýval jsem se Urquhartem* v pravý čas. Bohužel je už příliš pozdě na zítřejší parník, protože v kanceláři budu stěží hotov dřív než v 8 hodin a přece jen potřebuji ještě nějakou přípravu. Že tatík Dana teď platí 2 libry a promptně honoruje směnku, je skvělé, takhle se přece nakonec postavíme na nohy. Nikdy bych ostatně nevěřil, žes už za tu krátkou dobu poslal sedm anglických článků; až přijedeš sem, na což se velice těším, určitě se za týden naučíš anglicky víc než u Mr. Piepera za 6 neděl.

Co se týče monsieur Jacquese**, je docela možné, že ten hošík chce napodobit kousek, který udělal pan Jenni (jemuž se velmi podobá) s bádenskou vládou, totiž prodat část nákladu*** německým vládám a s druhou částí pak udělat o to lepší obchod. Nemám ho za tak špatného, že by rovnou prodal všecko. Ten strach u knihkupce zavedeného v Basileji může být přece oprávněný, basilejská vláda nerozumí žertům a udržuje dobré sousedství s Bádenskem. Především trvej na tom, aby Ti teď bezodkladně poslal alespoň nějaké výtisky prostřednictvím zasílatelství, tj. po železnici, v balíku adresovaném přímo na Londýn, anebo třeba na adresu Ermen & Engels Manchester. Nikoho nenapadne otevřít

* Viz tento svazek, str. 252–254.
** Schabelitze (viz tento svazek, str. 255–256).
*** Marxovy brožury „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".

takový balík, a i když se to stane, celá ta historie už přece stejně praskla. Podezřelé je, že doposud nechtěl dát z rukou *ani jediný exemplář*. Cožpak nezná žádného basilejského továrníka, který posílá do Londýna stuhy ap. a k jehož zásilce by to mohl přibalit?

Na lancashirské historii v „Morning Post" není nic víc, než jsem Ti napsal včera.* Obě přední anglické přádelny jemné příze, Hontdsworth a Murray, nám včera na dotaz na ceny odpověděly, že udávat nám ceny by nemělo smysl, poněvadž jsou zadány nadlouho dopředu a nemohou přijmout ani jedinou novou objednávku. Ti dva mají dohromady v chodu asi 150 000—200 000 vřeten na dopřádacích strojích. Naproti tomu hrubá kroucená příze, čís. 6/16, nejde nijak na odbyt, právě pro tu historii s domestiky, které váznou nejen tady, ale i v Americe a v Německu.

Konkurujícího Yankeeho** musíme zničit tím, že předvedeme svou vševědoucnost. Podívám se ještě na pár knížek o Turecku, v Atheneu[193] jich je spousta.

Není nijak potěšující dovídat se, jak naši přátelé upadají. Ti „lepší" se v rozhodujícím okamžiku zase vzpamatují, ale netěší nás, že se tito občané z minulých zápasů nijak nepoučili a nejsou proto o nic moudřejší, když se pouštějí do nových. Lassalle je vedle Clusse daleko nejspolehlivější ze všech, a bude zejména od toho dne, až se statky hraběte Hatzfeldta neodvolatelně stanou veřejným vlastnictvím.[294] Má své vrtochy, ale je také straně oddaný a ctižádostivý, a ty jeho malé postranní choutky a privátní historky, za nimiž vždycky půjde pod veřejnými záminkami, ty už přece známe. S tím rekrutováním je to kapitola sama pro sebe, věřím, že jakmile budeme zpátky v Německu, najdeme dost talentovaných mládenců, kteří v tomto mezidobí neokoušeli zakázané ovoce nadarmo. Kdybychom byli měli prostředky, tak jako před rokem 1848, na 2—3 roky vědecké a slušně zajištěné propagandy s knížkami o všem možném, byli bychom na tom mnohem líp. Ale to nešlo, a teď už je bouřka na spadnutí. Měl bys dodělat svou Ekonomii[56], mohli bychom ji pak, jakmile budeme mít noviny, týdně otiskovat, a co lid nepochopí, vykládali by žáci — dobře i špatně,

* Viz tento svazek, str. 254, 258.
** Pulszkého (viz tento svazek, str. 256).

ale v žádném případě ne bez účinku. Tím by všechny naše spolky, které se potom obnoví, získaly podklad k debatě.

To, že Dana bez reptání zaplatil 2 libry za článek, je nejlepší důkaz, jak jsi v „Tribune" dobře zapsán. Přece jen má něco do sebe, že jsme ze všech stran evropské revoluce jediní, kteří svou věc předložili *anglo*-americkému publiku. O těch druhých Yankeeové nevědí zato vůbec nic, neboť Kossuthovy tlachy měly jen jediný obsah: peníze a intervenci pro velikána Kossutha. Na příští směnku dá monsieur Bamberger určitě větší zálohu, když ta první byla tak hladce zaplacena.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

101

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 22.[—23.] března 1853

Milý Engelsi,

Tvůj článek o Turecku* je báječný. Odeslán.

Nevím, zda jsi četl následující zprávy o „*významu*" Turecka, které přinesl v jednom z posledních čísel „Economist":

„Zatímco náš obchod s Rakouskem a Ruskem je buď ustálený, nebo se zmenšuje, obchod s Tureckem se rychle rozrůstá. Nejsme s to uvést, jaký podíl našeho vývozu si najde cestu do Rakouska přes Německo, ale soudíme, že [je] jen nepatrný. Náš přímý obchod s Rakouskem je naprosto bezvýznamný. Náš vývoz britských výrobků do rakouských přístavů na jaderském pobřeží (do těch několika málo, které Rakousko má) nebyl až do roku 1846, kdy dosáhl výše 721 981 liber št., uváděn odděleně od vývozu do ostatní Itálie. Roku 1850 klesl na 607 755 a roku 1851 stoupl na 812 942 liber št. Náš vývoz do Ruska činil v letech 1840 a 1841 průměrně 1 605 000 liber št., v letech 1846 a 1847 1 785 000 liber št. a v letech 1850 a 1851 1 372 000." „Náš vývoz do tureckých držav včetně Egypta, Sýrie, Palestiny, Moldavska a Valašska se vyvíjel takto:

	£		£		£
1840	1 440 592	1844	3 271 333	1848	3 626 241
1841	1 885 840	1845	3 134 759	1849	3 569 023
1842	2 068 842	1846	2 707 571	1850	3 762 480
1843	2 548 321	1847	3 530 589	1851	3 548 959

* Viz část o Turecku v článku K. Marxe a B. Engelse „Britská politika. — Disraeli. — Emigranti. — Mazzini v Londýně. — Turecko".

Náš vývoz* je tedy *třikrát* větší než náš vývoz do Ruska a téměř dvojnásobný než do Ruska a do Rakouska dohromady."**

Tolik „*The Economist*"[295].

V samotném anglickém kabinetu je určitě veliký spor o „tureckou otázku", neboť Palmerstonův orgán, „Morning Post", hraje na jinou notu než „*Times*".

Disraeli byl šťastně zbaven vůdcovství „veliké konzervativní strany" a sir John Pakington, jinak zasmušilý muž, nastoupil na jeho místo. To je poprvé od roku 1828, co má strana toryů nějakého „vůdce", který je stejně zabedněný jako většina jejích členů.

Viděl jsi, že při posledním hlasování o návrhu zákona o církevním pozemkovém fondu, kdy ctihodný Russell ze tří klauzulí, které předložil, osobně navrhl vypustit třetí klauzuli, kabinet zvítězil jen díky hlasům konzervativní menšiny.[296] To je špatné znamení.

Mazzini je tu už několik dní, ale prozatím ještě inkognito.

Že je „drahý Aberdeen"[297] velmi ochoten zpražit emigranty, můžeš vidět z toho, že minulý týden prováděla anglická policie jakousi statistiku emigrantů. Dva až tři detektivové procházeli jedno náměstí za druhým, jednu ulici po druhé a zapisovali si, co zjistili — většinou u sousedů nebo u blízkých *hospodských*. Ale ve výjimečných případech — například v domě Pulszkého, ten mizera sám je teď v Americe — vnikli pod záminkou, že byla spáchána krádež atd., přímo do obydlí emigrantů a prohlíželi jejich doklady.

Ctihodný Barthélemy vyvázl se dvěma měsíci vězení.[220] Ledru-Rollinovi vzkázal ten nestoudný chlap, že prý ho zastřelí jako psa. Ledru-Rollin mu vzkázal, že prý s takovým člověkem se nebude střílet nikdy. Barthélemy zase odpověděl, že když prý chce někoho přimět k souboji, ví už, kudy na to — veřejně zfackovat, naplivat do tváře a podobné věci jsou prý osvědčené prostředky. Nato mu dal Ledru-Rollin na vědomost, že prý by se Barthélemy v takovém případě seznámil s jeho holí a s anglickým

* do Turecka.

** Uvedené výňatky z listu „Economist" cituje Marx anglicky.

policejním soudcem. Tenhle Barthélemy se chce mermomocí stát Rinaldo Rinaldinim emigrace. Taky ctižádost.

Tatík Willich přistál v New Yorku. Přítel Weitling mu uspořádal banket, na kterém se sešlo tři sta osob a kam se Willich dostavil s ohromnou rudou šerpou, měl dlouhou řeč, v níž se pravilo, že chléb má větší cenu než svoboda, a od Weitlinga obdržel *meč*. Potom vystoupil Weitling a dokazoval, že Ježíš Kristus byl první komunista a že jeho nástupcem není nikdo jiný než známý Wilhelm Weitling.

Dostal jsem dopis od Schabelitze, který přikládám. Je z něho patrné, 1. že sice politicky nezradil, ale že si počínal neskonale pošetile; 2. že mě chtěl a dosud chce napálit alespoň obchodně. Původně a podle smlouvy měl vytisknout jen 2000 výtisků. Z jeho dopisu plyne, že vytiskl víc. Kolik? To ještě neříká ani teď. Zároveň dr. Feddersen odpověděl Dronkovi, který mu psal o té záležitosti. Potvrzuje Schabelitzův dopis, ale zároveň sděluje, že podle jeho názoru proti Schabelitzovi už nebude vedeno další soudní vyšetřování. Jde o to, *co nyní dělat?* Pruská vláda by tu věc chtěla ututlat, tolik o to stojí, že ministr zahraničí* slídí po jakési „Teorii komunismu", kterou prý jsem publikoval v Basileji. Obecenstvu má být tedy zatajen dokonce i název. *Co dělat?*

Schabelitz mi poslal dva výtisky, jeden přímo mně, jeden Freiligrathovi, za které jsem musel zaplatit celkem 15 šilinků. Pěkný *příjem*. Dosud se mi nepodařilo té bandě výtisky vyrvat. Ale myslím, že do středy (zítra) jeden dostanu a odešlu zároveň s balíčkem, který už je dlouho pro Tebe přichystán.

Zerffi je tu. Uprchl z Paříže při razii na cizí dopisovatele. Myslí si, že ho přítel Bangya (kterému se prý ostatně, en passant, vede špatně a chce se sem v květnu zase dostat) denuncoval v „Kölnische Zeitung" jako autora několika článků kompromitujícího obsahu pro „světlovlasou panovnici"**. Zerffi je žvanil, ale o uherských poměrech má samostatnější a správnější názory, než jsem jinak slyšel od těch, kteří odtamtud emigrovali. Je to možná tím, že není původem Maďar, ale „Šváb", a nejen Šváb, ale syn

* Je zřejmě míněn Manteuffel.
** Eugénii Montijo, manželku Napoleona III.

Žida z Hannoveru, který se pravděpodobně jmenoval Cerf a pomaďarštil se na Zerffiho.

Naši lidé v Německu jsou přece zatraceně líné kůže. Neproniklo sem od nich ani slovíčko. Viděli teď v novinách, že vyšla brožura o jejich věci. Ale ani se neinformují. Ti chlapi na nic nereagují, vůbec nemají elán. Baby — voilà tout*.

V Manchesteru jsi asi stěží četl jednu podařenou zprávu otištěnou v „*Nation*". Anděl Montijo trpí totiž krajně nedelikátním neduhem. *Pšouká* o sto šest a není schopna to potlačit ani ve společnosti. Dříve proti tomu používala jako léku jízdu na koni. Teď si, když jí to Bonaparte zakázal, „ulevuje". Ce n'est qu'un bruit, un petit murmure, un rien, mais enfin, vous savez, que les Français ont le nez au plus petit vent.**

Neslyšeli jste v Manchesteru ještě nic o Werthovi?

Tvůj
K. M.

23. března. Na naši třířádkovou výzvu, a to se jmény nás všech***, došla včera pokladníkovi Freiligrathovi zásilka 20 liber 17 šilinků pro Kolínské od tělocvičného spolku z Washingtonu.

Schimmelpfennig zdědil po Brüningkové 1000 liber št.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a angličtiny

* tak je to.

** Není to nic víc než malý bzukot, takové brumlání, takové nic, ale Ty přece víš, že Francouzi zvětří i sebemenší závan.

*** Viz tento svazek, str. 226.

102

Engels Marxovi

do Londýna[298]

Milý Marxi,

vracím zároveň dopis od Clusse. Ta věc se ovšem bude muset ponechat v klidu, dokud nebudeme mít v rukou celý Hirschův dokument spolu s jeho prvním prohlášením (víš o něm něco bližšího?), které zadržel Weydemeyer.[299] Záležitost s Bangyou není příjemná, nicméně je koneckonců lepší vyřídit ji teď než později. Jak jsi mi psal, máš přece nyní všechny důkazy proti Bangyovi v rukou a je tu přece i Zerffi, aby dosvědčil onu záležitost s Greifem*. Protože teď víme, co bude dál, máme čas náležitě připravit svou odpověď. Najdu si dopisy od Bangyi a od falešného Collmanna**. Brožura*** se může pro mne za mne vytisknout v Americe.

V Hirschově výpovědi jsou některé věci docela správně, např. s Tvým dopisem z Manchesteru[300]. Přitom ovšem pořádně lže a zamlčuje. Tak zapomíná povědět, že zřejmě ne bez úmyslu cestoval za Tebou do Manchesteru, a jednou v neděli nás ještě s jedním flákačem potkal na Bury New Road, a když nás míjeli, zavolal docela hlasitě: „Dobrý den, Marxi!" Vzpomínáš si jistě, jak jsme se divili, kdo by to mohl být, a on to náš milý Hirsch. Totéž platí o historii s dopisem paní Danielsové a s domovní prohlídkou.[210]

Je komické, kolik se teď vynořuje cooperovských vyzvědačů[207]. Chenu, Cherval, Hirsch. Dobré je Hirschovo svědectví, že Bangya nemohl o Tobě nikdy podat jiné zprávy než soukromé klepy.

* Viz tento svazek, str. 221–223.
** Viz tento svazek, str. 216–217, 233–234.
*** K. Marx a B. Engels, „Velikáni emigrace".

Osoby, o nichž se tam mluví, je nutno prozkoumat. Lanckoroński je zřejmě ten, kterého jsi jako „hraběte L." označil v kossuthovsko-bonapartovském článku* za ruského agenta. Pokud jde o Bangyu, plně nás kryjí Kossuth a Szemere, a když měl v rukou Szemerův rukopis[63], proč by nemohl mít i náš? Je velice dobře, že jsme si *vždycky všecko*, co nám přišlo do ruky, *schovávali*.

À propos. Dronke nedávno tak strašně nadával, že ode mne nemohl dostat Reichenbachův oběžník[246] hned, a já ho teď vidím v balíku amerických novin otištěný nejméně desetkrát. Nemohl si to ten lenoch najít sám?

K věci. Nemyslím, že se prozatím, tj. dokud nebudou úplně prostudována akta, může něco dít veřejně; pouze přípravné kroky, mj. také vypátrání, odkud se ten dokument vzal a kde je Hirsch teď, co provádí; v případě nutnosti konfrontace toho chlapíka, aby se z něho vymáčklo další písemné prohlášení. Fleuryho záležitost s krádeží[301] budu také hned dál zkoumat, bohužel můj informátor, který ho osobně zná, je nemocný. Jenom mi obstarej hned potřebný popis osoby atd.

Americké noviny, které jsi mi poslal, jsem dnes z větší části prohlédl. Ledacos je velmi zábavné, ale prokousat se takovou hromadou je přece jen únavná práce a člověk z ní hodně zpitomí. Velmi hezké jsou naproti tomu Clussovy dopisy. Jak vidím, jsou „Odhalení" už v „Neu-England-Zeitung"[211]; je to ale k zlosti, že je Weydemeyer nedal do „Criminal-Zeitung". Bude teď aspoň muset přinést hlavní obsah — až pojede příští parník, naznač mu to hezky bez obalu, jinak ho to nakonec ani nenapadne.

Kupu „Demokratů" (newyorských), v nichž uveřejňuje své články Weydemeyer, jsem ještě nepřečetl, to si schovávám na dnes večer.

Mezi námi řečeno, teď už je mi úplně jasné, že monsieur Bangya přece jen vyzradil Kothesovu adresu**. Dobře, že to nikdo neví.

Jestliže se ta historie s Hirschem a Bangyou víc zaplete,

* „Činnost Mazziniho a Kossutha. — Spojenectví s Ludvíkem Napoleonem. — Palmerston".

** Viz tento svazek, str. 209.

bude nás nakonec, až přijedeš, čekat nová práce. Jak to vypadá s Tvou cestou? Čekám, že Tě tu přece jen uvidím nejpozději v květnu.

Můj páteční dopis[302] se 3 librami jsi už jistě dostal. Srdečný pozdrav Tvé ženě.

Tvůj
B. E.

[Manchester] v sobotu 10. dubna [1853]

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

103

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 23. dubna 1853
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

S Pieperem je to opravdu tak.[303] Bangya je zase tady, Stieber a Goldheim také. *Přiložený lístek psaný tužkou mi pošli ihned zpátky.** Co tomu říkáš?

Mohu teď zase vystavit na New York směnku na 30 liber. Bamberger ji nevezme, ale mám jinou vyhlídku. Vyjde-li to, přijedu na týden od 1. do 7. května k Tobě, nebudu-li Tě obtěžovat.

Jestliže Ti to čas dovolí, byl bych moc rád, kdybych mohl od Tebe mít do pátku článek o *Švýcarsku*. Ty ses tím zabýval už x-krát, kdežto já ty osoby atd. neznám. Článek by ale *nesměl* být na pokračování. Jeden článek o Švýcarsku je na velikost té země ažaž.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 271—272.

104

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 26. dubna 1853

Milý Frederiku!

Obávám se, že ze zamýšlené cesty nebude nic. Bamberger mi směnku nemůže diskontovat a Friedländer, který napůl slíbil, nakonec nechce. Psal jsem kvůli tomu Strohnovi,[304] pokládám to však za pouhou formalitu, kterou jsem splnil pro uklidnění svědomí a kvůli své ženě, ale nevěřím, že by to mělo nějaký výsledek.

V souvislosti se zprávou, ve které oznamuji redakci „Tribune", že Mazzini je zde — teď to zase jeho přátelé popírají, ale myslím, že na jeho příkaz — (táž zpráva obsahuje *první* článek o Turcích*), uveřejňuje „Tribune" malý úvodník o tom, jak šťastně Mazzini proklouzl, a poznamenává při té příležitosti:

„V souvislosti s tím pokládáme za vhodné patřičně ocenit pozoruhodnou pohotovost dopisovatele, jehož zásluhou můžeme přinést tuto zajímavou zprávu. Pan Marx má velmi vyhraněné vlastní názory, z nichž některé ani zdaleka nesdílíme, ale kdo nečte jeho dopisy, opomíjí jeden z nejpoučnějších zdrojů informací o hlavních otázkách současné evropské politiky."[305]

Jak vidíš, pevně jsem tam zakotvil. Mimoto jsem dostal velmi zajímavý dopis od Clusse s dvěma čísly Hirschových přiznání (ještě neukončených).[299] Zatím Ti to neposílám, protože mi snad ještě nějaká náhoda umožní, abych sám přijel a přivezl to s sebou.

* K. Marx a B. Engels, „Britská politika. — Disreali. — Emigranti. — Mazzini v Londýně. — Turecko".

Přijedu-li, rozhodně Ti to předem oznámím. Kdy se objeví Tvůj otec, s kterým bych se nechtěl srazit?

Kdyby mi tu jen Dana, jak už jsem ho třikrát žádal, určil nějakou banku, byl bych aspoň z nejhoršího venku.

Ad vocem Hirsch: Původně jsem souhlasil s Tvým názorem*, ale věc se má přece jen jinak. Stieber a Goldheim jsou určitě tady, aby s Berlínem „zprostředkovali" Kossuthovo prachové spiknutí[306]. Tentýž člověk, který mi poslal ten anonymní cár papíru, napsal v týž den doslova následující dopis Schärttnerovi a Göhringerovi:

„Londýn 21. 4. 53

Oznámení.

Nedávno sem přijeli: policejní rada Stieber a Žid Goldheim, policejní komisař, oba z Berlína. (Obrať.)

Popis

Stiebera	*Žida Goldheima*
Střední postavy (asi 5 stop)	asi 6 stop
Vlasy: černé, krátké	černé, krátké
Kníry: dto, dto	dto, dto
Barva obličeje: žlutý a vyžilý.	žlutý, odulý obličej.
Nosí úzké tmavé kalhoty, modrý volný kabát, látkový klobouk, který se dá sklapnout, a brýle.	Nosí černé kalhoty, žlutobílý volný kabát, černý klobouk.

N.B. Oba chodí pravidelně spolu a doprovází je *Hirsch*, obchodní sluha z Hamburku, Haering, poštovní expedient, z Willichova rodiště. Stieber a Goldheim měli dnes poradu s Bangyou. Stieber a Goldheim docházejí pravidelně každý den mezi 11.—3. hodinou na pruské vyslanectví."

Myslím, že autorem je Henry de L'Aspée, přítel a krajan

* Viz tento svazek, str. 267.

O. Dietze, týž uražený policista, který, jak se asi pamatuješ, se s námi měl sejít kvůli dalším odhalením, až sem přijedeš. Vidíš, jaký dává „Hirsch" dobrý příklad. Nic nemohlo Willichovi-Kinkelovi přijít víc nevhod.

Farewell.*

Tvůj
K. M.

Co se týče té libry**, dám každému 10 šilinků, protože Pieper, pokud vím, má naději, že teď dostane své peníze bez procesu. Trápí ho, chudáka, zatraceně syfilis a přitom se mu vede špatně a je příliš lehkomyslný, než aby se držel.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Měj se dobře.
** Jde o peníze Dronkovi a Pieperovi.

105

Engels Marxovi

do Londýna[307]

Milý Marxi,

přikládám článek[308] a libru šterlinků. Kdyby snad některý z obou pretendentů* hořekoval, utěš ho, že na něj dojde příští týden.

Čím dřív Ty sám přijedeš, tím líp. Ložnice v mém domě je připravena.

Ve Francii už obchod zřejmě upadá. Zejména poklesl přímý dovoz bavlny z Ameriky. Americký export za období od 1. září do 6. dubna každého roku vypadá takto:

	1853	1852	1851	1850
Do Anglie	1 100 000	930 000	757 000	592 000
Do Francie	257 000	302 000	246 000	192 000
Do všech ostatních zemí	204 000	189 000	163 000	105 000

Takže Francie je *jediná* země, která přes kolosální americkou sklizeň koupila *méně* než v minulém roce a stěží víc než v roce politických svízelů 1851, où l'ordre et la société allaient s'engloutir dans le gouffre socialiste**. V dovozu z roku 1852 se projevuje momentální magický účinek státního převratu, rok 1853 ukazuje jeho rub. Něco pořád ještě šlo z Liverpoolu do Havru, ale ne už tolik jako dřív. Ani jinak se nezdá, že by průmysl ve Francii právě

* Dronke a Pieper.
** kdy pořádek a společnost málem pohltil socialistický vír.

vzkvétal. Tentokrát vypadá ta věc opravdu vážně a je speciálně důsledkem toho, že francouzské zboží je vytlačováno na zahraničních trzích domácími výrobky. Kolosální vypovídání dělníků ze země v letech 1851—1852 začíná přinášet ovoce; jsem přesvědčen, že přispělo zejména k rozšíření a zlepšení anglických a amerických továren na pařížské artikly, předměty z bronzu atd. Dnes může strana pořádku vyhánět proletariát za hranice ještě tisíckrát méně beztrestně než dřív. I v nejhlubším míru by francouzský průmysl při tomto neustálém používání komplotu jako prostředku vlády a při věčně se obnovujícím vypovídání proletářů ze země musel jít k čertu; Angličané a Yankeeové věru dovedou využít z nich tu část, která se jim hodí!

Tak kdy přijedeš?

Tvůj
B. E.

[Manchester] 26. dubna 53

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

106

Marx Engelsovi

do Manchesteru [309]

[Londýn] 27. dubna 1853
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Právě jsem byl s Freiligrathem u Gerstenberga, a je naděje, že do pátku dostanu na směnku, i když nebude diskontována, aspoň zálohu. Se Strohnem samozřejmě nebylo nic. Tak je pořád ještě možné — což bych si velice přál — že k Tobě přijedu.

Buď tak hodný a odpověz *obratem* na následující otázku, kterou mým prostřednictvím klade malý Bamberger — (ten chlapík totiž může ještě někdy být užitečný) —:

madapolam pro italský trh potištěné kaliko dto firmy vyrábějící slaměné zboží dto	dobré firmy pro nákup v Manchesteru

Článek[308] a libru št. pro Piepera a Dronka jsem dostal.

Teď s jistotou vím, že moje zprávy o přítomnosti Mazziniho v Londýně* byly pravdivé.

Hirsch byl předevčírem u ruského konzula a téhož dne se ve Fleuryho domě sešel se Stieberem a Goldheimem.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 263.

107

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

nevíš-li, co si lepšího počít s tou směnkou, pošli mi ji obratem (včas pro páteční poštu do Ameriky). Myslím, že ji budu moci nechat vyplatit prostřednictvím jednoho Yankeeho a Tobě na ni dát zálohu nějakých deset liber, než přijde zbytek — tj. před 1. květnem peníze dostat nemůžeš, ale *2. května* tam těch 10 liber máš zcela *určitě*. Napiš, zda za takových okolností můžeš přijet, a je-li to možné, přijeď, peníze můžeš své ženě poslat sám.

V každém případě mě předem upozorni, abych při Tvém příjezdu nebyl náhodou pryč.

Stará knihovna P. Ermena je nám také zase k dispozici.

Tvůj
B. E.

[Manchester] ve středu [27. dubna 1853]

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

108

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 28. dubna 1853
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Dnes jsem byl s Freiligrathem znovu u Gerstenberga. Dal mi „zalepený" doporučující dopis na Spielmanna v Lombard Street. Odmítnutí. Gerstenberg — jako hlavní kinkelovec — to samozřejmě nebral nijak vážně.

Posílám Ti teď směnku; s dopisem, který odejde zítra*, to dělá 32 liber.

Bamberger mi chce půjčit 2 libry, abych mohl nechat ženě pár šilinků a s ostatkem cestovat k Tobě. *Odjedu v sobotu ráno.*[310] Zítra to není možné.

Tvůj
K. Marx

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx a B. Engels, „Raketová aféra. — Švýcarské povstání" a B. Engels, „Politická situace švýcarské republiky".

109

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

v příloze poslední novinky z Ameriky. Mám tu ještě několik výtisků „Criminal-Zeitung" s Weydemeyerovým[311] a Tvým prohlášením*, a pošlu je počátkem příštího týdne, abyste jich mohli použít; jeden exemplář tu nechám pro Dronka a pro archív.

Ať je Freiligrath tak hodný a oznámí Weydemeyerovi nebo Lièvrovi, že došlo oněch 25 liber, které přikládám,[312] já dnes už nestačím Weydemeyerovi napsat. Jak to ale ti mládenci svedli směnit 125 dolarů za 25 liber, to mi není jasné, podle posledního newyorského kursu šterlinku ze 4. května se 54 pence = $109^3/_4$ centu, čili i při 110 centech by se 125 dolarů = 25 librám 11 šilinkům 4 pencím, takže se na kursu ztratilo $^3/_2$ pence na každý dolar.

Táta mi konečně napsal. To, co jsem čekal: jen proboha nedělat žádný skandál, počkat, až přijede, a pak se mnou půjde na burzu. Obchody jdou příliš dobře, takže se člověk nemůže pouštět do velké hádky. Ostatně pro mne za mne, když můj vážený papá nemá nic proti tomu, nač *já* se mám o to svinstvo starat?

Tvůj
B. E.

[Manchester] v pátek 20. května 53

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Hirschova dobrovolná přiznání".

110

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 21. května 1853
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Ještě dnes bude odeslána směnka na 25 liber Freiligrathovi, který má její přijetí ihned oznámit Lièvrovi.*

Přikládám adresu na Wolffa**, který pořád ještě bručí. Ostatně jsem se teď, kdy ledacos teprve vychází najevo, přesvědčil, že Dronke hrál na můj účet velice ubohou roli tlachala, klevetníka a lháře. To je rozhodně jediná činnost, k níž se tato domýšlivá miniatura Blanquiho, kterým by chtěl mermomocí být, vůbec hodila. Při všem svém pomlouvání byl nakonec od hlavy až k patě tak prolhaný, že už sám nevěděl, co říká, nebo co kdy řekl.

Žádné další exempláře Weydemeyerova či mého prohlášení*** už mi proboha neposílej. Jen tady leží obou 14 kusů, které jsem dostal předevčírem. Bylo by bývalo důležitější, kdyby byl Weydemeyer poslal aspoň 2 nebo 3 exempláře „Hirschových" odhalení[299]. Např. ve Švýcarsku by jeden mohl potřebovat Schabelitz, bude-li jeho proces pokračovat. Weydemeyerova nezbytná tisková chyba, podle níž Bangya dělá něco „podobného" místo „pověstného", je podařená.

Jinak tu není nic nového. Poslal jsi Blindovi, kterého jsem ještě neviděl, jeho Gercena[261]?

* Viz předchozí dopis.
** Wilhelma Wolffa.
*** „Hirschova dobrovolná přiznání".

„People's Paper" jde nahoru a je zatím finančně zabezpečen. Jones svolává na 19. června a následující dny masové mítinky do Blackstone Edge, Skurcoat Moor, Mount Sorrell a Nottingham Forest.[313]

À propos. Pieperovi jsem mohl dát jen 10 šilinků, protože jsem kvůli Strohnovi, který špatně vypsal vlaky, zmeškal „parlamentní vlak"[100] a musel jsem tedy jet II. třídou.[314]

Dej o sobě brzy vědět.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

111

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester, kolem 26. května 1853]

Milý Marxi,

tak bomba konečně vybuchne, jak uvidíš z přiložené korektury a z Weydemeyerova dopisu.[315] Způsob, jakým se chce Willich z toho vyvléknout, je rozhodně podivný; jistě se výtečně pobavíš těmi ubohými vytáčkami a rozpačitě kostrbatým stylem. Ťalo ho to do živého. Otec Schramm* jej ale v Cincinnati zřejmě těžce urazil; všecko je k něčemu dobré. Jedno je jisté: po *tomto* prohlášení může náš rytíř stržit jen ještě větší blamáž.

Tak tedy protože „New-Yorker Criminal-Zeitung"!!!!!! uveřejnila útoky na Willicha, *proto* se tento šlechetník cítí nucen prolomit své hrdinné mlčení.

„Im **höchsten** *Fall*"!** Tak u Willicha nepadají tělesa *dolů*, ale *do výšky*. Adié tíže. Ten chlap se úplně zbláznil. A zase ta historka se zákeřnou vraždou! Teď také hned uvidíme, jak na kolbiště vstoupí s prohlášením atd. Schramm.[316]

Pro uklidnění Ti mohu sdělit, že „Neu-England-Zeitung" mi dnes avizovala zásilku 420 exemplářů „*Odhalení*"*** na **mou** adresu, takže je dostanu asi zítra nebo nejpozději do týdne, jestliže ovšem balík nebyl odeslán posledním parníkem. Ti chlapi jsou natolik drzí, že mě vyzývají ke spolupráci v poloanonymním dopise podepsaném „Redakce ‚Neu-England-Zeitung'" — to ještě chybělo!

* Conrad Schramm.
** „V krajním případě," doslova: „v nejvyšším pádě."
*** K. Marx, „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".

V každém případě je dobré, že teď máme v „Reform“[317] orgán, kde, i kdyby všechno selhalo, se dá umístit ledacos polemického proti Willichovi a spol. Kellnera ta hádka strhává čím dál víc.

Weydemeyerova tisková chyba Tě nesmí udivovat. Víš přece, že Weydemeyer místo něčeho „pověstného“ vždycky svede jen něco „podobného“.*

Mrňous** sem přijede příští neděli. Jsem velice zvědav, jak si vede jako příručí v Bradfordu. V každém případě mu starý Buckup zřejmě dává pořádně zabrat.

Včera jsem přečetl knihu o arabských nápisech[318], o níž jsem Ti říkal. Ta věc není nezajímavá, třebaže to z každé stránky odporně čiší páterem a apologetou bible. Jeho největší triumf je, když může *Gibbonovi* dokázat několik bot ve starověkém zeměpise a dovodit z toho, že je zavrženíhodná i gibbonovská teologie. Jmenuje se to „The historical Geography of Arabia“ by the Reverend Charles Forster. Nejlepší, co se tam dočteš, je toto:

1. Údajný rodokmen Noemův, Abrahámův atd., uvedený v Genesi, je celkem přesný výčet tehdejších beduínských kmenů podle větší či menší příbuznosti jejich dialektů atd. Beduínské kmeny se, jak známo, dodnes stále nazývají Banú Saled, Banú Júsuf atd., tj. synové toho a toho. Toto pojmenování, vyplývající ze staropatriarchálního způsobu života, vede koneckonců k takovéto genealogii. Výčet z Genese více méně potvrzují staří zeměpisci, a novodobí cestovatelé dokazují, že stará jména, dialekty pozměněná, většinou ještě existují. Přitom se však ukazuje, že sami Židé nejsou koneckonců nic jiného než malý beduínský kmen jako ostatní, který se místními poměry, zemědělstvím atd. dostal do protikladu k ostatním Beduínům.

2. O velkém arabském vpádu, o němž jsme už mluvili, se dočteš, že Beduíni stejně jako Mongolové podnikali periodické vpády, že beduínské kmeny založily asyrskou a babylónskou říši, a to na stejném místě, kde později vznikl bagdádský kalifát. Zakladatelé babylónské říše, Chaldejci, existují ještě pod týmž jmé-

* Viz tento svazek, str. 279.
** Ernst Dronke.

nem, Banú Cháled, na témž území. K rychlému vybudování velkých měst, Ninive a Babylónu, došlo úplně stejně jako ještě před 300 lety ve Východní Indii k vytvoření podobných obrovských měst Ágry, Dillí, Láhauru a Multánu v důsledku afgánského, resp. tatarského vpádu. Tím ztrácí mohamedánský vpád mnoho ze svých typických rysů.

3. Zdá se, že Arabové byli tam, kde měli stálá sídla, na jihozápadě, právě tak civilizovaným národem jako Egypťané, Asyřané atd.; dokazují to jejich stavby. I to objasňuje leccos z mohamedánského vpádu. Pokud jde o náboženský krám, zdá se podle starých nápisů na jihu, v nichž ještě převládá stará národní arabská tradice monoteismu (podobně jako u amerických Indiánů) — a hebrejská tradice tvoří v ní jen *malou část* — že Mohamedova náboženská revoluce, jako *každé* náboženské hnutí, byla *formálně reakcí*, údajným návratem ke starému, k prostotě.

Teď je mi úplně jasné, že židovské tzv. Písmo svaté není nic jiného než zaznamenání staroarabských náboženských a kmenových tradic, modifikované brzkou odlukou Židů od jejich kmenově příbuzných, ale kočovných sousedů. Jejich samostatný vývoj vysvětluje ta okolnost, že Palestina je z arabské strany obklopena samou pouští, územím Beduínů. Ale staroarabské nápisy, tradice a korán, jakož i snadnost, s níž se nyní dají vyluštit všechny genealogie atd., dokazují, že hlavní obsah byl arabský nebo spíš obecně semitský, tak jako u nás ještě Edda[319] a německá hrdinská pověst.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

112

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 31. května 53

Milý Marxi,

směnka na Danu je proplacena, zítra dostaneme peníze, které Ti hned pošlu; Charles* toho chlapíka dnes dvakrát nezastihl. Na kursu se sice něco ztratí, myslím ale, že přece jen méně, než kdybychom tu transakci dělali v Londýně.

Balík s brožurami** už je tu také, zítra ho pošlu, 8—10 brožur si tu nechám. Je dost těžký a stál 1 libru 16 šilinků, které si můžeš přirazit k prodejní ceně. Jenom clo dělalo 18 šilinků, takže je za všech okolností dobře, že byl balík adresován na mne.

Mrňous*** tu byl v sobotu, zdá se, že si počíná líp, než se dalo čekat, Buckup říkal Strohnovi, že je s mrňousem docela spokojen a že se rychle zapracovává. Udělal jsem mu zase trochu kázání o přesnosti, ostatně poměry v Buckupově kanceláři jsou mu tak příznivé, jak si jen může přát. Už vede knihy, a bude-li se 3—4 měsíce dobře držet, bude mít vyhráno. Strohn už zase odjel na kontinent, odcestoval v sobotu, bylo dobře, že tam těch prvních 14 dní byl.

Z Ameriky mi tento týden nepřišlo nic nového.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Charles Roesgen.

** K. Marx, „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům", vydání vytištěné v Bostonu.

*** Ernst Dronke.

113

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester 1. června 1853]

Milý Marxi,

přikládám půlku 20librové bankovky P/E 90 138. Druhou polovinu pošlu 2. poštou, protože neznám žádnou jinou adresu.

Chlapík, který inkasoval směnku, odjel na pár dní pryč, a tak nemůžeme peníze dostat. Abys ale nemusel čekat, opatřil jsem těchto 20 liber. Vyúčtování směnky bude tedy následovat počátkem příštího týdne.

Ten zatracený pes* nám strhává asi 18 liber za doutníky a víno, které od něho koupil jednak Charles** na spekulaci a jednak já pro svou vlastní spotřebu, takže člověk přitom ještě přijde k dluhům.

V jedné staré „Tribune" ze začátku dubna jsem si včera přečetl Tvůj článek o „Times" a emigrantech (s citátem z Danta)***. Přijmi k němu mou gratulaci. Tvá angličtina je nejen dobrá, ale dokonce skvělá. Sem tam nějaké rčení docela nesedí, ale to je také to nejhorší, co se o tom článku může říci. Pieper se v tom skoro vůbec nedá rozeznat, a já nechápu, k čemu ho ještě potřebuješ.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Gottfried Ermen.
** Charles Roesgen.
*** „Kossuth a Mazzini. — Intriky pruské vlády. — Rakousko-pruská obchodní smlouva. — ‚Times' a emigranti".

114

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 2. června 1853
28, Dean Street, Soho

Milý Frederiku!

První polovina 20librové bankovky už došla. Píši Ti ještě před odchodem do muzea, tedy ještě časně ráno.

Přiložené prohlášení velikého Willicha pro „Neu-England-Zeitung" bych Ti byl už dávno poslal, kdybych nebyl předpokládal, že Ti tu věc poslal Weydemeyer.[315] *Koncepce* tohoto druhu prohlášení — to je pravý nefalšovaný Willich. Jiní píší „články", on píše „fakta", a člověk by s ním musel být „v osobním styku", aby se pomluvě ulomil hrot. Jeho malý partyzánský manévr: Neodpovídá na svého vlastního Hirsche. Spíš vykládá publiku „motivy", proč Marx jeho Hirsche *ne*vyvrací. Tím našel terén, na němž se může s jistou virtuozitou prohánět sem a tam. A ten šlechetný muž „nerad" sděluje fakta „veřejnosti". Samozřejmě že je raději potajmu šeptal do ouška filistrům u piva a po 3 roky je kolportoval, juvante Kinkelio*, „jako kontraband" do dvou světadílů. Potom další manévr, aby se obecenstvo udrželo v napětí. Zapomenout fakta, do nichž je zapleten. Zaměřit pozornost na fakta, která mají zničit „kritické pisatele". V tom náš šlechetný muž také „vyniká", jak se patří na takový „veřejný charakter". Když už odpoví, nebude to odpověď Marxovým hrubým „agentům", ale přímo

* s Kinkelovou pomocí.

těm „obratným" škrabákům. Nakonec dává publiku na srozumění, že jeho protivníci vystupují tak drze jen proto, že spoléhali na jeho „rozhodnutí" odejít ze scény, a tak tedy tento důležitý muž ohlašuje za víření bubnů, že své rozhodnutí „změnil".

To všecko není tak špatné na starého podporučíka. Pokud však jde o styl prohlášení čís. 2 — jakkoli je špatný, přece je to podvrh. Je v tom poznat ještě cizí pero, patrně paní Annekové. V každém případě teď bude vydán páně Willichův nezbytný doplněk k Telleringově brožuře[320], a protože to svinstvo už vyšlo na veřejnost, musí se to dovést až do konce. Budou-li si Weydemeyer, Cluss a spol. počínat obratně, pak by museli už teď Willichovi zhatit plány a předem zmařit moment překvapivosti a novosti, vypočítaný na publikum. Uvidíme.

Chvála, kterou uštědřuješ mé „mladé" angličtině*, mě velice povzbudila. Co mi hlavně chybí, je jednak jistota v gramatice a za druhé zběhlost v určitých vedlejších obratech, bez níž se vůbec nedá trefně psát. Pan „Tribune" dal k mému 2. článku o Gladstonově rozpočtu** do čela listu poznámku, v níž čtenáře upozorňuje na „mistrovský výklad" a prohlašuje, že ještě nikde neviděl „výstižnější kritiku" a že prý „lepší nikdo nenapíše".[321] Ale v dalším článku mě „Tribune" zase blamuje tím, že otiskuje s mým jménem můj úvod, který byl docela bezvýznamný a také bezvýznamný být měl, ale přisvojuje si Tvůj „švýcarský".[322] Napíši Danovi, že je pro mne velice „lichotivé", když někdy použijí mých věcí jako úvodníků. Ale ať pak laskavě nedávají moje jméno pod bezvýznamné noticky. Poslal jsem teď těm hlupákům mj. dva články o „Číně" ve vztahu k Anglii.[323] Jestliže Ti to čas dovolí a budeš-li mít zrovna chuť psát o čemkoli, o Švýcarsku, Orientě, Francii, Anglii či bavlně nebo o *Dánsku*, udělej to občas, neboť já teď podnikám usilovný nápor na Danův měšec, abych si vynahradil třítýdenní výpadek. Pošleš-li mi čas od času něco takového — de omnibus rebus*** — mohu to vždycky uplatnit, vždyť víš,

* Viz tento svazek, str. 285.
** „Nepokoje v Cařihradě. — Duchaření v Německu. — Rozpočet".
*** o všem možném.

že těm chlapům dělám „děvče pro všecko", a je vždycky snadné spojit všechno se vším a v kterýkoli den. *Παντα ἐν παντα**.

To, co jsi mi napsal o Hebrejcích a Arabech**, mě velmi zajímalo. U všech orientálních kmenů se ostatně dá 1. od počátku dějin dokázat *všeobecný* vztah mezi tím, že jedna část kmenů se pevně usazuje a druhá pokračuje v kočování. 2. Za časů Mohamedových se obchodní cesta z Evropy do Asie značně pozměnila, a arabská města, která měla velký podíl na obchodu s Indií atd., obchodně upadala, což bylo rozhodně také podnětem. 3. Pokud jde o náboženství, lze tuto otázku převést na všeobecnou a tudíž snadno zodpověditelnou otázku: Proč *se* dějiny Orientu *jeví* jako dějiny náboženství?

O vzniku orientálních měst nebylo napsáno nic skvělejšího, názornějšího a výstižnějšího než „Voyages contenant la description des états du Grand Mogol etc."[324] od starého François Berniera (byl 9 let Aurangzíbovým lékařem). Pojednává také krásně o vojenství, o způsobu, jak se tyto veliké armády živily atd. Poznamenává o tom mj.:***

„Hlavní část tvoří jezdectvo, pěchota není tak velká, jak se říká, neházejí-li se do jednoho pytle skuteční bojovníci se všemi těmi služebníky, trhovci a kupci, kteří jdou za armádou; vždyť v takovém případě by bylo myslím správné udávat jen samotné armády provázející krále na 200 000 až 300 000 lidí, a někdy i víc, když je jisté, že se zdrží dlouho mimo hlavní město; to však nepřekvapuje toho, kdo zná tu podivnou spoustu stanů, kuchyní, šatstva, nábytku a nezřídka i žen, a tudíž také slonů, velbloudů, volů, koní, nosičů, pícníků, markytánů, obchodníků všeho druhu a služebníků, kteří táhnou za těmito armádami, a toho, kdo zná stav a zvláštní způsob vlády v zemi, totiž že *král je výhradním a jediným vlastníkem veškeré půdy* v království, z čehož plyne jako určitý nutný důsledek, že celé *hlavní město* jako Dillí či Ágra žije téměř výhradně z vojska a je tudíž nuceno následovat krále, vytáhne-li

* Všechno je ve všem, všechno navzájem souvisí.
** Viz tento svazek, str. 282–283.
*** Úryvky z Bernierova spisu cituje Marx francouzsky. Kurzívy jsou Marxovy.

na nějakou dobu do pole, takže tato města nejsou a nemohou být ani zdaleka Paříží, ale *ve skutečnosti jsou jen a jen vojenským táborem*, trochu lépe a pohodlněji umístěným než ve volném poli."

U příležitosti pochodu Velikého Mughala, který se vydal do Kašmíru s armádou o 400 000 mužích atd., Bernier říká:

„Je těžké pochopit, čím a jak se živí za tažení tak obrovská armáda, tak obrovské množství lidí a zvířat. Dá se pouze předpokládat, že Indové jsou velmi skromní a střídmí v jídle, a to je skutečně pravda, a že ani desetina, ba ani dvacetina z celého toho velikého počtu jezdců nejí na pochodu maso; spokojí se se svými kišeri neboli směsí rýže s různou zeleninou, kterou po uvaření polijí rozpuštěným omastkem. Ještě dodejme, že velbloudi jsou krajně odolní při práci, obdivuhodně snášejí hlad a žízeň, žijí z mála a žerou všechno, a hned jak armáda dorazí na místo, poháněči vyženou velbloudy na pole a ti tam sežerou všecko, na co přijdou; mimoto ti kupci, kteří si drží bazary v Dillí, jsou povinni je držet i v poli, a právě tak drobní obchodníci atd.... a konečně píce se obstarává tak, že všichni ti chudáci se rozeběhnou na všechny strany do okolních vesnic, aby tam nakoupili a něco na tom vydělali, přičemž si hlavně a pravidelně pomáhají tím, že požnou jakýmsi srpem celá pole, vymlátí nebo vyperou tu nízkou trávu, kterou požali, a přinesou ji na prodej armádě..."

Bernier vidí právem základní formu všech jevů v Orientu — mluví o Turecku, Persii, Hindustánu — v tom, že *neexistuje soukromé vlastnictví půdy*. To je skutečný klíč i k orientálnímu nebi.

Ačkoli s Borchardtem zřejmě není řeč, přece myslím, že bude ochoten vymoci Lupusovi od Steinthala atd. doporučení na londýnské obchodníky. Alespoň to z něho můžeš vydobýt, pro Lupuse by to bylo velmi důležité.

Co říkáš krachu „finančního plánu na omezení národního dluhu" od hudibrasovského Rodolfa Gladstona?[325]

„Journal des Débats" předevčírem vyzradil pravé tajemství, proč si Rusko tak troufá. Buďto, říká se tam, musí kontinent vystavit svou nezávislost ruskému nebezpečí, anebo musí podstoupit válku, a to znamená „*sociální* revoluci". Ubohé „Débats" zapomínají jen na to, že Rusko se bojí revoluce právě tak jako pan Bertin

a že celý vtip je teď v tom, kdo si bude umět nejlíp hrát na „Nebojsu". Anglie a Francie — oficiální — jsou však tak ubohé, že když Mikuláš bude trvat na svém, může dosáhnout všeho.

Vale faveque.*

C. M.

Lassallovi jsme psali a bude zřejmě ochoten převzít pár stovek exemplářů brožury** a rozprodat je po Německu. Ale je otázka, jak je tam dostat? Charles*** říkal, když jsem byl v Manchesteru, že by to snad šlo zabalit s obchodními zásilkami. Zeptej se ho na to ještě.

P. S. Odeslání dopisu se zdrželo, a tak Ti mohu ještě dodatečně ohlásit, že došel balík s knihami a 2. půlka bankovky.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a francouzštiny

* Buď zdráv a zachovej mi přízeň.
** K. Marx, „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".
*** Charles Roesgen.

115

Engels Marxovi

do Londýna[326]

Manchester 6. června [1853] večer

Milý Marxi,

chtěl jsem Ti dnes poslat dopis první poštou, ale zdržel jsem se až do 8 hodin kancelářskými pracemi. Obě prohlášení proti Willichovi v „Criminal-Zeitung", Weydemeyerovo i Clussovo, jsi už jistě dostal, tj. přímo z Ameriky,[327] a když ne, hned mi napiš. Tatík Weydemeyer to jako obvykle bere příliš zeširoka, jen sem tam se mu povede vyhrotit pointu, a to ji hned zase otupí svým stylem, a se vzácným klidem projevuje svůj známý nedostatek vzletu. Přesto ten člověk udělal, co mohl, a vylíčil ve správném světle historii se „spolubojovníkem" Hentzem i s Hirschovým odjinud inspirovaným stylem psaní, přitom jeho toporný styl a umírněnost, která tam platí za nestrannost, se budou zamlouvat šosákům, a vcelku můžeme být s tím, co dokázal, spokojeni. Naproti tomu Clussovo prohlášení se mi neobyčejně zamlouvá. Z každé řádky je cítit výsměch homme supérieur*, který si díky „osobnímu styku" s Willichem takříkajíc fyzicky uvědomil svou převahu. Co do lehkosti stylu je ta věc to nejlepší, co Cluss kdy napsal. Není tam také žádný kostrbatý obrat, ani stopa nějaké nucenosti nebo rozpačitosti. Skvěle mu sedí role biedermana s maskou prosťáčka, pod níž však neustále vystrkuje růžky čert. Skvělý je třeba obrat o „podvodu, jakým jsou revoluční agentury", z nichž prý, podle Willichova tvrzení, on žije. Náš rytíř** se asi podivil, když místo

* člověka vyšší úrovně.
** Willich.

na hrubého „agenta" padl na chlapíka, který vystoupil tak nenuceně, obratně, s takovou přirozenou útočností a zároveň s takovou neokázalou noblesou, a který mu tak jemně, mnohem jemněji a zručněji, než to dokázal Willich sám, vzápětí vrátil jeho vlastní finty. Jen kdyby měl Willich dost důvtipu, aby to pochopil, ale já doufám, že mu zlost a nezbytné mudrování aspoň trochu otevřou oči.

Že to svinstvo musíme vyžrat až do dna, to je jasné. Čím rezolutněji se do toho pustíme, tím líp. Ostatně uvidíš, že to vůbec nebude tak zlé. Náš rytíř slíbil x-krát víc, než může splnit. Uslyšíme o vražedných úkladech atd., Schrammova historka bude pohádkově přikrášlena*, vynoří se fantazie, při nichž se budeme na sebe udiveně koukat, protože si absolutně nebudeme umět vysvětlit, o čem ten člověk vlastně mluví, a v nejhorším případě bude vyprávět historiku, jak Marx a Engels jednoho večera přišli opilí na Great Windmill Street[99] (vide Kinkel in Cincinnati, coram Huzelio**). Když na to přijde, povím americkému publiku, které si potrpí na skandály, o čem se bavívala besançonská kompanie[328], když u toho Willich a formosus pastor*** Korydón Rau nebyli.[329] Co o nás koneckonců může takový dobytek napovídat? Uvidíš, že to bude stejně ubohé jako Telleringova slátanina[320].

Borchardta teď někdy zase uvidím. Je-li možno dostat nějaká doporučení, vymámím je od něho†. Ale nevěřím tomu, že Steinthal atd. mají v Londýně taková spojení. Netýká se to téměř vůbec jejich obchodů. Mimoto bude ten chlap už proto, aby se méně blamoval, hledět zdejší záležitost co nejvíc protáhnout. Kdyby to nebylo kvůli Lupusovi, mohl by mi ten chlap políbit atakdále. Ten jeho úlisný, rádobydůležitý, vychloubačný, prolhaný šarlatánský obličej nemohu ani vystát.

Jestliže Ti Lassalle dal dobrou nenápadnou adresu v Düssel-

* Viz tento svazek, str. 281.

** viz Kinkel v Cincinnati v Huzelově přítomnosti (viz tento svazek, str. 120—121).

*** překrásný pastýř.

† Viz tento svazek, str. 289.

dorfu, můžeš mi poslat 100 exemplářů*. Dáme je u zdejších firem zabalit do balíků příze; nesmějí však být adresovány přímo na Lassalla, protože balíky půjdou do Gladbachu, Elberfeldu a podobně a odtud budou muset jít *poštou* jako balíky *určené k poštovní přepravě* do Düsseldorfu. Balík na Lassalla nebo Hatzfeldtovou nemůžeme však žádné zdejší firmě dát, neboť 1. je v každé z těchto firem tady nejméně *jeden* Porýňan, který se vyzná v klepech, nebo 2. půjde-li to dobře, pak tamější příjemci balíku pochopí, oč jde, anebo 3. v nejlepším případě si ty věci prohlédne pošta, dřív než je doručí. V Kolíně nad Rýnem máme dobrou adresu, neznáme však bohužel nijak zvlášť lidi, kteří jsou *tady* hlavními nákupčími pro kolínskou firmu, a nemůžeme tedy po nich chtít žádné pašování. My zde těm lidem totiž říkáme, že v balíčcích jsou dárky pro dámy.

Z toho vidíš, že jsem s Charlesem** zase celkem zadobře. Jakmile se naskytla vhodná příležitost, šlo to velmi rychle. Přesto, jak jistě chápeš, má ten blázen pořád ještě určitou radost z toho, že ho díky nevraživosti pana Gottfrieda Ermena vůči mému tátovi aspoň o vlásek preferují přede mnou. Habeat sibi.*** V každém případě poznal, že kdyby mi na tom záleželo, mohu být během 48 hodin zase znovu pánem situace, a to stačí.

To, že neexistuje pozemkové vlastnictví, je skutečně klíč k celému Orientu.[330] Na tom spočívají politické i náboženské dějiny. Ale jak to, že Orientálci nedospěli k pozemkovému vlastnictví, a to ani k feudálnímu? Myslím, že to způsobilo hlavně podnebí spolu s půdními poměry, zvláště dlouhá pásma pouští, které se táhnou od Sahary napříč Arábií, Persií, Indií a Tatarskem[331] až k nejvyšší asijské hornatině. První podmínkou zemědělství je tu umělé zavodňování, a to je buď věc obcí, provincií, nebo ústřední vlády. Vláda v Orientu měla ostatně vždycky jen tři odbory: finance (drancování vlastní země), válku (drancování ve vlastní zemi i za hranicemi) a veřejné práce, péči o reprodukci. Britská vláda v Indii dělala to první a druhé o něco šosáčtěji a to třetí

* Marxových „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".
** Charlesem Roesgenem.
*** Budiž mu to přáno.

úplně zanedbala, takže indické zemědělství hyne. Svobodná konkurence si tam dělá dokonalou ostudu. Toto umělé zúrodňování půdy, které ihned zaniklo, jakmile začaly chátrat vodovody, vysvětluje jinak kuriózní skutečnost, že jsou teď pusté a holé celé kraje, které byly dříve skvěle obdělávány (Palmyra, Petra, trosky v Jemenu, x míst v Egyptě, Persii a Hindustánu); vysvětluje se tím skutečnost, že jediná pustošivá válka dokázala na staletí zemi vylidnit a připravit ji o všechnu civilizaci. K tomu, myslím, patří i zničení jihoarabského obchodu před Mohamedem, které velmi správně pokládáš za jeden z hlavních momentů mohamedánské revoluce.* Neznám dost přesně dějiny obchodu v prvních šesti křesťanských stoletích, abych mohl posoudit, do jaké míry všeobecné materiální poměry ve světě způsobily, že se dávala přednost obchodní cestě Persií k Černému moři a Perským zálivem do Sýrie a Malé Asie před cestou Rudým mořem. Ale rozhodně měla značný vliv poměrná bezpečnost karavan ve spořádané perské říši Sásánovců, kdežto Jemen v letech 200—600 téměř neustále zotročovali, napadali a plenili Etiopové. Města v jižní Arábii, která za římských dob ještě vzkvétala, byla v sedmém století opravdovou pouští rozvalin; sousední Beduíni si za těch 500 let přisvojili ryze mytické, vybájené tradice o svém původu (viz korán a arabského dějepisce Novaïriho), a abeceda, jíž jsou psány tamější nápisy, byla téměř úplně neznámá, ačkoli tu *jiná abeceda nebyla*, takže *psaní* fakticky upadlo v zapomenutí. Něco takového předpokládá kromě degradace, kterou mohly popřípadě způsobit všeobecné obchodní poměry, ještě i úplně přímé, násilné zničení, jaké lze vysvětlit jedině etiopským vpádem. Etiopové byli vypuzeni asi 40 let před Mohamedem a byl to zřejmě první čin probouzejícího se arabského národního cítění, které bylo mimoto podněcováno ze severu vpády Peršanů, kteří pronikali skoro až do Mekky. Do historie samotného Mohameda se pustím teprve v těchto dnech; zatím se mi však zdá, že má charakter beduínské reakce proti usedlým, ale upadajícím feláhům ve městech, u nichž bylo tehdy i náboženství v hlubokém rozkladu a u nichž se upadající kult přírody mísil s upadajícím židovstvím a křesťanstvím.

* Viz tento svazek, str. 288.

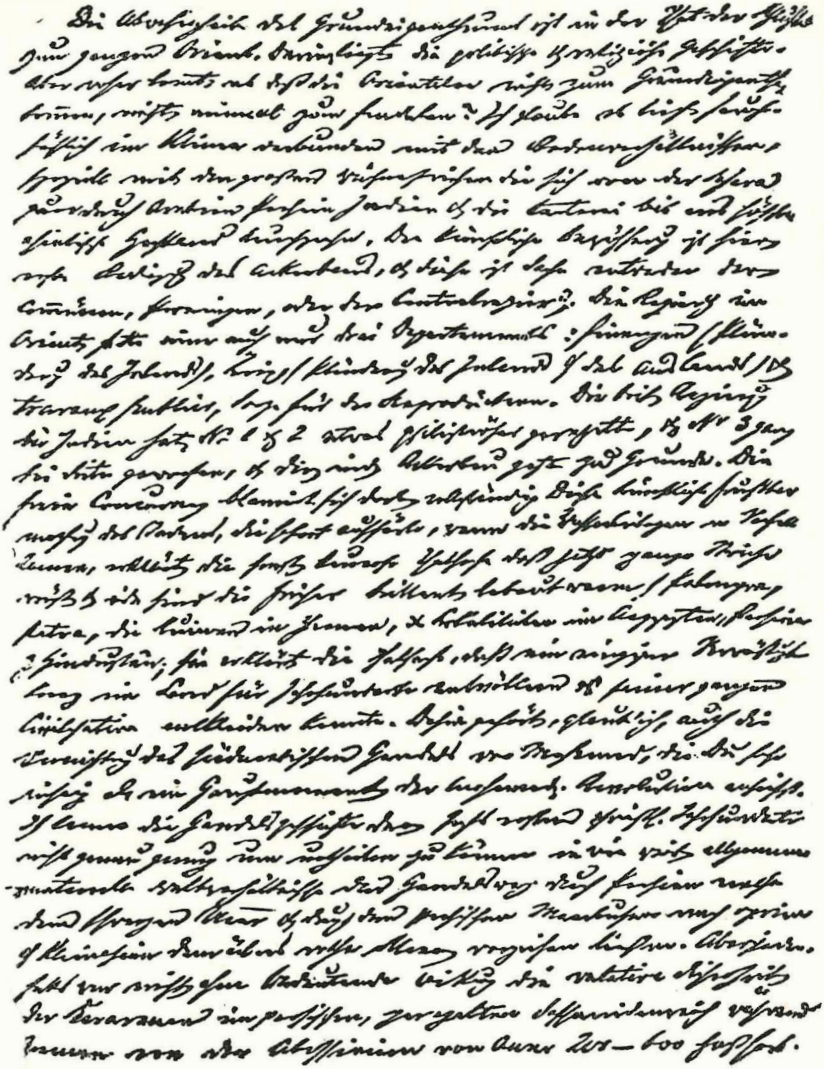

Třetí strana Engelsova dopisu Marxovi
ze 6. června 1853

Věci starého Berniera jsou skutečně překrásné.* Člověk má opravdu radost, když zase jednou čte něco od starého, střízlivého, jasně myslícího Francouze, který pokaždé a jakoby nevědomky uhodí hřebík na hlavičku.

Poněvadž jsem teď přece jen na pár týdnů uvázl v té orientální patlačce, využil jsem příležitosti a učím se persky. Od arabštiny mě odstrašuje jednak má vrozená nenávist k semitským jazykům, jednak to, že u tak rozsáhlého jazyka, který má 4000 kořenů a trvá přes 2000—3000 let, to není možné nikam přivést bez velké časové ztráty. Zato perština je mezi jazyky úplná hračka. Nebýt té zatracené arabské abecedy, kde vždycky půl tuctu písmen vypadá stejně a kde se nepíší samohlásky, vsadil bych se, že se naučím celou gramatiku za 48 hodin. To je pro útěchu Pieperovi, kdyby snad dostal chuť opakovat tenhle špatný vtip po mně. Stanovil jsem si pro perštinu jako maximum tři neděle, obětuje-li na to tedy 2 měsíce, určitě mě porazí. Weitling má smůlu, že neumí persky, našel by v perštině univerzální jazyk pro sebe jako stvořený; je to totiž, pokud vím, jediná řeč, kde nemůže vzniknout konflikt mezi mně a mě, protože je tu dativ a akusativ vždycky stejný.[332]

Ostatně je docela příjemné číst starého rozpustilého Háfize v originále, který zní docela obstojně, a starý sir William Jones s potěšením používá perské necudnosti jako příklady ve své gramatice a potom je ještě ve svých Commentarii poeseos asiaticae překládá řeckými verši, protože mu to přece jenom i v té latině připadá ještě příliš lechtivé. Ty Komentáře: Jones, Dílo, svazek II, de poesi erotica Tě pobaví. Naproti tomu perská próza je vražedná. Např. Rauzatu-s-safá vznešeného Mirchonda, který vypráví tento perský hrdinský epos velice obraznou, ale bezobsažnou řečí. O Alexandru Velikém se tu říká: jméno Iskander zní v jónské řeči Akšid Rûs (zkomoleno, stejně jako Iskander, z Alexandros), to znamená tolik co Filusûf, a to zase pochází z fila, láska, a sufa, moudrost, takže Iskander je totéž co přítel moudrosti. — O jednom králi, který abdikoval, se píše: „Udeřil na buben odstoupení paličkou odchodu do ústraní", jako to udělá otec Willich, za-

* Viz tento svazek, str. 288—289.

plete-li se ještě o něco víc do literárního boje. Řečenému Willichovi se také povede tak jako turánskému králi Afrasiabovi, jehož vojsko vzalo do zaječích a o němž Mirchond říká: „Hryzal si nehty zděšení zuby zoufalství, až mu z prstů hanby prýštila krev poraženého vědomí.“ — Zítra více.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

116

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 9. června 53

Milý Marxi,

aby Pieper viděl, že se na něj nezapomíná, sděl mu tuto zprávu: Ve včerejším „Manchester Guardian" se nabízí místo korespondenta a účetního, snad by se z toho dalo vytlouci 180 liber ročně, jak jsem se doslechl, nabídka je totiž od zdejšího žida Leo Schustera. Pieper ať jen hned napíše dopis na adresu

Box B 47
Post Office
Manchester*

s obsahem: Monsieur, atd. — Nejlépe bude, když dopis napíše francouzsky, protože se požaduje francouzština a němčina. Ať napíše, že jak doufá, bude moci to místo zastávat, že je z Hannoveru, tak a tak starý a naposledy pracoval u toho a toho v Londýně, u něhož je možno se informovat o jeho charakteru a výkonech. Korespondenci že vede německy, anglicky a francouzsky, v případě nutnosti i italsky, s účetnictvím (ovšem je-li tomu tak) že měl méně co dělat; musí uvést, že ztratil místo, protože na ně nastoupil syn společníka firmy atd., dále jakého druhu byl ten obchod, že se však určitě rychle zapracuje v jakémkoli odvětví manchesterského obchodu. Všechno bez frází, prostými slovy, jak jen možná.

„J'ai l'honneur de me souscrire"

anebo takto: „Mr., votre très dévoué"** atd.

* schránka B 47, poštovní úřad Manchester.
** „Zůstávám v úctě" — „Vážený pane, váš nejoddanější".

Víc nic. Budou-li na něj reflektovat, pozvou si ho asi do Schusterova obchodního domu v Londýně, a tam už se bude muset snažit ukázat, co dovede. Ale **musí napsat hned ráno, první poštou.**

Přikládám saldo z 32 liber, totiž 1 libru 18 šilinků 6 pencí, ten chlapík si na inkasní výlohy srazil jen 18 pencí, zato ale všechny moje a Charlesovy* dluhy.

Směnku z Ameriky jsi už jistě dostal předevčírem.

Může-li se Pieper odvolat na Rothschilda, to Vy tam musíte vědět líp; snad to neuškodí, přijde-li na věc, neboť to, že Pieper není školený účetní, vyjde najevo hned při prvním pohovoru, jakmile se ho zeptají, kde pracoval dříve. Ale musí si být jist tím, co Rothschild řekne, a snad by s ním měl napřed mluvit.

Tvůj
B. E.

Opis inzerátu.**

Rejdařství hledá účetního a korespondenta. Znalost němčiny a francouzštiny absolutně nutná. Adresa: Schránka B 47, poštovní úřad Manchester.

Odvolávat se na mne by *nijak nepomohlo*, spíš uškodilo. Pieper samozřejmě nesmí dát Schusterovi znát, že ví, *kdo* dal inzerát uveřejnit, a musí se odvolávat jen na tento inzerát jako na podnět své žádosti.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Charlese Roesgena.
** Douška je připsána tužkou. Druhý odstavec je špatně čitelný.

117

Marx Engelsovi

do Manchesteru[333]

14. června 1853
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Frederiku!

Byl jsem zaneprázdněn všelijakými obchodními i domácími záležitostmi, a proto se dostávám teprve teď k tomu, abych Ti odpověděl na oba Tvé dopisy a potvrdil Ti příjem amerických peněz (odevzdány Freiligrathovi)* i zbytku peněz za americkou „Tribune". Jestliže jste Ty a Charles** byli s tím „prostředníkem" v takovém obchodním spojení, to sis to kvůli mně rozhodně nadrobil pěknou šlamastyku. Protože ale peníze na tu směnku nezálohoval ten chlap, ale Ty, mohli jste ji poslat do Ameriky i bez něho. Aspoň si to tak myslím.

Pieperovi jsem Tvou zprávu *nevyřídil* z tohoto důvodu: Během posledních 8—10 dní to šlo s Pieperem stále víc z kopce, takže jsem si s ním nakonec musel vážně promluvit o jeho zdravotním stavu. Pak vyšlo najevo, že se jeho nemoc v péči anglického mastičkáře stále horšila. Vyzval jsem ho tedy, aby šel se mnou přímo do nemocnice *sv. Bartoloměje* — na londýnskou kliniku, kde léčí přední a nejproslulejší lékaři veřejně a zadarmo. Poslechl. Jeden starý Hippokrates, když si prohlédl corpus delicti a vyptal se ho na dosavadní léčení, mu řekl: „Byl jste hlupák" a hned mu vyložil, že bude za tři měsíce „pod drnem", neposlechne-li ho přesně, do puntíku. Nové léčení se hned znamenitě osvědčilo

* Viz tento svazek, str. 278.
** Charles Roesgen.

a do 14 dnů bude pacient zase chlapík. Byl to příliš vážný případ, než aby se průběh léčení mohl něčím rušit. Ostatně má pro Piepera vyhlédnuté nějaké místo také Freiligrath. Kdyby to sklaplo, dám Ti vědět.

Rumpf, náš veselý krejčík, je teď v *blázinci*. Asi před 5 měsíci se ten nešťastník oženil, aby vybředl z tísně občanského života, se *starou* ženou, najednou byl přehnaně solidní, odříkal si všechen alkohol a dřel jako kůň. Asi před týdnem se dal znovu do pití, před pár dny si mě zavolal k sobě, svěřil se mi, že vynašel prostředek, jak učinit celý svět šťastným, že mám být jeho ministrem atd. atd. Od včerejška je v ústavu. Toho člověka je škoda.

Ruge ohlašuje v „Leaderu", z kterého se mimochodem stal čistě buržoazní list, že bude v Londýně *přednášet* o německé filosofii. Zároveň si přirozeně nechá dělat reklamu. Např. „Pokud jde o styl, klade mu německý národ naroveň jediného člověka — *Lessinga.*" V témže „*Leaderu*" ohlašuje Rus *Gercen* své sebrané spisy s poznámkou, že hodlá ve spojení s polským výborem zřídit zde v Londýně rusko-polskou propagační tiskárnu.[334]

V jednom z přiložených Clussových dopisů se dočteš, jakého druhu je hlavní úder, jímž hrozí pan Willich. Jde mu o oněch 20 liber, které jsem si *vypůjčil* od emigrantského výboru[335] v době, kdy na mne poslali exekutora, protože moje domácí v Chelsea nezaplatila majiteli domu, ačkoli já jsem jí zaplatil, a které jsem v náležitých splátkách *zase* do haléře *vrátil*. Musíš mi teď poradit, jakou mám zvolit taktiku. Jestli si čacký Willich myslí, že mě tímhle oddělá, pak je příliš velký „prosťáček".

Americký ekonom *Carey* vydal novou knihu „Slavery at home and abroad". „Otroctvím" se tu rozumějí všechny formy poroby, námezdní otroctví atd. Poslal mi svou knihu a několikrát mě citoval (z „Tribune"), tu jako „současného anglického autora", tu zas jako „dopisovatele New-York Tribune".[336] Říkal jsem Ti už, že ve spisech, které dosud vydal, vykládal tento muž o „harmonii" ekonomických základů buržoazie a všechen zlořád vyvozoval ze zbytečných zásahů státu. Stát byl vůbec jeho bête noire*. Nyní

* Doslova: černé zvíře, tj. strašák, předmět strachu a nenávisti.

začal zpívat jinou písničku. Vším je vinen centralizující účinek velkého průmyslu. Ale tímto centralizujícím účinkem je zase vinna Anglie, která se stala dílnou světa a zatlačuje všechny ostatní země zpět k hrubému zemědělství, odtrženému od manufaktury. Všechny hříchy Anglie pak zase má na svědomí Ricardova a Malthusova teorie, zejména Ricardova teorie pozemkové renty. Nezbytným důsledkem jak ricardovské teorie, tak i průmyslové centralizace by byl komunismus. Aby se tomu všemu předešlo a aby se proti centralizaci postavila lokalizace a všude se dosáhlo spojování továren se zemědělstvím, doporučuje nakonec náš zarytý free-trader — *ochranná cla.* Únik před důsledky buržoazního průmyslu, odpovědnost za něž svaluje na Anglii, vidí jako pravý Yankee v tom, aby se tento vývoj v Americe uměle urychlil. Jeho odpor k Anglii ho ostatně strhává k *sismondiovské* chvále maloburžoazních poměrů ve Švýcarsku, Německu, Číně atd. A tento člověk dřív zesměšňoval Francii pro její podobnost s Čínou! Jedinou opravdovou zajímavostí v knize je srovnání dřívějšího anglického černošského otroctví na Jamajce atd. s černošským otroctvím ve Spojených státech. Dokládá, že hlavní masu černochů na Jamajce atd. tvořili neustále nově dovážení barbaři, protože při tom, jak s nimi Angličané zacházeli, černoši si nejen nemohli udržet svou populaci, nýbrž pravidelně pomřely i dvě třetiny každoročního dovozu; naproti tomu je nynější černošská generace v Americe domácího původu, víceméně poameričtěná, mluví anglicky atd., a proto *schopná emancipace.*

„Tribune" ovšem Careyho knihu vynáší do nebes. Oba totiž mají to společné, že pod rouškou sismondiovsko-filantropicko-socialistického protiindustrialismu hájí zájmy „celně ochranářské", tj. průmyslové buržoazie v Americe. To je také tajemství, proč je „Tribune" přes všechny své „ismy" a socialistické žvásty „čelným listem" ve Spojených státech.

Tvůj článek o Švýcarsku* byl ovšem přímo ranou do tváře „úvodníkům" „Tribune" (vystupujícím proti centralizaci atd.) a *jejímu Careymu.* Já jsem v tomto skrytém boji pokračoval prvním

* „Politická situace Švýcarské republiky".

článkem o Indii*, v němž se o zničení domorodého průmyslu Brity píše jako o něčem *revolučním*. To bude pro ně velmi silný tabák. Jinak bylo celé hospodářství Britů v Indii svinstvo a je až dodnes.

Strnulý ráz této části Asie přes všechen bezúčelný pohyb na politické hladině vysvětlují plně tyto dvě vzájemně se podporující okolnosti: 1. Veřejné práce jsou věcí ústřední vlády; 2. ale přitom se celá říše dělí, až na několik větších měst, na *vesnice*, které měly naprosto samostatnou organizaci a byly malým světem pro sebe. V jedné parlamentní zprávě se tyto vesnice líčí takto:

„Zeměpisně je vesnice oblast o rozloze několika set nebo tisíc akrů orné půdy a úhoru; politicky se podobá korporaci či městské obci. Každá vesnice je a zřejmě fakticky vždy byla samostatnou pospolitostí nebo republikou. Má tyto úředníky: 1. *patél*, gaud, mandil atd., jak se nazývá v různých jazycích, je jakýsi starosta, který zpravidla spravuje vesnické záležitosti, urovnává spory mezi obyvateli, dozírá na policejní službu a vybírá ve své vsi daně... 2. *Karanamu*, šána-bhóga nebo patvárí je účetní. 3. *Taleijári* či *sthalvára* a 4. *tótti* jsou strážník a polní hlídač. 5. *Neerguntee* dbá o to, aby se správně rozdělovala voda z řek nebo nádrží pro jednotlivá pole. 6. *Džóší* neboli hvězdopravec vyhlašuje dobu setí a žní a příznivé či nepříznivé dny a hodiny pro všechny polní práce. 7. *Kovář* a 8. *tesař* zhotovují primitivní hospodářské nástroje a stavějí ještě primitivnější příbytky rolníkům. 9. *Hrnčíř* vyrábí jediné domácí náčiní vesnice. 10. *Pradlák* udržuje v čistotě pár kusů šatstva... 11. *Holič*, 12. *stříbrotepec*, často zároveň i *básník* a *učitel* v jedné osobě. Pak *bráhman* pro bohoslužbu. Pod touto prostou formou obecní správy žili obyvatelé této země od nepaměti. Hranice vesnic se jen zřídkakdy měnily; a ačkoli vesnice samy byly občas postiženy, ba dokonce pustošeny válkou, hladem a epidemiemi, zůstávala jména, hranice, zájmy, dokonce i rodiny po staletí stále stejné. Obyvatelé se nestarají o zánik nebo rozdělení království. Pokud jejich vesnice zůstává nedotčena, nestarají se, pod čí moc spadá nebo kterému panovníkovi je podřízena. Její vnitřní hospodářství zůstává nezměněno.“[337]

* „Britské panství v Indii“.

Patél je většinou dědičný. V některých těchto pospolitostech se pole obdělávají společně, většinou však si obdělává majitel pole sám. Uvnitř vládne otroctví a kastovnictví. Půda ležící ladem je společnou pastvinou. Ženy a dcery po domácku předou a tkají. Tyto idylické republiky, které si jenom žárlivě střeží *hranice své vesnice* před sousední vesnicí, existují dosud téměř neporušeně v severozápadních částech Indie, jež připadly Angličanům teprve nedávno. Myslím, že si nelze představit solidnější základnu pro asiatský despotismus a stagnaci. A i když Angličané zemi značně poirštili, bylo prolomení těchto stereotypních praforem nezbytnou podmínkou poevropštění. Výběrčí daní na to sám nestačil. Bylo nutno zničit i prastarý průmysl, a tím vzít těmto vesnicím jejich soběstačný charakter.

Na Bali, ostrově u východního pobřeží Jávy, je kromě hinduistického náboženství ještě úplně zachována tato hinduistická organizace, jejíž stopy jako vůbec stopy hinduistického vlivu lze sledovat po celé Jávě. Co se týče *otázky vlastnictví*, je příčinou velkých *sporů* mezi anglickými autory, píšícími o Indii. V horských oblastech jižně od Krišny, oddělených hlubokými údolími, vlastnictví půdy zřejmě existovalo. Naproti tomu na Jávě, jak poznamenává bývalý *anglický* guvernér na Jávě sir Stamford Raffles ve své knize „History of Java", byl v celé zemi, „tam kde bylo možno dosáhnout slušnější pozemkové renty", neomezeným vlastníkem půdy vladař. Rozhodně se zdá, že zásadu „půda nemá vlastníka" zavedli v celé Asii teprve mohamedáni.

O zmíněných vesnicích ještě připomínám, že se vyskytují již u Manu[338] a celá organizace spočívá podle něho v tom, že deset vesnic vždy spadá pod jednoho vyššího výběrčího daní, pak sto, a nakonec tisíc.

Napiš mi brzy.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a angličtiny

118

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 29. června 1853
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Z ničeho nic mě přepadla moje sestra a její novopečený manžel*, který odtud odplouvá jako velkoobchodník na mys Dobré naděje. To spolu s příspěvky pro „Tribune“[339] a s nějakým tím neřádstvem, které bylo třeba vybavit v Americe, mi zabralo spoustu času. Zítra myslím manželé odplouvají. Jak jsem slyšel od Imandta, má Tvoje matka přijet do Londýna, z čehož se dá vyvodit, že sem brzy zaskočíš i Ty.

Přikládám Lassallovy pokyny pro odeslání výtisků** do Německa. Moje žena je vyexpeduje do Manchesteru. Doufám, že Vy pak tu věc v Manchesteru už obstaráte. Nezahlédl jsi Jonese, který straší ve Vašem okolí a uspořádal prý obrovský mítink v Halifaxu?[340]

Minulou středu jsem ke svému úžasu dostal velmi roztrpčený dopis od Clusse, v kterém mi sděluje, že, jak mu kdosi napsal, prý ho Pieper Schlägerovi vylíčil — jeho a Arnolda — jako „podřízené agenty“, sebe naproti tomu jako člověka, který přináší „zprávy z první ruky“ atd. atd. Naštěstí na celé věci *není ani zbla pravdy*, ale je to pouhý pokus strany Willicha, Anneka, Weitlinga a spol. zasít do našich vlastních řad nesvár a zejména neutralizovat „velmi nepříjemného Clusse“. Nutná objasnění samozřejmě ihned

* Louise Marxová a J. C. Juta.
** Marxových „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům“.

putovala za oceán. Nemohu první dopis od Clusse najít, přikládám ale druhý.

Když jsem odjížděl do Manchesteru[341], půjčil jsem si u židáčka Bambergera 2 libry. Teď mi ten chlap posílá hrubé upomínky, dokonce vyhrůžky. Ale uvidíme. Do pátku budu moci vystavit na New York směnku na 20 liber. Jde ale o to, jak ji diskontovat.

Přikládám nec plus ultra* heinzenovské krvežíznivé zbabělosti a odporu k „obyčejnému způsobu vedení války“[342].

Se „švýcarským článkem“ jsem se zmýlil**, poněvadž Dana zásilku sice rozdělil na 2 části, ale obě uveřejnil s mým jménem.

Další až příště. Právě přichází paní sestra a pan švagr. Moje sestra je velmi korpulentní, a až popluje přes rovník, zatraceně se zapotí.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* vyvrcholení.
** Viz tento svazek, str. 287.

119

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 8. července 1853
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Doručitel těchto řádek, dr. Jacobi, je jeden z „kolínského procesu proti komunistům".

Nevím, zda jsi nemocen, nebo se zlobíš, nebo máš tolik práce, nebo co vlastně se stalo, že o sobě vůbec nedáváš vědět.

Včera jsem vystavil směnku na Danu v částce 24 liber u Spielmanna v Lombard Street; zaplatí mi do 5 týdnů, jakmile bude směnka zpátky. Mezitím mě čeká zase velice zlé období, tím spíš, že nemají-li propadnout různé cenné věci v zastavárně, musí se obnovit jejich zástavní lístky, a to je samozřejmě nemožné v okamžiku, kdy chybí prostředky i na to nejnutnější. Ostatně jsem si už zvykl na tu mizérii i na poměry, které s sebou nese.

Rozhodně mi napiš, proč nepíšeš. V každém případě doufám, že nejsi nemocen.

Tvůj
K. M.

[Na rubu dopisu]

Bedřich Engels, 48, Great Ducie Street, *Manchester*

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

120

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester v sobotu 9. července [1853]

Milý Marxi,

dnes v noci ve čtyři hodiny mě budí moje stará hospodyně, že prý je tu nějaký pán, který se mnou chce mluvit. Vyskočím rovnýma nohama a najdu u dveří mužíčka s drožkou, obrovským kufrem a cestovním vakem, který mi povídá, že se jmenuje Jacobi a žes mi ho poslal Ty a Pieper. Marx *a* Pieper! — pomyslel jsem si, kdo u čerta je tenhle Jacobi, je to nemanželský syn toho královeckého* nebo co, a tu konečně tahá ten mužíček, dost zaražen nad tím, že jsem ho, ačkoli se neznáme, neuvítal hned s otevřenou náručí, z kapsy Tvůj dopis** — nad nímž mě pak napadlo, a Tvůj dopis to potvrdil, že je to Jacobi z procesu proti komunistům, na kterého jsem ani nevzdechl, protože jsem si myslel, že se o něj dávno postaraly pruské věznice. Co teď? Vzal jsem ho tedy i s příslušenstvím dovnitř, asi půl hodiny jsem s ním v rozespalosti tlachal a pak jsem ho uložil na svou pohovku, protože dům je nabit lidmi. Naštěstí je otec do zítřka pryč z města, a tak jsem milého pana stranického mučedníka hned dneska ráno popadl, najal jsem mu byt a zakázal jsem mu, aby se u mne ukazoval, dokud tatíkovým odjezdem ten interdikt neskončí.

Tohle kriegovsko***-vestfálské počínání, trulantský nápad vybrat si po týdenním pobytu v Londýně vlak, který přijíždí upro-

* dr. Johanna Jacobyho.
** Viz tento svazek, str. 308.
*** Narážka na „pravého" socialistu Hermanna Kriega.

střed noci, a pod záminkou, že si neví rady, člověku vzbouřit dům a vecpat se tam, to všechno mě naladilo vůči tomu člověku stejně málo příznivě jako diskrétní otázka, kterou mi položil hned na začátku: jak si vlastně stojím se svým otcem. Při dalším jednání sice na mě udělal lepší dojem, ale nijak zvláštní. Chce se představit u Borchardta s dopisy od Tebe *a* Kinkela (to je skoro tak dobré jako Marx *a* Pieper), k malému Heckscherovi chce prostě a bez jakéhokoli úvodu vtrhnout, přičemž si myslí, že ten mu hned vyloží všecko o svém řemesle a z radosti nad novou „vědeckou" známostí odstoupí svému novému konkurentu půl své praxe — a další takové filistrovské nápady. Ta hloupost jít ke Kinkelovi je mu víc ke škodě než ku prospěchu. Kinkel mu dává dopisy — jenže ne na pana, ale na *paní* Schunckovou, což je nestydatost a přímé hrubé porušení anglické etikety, a pak, jestli si pan Kinkel, který za své šaškovské žvásty o německé literatuře byl hotově placen a častován, jestli si tedy monsieur Gottfried myslí, že může jako rovný rovnému posílat těmto obchodníkům doporučení (pokud to nejsou žebravé certifikáty), pak se tedy zatraceně spálí. Mimoto monsieur Jacobi, tak jak se mi jeví, není zrovna člověk, který by tu mohl udělat štěstí.

Jak jen bude starý pán pryč, pošlu Ti nějaké peníze. Dřív nemohu dost dobře něco vzít, protože každým dnem riskuji, že se jednou podívá na moje konto, což už samo o sobě bude znamenat zábavné výklady, které si raději odbudu písemně.

Myšlenka, že nepíši, protože se „zlobím", mě rozesmála. Proč bych se zlobil?

Pozdravuj svou ženu a děti a vydrž tu bídu aspoň do té doby, než budu mít zase volné ruce — snad během týdne.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

121

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 18. července 1853
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi,

předevčírem jsem dostal dopis od Lassalla, který teď neví, na čem je, věří na prohlížení dopisů atd. Bylo by dobré, kdybys mi dal vědět, zda byl balík pro něho odeslán, nebo ne*. Lassalle je jediný, kdo se ještě odvažuje korespondovat s Londýnem, a tak je nutné se vynasnažit, aby s tím neměl nepříjemnosti. Prosím Tě tedy, dej mi vědět, jak to s tím balíkem vypadá. Doba jeho odeslání je pro mne důležitá také proto, že se po ní dostaví období *příjmů.***

Moje žena dostala poslední poštou velmi přátelský a kulantní dopis od A. Dany, v němž jí sděluje, že *není možné,* aby udal nějaké bankovní spojení v Londýně. V každém případě budou mnou vystavené směnky promptně honorovány. Píše, že „majitelé ‚Tribune' i veřejnost" moje články „vysoce oceňují", a nestanoví *žádnou* hranici pro množství příspěvků.

V debatě o dávce z inzerátů — myslím asi před 14 dny — pronesl pan Bright velikou chvalořeč na „New-York Tribune" a rozebíral jedno její číslo, kde právě byl můj článek o rozpočtu***. Řekl o něm:

„Z Velké Británie je tam zevrubné pojednání o rozpočtu

* Viz tento svazek, str. 306.

** Balík obsahoval výtisky brožury „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".

*** „Nepokoje v Cařihradě. — Duchaření v Německu. — Rozpočet".

váženého gentlemana*, jež s některými částmi rozpočtu souhlasí, s jinými nesouhlasí, a pokud jde o manchesterskou školu, s tou ovšem nesouhlasí vůbec."[343]

Pokud jde o Jacobiho, nesmíš se nechat odradit neohrabaností a neznalostí světa u 23letého mládence z mindenského kraje, který seděl 2 roky za mřížemi. Ten hoch má talent. Četl jsem jeho doktorskou disertaci[344] a byl jsem „s ní velmi spokojen".

Tvůj
K. M.

Jones uspořádal velmi významné mítinky, které vyvolaly i pozornost buržoazních listů.[345]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Gladstona.

122

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 18. srpna 1853
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Lupus dostane *pravděpodobně* dobré místo v Liverpoolu. V tom případě pojede přes Manchester. Potíž je v tom, že svůj plat dostane až na konci čtvrtletí. Čeká ovšem od Tebe a od Strohna, že mu pak společně poskytnete nějakou pomoc. Strohn už se vrátil?

Šťoura Dronke se samozřejmě dělá důležitým a píše do celého světa, např. Imandtovi, dopisy, „že *on* podnikl přípravy k tomu, aby Lupus přesídlil do Ameriky". *Mezi námi*, zdá se mi, že ten krámský poskok, aby se snadno a rychle udělal důležitým, dal Lupusovi na srozuměnou, že tu věc vzal do ruky místo Tebe *on*. Aspoň mám dojem, že u Wolffa pozoruji určité napětí vůči Manchesteru. Že Dronke je živá kleveta, o tom není vůbec pochyby. Experto crede* atd.

Pieperovi budeš muset skutečně obratem poslat aspoň tolik, aby si mohl opatřit kabát a kalhoty. Tak jak je teď otrhaný, nemůže využít ani sebelepších příležitostí, které [se mu]** nabízejí. Nemůže se už objevit mezi lidmi. Ostatně jsi mu to slíbil, když [jsi]** odjížděl.[346] Drží se při vší té smůle statečně. Ale všecko má své meze.

[Já mám]** obzvláštní smůlu v peněžních záležitostech. Mám teď v oběhu dvě [směnky]** na Ameriku — za 42 liber — a nemohu

* Věř zkušenému.
** Na tomto místě je rukopis poškozen.

přitom dostat do ruky ani 42 farthingů, ačkoli musím opatřovat existenční prostředky [nejen]* pro sebe, ale i pro Piepera. První směnku na 24 liber jsem dal panu Spielmannovi; řekl mi, že mám přijít za 5 neděl. Teď už je to sedm. Přitom tímto bídným běháním do City ztrácím vždycky právě pondělí a čtvrtek, tj. oba dny, kdy bych měl připravovat příspěvky na úterý a pátek. Spielmann mě pokaždé pošle zpátky s židovsky huhňavou poznámkou: „Sátym šádná správa". O takových „malých" částkách píší jeho korespondenti jen příležitostně. Jestliže jsem potřeboval peníze hned, měl jsem mu říci předem, že jsem ochoten zaplatit *porto* za zvláštní dopis atd. atd. Kvůli tomu teď nejenže jsem v dennodenní mizérii, ale moje žena, která počítala, že peníze přijdou včas, udala podle toho různým věřitelům termíny, a ti holomci teď berou náš dům útokem. Já zatím píšu jako drak. Bylo by moc dobré, kdybys mi mezitím poslal nějaký článek nebo dva, abych získal čas stvořit zase něco lepšího. $^3/_4$ času ztrácím běháním kvůli pár grošům.

Heise je teď tu, osobně to vůbec není špatný chlapík. Pan Kossuth se teď zesměšňuje jako korespondent „Daily New-York *Times*". Ve čtyřech dopisech D. Urquharta o východní otázce[347] otištěných v „Advertiser" se přes jeho podivínství najde ledacos zajímavého.

Proti Jonesovi už 14 dní „stávkujeme".

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Na tomto místě je rukopis poškozen.

123

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

zítra, bude-li to *jen trochu možné*, pošlu peníze. Tvůj dopis přišel v sobotu moc pozdě, aby se dalo ještě něco dělat, tento týden mi zabraly všemožné záležitosti, ale zítra to, doufám, bude lepší, a starého účetního jsem už uvědomil.

Mrňous* tu byl v sobotu. Že žvanil, to mi bylo jasné od okamžiku, kdy psal Borchardtovi. Poslal mu *nanejvýš ostudný* Lupusův dopis, v němž se Lupus přímo a zcela vážně obrací na „štědrou ruku" bradfordských Židů. Takový dopis se měl hned spálit, a Borchardt ihned velkomyslně poslal pro Lupuse *libru* almužny, ostatně velice slušnou formou, což si mohl velmi dobře dovolit, protože ho to zbavovalo všech závazků. Musím přiznat, že se mě tento Lupusův dopis *velmi nepříjemně* dotkl, ale ještě nepříjemněji na mne zapůsobila netaktnost mrňouse, když jej dal do rukou Borchardtovi. Samozřejmě jsem mu za to pořádně umyl hlavu.

Ale už se stalo. Jen ať Lupus, pojede-li do Liverpoolu, přijede rovnou sem, pokud možno v pátek, a já pak uspořádám schůzku s mrňousem. Pojede-li Lupus nejdřív do Bradfordu, jak to měl v úmyslu Dronke, ty klevety se rozšíří ještě víc.

Že Jacobi chce do Ameriky, to víš. Ten mládenec je však přílišná měkkota a dělá dokonce i na šosáky dojem bezmocného člověka. Nevěřím tomu, že se někdy zmůže na nějakou praxi,

* Ernst Dronke.

ať po ní sebevíc prahne. Přitom se musím vždycky smát, když pomyslím na to, že ten hoch je ještě panic.

Tvůj
B. E.

[Manchester] ve středu 24. srpna 53

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

124

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 3. září 1853*
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Dlouho jsem Ti nepsal, dokonce ani o tom, že jsem dostal těch 5 liber (z toho jsem vyplatil Pieperovi 2,10 a Lupusovi 1,10), protože musím utrácet čas i energii v nepopsatelné šlamastyce. 7. července jsem dal Spielmannovi svou směnku. 31. srpna** mi ten chlapík prohlásí — když už jsem za ním posedmé přiběhl — že prý se směnka ztratila, že prý mu musím vystavit duplikát atd. Protloukal jsem se tedy celé týdny tím, že jsem všechno do *posledního kousku* odnesl do zastavárny, a všechny věřitele jsem odkazoval zase na termín 31. srpna**, do té doby jsem je od července odbýval. Protože nemám jiné zdroje kromě příjmu z „Tribune", pochopíš, v jaké jsem situaci a že nemám čas ani chuť psát dopisy.

Jacobimu, je-li tam ještě, pověz, že jsem kvůli němu psal Weydemeyerovi atd.[348]

Ale já Ti dnes píšu kvůli této věci:

Pokud vím, nečteš „Morning Advertiser". Tento list „sdružených hostinských" přinesl od nějakého „zahraničního dopisovatele" (myslím od pana *Golovina*) apologii na Bakunina. V témž „Morning Advertiser" potom jakýsi anonym, *F. M.*, podezírá Bakunina jako ruského špicla, říká, že prý se mu teď velmi dobře daří, atd. atd. Na to odpovídají *Golovin* a *Gercen*, kteří přitom po-

* V originále: 2. září.
** V originále: září.

dotýkají, že prý už jednou bylo roku 1848 v jedněch „německých novinách" vysloveno totéž křivé obvinění a že ty noviny „se dokonce opovážily dovolávat se svědectví George Sandové".

Před třemi dny přijde „dr. Arnold Ruge" a říká, že prý tento německý list jsou „Neue Rheinische Zeitung", jejíž redaktor, „dr. Marx", byl stejně přesvědčen o nepravdivosti těchto křivých obvinění jako kterýkoli jiný demokrat.[349]

Ve včerejším „Morning Advertiser" uveřejňuji prohlášení tohoto obsahu:[350]

Pánové Golovin a Gercen si usmyslili zaplést „Neue Rheinische Zeitung", jejímž šéfredaktorem jsem byl v letech 1848 a 1849, do polemiky s F. M. o Bakuninovi atd. Nedělám si nic z výpadů pánů Gercena a Golovina. Ale atd. atd. „dovolte mi, abych uvedl fakta tohoto případu". Potom vypočítávám fakta:

„že jsme 5. července 1848 dostali dopisy z Paříže, jeden od Havasovy agentury, druhý od jednoho polského emigranta (tak nazývám Ewerbecka); oba sdělují, že George Sandová má v rukou dopisy, které usvědčují Bakunina, že nedávno navázal spojení s ruskou vládou";

„že jsme 6. července uveřejnili tento dopis, ne od Havasovy agentury, ale od našeho pařížského dopisovatele";

„že Bakunin odpověděl v ‚Neue Oder-Zeitung', že prý *před uveřejněním* příspěvku našeho dopisovatele byly ve Vratislavi rozšiřovány podobné pověsti; pocházely z ruských vyslanectví a nemůže je prý lépe vyvrátit, než dovolá-li se George Sandové";

„že 3. srpna přinesl Kościelski do ‚Rheinische Zeitung'* dopis George Sandové jejich redaktorovi, který byl téhož dne otištěn s touto úvodní poznámkou: (následuje poznámka z ‚Neue Rheinische Zeitung')";[351]

„že jsem koncem srpna projížděl Berlínem, setkal jsem se s Bakuninem a obnovil jsem s ním své staré přátelství";

„že 15. října (nebo tak nějak) hájila ‚Rheinische Zeitung' Bakunina proti pruské vládě, která ho vypověděla";

„že v únoru (1849) přinesla ‚Rheinische Zeitung' úvodník

* „Neue Rheinische Zeitung".

o Bakuninovi, začínající slovy: ‚Bakunin je náš přítel!'[352] atd.";

„že jsem v ‚New-York Tribune' po zásluze ocenil Bakuninovu účast na našem hnutí[353] atd. atd."

Mé prohlášení končí slovy:

„Pokud jde o F. M., který vychází z utkvělé myšlenky, že revoluce na kontinentě prospívají tajným plánům Ruska, musel by, kdyby chtěl být aspoň trochu důsledný, odsoudit nejen Bakunina, nýbrž každého revolucionáře na kontinentě jako ruského agenta. V jeho očích je ruským agentem sama revoluce. Proč by jím tedy neměl být Bakunin?"

Ovšem v *dnešním* čísle si ten mizera Golovin netroufá vystoupit pod svým jménem, ale s podpisem „od zahraničního dopisovatele" přináší od něho „Morning Advertiser" toto:

*Jak psát dějiny**

(Od zahraničního dopisovatele)

Bakunin je ruský agent — Bakunin není ruský agent. Bakunin zemřel v šliselburské pevnosti na následky neobyčejně surového zacházení — Bakunin není mrtev: je ještě živ. Vzali ho na vojnu a poslali na Kavkaz — nikoli, nevzali ho na vojnu, stále ještě sedí v Petropavlovské pevnosti. Takové vzájemně si odporující zprávy se střídavě objevovaly v tisku o Michailu Bakuninovi. V naší době, kdy se každá událost dostane hned na veřejnost, lze k pravdě dospět jen tak, že se tvrdí lež. Ale bylo alespoň dokázáno, že Bakunin není placen ruskými vojenskými orgány?

Někteří lidé nevědí, že lidskost činí lidi závislými na sobě navzájem; že když se snažíme vymanit Německo z vlivu, jímž na ně působí Rusko, *působíme* tím zároveň *zpětně* i na Rusko a *znovu* je vháníme do náručí despotismu, a to do té doby, než bude samo zranitelné revolucí. Bylo by marné pokoušet se tyto lidi přesvědčovat, že Bakunin je jeden z nejčistších a nejušlechtilejších představitelů pokrokového kosmopolitismu.

* Tato Golovinova noticka z „Morning Advertiser" z 3. září 1853 je přepsána Pieperovou rukou. Je citována anglicky.

„Pomlouvejte, pomlouvejte," praví *francouzské* přísloví, „z pomluvy vždycky něco zbude." Pomluvy o Bakuninovi, podporované v roce 1848 jedním z jeho přátel, šíří v roce 1853 znovu neznámá osoba. „Zrádce pochází vždycky z vlastního tábora," praví jiné přísloví, „a lépe je mít co dělat s chytrým nepřítelem než s hloupým přítelem". Úkolu pomlouvat Bakunina se neujaly konzervativní listy, tohoto úkolu se ujal list přátelský.

Lidé, kteří mohou zapomenout, jako zapomněl pan Marx, že Bakunin není z téhož těsta jako policejní špiclové, mají zřejmě málo vyvinuté revoluční cítění. Proč alespoň neudělal to, co obvykle dělají anglické listy, proč vlastně neuveřejnil onen dopis polského emigranta, obsahující obvinění proti Bakuninovi? Byl by si ušetřil to, že je teď jeho jméno spojováno s křivým nařčením. —

Mám v úmyslu odpovědět tomu chlapovi asi toto (viz dále); musíš mi to *obratem* (do pondělka, pokud možno) nastylizované poslat zpátky.[354]

Zároveň jde o to, nechcete-li i Ty a Dronke učinit prohlášení jako redaktoři „Neue Rheinische Zeitung", klika proti klice. Na druhé straně stojí jenom Ruge, Gercen, Golovin. O Golovinovi řekl sám Bakunin, že to je „hulvát". V letech 1843 a 1844 byl jedním z nejhorlivějších Mikulášových obdivovatelů, pak se stal demokratem, protože si *myslel*, že upadl v podezření, a neodvažoval se vrátit do Ruska. V tom je celé jeho hrdinství.

Za svou osobu bych tedy navrhoval *v podstatě* toto prohlášení:*

„‚Lépe je mít co dělat s chytrým nepřítelem než s hloupým přítelem,' zvolal by Bakunin, kdyby se mu kdy dostal do ruky dopis ‚zahraničního' Sancha Panzy, který ve Vašem sobotním čísle hýří otřepanými příslovími.

Což není ‚hloupým přítelem' ten, kdo mi vytýká, že jsem *ne*učinil to, co mi podle jeho názoru mohlo *‚ušetřit* to, že je teď moje jméno spojováno s křivým nařčením'?

Což není ‚hloupým přítelem' ten, kdo se diví tomu, co ví každý školák, že k pravdě se dospívá polemikou a že historická fakta se dají vyloupnout jen ze vzájemně si odporujících tvrzení?

Když ‚Neue Rheinische Zeitung' přinesla dopis z Paříže, byl

* Následující text napsal Marx anglicky.

Bakunin na svobodě. Jestliže v roce 1848 právem považoval veřejná vysvětlení ‚Neue Rheinische Zeitung' za dostatečná, což není ‚hloupým přítelem' ten, kdo si myslí, že se na nich v roce 1853 musí hledat chyby? Jestliže udělal chybu, když obnovil důvěrné styky s redaktorem ‚Neue Rheinische Zeitung', což není ‚hloupé' od jeho údajného přítele odhalovat veřejně jeho nedostatky?

Což není ‚hloupým přítelem' ten, kdo pokládá za nutné ‚vhánět Rusko znovu do náručí despotismu', jako by se z něho bylo někdy vyprostilo?

Což není ‚hloupým přítelem' ten, kdo nazývá latinské přísloví ‚calumniare audacter'* příslovím francouzským?

Což není ‚hloupým přítelem' ten, kdo nedovede pochopit, proč ‚konzervativní listy nebyly ochotny *uveřejňovat* pomluvy', které byly *potají* šířeny o Bakuninovi po celém Německu, zatímco nejrevolučnější německý list byl povinen je uveřejnit?

Což není ‚hloupým přítelem' ten, kdo neví, že ‚revoluční cítění' ve chvíli nejvyššího napětí vytvořilo ‚lois des suspects'** a přivádělo na popraviště Dantony a Desmoulinse a Anacharsise Clootse?

Což není ‚hloupým přítelem' ten, kdo si netroufal obvinit ‚Morning Advertiser' za to, že uveřejnil dopis F. M. v době, kdy byl Bakunin uvězněn v Petěrburku, zatímco zároveň obvinil ‚Neue Rheinische Zeitung' za to, že uveřejnila podobný dopis v roce 1848, kdy byl Bakunin na svobodě a nebyl na tom ještě tak špatně, aby ho obhajoval nějaký ‚hloupý přítel'?

Což není ‚hloupým přítelem' ten, kdo Bakuninova jména používá jako záminky k tomu, aby pomlouval Bakuninovy přátele, zatímco sám opatrně zatajuje své jméno?"

Odpověz tedy brzy. Spěchá to.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a angličtiny

* „směle pomlouvejte".
** „zákony o podezřelých", narážka na dekret Konventu ze 17. září 1793, z dob jakobínské diktatury.

125

Marx Engelsovi

do Manchesteru[355]

[Londýn] 7. září 1853
28, Dean Street, Soho

Milý Frederiku!

Tvůj dopis přišel ovšem moc pozdě.[356] Zhustil jsem tu kaši,* odstranil zbytečný patos, trochu ještě připiloval a v pondělí poslal rozmilému orgánu spojených „licensed victuallers"**. Neuveřejnili. Ale zároveň zařadil tento krajně důsledný list stručný dopis „od *domácího* dopisovatele" (to má být D. Urquhart) do pondělního čísla, v němž je jejich vlastní zahraniční dopisovatel celkem jasně odhalen jako „ruský agent" a Bakunin sám není zrovna prohlašován za svatého. „Morning Advertiser" odmítl moji repliku patrně proto, že nebyla napsána tak zmateně jako ta, kterou napsal „domácí"[357]. Teď ta věc vychází v „People's Paper".***

Byl to učiněný lapsus linguae — starý zvyk — jestliže jsem se v dopise pro Tebe zmínil o panu Dronkovi. Nemyslím, že slovo „malého" Blanquiho by mělo nějaký význam nebo že něco získáme tím apendixem.

Ten hodný mrňous† tak udatně šťoural, že 1. Lupus mi nikdy, ačkoli jsi mě už dávno instruoval, neřekl ani slovo o svém odjezdu[358]; 2. že týž Lupus o Tobě vždycky mluví velmi zdrženlivě; 3. že jsem měl včera *večer* výstup, který je k nevíře.

* Viz tento svazek, str. 320–321.
** „koncesovaných hostinských", tj. „Morning Advertiser".
*** K. Marx, „Redaktorovi ‚People's Paper'".
† Ernst Dronke.

Seděl jsem u práce. Žena a děti v pokoji. Vejde Lupus velmi důležitým krokem — domnívám se, že se jde konečně rozloučit, protože v mé domácnosti se nikdy ani slovem nezmínil o nastávajícím odjezdu.

Vypůjčil jsem si od něho malou španělskou gramatiku, před rokem, od *Francesona*, asi 120 stran[359]. Tu pitomost jsem mu, pokud si vzpomínám, vrátil asi před pěti měsíci. Jestli ne, pak ji sbalil Dronke.

Starý pán se už dvakrát sháněl po tom salátu u mé ženy a u Lenky, a ty mu odpověděly, že se po tom podívají.

Včera večer tedy — chlap začal vrčet, sotva vešel — mu říkám, pokud možno konejšivým tónem, že tu pitomost nemohu najít, že jsem ji všude hledal, že jsem mu ji pokud vím vrátil atd. atd. A chlapík odpovídá takovým křupansky trulantským nestydatým tónem: „Tys to *střelil*." (Totiž takový salát, za který bych dal sovereign každému, kdo by za to v celém Londýně dostal 2 farthingy.) Já samozřejmě vyletím, následuje slovní potyčka, on trvá jak jankovitý kůň na té své blbosti, uráží mne tedy „v kruhu mé rodiny". Vždyť víš, že stařím, kteří jsou jako tradice strany hodni úcty, ale stářím zhloupli, mnohé prominu. Jenže to má své meze. Myslím, že se ten starý blázen divil, že jsem mu nakonec ukázal zuby.

To všechno je výsledek Dronkových intrik, ustavičného požívání ginu a vysýchání mozkových šťáv. Možná, že mořský vzduch blahodárně zapůsobí na jeho orgán myšlení. Je možné osobovat si privilegium „starého bručouna", ale nesmí se zneužívat. Nemám také na růžích ustláno, a tak jeho občanská mizérie není pro mne vůbec omluvou.

Ti zatracení Rusové, jak v „Tribune", tak v londýnském „Advertiser" (ačkoli různé osoby a různou formou), omílají teď svou oblíbenou písničku, že ruský *lid* je veskrze demokratický, že oficiální Rusko (car a byrokracie) jsou jen Němci a šlechta že je taky německá.

Je tedy třeba potírat Německo v Rusku, ne Rusko v Německu.

Víš o Rusku víc než já, a až Ti zbude čas, abys vystoupil proti téhle blbosti (docela stejně jako teutonští osli svalují despotismus

Bedřicha II. atd. na Francouze, jako by zaostalí slouhové nepotřebovali vždycky civilizované slouhy, kteří by je vycepovali), budu Ti velmi vděčný. Samozřejmě v „Tribune".

Tvůj
K. M.

Napiš mi podrobněji o *situaci v obchodě* a hned *anglicky*.

Na přiložený Kleinův dopis, který, prosím, pečlivě uschovej, jsem odpověděl diplomaticky:[360] že z Londýna nelze podávat dopisovatelské zprávy. Tovární dělníci by se měli držet *výlučně* mezi sebou a nepaktovat se s šosáky nebo tovaryši v Kolíně, Düsseldorfu atd. Kdyby sem chtěli jednou za rok někoho poslat, aby se s námi poradil, neměli bychom nic proti tomu.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

126

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 17. září 1853
28, Dean Street, Soho

Milý Frederiku.

Stáváš se po čertech mlčenlivým.

Protože jsem včera čekal Tvůj článek, sestavil jsem jen úvod z nejnovějších zpráv, a protože dopis nepřišel, jeden příspěvek jsme propásli.

Teď mi ale nezbývá než požádat Tě o spolupráci na příštích 14 dní počínaje dneškem. *Pieper* totiž odchází dnes na 14 dní nebo na 3 neděle — ne sice do kláštera, ale do německé nemocnice, která je svého druhu sanitní vězení, kde ho budou důkladně kurýrovat z neblahých důsledků a následků tělesné žádosti. Protože vinou mého běhání za mizerou Spielmannem stejně vypadly 3—4 články, musím teď každé úterý a pátek psát, aby moje příští směnka nebyla moc hubená. Jsou tu vyhlídky, že mi Freiligrath opatří obchodního přítele, který by pravidelně diskontoval moje směnky.

Jestliže něco mezitím uděláš, budu Ti to ostatní posílat k prohlédnutí, takže pak budeš muset připojit na začátek nebo na konec jen nejnovější zprávy o Turecku, které třeba uvidíš v „Débats" či někde jinde, anebo nějakou mimořádně důležitou telegrafickou depeši, a pak celé to neřádstvo expedovat do Liverpoolu.

Na úterek čekám od Tebe nějaký článek.

Bylo by důležité říci něco o postavení armád atd. V anglických novinách je spousta nesmyslů, např. že Ömer paša má překročit Dunaj atd.

Dva články o obchodní krizi jsem už odeslal, jeden v pátek před týdnem o Anglické bance, její diskontní sazbě a účincích Peelova zákona nebo spíš o jeho zamýšlených účincích*, jeden toto úterý o cenách obilí, příznacích nadvýroby atd.**

Bylo by důležité dozvědět se něco bližšího o průmyslových obvodech.

Přikládám ještě něco od našeho muže z „Tribune“*** a „o“ něm od vydavatelů „Tribune“. Jak se zdá, nakonec to vůbec není Rus, ale Němec.

Díky tomu, že byla zrušena dávka z inzerátů, má Jones teď týdně 3 libry z inzerátů — a list† se blíží bodu, kdy se začne vyplácet. Pak se naskytne zdroj výdělku i pro Piepera.

Napiš mi také, co vyvádí Lupus, který se, jak jsem slyšel později, odsud vytratil teprve minulou sobotu.

Farewell.††

Tvůj
K. M.

Přikládám ještě jeden výstřižek z bodré „Neu-England-Zeitung“.[361]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Vídeňská nóta. — USA a Evropa. — Dopisy ze Šumly. — Peelův bankovní zákon“.
** „Politické události. — Nedostatek chleba v Evropě“
*** od Pulszkého (viz tento svazek, str. 256).
† „The People's Paper“.
†† Měj se dobře.

127

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 19. září 1853

Milý Marxi,

v práci a ve psaní mi až dosud bránila přítomnost „starého pána"*, který se prozatím utábořil u mne. Na jeho šroubovém parníku nebylo místo a i Borchardt se velmi přimlouval za to, aby se nejdřív pokusil dostat tady nějaké kondice, k tomu měl ještě nějaké vyhlídky v Liverpoolu. Zkrátka, chce zkusit štěstí tady, a já bych nerad, aby viděl, jak někdy vznikají příspěvky pro „Tribune", když se k Tobě v Londýně choval tak hloupě. Nabízejí se tu nějaké nové možnosti, a když jsme si s ním o tom já a Borchardt včera povyprávěli, vydal se dnes na obhlídku, takže budu mít večer pro sebe a budu Ti tedy moci slepit článek o situaci ve zdejším obchodě, který půjde druhou poštou. Pak, jak jen to bude možné, dojde na ruský článek — myslím, že autor** je pobaltský Němec nebo poloviční Polák, ten chlap má zřejmě hodně materiálu, musí se tedy na něj opatrně, ale přece jen se dá velmi dobře chytit. Anebo že by to byl ten Löwe, který psal v „Deutsche Londoner Zeitung" Nesselrodovi? Žvanění a klepů je na to tady i tam dost.

„Reform" mi dochází velmi nepravidelně, slyšel jsi něco o Clussovi?

N. B. Protože Lupus, jak dnes vidím z Tvého dopisu***, zmizel dokonce bez rozloučení, neuvidí samozřejmě nic z toho,

* Wilhelma Wolffa.
** Pulszky (viz tento svazek, str. 256).
*** Viz tento svazek, str. 326.

co mi posíláš — zůstane úplně stranou všeho, a kdyby to nebylo kvůli Borchardtovi, který mu sehnal na cestu 10 liber a vůbec se k němu chová hezky, stavěl bych se vůči monsieur Lupusovi poněkud chladněji. Zejména proto, že ten chlap sice zůstal stejně umíněný, ale ztratil svůj stoicismus a stává se stále víc závislým na lidech, z nichž něco má. Dokonce se z něho stal trochu patolízal, a jaký!

Ostatně uvidíme, zda zlepšené postavení, podaří-li se mu ho tu získat, nepřivede starého pána zase brzy k sobě, a pak bude muset požádat za prominutí i Tebe.

Jdu teď domů dělat.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

128

Marx Engelsovi

do Manchesteru[362]

[Londýn] 28. září* 1853
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Přikládám dopis od Weydemeyera, několik dopisů od Clusse, prohlášení pana Willicha[363] a dopis Mazziniho paní Mottové (abolicionistce) do Ameriky.

Tvůj článek jsem použil nadvakrát a přepsal jsem ho do 2 článků[364], které jsem poslal do New Yorku, přičemž moje žena dělala sekretářku.

Pieperovi v německé nemocnici *vypalovali* krk. Před jeho lůžkem visí tabulka s osudným nápisem: Wilhelm Pieper *syphilis secundaris*. Drží ho v přísné disciplíně, což mu svědčí.

W. Wolff napsal svému důvěrníku Ringsovi. Bude to zkoušet v Manchesteru do konce října. Nenajde-li se do té doby nic, odjede. Žije prozatím na „*cizí*" účet v Great Ducie Street[365], čís. tolik a tolik. *Tebe vůbec nejmenuje*, a z toho můžeš poznat, jak zarytě malicherný ten staroch je. Samozřejmě se po tom, když na Tebe tak vrčel, stydí dát najevo, že je Ti zavázán. Pokud jde o nás ostatní, nevím, co Ringsovi napsal, poněvadž Rings o tom mlčí.

Chtěl bych, aby v té věci s panem Dronkem** bylo už jasno. Teď jsem se dověděl, že střelil Pieperova *Ricarda*, dále německé dějiny národního hospodářství, které patřily dělníku Lochnerovi,

* V originále: srpna.
** Viz tento svazek, str. 322–323.

atd. atd. To přirozeně jen zvětšuje silné podezření, které proti němu mám.

Pan Wolff před svým odjezdem ještě vyprávěl Imandtovi o své impertinenci vůči mně — a to velmi zkresleně a s šosáckou popuzeností. Dopaluje mě na tom jen to, že jsem s tím bručounem vždycky zacházel s přehnanou ohleduplností, místo abych mu ukázal zuby.

Situace se vyvíjí skvěle. Ve Francii dojde k děsnému [krachu]*, až se celý ten finanční švindl zhroutí.

Jacobi má v „Reform" melancholicky stylizovaný článek o zániku země.[366]

Jen ať tyto řádky nepřijdou do nepravých rukou.

Tvůj

K. M.

À propos. Předevčírem jsem dostal pár řádek od Blinda. Bude muset chtě nechtě sestoupit ze své demokratické vznešenosti a věnovat se zase problému, co na talíř. Prohrál svůj proces, a zatím bylo celé jmění jeho paní obstaveno. Tak mu vyschly příjmy. Je mi ho líto, přestože se neštítil osvojit si nechutné způsoby.

Sledoval jsi tu záležitost s Bakuninem v „Morning Advertiser"?** Urquhart na to navázal článkem, v němž Bakunina podezřívá, za prvé protože je Rus, a za druhé protože je „revolucionář"[357]; vyznívá to tak, že mezi Rusy nejsou čestní revolucionáři, že jejich rádobydemokratické písemné výtvory (štulec Gercenovi a rošťáku Golovinovi) naprosto nic nedokazují; a konečně vykládá revolucionářům na kontinentě, že jsou právě takoví zrádci jako vlády, jestliže důvěřují Rusům. Rusové nato zřejmě poslali do boje *Angličana* (Richardse***), který má na Urquharta pifku, protože ten mu právem staršího vyfoukl téma „,,*Times*' a *Turecko*" v „Morning Advertiser". Richards prohlašuje, že je stejně pošetilé prohlašovat Bakunina za špióna jako obžalovávat Palmerstona, že ho podplácí Rusko. Odvolává se na Rugovo a moje svědectví†,

* Na tomto místě je rukopis poškozen.
** Viz tento svazek, str. 317–321.
*** psal pod pseudonymem „An Englishman".
† K. Marx, „Michail Bakunin".

chválí Gercenovy „idées révolutionnaires“[261] atd. Včera pak vystoupil zase jeden Urquhartův nohsled, A. B.; prohlašuje, že zná všechny spisy „mladého Ruska“ a že dokazují správnost Urquhartova názoru, panslavismus atd.

V každém případě ruští intrikáni poznají, že zde není tak snadné — jako v ubohé francouzské demokracii — naparovat se, získávat vliv a dělat ze sebe jakousi aristokracii v revoluční emigraci. Tady se rozdávají pořádné rány. K čemu teď byli ti oslové Bakuninovi dobří? Že je vážně veřejně obžalován a že oni sami dostali přes hubu.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

129

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi!

Přikládám článek o tureckých armádách*. Napíšeš-li mi, co zítra posíláš o stávkách v Lancashiru a o obchodní situaci, budu na to moci navázat a udělat Ti do úterka o těch věcech další zprávu.[367] Zdejší továrníci a obchodníci se všemožně snaží vzájemně si namlouvat, že situace není tak zlá, a „Guardian" dělá, co může, ale je to všecko klam a mam. Od minulého týdne klesly obyčejné příze o $^1/_4$—$^3/_8$ penny za libru, což je u 9pencové příze 3—$4^1/_2$ %, u 8pencové 3—6 %, u 7pencové 4—7 % pokles v ceně, bavlna poklesla v téže době asi o $^1/_8$. Zásoby se hromadí, poptávka i ve vnitřním obchodě klesá. Spekulace do Austrálie je tak vystupňovaná, že odtamtud bylo dál posláno *sem* 80 000 barelů americké mouky za přepravné 8 šilinků za barel. Australský krach může být během 4 neděl v plném proudu. „Dobré zprávy" z Východní Indie se omezují na to, že když se sečte vzestup cen tam a pokles cen tady, je export tam pořád ještě ztrátový. Vzkvétá jedině obchod s Amerikou a obilní spekulace. V Upbridge se už platí *80 šilinků za kvarter* pšenice nejlepší jakosti. Obilí jde nahoru, příze jde dolů a turecké tahanice jsou na nejlepší možné cestě k tomu, že budou otravovat naše obchodníky přes celou zimu.

Průmyslové zboží také o překot klesá, a u něho jsou zásoby ještě mnohem fatálnější než u příze. Proto továrníci svým rozhodnutím zastavit výrobu zabijí dvě mouchy jednou ranou: 1. od-

* „Rusové v Turecku".

zbrojí dělníky; 2. zmenší produkci. Prestonští dostanou určitě ze všech stran projevy uznání, ne-li odškodnění.[368] V Ashtonu, Stalybridgi a Glossopu pomýšlejí továrníci také na zastavení výroby, a tady někteří také. Jenže to má svůj háček, protože to přináší prospěch jen těm, kdo výrobu nezastaví, kdežto ty, kdo ji zastaví, to jen poškodí.[369]

Lupus má naději, že dostane místo korespondenta, pokud se dá ovšem věřit Borchardtovi. Ten starý pán studuje ruštinu a tak podobně, a stejně jako předtím je zaujat tureckou otázkou, no a tu radost mu neberu.

Pozdravuj ženu a děti.

Tvůj
B. E.

[Manchester] 29. září 53

Co říkáš Jacobiho melancholickým a ctnostným prognózám o zániku země?[366]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

130

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 30. září 53
28, Dean Street, Soho

Milý Frederiku!

Válečnou situaci jsi rozebral báječně.* Já sám jsem měl vážné obavy z postupu ruských sil na západ, ale přirozeně jsem se neodvažoval spoléhat se v takových věcech na svůj úsudek. Napsal jsem už za těch 6 měsíců, co se ta věc táhne, v určitém odstupu celou řadu článků o stávkách[370]. Teď ovšem nastal nový obrat. V článku, v němž jsem použil Tvého všeobecného přehledu stávek**, jsem vyjmenoval spoustu míst, kde se stávkuje, a zmínil jsem se i o událostech v Prestonu a ve Wiganu[371]. O Manchesteru jsem nemohl sehnat žádné podrobnosti. Prestonský manévr jsem vyložil (notabene velmi krátce) 1. jako pokus továrníků *krýt* svůj *ústup* od nadvýroby odvoláním na dělníky, kteří je svými požadavky nutí zavírat továrny; 2. jako pokus přinutit dělníky, aby se podrobili, tím že je vyhladoví.

Jak vidíš, došel jsem se svou historií stávek jen do minulého úterka a vůbec se nezmiňuji o Manchesteru.

Poznámky o cenách příze, bavlny a pokud možno i o cenách zboží bys snad mohl ještě trochu rozšířit, aby to vyšlo v dopise aspoň na jeden odstavec.

Musím samozřejmě v každém dopise mimo vlastní téma sledovat krok za krokem ruské nóty a anglickou zahraniční politiku

* „Rusové v Turecku".
** „Panika na londýnské burze. — Stávky".

(a je výtečná!), protože ti *osli* v New Yorku to považují za hlavní věc, a koneckonců není nic lehčího, než pojednávat o této vysoké politice.

Od úterka za *týden* budu mít hotov článek o „východní církvi" a *od pátku za týden* první ze tří článků o Dánsku, kde se příští měsíc zase objeví na scéně různá stavovská shromáždění.[372]

Dojde-li k nějaké vojenské události, spoléhám se na okamžité instrukce z ministerstva války v Manchesteru*, a právě tak pokud jde o bavlnu a přízi, o čemž zdejší noviny podávají ubohé zprávy.

Především chci ty chlapy zavalit články, protože je k tomu příznivá chvíle, a budu-li mít současně přísun od Tebe, mohu rozčlenit témata na delší období. K tomu přistupuje ještě to, že bez svého sekretáře** mám trochu obavy ze své angličtiny.

Lupusovi *žádný* pozdrav.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* od Engelse.
** Piepera.

131

Marx Engelsovi

do Manchesteru[373]

8. října 1853
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi,

nejprve Tě musím poprosit, abys mi — pokud je to možné — poslal obratem aspoň něco málo peněz. Před 2 týdny mi konečně zaplatil Spielmann a srazil si skoro 2 libry. Mezitím dluhy přirozeně narostly tak, že i to nejnutnější kompletně putovalo do zastavárny a rodina je úplně oškubaná, protože už po 10 dní není v domě ani groš. Mám teď v rukou důkazy, že mě Spielmann ošidil, ale co mi to pomůže? Newyorská firma mi totiž na požádání poslala zpátky směnku spolu s dopisem, z něhož vyplývá, že zaplatila *už 22. července*, kdežto já jsem dostal peníze teprve koncem září. Mohu si teď zase vystavit směnku na 24 liber. (Od té doby, co se Pieper octl v klauzuře, poslal jsem 6 článků, mezi nimi jednu zdrcující obžalobu proti Palmerstonovi, v níž probírám jeho kariéru v letech 1808—1832.[374] Pokračování budu stěží moci odvést do úterka, protože je třeba projít spoustu Modrých knih a „Hansardů“[375] a pátek a dnešek jsem promarnil jen běháním za penězi. Páteční článek* jsem napsal v noci; pak jsem jej od 7 hodin ráno do 11 nadiktoval své ženě a hned nato jsem se vydal do City.) Freiligrath slibuje — a udělá pro to všechno možné, dá i svůj vlastní indosament atd. — že mi bude směnku diskontovat u Bischoffsheima, ale ta věc se nedá uskutečnit dřív než za 8—10 dní.

* „Otázka války. — Finanční záležitosti. — Stávky“.

To je ten casus belli*. Musím hledět, jak bych se přes tyto dny nějak protloukl. Úvěr na potraviny (kromě teplých nápojů a co k tomu patří) není. Mimoto mi zítra asi vyjde ze špitálu Pieper — snad. Když jsem dostal peníze, poslal jsem mu 3 libry, ale ten osel je svěřil do opatrování Liebknechtovi a teď z nich neuvidí ani groš.

Ze všech těch příjemných překvapení, kterých jsem se za ta léta dočkal, připravili mi ta největší pravidelně takzvaní soudruzi straníci — rudý Wolff**, Lupus***, Dronke atd. Dnes mi povídá Freiligrath, že Franz Joseph Daniels je v Londýně a byl u něho spolu s rudým Wolffem. Ke mně, prohlásil, prý nepůjde, protože jsem Bangyovým prostřednictvím přivedl jeho bratra† do vězení, kam by se byl jinak nedostal. Bangya přišel ke mně poprvé v únoru 1852, a Danielse zavřeli v květnu 1851! Bylo to tedy velice retrospektivní působení. Takových úplně hanebných tlachů (odměna za mou námahu, ztracený čas a ostatní příjemné důsledky, které mi vynesl proces††) se ovšem dychtivě chápou proto, aby zamaskovali, jak jsou vůči mně ubozí a že se zbaběle stáhli do kouta. Kořen té sprostoty tkví čistě v tom, že pánové Dronke-W. Wolff tuhle a tamhle žehrají, neboť si vybrali tu pohodlnější stránku celé věci — tlachání, ale dřinu nechali přeochotně na mých bedrech.

Kdybych si žil pohodlně, nebo aspoň bezstarostně, samozřejmě bych se na tyhle sprostoty vykašlal. Ale dostávat buržoazní hnus ještě po léta okořeněný tímto a podobným hnusem, to je trochu silný tabák. Chystám se při nejbližší příležitosti *veřejně* prohlásit, že nemám *se žádnou stranou* nic společného. Nemám už chuť nechat se pod záminkou příslušnosti ke straně urážet od kdejakého hlupáka ve straně.

Vidíš, jak je nutné dostat mou brožuru††† do Německa. Protože to nemůžeš udělat, pošli mi Strohnovu adresu, chci se s ním o tom domluvit.

* důvod k válce, kámen úrazu.
** Ferdinand Wolff.
*** Wilhelm Wolff.
† Rolanda Danielse.
†† kolínský proces proti komunistům.
††† „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".

Také bych si konečně přál slyšet vysvětlení pana Dronka, jak je to s tou knihou*. Co se týče pana Lupuse, zřejmě si chce svou servilnost vůči měšťákům, kteří ho protežují, vynahradit hnusnou nestoudností vůči mně. Mohu ho ujistit, že ta záležitost naprosto není vyřízena tím, že se u Imandta pod záminkou rozloučení vychloubal, jak si na mně vylil svou šosáckou jedovatost.

Přikládám dopis od Clusse. V jednom článku proti „Neu-England-Zeitung" sestavil dohromady, myslím, že vhodně, nejrůznější úryvky z mých dopisů o Careym atd.[376]

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 322—323.

132

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 12. října 1853

Milý Engelsi!

2 libry jsem dostal. Přišly tím víc vhod, že se Oxford, Freiligrathův šéf, ještě nevrátil ze své cesty a ta záležitost se tím protahuje.*

Co se týče „Tribune", budu mít na pátek hotový druhý článek o Palmerstonovi**. Třetí článek a poslední, který zahrnuje období 1848—1853, vyžaduje tolik Modrých knih a Parlamentních debat[375], že je vyloučeno, abych to stihl udělat do úterka, poněvadž neděle, pokud jde o Britské muzeum, odpadá. Ohromně by mi tedy prospělo, také proto, abych získal čas, kdybys za mne mohl pro úterek zaskočit Ty. Ale s čím? To opravdu nevím. Snad s běžnými politickými událostmi, a já bych k tomu mohl přidat jen nejposlednější novinky. Možná, pokud ses tím natolik zabýval — příliš mnoho není pro pány Greeleyho a McElratha potřeba — vliv nadcházející krize na odstranění Bonapartova režimu. Myslím si, že je už na čase obrátit pozornost k Francii, kde přece jen propukne katastrofa. Obilí a víno se neurodilo. Paříž svými nižšími cenami chleba láká dělníky z celé Francie, a tak rekrutuje revoluční vojsko, zatímco tito noví přistěhovalci stlačují už beztak klesající mzdy Pařížanů. Chlebové bouře v Alsasku-

* Viz tento svazek, str. 336.

** „Lord Palmerston", článek třetí (v „New York Daily Tribune" byl uveřejněn jako druhý článek o Palmerstonovi pod názvem „Palmerston a Rusko").

Lotrinsku a v Champagni. Sedláci nadávají, že se dává přednost Paříži, dělníci zase, že se cpe moc peněz do armády, a buržoové, že se násilně zasahuje do ekonomických zákonů ve prospěch dělníků. Klesá poptávka především po přepychových předmětech. Začínají se zavírat dílny. S celou touto bídou kontrastují rozhazovačnost a burzovní machinace Bonapartovy rodiny. Celý úvěrový systém, z něhož se pod vedením císaře lumpenproletariátu a žida Foulda stala kolosální, čistě podvodná instituce, je nanic. Burza, banka, železnice, hypoteční banky a všecky možné další podvodné instituce. Opakují se poslední dny režimu Ludvíka Filipa, ale kombinované se všemožným svinstvem a bez dobrých stránek císařství a restaurace.

Tlak vlády na banku. Exekutoři vymáhají na venkově daně bezohledněji než kdy předtím. Enormní rozdíl mezi předpokládaným a skutečným rozpočtem. Protože se měla podporovat prosperita, jsou všechny městské správy hanebně zadlužené. Potom vliv východní otázky na státní papíry a nebezpečná exploatace kolísání cenných papírů samotným dvorem. Demoralizace armády. Mělo by se ještě zvlášť vyzvednout, že manifesty, výzvy atd. stoupenců Ledru-Rollina, L. Blanca a vůbec všech barev a odstínů nezměnily situaci ani o chlup, ale že sociální a ekonomická krize uvádí celý ten krám do pohybu atd. atd. Nevím přirozeně, jestli Ti to téma vyhovuje. V každém případě mi dej vědět, zda mohu do úterka čekat článek, nebo ne, protože se podle toho musím zařídit.

Tvůj
K. M.

„*Economist*" z minulého týdne (ze soboty, tedy vlastně z tohoto týdne) přináší všelijaký materiál ve zprávě z Paříže.[377]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

133

Marx Engelsovi

do Manchesteru[378]

[Londýn] 28. října 1853
28, Dean Street, Soho

Milý Frederiku!

Díky za oba články.* Obávám se, že se pod vlivem pana Smitta[126] díváš na vojenské úspěchy Ruska trochu moc zaujatě. Předně, pokud jde o tažení z let 1828—1829, bylo podle úsudku většiny současníků ubohé; mj. mám na mysli zprávu, kterou poslal vévodovi z Wellingtonu jeho adjutant** a která byla uveřejněna v „Portfolio"[379]. Pevnosti byly spíš koupeny než dobyty. Vůbec podplácení hrálo v tomto tažení hlavní roli. Když Dibič překročil Balkán, nebyl si vůbec jist, jde-li si pro vítězství, nebo nebyl-li vlákán do pasti a nebude-li odříznut. Zachránila ho zase jen úplatnost jednoho z velících pašů a naprostý rozklad turecké armády. Rusko válku začalo, až když bylo turecké loďstvo zničeno u Navarina[380], když starou organizaci turecké armády Mahmud zničil a nebyla ještě vytvořena nová. Teď je situace rozhodně jiná.

„*Débats*" v posledních dvou týdnech uveřejnil články o tažení z let 1828—1829, ale nečetl jsem je. Po dalším materiálu se podívám v knihovně.

Pieper je už týden venku — a má dvojí zaměstnání, 1. díky Clussovu zprostředkování jako korespondent „Washington Union" a 2. jako účetní (od 9 do 5 hodin) u jednoho ropucháče[22] v City

* „Přesuny armád v Turecku" a „Svatá válka".
** Chesney.

za 25 šilinků týdně. Pro mne tedy už nebude moci nic dělat. Tím líp pro něj. Jsem rád, že je z té šlamastyky venku.

Posílám Ti pokračování Palmerstona.* Jones mi psal o další pokračování. Poslal jsem mu ještě tentokrát jeden článek**, ale s poznámkou, že už nedostane nic, nepřestane-li dělat ostudu s tiskovými chybami (tentokrát hrubé, takže mění smysl). Rukopis byl napsán velmi hezky.

Rings měl záchvat *šílenství*, byl nějaký den v pracovním domě*** a jeho stav je ještě povážlivý. Vinen je chlast, quorum magna pars† má výtečník Lupus, který Ringse, když zavřel svůj krám, přivedl k džinu. Přitom je ten člověk až moc plný života, aby dokázal nic nedělat, a zatím nic nového nesehnal. Zatraceně, takhle se nám ti hoši všichni zblázní.

Přikládám Heinzenova veledíla.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Lord Palmerston", článek druhý (uveřejněný v „The People's Paper").

** „Lord Palmerston", článek třetí.

*** Pracovní domy (workhouses) v Anglii byly donucovací pracovny s vězeňským režimem.

† a velkou zásluhu na tom (Vergilius, Aeneis, kniha druhá).

134

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 2. listopadu 1853
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi,

musíš mi do pozítří napsat, třeba jen jednu nebo dvě stránky (jestliže nemáš čas), jak je to s překročením Dunaje Turky při dobytí Calafatu. Včera jsem tu zprávu označil za velmi pochybnou.* Ale zdá se, že se potvrdí, a ze zítřejších novin se rozhodně dovíš, jak to s tou věcí vypadá. Nemohu teď o tom ani mlčet, ani psát z hlediska „zdravého lidského rozumu", když už se to začalo posuzovat vědecky. Podle zpráv francouzských listů prý *Šámil* pořádně nařezal Rusům, ohrožuje i sám Tiflis, a generál Voroncov prý napsal své vládě, že — jakmile bude ohrožen ze dvou stran — nebude moci bez značných posil Gruzii udržet.

„*Tribune*" v poslední době značně často používá politiky anexí. Za prvé byl anektován Tvůj první vojenský článek jako úvodník** a za druhé můj Palmerston***, jehož pokračování jsou tím už anektována předem. I když se Ti to možná bude zdát podivné, dospěl jsem, když jsem prošel přesně ve stopách urozeného vikomta† minulých 20 let, k témuž závěru jako monoman Urquhart — že totiž Palmerson je už několik desítek let zaprodán Rusku. Čekám, že mi napíšeš svůj názor na pokračování mého článku

* „Válka. — Stávky. — Drahota".
** „Rusové v Turecku".
*** „Lord Palmerston", článek první a druhý (v „New-York Daily Tribune" byly uveřejněny jako jeden článek s názvem „Palmerston").
† Palmerstona.

(zejména záležitosti syrsko-tureckého konfliktu)*, jakmile si je přečteš. Jsem rád, že se mi náhodou podařilo, abych se zblízka podíval na zahraniční politiku — diplomatickou — za uplynulých 20 let. Tenhle bod jsme až příliš zanedbávali; a člověk musí vědět, s kým má tu čest.

Celá diplomacie napodobuje ve velkém Stiebera, Bangyu a spol.

„New-York Enquirer", redigovaný generálem Webbem — (ten článek jsem sám nečetl) — napadl úvodník „Tribune"**, který jsi zplodil Ty. Ta věc je prý vědecky správná, ale turecká válka se vede podle jiných zásad. Turci prý půjdou za všech okolností rovnou do toho atd.

Jak to vypadá s továrním pro-le-ta-ri-á-tem?

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Lord Palmerston", článek čtvrtý.
** B. Engels, „Rusové v Turecku".

135

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 6. listopadu [1853]
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Přikládám sbírku nadávek, kterými veliký Karl Heinzen ve svém „Herold des Westens" počastoval mě a komunismus.

Zároveň dopis od Clusse. Zjistíš z něho, že Willichova zápalná raketa[381] dojde příští poštou. Hloupé je to, že ti holomci budou svou slátaninu roznášet po celém Německu, zatímco můj pamflet* klidně spí v Manchesteru a v Londýně — a že v Heinzenovi zase našli velkohubou ozvěnu, zatímco před několika měsíci neměl Willich — kromě „Criminal-Zeitung" — k dispozici žádný list. Až ten šmejd dojde, hned Ti jej pošlu, abys mi mohl napsat, co se podle Tvého názoru má dělat.

Z Clussova dopisu uvidíš, jak to vypadá s „Reform".[382] Měj „stařík"** a Dronka k tomu, aby pro ni psali. Mají beztak spoustu volného času. Nevím, zda by bylo dobré, abychom psali přímo my dva.

Weerthův dopis je přes všechno snažení ukázat „ducha"*** strašlivě fádní.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".
** Wilhelma Wolffa.
*** V originále berlínským dialektem „Jeist".

136

Marx Engelsovi

do Manchesteru

21. listopadu 1853
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi!

Přikládám poštovní bon na 2 libry št. pro Lupuse, které jsem pro něj dostal od Clusse, notabene na mou vlastní výzvu.

Zároveň posílám Willichovu nanejvýš žalostnou slátaninu.[381]

Ty a Dronke mi musíte k místům, která se týkají mne, nejpozději *do pátku* poslat *prohlášení*, která budou pojata do mé všeobecné odpovědi — ve formě prohlášení. Musíme ve své odpovědi vypadat právě tak pohotoví, jako byl šlechetný Willich ve své váhavý. Buď jen ve svém prohlášení co nejhumornější.

Díky za turecký článek*. Když přišel, měl jsem už zprávu o ústupu Turků, a patřičně jsem jej podle toho upravil. A napiš už, jednou, vždyť poslední 4 neděle na žádný můj dopis neodpovíš, ale napíšeš vždycky jen 6 řádek.[383]

Tvůj
K. M.

Nechceš sem přijet na vánoce a usídlit se *u mne*? Mám teď pro Tebe malý pokojík. Možná že se při té příležitosti budeš moci zbavit staříka**.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Průběh turecké války".
** Wilhelma Wolffa.

137

Marx Engelsovi

do Manchesteru[384]

[Londýn] 23. listopadu 1853
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Na „*People's Paper*" jsem zapomněl. Přikládám. Z pěti článků uveřejněných u Jonese jsou v „Tribune" jen tři.[374]

Ačkoli Tě připravuji o tolik času, musím Tě přece jen prosit, abys mi *do pátku* poslal aspoň — (víc toho být nemusí) — 2 strany (Tvé obvyklé), a to anglicky, abych ještě neztrácel čas překladem. Zdá se mi, že tažení je pro tuto zimu skončeno, v každém případě je uzavřeno jeho první období a dá se tedy vyřídit všeobecnou charakteristikou. Takže se spoléhám aspoň na dvě stránky.

Proti tomu Willichovu šmejdu[381] — právě na rozdíl od jeho půlročního otálení — musíme vystoupit rychle.

Tvůj
K. M.

Dostal „stařík"* ten poštovní bon na 2 libry?

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Wilhelm Wolff.

138

Marx Engelsovi

do Manchesteru[385]

2. prosince 1853
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Frederiku!

Díky za krásný článek.* Pan Dana se v Americe proslaví jako polní maršál.

Že přijedeš,[386] abys zase pobýval hlavně u šosáků, to se mi vůbec nelíbí.

Pan Dronke si počíná jako ubohý malý šťoura. Strohnovi říká, že své prohlášení a noviny** poslal Tobě. Tebe nechává v domnění, že mi obojí došlo — ačkoli *nedošlo to ani ono*. Nech si od mrňouse*** poslat zpátky aspoň noviny. Já mám svůj výtisk tady. Ale v Bradfordu žádný být nepotřebuje. Náhodou, protože ta prkotina od Dronka nepřišla, jsem se hrabal ve starých dopisech a našel jsem corpus delicti a v něm inkrimované *místo*, které doslova cituji.[387] Dopis byl adresován *Tobě*. Kdyby se teď snad měla žíravostí adjektiv vyhlazovat přesnost faktů, bude to muset pan Dronke přičítat sám sobě, jestliže na důkaz, že *já* jsem alespoň přesný, pošlu jeho dopis do New Yorku. Vyskytují se v něm zvláštní, pro něj teď určitě nepříjemná místa, jako např. o „fanatickém tulpasovi Imandtovi", jeho dnešním intimním pří-

* „Válka na Dunaji".
** „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung" s Willichovým článkem (viz tento svazek, str. 345).
*** od Dronka.

teli, jemuž píše každý týden dvakrát. Mrňousova mánie pleticha-řit za našimi zády je známá.

Svou odpověď jsem poslal v úterý. „*Rytíř šlechetného vědomí.*" Ten* se bude divit. Tvůj dopis[388] a další dopisy od Steffena, Miskowského (spolu s Kossuthovým svědectvím) atd. jsou pojaty do toho celého jako podstatné části, samozřejmě s vašimi podpisy.

Napiš brzo.

Jonese napadá „Economist"[389] a dělá mu tak renomé.

À propos. V úterý byl polský mítink. Mazzini a Kossuth nepřišli. Worcellovy, Rugovy a Ledru-Rollinovy slabomyslné žvásty se ukázaly přiměřené té společnosti. Moje žena tam byla. I na pondělním mítinku, který pořádali Poláci demokratického ražení. Bylo ohlášeno, že předsedá Harney. Nato děsná revolta 50 nebo 60 přítomných anglických dělníků. Sykot a výkřiky „zrádce", „kostlivec" (jak on nazval chartismus), renegát. Děsná řežba. Harney se neodvážil vystoupit na pódium, strašlivě ho pocuchali, zmlátili a potupili, a přestože se šestkrát pokoušel dostat ke slovu, nepodařilo se mu to. Pitomí Waschlapští to samozřejmě nechápali a viděli v celé věci „reakci".[390] To je Nemesis stíhající papá George Juliana Harneyho.

Tvůj
K. M.

Z přiloženého dopisu uvidíš, že Cluss bohužel už odpověděl.[391] Protože však moje věc byla hotová, musela se odeslat. *Zadarmo* se kvůli Willichovi dělat nedá.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, řetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Willich.

139

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn, kolem 12. prosince 1853]

Milý Engelsi!

Z telegramu, který jsem od Tebe dostal dnes ráno, nemohu pochopitelně poznat:

1. Zda Ti přišly z New Yorku odpovědi Clusse atd.* a čísla „*Reform*" týkající se Willicha? Byl by možný i opak, poněvadž pan Lupus se v jednom nechutném dopise Clussovi pokouší zakrýt svou lenost rámusením proti *Weydemeyerovi*.

2. Zda Dronke poslal zpátky dotyčná čísla „Criminal-Zeitung"[381]? Uložil jsem Steffenovi v Chesteru, aby si je od Tebe dal poslat, protože jediný exemplář, který tu je, nemohu postrádat. Když jsem se — tentokrát *na Tvůj* podnět — ve svém posledním dopise zmínil o podivné záležitosti s prohlášením „známého pana dr. Dronka", napadlo mě, že možná jako nejbližší výsledek toho od Tebe nedostanu žádný soukromý dopis tak dlouho (jeden až dva týdny), dokud celá ta historie nezaroste trávou. Alespoň je to metoda, které ses od příjezdu pana Lupuse do Manchesteru se vzácnou důsledností přidržoval ve všech záležitostech, které se týkaly mne osobně a obou těchto pánů. Bude tedy lépe odpustit si napříště oboustranně všechny narážky na Tvoje tamější přátele

* Viz tento svazek, str. 349, 728.

a chráněnce, abychom naši korespondenci nezredukovali čistě jen na telegramy.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

140

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 14. prosince 1853

Milý Frederiku!

Víš, že každý má občas svoje mouchy a nihil humani atd.* O „konspirování" a podobných nesmyslech přirozeně nikdy nebylo ani řeči.[392] Na nějakou tu řevnivost jsi zvyklý, a v podstatě mě dopaluje jen to, že my dva teď nemůžeme být pohromadě, společně pracovat a smát se, kdežto ti „chráněnci" Tě mají pohodlně nablízku.

Přikládám jednu kopii „Rytíře". Druhá došla dnes nebo včera do Washingtonu. Poslal jsem tu věc Clussovi, aby nedošlo ke kolizi mezi dvěma prohlášeními[393] a aby škrtl to, co tu už jednou bylo. V odeslané kopii jsem udělal ještě nějaké malé stylistické změny. V kopii, kterou Ti posílám, chybí poslední strana; někam se zatoulala, obsahuje jen pár zábavných závěrečných vět.

Ačkoli není o Willichovi nic slyšet, musí teď zase být v Londýně. Četl jsi v „Reform" ten krásný protokol zasedání, jemuž předsedal Anneke a na němž se žádný hlas nevyslovil pro to, že by se chtěl „pod Willichovým vojenským vedením" vrátit jako „revoluční bojovník" do Německa?

Co se týče Palmerstona**, mohl bych se pustit do „německé" verze jen tehdy, kdybych si byl jist, že nějaký nakladatel později tu práci vezme. Německý rukopis totiž nemám, protože od začátku, co jsem nucen napsat si každou hloupost anglicky sám,

* „nic lidského (mi není cizí)", Publius Terentius, „Sebemučitel".
** K. Marx, „Lord Palmerston".

anglosasuji ten neřád vždycky hned v originále. Pro „Tribune" mínim skončit smlouvami z let 1840 a 1841[394], pro něž mám k dispozici velice tlusté Modré knihy, nehledě na „Hansarda"[375] a „Moniteur". Palmerstonovy pletichy v Řecku, Afghánistánu, Persii a Srbsku nechávám jako méně důležité stranou. Zbývá teď ovšem ještě revoluční epocha, pro niž zase poskytují Modré knihy — přestože ve značně zkomolené podobě — významný materiál, také o naší „vlastenecké" válce atd. ve Šlesviku-Holštýně.

Pokud jde o Tvého Bonaparta v roli dělostřeleckého kapitána či dělostřeleckého spisovatele, myslím, že bude lepší, když takový článek pošleš svým jménem buď 1. „Daily News"; 2. „Examineru"; nebo 3. „Westminster Review". To první by asi bylo nejlepší. Takovým článkem by sis mohl naráz — par coup d'état* — udělat v londýnském tisku takové postavení, že bys jej mohl „přitisknout" a zároveň by sis otevřel možnost vydat svou knihu o uherském tažení** anglicky v Londýně, což je rozhodně výnosnější a efektnější než v ubohém Lipsku.

„Tribune" si samozřejmě dělá příslušné renomé Tvými články, za jejichž autora je ovšem považován ubožák Dana. Protože si zároveň přivlastňuje Palmerstona, jsou skutečnou „redakcí" čili editorial staff*** „Tribune" v posledních 8 týdnech Marx - Engels.

Rád bych, kdybys vedle větších statí, které si oni přivlastňují jako úvodníky a které jsou ovšem možné jen při určitých významnějších událostech nebo úsecích, jako byl začátek, pak bitva u Oltenitsy atd. — (pokud Ti to čas dovolí) — mohl v bezvýznamnějších mezidobích udělat pro mne vždycky krátký, např. na 1—2 strany, anglický přehled fakt. Mám s tímhle drobným šmejdem mnohem víc těžkostí, i *jazykových*, než mi dělají hlubokomyslné (!) vývody a zejména materiál, s nímž jsem díky anglickému studiu po léta ve styku *anglicky*. Přirozeně to potřebuji jen tehdy, když se nedostává „velkých" událostí. Hlavní příčinou je úzkostlivost mého kritického vědomí ve věcech, v nichž se necítím na výši.

* převratem.
** Viz tento svazek, str. 87, 408—409, 649.
*** redakčním štábem.

Můj konkurent* prostě a jednoduše opisuje fakta (nebo spíš to, co londýnský tisk za fakta vydává).

Jaký je Tvůj názor na *přiložený* návrh mého švagra Juty, abychom měsíčně psali pro „Zuid-Afrikaan" (Kapské Město)?[395] Juta sice francouzsky stylizuje prachmizerně, ale jinak je to dobrý a rozumný chlapík. Kdybychom si oba, Ty i já, byli zavčas zařídili v Londýně *anglickou* zpravodajskou kancelář, neseděl bys teď v Manchesteru a neotravoval by ses s písařinou, ani já dluhy. Myslím si ostatně, že když teď pošleš londýnským novinám vojenské články, můžeš se za pár týdnů domoci pevného postavení, které Ti vynese tolik, co manchesterský obchod, a přitom Ti vybude víc volného času. Poptávka po vojenských autorech je teď větší než nabídka.

Dokonce je otázka, zda by samy „Times" nebyly celé šťastné, kdyby ulovily vojenského spolupracovníka, protože v tomto bodu jsou na tom bledě. Za pokus by to stálo. Člověk teď přirozeně stojí na stanovisku, že každé anglické noviny považuje za pouhý magazín, a je úplně fuk, v kterém z těchto magazínů člověk vystavuje, svoje „artikly", ovšem za předpokladu, že mu je tam nezkazí.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Pulszky (viz tento svazek, str. 256).

1854

141

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 5. ledna 1854
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Ode dne, cos odjel,[386] sužuje celou rodinu chřipka atd. Vrabčík a já ještě pořád nestojíme za nic. Tak mě fyzické příčiny připravily už o tři dopisy do „*Tribune*", a to je za dnešních časů zlé. Napiš mi, zda bys mi mohl pro příští týden nachystat *jeden* článek, o čem sám chceš. Musím však určitě vědět, *zda* a *kdy*.

Protože ještě nemohu vycházet, nemohl jsem přirozeně sledovat noviny. Pieper říká, že v dnešním „*Morning Herald*" je dlouhé zasláno o ruském plánu tažení. Jejich hlavní scénou je prý Asie, a ne Evropa. Cařihrad by prý chtěli dobýt z Malé Asie (!) atd. atd.

Z memoárů Josepha Bonaparta vyšly doposud 3 svazky.[396] Třetí obsahuje dopisy starého Napoleona o španělském tažení.

Právě mne vytrhl Vrabčík, který má silný záchvat horečky, strašně při něm blouzní, bije kolem sebe atd. Doufám, že se ten človíček zase brzy zotaví.

Od Dany jsem dostal dopis v pondělí. Nemůže prý článek otisknout s mým jménem, protože by to uškodilo „prestiži" listu. Tvoje militaria způsobila velký rozruch. V New Yorku se povídá, že je psal generál Scott.

Adieu.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

142

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 10. ledna 1854

Milý Engelsi!

Urquhart mi včera večer poslal z Newry (Ulster) řeč, kterou jsem dal opsat své ženě, s pár slovy na začátku a na konci, a tak se zrodil článek*. Tvůj si tedy schovávám na pátek. Kdyby se mezitím ještě něco zběhlo, co patří do článku, buď tak hodný a pošli mi to na *pátek ráno*, abych k tomu mohl přidělat omáčku.

Doma je všechno ještě nemocné od a až do zet.

Příloha je od Clusse. Druhou část jeho dopisu Ti pošlu příště, kdy napíši podrobně.

Právě ke mně přišli od toho sviňského Tuckera. První vydání — 50 000 výtisků — „Palmerstona" je rozebráno. Teď ten pán posílá ke mně — dříve si tolik nezadal — abych tu věc zkorigoval pro 2. vydání.[397] Napiš hned, co mi radíš udělat.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinénija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Západní státy a Turecko".

143

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 18. ledna 1854
28, Dean Street, Soho

Milý Frederiku!

Musíš mi do pátku napsat něco všeobecného (něco pozitivního je asi sotva možné) o bitvě u Citale nebo Zitale*. Přitom mě napadá:

1. Bitva u Oltenitsy bylo *nedorozumění*, které zmařilo příměří, vnucené Portě vyslanci. Právě tak i bitva u Citale[398] je *nedorozumění*, které maří mírové návrhy diktované Portě kanóny anglických lodí.

2. Oltenitsa naruby. Tam byli opevněni Turci, zde Rusové atd.

3. Výsledek jako tam. Ti chlapi se napřed po celých 5 dní krvavě bijí, a pak jedni i druzí zase zalezou. Vidím jen výsledek. Nevím, co by se bylo *mělo* stát. Je mi ovšem jasné, že tohleto není *napoleonské* vedení války.

Diplomatičtí intrikáři se tak zapletli do svých vlastních sítí, že už klepe na dveře všeobecná válka. Víš, že události u Sinopu použili k tomu — hrozby pana Redcliffa nepočítaje — aby přiměli Turky přijmout vídeňský protokol a dostali do vlády Halila a Riza pašu.[399] Když je tohle všechno narafičeno, podává Palmerston demisi.[400] Koalice, která čije čertovinu, dává 19. prosince, *v době* Palmerstonova odstoupení, rozkaz provést demonstraci

* Jde o bitvu u Četati.

v Černém moři. Palmerston, dvojnásob blamován, vstupuje znovu do vlády a prosazuje usnesení z 26. prosince, aby vyplulo na moře *celé* loďstvo, ale jen proto, aby vystupovalo jako *rozhodčí* mezi oběma válčícími stranami; údajně se pokročilo dál, ve skutečnosti to však byl pokus zhatit usnesení z 19. prosince a odříznout Turky od jejich asijského válčiště. Mezitím však pan Bonaparte, opíraje se o usnesení z 19., vydal už opačné rozkazy a tváří se, že usnesení z 26. *chápe* jen jako rozšíření prvního. Palmerston ovšem musel dělat jako by nic, uchovat si pověst energického patriota, a tak se ti chlapi octli v pěkné kaši, a *zdání* je dožene k tomu, aby zabředli ještě víc, zvlášť když se 31. bude muset parlamentu ukázat něco „energického".[401] Nóta, kterou předložili Turkům k podpisu, svědčí o tom, že byli připraveni úplně před Ruskem kapitulovat a že pouze „nedorozumění" zmařila tento dobrý úmysl.

Můj švagr — ministr* — píše mé tchyni**, že teď bohužel zažije znovu totéž, co před 40 lety, všeobecnou válku.

Tvůj dopis Steffenovi[402] jsem ještě téhož dne expedoval do Bruselu, kde se Steffen ještě zdržuje u své sestry. Obávám se, že Tvůj „Napoleon jako dělostřelecký poručík"[403] bude v této chvíli *odmítnut*, protože „*Times*" dostaly příkaz upustit od jakéhokoli náznaku polemiky s Bonapartem. Protože je to „náš" spojenec, bude dnes mít každý list tyto patriotické námitky. Ostatně jakmile ta věc bude hotová a noviny ji nebudou chtít, vytiskneme ji jako brožuru. Když mám nabídnout nakladateli své vlastní práce, ostýchám se. U Tvých bych se tak nerozpakoval.

Osel Weydemeyer odložil „šlechetné vědomí"*** zase na dlouhé lokte. Přitom hlavní pointou byla rychlost odpovědi. Se šestinedělním zpožděním bude ta věc hloupá. Nechápu, proč si Cluss vybírá vždycky právě mě za oběť pana Weydemeyera.

Tvůj
K. M.

* Ferdinand von Westphalen.
** Karoline von Westphalen.
*** K. Marx, „Rytíř šlechetného vědomí".

[Připsáno dětskou rukou:]

Pozdrav tě pánbůh, bratře straubingere.[404] Muži vysokého rodu, cti, míru a blahobytu.

Malý vtipálek

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

144

Marx Engelsovi

do Manchesteru

25. ledna 1854
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Frederiku!

Přiložená čmáranice je pro Lupuse[405], který mi napsal. Rozhřešení.

Ta věc s válkou má teď své háčky, nedojde-li k „nedorozuměním" proti diplomacii a mimo ni. Nóta Rešida paši[406] je úplnou kapitulací před Ruskem. Obsahuje dokonce víc ústupků než původní vídeňská nóta, kvůli níž Turecko vyhlásilo válku.[407] Palmerston se nevrátil do vlády pro nic za nic. Na druhé straně demonstrace v Černém moři je asi finta pro schůzi parlamentu[401], aby, přijme-li Rusko své *vlastní* podmínky vtělené do nóty Rešida paši a dostane všechno, co požadovalo, vypadala věc tak, že ustoupilo přesile. Plán je rozhodně takový. Což by jinak nebylo absurdní ohlašovat Mikulášovi vyslání spojeného loďstva, ještě *než* se vyjádřil či mohl vyjádřit k poslední vídeňské nótě[408]? Jen válečné náhody mohou ještě přivodit válečné řešení. Podle úmluvy se imperátor také nehoršil nad příjezdem spojené eskadry, nýbrž prokázal velikou „rozvahu". Ovšem za „nedorozumění" se nedá ručit. Ta jsou vždycky možná.

O bitvě u Citale* je dnes v „*Times*" další zpráva z „Wandereru".[409] Čekám na Tvůj komentář. To, že prý Rusové postupují současně u Macinu, Giurgeva**, Calafatu a že dokonce dobyli Silistru, je asi pouhý humbuk. À propos. Ještě o jednom mi napiš

* Četati.
** Giurgiu.

anglicky svůj názor. Turci, jak se píše ve francouzských listech, chtějí opevnit Cařihrad na pevninské straně.[410] Nebyl by tohle pro Rusko hlavní úder? Tím spíš, že Cařihradu vždycky zůstane námořní spojení s asijskými i evropskými břehy jeho říše, takže mu naprosto nemůže být odříznut přísun lidí a prostředků? Zdá se, že velké pevnosti jsou teď protijedem k napoleonské velké válce. Nedojdeme tím zase zpátky k malé?

Je to ostuda, že Berlín není opevněn.

Můj švagr, ministr*, psal mé tchyni** a prorokoval jí, že teď ve svém vysokém stáří zažije ještě jednou totéž, co za prvních napoleonských časů. Věří tedy ve válku.

Cobden, „skromný" a „prostý člověk", se svou poslední řečí důkladně blamoval. Dokazuje, že on a „skromní lidé", kteří mu tleskají, nejsou povoláni k tomu, aby vládli Anglii. Kvaker Bright chce slyšet jedině o *vnitřní* válce.[411] Cobdenův objev, že Anglie a Rusko mají analogickou sociální konstrukci, poněvadž tam jsou Děmidovové a zde Derbyové, je hoden nějakého falcko-neustadtského revolučního šosáka.

Pan Pieper se odebral v sobotu na návštěvu k Meyerovi do Brightonu. Jakkoli je mu na obtíž, zůstává tam přes celou dobu, kterou mu určil Troupeau, protože mu jde k duhu „mořský vzduch", a jak se zdá, napsal tomu buržoovi hnusný dopis. Ten hloupý mládenec považuje svou bezzásadovost za geniální lehkovážnost. Z Clussova dopisu se dozvíš, že tentýž „geniální" mládeneček chtěl, aby mu opatřili americký pas do Cařihradu, pravděpodobně aby tam dělal hlídače psů. Je smutné, že ten mládenec, neustále u vytržení sám nad sebou, kupí hloupost na hloupost a zesměšňuje se.

V úterý mi Bischoffsheim přes Freiligratha zase proplatí směnku. Do té doby nemohu nic sehnat, protože zastavárenské zdroje jsou, jak se to periodicky opakuje, vyčerpány. Můžeš-li tedy splašit 1 libru, bylo by to nanejvýš žádoucí. Mimoto dojde v pátek 100 kusů „šlechetného vědomí"***, a já nemám z čeho zaplatit poštovné, protože dostanu peníze až v úterý.

* Ferdinand von Westphalen.
** Karoline von Westphalen.
*** K. Marx, „Rytíř šlechetného vědomí".

À propos. Jednám s Tuckerem. Příští pamflet má být o Hünkjar-Iskelesi. Zkoriguj tedy tu věc, kterou máš Ty (čís. IV a V).[412] Leccos k tomu pak přidám a změny Ti zase pošlu k přehlédnutí.

Z New Yorku se mi přes Danu nabízí, abych napsal pro jeden časopis, 12 liber za arch, článek o dějinách německé filosofie od Kanta až po současnost. Ale požaduje se: 1. sarkastičnost a zábavnost, 2. aby to neobsahovalo nic proti náboženskému cítění země. Jak do toho? Kdybychom teď byli my dva pohromadě — přitom bychom museli mít knihy — mohli bychom rychle vydělat 50—60 liber. Sólově si na takovou práci netroufám.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

145

Marx Engelsovi

do Manchesteru[413]

28, Dean Street, Soho
[Londýn] 9. února 1854

Milý Frederiku,

odesílám Ti dnes zároveň několik exemplářů „Rytíře“* a tři exempláře 2. vydání polského neřádstva[414], které jsem zkorigoval. Dej od každého 1 exemplář Lupusovi a 1 exemplář Dronkovi. Bylo ode mne hloupé, že jsem u toho syrského palmerstonovského neřádu** neopravil tiskové chyby (také Weydemeyer jich má dost na svědomí) dřív, než jsem Ti to poslal.

Měl jsem schůzku s Urquhartem. Překvapil mě komplimentem, že ty články*** byly takové, jako kdyby je byl napsal nějaký „Turek“, v čemž ho nikterak neutvrzuje mé prohlášení, že jsem „revolucionář“. Je to úplný monoman. Pevně věří, že se jednoho dne stane anglickým premiérem. Až ti ostatní všecko zpackají, Anglie přijde a řekne: Urquharte, spas nás! A on ji pak spasí. Za řeči, zejména když se mu odporuje, se velice rozhorluje, což na mne působilo o to komičtěji, že znám všechny jeho fráze a všechny jeho citáty zpaměti. A tak mi jeho „rozhorlení“ připadalo dokonce trochu podezřelé a spíš jako teatrální exhibice. Hlavní moudrost toho chlapíka: Rusko ovládá svět svou specifickou převahou ducha. Kdo se s ním chce měřit, musí být mužem Urquhartova ducha, a má-li už tu smůlu, že není samotným Urquhartem,

* K. Marx, „Rytíř šlechetného vědomí“.
** K. Marx, „Lord Palmerston“, článek čtvrtý a pátý.
*** „Lord Palmerston“.

musí být alespoň urquhartovec, tj. musí věřit v to, več věří Urquhart, v jeho „metafyziku", v jeho „politickou ekonomii" atd. atd. Musel být na „Východě" nebo si alespoň osvojit tureckého „ducha" atd.

Můžeš-li připravit něco pro úterek, přišlo by mi to velmi vhod, protože musím *téhož* dne napsat na mys Dobré naděje*.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Tj. pro list „De Zuid-Afrikaan" v Kapském Městě (viz též tento svazek, str. 354).

146

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 15. února 1854
28, Dean Street, Soho

Milý Frederiku!

V příloze Ti posílám svůj vlastnoruční litografický pokus.*

To, že Bonaparte uveřejnil svůj dopis „bratru" Mikulášovi,[415] dokazuje, že měl odmítavou odpověď už v kapse.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinĕnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz ilustraci za str. 368.

147

Marx Engelsovi

do Manchesteru[416]

[Londýn] 9. března 1854
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi,

dlouho jsem nepsal, poněvadž mám doma velice mnoho těžkostí, takže jsem nečetl pořádně ani noviny a nevím tedy, zda už něco od Tebe v „Daily News" vyšlo a jak to s celou tou záležitostí vypadá*.

Se svým Palmerstonem jsem ještě nepřišel k ničemu, tj. nevynesl mi ani haléř a zdá se, že na to není ani naděje. Pan Trübner mi sám povídal, že co se jeho týče, ze zásady nikdy neplatí za věci, které vydává. Mimoto je ta věc momentálně zastaralá.

V úterý pošlu poslední zkušební článek na Mys**. (Musíš mi tedy přichystat *cokoli* pro „Tribune", snad o řecké revoluci?[417] V úterý podniká společnost naposledy pravidelnou plavbu na Mys, protože se nepohodla s vládou kvůli cenovým podmínkám.

Je to odporné pomyšlení, že budu nadcházející jaro a léto prodělávat zase touž chronickou tíseň jako předešlá leta, protože jen s pouhým příjmem z „Tribune" není možné, abych odpracoval minulá pasíva. Dostávám čas od času vztek, že to svinstvo nebere konce.

Dopis od Lassalla jsi zpátky neposlal, jak uvádíš ve svém

* Viz tento svazek, str. 353.

** mys Dobré naděje, pro list „De Zuid-Afrikaan" v Kapském Městě (viz tento svazek, str. 354).

posledním dopise[418]. Já *ho nepotřebuji*, musím jen vědět, že se neztratil na poště nebo nepadl do nepravých rukou.

Dostal jsem od dělnického parlamentu[419] pozvání, abych se zúčastnil jako čestný delegát zasedání v Manchesteru (Nadaud a Louis Blanc také). Poslal jsem jim dnes děkovný dopis s několika frázemi, jež lze chápat jako velmi extrémní nebo velmi umírněné, podle toho, jak je člověk čte.* Jonesovi jsem dnes poslal Tvou kancelářskou adresu.

Veliký Ruge má v úmyslu založit v Americe universitu (svobodnou), a jak uvádí Heinzen, na tento ušlechtilý účel se už sešlo 150 dolarů.

Veliký Franz Sigel se stal Dulonovým zetěm. Co jinak se událo v téhle bandě, dovíš se z balíku, který Tě obšťastní za pár dní.

Urquhart má ve včerejším „Advertiser" *vojenský* (?) článek, kde tvrdí, že Turci by měli poslat svou hlavní armádu do Dobrudži a odtud se dostat Rusům na kobylku. Odvolává se na generála Valentiniho. Budu hledět Ti to číslo poslat.

Lassallovi jsem napsal[420] a čekám od něho další sdělení.

Byl tady Tzschirner, ale nezastihl mě; jede kvůli nějaké peněžní záležitosti se svou 80letou matkou do Ameriky, a pak se usídlí tady. Tvrdí, jak mi vypráví Imandt, že Tě už zná.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Dopis dělnickému parlamentu".

148

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn, kolem 11. března 1854]

Milý Frederiku!

Přikládám dopis od Lassalla.

Velice se mi zavděčíš, když mi pošleš něco vojenského na úterý. Druhé vydání „*Times*", které dostáváte v pondělí, má všelicos o Šámilovi atd. Nepřijdu-li s něčím vojenským, třeba by to byl jen tlach, předežene mě A. P. C.*, který nestydatě opisuje z londýnských novin.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Ferenc Pulszky (viz tento svazek, str. 256).

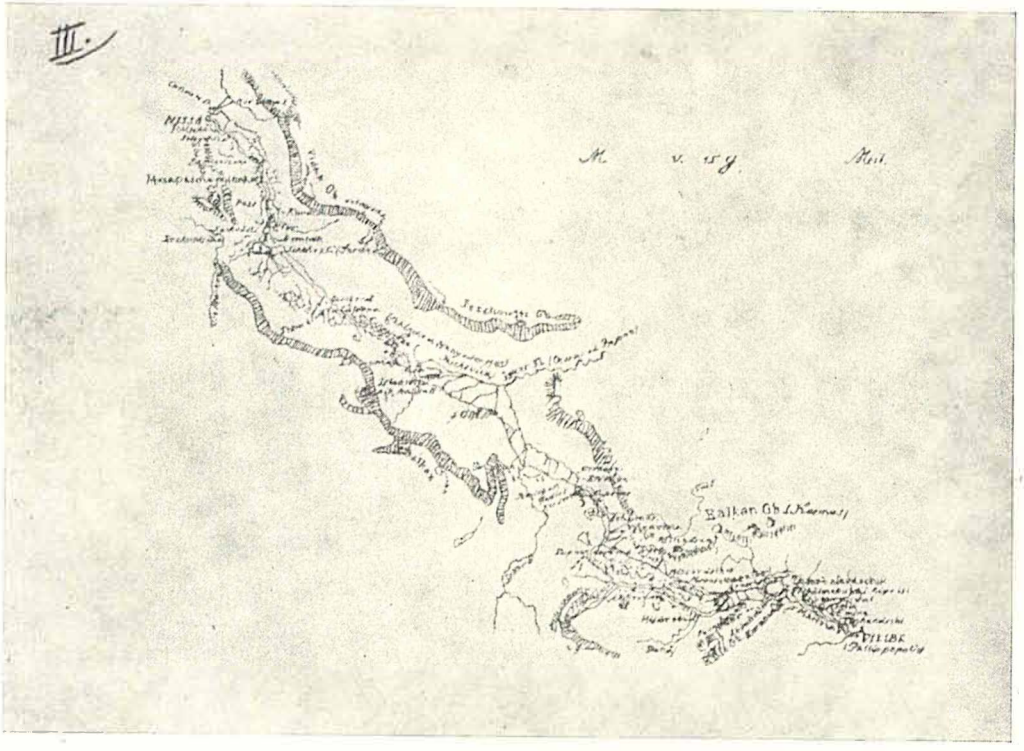

Litografická skica vojenské cesty z Cařihradu do Niše
(část III)

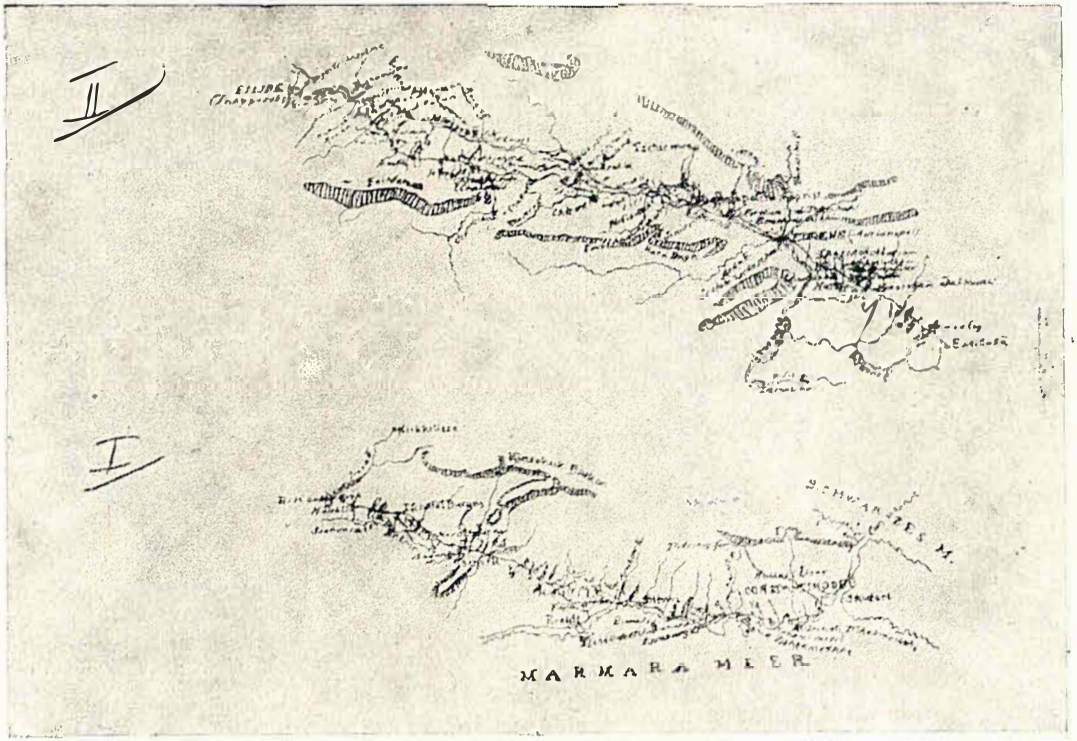

Litografická skica vojenské cesty z Cařihradu do Niše
(ve třech částech; část III — viz následující stránku—
je nadepsána: Heerstrasse von Constantinopol nach Nissa)

149

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 17. března 1854

Milý Frederiku,

dopis, který jsem Ti včera napsal,[421] jsi doufám hned hodil do kamen. Byl to samozřejmě nesmysl činit Tě nějak, nechci říci odpovědným za Blanca, ale vůbec Tě jen interpelovat. Ostatně se také ukazuje, že šlo o úplnou pitomost, a nestojí za to, aby ses k tomu nějak vracel.

Není pan John Petzler z dělnického parlamentu[419] ten starý Petzler z Londýna, to potřeštěné hovado? Zeptej se na to Heise.

Balík pro Tebe jsem ještě odložil, protože jsem dosud nedostal Urquhartův vojenský článek.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinĕnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

150

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 23. března 54

Milý Marxi,

přiloženě vracím dopis od Lassalla. Ten první jsem tehdy zapomněl připojit, je ještě tady. Dvě poloviny bankovky z předvčerejška a včerejška jsi už asi dostal. T/B 58 166, Newcastle on Tyne, 17. srpna 1852, 5 liber šterlinků.

Lassallovy strategické operace jsou velmi diplomatické. Na historii s Enosem a Rodostem odpovídá hloupou frází, která má jen házet písek do očí, že je třeba krýt Cařihrad[422]; nekryjí-li jej obě loďstva a Dunajská armáda, pak jej 100 000 Francouzů a Angličanů také nekryje. Byl by musel ze svého hlediska říci: v Rodostu jsou rozhodně líp po ruce než na Maltě nebo v Toulonu, aby mohli být vrženi na Sevastopol či Oděsu.

Představa, že kdyby Rakušané vpadli do Srbska, stáli by „v týlu turecké Dunajské armády", je od základu falešná. Rakušané musejí u Bělehradu nebo o málo níž překročit Dunaj, anebo musejí táhnout do Valašska přes Mehádii po jeho *levém* břehu. V prvním případě se octnou v *prodloužení* tureckého levého křídla, v druhém před jeho čelem. Že potom Calafat a Vidin, kromě nějaké posádky, musejí být opuštěny, je jasné, ale to neznamená, že toto turecké levé křídlo je ztraceno a že se jeho zbytky musejí stáhnout na linii Šumly. Naopak. 1. *Správnou* taktikou Rakušanů by bylo pochodovat ihned přes Niš na *Sofii*, a tedy správnou taktikou Turků ustupovat od Vidinu *rovněž* na *Sofii*. Protože mají kratší cestu, budou tu *před* Rakušany a mohou se udržet v Balkánu nebo couvnout na Drinopol.[423]

2. Kdyby snad byli Rakušané natolik hloupí, že by pochodovali na Vidin, půjdou Turci *přesto* na Sofii. Toto oddělení od hlavního sboru Ömera paši není pak tříštěním sil, poněvadž nový nepřítel vyžaduje novou operační linii Drinopol — Sofie — Bělehrad — Vidin; turecké levé křídlo se tedy stává *samostatnou* armádou.

3. Kdyby však mělo dojít na podivuhodné Lassallovo vedení války, tu by nepomohlo žádné ustupování na linii Šumly, neboť vydání *klavní silnice* z Bělehradu na Cařihrad *by už znamenalo její obejití* a tato linie by se teď naopak musela teprve horempádem opustit, aby se *u Drinopolu shromáždily všechny zálohy* a mohlo se vyrazit proti prvnímu nepříteli, který překročí Balkán.

Ostatně je vidět, že všechny tyto lukubrace pocházejí z „diplomatického pramene", který se zřejmě rád pochlubí strategickými rozklady.

Do „Daily News" pošlu zítra popis Kronštadtu[424], obávám se, že i když jsou mnohá opevnění vadná, půjde přesto půl tuctu šroubových řadových lodí k čertu, než jej zkrotí.

Lupiči byli tak laskavi, že poslali Lupusovi zpátky jeho tobolku bez 7 pruských papírových tolarů. Jeho šosáci chtějí něco udělat, aby mu nahradili peníze a hodinky, možná že dostane ještě i nějaké bolestné. O pohmožděniny se stará Borchardt, a tak se záležitost urovnává.

„Avšak tu hrůzu, jeho strach,
nenahradí mu nikdo z nás."

Proto je také celý sešlý, bručí a zřejmě si myslí, že Heise a já odpovídáme za jeho blbost, za ten výprask a vůbec za všecko.

Kdo je ten chlap, který se Heinzenovým prostřednictvím vydává za redaktora „Neue Rheinische Zeitung"? Prohlédni si poslední zásilku „Reform", asi čís. 50.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

151

Marx Engelsovi

do Manchesteru[425]

[Londýn] 28, Dean Street, Soho
29. března 1854

Milý Engelsi!

Dosud jsem Ti neohlásil přijetí těch 5 liber*, ani jsem ty peníze nepoužil k určenému účelu, ani jsem Ti nenapsal — a to všechno z jediné příčiny. Mám na krku Piepera. Protože ho před 10 dny vyhodili z bytu, musel jsem ho samozřejmě vzít k sobě. Vystavil směnku na „Union", a některá z nejbližších pošt mu musí z Ameriky doručit peníze nebo protestovanou směnku. Mimoto mu Freiligrath opatřil tento týden hodinu němčiny, která mu vynese 15 šilinků týdně. A podobnou hodinu asi za 10 šilinků mu měl zprostředkovat Meyer — ten dnes odcestoval zpátky do Německa a mám Tě od něho pozdravovat. Pieper však na smluvené místo nešel. Raději vyložil Meyerovi, že už má kondic plné zuby. Cítí se povolán k tomu být *spisovatelem*. Nešťastník!

Na Lupusově dobrodružství je mi ještě ledacos nejasné. Stalo se to na ulici? A zřejmě po nějakém flámu, který jste Ty a Heise podnikli společně s ním? Jak hluboký dojem to udělalo v mé rodině, uvidíš z přiloženého Laurinčina dopisu, v němž oznamuje tuto velkou událost Jenny a Edgarovi, kteří byli ve škole.

Lassallova diplomatická část — s výjimkou jeho zpráv, které

* Viz tento svazek, str. 370.

jsou dobré — je stejně špatná jako ta vojenská.* To, co říká o Palmerstonovi, jsou jen žvásty na kontinentě běžné.

Četl jsi tajnou korespondenci?[426] Jestliže se ministrům, kteří ji vedli, dovolí vést válku — a všechno tomu nasvědčuje —, může to skončit jedině úplnou blamáží Anglie, ačkoli kontinent bude v každém případě vržen do utěšeného zmatku.

Přikládám Urquhartův včerejší článek o válce a výňatky z dřívější brožury o *jeho* vojenských plánech. O obojím bych rád znal Tvůj zevrubný úsudek.

Jeden pruský instruktor Turků, kterého jsem tu včera náhodou viděl, říká, že turecké dělostřelectvo je výborné, ale že celá armáda je jen pro parádu, dokud Čařihrad maří každou energickou akci.

Ve svém článku o ústupu Rusů od Calafatu** vysvětluješ tyto pohyby tím, že se má s ohledem na anglo-francouzskou armádu rozbít tábor v Oděse. Podle posledních zpráv se však zdá, že Rusové překročili nebo chtěli překročit Dunaj na protilehlé straně. Snad tu bude zítra víc podrobností, takže mi do pozítří budeš moci o tom něco povědět. V předvčerejším dopise[427] jsem zakázal „*Tribune*", poněvadž to od ní bylo už moc divoké, aby si přisvojovala jako úvodníky jiné věci než vojenské — *anebo* aby mé jméno vůbec vypustila, protože nemíním figurovat jen pod indiferentním materiálem. A tak je právě teď nutné dokázat jí *vojenskými* články, že se beze mne *nemůže* obejít.

Referuje-li manchesterský obchodní korespondent „Times" správně,[428] musí to vypadat velice špatně. Tady se každým dnem čekají veliké úpadky. Zrovna tak v Paříži. Rozumí se samo sebou, že už dávno namáhavě oddalované bankroty využijí vyhlášení války, aby proběhly ve vší slušnosti.

V „*Daily News*" jsem Tvůj článek dosud neviděl a jistě bych jej nepřehlédl!

„*Naval and Military Gazette*" tvrdí, že prý Rusové koupili a u Sinopu použili ničivý prostředek, vynalezený ve Francii a vládou Ludvíka Filipa odmítnutý, který hoří dál i pod vodou, a vysvětluje tím rychlou a radikální zkázu tureckých lodí.

* Viz tento svazek, str. 370–371.
** „Ústup Rusů od Calafatu".

Podle „*Hamburger Correspondent*“, což je vlastně poloruský orgán, uveřejní Mikuláš nové dokumenty, mezi nimi dopisy prince Alberta.

Jinak tu není nic nového. Toho „Madera“, o němž mluví pan Heinzen jako o redaktorovi „Neue Rheinische Zeitung“, vůbec neznám.*

Totus tuus**

K. M.

Mám teď v rukou „*Hammers Geschichte des osmanischen Reichs*“. Přečíst to vyžaduje trpělivost. Zbývá mi toho ještě asi $^1/_4$. Jsou Ti k dispozici, budeš-li chtít.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 371.
** Cele Tvůj.

152

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 3. dubna 1854

Milý Marxi,

překročení Dunaje je čistě obranné povahy. Je to důkaz, že Rusové se stahují z největší části Valašska. Měli ve Valašsku 7 divizí pěchoty, jednu v záloze u Izmailu a za ní Čeodajevův sbor, což jsou další 3 divize. Čeodajev může být nejvýš u Jasů. Ostatních 8 divizí s jezdectvem atd. nemá ani 110 000 mužů. Jde jim o to, protože je tu možnost vylodění anglo-francouzských vojsk v jejich týlu, aby zaujali nejvýhodnější postavení, v němž by nebyli odříznuti, a aby přitom obětovali co nejméně terénu. Byly tu jen 2 cesty: Buď přímo zpátky na Seret a ten spolu s dolním Dunajem zaujmout jako obrannou linii (Focšani, Galac, Izmail), anebo 2. úder na Dobrudžu, posunout frontu ke Küstendži*, Hiršově, Oltenitse a Bukurešti, s Trajánovým valem, Dunajem a Ardžišem** jako první, Buzauem jako druhou a Seretem jako třetí obrannou linií. Tohle je rozhodně nejlepší plán, zejména proto, že se přitom za terén, který se na jedné straně vyklidí, získává na opačném křídle terén nový, takže ústup vypadá jako postup a zachovává se vojenské dekorum. Obsazení Dobrudži zkracuje ruskou frontu a ponechává jim pro nejhorší případ otevřenou ústupovou linii na Chotin na Dněstru, a to i v případě, že by došlo k vylodění u Akkermanu*** či Oděsy.[429]

* Constanţě.
** Argeşem.
*** dnešní Belgorod-Dněstrovskij.

S „Daily News" jsem to, zdá se, už rozhýbal. Napsal jsem teprve minulý týden,* když jsem si, abych dodržel anglická pravidla slušnosti, opatřil doporučení papá Wattse, který tam také píše. (Mimochodem, papá Watts pustil svůj krám a stal se správním ředitelem nějaké Lidové spořitelní a pojišťovací společnosti, v kteréžto funkci se zakrátko usadí v Tvé blízkosti, na Charing Gross 47. On a všichni jeho úředníci si nechávají růst vousy a vypadají jako Vasrpoláci[430].) Dneska jsem dostal dopis od šéfredaktora Lincolna, který s tím, jak se zdá, úplně souhlasí (nabídl jsem mu nejprve články o ruské armádě, loďstvu a opevněních), a mám prý jen články poslat. Takže jsem zcela bez obav. Nesnáze těch chlapů s militarii jsou zřejmé z toho, že přijali Schimmelpfennigovu pitomost, naprosto nesrozumitelnou každému, kdo nezná Bülowovy knihy, a můj svižně a nenuceně napsaný dopis těm chlapům určitě otevřel úplně jiné vyhlídky. Jakmile je tu chuť brát moje věci (notabene, žádal jsem hned peníze), budu už těm oslům umět zaimponovat. Zítra jim pošlu něco, co jim nemůže dát nikdo jiný: plány Hiršovy, Macinu, Izakči a Tulcei. S touhle záležitostí mi ostatně spadl kámen ze srdce, protože najít nějaký peněžní zdroj bylo *absolutně nutné*. Půjde-li všechno dobře, pověsím v létě, až sem přijede můj otec, obchod na hřebíček a půjdu do Londýna; v každém případě si tam však zajedu ještě do svatodušních svátků, abych tu věc s těmi chlapy definitivně uspořádal.

Lupus byl samozřejmě s námi na flámu, nalitý po svém zvyku jako kára se vyřítil ven a nedal se zadržet, zabloudil, zapadl na jiném, opačném konci města, než kam chtěl jít, do sprosté putyky, hostil tam u výčepu 6 pasáků a 2 kurvy, ukazoval zlato, odešel, pasáci za ním a tak dále. Potud *jeho* zpráva. Věc má však své záhady; tak když zase přišel k sobě, nešel domů, ale s nějakým úplně cizím Angličanem, který ho za nějaký šilink vzal k sobě (ani ne 200 kroků od jeho bytu), zkrátka jsou v tom věci, které by pan Lupus rád utajil, bezpochyby nějaká stará panna.

Ta záležitost s ruskými boulets asphyxiants** je pitomost. Francouzi mají něco takového, ale neničí to lodi, zabíjí to jen lidi.

* Viz tento svazek, str. 671—674.
** dusivými koulemi (viz tento svazek, str. 373).

Hammera mi můžeš příležitostně poslat, hlavně novější dobu. O Urquhartovi za pár dní. S Pieperem je to smůla. Pokud jde o peníze, můžeš si s nimi přirozeně dělat, co chceš, zda je dostane můj švagr*, to je *mně* přirozeně úplně fuk.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Emil Blank.

153

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 4. dubna 1854
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi,

z přiloženého Clussova dopisu zjistíš, jak důstojně to s ním sehráli dr. Kellner a přítel Weydemeyer. Ten, místo aby mu objasnil, jaká je situace, ho do toho teprv pořádně namočil — úkol, který přítel Weydemeyer vůči svým přátelům plní se vzácnou důsledností.

Zpráva o „Daily News" je dobrá. Uvidím dnes, je-li tam už něco otištěno. Doufám, sire, že opustíte Manchester, sire, a to navždy, sire. Na to sir (nebo spíš sar!) si člověk strašně zvykne, když je nucen číst každý týden parlamentní debaty a zejména řeči lorda Johna Russella. Celý ten chlap se dá zredukovat na dvě slova: „Now, Sar!"*

Pieper, jak vidíš z přiloženého, obdržel z Washingtonu svou první směnku a včera večer si zase koupil byt. Nafukuje se teď jako krocan. Nejenže vydělal peníze, ale vydělal je jako spisovatel, a nejen jako spisovatel, ale jako politik! Prozatím se slavnostně odřekl, nebo aspoň dělá, že se odřekl, londýnských veřejných dámiček a ohlíží se po nějaké zdravé lásce. Na stav se nehledí. Na stáří asi taky ne. Ale na zdraví. To je ono. Zkušenosti naučily čackého mládence posuzovat ženská stvoření z medicínského hle-

* „Nuže, vážený pane!"

diska. Kdyby ho člověk vymaloval v negližé, mohl by ten čacký mládenec sloužit za výstražný příklad. Když se zase dostal z bryndy, sdělil jsem mu, žes mě pověřil, abych mu nabídl Tvou pomoc, kdyby od Weydemeyera přišla odmítavá odpověď nebo protestovaná směnka. Toto prohlášení nebylo teď už nebezpečné, ale na čackého mládence, který je přese všecko dobrý chlapec, udělalo hluboký dojem.

Je důležité, abys mě právě teď, kdy zahajuješ palbu v „Daily News", nenechal v „*Tribune*" na holičkách. Tam jsou už beztoho podrážděni mým posledním prohlášením* a jak oni, tak čtenáři „*Daily News*" by si jinak mohli myslet, že teď prodávám lepší část svého já — a vojenskými články se teď chtějí blýsknout všechny noviny — v Londýně a paběrky v New Yorku. Ti chlapi by byli schopni poslat mě k vodě, poněvadž tak jako tak mají jednoho korespondenta tady a jednoho v Liverpoolu. Jejich list by se tím o něco zhoršil, ale ušetřili by 200 liber, a to se přece vyplatí. Proto je především nutné, aby se znovu ocitli v pokušení otisknout nějaký vojenský článek jako úvodník. Pak je budu mít zase v hrsti. „*New York Herald*" si v jednom z posledních čísel dělá posměšky z „vojenského redaktora ‚Tribune'", který prý předepsal Ömeru pašovi plán tažení a teď, když se ten plán neplní, křičí o zradě.

„*Palmerston in three epochs by Washington Wilks.*"** Tato kniha se skládá ze dvou epoch. V první Washington Wilks nejnestydatějším a nejhloupějším způsobem opisuje moje články z „Tribune"***. V druhé prodlužuje a vyplňuje s pomocí „Modrých knih"[375] kapitolu o Uhrách z Urquhartova „Progress of Russia"[431]. Přestože je ta slátanina tak ubohá a ten chlap všude prozrazuje svou totální neznalost, ryzí plagiátorskou ignoranci, protlačil se s tím na londýnské mítinky, získal protekci Urquharta a jeho kliky a zavedl se v Londýně jako „veřejný činitel".

Mezi šosáky se zde začíná šířit mínění o „zradě" ministerstva,

* Viz tento svazek, str. 373.
** „Palmerston ve třech epochách, od Washingtona Wilkse".
*** „Lord Palmerston".

a budou-li ti chlapi riskovat tutéž hru jako roku 1840 a 1846[432], tentokrát to jen tak neprojde.

Tvůj
K. Marx

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

154

Marx Engelsovi

do Manchesteru[433]

19. dubna 1854
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Frederiku,

z přiloženého Clussova dopisu se jednak dozvíš, že pan Schimmelpfennig obdivuje Tvoje vojenské články — což jde na můj účet; jednak se seznámíš s jeho chytrými, kritickými námitkami.

Dá-li Ti dnešní Gorčakovova zpráva (v „*Times*“) a zpráva „Severní včely“ o manévrech na čerkeském pobřeží[434] příležitost napsat mi příspěvek pro „*Tribune*“, mohl bys utrousit několik anonymních řádek o Schimmelpfennigově názoru, jemuž se ostatně popřává velice mnoho sluchu.

Co to znamená, že „*Times*“ z ničeho nic zastavily výpady proti ministerstvu (pokud jde o válku)?

Z výstřižků z amerických novin zjistíš — což se mi včera potvrdilo soukromou cestou — že „Ústřední výbor“ měl už půl roku k dispozici značné peníze. Z Kargerova dopisu — je to Ledruův fámulus — v „Pionier“ uvidíš, jaké iluze si Ledru-Rollin a s ním celá ortodoxní emigrace dělá o významu a budoucnosti téhož Ledru-Rollina. Z německé strany si s ním umluvili, že jakmile se stane chánem Francie, pošle na pochod do Německa jednu francouzskou armádu — ale pod německým velením Ruge-Blind-Goegg.

Přikládám také mapu Cařihradu, která Tě možná bude zajímat.

Schily odjel s vrchnostenským svolením do Francie. Bude zastupovat „firmu“ tam a Cornelius tady.

Bangya je v Erzerumu*, samozřejmě jako plukovník, jmenuje se Mehmed bej, dal se obřezat a přijal korán. Snad byl přidělen generálu Guyonovi jako špión.

Počasí je po čertech krásné. Škoda, že ho člověk nemůže líp využít.

Podle dopisu, který přišel včera z Trevíru, přijede Edgar** na půl roku na návštěvu z Texasu do Londýna a do Německa.

Tvůj
K. M.

Vidím, že dopis je už příliš tlustý, pošlu proto výňatky z novin až v příštím dopise.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Erzurumu.
** Edgar von Westphalen.

155

Engels Marxovi

do Londýna[435]

Manchester 20. dubna 1854

Milý Marxi,

ta věc s „Daily News" je v prdeli, a mám důvody se domnívat, že mi tu indiskrece monsieur Piepera vyvedla kousek, který mu tak hned nezapomenu. Všechno bylo all right, šlo už jen o cenu, můj článek* *už byl vysázen*, korekturní otisk mám v kapse. Píšu těm chlapům, že bych pracoval za podmínek, které jsou u nich obvyklé, teď ve středu je tomu týden, a konečně dnes přichází odpověď, že články jsou příliš odborné a že je při nejlepší vůli nemohou upotřebit, velmi zdvořilá, na konci nabídka, že mi zaplatí 2 libry 2 šilinky za mou námahu, a dobrá rada, abych se obrátil na nějaký vojenský list. Jedno ani druhé samozřejmě nepřijmu.

Mám pro toto podivné chování jen jediné vysvětlení: Pieper, který podle dětinského dopisu, jejž mi napsal minulý týden, o věci věděl, se s tím asi pochlubil, takže se ta historie známou telegrafickou cestou emigrantských drbů dostala k uším Kinkela nebo nějakého jiného německého sviňáka, který má známosti v „Daily News", a pak už ovšem nebylo nic snazšího než vylíčit vojenského odborníka Engelse jako pouhého bývalého jednoročního dobrovolníka, jako komunistu a povoláním obchodvedoucího, takže bylo po všem. Zdvořilost odmítnutí nepadá samozřejmě na můj, ale na Wattsův vrub. Dopis je takový, že bych se sice mohl ještě jednou přihlásit, ale jen abych byl vykázán mezi penny-a-liners**.

* „Kronštadtská pevnost".
** pisálky, novináře placené od řádku.

Velice se mi zavděčíš, když vyzvíš, kdo to vyžvanil; chvalořeči pana Schimmelpfenniga* jsou přirozeně jen chabá náplast na tento neúspěch.

Přitom měly tyhle průtahy chlapů z „Daily News" za následek, že část mých pramenů vešla tady zatím ve známost prostřednictvím německého tisku — Moltka[436], který mi byl mimořádně užitečný, teď už skoro vůbec nemohu použít, a do dvou týdnů to tak bude se všemi, a ještě jednou riskovat, že vyhodím 5 liber pro nic za nic, mi ani nenapadne.

Mám velikou chuť dodělat ty články o ruské branné moci a poslat je do „Times". Vezmou-li je tam, bude to pro „Daily News" blamáž. Ale druhý neúspěch má své zlé stránky, pak bych se úplně blamoval. Zatracené na tom je to, že nejsem v Londýně, pak by to bylo velmi jednoduché. Co myslíš Ty? Hned mi to napiš.

O ostatních záležitostech za několik dní. Článek o ruském bulletinu[437] nestihnu do odjezdu příštího parníku, věc se musí přesně a pracně prostudovat a porovnat s mapou, jinak z toho bude i tady blamáž.

Kdybys jen mohl z „Tribune" vyrazit víc peněz, nechal bych plavat celý ten hnusný anglický tisk, kam se vetřeli němečtí lumpové, a hloupí redaktoři teď kvůli nim považují ty nejlepší články za nepřijatelné, a posílal bych Ti každý týden jeden nebo dva články pro „Tribune". Ale abychom si my oba upsali ruce za 200 liber, to je trochu silný tabák.

Napiš mi hned, co si o celém tom krámu myslíš, ta historie mě šeredně otrávila, vždyť se z celé té bandy nemůžeme spolehnout na jediného člověka, jen my dva jeden na druhého.

Steffen a Dronke tu byli o velikonocích; Dronke si osvojil hnusné manýry chvástavého cesťáka a vůbec se mi nelíbil, z toho chlapce se stává učiněný flákač.

Tvůj

B. E.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 381.

156

Engels Marxovi

[Manchester, kolem 21. dubna 1854]

Milý Marxi,

právě jsem tu koupil brožuru monsieur Schimmelpfenniga[438] — chceš-li o ní kritiku pro „Tribune", napiš brzo. V pondělí dostaneš článek o překročení Dunaje, pokud se jinak nepřihodí nic důležitějšího.

Myslíš, že by Blind byl schopen vyvést mi něco v „Daily News"?* Ten chlap je, jestli se nemýlím, s listem ve spojení. Nesmysl monsieur Gercena v dnešním čísle těchto novin svědčí rovněž o konexích. Je v Londýně ještě nějaký německý důstojník, který by mohl s tím listem čachrovat?

Než se obrátím na jiný list, opatřím si přece jen ještě nějaký materiál. Tím se to protáhne o 3 týdny. Nevadí, budu-li mít dobrou látku, bude větší šance, a koneckonců nám přece ten materiál zůstane pro „Tribune".

Kdybych neměl tak zatraceně hluboko do kapsy, pozval bych Tě, abys sem přijel. Ale zatím to nejde, a také si musím napřed najmout zase privátní byt. Chystal jsem se, když jsem se chtěl dohovořit s „Daily News", že pojedu na svatodušní svátky do Londýna, ale teď by ta cesta měla pramálo smyslu. Nevadí, možná stejně přijedu.

Válka, množství vojenských knih, jimiž jsem se musel prokousat, různé pitky atd. způsobily, že jsem v poslední době velice zanedbal kancelář, a právě proto, že jsem měl v hlavě pořád jiné věci, jsem přitom nadělal spoustu kopanců, které vesměs končily

* Viz tento svazek, str. 383—384.

odmítnutím zboží a jinými trapnostmi. Takže to teď, kdy má za 3 měsíce přijet táta, musím z dobrých důvodů dohonit; ke všemu i korespondence s ním se vedla krajně ledabyle a nemá dokonce ještě věci, které měl dostat už před půl rokem. To všecko se teď musí dohánět a dá mi to spoustu dřiny. Ale myslím, že i to se mi teď za takových 14 dní plahočiny v kanceláři podaří zvládnout.

Pošli výstřižky z novin, Clussovu dopisu se bez nich nedá porozumět.

Bangya bude tam v Erzerumu* posílat Rusům krásná hlášení. Přál bych si, aby se teď Prusové konečně do toho dali a vyhlásili Anglii válku, pak by se celý ten krám dostal do proudu, a otec by sem nepřijel. Děsně jsem ho zanedbal, a peníze mu dávají v každém případě důvod k rámusu.

Přikládám obtah článku pro „Daily News"**, pošli mi ho brzy zpátky. Jsem moc rád, že ten obtah mám, ti chlapi se teď nemohou vytahovat.

À propos. Je v Londýně *na skladě?* u někoho? „Bericht über die Kriegsoperationen der russischen Truppen gegen die ungarischen Rebellen 1849" (vytištěno 1851)? Knihu jsem si objednal, ale nedostanu ji dřív než za 3 neděle. Budu-li ji mít, mohu *hned* navázat styk s „Times". Stojí $1^1/_2$ tolaru, není to tedy žádná velká škoda opatřit si ji dvakrát.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Erzurumu.
** B. Engels, „Kronštadtská pevnost".

157

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 22. dubna 1854
28, Dean Street, Soho

Milý Frederiku,

v té historii s „*Daily News*" je Pieper rozhodně bez viny, neboť se už půl roku vůbec s emigranty neschází. Blind má spojení s „*Advertiserem*", ne s „*Daily News*". Gercenova banda, totiž Crapulinski Worcell a lump Golovin, je určitě ve spojení s „*Daily News*", když se Urquhart postaral, aby ji vyhodili z „Advertiseru". Pan O. von Wenckstern přešel z „*Times*" do „*Daily News*", ale není už v Londýně, poněvadž ho tyto prozíravé noviny poslaly jako *válečného zpravodaje* k Ömeru pašovi. Toho beletristického kluka! Je možné a pravděpodobné, že tam ten chlap uvedl jiné německé lumpy. Hlavní podezření mám však na Rusy. „*Daily News*" jsou tak moudře vedeny, že, jak vysvítá z poslední zprávy o kolkovném z novin, od roku 1851 prodělaly prudký pokles a v pořadí novin jsou až za „*Heraldem*".

Podle mého názoru bys měl ten článek* **hned**, tak jak je, aniž bys čekal na nějakou hnidu jiného materiálu — (podívám se, zda se tu sežene „Bericht der Kriegsoperationen"**) — poslat do „*Times*". Příští týden budou ještě bez materiálu, protože parlamentní prázdniny končí teprve 1. května, i když nominálně už 27. dubna. Každý příspěvek jim je tedy teď vítán, a protože ti lidé mají mnohem víc literárního a politického taktu než hudlaři

* B. Engels, „Kronštadtská pevnost".
** Viz tento svazek, str. 386.

z „*Daily News*" a byli by ochotni přijmout zajímavý článek třeba od ďábla, pevně věřím, že jej **ihned** otisknou. Tím dáš zároveň za vyučenou tomu mizernému plátku. A kdyby ten pokus v „*Times*" snad selhal — o čemž pochybuji — máš 1. jistotu, že se o tom nikdo nedoví, protože o tom neřeknu živé duši; 2. zůstávají Ti časopisy, které jsou jisté. Radím Ti nakonec ještě jednou, abys nečekal, ale poslal tento první článek *úplně beze změny* do „*Times*".

Co se týče Schimmelpfenniga*, myslím si, že je to pro toho chlapa příliš velká čest, aby se jím zabývala „*Tribune*". V některém svém soukromém dopise bys mi mohl napsat to, co bych já zase sdělil Clussovi pro článek v „Reform".

„*Tribune*" si v poslední době zase přivlastňovala všechny moje články jako úvodníky a pod *mým* jménem otiskovala jen brak. Tak například si přisvojila podrobný výklad rakouských financí**, článek o řeckém povstání*** atd. Mimoto už „uzákoněné" honosení se Tvými vojenskými články. Určitě se chystám — jakmile tu bude Danova odpověď na mé poslední monitorium — požadovat zvýšení honoráře, a budu se odvolávat jmenovitě na výdaje spojené s militarii. Co Ty tomu říkáš? Ti chlapi musejí platit nejméně 3 libry za článek. Vydají 500 liber na to, aby poslali Taylora do Indie, a ten chlap píše odtamtud hůř a míň — a co také může při rychlé cestě takovou zemí poznat — než já o témž předmětu odsud. Se 3 librami za článek bych se konečně dostal z rejže.

K podivné patálii došlo s Urquhartem, s nímž jsem se notabene od našeho prvního setkání† už vůbec v Londýně nesešel. Vládní „*Globe*" ho v sobotu zuřivě napadl a mj. o něm tvrdí, že sem tam sezobne nějakého konvertitu, ale ne nadlouho.

„Kde je pan Anstey? Kde je pan Monteith atd. a kde onen Goliáš nové revoluce, pan Marx?" „Všichni tito pánové pochopili pošetilost svých cest a vrátili se k mravům dobré společnosti."

A teď prohlašuje „*Urquhartovec*" ve čtvrtečním čísle „Morning Advertiser", že

* Viz tento svazek, str. 385.
** „Bankrot Rakouska".
*** „Řecké povstání".
† Viz tento svazek, str. 363.

„má-li být pokračující projevování bezmezné důvěry v názory pana Urquharta důkazem pošetilosti, pak tyto osoby skutečně ještě nepřišly k rozumu a musí také stále ještě zůstávat mimo rámec dobré společnosti". A dál speciálně: „Pan Marx pak, a říkám to s radostí, je stejně energický a cenný stoupenec pana Urquharta jako kdykoli předtím".*

Dosud jsem v té věci ještě nic neudělal a ještě vyčkávám. Příležitost dezavuovat pana Urquharta se naskytne. Považuji to za tím nestydatější, poněvadž Urquhart ví a já jsem mu jasně řekl, že se s ním neshoduji v *ničem* kromě v bodě Palmerston, a ani tento názor nemám od *něho*. Ale je třeba vyčkat. Je tu jedna potíž. Existuje jeden velice stupidní urquhartovec jménem Marx**, jehož „*Globe*" nemá na mysli. Budu-li Urquharta veřejně dezavuovat, řekne, že nemyslel mne, ale toho druhého Marxe. Jinak je z „*Globe*" vidět, že mi pan Palmerston věnoval svou nejvyšší pozornost.

Pieper je se svou samolibostí den ze dne nechutnější. Když se směje, má na obličeji víc záhybů, než je na celé mapě obou Indií. Starý Malvolio. Jenička už mu neřekne jinak než chlapec Wunderhold, syn Wunderhornův***. Příště dám k dobru něco žertovného o „Wunderholdovi", který si, jak je vidět z dopisů jeho sestry, připadá jako Byron a Leibniz v jedné osobě.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Citáty z „Globe" a „Morning Advertiser" jsou v originále anglicky.
** Francis Marx.
*** Z „Des Knaben Wunderhorn" [„Chlapcův kouzelný roh"] — romantická sbírka německých lidových písní, zpracovaných a vydaných A. Arnimem a C. Brentanem v letech 1806—1808. Chlapec Wunderhold, slovní hříčka s Wunderhorn (v překladu: divukrásný chlapec), narážka na postavu krásného chlapce v úvodní básni.

158

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester, kolem 24. dubna 1854]

Milý Marxi,

absolutně nemohu udělat ty věci pro „Times", dokud nebudu mít víc materiálu, tj. za týden či dva, pak to ale hned dodělám.

Co se týče Schimmelpfenniga*, dám něco dohromady s Heisem, ta věc se musí udělat tak, aby ten chlap nemohl odpovědět, tedy velice důkladně, nebo vůbec ne.

S Heisem se musí něco stát, takhle už to dál nejde. Píši tedy dnes Clussovi[439], aby mi řekl, může-li Heise dostat do nějakého anglo-amerického listu, ten chlapík píše slušně anglicky, a II., zda ho může platit „Reform". Obojí za předpokladu, že tím nebude poškozen Eccarius, který má přece jen přednostní právo. Napsal jsem Clussovi, že kdyby se vyskytla nějaká taková překážka, poslal bys mu příštím úterním parníkem instrukce. Zároveň jsem Clussovi avizoval schimmelpfennigovský článek[440], aby v New Yorku neudělali nějakou hloupost.

Dnes už nemohu napsat nic dalšího.

Tvůj
B. E.

Kossuth — překrásné![441]

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 385.

159

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 29. dubna 1854
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Než Heise odtud odcestoval, odehrála se několik dní předtím v souvislosti s „Rytířem šlechetného vědomí" mezi mnou a jím scéna za přítomnosti jiných lidí, při níž vystupoval jako dávný (tajný) rytířův* stoupenec a přinejmenším jako jízlivý nezávislý proti nám. Dopadlo to tak, že z toho byl skandál. Považoval jsem za zbytečné Ti o tom psát, 1. poněvadž sám Heise dostatečně znáš, 2. poněvadž mi zkroušeně napsal, abych Ti ho doporučil, a nechtěl jsem mu dávat Uriášův list.

Možná že ten člověk přešel zcela k nám, ale to, že se na nás věší v nouzi, nepokládám ještě za důkaz. *V každém případě* si myslím, že je nutné, aby sis s Heisem nijak zvlášť nezačínal, abys krotil svou důvěru k němu a zejména abys s tím mládencem nic *společně* nepsal. Než bude k tomu připuštěn a tak „naroubován" před veřejností, musí podat víc důkazů své upřímnosti. Máme za sebou příliš ošklivé zkušenosti, abychom nebyli opatrní a aspoň trošku nedůvěřiví.

Přikládám dopis s výstřižky od Clusse.

* Willichův.

Podle toho, co mi říká Imandt, který prý to slyšel od Blanca, napsal jsi prý Blancovi, že sem přijedeš na návštěvu. Jak to s tím je?

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

160

Engels Marxovi

do Londýna[442]

Manchester 1. května 1854

Milý Marxi,

ta historie s Heisem je poněkud nepříjemná. Ale rozhodně jsi mi měl dát vědět, když si ten chlapík počínal pochybně ve *stranických záležitostech. Takto* jsem si nemohl myslet nic jiného, než že je, na nového stoupence, úplně spolehlivý. Viděl jsem ho předtím jen pár dní ve Falci, našel jsem ho v Londýně v intimní společnosti, kde se mi zdálo, že zejména jemu a Meyerovi věnuješ svou přízeň, musel jsem z toho tedy vyvodit, že si ten chlapík už v Londýně odbyl pokání, obstál ve zkoušce a byl vzat na milost. Podle toho jsem s ním až dosud jednal, a protože neměl co dělat a je to jinak veselá kopa, nacoural jsem se s ním víc než s kýmkoli jiným, a dokonce, protože copaři vyčenichali, že žiji s Mary* a muselo se s tím skoncovat, najal jsem si byt hned vedle něho, ale ještě jsem se nenastěhoval. To všechno se dá teď těžko spravit, vidím jen jedno východisko: z Tvého dopisu musím usuzovat, žes mu dal pro mne dopis. *Ten jsem vůbec nedostal.*** Napiš mi hned, abych od něho mohl žádat vysvětlení.

Schimmelpfennigovský článek[440] jsem s ním udělal ze dvou důvodů: 1. poněvadž jsem chtěl toho chlapa vyřídit, aniž by to vypadalo tak, že *já* pracuji pro „Reform", 2. poněvadž Heise bezpodmínečně musel dostat nějakou práci, aby vybředl z toho flákání. Článek je velmi dobrý, tu a tam pokažený Heisovým stylem, ale

* s Mary Burnsovou.
** Viz tento svazek, str. 391 a 396.

pan Schimmelpfennig tam dostává pořádně na frak. Heisovi nemůže ta věc být už dál k užitku, protože druhý takový článek nikdy nedokáže napsat, naopak mu ta záležitost velmi imponovala jako ukázka spolehlivého a dobře „podloženého" způsobu, jakým pracujeme. Ale ani k tomu by bylo nedošlo, kdybych byl býval informován, a rozhodně by mě byl ten chlapík stál méně peněz, takhle ho mám na krku a jsem koneckonců více či méně odpovědný za jeho domácí dluhy atd.

S mou cestou do Londýna to vypadá velmi podivně. Mám v kanceláři příliš mnoho práce, než abych mohl jen tak odjet; přitom jsem ovšem chtěl přijet, jestliže se podaří ta věc s „Daily News", abych to definitivně dohovořil ústně. Tento důvod teď odpadl, a protože by mě to jistě stálo takových 7—8 liber, které nemohu dobře postrádat, a mohl bych tam zůstat nejvýš 3—4 dny, budu se bez toho hledět obejít.

Podle toho, co píše Cluss ve svém dopise, který tímto vracím, pošlu mu teď konečně článek o Schimmelpfennigovi, a Cluss ať ho použije podle okolností; jestli už zašel se Schimmelpfennigem příliš daleko, poslouží mu článek alespoň jako soukromá informace o Schimmelpfennigovi a přispěje k tomu, aby se s ním Cluss přespříliš nezapletl. Srovnám-li je jako vojáky, je mi pořád ještě milejší Willich než rozumprda Schimmlpfennig, v němž nevězí opravdu vůbec nic než pouhá ješitnost a arogance a jehož celá učenost je slátána z několika nejběžnějších příruček a kompendií.

Do odjezdu pátečního parníku Ti zase udělám nějaký vojenský anebo jiný turecký článek. Je na čase, abychom se k našim prvním článkům o tom* vrátili i politicky: události nám i tady daly skvěle za pravdu, úpornost řeckého povstání[417] a zjevné nesnáze Turků v Bulharsku podle všeho dokazují, že se křesťanské obyvatelstvo začíná hýbat a že turecká říše spěje rychle vstříc svému konci. Na druhé straně veliká slabost Turků svědčí o tom, že jejich armáda, jak to bylo obvyklé už dřív, se během zimy z větší části rozutekla domů a že všechny reformy nedokázaly ještě

* K. Marx a B. Engels, „Britská politika. — Disraeli. — Emigranti. — Mazzini v Londýně. — Turecko"; B. Engels, „Oč vskutku jde v Turecku", „Turecká otázka" a „Co bude s evropským Tureckem?"

vtlouci těm chlapům do hlavy evropského vojenského ducha. O oděské události[443] musíme mít napřed bližší zprávy, zatím si všechno příliš odporuje. Lupus se vzteká na spojence, že ještě nerozsekali Rusy na padrť ad majorem gloriam Aberdeeni et Bonaparti*. Spolu s Heisem se teď předhánějí v tom, aby poděsili šosáky svým absolutním odporem a grobiánstvím. Jeden nebo oba dostanou co nejdřív výprask; včera už k tomu mnoho nescházelo, ale začal jsem z ničeho nic mluvit lancashireským dialektem, tím jsem ty copaře rozesmál a umožnil čestný ústup.

Ostatně Heise nikdy nebude nebezpečný, svou literární kapacitou stojí hluboko pod maličkým Dronkem, jeho hlavním oborem je flákačství, nějaké znalosti bys u něho marně hledal, má jen velikou chuť osvojit si ze všeho tak abecedu. Ruskou abecedu se také šťastně nadřel, ale od té doby ji už zase zapomněl.

Sûr ce que Dieu l'ait en sa sainte garde, habeat sibi!**

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* pro větší slávu Aberdeena a Bonaparta.
** Bůh nad ním určitě drží ochrannou ruku, budiž mu přáno!

161

Marx Engelsovi

do Manchesteru[444]

[Londýn] 3. května 1854
28, Dean Street, Soho

Milý Frederiku,

tím slovem „Uriášův list“* jsem zavinil nedorozumění. Nedal jsem Heisovi — který se u mne ani nebyl rozloučit, ostatně byl na to také příliš ožralý — *žádný* dopis. Napsal mi z toho hnízda poblíž Manchesteru, kde bydlel, abych se v Manchesteru za něj přimluvil. V tomto smyslu bych byl považoval za „Uriášův list“, byť i s trochu „smělým“ užitím toho výrazu, kdybych Ti o něm poslal zprávu. Možná že v Manchesteru odpadla jeho hlavní pohnutka, totiž vytahovat se před Imandtem a Schilym jako „velikán“, „nezávislý člověk“ a „nespokojenec“. Teď ovšem nemůžeš dělat nic jiného než diplomatizovat a nutit toho člověka, aby znenáhla začal pracovat. Co je v Anglii, žil vždycky na cizí účet, a když se mu naskytlo nějaké zaměstnání, které by ho uživilo, brzy ho zase nechal. Protože teď má velmi mnoho přebytečného času, měl by aspoň pravidelně psát do „*Reform*“, která koneckonců neposlala doposud ani Eccariovi ještě ani haléř. Ostatně bude-li se teď podporovat, musí být brzy schopna platit.

Shledávám, že Tvoje „militaria“ — „ústup Rusů od Calafatu“ a postavení v Dobrudži** — se skvěle potvrzují. Bombardování Oděsy, jak se zdá, vyprovokovali Rusové. Nevysadí-li tam Angli-

* Viz tento svazek, str. 391.

** Jde o Engelsovy články „Ústup Rusů od Calafatu“ a „Postavení armád v Turecku“.

čané žádné pozemní vojsko, pak to myslím mnoho neznamená — až na to, že se upokojí zdejší měšťák, který tou měrou, jak se válka projevuje ve formě daní a půjček, začíná zuřit nad nečinností spojeneckého loďstva — a Mikuláš možná nějakou takovou demonstraci potřeboval, aby jí mohl opepřit provolání „k svému národu"[445]. O dorozumění zdejšího ministerstva s Petrohradem nemůže teď být nejmenší pochyby, když už vešlo ve známost, že v „tajné korespondenci"[426] byl zatajen *jeden dokument*, jímž Aberdeen (1844) *přijal* ruské návrhy. Že za tím vězí něco takového, jsem tušil již tehdy, když bývalý toryovský ministr zahraničí* dělal ve Sněmovně lordů narážky na falšování dat a signatur „memoranda". Že ti chlapi ještě teď — přestože je „*Journal de St. Pétersbourg*" obviňuje pro jejich „*fausse position*"** — domlouvají s Ruskem svoje šachové tahy, vidíš z „Declarations in Council"*** o neutrálních a speciálně ruských lodích. *Současně* vyšla podobná „prohlášení" v Petrohradě, formulovaná téměř *týmiž* slovy. Něco takového není náhoda. Ale zapomněli přitom na Bonaparta. Ať už je ten chlap jaký chce, jde mu přímo o krk, a jako profesionální gauner si nedá se sebou *tak* zahrávat jako chudák Ludvík Filip roku 1839 a 1840[446]. Když člověk čte tajné dokumenty z let 1830 až 1848, ani v nejmenším nepochybuje, že Anglie sesadila Ludvíka Filipa a že důstojný „National", přestože a protože byl stižen slepou anglofobií, byl nevědomky hlavním nástrojem právě anglické politiky.

„Tribune", jak víš, si lichotí, že je křesťanská. Tím víc mě rozveseluje, že ti chlapi otiskli jako úvodník jeden můj článek†, kde jako hlavní chybu vytýkám Turkům, že konzervovali křesťanství, není to ovšem řečeno touto strohou formou. Skutečně, Turci by museli zajít už na to, že dovolili byzantské teokracii, aby se vyvíjela v takové podobě, jaká ani řeckým císařům nikdy nenapadla. Existují vlastně už jen dva náboženské národy, Turci a řecko-slovanské obyvatelstvo Turecka. Oba musejí zajít, ten druhý přinejmenším zároveň s popskou společenskou organizací, která se upevnila pod tureckým panstvím. — Mimoto jsem poslal „Tribune"

* Malmesbury.
** „obojakost".
*** Tj. z královninych „Prohlášení v radě".
† „Řecké povstání".

ještě jednu skandální historku o „božím hrobu" a „protektorátě" v Turecku*, kde ti hoši v historickém materiálu přehlédli krutý výsměch křesťanství.

Budu velmi rád, když teď dostanu od Tebe nějaký přísun pro „Tribune", protože jsem velmi zaměstnán biflováním dějin novohelénské říše až po krále Ottu, ale výsledek se může dostavit až tak za dva týdny, snad v nějaké sérii článků. *Metaxas*, který byl helénským vyslancem v Cařihradu a konspiroval tam — pařížská „*Presse*" má krásné vylíčení této rusko-řecké bangyády — byl hlavním nástrojem pověstného Kapodistriase.

Ve volném čase se teď věnuji španělštině. Začal jsem Calderónem, z jehož „*Magico prodigioso*" — katolického Fausta — použil Goethe ve svém Faustovi nejen jednotlivá místa, nýbrž i celá pojetí scén. Pak jsem — horribile dictu** — četl španělsky to, co by bylo nemožné číst francouzsky, Chateaubriandova „Atalu" a „Reného" a nějakou věc od Bernardina de St. Pierre. Teď jsem uprostřed „Dona Quijota". Zjišťuji, že u španělštiny potřebuje člověk ze začátku víc slovník než u italštiny.

Náhodou mi padlo do rukou „Archivio triennale delle cose d'Italia dall' avvenimento di Pio IX. all' abbandono di Venezia etc." Je to to nejlepší, co jsem kdy četl o italské revoluční straně. Jsou tu sebrány tajné a veřejné dokumenty, zachycené dopisy etd. Hezky sestaveno. Palmistone (jak Thiers vyslovuje Palmerstona) je i zde hlavní figurou. Ten chlap byl ve svých pletichách všudypřítomný a vedl rozhodně velmi zábavnou existenci.

Pořád mi ještě dlužíš něco o páně Urquhartových militariích. Toho člověka je možno polapit jedině v „pozitivních" vědách. To jest zde a v jeho ekonomii, kde se dá jeho povrchnost rovněž jasně prokázat.

Vale faveque.*** *K. M.*

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Vypovězení války. — K historii vzniku východní otázky".
** hrůza to říci.
*** Buď zdráv a zachovej mi přízeň.

162

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 6. května 1854
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi,

bohužel včerejší „depeše" došla, až když pošta byla už zavřená, a odeslat dopis do New Yorku nebylo možné, ani za obvyklý šilink ne.[447]

Polák Miskowsky — viz „Rytíře šlechetného"[448] — skončil velmi ošklivě. Ten chudák žil už dlouho v nejbídnějších poměrech, nikdy to nepřivedl tak daleko, aby sehnal potřebné peníze na cestu do Cařihradu — neboť nepatřil ke „guvernérovým"* „milcům" — a tak klesl až na úroveň lumpenproletáře z Whitechapelu[449], jemuž jsme my ve Westendu čas od času poskytovali nepatrnou podporu. Před několika dny ten nešťastník *zaživa uhořel* ještě s 6 jinými uprchlíky v dřevěném baráku, který spolu s nimi obýval ve Whitechapelu. Napřed zchátrat, pak zmírat hlady a nakonec shořet, to je přece všecko, co může člověk v tomto „nejlepším světě"[450] chtít.

Protože doktor mudrctví Wiss podnikl v „Republik der Arbeiter" zuřivý výpad na naše „zkorumpované ideje" a bezzásadovou „frivolitu",[451] považoval jsem za vhodné opatřit si od Edgara Bauera, jehož občas vídám — taková schůzka se nikdy neobejde bez kocoviny — nějaké zprávy o tomto lumen mundi** a nynějším akcionáři Weitlingovy stáje blaženosti, a dověděl jsem se v krátkosti toto:

Pan Wiss zřejmě přibyl do Berlína zakrátko po Tvých berlín-

* Kossuthovým.
** světle světa.

ských časech[452], byl to ješitný mládenec a měl naprostou nechuť vůči „pozitivnímu" vědění, pročež se nikdy nezmohl na to, aby složil své medicínské zkoušky, a zuřivě se vrhl na „mudrctví" koncentrované u Stehelyho[453]. Zprvu brunovec*, pak stirnerovec, stal se členem edgarobauerovského spolku „Svobodných"[454], velice se zajímal o emancipaci žen a rozhodl se, že bude „frivolní". Aby uskutečnil své předsevzetí, obdělával hospodyni, u které bydlel — porodní bábu. Tato porodní bába začala pak „frivolníka" uhánět, bědovala nad svým ztraceným „malým Valašskem", a dobrák Wiss odčiňoval napřed tuto škodu tím, že s ní žil ve „volném" manželství. Porodní bába, jakkoli si velice cenila páně Wissova peněžního měšce, pociťovala nemenší vážnost k „přirozenému míšku" jistého dělníka, který bydlel v témž domě — byl to statný strojař. I tuto škodu odčiňoval veliký Wiss tím, že nechával milého dělníka, aby pracoval na té mašině, a sobě si zato vyhradil potěšení zušlechtit to, co onen muž vysoustružil, titulem „Proudhon-Fourier Wiss", a když se pak ve společnosti „Svobodných" mluvilo o Proudhonovi, nešlo o toho pařížského, nýbrž o strojařova potomka pokřtěného Wissem. — Protože pan Wiss vydával mnoho peněz, ničemu se neučil a honosil se svobodným manželstvím, přestal mu pan otec dávat peníze, a on pak žil z drobného literaření à la Meyen a ze záloh, které mu na jeho „naděje" dávali berlínští lidumilové. Přišla revoluce. Wiss se stal lidovým řečníkem a jedním z vicepresidentů demokratického klubu, odkud ho vystrnadil Edgar Bauer. Pak byl spolupracovníkem „Reform", ale jeho světlo bylo tak slaboučké, že je i sám Ruge postavil pod kbelec. Wiss se pak nakonec vrhl na „ironický postoj" k revoluci, oženil se občansky i církevně se svou porodní bábou, udobřil se se svým stařík em a odtáhl jako počuraný pudl s porodní bábou a s Proudhonem-Fourierem Wissem do Ameriky, kde vzkvétá coby lékař, mudrc a člen Communie[263].

Tvůj *K. M.*

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* stoupenec Bruno Bauera.

163

Engels Marxovi

do Londýna[455]

Manchester 9. května 54

Milý Marxi,

pozdní příchod článku pro „Tribune" je mi nepochopitelný.* Dopis šel na poštu ve čtvrt na osm *zároveň s obchodními dopisy* a se zvláštním upozorněním pro poslíčka — přitom tyto obchodní dopisy došly včas. I kdyby byl šel až 2. poštou, byl bys ho musel mít v rukou nejpozději ve 2 hodiny. Mohu v tom spatřovat jedině důkaz starostlivosti pana Palmerstona o Tebe. Protože se mezitím ta věc s bitvou nerealizovala, doufám, že jsi článek neodeslal.

O Urquhartových militariích příště. S tímto předmětem se přirozeně mohu vypořádat jen v poznámkách, a ty Ti napíši rovnou anglicky; budeš je pak muset do svého článku vetkat sám.

Historie o dr. Wissovi je velmi rozkošná, a jakmile ji bude mít v rukou Cluss, dostane se určitě k pravým lidem.

Co se chudáka Miskowského týče, může teď šlechetník** říci, že tedy nakonec přece jen „zmizel beze stopy"[456]. Když jsem našel ten příběh v londýnských novinách, hned jsem si pomyslel, že přitom uhořeli docela určitě uprchlíci.

Heise přitáhnu co nejvíc k práci, čemuž se nebude moci vyhnout, jakmile se budu držet trochu zpátky. Ten hoch je teď v Bradfordu, kam ho povolal mrňous*** u příležitosti odjezdu svého

* Viz tento svazek, str. 399.
** August Willich.
*** Ernst Dronke.

principála* a odkud se docela jistě vrátí na mol opilý, takže bude muset napřed podstoupit několikadenní karanténu, než bude schopen něco dělat. Mrňousův článeček[457] mě velmi pobavil tím, jak pečlivě aportuje a raportuje všechny obvyklé vtipy „Neue Rheinische Zeitung" o Šlesviku-Holštýnu, Belgii atd.

„Feldzug der schleswig-holsteinischen Armee und Marine 1850" od bývalého majora A. Lütgena je první rozumná a souhrnná kniha o Willisenově epizodě. Plně potvrzuje to, co jsem si vyvodil už z předběžného studia této události. Původní plán monsieur Willisena byl velmi dobrý, jen přespříliš rozsáhlý, tak dobrý, že dokonce už zkomolený a zpožděný pokus vrátit se k němu přinutil Dány, kteří měli 36 000 mužů proti 26 000 a nasadili už skoro všechny své jednotky — Šlesvičané-Holštýňané měli ještě určitě $^1/_5$ jednotek nenasazených —, aby pomýšleli na ústup. Ale když teď monsieur Willisen stál skutečně před nepřítelem, ztratil hlavu, dezorientovaný odporujícími si hlášeními a ještě zmatenějšími návrhy, které se mu předkládaly. Ještě v noci před bitvou[91] vyčleňuje své vlastní zálohy vlevo do bodu, kde nemohly vůbec zasáhnout, proti imaginárnímu nepříteli, a zároveň ruší vydaný už rozkaz k ofenzívě, z něhož vycházely všechny dispozice. Tedy soustředění záloh vlevo, kde nebyl žádný nepřítel, obnažení centra, na něž směřoval hlavní útok, a zmatení na pravém křídle, které mělo vést hlavní protiúder. Už to samo stačí vysvětlit výsledek, a přesto by byl zvítězil, jen kdyby byl tak ukvapeně, už v 8 hodin ráno, nepovažoval všechno za ztracené. Dokonce i v 11 hodin mohl ještě vyhrát, ale strach, který dostal při zprávě, že za jeho levým bokem stojí 2 dánské prapory (2 eskadrony a 4 kanóny by je stačily vyřídit), připomněl vyznavači „strategického obejití všemi silami" poučku, že „kdo obchází, je sám obcházen", a tu se rozhodl vzít všemi silami do zaječích. Proti teoretikovi stál starý, zabedněný komisní generál**, zešedivělý na velitelském místě, i když povětšině mírovém, který nebyl odpovědný šosácky umírněnému místodržitelství bez moci, ale skutečnému králi*** a vládě,

* Johna Buckupa.
** Gerharda Krogh.
*** Bedřichu VII.

a už proto se držel houževnatěji. Tím vyhrál bitvu; to, že se slabé šlesvicko-holštýnské oddíly úspěšně bily proti dvojnásobné a trojnásobné dánské přesile (i podle oficiální dánské zprávy), samo dokazuje, že se 26 000 Šlesvičanů-Holštýňanů plně vyrovnalo 36 000 Dánům. Ti chlapci se bili *úplně skvěle*, přestože mezi nimi bylo mnoho nováčků a přestože Willisen ještě 14 dní před zahájením tažení vyvolal v celé armádě zmatek svými novými nařízeními, a zejména přesto, že měli nedostatek kádrů. Tato armáda by si hravě poradila s dvojnásobným počtem Prušáků.

Bombardování Oděsy *museli* spojenci podniknout v odvetu za potupení parlamentářské vlajky. Mnoho škody zřejmě nenadělalo, a protože se nevylodili a neobsadili město, je to spíš porážka než vítězství. Nejhezčí je humbuk, že prý „odpluli směrem na Sevastopol". Jinak se však válka s každým *ruským* činem, který si vynutí alespoň zdánlivou odvetu a alespoň pokus o ni, vymyká čím dál víc z rukou Aberdeena a Palmerstona a přece jen pozvolna dostává poněkud bojovnější průběh. Bonaparte si beztak musí opatřit brzy nějakou hmatatelnější slávu, ačkoli jeho věrný Fridolín Saint-Arnaud se zrovna hodí k tomu, aby mu navařil pěknou kaši. Kdyby tento šlechtic nepotřeboval znovu získat jmění, od roku 1851 už několikrát promarněné, nikdy by byl do Orientu nešel. Ale právě lidé jeho druhu se výtečně vyznají v tom, jak zruinovat nejlepší vojsko podvodnými dodávkovými kontrakty, a pak je svými vojenskými hloupostmi přivést rovnou do svrabu. Myslím, že nám tažení tohoto Bayarda du bas-empire[68] přinese překrásné výsledky.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

164

Marx Engelsovi

do Manchesteru[458]

22. května 1854
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi,

dobře že jsi v sobotu nepřijel. Ta moje svízel — táhne se už 14 dní — dosáhla kritického bodu. Mohl jsem sotva mluvit a i smích mi působil bolest, protože se mi udělal veliký vřed mezi nosem a ústy, který se dnes ráno aspoň zredukoval na celkem rozumné rozměry. Také silně napuchlé rty zase splaskly zhruba na svůj dřívější objem atd., zkrátka jsou tu všechny symptomy brzkého zlepšení. Ale čert aby snášel 14 dní takovou sr... na hlavě. Tady přestává všechna legrace. Minulý týden jsem musel totálně přestat číst a kouřit, a dnes čekám na Freunda, abych se dověděl, mohu-li zase zkusit vykouřit jeden doutník.

Aby se smůla dovršila, mají od pátku (od čtvrtka v noci) všechny 3 děti osypky, takže je z našeho domu hotový lazaret.

Přikládám Clusse. Zánik „*Reform*" je hnusný.

Spoléhám na to, že ještě *celý tento týden* vezmeš za mne americkou službu, poněvadž jsem ještě totálně neschopen psát a už jsem kvůli téhle sr... přišel o 6 liber, což je velmi trpké. Mezitím čekám od Tebe pár řádek.

S přiloženým dopisem seznam jen Lupuse. Heise má zřejmě za úkol, aby Tě v Manchesteru kompromitoval. Měj se před tím chlapem na pozoru.

Tvůj *K. M.*

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

165

Marx Engelsovi

do Manchesteru[459]

3. června 1854
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Frederiku!

Teď, když už jsem zase v pořádku a děti jsou zase všechny z postele, i když ještě nemohou z domu, cítí se moje žena velice špatně, patrně následkem nočního bdění a péče o nemocné, a nejhorší na tom je, že se nechce poradit s lékařem, ale sama si předpisuje medicíny — pod záminkou, že při podobném churavění před 2 lety byla po Freundových lécích nemocná ještě víc. Jestliže se to nezlepší, budu nakonec muset zakročit násilím. A tak nejsem s to psát své úterní články, protože Pieper mi v *ten* den nemůže kvůli svým kondicím posloužit jako sekretář a svou ženu nemohu v jejím nynějším stavu mořit psaním. Jak vidíš, stal se ze mne hotový Petr Schlemihl. Zatím na tom byla celá rodina se zdravím už po léta velmi slušně a doufejme, že zase bude, až přestojí tuhle krizi. Koneckonců je dobře, že si to odbyli po řadě všichni.

Ve včerejší korespondenci* jsem si dělal legraci z válečného plánu čtvrtečních „*Times*“[460]. Ale zdá se — dá-li se věřit francouzským listům — že ten plán není oficiální. „*Moniteur*“ oznamuje, že Ömer paša pospíchá chránit Silistru. Možná má ta noticka jen udržet Pařížany v náladě a překazit přítomnost velkého Boichota v Paříži**. Z ruských zpráv a ze zpráv Napierových v dnešních

* „Vytvoření zvláštního ministerstva války v Anglii. — Válečné události na Dunaji. — Hospodářská situace“.

** Viz tento svazek, str. 410.

novinách si nemohu nic vybrat. Nakonec se zdá, že Angličané zase ničeho nedosáhli.

Včera ke mně přišel statný demokratický pobuda jménem dr. Otto. Rodem Dán. Údajně teď vypovězený ze Šlesviku-Holštýna. Zúčastnil prý se v letech 1848—1849 šlesvicko-holštýnského a „durynského" hnutí. Neví snad Lupus o tom člověku nějaké podrobnosti?

„Archivio delle cose d'Italia" jsem dočetl. Vzadu připojené „Considerazioni"* toho člověka se snaží v rozporu s dokumenty, které sám sebral, dovodit, že Giovane Italia[461] a tudíž Giuseppe Mazzini byli duší hnutí roku 1848. Ale zvlášť zábavný je závěr, kde se dokazuje, že hnutí by se měla zbavit svého úzkoprse nacionálního charakteru: sbratření mezi různými národy, kterým jejich izolace v letech 1848—1849 přinesla zkázu; buď Rusko, nebo Spojené státy evropské. Když se dospělo k tomuto bodu, odhaluje se:

„Zotročení Itálie je věc evropského paktu: Itálie může být svobodná jedině v lůně svobodné Evropy. Tehdy se stalo zřejmým, že proti alianci nemnoha utlačovatelů je třeba vytvořit *všemocnou alianci utlačovaných.*" A tuto „všemocnou alianci utlačovaných" uskutečnil Mazzini tímto způsobem: „Tehdy Mazzini splnil své obtížné poslání, když uzavřel s Ledru-Rollinem a Daraszem a *Rugem* nový pakt, který sepjal Itálii nejen s Polskem a s Francií, ale i se samým Německem, které dosud bylo dobrovolnou služkou a takřka kněžkou otroctví. A tak z opačných stran a z nejznepřátelenějších národů vycházejí poutníci ke společnému chrámu svobody."**

Z Ameriky jsem dostal noviny, ale pořád ještě žádný dopis. V Dulonově plátku vyhlašuje „Ruge", který uzavřel „nový pakt" s Mazzinim, že jsou teď vyhlídky — v důsledku války proti Rusku — na „liberální" vývoj v Německu, a kdyby se dosáhlo třebas jen takové „svobody jako v Anglii", bylo by nutné přiložit ruku k dílu. Stavět se na pesimistické stanovisko je prý „ničemné, pochybné, ruské". Jak vidíš — stačí vyhlídka, že jeho soukromé jmění se do

* „Úvahy".
** Citáty v tomto odstavci jsou v originále italsky.

roka vypaří, a tento šlechetník je hned hotov připojit se ke každému „pokroku“, a kdyby to jinak nešlo, stát se i konstitucionalistou.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

166

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 10. června 1854

Milý Marxi,

je mi velice líto, že jsem Ti pro úterní poštu nemohl poslat žádný článek, ale bylo to *dočista nemožné*, mám spoustu kancelářské práce, a ta mi teď naprosto nedovoluje, abych psal pro Tebe články zrovna v pondělí nebo ve čtvrtek. Mimoto bydlím teď asi tři čtvrtě hodiny od pošty, takže pozdě večer, pro druhou poštu, se nedá už nic přichystat. Musím tedy pracovat v sobotu a ve středu večer. Zítra ti pošlu *důkladný* článek o obléhání Silistry*, který asi vyvolá rozruch; snad také několik poznámek o směšných Napierových vtipech s loďstvem[462] a o armádních poměrech v Bulharsku.

Študuju teď vážně uherské tažení a myslím, že do října proberu všechny prameny; *rozhodně napíšu knihu letos v zimě.*[463] Čím víc do toho vnikám, tím je ta věc povedenější na obou stranách. Zrovna srovnávám Görgeye[93] a Windischgrätze[464] a zjišťuji, že Windischgrätz ve své sebeobhajobě lže právě tak jako ve svých bulletinech, které si netroufá dezavuovat. Božské je, jak každý z obou protivníků se snaží udělat vlastní armádu ještě horší než nepřátelskou. Tatík Windischgrätz se ostatně osvědčuje jako známý nám už osel — sám se opravdu nazval oslem — a při jeho praštěných kouscích mu velmi zdařile sekundovali jeho pokud možno ještě hloupější podřízení generálové, zejména Wrbna, Čorič a především rytířský bán Jelačič. Görgey při svém cynismu vyslovuje fakty

* „Obléhání Silistry".

vždycky mnohem nepokrytěji a správněji než prolhaný apologetický Windischgrätz. A je to tažení, které je naprosto hodno roku 1848—1849 — obě strany podělané, blamáž jak starých armád, tak revolučního vojska. Příští týden asi dostanu oficiální rakouskou knihu[465] a v těchto dnech si z Brockhausových katalogů sestavím prameny, které kromě toho ještě potřebuji. Také musím ještě sehnat Klapku[466], a pak už budu mít všechen hlavní materiál.

Tu věc pro „Times" udělám příští týden*; mám teď všechny prameny, musím je jen ještě trochu prostudovat. Mohl bys mi zjistit, které vojenské časopisy vycházejí v Londýně? To pro případ potřeby.

Musím teď zajít ke knihkupci, jinak mi zavře; ozvi se brzy.

Dronka přejel cab, byl jako vždycky ožralý, teď leží v posteli; takových 8—10 dní nebude moci vstát, jinak to není nic vážného.

Na Ottu se přeptám.

Tvůj
B. E.

Tvá žena je doufám už zase zdráva?

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 384, 387.

167

Marx Engelsovi

do Manchesteru

13. června 1854
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Frederiku,

přikládám dopisy od Clusse, které mi nemusíš posílat zpátky, protože kompetentní publikum je s nimi už seznámeno a jsou zodpovědny.

Článek o Silistře* je skvělý. Výzvu, kterou Rusům tlumočilo Rakousko, aby *slíbilo*, že vyklidí podunajská knížectví (aby se na podkladě tohoto slibu uzavřelo příměří a svolal se kongres do Vídně), inspirovalo samo Rusko. Přitom se předpokládalo, že Silistra padne rychle do ruských rukou. Anglické publikum na tuto událost připravoval celý vládní tisk. Odtud Paskevičův spěch. Odpor Turků u Silistry zkřížil tyto kalkulace, právě tak jako podobný plán, který uzrál loni na podzim.

Plukovník Grach je můj známý z Trevíru, nepatří mezi pruské instruktory, ale je to talentovaný dobrodruh, který už před 19 lety nebo tak asi šel zkusit své štěstí do Turecka.[467] Boichot, dopadený v Paříži, byl, jak jsem se dověděl od jednoho ze zasvěcených ropucháčů[22], skutečně vyslán Pyatovou klikou do Francie jako politický emisar, a ne, jak prohlašuje Pyat velmi špatnou angličtinou v „Advertiser", aby navštívil svou starou matku, kterou už neviděl 5 let. Odporné je, že tihle ropucháči stále vy-

* B. Engels, „Oblehání Silistry".

padávají z role a neumějí si odpustit tyto „melodramatické" lži útočící na srdce maloměšťáka. Je to nechutné.

Brzy dostaneš další sešit „Pioniera". Heinzen samozřejmě děsně nadává a láteří na nebožku „Reform", a dokonce se přitom zmohl na citát z Catulla, který asi vyšťáral v nějaké učebnici opatřené oslím můstkem. Jinak jsou tam žertovné nadávky na Dulona. Veliký Ruge píše oběma, příteli „Dulonovi" i příteli „Heinzenovi". Druhému z nich sděluje svůj celkový plán na založení svobodné university v Cincinnati, kde Ruge zamýšlí jako rector magnificus in partibus příjemně dožít zbytek svých dní. Nedá si pokoje, dokud se nakonec nestane přece jen profesorem, což při vší své servilitě nedokázal „vybojovat"* ani na saském ministru Lindenauovi, ani předtím na pruském ministru Altensteinovi. Na této proměněné napodobenině německých universit se také bude „udělovat doktorská hodnost". Je jen zapotřebí asi 1 000 000 dolarů a 6 občanů v Cincinnati, kteří by převzali finanční správu. K tomu prospekt všech nauk. Bláznivá míchanice, mixtum compositum** nadpisů z Hegelovy „Encyklopedie" a obsahového rejstříku z Ersche a Grubera[468]. Například „Obecná jazykověda". (Viz Ersch a Gruber, Pottův článek o rozšíření jazyků.) Z kateder mají být vyloučeni: 1. Strauss a Bruno Bauer; 2. „sofisté", kteří dělají z filosofie pouhé třesky plesky; 3. ne snad doktrína komunismu, ale „ničemné osobnosti, které zradily republiku a svobodu".

V jednom ze svých všivých dopisů chválí Ruge 2 anonymní pamflety o Palmerstonovi, přičemž přirozeně nemá ani tušení, že jeden z nich pochází ode mne***.

Moje žena leží. Včera jsem konečně prosadil, aby se poslalo pro dr. Freunda. Radí jí, aby jakmile toho bude jen trochu schopna, odjela do Německa, na což naléhá i moje tchyně† — dosud to ztroskotávalo jen na finančních poměrech, ale udělat se to přece jen musí. Děti jsou dnes už zase ve škole.

* Slovní hříčka. V originále „erfechten", což znamená též „vyžebrat".
** změť.
*** „Lord Palmerston".
† Karoline von Westphalen.

Dronkova smůla* je tragikomická. Těm hochům v Bradfordu zřejmě nesvědčí.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 409.

168

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

Clussův dopis je velmi zábavný. Chtěl jsem Ti dnes napsat zevrubněji, ale už je příliš pozdě; tak tedy jen sděluji, že jsem se nedostal k tomu, co jsem měl v úmyslu, totiž už *dnes* napsat článek o vzájemném poměru sil a o vyhlídkách na vyproštění Silistry. K tomu však musím prohlédnout spoustu starých krámů, a poněvadž Ty, když je Tvá žena nemocná, budeš mít tak jako tak krajní nesnáze s článkem pro úterní parník, podívám se, co by se dalo do té doby přichystat. — Heise je teď také nemocen, nevím ještě, co s ním je, ale leží prý v posteli a má všelijaké bolesti na prsou. Pfänder má něco s okem, takže nebude moci pár dní pracovat. Všude samá smůla, už se v tom vůbec nevyznám. Pozdravuj ženu a děti.

Tvůj
B. E.

[Manchester] 15. června 1854

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

169

Marx Engelsovi

do Manchesteru

21. června 1854
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi,

Tvůj dopis došel včas, mezi druhou a třetí. Ale poněvadž jsem čekal jen do dvou a poněvadž jsem se musel kvůli domácím záležitostem vypravit za město a moje žena z průvodního dopisu[469] zjistila, že článek se nemůže v té podobě odeslat, zůstal tu ležet. Použiji ho ve svém pátečním článku*, prosím Tě však, abys mi do té doby ještě napsal, nemáš-li čas, tedy docela *krátce*, o těchto bodech:

1. Je něco nového v tureckých bulletinech, které byly včera v „Daily News"? Máš ještě něco bližšího o událostech od 28. [května] do 13. [června] (kam až myslím sahají poslední, ovšem jen úryvkovité zprávy)?

2. Je v manévrech na čerkeském pobřeží něco, co je třeba z vojenského hlediska vyzvednout? Zprávy o Šámilovi vyžadují ovšem dalšího potvrzení.

3. Co by se dalo z vojenského hlediska říci o vstupu Rakušanů do Valašska?

Z přiloženého dopisu vidíš, že v tom trčím až po uši. Když byla nemoc mé ženy nejkritičtější, čacký dr. Freund si *nepřijde* a pošle mi účet na 26 liber s přáním, že by se se mnou rád „jasně dorozuměl" o svém „lékařském vztahu" ke mně. Protože stav mé

* K. Marx a B. Engels, „Ústup ruských vojsk".

ženy byl nebezpečný — a ještě teď je povážlivý — byl jsem přirozeně nucen před drahým Freundem* kapitulovat a písemně mu slíbit, že mu zaplatím 8 liber koncem tohoto měsíce a zbytek že budu splácet každých 6 neděl. Kdyby na mne ten chlap nezaútočil tak znenadání, nebyl by mne takto doběhl. Ale co jsem měl dělat? Každému jinému slušnému lékaři bych musel návštěvy platit hned, a mimoto, i kdyby to bylo možné, není dobré měnit uprostřed nemoci lékaře jako košile, aniž se člověk předem přesvědčí o jejich schopnostech atd.

A tak jsem v bryndě. Vím, že Ty toho máš také nad hlavu. Co myslíš, mohl by mě třeba Dronke založit několika librami na kvótu, která je splatná koncem tohoto měsíce? Při své poslední návštěvě mi naznačil, že když to bude hodně zlé, je ochoten pomoci. Přesto bych chtěl předem znát Tvůj názor. Tuto první splátku musím tomu chlapovi rozhodně zaplatit v ujednaném termínu, a směnku za poslední měsíce jsem už vystavil, přičemž peníze jsou samozřejmě v prachu, protože jsem musel zaplatit 12 liber na domácnost a výše sumy se podstatně zmenšila tím, že řada článků odpadla, mimoto jen sama lékárna pohltila tentokrát pořádný díl rozpočtu.

Bude-li se moje žena cítit dost silná, stráví od konce tohoto týdne s dětmi a s Lenkou 14 dní ve vile pana Seilera v Edmontonu. Snad se na venkovském vzduchu natolik zotaví, aby mohla jet do Trevíru.

Ujišťuji Tě, že ze mne tyhle poslední drobné mizérie udělaly velice mrzutého patrona.

Beatus ille**, kdo nemá rodinu.

Vale faveque.***

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Slovní hříčka s dvojím významem slova drahý a s významem jména Freund (přítel).

** Šťastný ten (Horác, Epódy II, verš 1).

*** Buď zdráv a zachovej mi přízeň.

170

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 27. června 1854

Milý Engelsi,

byl bych rád, kdybys hned napsal *Dronkovi*. I když se mi snad podaří vymoci odklad pro pozdější termíny, bude to těžké, ba nemožné u prvního termínu, tj. koncem tohoto měsíce. Nejvýš tak 8—10 dní, napíši-li Freundovi, že ještě nedošla moje směnka.

Posílám jen pár řádek, protože právě smolím článek*. Dřív jsem nemohl napsat pro starosti, všelijaké běhání atd., způsobené odjezdem rodiny k Seilerovi.

Tvůj
K. M.

Tvůj dopis jsem dostal dnes.[470]

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Válka. — Parlamentní debaty".

171

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

doufám, že těch 5 liber došlo. Přikládám článek na zítra, který shrnuje první období války.*

Jestli ti chlapi skutečně pošlou francouzské vojáky do Baltského moře, pak *musí* dobýt alespoň Ålandy. To by bylo nejlepší.

Přikládám jednu duchovní píseň. Táži se:

1. *z kterého je století?*
2. *od kterého autora?*

Odpověz prosím obratem.

Tvůj
B. E.

[Manchester] ve čtvrtek 6. července 54

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Válka na Dunaji".

172

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 7. července 1854
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi,

jistě mi promineš, že jsem Ti dosud neoznámil přijetí oněch 5 liber. Má to na svědomí veliký zmatek v domě, protože má žena odjíždí zítra do Trevíru, a provést něco takového vyžaduje nepředstavitelné vypětí sil.

Tvůj článek* dostávám, *právě* když se sám zaměstnávám výrobou nějaké prkotiny o Španělsku**. Odložím tedy Tvůj článek na úterý, tím spíš, že v pátek mi Pieper dělá sekretáře, a v úterý teď žádného písaře nemám.

Na báseň*** jsem ještě neměl čas se podívat. Uvolním se až po 6. hodině, a pak Vám odpovím telegraficky nebo městskou poštou.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinënija,
1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Válka na Dunaji".
** „Podrobnosti o madridském povstání. — Rakousko-pruské požadavky. — Nová rakouská půjčka. — Valašsko".
*** Viz tento svazek, str. 417.

173

Engels Marxovi

do Londýna[471]

Manchester 20. července 1854

Milý Marxi,

buď jsi děsně pilný, anebo se děsně namáháš sehnat peníze, že jsi tak dokonale oněměl. Prozatím Ti chci sdělit, že až bude v Bradfordu bratr Dronkova principála*, bude Dronke s to vyklopit nějaké peníze, těžko přesně říci kolik, ale 3 nebo 4 libry jistě. Bratr přijede tento týden, takže za takové 3 týdny se s tím snad bude moci počítat.

Naut byl v Londýně, tady i v Bradfordu, ale nikde se neukázal, dokud nepotkal Dronka na ulici. Dronke říká, že prý je náramně schlíplý; Danielse viděl prý Naut jen jednou či dvakrát na ulici a ani neví, zda Daniels bydlí v Kolíně či na venkově. Bürgers a jeden krejčí, neví kdo, jsou v Kladsku a vede se jim prý docela dobře, Becker je ve Weichselmünde.[472] Jinak už Naut neměl co říci, jen že by to přece jen bylo krásné, kdyby mohli mít v Prusku takovou ústavu jako v Anglii.

Dronke je ostatně ve velice svízelné situaci a může se ještě stát, že z těch peněz nic nebude. Když byl totiž asi před 4 či 6 nedělemi zde, ohmatával v opilosti v 1 hodinu v noci na ulici nějakou ženskou; ta, byla to vdaná měšťka, mu dala pohlavek, načež ji on srazil na zem. Dronke tu věc vypráví ovšem trochu jinak, ale asi to tak bylo. Přišel k tomu její muž, šlo se na policii; ta se nechtěla do ničeho míchat, Dronkovými vytáčkami se věc protaho-

* Buckupa.

vala, a teď konečně dostal dopis od advokáta, který od něho požaduje omluvu a *odškodnění*, v opačném případě prý z toho cizince udělá exemplární případ. Protože právě teď přijede Buckupův bratr, dovedeš si představit tu tíseň. Budeme hledět věc urovnat, ale peníze to asi stát bude. *Tuhle příhodu si ovšem nech pro sebe*, jinak budu mít s mrňousem* hned skandál, neboť Imandt by mu o tom hned napsal; vůbec není zrovna všechno, co Ti píši, pro tu bandu.

Jinak je mi docela vhod, že toto heisovsko-dronkovsko-imandtovské chvastounství a jejich rváčská posedlost budou trochu ztrestány, poněvadž by člověk od těch lidí s jejich výtržnickým ožralstvím neměl nikdy pokoj. Ať tak či onak, Heise má na památku zkřivený prst, který mu možná už zůstane navždycky, a Dronke má asi také dost.

To je tak všechno od Tvého milujícího

B. E.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinénija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Dronkem.

174

Marx Engelsovi

do Manchesteru[473]

[Londýn] 22. července 1854

Milý Engelsi,

alternativa, jíž si vysvětluješ mé dlouhé mlčení*, je správná. Rozhodně by bylo příjemnější, kdyby to byla zavinila dřina. 3 libry jsem přidal k těm 5, abych zaplatil „příteli“** první splátku, a přibližně 8 liber jsem potřeboval na ženinu cestu, která se už nedala dál odkládat a vyžádala si všelijaké nové vybavení, žena přirozeně nemohla přijet do Trevíru otrhaná. Tyto mimořádné výdaje mě pak znovu přivedly do konfliktu s mými stálými a „řádnými“ věřiteli a tak dále. „Toť příhoda stará, tak stará.“***

Cluss už 4 týdny nejeví známky života.

Co říkáš Španělsku?[474]

Musím teď bezpodmínečně přijít zase s nějakou tureckou vojenskou věcí, a to *za prvé:* O tom svinstvu v Asii. *Za druhé:* O tom, co jsem si ujasnil o nejnovějších událostech na Dunaji z francouzských listů, ale nemám mapu, takže nevím, zda jsou názvy správné: Od 7. do rána 8. došlo k boji proti ruskému sboru v síle 30 000 mužů pod velením Sojmonovovým a Chrulovovým (nebo má být e místo o?). Večer 7. měl Chrulov své postavení severně od Giurgewa†, během noci přešly nad městem a pod městem turecké sbory

* Viz tento svazek, str. 419.

** V originále: dem „Freunde“ — slovní hříčka s významem jména Marxova lékaře Freunda.

*** Heine, „Lyrické intermezzo“, báseň 39 (Mládenec má rád děvče) — překlad Františka Hrubína.

† Giurgiu.

přes řeku a dostaly se Rusům do zad, takže za úsvitu byl Chrulov nucen se probít, přičemž utrpěl značné ztráty. Rusové se stáhli zpátky, ne však po jedné linii, ale část na Fratešti, druhá na Calugemeni (?), třetí na východ k Ardžiši*. Zde se rozestavili, a Selim paša a Iskander beg prý 9. a 10. úspěšně napadli Rusy ve Fratešti. Gorčakov dorazil 9. s 20 000 muži k Dzurdzumě (?)** a stahuje sem každodenně nové jednotky. Jeho rozestavení: na levém břehu Ardžiše, jehož přechody u Fulojci (?), Falastocku (?), Korotzani (?) a Prczietscheni (?)*** jsou opevněny. Rozestavení celé ruské armády: levé křídlo od Kimpolungu a Kempinu (?)† podél Ardžiše směrem k Braile a Galaci. Turci: Od Calafatu přes Turnu, Giurgewo k Olteniţy a (?) Kalarachu††. Od Turnu k Islazu. Selim paša se zde opírá o Iskandera bega; hlavní sbor je u Giurgewa, sbor nad Giurgewem je v předsunutém postavení na levém křídle Ardžiše, Olteniţy a Silistry. *Za třetí:* O celkovém počtu ruské armády podle jedné zprávy v „Morning Chronicle", přičemž však na rozdíl od této zprávy odhaduji prapor jen na 550 mužů.

Pěchota.

3 divize 3. sboru	(Osten-Saken)
3 divize 4. sboru	(Dannenberg I)
2 divize 5. sboru	(Liděrs)

8 divizí = 16 brigád = 128 praporů
Celkem: asi 71 000 mužů

Jezdectvo.

3 divize lehkého jezdectva	
1 divize dragounů	

128 eskadron po 120 mužích, přes 15 000

* Frăţeşti, Călugăreni, Argeş.
** Zřejmě Giurgeni.
*** Zřejmě Futuoaia, Fălăştoaca, Capăceni a Prisiceni.
† Cîmpulung a Cîmpina.
†† Turnu-Magurele..., Călăraşi.

Dělostřelectvo.

46 baterií (po 10 kusech = 460)
46 baterií ([po] 8 kusech = 368)
Obsluhy a velitelé = 12 000 (?)

Mimoto: 10 pravidelných kozáckých pluků se 40 děly, 3 prapory sapérů, trén s pontony nebo záložní parky.

Úhrnem:

128 praporů pěchoty	=	71 000
3 prapory sapérů		2 000
128 eskadron		15 000
40 kusů děl		13 000
trén		3 000
kozáci		8 000
nepravidelné oddíly		6 000
	Celkem:	118 000

Za čtvrté: O čem se bez mapy nedá nic humoristického říci: o dosavadním hlemýždím pochodu Francouzů a Angličanů, kteří, jak to vypadá, *nepřekročí* Dunaj. Za jakým účelem nechává Saint Arnaud pochodovat své mužstvo v těchto vedrech z Drinopolu* do Burgasu? Zdá se, že tento šlechtic je kvůli cestovním dietám stále na cestě do Cařihradu a odtud zase zpátky do libovolného místa. Jak to skutečně vypadá s anglickou intendaturou ve Varně, Devně atd.?

Nemáš-li už čas napsat článek na úterý, napiš mi aspoň nějaké poznámky, kterých bych mohl použít.

À propos. Pokud jde o tu báseň**, pochází možná od Gottfrieda, řečeného Kinkel, nebo od nějakého *slezského* básníka z Opitzovy školy, nebo ji pak složil Heise sám.

* Edirne.
** Viz tento svazek, str. 417.

Přikládám Ti zachycený rukopis jednoho mladého spisovatele: kromě Lupuse o tom nikomu neříkej. Kdo je ten mladý spisovatel?

Salut.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

175

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 27. července 1854
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi,

očekávám od Tebe něco na úterý. Vychloubání pana Herberta bylo velkolepé. Tento Herbert byl Voroncovův švagr a zároveň anglický secretary of war*. Vychloubačnost Angličanů, kteří dělají, jako by Nasmyth a Butler „sami" udrželi Silistru, je groteskní. Četl jsi pondělní večerní zasedání, kde se po jediném Disraeliho bodnutí špendlíkem tak krásně rozprskla „sevastopolská" bublina malého Johna** a „Times"?[475]

Piepera, který žil 14 dní s nějakou kurvou, již prohlašoval za klenot, a vypadá teď jako polovyhladovělé podsvinče protažené mlékem, mám — ó běda — zase na krku, když za 14 dní prohýřil asi 20 liber a teď má oba pytlíky stejně prázdné. V těchto vedrech je nepříjemné mít u sebe chlapa od rána do večera a od večera do rána. Navíc to překáží v práci.

Od tatíka *Tuckera* jsem dostal v sobotu tyto řádky:

„Drahý pane! — Nyní je dosti značná poptávka po ‚Fly-Sheets'[476]. Mohl byste mi poslat nějaké články z ‚Tribune', které by vyhovovaly vkusu veřejnosti? Třetí pamflet o Palmerstonovi by popohnal první dva.*** Váš oddaný E. Tucker."†

* tajemník pro vojenské záležitosti.
** Russella.
*** K. Marx, „Lord Palmerston", článek třetí a dále čtvrtý a pátý, které Tucker vydal jako dvě samostatné brožury.
† Tuckerův dopis je v originále citován anglicky.

Mimoto jsem také slyšel od Freiligratha, že padouch Trübner ohlašuje tyto „Fly-Sheets" ve *svém* nákladu. Jistě sis všiml, že chce „články z ‚Tribune'", aby mohl znovu obejít otázku honoráře. Jenže 1. *pro něho* není v celém Londýně k dostání ani jeden výtisk „Tribune", protože chodí jen abonentům, a dokonce ani v samotném New Yorku nelze dodatečně objednat nějaký výtisk; 2. žádný z článků — bez značných doplňků — se nyní nehodí. Musím se s tím chlapem jasně dohovořit a „dobrosrdečný" poměr musí přestat. Jestliže na to přistoupí a budeš-li s tím i Ty souhlasit, navrhl bych toto:

1. Z „Tribune" bych mu dal k přetištění kritiku tajné korespondence*. Jen by mi k tomu Dronke musel poslat druhý článek na toto téma, který se tu ztratil na poště. Toto zadarmo. Věci uvedené pod 2 a 3 za hotové, a to při odevzdání rukopisu, totiž

2. všeobecný pamflet o Palmerstonovi, v němž bych začal svým úvodem z „Tribune"**, ale střed a konec bych pak udělal znovu.

3. Pamflet, který bych musel udělat společně s Tebou, a to o diplomacii *a* vojenských akcích Angličanů od vyhlášení války. Pro obojí máme jako materiál články, které vyšly v „Tribune". Souhlasíš-li s bodem 3, zbývá otázka:

Kolik za to žádat?

Přece se jen zdá, že moje věci táhnou víc než Urquhartovy; ten je „rád", když mu Tucker vezme do „Fly-Sheets" jeho šmejd z „Advertiseru".

Jsi-li s tím vším srozuměn — (čís. 2 a 3 by se samozřejmě musely napsat tak pikantně, aby vyvolaly v Londýně skutečnou senzaci; nadto je to teď s Tuckerem takové, že člověk může psát co chce, a nemusí se přitom úzkostlivě ohlížet na anglické předsudky) — napiš mi dopis, v němž to panu Tuckerovi oznamuji. Poněvadž si s obchodními věcmi vůbec nevím rady, úmyslně jsem mu dosud ani ústně, ani písemně neodpověděl. Ale nesmí se ztrácet čas.

* K. Marx, „Dokumenty o rozdělení Turecka" a „Tajná diplomatická korespondence".

** „Lord Palmerston", článek první a druhý (v „New-York Daily Tribune" byly otištěny společně s názvem „Palmerston").

Velmi mne zaujala Thierryho kniha „Histoire de la formation et du progrès du Tiers État". 1853. Zvláštní, jak se tento pán, otec „třídního boje" ve francouzském dějepisectví, rozhorluje v předmluvě nad „novými", kteří teď vidí také antagonismus mezi buržoazií a proletariátem a hledají stopy tohoto protikladu dokonce už v dějinách třetího stavu před rokem 1789. Velice se namáhá, aby dokázal, že třetí stav zahrnuje všechny stavy, které nejsou noblesse a clergé*, a že buržoazie hraje roli reprezentantky všech těchto ostatních elementů. Cituje například ze zpráv benátských poselstev: „Ti, kteří jsou nazýváni říšskými stavy, jsou osoby trojího druhu, totiž duchovenstvo, šlechta a ostatní lidé, které lze obecně nazývat *lid.*"** Kdyby byl pan Thierry četl naše věci, věděl by, že rozhodný protiklad mezi buržoazií a lidem začíná přirozeně až tehdy, když buržoazie přestává být jako třetí stav protějškem duchovenstva a šlechty. Pokud pak jde o „historické kořeny" „*včera se zrodivšího* antagonismu", poskytuje jeho kniha nejlepší důkaz, že tyto „kořeny" vznikly, jakmile vznikl třetí stav. Z formule „Senatus populusque Romanus"*** by tento jinak duchaplný kritik musel stejným způsobem vyvodit, že v Římě nikdy neexistoval jiný protiklad než protiklad mezi senatus a populus. Zaujalo mne, že slovo „catalla, capitalia", kapitál, jak je vidět z dokumentů, které cituje, vzniká zároveň s rozvojem komun†. Ostatně nechtě dokázal, že nic tak nezdrželo vítězství francouzské buržoazie jako to, že se teprve roku 1789 rozhodla ke společnému postupu s rolníky. Hezky je vylíčeno, i když ne shrnuto: 1. Jak od počátku, přinejmenším však od vzestupu měst, získává francouzská buržoazie svůj vliv až příliš tím, že se konstituuje jako parlament, byrokracie atd., a ne jako v Anglii pouhým obchodem a průmyslem. To je určitě charakteristické ještě i pro nynější Francii. 2. Z jeho vylíčení se dá krásně prokázat, jak se třída vzmáhá tím, že různé formy, v nichž tkví v různých dobách její těžiště, a různé frakce, které získávají vliv díky těmto formám, zanikají.

* šlechta a duchovenstvo.
** Citát je v originále italsky.
*** „Senát a lid římský".
† městských obcí.

Tento sled proměn, kterými třída prochází, než dosáhne moci, není podle mého názoru nikde tak vylíčen — alespoň co do látky ne. Škoda, že se tam, kde jde o maîtrises, jurandes* atd., zkrátka o formy, v nichž se vyvíjí průmyslová buržoazie, omezuje téměř jen na všeobecné a všeobecně známé fráze, ačkoli on jediný zná i zde materiál. Dobře objasňuje a zdůrazňuje konspirativní a revoluční charakter municipálního hnutí v 17. století. Němečtí císaři, například Bedřich I. a II., vydávali edikty proti těmto „communiones", „conspirationes", „conjurationes"** zcela v duchu německého Spolkového sněmu[477]. Například Bedřich II. si dovoluje roku 1226 prohlásit za neplatné všechny „konzuláty"*** a jiná svobodná municipální zřízení v provensálských městech:

„Nedávno jsme se dověděli, že obyvatelstvo jistých měst, osad a jiných míst si o své vůli ustavilo soudcovské pravomoci, výkonné moci" (podesta†), „konzulát, správy a jiná podobná zřízení... a poněvadž to u některých z nich ... vedlo již k zneužívání a zvráceným zvykům... my ze své císařské moci takovéto soudy atd., jakož i povolení, která k nim dali hrabata z Provence a Forcalquieru, na základě bezpečné vědomosti odvoláváme a prohlašujeme za neplatné."††

Dále:

„Zakazujeme rovněž všechny spolky a spříseženectva ve městech i mimo ně... mezi městem a městem a mezi osobou a osobou, jakož i mezi městem a osobou, ať jsou jakéhokoli druhu." (Mírové ustanovení Bedřicha I.)††

„Že žádné město a žádné městečko nesmí zřizovat nějaké komuny, ústavy, spolky, sdružení ani spříseženectva, ať se nazývají jakkoli, a že my bez souhlasu jejich pána nemůžeme ani nesmíme udělovat městům a městečkům zřízeným v naší říši právo zřizovat nějaké komuny, ústavy... spříseženectva, ať se jmenují jakkoli." (Výnos krále Jindřicha proti městským komunám.)††

* cechovní mistry, cechovní starší.
** „komunám", „spiknutím", „spříseženectvům".
*** Městské rady v italských, a také jihofrancouzských městech (konšelé).
† Hlava středověkých italských měst s výkonnou a soudcovskou mocí.
†† Citát je v originále latinsky.

Není to úplně týž prkenný německý profesorský styl, jímž později tak běsnila „spolková ústřední komise“[478]? „Commune jurée“* nepronikla v Německu dál než do Trevíru, a tady s ní zatočil císař Bedřich I. roku 1161:

„Také komuna trevírských občanů, které se říká též spříseženectvo, kterou jsme ve městě zničili... která pak, jak jsme se doslechli, jest obnovena, budiž rozpuštěna a prohlášena za neplatnou.“**

Této politiky německých císařů využívali francouzští králové k tomu, aby potajmu podporovali tato „spříseženectva“ a „komuny“ v Lotrinsku, Alsasku, Dauphiné, Franche-Comté, Lyonnais atd. a odvrátili je od německé říše:

„Jak se naše veličenstvo dovědělo, francouzský král... se pokouší podrýt vaši upřímnou oddanost.“ (Rudolf I., dopis občanům Besançonu.)**

Právě tak jako ti chlapi touž politikou poguelfštili[479] italská města.

Často je komické, jak se slovu „communio“ spílá úplně stejným způsobem jako dnes komunismu. Tak například píše kněžour Guilbert z Noyonu: „Communio, novum ac pessimum nomen.“***

Ve způsobu, jakým měšťané 12. století vyzývali rolníky, aby utíkali do měst, do communio jurata†, je často cosi patetického. Tak například v saintquentinské chartě:

„Oni“ (občané Saint Quentinu) „se jednomyslně zapřísáhli, že každý poskytne svému spříseženci vzájemnou pomoc a vzájemnou radu a vzájemné ručení a vzájemnou ochranu. Jednomyslně jsme ustanovili, že kdokoli vstoupí do naší obce a poskytne nám pomoc svým majetkem, ať už proto, že uprchl, nebo ze strachu před nepřáteli, nebo kvůli jinému zlému činu... bude moci vstoupit do obce, *neboť brána je všem otevřena;* a bude-li jeho pán neprávem

* „Přísežná komuna“.
** Citát je v originále latinsky.
*** „Komuna je nové a velice ohyzdné jméno.“
† přísežné komuny.

držet jeho věci a nebude-li jej chtít držet v právu, vykonáme spravedlnost.“*

Tvůj

K. Marx

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Citát je v originále francouzsky. Kurzívy jsou Marxovy.

176

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 8. srpna 1854

Milý Frederiku,

Tvé válečné „observations"* jsem v pořádku dostal a začlenil do dnešní korespondence.[480]

Je-li nějak možné sehnat pro mne trochu peněz, naléhavě Tě o to prosím. Těch 11 liber mimořádných výdajů, které jsem měl před 6 týdny, mě uvrhlo do krajní nouze. Mimoto u mne po celou tu dobu bydlí a živí se Pieper, který je bez haléře, a potrvá to určitě ještě 2—3 týdny. Je to bída.

Četl jsi v novinách, že 2 turecké důstojníky, kteří byli posláni od asijské armády ke „strašnému" demokratovi Šámilu begovi, provází plukovník *Bangya?*

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* poznámky, pozorování.

177

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 26. srpna 1854
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Moje žena se vrátila ve středu, cítí se velmi dobře. Ve vlasti prý mají všichni hlavu ve smutku nad „nejistými poměry".

Co se děje s Clussem, to je mi nepochopitelné. Ten chlap už celé měsíce nepsal. Možná že je mu tam příliš horko.

Je velmi dobré, že ses zbavil Heise. Nevím, proč by se měl člověk zajímat o tento druh „obejdů". Samozřejmě neznám Imandtovu korespondenci s Dronkem a Heisem, ale vím, že Imandt se na jejich dětinskostech podílí nanejvýš „teoreticky". Imandt tu žije jako solidní a pilný občan.

Od Lassalla jsem dostal dopis, v němž mi triumfálně oznamuje, že skončila sedmiletá nebo spíš osmiletá hatzfeldtovská válka[294]. Konečně! Skončilo to pro starou „vítězným" vyrovnáním, a jak se zdá, její čest a ještě víc měšec vyšly z boje stejně „panenské". Lassalle chce teď přenést svou rezidenci do Berlína, slyšel však už výroky o policejních potížích.

Meyer mi píše, že berlínský proces s demagogy[481] (v němž hrál roli také Gottfriedův Gottfried*) berlínský soud (který? to mi nepíše) zastavil, „poněvadž hlavní svědek proti obžalovanému, *Hentze*, je ‚pochybný'". Co tomu říkáš?

Dostal jsem také dopis z Paříže od Miquela. Chtěl sem přijet,

* Kinkel.

ale dostal napřed choleru, potom chrlení krve, načež mu lékaři poradili, aby se laskavě vystříhal cestování po moři a co možná rychle pospíchal po souši domů. Smůla.

Cherval, který pod jménem „Crämer" — tentokrát bylo pseudonymem skutečné jméno — zažil předtím všelicos ve Švýcarsku, mj. také dělal rytiny panu Vogtovi a dostal se pod jeho speciální ochranu, žije teď v Paříži. Mám jeho adresu.

Daniels je už několik měsíců vážně nemocen, a je otázka, jestli se z toho dostane.

Ve Španělsku, jak vysvítá zejména z „Débats", panuje zřejmě famózní anarchie. Pokud se dá zjistit z novin, nedělají maďarští a polští emigranti v turecké armádě v Asii zřejmě nic jiného, než že tropí neplechu, korytaří a kují nicotné pikle. Pořád stejní.

Vale faveque.*

Totus tuus**

K. M.

Poprvé oištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Buď zdráv a zachovej mi přízeň.
** Cele Tvůj.

178

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn, 2. září 1854
28, Dean Street, Soho

Milý Frederiku!

Tak Ty jsi teď člen burzy a velevážená osoba. Blahopřeji. Jen bych Tě jednou rád slyšel, jak vyješ s těmi vlky.

Heise napsal Imandtovi, že — nevím kde — se spojili lidé z továren (neříká se, zda dělníci, nebo továrníci) a udělali ho svým společným učitelem, a že může počítat se 2 librami týdně. Tím lépe pro něj.

Moje žena — a měl jsem důvod se toho obávat už před jejím odjezdem — je spíš v požehnaném stavu, jinak je zdravá.

Cluss konečně zase jednou napsal. Dopis přikládám.

Přijel už Tvůj otec?

V „*Tribune*" se teď přece jen asi bude muset něco říci o válečných událostech v Asii. Trochu jsem se spálil, protože jsem v jednom ze svých posledních příspěvků prohlásil zprávy o celkové porážce Turků u Karsu za vídeňský výmysl. Telegrafická depeše byla ovšem falešná, ale měla pravdivý podklad.

Můj hlavní studijní obor je teď Španělsko. Až dosud jsem se prokousal, a to z velké části ve španělských pramenech, obdobím od roku 1808 do roku 1814 a od roku 1820 do roku 1823. Přicházím teď k době od roku 1834 do roku 1843. Je to dost spletitá historie. Obtížnější je dostat se na kobylku vývoji. Ať tak či onak, pustil jsem se do „Dona Quijota" právě včas. Celé to vydá přibližně

na 6 článků pro „*Tribune*“[482], bude-li to hodně zhuštěno. Rozhodně je pokrok, že člověk teď dostane své studium zaplaceno.

Knihovna* je bohužel od 1. do 7. září zavřena. Kromě jiných předností je to jediné chladné místo v Londýně.

Dronke — *mezi námi* — se z nedostatku jiných „duchovních“ vzruchů usilovně věnuje bádání o „Steffenovi“, jemuž ve svých dopisech Imandtovi vyčítá kdejakou špatnost a snaží se dokázat, že je politicky „podezřelý“. Nedalo mi žádnou práci vyložit Imandtovi absurdnost všech těch malicherností, které Dronke vyčenichal. Je to absurdní. Já považuji Steffena za velmi dobrou akvizici pro naši stranu. Má charakter a znalosti. Ve srovnávací geografii, kterou pokládá za zvláštní obor, má zcela originální názory. Bohužel rukopis, který o tom napsal, zůstal v Kolíně.

Co dělá Lupus? Miquel sem z Paříže nepřijel, jak měl v úmyslu, poněvadž ho dvakrát schvátila cholera, nato dostal chrlení krve, a nakonec mu lékaři nařídili, aby co možná rychle pospíchal po souši zpátky do Německa.

Vale faveque.**

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* knihovna Britského muzea.
** Buď zdráv a zachovej mi přízeň.

179

Marx Engelsovi

do Manchesteru

13. září 1854
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi,

musím k Tobě ještě jednou s prosíkem, i když se mi to opravdu protiví, ale pressure from without* mě k tomu nutí. Své směnky nemohu vydat dřív než za několik týdnů, protože Freiligrath v důsledku nepříjemností, které kvůli tomu měl u Bischoffsheima, už nevydá směnky pod 25 liber. Celkem vzato je to tak i lepší, protože při ustavičném vydávání malých směnek je sice nezaložený dluh kryt, ale pevný dluh roste. K tomu přistupuje ještě to, že z příští směnky musím strhnout 8 liber pro Freunda, neboť za nynějších okolností potřebuje má žena o to větší péči. Mimořádné prostředky, k nimž se rodina za krizí obvykle uchylovala, jsou zase už vyčerpány a všecko je tak pozastavováno jako ve španělském státním hospodářství.

Ostatně co se týče „státního hospodářství" *všeobecně*, stlačil jsem celkové dluhy pod 50 liber, tedy přibližně o 30 liber níže, než byly na začátku t. r. Z toho vidíš, že se dělala velká finanční kouzla. Zdaří-li se jednání, které jsem navázal s Lassallem, a založí-li mne 30 librami a Ty zbytkem, měl bych konečně zase volné ruce a celou domácnost bych zařídil jinak, kdežto teď musím jen v zastavárně platit 25 %, a vůbec kvůli nedoplatkům nikdy nemohu udělat pořádek. Jak se teď znovu potvrdilo v Trevíru, s mou matkou se nic nepořídí,[483] dokud mne nebude mít přímo na krku.

Momentálně je naprostý nedostatek peněz tím ošklivější —

* tlak zvenčí, tlak okolností.

a mimoto rodina stále něco potřebuje — že se v Soho zabydlela cholera, lid kolem dokola kape (například na Broad Street průměrně 3 lidé v každém domě) a tomu neřádu se dá nejlépe čelit „potravinami".

Ale dost už o tom. Posílám tento dopis na Tvou soukromou adresu, protože by se to mohlo nějak zašmodrchat a právě tato nikterak utěšená epištola by mohla ve Vaší kanceláři padnout do nepravých rukou.

Co se *asijských* záležitostí týče, vyvolala zde rozruch zpráva „Morning Chronicle" z tamějšího válčiště, kterou přetiskly „Observer" a další týdeníky.

Nevím, zda proniklo až do Manchesteru, že zuávové křičeli: „A bas les singes! Il nous faut Lamoricière!"* L'Espinasse byl povolán zpět do Francie jako nejbližší oběť tohoto pobouření.[484]

Strana má v poslední době smůlu. Steffen ztratil své místo v Brightonu, protože správce školy, v jehož ústavu byl, udělal bankrot. Je otázka, zda se mu podaří vytlouci už odpracovaný plat. *Pieper* ztratil dopisovatelství pro „*Union*", protože Mr. Pierce udělal rovněž bankrot a jeho listy už nemají peníze na zahraniční korespondenty. *MacGowan*, Jonesův tiskař, který mu poskytoval úvěr, zemřel na choleru. Pro Jonese je to rána. To všechno není moc příjemné.

Na to svinstvo s Imandtem si nevzpomínám. Další pátrání po tom by ten hnus jen zvětšilo. Ale od nynějška přeruším rozhovor, jakmile ten pán začne o něčem, „co se týká" Dronka. Dronke nestojí za to, aby se o něm mluvilo.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Pryč s opičáky! Dejte nám Lamoricièra!"

180

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 22. září 1854

Milý Frederiku,

těchto pár řádek píši nakvap, abych Ti oznámil, že to v pořádku došlo. Právě tak dopis o asijské válce v úterý.

Dostal jsem velmi důležité zprávy z Ameriky, pošlu Ti je ve svém příštím dopise. Čekám od Tebe něco na úterý.

To tlusté prase Püttmanna poslali odtud i s rodinou do Austrálie jako „kolonistu".

Ebner ve Frankfurtu se zbláznil. Ubožák.

Ernest Jones našel nového tiskaře za příznivějších podmínek. Disraeli mu napsal, že hodlá přednést v parlamentě *všechny* chartistické petice.

Cholera, která teď už značně polevuje, byla prý v naší čtvrti tak zlá proto, že kanalizace položená v červnu, červenci a srpnu procházela šachtami, v nichž byli pohřbeni lidé, kteří roku 1668 (? myslím) zemřeli na mor.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

181

Marx Engelsovi

do Manchesteru

29. září 1854
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi!

Z přiloženého Danova psaní se dozvíš o *americké* krizi, tak jak postihla mne. Na můj požadavek, aby otiskovali pod mým jménem buď všechno, nebo nic, odpovídají tím, že mě odkazují na pouhé redakční články, s polovinou dřívějšího příjmu. Prozatím jsem Danovi napsal, že jsem se ještě nerozhodl; mezitím však budu pokračovat *starým způsobem*, se 2 články týdně, neboť jsou tu jednak sevastopolská historie[485], jednak mé skici o španělské revoluci 19. století*, které musejí být hotovy, než se sejdou kortesy. Do té doby můžeme uvažovat, jakou definitivní odpověď těm pánům dát.

Víc Ti toho dneska nemohu napsat, protože jsem právě zaneprázdněn diktováním svého článku, ale byl bych Ti už napsal obšírněji, kdybys byl minulé úterý sám neohlásil „zevrubný" dopis, takže jsem vyčkával, abych na něj odpověděl.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Revoluční Španělsko".

182

Marx Engelsovi

do Manchesteru[486]

10. října* 1854
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi!

Především mé blahopřání k Tvému nanejvýš skvělému a důkladnému kritickému článku**. Škoda, že tento „hrdinský čin" nemohl být vykonán v londýnském tisku. Takovým tahem by bylo Tvé postavení na tomto poli zajištěno.

Pokud jde o našeho dobrého Saint-Arnauda, který byl natolik obezřelý, že zavčas umřel, dal jsem už před několika měsíci „*Tribune*" jeho obsáhlý životopis***. A u tohoto chlapa platí určitě: „Non bis in idem."†

Jak si vysvětlit: 1. že Angličané nerozestavili u Jenikalského průlivu†† takový oddíl lodí, aby zabránili přepravě Rusů z Anapy atd.? Což nebylo možné a za nynějších okolností i nutné zmocnit se malými loděmi Azovského moře, aby byl odříznut veškerý přísun jednotek po vodě?

2. Nemělo se diverzí do Besarábie (Ömerem pašou) Rusům zabránit, aby odtud posílali vojsko jako posilu na Krym? Dá se opomenutí této věci vysvětlit jinak než anglo-rakouskou diplomatickou pletichou?

Myslím si, že u vojevůdců samozřejmě přestává všechna diplo-

* V originále omylem: listopadu.
** „Bitva na Almě".
*** „Reorganizace anglické vojenské správy. — Rakouské výzvy. — Hospodářská situace v Anglii. — Saint-Arnaud".
† „Nikdy dvakrát o témž."
†† Kerčského průlivu.

macie, jakmile padnou do takové myší pasti jako na Krymu; ale celkem, pokud jde o celkový plán, nevěřím tomu, že Palmerston až do této chvíle přestal byť jen na okamžik osvědčovat aspoň svou „dobrou vůli".

„*Tribune*" si dává v jednom z posledních svých čísel blahopřát mým konkurentem A. P. C. ke své „skvělé charakteristice" Espartera.[487] Ten ovšem netuší, že jeho „kompliment" patří mně, ale s neomylným instinktem klade zároveň důraz na velice hloupou závěrečnou frázi, která patří cele a výlučně „*Tribune*".[488] Ostatně ta mi šmahem vyškrtala všechny vtipy na *konstituční* hrdiny, protože vycítila, že za triem „Monk-Lafayette-Espartero" se skrývají jisté jízlivosti vůči šlechetnému „Washingtonu". Nekritičnost toho listu je děsivá. Napřed chválili Espartera jako jediného státníka, kterého Španělsko má. Potom otiskli mé články, v nichž se o něm pojednává spíš jako o komické postavě, a dodali k tomu: Z toho je vidět, že se od Španělska nedá nic čekat. A pak, když dostali první článek o Španělsku* — pouhá prolegomena, která končí rokem 1808 — mysleli si, že je to celé, a proto k tomu připlácli docela cizorodý, ale blahovolný závěr, kde se Španělům domlouvá, aby se ukázali hodnými důvěry „*Tribune*".[489] Jak budou zacházet s pokračováními, to nevím.

Liebknechtovi, který, jak víš, velmi melancholicky kolísal mezi jednou Angličankou, která si ho chtěla vzít, a jednou Němkou** v Německu, kterou si chtěl vzít on, se nakonec pověsila na krk Němka, a on se s ní církevně i občansky oženil. Zdá se, že se těm dvěma vede velice zle. On přišel o místo, protože ti lidé se stěhují. Jeho líbánky, které trávil v Church Street čís. 14, v domě, kde je dlužen každému, na koho se podívá, mu tak pořádně zhořkly. Ale kdo toho osla nutil, když tohle všechno věděl, aby se ženil a zrovna teď? Protože se ta osoba mezitím už jednou v Německu zasnoubila, nebyl ten případ beztak nijak naléhavý.

Chceš-li si přečíst něco dokonale komického, hleď si opatřit sobotní „*Morning Advertiser*", v němž licensed victuallers*** vedou

* „Revoluční Španělsko", článek I.
** Ernestinou Landoltovou.
*** hostinští s licencí na výčep lihovin.

při s nynější redakcí toho hospodského listu. Obžaloba i obhajoba byly stejně zábavné. Žalobu vedl Mr. Foster, který dřív figuroval jako advokát u — soudního dvora barona Nicholsona[490]. Urquhart, jako dík za to, že velebil tyto *licensed* jako stranu, která se vznáší nad všemi anglickými stranami — sklidil hrubá slova a výhost. Ostatně ještě nikdy se nejskrytější špína kramářské dušičky nepropírala tak docela veřejně.

„L'Arrogance des pouvoirs occidentaux"* Bruno Bauera[491] jsi asi ještě neviděl? Mně se také ještě nedostala do rukou.

Kdyby se do pátku přihodila nějaká důležitá událost ve vojenském oboru, pošli mi něco *předběžného*, neboť v takovém případě bych před španělskými články musel poslat něco ruského, aby byly přijaty.

Doufám, že od Tebe brzy dostanu dopis.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Nadutost západních mocností".

183

Marx Engelsovi

do Manchesteru

17. října 1854
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi!

Tvůj dnešní výčet ruských bojových sil budí strach.* Ale zbývá ještě zodpovědět otázku, zda byly vůbec kdy schopné s největším úsilím vyslat *za hranice* vlastní země víc než 200 000 mužů. Nevím o takovém případě.

Kdyby se člověk postavil na stanovisko *staré* politiky — a Anglie s Francií jinou nedělají, jenže anglická vláda to nemyslí vážně a Napoleon III. je karikatura — musel by rozlišovat mezi zájmy Anglie a Francie. Zničením ruského loďstva v Černém a Baltském moři, vyhnáním Rusů z Krymu, z Kavkazu a z jejich provincií ukradených Peršanům a Turkům by si Anglie zase na 50 let zajistila hegemonii na moři a neomezenou vládu nad nejkultivovanější částí Asie. Docela by pak odpovídalo jejímu starému způsobu, kdyby nechala kontinentální státy, aby se vyčerpaly v sedmiletých a jiných válkách — jejichž hlavním dějištěm by bylo Německo a možná Itálie — takže by na konci boje nebylo na kontinentu svrchovaným pánem ani Rusko, ani Rakousko, ani Francie. Naopak pro Francii by se zničením ruské námořní moci a ruského vlivu v jižní Asii opravdový boj teprve začal. Tím spíš by byla nucena zlomit ruskou pozemní moc a hodit tak rozšířením své kontinentální moci na misku vah patřičné závaží proti Angličanům. Kdo ručí za to, že jakmile Angličané zničí Rusy na Baltu a na Čer-

* „Ruská branná moc".

ném moři, a tak je pokud jde o Anglii zneškodní, nevypuknou na kontinentě revoluce a že si to Anglie nevezme za záminku a nespojí se znovu oficiálně s Rusy proti kontinentu?

Jenže hlavní vtip je v tom, že ti Angličané, kteří jsou právě u vlády — Chathamové, Pittové mladší, a dokonce i Wellingtonové — to nemyslí vážně ani se zničením ruské námořní moci a ruského vlivu v Turecku, Persii a na Kavkaze. Jestliže je jejich polovičatá opatření k tomu donutí, hodlají snad jít *až tak daleko;* ale polovičatost a padoušství je pravděpodobně zavleče do nezdarů, které tu vyvolají vnitřní hnutí.

Z následujících citátů, přetištěných z pařížských *Archives des Affaires Étrangères* — týkají se sedmileté války[492] — vysvítá, jak angličtí ministři pletichaří s nepřáteli dokonce během tažení a ve věcech týkajících se tažení. 24. června 1762 se francouzský pompadourský maršál Soubise nechal v táboře u Wilhelmstalu přepadnout spojenými Angličany, Prusy, Hannoveřany atd. a byl zahnán za Fuldu. Lord Bute, hlavní ministr Jiřího III., chtěl z *parlamentních* a *dynastických* důvodů mír, ale při válečnické náladě národa a při jeho sympatiích k Bedřichovi II., nemohl tento mír navrhnout, dokud se Francouzi nechávali ustavičně porážet a místo postupu ustupovali. Choiseul, jak víš, byl tehdy francouzským ministrem zahraničních věcí. Nu, a v *autentických* publikacích z francouzského archívu čteme doslova toto:

„Po události z 24. června napsali *angličtí ministři* panu de Choiseul: *Vy se necháváte porážet a my už nemůžeme uzavřít mír, neodvážili bychom se navrhnout jej parlamentu.* Pan de Choiseul, rozmrzelý přerušením jednání, přiměje *krále*, aby napsal panu de Soubise: ‚Můj bratranče, jakmile obdržíte tento dopis, překročíte řeku Fuldu a zaútočíte na nepřátele bez ohledu na dispozice, které budete pokládat za správné, a ať už bude výsledek jakýkoli, neponesete za něj odpovědnost. Za to prosím Boha atd.' Pan de Choiseul napsal: ‚Králův dopis, pane maršále, je příliš jasný, abych k němu něco dodával. Ale mohu Vám říci, že *i kdyby králova armáda byla zničena do posledního muže* a bylo nutné sebrat novou, *jeho Veličenstvo by se toho nezaleklo.*'"*

* Tento odstavec je v originále citován francouzsky.

Anglická vláda tu tedy přímo žádá, aby s ní spojené a jí podporované vojsko, zčásti složené z Angličanů, dostalo od Francouzů *výprask*. V *opačném* smyslu se dříve vměšovali do francouzských válečných operací, protože Jiří chtěl, aby byl ušetřen jeho Hannover. V týchž výňatcích se totiž praví:

„Roku 1762 veleli pánové d'Estrées a de Soubise hornorýnské armádě v počtu 150 000 mužů, která stála v Hesensku — v Göttingen, Mühlhausen a Eisenachu; pan de Condé velel dolnorýnské armádě v počtu 30 000 mužů. Dvůr od nich nežádal nic víc než udržet Kassel a Göttingen do konce listopadu, pak tato dvě města vyklidit a stáhnout se na Ohm a nechat Ziegenhain před svou první linií. Tento plán pro válku se stejně silným protivníkem by byl při 180 000 proti 80 000 *podivný*, kdyby nevycházel ze slibu, *který nám dala anglická vláda, že totiž uzavře mír do konce června, jestliže nevtrhneme do Hannoveru.*"*

Toto poslední vměšování z Londýna by se přinejhorším dalo považovat za obvyklé, jakmile jsou válčící mocnosti rozhodnuty zahájit mírové jednání; první případ by byl naopak připravil lorda Buta o hlavu a při tehdejší náladě (vzpomeň si jen na Wilkese a na Juniovy dopisy[493]) by byl Jiří přišel o trůn, ale jako vždy vešla věc ve známost teprve skoro o celé století později. Jiný takový příklad se vyskytl krátce předtím, než vypukla válka proti jakobínům[494], kdy „svobodomyslný" Fox poslal ke Kateřině II. tajného vyslance, aby se prý nedala mýlit Pittovým vyhrožováním a bez okolků shltla Polsko, že prý Pitt by byl svržen, kdyby chtěl válčit proti Rusku. Fox byl tehdy ovšem v „opozici", a ne ve vládě, a uvádím ten příklad jen jako ukázku, že „out"** jsou zrovna takoví biedermani jako ti „in"***.

Myslím proto, že když se posuzuje vedení války z hlediska spojenců — jak to také tu a tam naznačuješ ve svých článcích — musí se vždycky brát v úvahu styk mezi Downing Street[495] (zejména dokud je tam Palmerston) a Petrohradem. Nepochybuji o tom, že jakmile se už armády octnou v kritickém postavení, gene-

* Tento odstavec je v originále citován francouzsky.
** „mimo" (vládu, tj. v opozici).
*** „uvnitř" (vlády).

rálové s... na kabinet a dělají, co mohou, protože páni generálové jsou málokdy zasvěceni nebo vůbec ne, a riskují také svou hlavu, jak dokazuje příklad admirála Bynga[496], který dostal od tehdejší admirality stejně ubohé instrukce jako teď například Dundas.

Pokusím se sehnat nejnovější Bauerův výtvor[491] a pošlu ti ho.

Nevím, zda Napier a jiní historikové španělsko-francouzské války[497] stavějí do správného světla fakt, o němž jsou k dispozici nezvratné důkazy u *španělských* autorů, že totiž až na krátkou dobu, kdy ve Španělsku velel sám Napoleon, panovalo ve francouzské armádě až do konce války dokonalé organizované *republikánské* spiknutí, které mělo svrhnout Napoleona a nastolit znovu republiku. À propos! Z autentických pramenů vyplývá, že velký „Mina y Espoz" byl učiněný darebák, horší než Joh. Becker, vojensky naprosto bez talentu, ale mazaný, vyznal se v lidech, a především to byl zloděj. Z podrobnějšího zkoumání španělské revoluce je vidět, že ti chlapi potřebovali asi 40 let k tomu, aby svrhli materiální základnu kněžourů a aristokracie, ale že se jim také podařilo za tuto dobu úplně převrátit starý stav společnosti. Ostatně se ukazuje, že tam prozatímní vlády atd. chápaly věci přibližně stejně jako ve Francii atd. Při horkokrevnosti celé rasy a při její lhostejnosti k prolévání krve je příznačné, že až do období občanské války v letech 1834—1840[498] má právě revoluční strana monopol na filantropickou mírnost, a pak za to musí znovu a znovu pykat.

Pieper dostane pravděpodobně zítra místo jako resident-master* třicet mil od Londýna. Protože ztratil místo dopisovatele v „Union", musí přijmout toto místo. V tom „stavu", v jakém je teď má žena, bude asi jako tajemník málo platná. — To je mrzuté. — Od „přátelského" Freunda** jsem dostal novou upomínku, od Lassalla ještě žádnou odpověď. — Teprve až bude Tvůj otec zase pryč — nebo až se rozhodne, že vůbec nepřijde, zajel bych si na nějaký čas do Manchesteru, jestli to poměry dovolí. — Od

* učitel bydlící ve škole.

** V originále: von dem „freundlichen" Freund — slovní hříčka s významem jména Marxova lékaře.

Lassalla ještě žádná odpověď — už devět týdnů. Od Clusse nic. — Schnauffer umřel.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

184

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 25. října 1854
28, Dean Street, Soho

Milý Frederiku,
přikládám dopis od Clusse.
Schnauffer je mrtev.

Pieper je residentmaster* nedaleko Londýna, v Elthamu, Kent, děvče pro všecko.

Pošleš-li v pátek militaria, bude to výborné. Je na čase zamyslet se pořádně nad tím, jak spojenci vedou válku.

Aféra mademoiselle Bürgersové je velice komická. — Víš už asi, že si před odjezdem z Kolína nad Rýnem vzala s sebou dítě, za jehož otce vydávala Lassalla.

Pošta odchází, a proto
vale.

Tvůj
K.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* učitel bydlící ve škole.

185

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 26. října 1854
28, Dean Street, Soho

Milý Frederiku!

Při studiu toho španělského neřádu jsem přišel také na spády ctihodného Chateaubrianda, tohoto krasopsavce, který nejodpornějším způsobem spájí vznešený skepticismus a voltairiánství 18. století se vznešeným sentimentalismem a romantismem 19. století. *Jako styl* muselo ovšem toto spojení vytvořit ve Francii epochu, ačkoli i ve stylu, přes všechna kejklířská kouzla, bije faleš často do očí. Jako *politik* se ten chlap sám plně odhalil ve svém „Congrès de Vérone"[499], a nejasné je jen to, zda mu Alexandr Pavlovič* zaplatil „hotovými", nebo zda si ho koupil jen lichotkami, jimž byl ten ješitný hejsek přístupný jako nikdo jiný. Svatoondřejský kříž z Petrohradu dostal v každém případě. Vanitas** páně „vikomtova" (?) čiší ze všech škvír přes jeho hned mefistofelské, hned křesťansky koketní pohrávání si s vanitatum vanitas***. Víš, že v době kongresu byl Villèle ministerským předsedou Ludvíka XVIII. a Chateaubriand vyslancem ve Veroně. Ve svém „Congrès de Vérone" — který jsi snad už kdysi četl — uvádí dokumenty, jednání atd. Začíná krátkou historií španělské revoluce z let 1820—1823. Pokud jde o tuto „historii", stačí říci, že překládá Madrid na řeku Tajo (jen proto, aby mohl uvést španělské dic-

* Alexandr I.
** Marnivost.
*** marností nad marnost.

tum*, že tato řeka rodí zlato) a že vypráví, jak Riego vyrazil v čele *10 000 mužů* (ve skutečnosti jich bylo jen 5000) proti generálu Freirovi, který velel 13 000 mužů; Riego byl poražen a ustoupil prý pak s *15 000* muži. Místo do Sierry de Ronda táhne u něho do Sierry Moreny — aby ho mohl srovnat s hrdinou z La Manchy**. To uvádím mimochodem, abych charakterizoval jeho způsob. Téměř ani jedno datum není správné.

Zlatým hřebem jsou však páně Chateaubriandovy činy na veronském kongresu, po jehož skončení se stává ministrem zahraničí a vede invazní válku ve Španělsku.

Vypravuje nejprve:

„Nijak nepopírám, že jsem hlavním původcem španělské války." „*Pan de Villèle* si nepřál nepřátelství."***

Naopak. Villèle posílá jemu a Montmorencymu, který byl zpočátku jako francouzský ministr zahraničí také ve Veroně, instrukce, v nichž se doslova praví:

„Nerozhodli jsme se vyhlásit Španělsku válku... Zplnomocněnci Jeho Veličenstva se mají zejména vystříhat toho, aby vystupovali na kongresu jako zpravodajové o španělských záležitostech... Ostatní mocnosti je mohou znát stejně dobře jako my... Tato úloha mohla vyhovovat Rakousku na lublaňském kongresu[500], protože chtělo vpadnout do Neapolska."

Ti chlapi pak dělají pravý opak toho, co je v instrukcích. „Vystupují" jako „zpravodajové o španělských záležitostech". Villèle píše:

„Budou usilovat o to, aby se o španělské otázce uvažovalo v jejích *všeobecných* souvislostech s Evropou"; oni však to od počátku líčí jako *specifický* francouzský případ. Villèle píše:

„Mínění našich zplnomocněnců v otázce, co kongresu sluší podniknout ve věci Španělska, bude takové, že Francie jako jediná mocnost, která může jednat svými vojsky, sama posoudí tuto nutnost."

* rčení, průpověď.
** Donem Quijotem.
*** Tento citát i všechny následující uvádí Marx francouzsky. Kurzívy v citátech jsou Marxovy.

Místo toho oni:

„Francie konečně pokládá za nutné soustředit pozornost svých vznešených spojenců na formu této morální podpory" (ostatních mocností) „a na opatření, jež by jí zajistily *materiální pomoc*, která bude snad později vyžádána."

Od počátku tedy jedná pan Chateaubriand *přímo proti* instrukcím, které dostává z Paříže. Za druhé se snaží Villèla *obelhat* v tom, jak to vypadá ve Veroně. Tak například píše Villèlovi:

„Mocnosti se rozhodně vyslovují *pro* válku ve Španělsku." Snaží se ho klamat také o vyhlídkách války:

„Poslední depeše pana de Lagarde dokazují, jak by byl úspěch snadný."

Na druhé straně nám ten čacký muž vypravuje:

„Nejenže kongres nenutil Francii do války, nýbrž Prusko a zejména *Rakousko*" (poznamenává: „kníže Metternich, který se tvářil přátelsky k Rusům a přitom Rusko nenáviděl") „byly velmi rozhodně proti ní; *jedině Rusko ji schvalovalo* a slíbilo svou morální i *materiální podporu*."

„Řekli jsme předsedovi rady, že mocnosti se rozhodně vyslovují pro válku; že nejde o okupaci Pyrenejského poloostrova; že běží jen o rychlé tažení; poukázali jsme na snadný úspěch; *a přece jsme věděli*, že veronský kongres *nechce* válku; *obávali jsme se*, že se naše tažení *protáhne* daleko za řeku Ebro; domnívali jsme se, že budeme muset okupovat Španělsko *na dlouhou dobu*, máme-li dovést věc ke zdárnému konci, ale neprozradili jsme všechno, *abychom dosáhli svého cíle*, a potají jsme si říkali: ‚Jakmile bude jednou překročena Bidassoa, nemůže už předseda rady atd. couvnout.'"

Tak obelhává de Villèla ve jménu kongresu, jako předtím obelhal kongres ve jménu Villèlově. Ale ani to mu nestačí, píše zase Canningovi a lže ve jménu obou a proti oběma.

Jako ministr si počíná úplně stejně. Alexandr píše Pozzovi di Borgo, vyslanci v Paříži, následující dopis, aby jej předložil Ludvíkovi XVIII.:

„Císař ještě doufá, že v úradcích *anglické vlády* zvítězí umírněnost." Ne-li atd., „pokládal by útok namířený proti Francii za všeobecný útok proti všem spojencům a vyvodil by bez váhání

všechny důsledky vyplývající z této zásady... **Císař nabádá krále**, aby uvedl ve skutek svá *vlastní* (!) rozhodnutí a s důvěrou zakročil proti původcům neklidu a neštěstí. Jednaje v tomto duchu, *připomíná císař otázku, projednávanou na kongresu*, týkající se *stažení jedné ruské armády na západní hranici* říše jako prostředku evropské bezpečnosti." (Rakousko o tom na kongresu nechtělo nic slyšet. Proto tam byla věc prozatím odsunuta.)

Chateaubriand předstírá, že jeho cílem prý bylo získat restauraci *slávu* (gloire) a připravit tak zrušení vídeňských smluv[501]. Opřít se o Rusko bylo prý nutné proti Anglii. Jak málo si však 1. sliboval od ruské pomoci a jak velice se 2. bál války, vysvítá z těchto vět:

„V případě pohromy ve Španělsku *měli bychom revoluci ve Francii, a všichni kozáci světa by nás nezachránili.*"

V jednom dopise svému vyslanci v Petrohradě, *La Ferronnaisovi*, píše:

„*Vsadili jsme francouzskou monarchii na jednu kartu, abychom rozpoutali válku.*" (To v dopise z 21. dubna 1823.)

Přiznává dále, že padli na zadek, když Canning vylodil v Lisabonu několik pluků. Aby připravili tento výsledek, postarali se dále o to, aby se v důsledku hádky mezi ministrem války vévodou de Bellunem a generálem Guilleminotem francouzská armáda po svém vstupu do Španělska octla náhle bez potravin a bez dopravních prostředků. A pak ten krásný humbuk, že by vítězství Francouzů *ve jménu Svaté aliance* a s její *morální podporou* přispělo k osvobození Francie od vídeňských smluv. „Vikomt" není „tak hloupý", jak se tu dělá. Ví velmi dobře, oč jde: „Rusko nemá vyslance v Cařihradě." Pletichařilo tehdy s Řeky, a válka mezi Francií a Anglií a ještě více zaneprázdnění Francie ve Španělsku a její porážka ve Španělsku by mu bylo poskytlo volnou ruku:

„Museli jsme především počítat s tím, že Anglie může zasáhnout a postavit se proti nám po boku Španělska."

Do Paříže píše:

„Vypukne-li válka, bude to *válka s Anglií.*" „Válka, která se mohla stát *evropskou*, kdyby se zkomplikovala *s válkou na Východě* a s útokem Angličanů na španělské kolonie."

Také si nedělá žádné iluze o záměrech Alexandrových:

„Je jisté, že naše **neočekávané** (!) vítězství v něm vzbudilo určitou žárlivost, protože si potají dělal naděje, že budeme *nuceni* požádat jej o pomoc."

„Vítězství" bylo tedy proti úmluvě. Mimoto se Chateaubriand právě tak jako většina Francouzů domníval, že armáda je pro Bourbony velmi „nespolehlivá".

„Přátelství" mezi Alexandrem a Ludvíkem XVIII. bylo kromě toho, jak vypráví sám Chateaubriand, tím vřelejší, že

„Ludvík XVIII. zamítl pod záminkou náboženství a z nějakého *urážlivého důvodu* sňatek vévody de Berryho se sestrou Alexandrovou"

a Ludvík XVIII. zase věděl, že (po návratu Bonaparta z Elby) se pan Alexandr na vídeňském kongresu

„znenadání spojenců zeptal, zda by nebylo dobré udělat ve Francii králem vévodu Orleánského, až bude Napoleon nadobro poražen"!

„Vikomt" se svou „velkou duší básníka" činí tato přiznání:

„Troufáme si říci, že Alexandr se stal *naším přítelem.*"

„Alexandr je jediné kníže, k němuž jsme *kdy* pociťovali *upřímnou náklonnost.*"

„Ludvík XVIII. *nás nenáviděl.*"

Přitom je nanejvýš zábavné, jak tento chlapík, který žvaní o tom, že „bůh svatého Ludvíka" musí zachovat španělský trůn pro „vnuka Jindřicha IV.", píše velmi rytířsky generálu Guilleminotovi, aby nedělali při bombardování Cadizu „žádné okolky" ze strachu, že by snad nějaká koule mohla zasáhnout Ferdinanda VII. atd.

Rozhodně tedy zůstává tomuto důvěrnému příteli velikého Carrela, Lamennaise, Bérangera atd. čest, že — spolu se svým přítelem Alexandrem — navařil na deset let ve Španělsku tu nejpěknější kaši, jakou tam kdy měli, a to ještě s rizikem, že jeho Bourboni poletí do horoucích pekel.

Jiný rys tohoto poutníka k božímu hrobu: Vypravuje sám v „Congrès de Vérone", jak vnutil Ludvíkovi XVIII. a Villèlovi Polignaca, který byl oběma protivný, jako vyslance v Londýně.

Později, za Karla X., když je sám vyslancem v Římě, se najednou a s velkým rámusem vzdává úřadu, jakmile je Polignac jmenován ministrem, protože prý to znamená ztrátu „svobody".

Přečteš-li si tu knihu znovu, bude Tvé opovržení vůči „ropucháčům"[22] a jejich „velikánům" sotva menší.

Adieu.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a francouzštiny

186

Marx Engelsovi

do Manchesteru

10. listopadu 1854
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi!

Článek je skvělý.* S úterkem či pátkem se zařiď, jak sám chceš, ačkoli já ještě nevím, zda budu mít k ruce nějakého sekretáře, neboť moje žena už 3 dny leží — jednak proto, že jí není dobře, jednak proto, že má vztek, poněvadž čacký dr. Freund nás zase bombardoval upomínkami, což je právě vzhledem k nadcházející katastrofě tím mrzutější. Celkem vzato není situace nijak příjemná.

Tatík Göhringer sedí ve vězení pro dlužníky. Jeho hospoda je zavřena. Bankrot. Odtud tedy onen revoluční zápal, který prý ten šlechetník v poslední době zase vyvíjel.

Pieper musí ve své škole pracovat od 6 hodin ráno do 9 večer a za tu dobu se asi 20krát modlit, což mu „jde k duhu". Nesmí ani kouřit, ani pít. Vodí mládež do kostela atd. Byl před několika dny na hodinku ve městě. Vypadal velmi dobře.

Lupus pozval Dronka na vánoce do Manchesteru a Dronke Imandta.

Jinak nic nového.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinënija,
1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* B. Engels, „Tažení na Krymu".

187

Marx Engelsovi

do Manchesteru[502]

22. listopadu 1854
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi,

ty 2 libry jsem dostal včera.

Přikládám dopis od Dany, z něhož uvidíš, jak ti šejdíři používají militarií. Ripleyova kniha o mexické válce[503], která se tam uvádí, mi ještě nedošla. Dám si ji zítra přinést, prolistuji ji, a pak Ti ji pošlu.

Můžeš-li to nějak zařídit, pošli v pátek nějaký článek, protože já jsem v úterý psal o Španělsku*, což za nynějších okolností dvakrát v týdnu nejde, a na druhé straně by za mé velmi svízelné finanční situace byl takový výpadek v každém směru zlý.

Už když došla falešná zvěst o dobytí Sevastopolu, pojala jeho důstojnost, státní návladní Blind, plán uspořádat německý mítink — který by byl provázen též zásadním prohlášením — proti Rusku, proti německým „knížatům"** a zejména ad majorem gloriam*** pana státního návladního a německé emigrace in corpore†. Při té příležitosti by se pokojně sešli „šéfové" všech frakcí. Já a Freiligrath jsme tento útok přirozeně odrazili, a tak Blindův plán nejdřív ztroskotal. Ale poněvadž velcí duchové se potkávají, neúnavný Arnold Ruge — který si teď v „Morning Advertiser" ule-

* Zřejmě článek ze série „Revoluční Španělsko".
** V originále dialektický tvar: „Fürschten" místo spisovného Fürsten.
*** k větší slávě.
† jako celku.

vuje všelijakým tlachem — přišel na podobný nápad, a na jeho písemné pozvání se už konal přípravný mítink, jehož se zúčastnili: *Vittinghof* (operatér kuřích ok; 60 let; Kuronec, který nezná žádný jazyk; někdejší sluha kuronského hraběte Vittinghofa, teď se vydává za svého vlastního pána; tento Vittinghof by podle Arnoldova plánu předsedal; banda německých kupců — Gerstenzweig atd. — by dala peníze a mítink svolala, a pod jejich záštitou by byli vypuštěni na tribunu němečtí emigranti). Römer (Beckerův otčím a notorický špicl). Meyen. Buchheim. Ronge. Ruge. Blind. Geck*. — Výsledkem mítinku bylo, že Geck a Ronge se víceméně „vyzvali na souboj". Státní návladní Blind rozhorleně z mítinku odešel, poněvadž bačkora Ruge nechtěl dát do programu výraz „republika, která *nás všechny* spojuje". Blind pak přišel ke mně — nebyl jsem doma — a „trpce" si stěžoval mé ženě na „pohrdání", které zakouší „německá emigrace", a na to, že my bráníme všem „společným" krokům. Jako kdyby někdo z nás těm 7 nebo 8 oslům bránil, aby se „spojili" a aby „manifestovali". (Měli jsme ovšem docela potají v úmyslu — o čemž ostatně státní rada Blind až do této chvíle nic neví — kdyby mítink těchto chlapů vzbudil pozornost a kdyby svým plazením se před Angličany až přespříliš kompromitovali Německo"**, uspořádat *možná* s pomocí londýnských chartistů vzdoromítink.) — Jak vidíš, „velikáni emigrace" si myslí, že se musí zase něco „udělat a podniknout".

Při té příležitosti pak také Blind mé ženě vykládal, že „jediné Bádensko mělo odvahu vyhlásit republiku" atd. atd. Jinak nic nového.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Pravděpodobně ironicky místo Goegg — Geck znamená švihák, nafuka.
** V originále: „Teutschland".

188

Marx Engelsovi

do Manchesteru[504]

[Londýn] 30. listopadu 1854
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi,

zapomněl jsi mi poslat zpátky dopis od Dany, který je pro mne při mých vztazích k těm chlapům velmi důležitý. Přehlédl jsi také, že v Tvém skvělém úterním článku* chybějí první dvě strany. To podstatné bylo však obsaženo na 5 následujících, takže tato smůla natropila jen stylistickou neplechu.

Od ctihodného dr. Freunda jsem dostal přiloženou 3. upomínku. Co myslíš, mám tomu chlapovi odpovědět? Zdá se mi, že je odhodlán k extrémnímu zákroku, ce bon ami**. Protože se můj příjem z „*Tribune*" nepopiratelně zmenšil, takže jsem klesl pod úroveň velikého Dronka, jsou vyhlídky šlechetného přítele Freunda pochmurnější než kdy předtím. Nejhorší je, že ho zas budu brzy potřebovat. Tuckerovým prostřednictvím jsem byl vyzván, abych pracoval pro nějakou retrospektivní revui, která vychází zde v Londýně; dosud jsem ale nedostal žádnou bližší odpověď o punctum puncti***, o honoráři.

Předevčírem jsem konečně dostal 2 svazky Ripleyovy „Mexican war"[503], asi 1200 stran velkého formátu. Zdá se mi — je to ovšem *čistě laický úsudek* — že Ripley se jako vojenský historik *více či*

* „Bitva u Inkermanu".
** ten dobrý přítel (slovní hříčka s významem jména Marxova lékaře Freunda).
*** hlavním bodu.

méně poučil u *Napiera**. Kniha je rozumná a řekl bych, že není nekritická. Dana ji určitě nečetl. Jinak by byl postřehl, že jejich hrdina, generál Scott, se ani jako vrchní velitel, ani jako džentlmen nejeví v nijak příznivém světle. Mne ta historie zvlášť zajímá, protože jsem před nedávnem četl o pochodu Fernando Cortéze v „Conquista de Mexico" od Antonia de Solis. Dalo by se velmi zajímavě srovnávat mezi oběma conquistami**. Ačkoli vrchní velitelé — Taylor stejně jako Scott — mi ostatně připadají velice průměrní, celá válka je dozajista důstojnou předehrou k válečným dějinám velké země Yankeeů. Obrovské prostory, na nichž se akce odehrává, a malý počet lidí, s nimiž je prováděna (přitom jsou to spíš dobrovolníci než pravidelná armáda) jí dávají „americkou" originalitu. Co se týče Taylora a Scotta, ti byli přesvědčeni, že Yankeeové by se vždycky zase vykousali, i kdyby je zatáhli do sebehorší bryndy, a v tom asi tkví celá jejich zásluha. Začátkem příštího týdne Ti ty 2 svazky pošlu. Napiš mi — jsou totiž objemné — mám-li je poslat poštou (nevyznám se v nových ustanoveních) nebo prostřednictvím zasilatelství balíků.

Addio.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinënija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Williama Napiera.
** dobytími.

189

Marx Engelsovi

do Manchesteru[505]

[Londýn] 2. prosince 1854
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Nemyslím, sire, že Tvůj dopis[506] nebo i jen Tvé jméno mohou být uváděny do spojitosti s ctihodným „přítelem"*. (Ten žid tolik naléhá, protože jej *vznešený* školní ústav, který na jeho pokyn zřídila jeho žena v St. John's Wood, přivedl na samý pokraj bankrotu. Teď jsem se via Cornelius dověděl podrobnosti.) Vyšel jsem z Tvého dopisu a napsal jsem mu toto: 1. v příloze mu zasílám dopis A. Dany, z něhož může zjistit, jak obchodní krize v Americe zapůsobila *na mne* a skrze mne *na něho;* 2. nicméně abych nahradil tuto ztrátu, navázal jsem nové literární styky, na jejichž základě se písemně zavážu, že mu desátého každého měsíce, počínaje lednem 1855, budu splácet 4 libry. Celkem je to ještě asi 17 liber. Nehodlá-li na to pan Freund přistoupit, ať na mne *podá žalobu.* Danův dopis mě kryje před každým soudem, jak sám nahlédne. Jestliže Tě do toho přímo zatáhnu, ztratím: 1. celou svou pozici vůči Freundovi; 2. bude to (a hned ukáže i dopis) vyprávět učiteli svého ústavu, panu Gottfriedu Kinkelovi, ten panu Gerstenbergovi, ten zase každému německému židovi v City, až to pronikne k Blancovi, což by rozhodně nebylo žádoucí.

Požádal jsem Lassalla, zda by pro mne v Německu nemohl sehnat nějaký literární byznys, protože to vzhledem k zmenšeným

* V originále: „Freund" — slovní hříčka s významem jména Marxova lékaře Freunda.

příjmům a zvýšeným výdajům musím brát vážně. Nato mi Lassalle dává následující návrh, o kterém bych rád slyšel Tvůj *dobře uvážený* úsudek. Jeho bratranec dr. *M. Friedländer* se stane začátkem tohoto měsíce majitelem „Neue Oder-Zeitung"[507], ale — ve spolku se *Steinem a Elsnerem*. Mám se prý stát londýnským dopisovatelem listu. Friedländer myslí, že by zpočátku nemohl platit víc než 20 tolarů měsíčně. Ale Lassalle se domnívá, že by z něho vymáčkl 30. Takový je tedy návrh. Částka je ubohá. Jenže za tu trošku dopisování pro pokoutní německý plátek nemůže člověk ani moc chtít. 40—50 liber by koneckonců stačilo. Ale hlavní háček je — Elsner a Stein! To je třeba uvážit tím důkladněji, že ti pánové nejsou konzervativci, nýbrž dokonce *liberálové*, a jsou víc našimi přímými protivníky než „Neue Preussische Zeitung". That is the question.* Dobře to uvaž.

Posílám Ti číslo „People's Paper", abys poznal Jonesovu fintu s Barbèsem (kterého, mezi námi řečeno, považoval za Blanquiho) a jeho agitaci proti Bonapartovi — kvůli jeho eventuální cestě do Anglie. Ta věc vážně znepokojuje zdejší „úřady" a policie dala, kde to jen šlo, strhnout plakáty. Dokonce i „Reynolds" a „Leader" ho denuncovaly pro nevlastenecké smýšlení.[508] Původně dal do svého výboru pro protibonapartistické hnutí zvolit čestné členy, mezi nimi i mne. Vysmál jsem se mu a upozornil jsem ho zejména na to, že má-li hnutí zde i na pevnině zapůsobit, musí si uchovat čistě anglický ráz. To uznal, jak seznáš z jeho poznámek na přípravné schůzi s francouzskými emigranty.

V pondělí Ti pošlu zasilatelstvím balíků, jak jsi mi poradil, Ripleye[503] a Solisovu „Conquista de Mexico". *Tu* pošli zpátky, jakmile ji už nebudeš potřebovat, protože Solis není můj. Přečetl jsem teď celého Ripleye (samozřejmě letmo, jak to pro můj účel stačí). Je mi teď úplně jasné — a Ripley to „zdrženlivě" sarkastickou formou dává často zřetelně na srozuměnou — že veliký Scott je prachobyčejný, malicherný, netalentovaný, ufňukaný, závistivý mizera a šejdíř, který si uvědomoval, že za všechno vděčí statečnosti svých vojáků a obratnosti svých divizionářů, a proto prováděl sprosté kousky, aby si zajistil slávu. Zdá se, že je zrovna tak

* To je, oč tu běží (Shakespeare, Hamlet, 3. jednání, 1. scéna).

velký generál, jako je mnohostranný Greeley veliký filosof. Ten chlap v celém tom tažení kdeco zpackal a prováděl kousky, za něž by si u každého řádného válečného soudu vysloužil trest smrti zastřelením. Ale je to (co do *hodnosti*) *první* americký generál. Patrně proto v něj Dana věří. Taylor je určitě pořád ještě lepší než Scott, což asi vytušila americká veřejnost, když prvního udělala presidentem Spojených států, kdežto druhého nechává přes všechno jeho úsilí *pokaždé* propadnout. Mně připadá nejvýznamnější generál Worth, o čemž mi musíš povědět své mínění, jakmile si to přečteš. A pak ještě hlavně o jedné věci. Není to podivné, že Scott zůstává vždycky 2 až 10 mil od místa bojových operací, *nikdy* se neukáže *přímo* na bojišti, ale vždycky jen „pozoruje průběh událostí" z bezpečné zálohy. Na rozdíl od Taylora se neukáže ani tehdy, když „morálka" armády vyžaduje nutně přítomnost vrchního velitele. Po velmi líté bitvě u Contreras se s celým svým štábem žene kupředu, když už je po všem. Když je osud bitvy u Molino del Rey nejistý, vzkazuje „chrabrým" vojákům, aby vydrželi, že se snad sám dostaví. Jeho „diplomatický" talent se dá srovnat jen s jeho talentem vojenským. Nedůvěru projevuje vždycky jen vůči svým talentovanějším divizionářům, ale nikdy vůči Santa Annovi, který ho jako staré děcko vodí za nos. — Na té válce se mi zdá příznačné, že každá divize, každý jednotlivý malý vojenský sbor jde přes chybné nebo nedostatečné rozkazy vrchního velitele vždycky tvrdošíjně rovnou k cíli a využívá spontánně každého případu, takže nakonec to přece jen vede k něčemu kloudnému. Yankeeský smysl pro samostatnost a individuální zdatnost je snad ještě větší než u Anglosasů. — Španělé jsou už zchátralí. Jenže takový zchátralý Španěl, takový Mexičan, to je ideál. Všechny neřesti, chvástavost, velkohubost a donkichotství Španělů jsou tu umocněny na třetí, ale zdaleka ne to, co je na Španělích solidního. Mexická gerilová válka je karikatura španělské, a neskonale překonala dokonce i to utíkání pravidelných armád. Zato však Španělé nevytvořili ani takový talent, jako je Santa Anna.

Vale.

Tvůj

K. M.

Četl jsi, jak Jacobus Venedey — Kobes I. Kolínský — spílá ve fejetonu sobotní „Kölnische Zeitung“ Heinovi? Ten požitek si nesmíš odepřít. A Kossuthovo povýšení na generála!!!

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

190

Marx Engelsovi

do Manchesteru[509]

[Londýn] 8. prosince 1854

Milý Frederiku!

Dávám na poštu článek*, přestože vím, že dnes pošta neodjíždí. Ode dneška za týden napíši zprávu o parlamentu. *Nicméně* Tě *naléhavě* prosím, abys poslal *na úterý nějaký článek*, abych si v pátek (kdy vystavuji směnku) mohl počítat o 2 libry víc. Beztak jsou tu různé výpadky. Jestliže se nic nepřihodí, můžeš třeba napsat něco o rakouské branné moci.[510]

Brožuru o „Němectvu a Slovanstvu" musíš napsat.[511] Přečti si také ještě Bauerovu „Anglii a Rusko"[512] (napsanou francouzsky). Také Gustav Dietzel napsal o tomto předmětu „tlustospis"[513]. Znáš „Statistisches über Russland" od svobodného pána von Bode? (Vyšlo asi před $^1/_2$ rokem.)[514]

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Patrně Engelsův článek „Krymské tažení".

191

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 15. prosince 1854
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi,

právě dostávám Tvé řádky a mám velikou radost, že Tě tu za týden uvidím.[515]

Článek jsem dostal.*

Barthélemyho konec je náramný.[516] Ve včerejším výslechu (spíše coroner's inquest**) se praví, že u něho byly nalezeny důležité listiny, i když se nevztahují k vraždě. Bylo by mrzuté, kdyby mezi nimi byly papíry z dřívějška a člověk se tak ocitl ve spojitosti s chlapem, který si pro nás — jak se ti hulváti chvástali — „schoval" kulku pro případ návratu do Paříže.

Bauera[512] jsem nečetl. Přivez ho tedy s sebou.

Příští týden začnu dopisovat do „Neue Oder-Zeitung".[507] Zatím 30 tolarů měsíčně. Předpokládám však, že se ti mládenci spokojí s třemi zprávami týdně. Protože nemám peníze, abych si kupoval knihy, rozhodně nemohu za 30 tolarů měsíčně dát vale studiu v Muzeu. Ačkoli je mi ta věc velice nepříjemná, přijal jsem, abych upokojil svou ženu. Její vyhlídky jsou ovšem chmurné.

Na Ripleyovi[503] jsem ocenil zvláště to, že nijak nepropadá entuziastickému zveličování. Strategické chyby v mexické válce jsou při naprosté neexistenci plánu jakoby samy sebou pochopitelné. Co se týče jemnějších taktických přehmatů, těm ovšem vůbec

* Míní se část společného článku „Vývoj války", kterou napsal Engels.
** coronerově šetření, tj. úředním ohledání mrtvoly.

nerozumím. Zdá se mi, že si vzal za vzor Napiera[497], neboť líčí Mexičany právě tak jako Napier Španěly, a za druhé usiluje o nezaujatost vůči protivníkovi.

Zítra mám na krku Blinda s manželkou. Tenhle „ponurý"* rusožrout a „republikán"* trvá na tom, že Bádensko je ta pravá země budoucnosti.

Salut. *Pozdravuj ode mne také Lupuse.*

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* V originále ironicky nářečně: „finschtre" a „Repelbikaner".

1855

192

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 12. ledna 1855

Milý Frederiku!

Včera jsem poslal do „Tribune" zprávu o průmyslu a obchodu* a mám teď dodat ještě dva články, abych těm chlapům odvedl, co jsem si vybral navíc. Příští týden odjíždějí 2 parníky, v úterý a v pátek, a bylo by velmi dobré, kdybys mohl na úterý přichystat článek na *jakékoli téma.*

Moje žena kráčí rychle vstříc katastrofě.

Tady není nic nového. Götz napsal Sidney Herbertovi o „důstojnický patent" v apokryfické „cizinecké legii"[517].

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Obchodní a průmyslová krize v Anglii".

193

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 17. ledna 1855

Milý Frederiku,

včera jsem samozřejmě nemohl napsat do „*Tribune*", a ani dnes a ještě nějaký čas nebudu moci, poněvadž moje žena včera mezi 6. a 7. hodinou ráno porodila bona fide traveller[518] — bohužel patří ke „krásnému pohlaví". Kdyby to byla mužská bytost, už by to spíš ušlo.

Víš o tom, že rudý Wolff je jedním z londýnských korespondentů „Augsburger"*? Přišel jsem na to náhodou. Četl jsem totiž ve zmíněném listě článek[519], kde se přemílaly všelijaké nechutné úvahy o „domovině" a „domově" a „cizině" — to všechno proto, aby se vysvětlilo, s jakým „neřádstvem" bojují britské jednotky v Balaklavě. Když jsem uviděl Freiligratha, vyprávěl jsem mu, že jsem v augsburské „Allgemeine Zeitung" četl pitomost, jaké je schopen jedině Lupus Rufus**. Freiligrath mi pak také potvrdil, že ten „real identical Kobes"*** je Wolff.

Mám teď doma 3 svazky Heina. Mimo jiné tam obšírně vypráví lež, že prý jsme ho já atd. přišli utěšit, když jej augsburská „Allgemeine Zeitung" „napadla" za to, že dostával peníze od Ludvíka Filipa. Dobrý Heine úmyslně zapomíná, že jsem za něj intervenoval koncem roku 1843, a že to tedy nemohlo souviset s fakty,

* augsburské „Allgemeine Zeitung".

** rudý Wolff.

*** „učiněný Kobes" („Kobes I." — Heinova satira na německého publicistu Venedeye).

která vyšla najevo *po* únorové revoluci 1848. Ale nechme to být. Ze strachu před svým špatným svědomím, neboť ten starý pes má na všechny takové pitomůstky monstrózní paměť, se hledí zalichotit.[520]

Čekám tedy něco od Tebe na pátek. Víc už dneska psát nemohu, protože musím rozeslat spoustu oznámení o narození děcka.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

194

Marx Engelsovi

do Manchesteru[521]

[Londýn] 19. ledna 1855
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi,

jsem s tím, jak jsi to zařídil — a co nejvděčněji — srozuměn. S parlamentem to asi moc nepůjde, kvůli času. Ale nevadí.

Dostal jsem Tvůj včerejší dopis[522] dnes až ve *4 hodiny odpoledne*, poněvadž ten osel na poště jej (je to už podruhé nebo potřetí, a budu si kvůli tomu na poštovním úřadě stěžovat) doručil na Soho Square 28 místo na Dean Street 28. Piš příště adresu: 28, Dean Street, *Soho (místo Soho Square)*. Protože dopis došel dnes tak pozdě, mohu Ti poslat jen těchto pár řádek.

Co je s Barthelémym? V „Augsburger" jsem to přehlédl.[523] Patrně je to výmysl bídného „Olyho" či „Odyho", jednoho z korespondentů augsburské „Allgemeine Zeitung" a lumpa ze Švýcar.

Salut.

Tvůj
K. M.

V City je obrovská panika, a Freiligrath mi včera psal, že se ani mezi „optimisty" nečeká až do začátku jara nic dobrého.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

195

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 24. ledna [1855]

Milý Engelsi!

Z dnešních „*Times*" zjistíš, že o parlamentě *není* co psát. Důležitá debata je až *ve čtvrtek večer*. Nezbývá tedy nic jiného, než sáhnout po „*jakémkoli* tématu".

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

196

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 30. ledna 1855

Milý Frederiku,

to, co je nutné k *charakteristice koalice*, vystřihnu z „*Tribune*" a pošlu Ti to, a tam, kde jsou mezery, Ti k některým bodům napíši poznámky.[524] Stěží to stihnu už dnes, protože musím těm vratislavským oslům poslat resumé z děsně dlouhého včerejšího zasedání*, a velmi povážlivý stav děťátka** — moje žena se naopak cítí velmi dobře — mne až do 1 hodiny (doteď) zdržel u domácích záležitostí. Takže Ti ten můj canc se vší pravděpodobností dojde až ve čtvrtek ráno.

Stane-li se Palmerston premiérem, bude to veselé.

Četl jsi Barthélemyho *přiznání* ve včerejším „Advertiser"?

Tout à vous

*Ch. M.****

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* tj. článek pro „Neue Oder-Zeitung".
** Eleanory.
*** Zcela Tvůj K. M.

197

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 31. ledna 1855

Milý Engelsi,

přikládám 2 články o Gladstonově finančním hospodaření.[525] V prvním ti chlapi zřejmě špatně vytiskli některá čísla. Ale Tobě jde přece jen o to, aby sis zase vybavil ducha celého plánu.

K přehledu činů koalice:

1853

*16. prosince**. Disraeli (většinou 19 hlasů) svržen, údajně pro rozšíření domovní daně a „rozšíření celkového rozsahu *přímého* zdanění". Rozhodne irská brigáda[526]. — Koalice vytvořena: „Stanuli jsme nyní na prahu *politické tisícileté říše*". („*Times*")... *Vánoční prázdniny.*

10. února. Parlament se znovu schází. Starý Russellův program z roku 1850. O *návrhu zákona o reformě*[527] se prý dá mluvit, teprve až se znovu sejdou příští zimu. „*Příští zasedání není zdaleka tak nejisté jako zítřek.*" („*Times*".)

Zato byla slíbena spousta praktických a správních reforem: právní reforma, železniční předpisy, školství atd. Gladston odsunuje svůj rozpočet až na dobu *po* velikonočních prázdninách.

18. února. „Není to už vláda reformy: je to vláda pokroku,

* 1852.

jejíž členové jsou do jednoho rozhodnuti nic nedělat. Všechny obtížné otázky jsou otevřené otázky." *(Disraeli.)*

21. února. Clarendon ministrem zahraničí. Russell ministrem bez portfeje a bez platu.

24. února. Russellův návrh zákona o Židech.[528] „Politika zdrženlivosti" proklamovaná ve východní otázce je také vládní politikou doma.

4. dubna. Russellův návrh zákona o školské reformě.

7. dubna. Před předložením rozpočtu: Gladstonův finanční plán.

15. dubna. Diskuse ve sněmovně o prachovém spiknutí[306]. Ukazuje se, že Palmerston jedná jako hlavní informátor kontinentální policie. — *Velikonoční prázdniny* (datum nevím).

31. května. Russell uráží v parlamentě katolíky.[529] Irští ministři vystupují z vlády. Aberdeenův dopis z 3. června těmto ministrům. Russell odvolává.

Hlavní body jarního a letního zasedání:

1. *Návrh zákona o Indii:* Vláda chce prodloužit chartu Východoindické společnosti (vypršela v dubnu 1854) o 20 let. Je *donucena* od toho upustit a souhlasit s tím, že její zákon bude platit *jenom prozatímně*, dokud to parlament uzná za vhodné. S výjimkou ustanovení, že místa v civilní službě a odborné funkce ve vojenské službě se obsazují na základě veřejného konkursu, se tento zákon omezuje na toto: sir Charles Wood (předseda Kontrolního úřadu*) dostává 5000 liber místo dřívějších 1200, ředitelů je 18 místo 24. Předtím je všechny jmenovala dozorčí rada akcionářů, teď jich jmenuje 12, a zbývajících 6 vláda. Plat ředitelů se ještě *zvyšuje* z 300 liber na 900 a plat předsedy a místopředsedy na 1000 liber. Generální guvernérství Indie se odděluje od guvernérství Bengálska. Nové presidentství na Indu. A tak místo levných, a jak ukázala praxe, užitečných prostých komisariátů noví guvernéři a presidenti s nákladnými radami. Nové sinekury. Nějaké zcela bezvýznamné reformičky v indické justiční službě.

2. *Rozpočet.* Mnohé jeho rysy jsou ukradeny Disrealimu, jen

* pro indické záležitosti.

s tím rozdílem, že se spotřební daně ruší v zájmu města, kdežto Disraeli je rušil údajně v zájmu farmářů; tak to svinstvo s daní z čaje, s rozšířením přímého zdanění atd. má izraelský* původ. Některá z nejvýznamnějších ustanovení byla Gladstonovi vnucena, když byl se svou opozicí proti nim v parlamentě vždy znovu *přehlasován*. Tak například zrušení daně z inzerátů; dědické daně. Od nové úpravy licenčního systému** se upustilo, když byla v průběhu zasedání několikrát změněna. Z rozpočtu, který se naparoval, že bude systematickou encyklopedií, nezbývá nic než mixtum compositum*** drobných položek. *Charakteristické:* Ušlechtilý Gladstone včleňuje do svého rozpočtu zvláštní návrh zákona — zrušení kolků z novinových příloh — aby si koupil „*Times*", dává jim tím dáreček 30 000—40 000 liber ročně. Poněvadž ony jediné mají přílohy, konsoliduje jejich monopol. „*Times*" z vděčnosti zastavily svou polemiku proti jeho dani z příjmu a požadují dnes znovu, aby byl v novém kabinetě.

3. Tři irské návrhy zákonů o majitelích půdy a pachtýřích.[530] Předložil je *tory Napier*† za Derbyho ministerstva. Prošly 7. srpna po 10měsíčním rokování v Dolní sněmovně. Aberdeen (9. srpna) vyslovuje ve Sněmovně lordů svou spokojenost nad tím, že jim zde zakroutili krkem.

4. Parlamentní reforma, reforma národního školství a právní reforma (až na pár maličkostí) atd. byly *odloženy*. Návrh zákona o deportacích[531], návrh zákona o námořní plavbě atd. se podědily po Derbyho ministerstvu. Návrh zákona o Židech propadl. A tak této vládě opravdu patří [jen: α]†† *veliký drožkářský zákon*, který musel být v parlamentě hned zase reformován, sotvaže překročil jeho práh, poněvadž ti chlapi nedokázali se „všemi talenty" prosadit ani několik nařízení pro drožkáře. β) Gladstonova konverze státního dluhu, o níž musel už 28. července v parlamentě přiznat, že skončila nezdarem.

20. srpna. (Den odročení parlamentu do 27. října.) Palmerston

* Narážka na Disraeliho.
** tj. systému výčepních koncesí a dávek.
*** směsice, změť.
† Joseph Napier.
†† Na tomto místě je rukopis poškozen.

propouští Dolní sněmovnu na prázdniny s ujištěním, že ve východní záležitosti mohou být klidní, „pokud jde o evakuaci podunajských knížectví... její zárukou je prý ‚jeho důvěra v čest a charakter ruského imperátora', jež ho přimějí, aby dobrovolně stáhl svá vojska z knížectví".

3. prosince. Sinop.[532]

12. prosince. Nóta 4 mocností Portě, v níž se od ní požaduje v podstatě ještě víc než ve vídeňské nótě.[533]

14. prosince. Palmerston nejprve dává v ministerské radě souhlas k tomu, aby se telegrafovalo do Vídně, že sinopská událost by neměla být na překážku jednáním, a potom, aby oklamal šosáky, podává

15. prosince demisi, protože prý je proti Russellovu návrhu zákona o reformě. Přirozeně vstupuje znovu do vlády, jakmile dosáhne svého cíle.

1854

Polovina ledna. Rezignace *Sadleira*, makléře irské brigády, pro skandální odhalení u irského soudu. Byl lordem (mladším) pokladu. (*Později* chce ctnostný Gladstone poslat svého příbuzného Lawleye, burzovního hráče v době, kdy byl sekretářem kancléře pokladu, a řemeslného sázkaře, jako guvernéra do Austrálie. Blamuje se v parlamentě. Týž „ctnostný" dosazuje do funkce O'Flahertyho, který pak pláchne s pokladnou, a umísťuje ve správě chudinské péče jistého *Haywarda* za to, že napsal tlustý paskvil proti Disraelimu. Na kontě ctnostného Gladstona se kupí všelijaké partyky a špína.)

Začátek února. Parlament znovu zahajuje.

6. února ohlašuje Palmerston, že předloží návrh zákona o organizaci milice v Irsku a Skotsku. 27.* března je vyhlášena válka. Návrh zákona předkládá až *koncem června.*

17. února předkládá Russell svůj návrh zákona o reformě, z něhož udělal podmínku a omluvu svého vstupu do koalice.

* v rukopise: 28.

O 10 týdnů později jej se „slzami" bere zpět. Jako dík za to se zase stává předsedou tajné rady a dostává plat.

6. března. Gladstone požaduje „jen částku, které by bylo zapotřebí k tomu, aby se mohlo *vrátit* oněch 25 000 mužů, kteří se právě chystají opustit britské břehy". Zdvojnásobuje na 6 měsíců daň z příjmu. *8. května* musí znovu předložit nový rozpočet.

Polovina března. Car* donucuje ty chlapy vyhlásit válku, tím že uveřejňuje „Tajnou a důvěrnou korespondenci"[426], která začíná depeší z 11. ledna 1853 a odhaluje všechna prohlášení těch chlapů z roku 1853 jako vědomé lži.

7. dubna. Lord Grey (chce se už tehdy stát ministrem války, proslavil se tím, že jako ministr kolonií dohnal všechny anglické kolonie až na pokraj povstání) pronáší ve Sněmovně lordů svou řeč o nedostatcích *anglické vojenské organizace.* To dává ministrům *8. června* příležitost k tomu, aby oddělili ministerstvo *války* od ministerstva kolonií, ale nesoustředili přitom odbory vojenské správy, a tak vytvořili jen další *místo* a další *plat.* Právě tak se využívá *cholery* k tomu, aby se vytvořila samostatná funkce předsedy „zdravotního úřadu", a tedy nové ministerské místo a plat.

29. května. „Jejich" (vládní) „opatření byla hozena přes palubu velice neceremoniálním způsobem". *(Bright.)*

Resumé jejich vnitropolitické činnosti na tomto 2. zasedání: Předneseno 7 hlavních návrhů zákonů. Z toho 3 *propadly:* návrh na úplnou změnu zákona o přesídlování[534]; návrh zákona o veřejném školství ve Skotsku; návrh zákona o úplné změně textu parlamentní přísahy. *3 byly vzaty zpět:* návrh zákona o zamezení volebního úplatkářství; návrh zákona o úplné reorganizaci civilní služby; návrh parlamentní reformy. 1 návrh zákona, o reformě Oxfordské university, prošel ve zcela zmrzačené a modifikované podobě.

12. srpna. Odročení parlamentu.

Mimořádné prosincové zasedání: návrhy zákonů o cizinecké legii a o milicích.[535]

---

* Mikuláš I.

Po přečtení tohoto seznamu si vybavíš v paměti sdostatek faktů, aby ses těm chlapům vysmál a vedle toho zase trochu závdavkem (kdyby se snad stal premiérem) rýpl i do ctěného Palmerstona.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a angličtiny

198

Marx Engelsovi

do Manchesteru[536]

[Londýn] 2. února 1855

Milý Frederiku,

srdečný dík za článek*. Newcastle ošklivě blamoval Russella, ale na konci své řeči byl ten osel nemožně tklivý.

Moje žena se zotavuje. Ale bojím se, že s děckem** je to špatné.

Přikládám 1. dopis od Lassalla; 2. dopis od Danielse; 3. výstřižky, na něž se odvolává Lassalle, Goldheim se pod jménem „Lassalle" potloukal mezi dělníky v Solingenu atd. 4. dopis od Steffena, který však opomněl uvést svou brightonskou adresu a bude zase bručet, když mu *proto* neodpovím.

Jones — následkem té hovadiny s Barbèsem — se přirozeně sčuchl s crapauds[22], a to ještě s jejich *crapule****. A tak byl potom znovu aranžován veliký banket národů celého světa na oslavu února. Přišel i ke mně, vysmál jsem se mu. Jeho Francouzi (docela neznámá sběř) si mezitím otevřeli přístup do exschapperovské společnosti[537], která takovým svodům samozřejmě neodolala. Také nespokojenci z polské a italské emigrace — kteří nepatří k „emigrantské smetánce" — se prý *zorganizovali*, aby poslali do výboru[538] zástupce. Včera jsme si spolu s Götzem zažertovali a dali jsme se Jonesem uvést na jejich schůzi, a to jako „posluchači". Ohlásil nás jako „staré přátele chartistické strany", kteří mají zajisté právo

* „Poslední britská vláda".
** Eleanorou.
*** spodinou.

ukojit svou zvědavost. Kdo tam seděl? Různí ropucháči nejhoršího druhu. Jakýsi *španělský* krejčí či tabákový továrník, který „se sám sezval". *Stechan* (poloblázen) a za ním 3 notoričtí němečtí mamlasové. Od té doby, co není k mání sám Schapper, pokouší se Stechan napodobovat jeho výraz, jeho zasmušilou vážnost a jeho gesta zrovna tak, jako řezník Legendre napodoboval Dantona. Ale to není všechno. Rus *Gercen* se bez pozvání na minulé schůzi sám přizval a navrhl (sám), aby ho zvolili za člena výboru. Na schůzi, které jsme byli přítomni, se četl jeho podlézavý dopis, a poněvadž francouzští političtí mudrci shledali, že je to „šarmantní mládenec", byl beze všeho přijat. Ta schůze, plácání Francouzů, vyjevené obličeje Němců, gesta španělského krejčího, to všechno bylo tak strašné, že Jones (předseda) 1. navrhl, aby každý mluvil jen jednou a ne déle než 10 minut; 2. na poznámku, že Španěl není emigrant, poněvadž tam demokracie zvítězila, udělal dvojsmyslnou poklonu, „že přeje všem emigracím v Londýně stejný osud" a že by se pak v Londýně „nemusely udržovat žádné mezinárodní výbory".

Götz a já jsme měli tuto komedii zadarmo a děsně jsme kouřili jako němí diváci. Člověk tam mohl na vlastní oči vidět, kam až to přivedla „pravá demokracie".

Tvůj

K. Marx

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

199

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 13. února 1855
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Především potvrzuji, že jsem obdržel „bullion"* a za druhé *báječný* článek** z dnešního dne. Nemohl jsem čtyři nebo pět dní psát, tedy ani Tobě ne, měl jsem totiž silný oční zánět, který ještě docela nezmizel, a moje obvyklá sekretářka*** nemohla pro chladné počasí opustit lůžko tak rychle, jak tomu bývalo jindy. Ale myslím, že zanedlouho bude moci znovu nastoupit své místo. Uhnal jsem si oční neduh tím, že pročítám vlastní sešity o ekonomii — ne-li proto, abych to zpracoval, tedy rozhodně proto, abych zvládl materiál a měl jej připraven k zpracování.

Sdělil jsem Ti, jak se Gercen dral do „Mezinárodního výboru"[538]. Přikládám jeho dopis, v němž děkuje za „neučiněné" „pozvání". Tento dopis byl určen k otištění v „People's Paper", aby byla coram publico konstatována jeho důležitost. To se nepodařilo, protože jsem ten cár na Jonesovi ihned vymámil. Jenže Gercen se dal jmenovat jedním z pořadatelů slavnosti.

Přikládám také druhý dopis, v němž mne výbor zve na banket a k „účasti na mítinku". Nechci ropuchy[22] urazit a tím méně chartisty. Ptám se tedy: *jakou formou* to mám odmítnout? Napiš mi *obratem*, jak se na to díváš. Odmítnout se to musí: 1. protože takové

* „zlatý prut".
** Pravděpodobně Engelsův článek „Boj na Krymu".
*** Jenny Marxová.

mítinky jsou vůbec humbuk; 2. protože se tím člověk v této chvíli *zbytečně* vystavuje vládním perzekucím a Palmerston má na mne spadeno; 3. protože nechci nikde a nikdy figurovat společně s *Gercenem*, jelikož nejsem toho názoru, že se stará Evropa obrodí ruskou krví. Měl bych se snad v odpovědi odvolat na Gercenovu přítomnost?

Jones provedl neskonale „hloupý" kousek a nemá se teď oč opřít, když v té věci přenechal vedení ropucháčům a německým ťulpasům. Obětoval všechno své touze ukázat na velikém veřejném mítinku zahraniční emigranty na chvostu chartistů. Mítink bude veliký a vyvolá skandál, ale bude mít tyto následky: 1. Urquhart a spol. (i „*Times*", jestli ta věc vyvolá rozruch) bude denuncovat chartisty, že je vedou *ruští* agenti. To je nevyhnutelné. 2. Dá kabinetu záminku, aby obnovil návrh zákona o cizincích[539]. 3. Rozkol uvnitř chartistické strany. Propukl už teď. Část londýnských chartistů tvrdí, že Jones, tím že pojal frázi o „sociální a demokratické republice" do vytvoření pobočného výboru, který má být spojovacím článkem mezi chartisty a zahraniční emigrací, se svévolně odchýlil od Charty a kompromitoval celou jejich věc. Při vší energii, vytrvalosti a aktivitě, kterou je nutno Jonesovi přiznat, pokazí všechno svým dryáčnictvím, beztaktním sháněním záminek pro agitaci a neklidem, s nímž chce přeskočit čas. Když nemůže agitovat doopravdy, snaží se o zdání agitace, improvizuje jedno hnutí za druhým (přičemž ovšem všechno zůstává stát) a periodicky si nalhává falešnou exaltaci. Varoval jsem ho, ale marně.

Pan Golovin — Gercenův fidus* Achates — má dnes v „Morning Advertiser" malé oznámení nadepsané „Únorová revoluce", v němž praví: „Slyšel prý, že Gercen má zastupovat na banketu Rusko, či spíše liberální Rusko. Už jeho jméno prý ukazuje, že je Němec, nebo spíš německý Žid. V Rusku prý vytýkají carovi, že používá zvláště těchto lidí. Ať prý se emigrace varuje upadnout do stejné chyby."[540]

Jestli Bonaparte minor[541], jak dnes píše pařížský dopisovatel v druhém vydání „Morning Chronicle", převezme osobně vrchní

* věrný.

velení rýnské armády proti Prusku, pak by „tažení" mohlo pro Francouze špatně skončit.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

200

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 3. března 1855
28, Dean Street, Soho

Milý Frederiku!

V úterý dostaneš ode mne obsáhlý dopis. Dnes jen těchto několik řádek, abych Ti objasnil, proč jsem mlčel:

1. Vrabčík má nebezpečnou gastrickou horečku, kterou se dosud nepodařilo odstranit (to je na tom nejhorší).

2. Děťátku* se vedlo den ode dne hůře, nedalo pokoj celému domu, takže bylo před několika dny nutné změnit kojnou.

3. Moje žena sice přestála šestinedělí skvěle, ale udělal se jí tzv. pajed na ukazováčku pravé ruky. Je to sice malý neduh, ale velmi intenzívní a dráždivá bolest. Včera jí to operovali.

4. Já jsem měl napřed ten oční neřád, který je teď skoro odstraněn; potom takový hnusný kašel, že jsem musel zhltnout pár lahví medicíny a dokonce jsem musel nějaký den ležet v posteli.

Jak vidíš, celý dům byl a zčásti ještě je hotový lazaret.

Ten pšouk od Gercena Ti opatřím; právě tak včerejší „People's Paper", kde se můžeš dočíst o společném vystoupení Jonese a Gercena.[542] Mám Jonese vyrazit ze dveří, až zase přijde, anebo si mám počínat „diplomaticky"?

Doktor prohlašuje, že nutně potřebuji změnu vzduchu, protože jsem se už dva roky nedostal za hranice Soho Square. Rád

* Eleanoře.

bych proto navštívil Manchester, ještě než má žena odcestuje zase do Trevíru. Kdybych Ti snad buď proto, že má přijet Tvůj otec, nebo z nějakého jiného důvodu u Tebe doma překážel, mohl bych si v Manchesteru najmout 1 pokoj. Rozhodně však musím — přirozeně teprve tehdy až tu zase bude všechno v pořádku — aspoň na kratší čas odsud, protože mi tělesná otupělost ohlupuje i mozek.

Co říkáš Mikulášově smrti? Hezká je narážka „*Times*", že umřel zčásti strachy, poněvadž „jeho nejhorší nepřítel" — Palmerston — je anglickým premiérem.[543]

Vale faveque.

Totus tuus*

K. M.

O Clussovi jsem už celé měsíce nic neslyšel.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Buď zdráv a zachovej mi přízeň. — Cele Tvůj.

201

Marx Engelsovi

do Manchesteru[544]

[Londýn] 8. března 1855
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi,
těch 5 liber jsem obdržel.

Nemohu odsud odjet, dokud se stav plukovníka Vrabčíka viditelně nezlepší. Ale tento týden se začal rychle zotavovat, lékař byl dnes naprosto spokojen a příští týden bude snad všechno all right. Jakmile budu moci s dobrým svědomím odjet, napíšu Ti. Myslím, že příští týden.

Včera jsme dostali zprávu o velmi šťastné události, o smrti devadesátiletého strýce mé ženy*. Tím má tchyně ušetří roční dávku 200 tolarů a má žena dostane asi 100 liber; a víc, jestli ten starý lump neodkázal své hospodyni tu část svých peněz, která nepatřila k fideikomisu. Bude také vyřešena otázka rukopisu vévody Brunšvického o sedmileté válce, za který už starý Scharnhorst nabízel velké sumy. Má žena ihned protestovala proti případným pokusům svého bratra** věnovat jej jeho „nejmilostivějšímu"*** jako dar. Ať to pruský stát získá za hotové, ale jinak ne.

Otevřel se také jiný *možný* přísun peněz. Má žena měla u bankéře Gracha v Trevíru uloženo 1300 tolarů. Ten chlap udělal bankrot, a vůči ní se dopustil *podvodu*, protože byl už v úpadku (ačkoli bez vědomí veřejnosti), když přijal její vklad. Na naléhání ženy tohoto Gracha se má žena dala „obměkčit" a upustila od soudního vymáhání. Vrchní prokurátor prohlásil, že v opačném pří-

* Heinricha Georga von Westphalen.
** Ferdinanda von Westphalen.
*** Bedřichu Vilémovi IV.

padě by se Grach dostal před porotu. Žena tohoto Gracha zdědila teď veliké jmění, a dodrží-li své sliby, dá se počítat s tím, že ztrátu aspoň zčásti uhradí. Rozhodně se tak konečně už splatí „minulost" a tohle břemeno bude s krku.

Brožura Napoleona Bonaparta - (Girardin prohlašuje v „Presse", že není autorem) — mě velmi pobavila.[545] Přes pokus dodat „panovníkovi" pózu, přes francouzskou chvástavost, povrchnost, přes boty v militariích je ta brožura k nezaplacení jako památník pro našeho Leroye alias St. Arnauda, a vůbec k charakteristice „císařského Barnuma" a jeho stolní družiny.

Musíš mi ještě podat vysvětlení k tomuto bodu krymské patálie: Generál Evans říká totiž před výborem, že hlavní příčina, proč tak tála armáda před Sevastopolem, tkvěla v tom, že nebyla vybudována cesta z balaklavského přístavu, 1000 mužů by ji prý bylo stačilo za deset dní postavit, ale — a v tom to vězí — všichni muži, které bylo možno postrádat, byli použiti na kopání zákopů, a *už předem* byl prý rozsah linií, které měly zaujmout Angličané, ve velkém nepoměru k jejich početní síle. Jde mi o to, zda je možno považovat Francouze za původce této pohromy?

Před časem jsem znovu procházel (staré) římské dějiny až do doby Augustovy. Vnitřní dějiny se redukují prostě na boj drobného pozemkového vlastnictví s velkým, samozřejmě specificky modifikovaným otrokářskými poměry. Dlužní vztahy, které hrají tak velkou úlohu už od samých počátků římských dějin, figurují jen jako přirozené důsledky drobného pozemkového vlastnictví.

Viděl jsem dnes oznámení tří spisů pátera Forstera, všechny pod společným titulem „Původní jazyk".

Pan Gercen, jak jsi asi zjistil, se teď dává nafukovat také v augsburské „Allgemeine Zeitung". Zároveň vychází jeho řeč (na Jonesově mítinku) v „People's Paper" jako leták a v bodrém „L'Homme", který vydává otec Ribeyrolles[546].

Adieu.

Tvůj *K. M.*

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

202

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 16. března 1855
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi,

nevěřím, že ten dobrý Vrabčík překoná svou nemoc. Chápeš, jak tato vyhlídka u nás doma působí. Moje žena je zase úplně vyřízená. Tak či onak, teď se to už brzy rozhodne.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

203

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 27. března 1855
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi,

už několik dní se Vrabčík vůčihledě pozdravuje, a doktor nám dává ty nejlepší naděje. Půjde-li všechno dobře, musí Vrabčík ihned na venkov. Je samozřejmě strašně slabý a přepadlý. Horečky se zbavil a zatvrdlina na břichu se značně zmenšuje. Teď běží hlavně už jen o to, zda má dost silnou konstituci, aby přestál celé léčení. Já tomu však věřím. Jakmile lékař prohlásí, že už není nebezpečí, přijedu k Tobě.

Dronke přijel sem, uchází se o Freiligrathovo místo, protože Freiligrath se se svým principálem* definitivně rozkmotřil.

Musíš mi prominout, že píši jen těchto pár řádek. Jsem utahaný jako pes od dlouhého nočního bdění, protože dělám Vrabčíkovi ošetřovatele.

Celá rodina Tě pěkně pozdravuje, také Vrabčík.

Řekni Lupusovi, že Švýcar Furrer, s nímž se dříve stýkal, udělal bankrot a dokonce svého domácího učitele ošidil o 14 liber.

Vale faveque.

Totus tuus**
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Oxfordem.
** Buď zdráv a zachovej mi přízeň. — Cele Tvůj.

204

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 30. března 1855
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi,

den ze dne jsem se Ti chystal poslat zdravotní bulletin, ale den ze dne jsem to odkládal, poněvadž nemoc střídavě tak zesilovala a zase ustupovala, že se i můj úsudek měnil skoro každou hodinu. Nakonec se však ukázalo, že to jsou střevní úbytě, v mé rodině dědičné, a zřejmě už i lékař ztratil naději. Moje žena je už týden nemocná jako nikdy předtím z duševního rozrušení. Mně samému krvácí srdce a hlavu mám v jednom ohni, i když se samozřejmě musím přemoci. Dítě za celou dobu nemoci ani na okamžik nezapře, jak je originální, dobromyslné a zároveň samostatné.

Tobě nemohu ani dost poděkovat za přátelstvi, s nímž pracuješ za mne, a za účast, kterou cítíš s děckem.

Kdyby nastal nějaký obrat k lepšímu, ihned Ti napíši.

Totus tuus*
K. M.

Notabene. Příští *úterý* nejede do Ameriky *žádná* loď, a není možné posílat těm chlapům *pokaždé* dva dopisy najednou. Toto úterý tedy přeskoč.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Cele Tvůj.

205

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 28, Dean Street, Soho
6. dubna 1855

Milý Engelsi!

chudák Vrabčík už není. Usnul (doslova) v mém náručí dnes mezi 5. a 6. hodinou. Nikdy nezapomenu, jak nám Tvé přátelství ulehčovalo tuto strašlivou dobu. Mou bolest nad ztrátou dítěte chápeš. Moje žena Tě ze srdce pozdravuje. Pojedu-li do Manchesteru, vezmu ji možná na týden s sebou, přičemž bychom se přirozeně ubytovali v hostinci (nebo se ubytovali v soukromí). Rozhodně musím najít nějaký prostředek, jak jí pomoci přes první dny.

Tvůj
K. Marx

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

206

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 12. dubna 1855
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi,

chystám se odjet se svou ženou ve středu do Manchesteru; na nějaký den musí změnit místo. Nenapíši-li jinak, platí tento den. V každém případě napiši v pondělí ještě jednou.

Dům je samozřejmě úplně pustý a osiřelý od smrti milovaného dítěte, jež bylo jeho oživující duší. Nedá se vylíčit, jak nám to dítě všude chybí. Skřípło mě v životě už všelicos, ale teď teprve vím, co je to opravdové neštěstí. Cítím se úplně zlomený. Naštěstí jsem měl ode dne pohřbu tak hrozné bolesti hlavy, že jsem nemyslel a neslyšel a neviděl.

Při všem tom strašlivém utrpení, které jsem v těchto dnech prodělal, mě pořád držela na nohou myšlenka na Tebe a Tvé přátelství a naděje, že spolu musíme na tomto světě ještě něco rozumného udělat.

Tvůj
K. M.

Moje žena mi právě nese pár řádek pro Tebe, které přikládám.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

207

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 16. dubna [1855]

Milý Engelsi,

ve středu ráno odjedu odtud se svou ženou do Manchesteru parlamentním vlakem[100].

Právě jsme s Dronkem viděli Badingueta, jak jede přes Westminsterský most.[547] Opice v uniformě.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize ‚Der Briefwechsel zwischen F. Engels nd K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

208

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 16. května 1855
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi,

moje žena velice churaví. Celá domácnost je pořád ještě velmi rozháraná. Ode dne, kdy jsme odjeli z Manchesteru,[548] bylo tu ustavičně ohavné počasí. — Dronke — ten malý blázen — Ti prý pošle Bruno Bauera teprve tehdy, až mu pošleš jeho „gumové přezůvky". „Petermanna" jsem přibalil nedopatřením. Byl bych Ti ho už poslal zpátky, kdybych ho byl nechtěl poslat zároveň s Bruno Bauerem. Řekni si, jak to mám zařídit. Jestli pošleš tomu malému bláznovi boty, mohl bys mi zároveň poslat Deckera, kterého jsem zapomněl.[549] — Do Vratislavi jsem napsal. Dosud žádná odpověď. Napiš mi zatím podrobněji počet archů — zda v sešitech a v kolika nebo všechno dohromady — požadavky atd.[511] — Od Clusse konečně zase přišlo několik čísel „*Tribune*" a dvě řádky, ve kterých oznamuje, že napíše. V příloze 1. ze „*Sunday Times*" o „Škorpiónech v Soho". 2. Výstřižek z „People's Paper", z něhož se dozvíš o podivném vyjednávání pana Jonese s reformátory ze City a „jak byl napálen" (ti chlapi zřejmě chtěli, aby dělničtí plebejci stáli jen jako statisti *na* ulici *před* jejich vraty, na odiv a důkaz popularity jejich hnutí).[550] Ta historie je vskutku velmi podivná. Pozdravuj Lupuse.

Tvůj
K. M.

„Political Fly-Sheets“[476] teď vyšly jako svazek. V předmluvě mi pan Tucker *jmenovitě* vyslovuje svůj dík, ale protože se snad chystá zákon o cizincích[539], není to tak docela vítané doporučení.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

209

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 18. května* 1855
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi,

od včerejšího večera moje žena *leží*. Protože nemohu vystavit směnku dřív než od úterka (příštího) za týden, byl bych velice rád, kdybys mi mohl poslat nějaké peníze, třeba jen minimum.

Čert aby vzal „*Tribune*". Teď je ovšem naprosto nutné, aby vystoupila *antipanslavisticky*.[551] Neudělá-li to, byli bychom možná nuceni se s tím plátkem rozejít, což by bylo fatální.

V jednom z dřívějších čísel augsburské „Allgemeine" sis jistě všiml, že velký *Gercen* tu bude od srpna vydávat ruský časopis: „*Severka*"[552].

Vyřiď pěkný pozdrav Lupusovi.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* V originále omylem: března.

210

Marx Engelsovi

do Manchesteru

15. června [1855]
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi,

právě přišel Tvůj článek* (ve čtyři hodiny odpoledne). Ožralý listonoš už přešel, když ho Lenka chytila a sebrala mu dopis. Z přiloženého Danova dopisu vidíš, 1. že žádá jeden sloupec o pruské armádě pro „Tribune", 2. jeden arch o všech evropských armádách pro Putnamovu revui**. *Kdybys pro nedostatek času* nemohl tu druhou věc napsat, musel bys mi poslat materiál a já bych to musel udělat sám. V tomto případě by to ovšem při mé neznalosti předmětu dopadlo bídně, ale nemohu si nechat ujít těch 10 liber, které se tu dají vydělat, protože jednak peníze z dědictví dosud nepřicházejí, jednak výdaje jsou velmi vysoké a přitom jsem několikrát vynechal, protože ten dobrák Dronke za mé nepřítomnosti *ne*obstaral „Neue Oder-Zeitung" (přestože to slíbil), a u „*Tribune*" jsem ke všemu ještě pozadu s přebraným honorářem (který je vyrovnán teprve *dnešní* zásilkou).

Co se týče *Petermanna*[553], poslal jsem ho i s lístkem po Pfänderovi do Manchesteru v době, kdy jsi byl na jezerech. Pfänder je teď zase v Manchesteru, může Ti to tedy vysvětlit.

* „Napoleonovy válečné plány".
** „Putnam's Monthly".

Pro Lupuse: Sázku prohrál. Hostinec tu v neděli otvírají v jednu hodinu, ne v půl jedné.

Tyto řádky píšu nahonem. Příště podrobně.

Tvůj
K. M.

À propos! Bruno Bauer vydal pamflet o „Ruské církvi".

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

211

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 26. června 1855
28, Dean Street

Milý Engelsi,

minulý pátek jsem neodeslal *žádný* článek, poněvadž by u těch chlapů články posílané *zároveň* z Londýna a z Manchesteru vyvolaly podezření. V úterý (minulé) jsem poslal zcela povšechný článek o Bonapartově diplomacii, smlouvách z roku 1815 a pruském polním maršálovi Knesebeckovi*. Ten totiž dělal dobré vtipy o Polácích na vídeňském kongresu. — Příští pátek se sotva lze vyhnout vojenskému článku — událost na Malachovské mohyle a u Redanu ve výroční den bitvy u Waterloo.[554] — Zítra a pozítří půjdu do knihovny a podívám se po španělské armádě. Co najdu, budeš mít rozhodně koncem tohoto týdne.

O Tvé brožuře[511] mi píše Elsner: „Máte příliš vysoké mínění o našich knihkupcích, když si myslíte, že by se třeba jen jeden z nich uvolil vydat nějaký Engelsův spis. Všichni, kterých jsem se ptal, do jednoho odmítli, poněvadž se bezpochyby bojí, že by jim to vyneslo revoluční pověst... Kdybyste se chtěli poptat v Berlíně, pak by ten spis asi nejspíš vzal *Alexander Duncker*." U Dunckera by to mohl zprostředkovat Weerth.

Demonstrace v sobotu odpoledne zde v Hyde Parku vypadala docela revolučně.[555]

* „Podivná politika".

Píši Ti těchto pár řádek při šeredných bolestech zubů, které mě pronásledují už týden.

Salut!

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

212

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 29. června [1855]

Milý Engelsi,

až si přečteš přiložený cár papíru, řekneš si: multa instead of multum*. A právem. To nejdůležitější: počet a ráži děl jsem pro Španělsko nemohl najít, i když jsem prolétl celou knihu ordenanzas**. Něco o tom najdeš, pro horské dělostřelectvo, v jedné poznámce. Soudě podle jednoho místa v portugalské „*Revista Militar*", španělské dělostřelectvo je materiálně vybudováno vcelku podle francouzského vzoru.

Sebral jsem všecko možné, protože se to či ono může hodit. Salut.

Tvůj
K. M.

Kde se uvádí *Minutoli* (baron), jde o jeho knihu „Spanien und seine fortschreitende Entwicklung etc.", Berlín 1852.

Myslím, že je to policejní padouch. Byl a snad ještě je pruským generálním konzulem ve Španělsku a Portugalsku.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* mnohé namísto mnoho (parafráze latinského úsloví „non multa sed multum", — „ne mnohé, ale mnoho").

** vojenských řádů.

213

Marx Engelsovi

do Manchesteru[556]

[Londýn] 3. července 1855
28, Dean Street, Soho

Milý Frederiku,

5 liber jsem dostal v pondělí.

Prohrabal jsem za 3 dny v Muzeu[557] spoustu krámů, ale o neapolské armádě jsem nic nesehnal, jen následující údaje, které lze najít také už v MacCullochově „Dictionary geographical, statistical etc.“

Roku 1848 měla armáda přibližně 49 000 mužů (půjde asi o válečné počty, protože jsem pro rok 1840 — v jednom „Dizionario Politico“*, Turín — našel údaj 26 000—27 000 mužů). Z toho je 32 000 mužů řadové pěchoty, 5000 jezdectva, 4000 dělostřelectva a ženistů, 8000 četníků. Tvrdí, že mohou zvýšit stav své armády až na 64 237 mužů, a to se uvádí jako oficiální válečný počet. — Z *Ricciardiho* jsem také zjistil, že syn Ferdinanda I.** a otec krále Bomby*** poprvé — roku 1824 nebo 1825 — najal na 30 let Švýcary (poněvadž neapolská armáda napodobila španělskou a povstala), a to s trojnásobným žoldem oproti domácí armádě. Protože se vláda obou Sicílií spoléhá ve vnitřní politice na Švýcary a lazarony, v zahraniční pak na rakouskou armádu, a sama považuje svou špatně placenou, neukázněnou, demoralizovanou a zbabělou armádu za rovnou nule, myslím si, že při přehledu

* „Politickém slovníku“.
** František I.
*** Ferdinanda II.

evropských armád je možné odvolat se na tento úsudek samé vlády, prohlásit tuto armádu za 0 a uvést její počty jen mimochodem. —

Možná je něco bližšího v Mariottim. Nemohl jsem jej ale dostat, protože byl vždycky „půjčený", kdykoli jsem jej požadoval.

Tady u mne je celá domácnost pořád ještě ve smutku. Moje žena ještě velice trpí. Vzpomínka na to milé ubohé dítě* drásá a mísí se i do her jeho sestřiček**. Takové rány přebolí jen pomalu, zhojí je jen čas. Mně samému připadá ta ztráta ještě tak čerstvá jako prvního dne, a dovedu proto posoudit utrpení své ženy. Přijdou-li skotské peníze[558] ještě včas, odstěhuji se na několik týdnů do Kentu, kde je prý přemíra krásných a přitom levných míst. —

Scény, k nimž došlo minulou neděli v Hyde Parku, byly nechutné, jednak pro brutalitu konstáblů, jednak pro čistě pasívní odpor obrovské masy.[559] Nicméně to očividně vře a kvasí a je si jen přát, aby velké nezdary na Krymu pohnuly lavinou.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinénija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Edgara.
** Jenny a Laury.

214

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 17. července 1855
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi,

je tu Strohn a to mi dnes bohužel znemožňuje poslat článek do „*Tribune*". Mám proto v úmyslu poslat v pátek článek o poslední vládní krizi[560] s *úterním* datem, a byl bych velmi rád, kdybys mi *současně* poslal například něco o pruské armádě (nepřihodí-li se nic na válčišti), takže by odešly 2 články *najednou*. Jsem totiž nucen vystavit příští týden směnku na „Tribune", a poněvadž jsem už posledně překročil svou pohledávku a tentokrát vypadlo několik dní, musím ji *překročit* znovu, a to značně.

Jeden Němec, který se vrací z yankeeské země, Gustav Pöckel, mi přinesl pár řádek od Edgara* a bližší zprávy o něm a vůbec o známých. Edgar byl naposledy čeledínem nedaleko New Yorku a zamýšlel prodat svou farmu v Texasu. Schramm** prý pomalu umírá na souchotiny, je také ve státě New York. Ewerbeck se tam zastavil před $1^1/_2$ rokem, když jel do Nauvoo za Cabetem. Fickler převzal hotel Shakespeare po Lièvrovi, který udělal bankrot, a při té příležitosti Lièvra jak jen mohl napálil. Jacobimu*** se daří, jeho „serióznost" a „rezervovanost" se Yankeeům líbí. Polní maršál Blenker a někteří další pověstní gauneři z časů revoluční komedie si za ukradené peníze nakoupili pozemky, a co do brutality, s níž

* Edgara von Westphalen.
** Conrad Schramm.
*** Abraham Jacobi.

zacházejí se svými dělníky, a co do povýšenosti se prý jim Yankeeové zdaleka nemohou rovnat. Heinzen se zase zařizuje se svým „Pionierem" v New Yorku. Vcelku jsou tam na tom Němci velice špatně, souží je zároveň Maine-Law, Know-nothings[561] a zemědělská a průmyslová krize. Odtud silná reemigrace do Německa, Kanady a Jižní Ameriky.

Dronke dostal na přímluvu německých obchodníků v Paříži (jeden z nich je stoupenec „Neue Rheinische Zeitung") kladnou odpověď na svou žádost o dovolení vrátit se zpátky do Paříže. Počítá, že tam odjede tento týden, jakmile vytřiská „výrobní náklady".

Imandt odjel na 4 týdny do Skotska k Heisovi. Dal mi na tu dobu k dispozici *svůj domek* v Camberwellu. Putuje tam celá rodina, aby zatím změnila vzduch, než se bude moci podniknout něco většího.

Z přiložených dopisů:

Čís. I. od *Lassalla* z Paříže.

Čís. II. Pro obveselení Ti posílám Szeredyho „Asiatic Chiefs" spolu s prosbou, s níž se ten chlapík na mne obrací.[562]

Čís. III. Dopis od Florencourta (jediný, který mi můžeš poslat zpátky). Obsahuje stav dědických záležitostí*. Dovíš se z něho, že dědictví se sice zvětšilo o 515 liber, ale že rychlé realizaci brání všelijaké průtahy. Tento Florencourt není ten pověstný**, ale jeho bratr.

Tvůj

K. M.

Znáš nějakou knihu o životě maličkého Johny Russella?

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 486, 503.
** Franz von Florencourt.

215

Marx Engelsovi

do Manchesteru

28, Dean Street, Soho
[Londýn] 7. srpna 1855

Milý Engelsi,

rodina (a já tedy většinou také) je ještě pořád v Camberwellu. Byl u nás týden na návštěvě Pieper. Tak jsem se, kromě nutných prací pro New York a Německo, nedostal ke psaní. Článek o „Armádách“* je skvělý.

Z přiloženého Steffenova dopisu se dozvíš, že přítel Daniels a Bürgers jsou na tom špatně. Zejména prvního z nich je mi velice líto. Nevím, zda jsem se Ti ve svém resumé zprávy návštěvníka z yankeeské země** zmínil také o tom, že Conrad Schramm má souchotiny a léčí se u bývalého polního maršála Blenkera oslím mlékem.

Poslal jsem v posledních týdnech „Tribune“ sérii článků o lordu Johnu Russellovi, tj. 3 kusy, s přehlídkou kariéry toho mužíčka od samého začátku.[563] Přesto bude brzy třeba říci zase pár slov o válce, možná i o tom, jak to vypadá v Asii.

Dronke sklidil trpké zklamání. Nakonec se totiž ukázalo, že to s tím vydáním pasu pro cestu do Paříže bylo od francouzského vyslanectví nedorozumění, že byl dán naopak výslovný příkaz nepustit ho do Francie. Za pár dní se rozhodne, zda dostane místo na ostrově Jersey.

Bonaparte vyřešil úkol, který jsem mu dal, totiž „ukrást celou

* B. Engels, „Evropské armády“, článek druhý.
** Pöckela (viz tento svazek, str. 504–505).

Francii, aby ji mohl Francii darovat“[564], v mezích čistého rozumu. Jeho manévry s půjčkou jsou po této stránce významné experimenty.

Co říkáš soustřeďování rakouských vojsk v Itálii? Viděl jsi druhý „mémoire d'un officier général“[565]?

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

216

Marx Engelsovi

do Manchesteru[566]

1. září 1855
3, York Place, Denmark [Street]*, Camberwell

Milý Frederiku,

Imandt se vypravil do Montrose a pro velmi dobrodružnou vyhlídku na místo v Arbroathu skoncoval s celým svým zdejším podnikáním. Převzal jsem jeho mobiliář a zůstanu tu, než dojdou skotské peníze[558]. Pak si najmu pořádný byt. Až do té doby si musím podržet dům na Dean Street. Venkovský vzduch neobyčejně prospěl celé rodině, zejména mé ženě.

Tvůj článek** jsem dostal včera. Ruská zpráva je teď i v hamburských listech.

Co se týče „Putnama"***, je teď nutné si pospíšit. V jednom dopise, který jsem dostal od Dany, se už vyslovovala obava, že čís. II† přijde možná příliš pozdě. Došel ale včas, jak je zřejmé z jednoho pozdějšího dopisu. „Putnam" se dožaduje nového článku o „Pokrocích v moderním válečnictví". „New-York Times" přináší vcelku uznalou, ale očividně zaujatou kritiku. Angličané prý nenosí mimo službu „úzké kalhoty", jejich eskadrony prý mají víc než 400 šavlí, přičemž za slovem „šavlí" je ještě ?, a konečně prý autor zřejmě neví, že trest mrskání je teď v Anglii omezen

* V originále Danemark, zřejmě omylem (srov. tento svazek, str. 510, 512).

** „Bitva na řece Černé".

*** „Putnam's Monthly" (viz tento svazek, str. 497).

† Jde o druhý článek z Engelsovy série „Evropské armády".

na 50 ran a vyskytuje se už jen výjimečně. Aldershotský případ, kde asi před 14 dny jeden voják zemřel po 30 ranách důtkami, je komentářem k tomuto kritikovi, o jehož pitomosti jsem Danovi napsal, co bylo třeba.

Sledoval jsi Napierovu hádku s Grahamem?[567] 1. článek byl v „*Times*", 2. v „Advertiser" a v „Herald". Dnes přináší „*Advertiser*" ve svém prvním úvodníku korespondenci mezi Charleyem a Jamesem. Grahamova odpověď na Napierův první článek je prý dnes uveřejněna také v jednom deníku.

Nevím, zda sis všiml, že Rakušané využili při rozmisťování svého vojska v Haliči času, aby za Hessova vrchního řízení vybudovali v Haliči strategicky důležité železnice a rovněž pevnosti namířené proti Rusku.

Doufám, že teď napíšeš také něco o sobě a o tom, co děláš a podnikáš.

Tvůj
K. M.

Náš Kościelski se také vyskytuje, jestli se nemýlím, v Pélissierově zprávě o bitvě*.

Dá-li se věřit zprávě admirála Bruata — v dnešních „*Times*" — jsou Rusové na pokraji vyhladovění. Ale vodky, jak se zdá, mají zatím pořád dost.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Tj. o bitvě na řece Černé.

217

Marx Engelsovi

do Manchesteru

6. září 1855
3, York Place, Denmark *Street*
(ne Hill, to je jen všeobecný název celého místa)
Camberwell

Milý Engelsi,

snad ses už v „Kölnische Zeitung" dočetl o smrti našeho přítele Danielse. Padl jako přímá oběť pruské policejní hanebnosti. Musíš, stejně jako já*, poslat několik řádek jeho paní. Adresa: Paní doktorová Amalie Danielsová, Schildergasse, Kolín nad Rýnem. Je záhodno, aby Lupus udělal totéž. Vím ze zkušenosti, jak potěší v takovém případě dopisy přátel. Napíši do „*Tribune*" o našem ubohém příteli krátký nekrolog. Pokud jde o německo-americký tisk, bude myslím nejlepší, uveřejní-li se v „Neue Zeit" v New Yorku (nominálně ji rediguje Bernhardt, fakticky Löwe von Calbe) krátké úmrtní oznámení podepsané Tebou, Freiligrathem, Lupusem a mnou. Také proto, aby se odsoudilo zacházení s Bürgersem.

Jak asi víš, před několika dny zemřel O'Connor.[568]

Jonesova žena je na smrt nemocná. Ten chudák je momentálně v zoufalé situaci.

V úterý odjíždí parník. U „Putnama" je nejdůležitější, aby to bylo v New Yorku nejpozději 10. října. Dostal jsi sešit poslaný

* Viz tento svazek, str. 690–691.

na Tvou adresu?* Ty pitomé malichernosti nebyly v „*Tribune*", ale v „*New-York Times*", v konkurenčním listu.** Příhoda v Aldershotu se seběhla prostě takto: Asi před 14 dny byli pro „neuctivé" chování vůči představeným odsouzeni dva prostí vojáci, jeden k 50, druhý ke 30 ranám. Cat-o'-nine-tails*** byla, jak se to dálo častěji, vymáchána v moči. Prvního vojáka museli poslat do lazaretu po 40 ranách, druhý zemřel krátce poté, co dostal 30 ran. O nějakém vyšetřování se už podle všeho dál nemluví.

Blind v „Morning Advertiser" nadále „otřásá evropskými despotickými mocnostmi v samých jejich základech".

V Londýně znovu vychází německý plátek. Skutečným šéfredaktorem je nechvalně známý Siegmund Engländer s pařížskou policejní minulostí. Hlavní spolupracovníci: Ronge, Rus Gercen a jeden ožrala, prý bývalý kapitán jménem Korn.

Vale.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Tj. „Putnam's Monthly" ze srpna 1855, kde byl otištěn první Engelsův článek ze série „Evropské armády".

** Viz tento svazek, str. 508—509.

*** devítiocasá kočka (tj. důtky o devíti pramenech, do jejichž konců bývaly ještě všity olověné kuličky).

218

Marx Engelsovi

do Manchesteru

11. září 1855
3, York Place, Denmark Street,
Camberwell

Milý Engelsi,

force supérieure* mě, stejně jako Rusy, nutí vyklidit Jižní stranu, aniž ovšem vyhazuji za sebou všechno do vzduchu.[569] Moje posádka zůstává naopak klidně tady, a já se sem také míním za týden nebo tak nějak zase vrátit. Jinými slovy: Musím na nějaký den ustoupit do Manchesteru, kam přijedu *zítra večer*. Protože tam musím pobývat *inkognito*, nikomu o mé přítomnosti neříkej, samozřejmě s výjimkou Lupuse, pokud ho náhodou uvidíš.

Tvůj dopis, který jsem právě dostal,[570] jsem uvedl do souladu s nejnovějšími telegrafickými depešemi.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* přesila, vyšší moc.

219

Marx Engelsovi

do Manchesteru[571]

7. prosince 1855
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Frederiku,

Jones zřejmě není v Londýně. Alespoň jsem na okamžitý písemný dotaz nedostal žádnou odpověď, ani ústní, ani písemnou. Tak jsem od svého příjezdu internován mezi 4 stěnami, které ovšem celý den životem nenaplním. Bylo by příliš riskantní, kdybych se teď odvážil na vzduch.

Akta byla teprve předevčírem odeslána bance Union.[572] Toto prodlení zavinily všelijaké maličkosti.

Z Ameriky, tj. z New Yorku, zatím žádná odpověď. Zdá se, že pánové „uvažují". Z Washingtonu žádný dopis, nýbrž jeden „Wecker" a vedle toho přiložený lístek, zjevně od Clusse proti Schimmelpfennigovi. „Wecker" jsem bohužel v nestřeženém okamžiku spotřeboval na místě, kde „hrubá slova, jemný papír atd." Tvrdí se v něm, že Němci v Americe jsou utilitariáni a honí se jen za „chlebem", poněvadž „pan Marx je národněekonomický a nesrozumitelný". U pana Marxe se prý to však vysvětluje ze „Starého zákona". On prý „udělal z ‚Našeho obchodu' — známá věc — filosofický systém". Že ho hlubokomyslní němečtí mládenci v Americe následují, lze prý vysvětlit tím, že Němci jsou navyklí „papouškovat po duchaplných spisovatelích starozákonního národa atd."

Zhruba od té doby, co jsem tady, probíhá v „*Advertiser*" kohoutí zápas mezi Gercenem a jedním anonymním protivníkem.[573] Tento protivník mu předhazuje, že je podvodník, že se vydává

za jakéhosi ruského Silvia Pellica. Už titul jeho knihy je prý lež, jelikož a ježto prý nikdy na Sibiři nebyl atd. Gercenova odpověď je slabá: Titul je prý humbuk nakladatele, za který on neodpovídá, protestoval prý *ihned* v „*Globe*" atd. proti atributům, které se mu nesprávně připisují atd. Nato vystupuje jeho protivník znovu (včera) a dokazuje mu nové lži, také pokud jde o „*Globe*". Vedle tohoto útoku je tu však i obrana nějakého Angličana: I když Gercen nebyl na Sibiři a není ruský Silvio Pellico, je prý jeho kniha přesto zábavná a neškodná: „Človíček poctivý, abyste věděli, ale hned z míry! Ku podivu hodný soused, opravdu; a hraje znamenitě v kuželky; ale jako Alisandrovi, bohužel vidíte, jak mu to dopadlo."* Teď ten užvaněný plátek konečně, věren svému zvyku, prohlašuje boj za vyřízený, neboť prý se stává příliš osobním atd., a uzavírá mu své stránky. Ať tak či onak, tato šarvátka — ačkoli z útočníkovy strany nebyla vedena nijak skvěle — Gercenovi v očích cockneyů[174] velice uškodí.

Lina** mi sdělila nějaké nové detaily o kolínském procesu. Seznam porotců otištěný v mém pamfletu*** je samozřejmě zcela chybný. Jeden z porotců — Joest — po celou dobu procesu karikoval obviněné a své karikatury dával kolovat mezi členy soudu. Důstojný mladý Saedt si po celý první týden procesu kladl před sebe *dýku*. Ironický smích obžalovaných ho nakonec donutil, aby dýku „skryl ve svém odění". Je vůbec možné si představit afektovanějšího hejska? Saedt s dýkou! To by člověk pukl smíchy.

Bürgers tráví čas tím, že posílá paní Danielsové „nekonečné dopisy". Také básní. Se svými spolutrpiteli vůbec nemluví.

V jednom londýnském denním plátku, v „The Telegraph", se prý už objevily nějaké narážky na podfuky pana dr. Freunda a jeho vojenského spolušejdíře.

2 články jsem dostal.

Salut.

Tvůj

K. M.

* Shakespeare, „Marná lásky snaha", 5. jednání, 2. scéna. Překlad J. V. Sládka.

** Lina Schölerová.

*** „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".

Málem jsem zapomněl na to hlavní. Před několika, myslím že třemi týdny, byl u mé ženy Zitschke. Přišla řeč na Mirbacha.* Povídá Zitschke: „Ten starý pobuda měl krásnou příležitost ujet lodí. Myslel jsem si, že už je dávno na moři. A tuhle ho zase najdu, jak chlastá u Bibry." Také Liebknecht tvrdí, že ho ještě před nedávnem potkal.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinénija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 517.

220

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 11. prosince 1855
28, Dean Street, Soho

Milý Frederiku,

z přiloženého dopisu od Dany zjistíš, že se náš manévr podařil.[574]

Jinak je ještě všechno při starém. Já jsem dosud internován. Jones se ještě neobjevil.

Bürgersovi dovolili změnit pevnost, jestliže sám uhradí cestovní výlohy. Weerth Bürgersově matce v Kolíně napůl slíbil, že jí pošle pro Bürgerse peníze. Slovo nedodržel.

Malý Dronke soustavně koresponduje s Freiligrathem. Měl veliký skandál s jedním ze společníků, už to vypadalo, že se vzdá místa. Aby se udělal důležitým, nabídl je Freiligrathovi.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

221

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 12. prosince 55

Milý Marxi,

jak vidíš, s těmi dobráky z „Tribune" se přece jen dá něco pořídit, a 200 liber je zajištěno. Aby se hned začlo, udělám dneska večer vojenský článek, Ty pak musíš napsat politický, aby oba mohly odejít v pátek, hoc facit* 4 libry.

Přiloženě vracím Danův dopis. To, že urozený Mirbach uvízl u chlastu v Londýně, je v podstatě dobré, protože s krymskými korespondencemi[575] se u Newyorských stejně nepořídilo. Tak či onak jsem se teď zbavil všech nepřímých závazků vůči tomu chlapovi a už mi po něm nic není. Tady jsem o té věci vůbec nemluvil, jinak by Lupuse nakonec ještě hryzlo svědomí, a příště by rebeloval.

Tyto dny napsal Jmeyer**, spíš abych věděl, co mám říkat o vánocích u svého švagra***, než aby mi naznačil, že stále ještě čeká na dopis od Tebe. O mrňousovi† prý neslyšel vůbec nic.

Pana Karla Joesta s jeho karikaturami si zapamatujeme.†† Doufám, že na něj udělám ještě lepší karikaturu, až bude viset na lucerně.

Zda budu moci udělat v úterý článek, to závisí přirozeně na událostech, kterých je teď velice pořídku. Pro dnešek si musím

* to dělá.
** Meyer, nic bližšího nezjištěno.
*** Emila Blanka.
† Ernstu Dronkovi.
†† Viz tento svazek, str. 514.

vzít na paškál Kars a Ömera pašu, a jestli se zítra ještě něco přihodí, připojím to.

Stávka tu pokračuje, podnikatelé řekli, že jsou ochotni platit*, vezmou-li se za základ ashtonské sazby. Dělníci odpověděli: volí-li podnikatelé Ashton, volíme my Oldham a jsme ochotni přijmout za základ průměr obou míst. Na to dali podnikatelé vyhýbavou odpověď a navrhli jako normu ještě třetí místo v obvodu. To bylo odmítnuto, a na tom věc uvízla. Řekl bych, že dělníci mají naprosto pravdu, přitom jim však zřejmě straší v hlavě ještě některé staré tradeunionistické tradiční představy, že se má pracovat jen na těch a těch strojích a jen tímto určitým tradičním způsobem. Tuhle pitomost brzy pustí k vodě. Okolí je začíná podporovat.

Redaktor „Guardian"**, s nímž jsem se seznámil, je podle svého vlastního mínění moudrý muž a u některých šosáků něco jako věštec, jinak je to necuda a tak trochu fláma. Někdo mu zřejmě o mně vyprávěl, poněvadž když mluvím o nějaké lumpárně, pozorně naslouchá a klade otázky, z nichž je zřejmé, že rád poučuje. Poznenáhlu se s ním sblížím, pak se ho vyptám na osobní poměry v „Examiner and Times", a nato do toho plátku zajdu. Pak se uvidí.

Srdečné pozdravy Tvé ženě a dětem.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Nad slovem „platit" nadepsal Engels „pracovat" (tj. zahájit práci).
** redaktor „Manchester Guardian" Jeremiah Garnett.

222

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 14. prosince 1855
28, Dean Street, Soho

Milý Frederiku,

domácí vězení už začíná být obtížné. Ještě jsem neměl ani doušek čerstvého vzduchu. Nicméně včera bylo znovu odesláno 1000 [...]* Jones snad dnes konečně přijede.

Předevčírem večer jsem měl návštěvu, ale neuhodneš, koho. Přišel Edgar Bauer — kterého jsem už asi rok neviděl — a s ním — Bruno. Je tu už 14 dní a chce tu zůstat asi půl roku, „aby si prověřil své tvrzení", což se mu, tak jak s tím začal, v žádném případě nemůže nepovést. Ten člověk viditelně zestárl, narostlo mu čelo, a dělá teď víceméně dojem starého pedantického profesora. Zatím bydlí u Edgara, v nějakém baráčku kdesi až na konci Highgate, a trčí tam uprostřed nejhlubší maloměšťácké mizérie, přičemž ani nic nevidí a neslyší. To teď považuje za Londýn a myslí si, že kromě 30 000 privilegovaných žijí všichni Angličané tak jako Edgar Bauer. Proto k této zemi pociťuje ohromnou nenávist a „pohrdání". Připadá mu to, jako by žil „v nějakém Zapadákově". Londýn je hotové „vězení", když sem člověk přijde z „Berlína". Při té příležitosti se pak také ukázalo, že jeho nynějším ideálem je „východofríský", „altenburský" a zčásti „vestfálský sedlák" — to jsou praví šlechtici. Je také přesvědčen, že tyhle mamlasy nikdo neodmudruje a že moderní nivelizující lumpárna, nad níž tento muž

* V rukopise nečitelné slovo.

„rozkladu" hořekuje, na těchto skalách ztroskotá. Bylo velice zvláštní slyšet „kritiku"[576], jak doznává, že v poslední instanci je jejím reálným základem Berthold Auerbach. Podle jeho názoru města v Německu, až na několik „čistě obchodních měst", upadají, ale zato „venkov" prožívá skvělý rozkvět. O průmyslovém rozmachu neuměl říci ani půl slova, jenom potichu naříkal nad tím, že se teď v Německu nedělá nic, než že se „zdokonaluje".

„Angličtina" je „ubohá", úplně romanizovaná. Abych ho utěšil, vyložil jsem mu pak, že Holanďané a Dánové říkají totéž o němčině a že jediní opravdoví chlapíci, nenarušení vlaštinou, jsou „Islanďané".

Ten starý brach se hodně zabýval jazyky. *Mluví* polsky a prohlašuje tudíž *polštinu* za „nejkrásnější řeč vůbec". Jeho jazykové studium bylo podle všeho velmi nekritické. Považuje například Dobrovského za mnohem „významnějšího" než Grimma a nazývá ho otcem srovnávací jazykovědy. Také si dal od Poláků v Berlíně namluvit, že starý Lelewel ve svém posledním spise vyvrátil Grimmovy „Geschichte der deutschen Sprache".

À propos. Vyprávěl také, že prý v Německu vyšel tlustý svazek (německého původu) proti Grimmovu slovníku[577]. Celý svazek je prý soubor kopanců, které se dokázaly Grimmovi.

Tvářil se sice, že bere věci s humorem, ale přes všechno úsilí prorážela na povrch veliká rozmrzelost a melancholie nad „přítomností". V Německu — to je vskutku strašné! — se už nečte a nekupuje nic než ubohé kompilace z přírodovědných oborů. Až přijedeš[578], velice se s tím brachem pobavíme.

Köppen už léta pracuje na knize o buddhismu.[579] Rutenberg je vydavatelem „Staats-Anzeiger". Pan Bergenroth, který se jako (obchodní) komisionář potloukal po Americe (Severní i Jižní), se vrátil bez peněz a nemocen.

Čekám ještě na 2. vydání „Times" nebo „Morning Post". Možná že si zprávy vynutí pojmout tu karskou záležitost trochu víc hypoteticky. Vyžádalo by si to však jen docela malé změny (pár slov v kondicionále). Já si osobně myslím, že Kars padl.

Dnes — jak mi vypráví moje žena — je v „Herald" docela zajímavý článek, který se zabývá Bonapartovými pochybnostmi

o skutečných záměrech vikomta Palmerstona. Že Pam je s dvorem na válečné noze, zjistíš z článku „Times" proti princi Albertovi.[580] Zároveň znovu ten starý manévr líčit věc tak, že princ Albert svazuje „ministerstvu" ruce.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

DRUHÁ ČÁST

MARXOVY A ENGELSOVY DOPISY JINÝM OSOBÁM

LEDEN 1852 – LISTOPAD 1855

1852

1

Marx Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku

[Londýn] 1. ledna 1852

Milý Weiwi!

Šťastný nový rok. Vyřiď také své paní, že jí se ženou blahopřejeme.

Článek* jsem Ti mohl poslat teprve teď, musel jsem práci stále přerušovat, a to nejen pro současný překotný vývoj událostí — ještě víc mne k tomu nutily soukromé poměry. Od nynějška to půjde už pravidelně.

Lupus vážně onemocněl, nemohl tudíž zatím ještě nic poslat. Článek rudého Wolffa se podle mého mínění nehodí, a proto jej neodesílám.

Kdyby Tvůj podnik** musel být, *což se doufám nestane*, z peněžních důvodů ještě na delší dobu odložen, dej článek Danovi, ať jej přeloží do angličtiny pro svůj list***. Doufám však, že to nebude nutné.

Vyřiď Danovi můj pozdrav. Řekni mu, že jsem jeho noviny dostal, i jeho dopis, a že mu příští týden pošlu novou věc†.

Pokud jde o „Revue"††, protože ji tu nemám připravenu, ale musím ji teprve ne bez peněžních obtíží obstarat z Hamburku, prosím, abys mi napsal, s jakým odbytem mohu podle Tvého mínění v Americe počítat.

* „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta", kapitola I.
** Vydávání časopisu „Revolution".
*** „New-York Daily Tribune".
† Engelsův článek ze série „Revoluce a kontrarevoluce v Německu".
†† „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-Ökonomische Revue".

Budu Ti odtud zasílat „*Notes to the People*“ našeho přítele Ernesta Jonese, nejvýznačnějšího vůdce anglické strany; budou skutečným zdrojem, z něhož můžeš zaplňovat mezery v Tvém listě.

Pošli mi hned (a posílej soustavně) několik výtisků Tvého týdeníku.

Salut et fraternité.*

Tvůj
K. Marx

Freiligratha jsem včera ze všech sil zpracovával, a slíbil mi, že pro Tebe napíše báseň k posledním událostem.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinënija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Pozdrav a bratrství.

2

Engels Jenny Marxové

do Londýna

Milá paní Marxová,

byl bych už dávno odpověděl na Váš milý dopis*, kdyby mi to nebyla totálně překazila spousta příhod — zejména to, že přijel můj švagr** a já jsem ho musel celý týden bavit, což zde v Manchesteru jistě není maličkost. Na práci nebylo v té době přirozeně ani pomyšlení, a teprve teď mohu začít uvažovat o tom, co by se dalo udělat do příštího pátečního parníku. Dnes nebo zítra večer bude už rozhodně připraveno něco pro „Tribune", a také otec Weydemeyer nepřijde zkrátka.[581] Zatím jsem od něho nedostal ani řádku — snad Vám přišel dnes nějaký jeho dopis, z něhož se dozvíme něco o vyhlídkách pro nový rok, protože dopisy, které došly včerejším parníkem, byly psány už přímo před 1. lednem.

Doufám, že pater familias*** už povstal ze svého lože, na němž těžce pykal, a jen bych rád, aby pro knihovnu nezapomněl úplně na „Tribune". Zprávy o počestném Lüdersovi byly ihned sděleny Weerthovi, a rovněž nezbytné informace o šlechetném Kinkelovi.

Výprask, který dostal veliký Willich, nás velice potěšil a Willich má teď skvělou vyhlídku, že se to bude často opakovat. Jakmile bylo kouzlo nedotknutelnosti a neporazitelnosti, jímž se veliký válečník obestřel, jednou zlomeno pořádným výpraskem, nedá si žádný emigrační darebák až po posledního Conrada† pokoje,

* Viz tento svazek, str. 701—703.
** Emil Blank.
*** otec rodiny.
† Conrada Schramma.

dokud ten experiment nezopakuje a nezchladí si na tomto šlechetníkovi notně žáhu za své osobní trampoty. Nechť se neblahá srdnatost velikánova utěší tím, že ti, kdo mu napráskali, byli samí „mužové principu". Dostal sice napráskáno, ale byl to „principiální výprask".

Zároveň vracím Clussův dopis. Tento chlapík je agent k nezaplacení. Až se roznese historka s mystifikací Willicha,[582] bude z toho náramné haló. Biedermani se už vůbec neodváží psát dopisy, ze strachu, že by se nám dostaly do rukou. Jak hanebný licoměrník je ten Kinkel, když tvrdí, že psal do Londýna, aby se s námi navázalo spojení! Tento fakt jen dokazuje, že Kinkela se na nás v Americe velmi často a velmi nepříjemně dotazují a že máme mezi tamější demokratickou spodinou také skupinu stoupenců, kteří na nás přísahají, právě tak jako jiní na Kinkela nebo Heinzena nebo Heckera, a nikdo neví proč; budou to stoupenci à la Magnus Gross, Wilhelmi atd., kteří by ani nemuseli být s námi moc dlouho pohromadě, aby si ujasnili, kdo jsme my a kdo jsou oni, a vrátili se do obecného ovčince, kam patří.

Ludvík Napoleon je den ze dne zábavnější. Zatímco ani jediné z oněch velkých opatření k likvidaci pauperismu atd. nemůže pořád ještě spatřit světlo světa, povede se tomu mužíčkovi popudit všecky šosáky světa opatřeními, která mají pouze zajistit momentální konsolidaci jeho autority. Žádný nefrancouzský list se už za něj neodvažuje postavit, mlčí dokonce i „Sun" a „Kölnische", a jen ten lotřík dopisovatel „Globe" vykřikuje ještě své sprostoty v koutečku, který mu byl na to povolen. Nadto dokázal už Ludvík Napoleon vzbudit podezření u celého světa, celá Evropa se rozléhá válkou a válečným pokřikem, a i ty mírumilovné „Daily News" musejí nolens volens přizvukovat volání po národní obraně. Vedle hazardérství, jedné stránky svého charakteru, která od 2. prosince[5] nejvíc vystupovala do popředí, začíná ten chlap ponenáhlu vyjevovat i svou druhou stránku, totiž tvář pomateného pretendenta, který si o sobě myslí, že je předurčený spasitel světa, a přísahá na svou hvězdu. A když se čas naplnil, poslal bůh synovce, aby vykoupil celý svět z poroby ďáblovy a z pekla socialismu. Naštěstí

se brzy sejde parlament, a to vždycky trochu zpestří politický humbuk.

Mnoho pozdravů Marxovi a maličkým posílá Váš

B. Engels

Manchester 14. ledna 1852

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

3

Marx Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku[583]

16. ledna 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Weydemeyere!

Dnes jsem ponejprv po 14 dnech vstal z postele. Z toho vidíš, že mé ochuravění — ještě zcela nepřekonané — bylo vážné. Tento týden jsem Ti proto při nejlepší vůli nemohl odeslat čís. III svého článku o Bonapartovi*. Zato Ti v příloze posílám báseň[103] a soukromý dopis od Freiligratha. Žádám Tě o toto: 1. Dej báseň pečlivě vytisknout, stance odděleny patřičnými mezerami, a celou báseň tak, že nebudeš šetřit místem. Básně velice ztrácejí, jsou-li vytištěny hustě a jsou-li verše natěsnány jeden na druhý. 2. Napiš Freiligrathovi přátelský dopis. Nemusíš ani moc šetřit komplimenty, neboť poeti jsou všichni, dokonce i ti nejlepší, víceméně kurtizány a musíš jim lichotit, aby Ti zpívali. Náš Freiligrath je v soukromém životě velice roztomilý, naprosto nenáročný člověk, za jehož skutečnou dobrosrdečností se skrývá velmi pronikavý a velmi posměvačný duch a jehož patos je „opravdový", ale nedělá ho ještě proto „nekritickým" a „pověrčivým". Je to skutečný revolucionář a skrz naskrz čestný muž, a to je chvála, kterou bych mohl říci jen o nemnohých. Nicméně poeta, ať už je jako člověk takový nebo makový, potřebuje být chválen a obdivován. Myslím, že taková je už jeho přirozenost. To všechno Ti říkám jen proto, abych Tě upozornil, že ve své korespondenci s Freiligrathem nesmíš za-

* „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta".

pomínat na rozdíl mezi „básníkem" a „kritikem". Je od něho ostatně moc milé, že svůj básnický dopis adresuje přímo Tobě. Domnívám se, že Ti to v New Yorku pomůže.

Nevím, zda Ti dnes budu moci zároveň poslat ještě nějaký článek. Pieper mi pro Tebe slíbil stať. Až do této chvíle se však ještě neobjevil, a objeví-li se, musí být jeho článek nejprve podroben zkoušce, a pak se uvidí, zda poletí do kamen nebo bude shledán hodným k cestě přes oceán. Jsem ještě příliš slabý, takže musím končit. Ode dneška za týden víc. Pozdrav od rodiny rodině.

Lupus se také pořád ještě zcela nezotavil, a proto ještě nic nedodal.

Tvůj
K. Marx

À propos. Přikládám ještě „Prohlášení" jednoho člena našeho Svazu,[584] které bys mohl otisknout petitem mezi oznámeními nebo za čarou Tvých novin*.

Daniels, Becker a spol. nebyli zase postaveni před lednovou porotu, protože vyšetřování je prý tak obtížné, že musí začít znovu od začátku. Sedí už 9 měsíců.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Die Revolution".

4

Marx Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku

[Londýn] 23. ledna 1852
28, Dean Street, Soho

Milý Weydemeyere!

Bohužel mé ochuravění mi tento týden ještě nedovoluje, abych Ti napsal, tj. abych napsal něco pro Tvůj list*. *S námahou* jsem slátal článek pro Danu**, který ode mne již přes 6 týdnů nic nedostal. Už léta mne nic tak nezkrušilo jako tahle zatracená hemoroidní nemoc, dokonce ani poslední francouzská blamáž[5] ne. Zato teď mi bude tím lehčeji, čím tíž jsem nesl své čtyřtýdenní násilné odloučení od knihovny.

O osmnáctém brumairu dostaneš teď ještě 2 články***, z nichž první odešlu rozhodně příští pátek a druhý hned nato, nepůjde-li už zároveň s ním.

Přikládám článek od Piepera.

Pokud jde o Lupuse, velmi jsem na něj naléhal a zdá se, že je rozhodnut podívat se v Tvém listě retrospektivně na Kossuthovu uherskou kariéru. Udělal jsi dvě chyby, za prvé, že jsi vedle nás nejmenoval ve svém oznámení také Lupuse,[585] a za druhé, žes jej *zvlášť nevyzval*. *Druhou chybu* naprav dopisem, který můžeš přiložit k dopisu pro mne a v němž ho vybídneš, aby pro Tebe psal. Nikdo z nás neumí psát tak populárně jako on. Je přehnaně skromný.

* „Die Revolution".
** Bedřich Engels, „Revoluce a kontrarevoluce v Německu", článek VII.
*** „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta", kapitola III a IV.

Tím spíš je třeba vyvarovat se všeho, co by mohlo vyvolat zdání, že jeho spolupráce se považuje za zbytečnou.

Protože bydlím daleko od Freiligratha a protože jsem dostal Pieperův článek až těsně před odchodem pošty, museli jsme Ti dnes poslat *dva* dopisy místo *jednoho*. Příště se toho uvarujeme.

Přikládám ještě prohlášení svého přítele *Pfändera* (Bauer už není v našem Svazu). Musíš je otisknout, protože prohlášení pánů z Windmill Street proti němu vyšlo i v *amerických* listech, nejen v evropských.[586] Neškodilo by, kdybys za tímto prohlášením poznamenal, že obsahuje *jen* to, co za *nynějších policejních poměrů* mohlo být uveřejněno (účty mezi Bauerem a Pfänderem na jedné straně a starým Svazem na druhé straně, dále kontrola, kterou vykonávalo ústředí nad správou těchto peněz, a my jsme měli v ústředí většinu — všechny tyto věci nemohou být přirozeně *ještě* zveřejněny); že stará drbna a „Confusius" evropské demokracie, Arnold Winkelried Ruge[587], počítal s tím, že jsme v Německu nuceni k politickým ohledům, a pokoušel se narážkami na tyto povídačky (totiž o Pfänderovi a Bauerovi), které sám znal jen jako drb z třetí nebo čtvrté ruky, vyvolat ve veřejnosti podezření vůči *mně* a *Engelsovi*, ačkoliv se nás věc vůbec netýkala, a zrovna tak podle tohoto osla vyhodili páni z Windmill Street *nás*, zatímco *výpověď* tomuto spolku jsme dali *my*,[99] jak na to také upozorňuje Pfänderův dopis.

Můžeš také oznámit, že se v Londýně vytvořil *nový dělnický spolek* za předsednictví *Stechanova*,[215] který nehodlá mít nic společného ani s „Emigrací", ani s „Agitací"[38], ani s Great Windmillem, a bude sledovat vážné cíle.

Chápeš, můj milý, že tento spolek je náš, ačkoli do něho posíláme jen své mladší lidi; mluvím o našich „*vzdělaných** lidech", nikoli o našich dělnících. Ti tam jdou všichni.

Stechan má v sobě něco ze solidnosti cechovního měšťana a něco z rozkolísanosti malého mistra, ale je schopen vývoje a má velký vliv na německém severu. Proto jsem ho také vybídl, aby přispíval do Tvých novin. Postrčili jsme jej tak ponenáhlu do popředí, čemuž se rád vyhýbá, a do rozporu, který rád zastírá. Willich ho vyzval,

* V originále v berlínském dialektu: „jebildeten".

aby se stal ručitelem Kinkelovy půjčky[58], což odmítl. Zprvu jej Schapper a Willich nadšeně přijali a štvali ho proti nám, ale protože má zdravou povahu, snadno brzy prohlédl špínu a jalovost těchto patronů a jejich přívrženců. A tak se s tou sebrankou (trochu tomu napomohli Lochner a další adjunkti, které jsme k němu inkognito přidělili) otevřeně rozešel.

Je A. Hentze náš Hentze z Hammu? Je-li tomu tak, rád bych mu napsal, neboť Willich udělal určitě všechno, aby mne u něho pomluvil. Sprosťák jeden!

Srdečný pozdrav od rodiny rodině.

Tvůj

K. Marx

Látky k brožurám atd. Ti posílám víc ***najednou***, právě tak Jonesových „Notes"*. Jednotlivě je to příliš drahé. „Nothern Star" není už v rukou O'Connora, nýbrž chartistické frakce, která je tajně ve spojení s finančními a parlamentními reformátory.[588]

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Notes to the People".

5

Engels Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku[589]

Milý Weydemeyere,

doufám, že jsi mezitím dostal můj první dopis, který jsem dal na poštu 18. nebo 19. prosince, před odjezdem parníku „Africa". Byl to nakvap napsaný článek a právě tak nakvap napsaný dopis.[590] Byl bys jej musel dostat nejpozději 5.; ale snad šel teprve příštím parníkem. Pak jsem Ti poslal minulý týden „Niagarou" článek bez dopisu, nejsem si však jist, zda jsem jej podal včas; bylo-li to příliš pozdě, přijde Ti zároveň s tímto dopisem parníkem „Evropa", a Ty pak budeš mít materiál dopředu. Od Marxe jsi už jistě dostal víc věcí, od Freiligratha báseň proti Kinkelovi[103] a snad i něco od Lupuse a Piepera. Weerth je zrovna velmi zaměstnán a není v Bradfordu (Yorkshire) napevno, přesto mi však slíbil, že pošle něco příštím parníkem. Pravděpodobně ho zde zítra uvidím a znovu si na něj došlápnu, aby svůj slib dodržel. Bohužel Marx byl následkem velké pitky, když jsem byl na Nový rok v Londýně, 14 dní vážně nemocen, a ani já jsem se nedostal až do předešlého týdne k práci, což má na svědomí jednak oněch 14 dní strávených v Londýně, jednak řada rozličných překážek, které se vynořily později. Teď Ti však myslím budu moci každý týden pravidelně něco posílat, příště možná pro změnu také nějaký fejeton.

Zatím trčím zde v Manchesteru, naštěstí ve velmi nezávislém postavení a s všelijakými výhodami; Marx a jiní přátelé za mnou občas zajedou z Londýna, a dokud je Weerth v Bradfordu, můžeme se pravidelně navzájem navštěvovat, neboť jízda vlakem

trvá jen $2^1/_2$ hodiny. Teď však asi odtud odejde, nemůže v tom zatraceném bradfordském hnízdě vydržet, a vůbec nemá nikde stání, aby seděl celý rok na jednom místě na zadku. Počítám, že se buď v tomto létě, nebo nedojde-li mezitím k žádné politické změně, v příštím, vypravím do Států, do New Yorku a zejména do New Orleansu. Ale to závisí na mém otci, nikoli na mně, a pak na tom, jak se vyvine situace na trhu bavlny.

Padesát čísel „Revolution" je příliš mnoho a budou pravděpodobně stát strašné peníze, tj. pokaždé 4 šilinky a víc. Protože při všeobecném zatýkání, rozptýlenosti atd. a při německých tiskových zákonech se tu dá počítat jen s málo odběrateli, a v Německu jen nanejvýš s několika v Hamburku, nedá se s ukázkovými čísly nic dělat. Zásilky novin, jednotlivě nebo několik v pásce, po stranách otevřené, stojí 1 penny (2 centy) za arch. Pošli tedy 4 na mne a 6—8 přímo do Londýna, neboť jinak bych musel odtud do Londýna znovu frankovat, a takovou spoustu port nemohu uvalit na podnik. S 10—12 čísly vystačíme, a jestliže se ukáže, že se zde najdou odběratelé, může se v Londýně organizovat pravidelná agentura, jíž by se dřívější čísla pro doplnění mohla poslat jednou provždy v balíku. Domluvím se o tom s londýnskými přáteli a uvidíme, co se dá dělat.

Ve Francii to jde výtečně. „Patrie" včera večer ohlásila, že dnes bude v „Moniteur" oznámeno zřízení ministerstva policie pro de Maupase.[591] De Morny, který spolu s Fouldem a několika jinými hájí v kabinetu materiální zájmy buržoazie (nikoli její účast na politické moci), poletí, a bude zahájeno panství ryzích dobrodruhů Maupase, Persignyho a spol. Pak započne císařský opravdový socialismus; prvním socialistickým opatřením bude konfiskace jmění Ludvíka Filipa, protože akt, jímž tehdy, 6. srpna 1830, odevzdal svůj majetek svým dětem, místo aby jej podle starého zvyku daroval státu, je neplatný. Také Aumaleův dědický podíl na condéovských statcích bude prý zabaven. Příští sobotní parník může už přivést tuto zprávu, půjde-li věc dost rychle. V jižních departementech se pořád ještě pořádají štvanice na vzbouřence jako na divou zvěř.[592]

Zprávy o událostech ve Francii se teď dají čerpat jedině

z anglického tisku a tu a tam z augsburské „Allgemeine Zeitung". Nejlepší zprávy o Francii najdeš v londýnských „*Daily News*", a proto Ti tento list zvlášť doporučuji. „Tribune" je bere, a také jinak je jistě seženeš, protože odebírat je by šlo příliš do peněz. V obchodní čtvrti City je jistě snadno seženeš v kavárnách.

Dronke Tě možná brzy navštíví; slyším, že všechno, co musí pryč ze Švýcarska, vypravují přes Francii jen do Ameriky, nikoli do Anglie. A Dronke teď bude muset pryč; protože o něm vůbec nic neslyšíme, zdá se, že se asi ukryl.

Velmi dobrý chlapík je bývalý bádenský dělostřelec a sládek Gnam, který odplul s Heinzenem touž lodí. Také tam byl studiosus Rothacker z bádenského Oberlandu; chlapec to byl slušný, ale možná se změnil, a kromě toho je nebezpečný pro své veršotepectví. Malý Schickel z Mohuče, jehož adresu Ti může dát Cluss (kdesi v Alleghanech), nebude pro „Revolution" litovat námahy. Prosím, abys ho dal ode mne co nejsrdečněji pozdravovat, což může vyřídit Cluss.

K poznámkám o vyhlídkách invaze do Anglie[593] ještě tyto dodatky, které Ti budou jasné:

1. Každý výsadek západně od Portsmouthu riskuje, že bude zatlačen do kouta poloostrova Cornwallu — je tedy neproveditelný.

2. Každý výsadek příliš na sever od Doveru nebo v přílišné blízkosti Doveru riskuje, že ho stihne totéž mezi Temží a mořem.

3. Londýn a Woolwich — první operační cíle. Musely by se vyčlenit síly proti Portsmouthu a Sheernessu (Chathamu). Silnou posádku v Londýně, silné hlídky mezi pobřežím a Londýnem. Ze 150 000 mužů výsadkového vojska by se na to spotřebovalo 60 000 (a ještě by to nestačilo). S *90 000 muži* by se tedy mohlo jít dopředu.

4. Birmingham druhý operační cíl (protože tu jsou zbrojovky). Musela by se zajistit oblast jižně od Bristolského zálivu a od Washu, tedy linie od Glosteru* po Lynn-Regis**; k tomu silný nápor na Birmingham. I kdyby protivníkova armáda byla sebeslabší a utrpěla sebevíc porážek, domnívám se, že s 90 000

* Zřejmě Gloucester.
** King's Lynn.

muži vojska, které by bylo k dispozici, je to neproveditelné. Ale i za předpokladu, že se to podaří, nezíská se tím ještě hajitelná obranná pozice, zejména uvede-li se do pohybu anglická námořní moc. Linie je příliš dlouhá a příliš slabá. Takže se musí zase vpřed.

5. Manchester třetí operační cíl; muselo by se zajistit celé území jižně od Mersey (nebo Ribble) a Aire (Humber), a tato linie by se musela udržet. Je kratší a dá se snáze uhájit, ale také síly by byly detašováním opět velmi oslabeny. Protože obraně zbývá dost prostoru a prostředků, aby se reorganizovala, musí se tedy buď dopředu, nebo brzy zase zpátky.

6. První hajitelná linie na zcela úzkém anglickém severu; buď Tees, nebo ještě lépe Tyne (linie římské zdi Piktů[594]) od Carlisle po Newcastle. Ale pak zůstávají zemědělské, průmyslové a obchodní zdroje skotské nížiny stále ještě v rukou obrany.

7. Dobytí *vlastní Anglie* možno pokládat, *dokonce i jen předběžně*, za dokončené teprve tehdy, jsou-li dobyty Glasgow a Edinburgh, obránci zahnáni do hornatin a obsazena výtečná, krátká, silná linie, s hojnými železnicemi v týlu, mezi Clyde a Firth of Forth.

Po dobytí začíná však teprve potíž, totiž udržet je za situace, kdy je odříznuto spojení s Francií, a toto odříznutí je *jisté*.

Kolik mužů je za těchto okolností zapotřebí, aby byla celá země od Doveru až po Clyde dobyta, zajištěna a aby byla na Clyde vytvořena úctyhodná fronta?

Myslím, že 400 000 by nebylo nijak mnoho.

Tyto úvahy zabíhají pro noviny* příliš do podrobností, předkládám Ti je jako odborníkovi. Podívej se na mapu Anglie a řekni mi, co o tom soudíš. Je to právě ta stránka otázky, kterou Angličané naprosto opomíjejí.

Dopisy jdou na poštu. Končím. Pozdravuj pěkně svou paní.

Tvůj *B. E.*

Manchester 23. ledna 52

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Die Revolution".

6

Marx Ferdinandu Freiligrathovi

do Londýna[595]

[Londýn] 26. ledna 1852
28, Dean Street, Soho

Milý Freiligrathe!

Strofa, kterou mi posíláš k nahlédnutí, je velmi pěkná a vyjadřuje umělecky corpus delicti, ale myslím, že narušuje celkový dojem.[596] Předně, *je* Kinkel „německý básník"? Já a spousta jiných rozumných lidí si o tom dovolujeme skromně pochybovat. A pak: nestírá se důležitý protiklad mezi „německým básníkem" a „komerčním" babylónem, jestliže se zase přechází na protiklad mezi „svobodným" a „servilním" básníkem? Tím spíše, že v samém „Andersenovi" je už dokonale vykreslen poměr nadutého *literáta* ke světu, který stojí proti „básníkovi". A protože není myslím nijak vnitřně nezbytné, aby se na tomto místě objevil Kinkel, dala by sloka jen příležitost protivníkům, aby ji označili za projev osobní nevraživosti nebo rivality. Ale protože strofa je velmi zdařilá a neměla by přijít nazmar, najdeš už — uznáš-li jinak můj názor za správný — jistě příležitost, jak ji uplatnit v jiné souvislosti, v některém z příštích básnických dopisů. Neboť kresba je to znamenitá.

Protože Engels a Weerth ještě nevrátili opis Tvé prvé básně[103], kterou jsem jim poslal, mohl jsem včera počastovat rudého Wolffa jen několika reminiscencemi, tím, co mi utkvělo v paměti, ale i to zcela stačilo, aby upadl do obvyklého sklerotického záchvatu nadšení.

Pokud jde o našeho přítele Ebnera[597], dopisy od Piepera arci dostal. Nejlepší důkaz: Pieper má jeho odpověď. Nadto mu v posledních dnech napsal opět obšírný dopis a mé mlčení omluvil churavostí.

Dostal jsem psaní od Bermbacha, asi tak 30 řádek. Ptá se mne, proč o mně tak dlouho nic neslyšel? Odpověď je velmi prostá. Posílám mu do Kolína celé tiskové půlarchy, a oplátkou dostávám, a to po velmi dlouhé době, několik řádků, v nichž se nikdy nenajde odpověď na mé otázky. Například o zdravotním stavu Danielsově apod. nikdy ani slovo. Dostaneš ten dopis, jakmile se mi vrátí z Manchesteru. Engels ho prý použije k článkům pro anglické listy. V tom hadru je důležité jedině toto: Vzhledem k tomu, všimni si toho dobře, „že se neukazuje žádná objektivní skutková podstata, že se tedy žaloba nemá oč opřít", obžalovací senát se usnáší, aby vyšetřování začalo *znovu*.[598] Tedy nejprve musíš sedět 9 měsíců pro nějakou pitomou presumpci. Pak se ukáže, že není žádný legální důvod k tomu, abys seděl. Závěr: Musíš sedět i nadále, dokud vyšetřující soudce nebude s to opatřit žalobu „objektivní skutkovou podstatou", a jestliže se „objektivní skutková podstata" nenajde, můžeš ve vězení shnít.

Taková hanebná zbabělost je neuvěřitelná. Hlavní vina padá na hlavu bídáckého „tisku", který k tomu neřekne ani půl slova. Několik článků v „Kölnische Zeitung", v „National-Zeitung", v „Breslauer Zeitung" — a kolínský obžalovací senát by něco takového nikdy neriskoval. Ale ti demokratičtí a liberální psi jásají nad tím, že byli takto odklizeni jejich komunističtí odpůrci. Copak jsme se nezastávali Temmů a všemožné demokratické sebranky, kdykoli se dostali do konfliktu s policií a soudy?[599] Kinkel, kterého Becker upekl a Bürgers uchránil,* se o nich v „Litographische Korrespondenz", kterou krmí z amerických peněz, z vděčnosti ani jednou nezmíní. Mrchy jedny!

Kdybych znal v Kolíně adresu některého spolehlivého občana, napsal bych paní Danielsové a pokusil bych se ji trochu uklidnit pokud jde o politické poměry. Z toho, co mi sdělil Pieper, vysvítá,

* V originále slovní hříčka se jmény Becker a Bürgers: den Becker gebacken und Bürgers geborgen hat.

že „bodří občané" využijí každého kontrarevolučního pokroku, aby ji poděsili a pozlobili.

Přikládám lístek od miss Jenny masteru Wolfgangovi*.

Srdečně Tě zdravím.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* od Marxovy dcery Freiligrathovu synovi.

7

Marx Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku

[Londýn] 30. ledna 1852
28, Dean Street, Soho

Milý Weydemeyere!

V příloze Ti posílám:

1. Pokračování svého článku.*

2. Eccariovu stať[600], v níž si musíš sám opravit gramatické chyby, dát do pořádku interpunkci apod., protože přinesl věc příliš pozdě, takže jsem to už nestačil dodělat.

3. Lupusův překlad zajímavého článku z „Times", Lupus však nechce být jmenován, protože jde jen o překlad.

Jak to vypadá v Americe s německými knihkupci? Nemohl bych tam, protože v Německu věc selhává, najít nakladatele pro svou Ekonomii[56]?

Salut.

Tvůj
K. Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta", kapitola III.

8

Engels Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku

Milý Weydemeyere!

Minulým sobotním parníkem (myslím, že to byla „Evropa"), jsem Ti poslal článek spolu s dopisem*. Přikládám ještě několik řádek.** Slíbená čísla „Revolution" se tady pořád ještě neukázala, ačkoli podle Tvého posledního dopisu z 5. ledna by měla přijít skoro jistě nejbližším parníkem, a od té doby sem dorazily 3 liverpoolské parníky a 1 southamptonský se zprávami z New Yorku až do 17. ledna. Doufám, že se Ti nepostavily do cesty žádné překážky, pro něž by noviny nevyšly. Rozhodně čekám, že příštím parníkem „Cambria" (z Bostonu 21. ledna), který tu bude v pondělí 2. února, dostanu od Tebe zprávu.

Moje předpovědi o konfiskaci majetku Ludvíka Filipa a o ministerstvu Persignyho*** se potvrdily rychleji, než se dalo tušit; zpráva o tom přišla jistě do New Yorku, je-li služba jen trochu pořádně organizována, s liverpoolskými novinami zároveň s mým dopisem; sotva jsem totiž dal svůj dopis na poštu, už tu o tom také byla telegrafická depeše. Tím lépe. Vyvíjí se to znamenitě a půjde to ještě lépe.

Weerth je opět na cestách, jede do Holandska, Francie, Švýcarska atd., a v této chvíli bude asi v Londýně. Psal jsem Marxovi, ať na něj ještě trochu došlápne, aby Ti poslal několik věcí†, ale

* „Anglie — I" (viz tento svazek, str. 535—538).
** „Anglie — II".
*** Viz tento svazek, str. 536.
† Viz tento svazek, str. 19.

asi k tomu stěží najde klidnou chvilku. Obchází-li člověk celý den holandské židy a nabízí jim vlněnou a lněnou přízi, pak se večer v hotelu stěží odhodlá k takovému psaní. Ale dá-li se z něho něco vytlouci, Marx to určitě vytluče.

Náhlé ticho, které nastalo po novém francouzském obratu v emigrantské žvanírně, je vskutku komické. O celém podfuku už neslyším ani slovo.

Kolínští vězni[8] jsou v ošklivé situaci. Protože proti nim absolutně nic není, proto je obžalovací senát ani nepropustil, ani nepostavil před porotu, nýbrž — odkázal věc prvnímu vyšetřujícímu soudci k novému vyšetření! To znamená, že nepřestanou provizorně bručet, bez knih, bez dopisů, bez spojení mezi sebou i s vnějším světem, dokud nebude hotov nový státní soudní dvůr. Právě se pokoušíme denuncovat tuto hanebnost v anglickém buržoazním tisku.*

Mnoho pozdravů.

Tvůj
B. E.

[Manchester] v pátek 30. ledna 52

[Na rubu]

Liverpoolským parníkem *panu J. Weydemeyerovi*, 7 Chambers' Street, New York (City)

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 22—29.

9

Marx Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku

[Londýn] 13. února 1852
18, Dean Street, Soho

Milý Weydemeyere!

V příloze Ti posílám pokračování svého článku.* Věc se mi rozrůstá pod rukama, dostaneš o tom ještě 2 články. Kromě toho Ti příští poštou pošlu něco o signoru Mazzinin. Teď je však nejvyšší čas, aby už brzy přišly výtisky Tvých novin**. Jak víš, člověk musí noviny vidět, aby pro ně psal, a uvidí-li moji spolupracovníci své věci vytištěny, povzbudí to jejich horlivost.

Teď několik poznámek o situaci našich uvězněných přátel v Kolíně, z nichž musíš udělat článek.[601]

Ti lidé sedí teď skoro 10 měsíců.

V listopadu prošla věc radní komorou a bylo rozhodnuto odkázat ji před porotu. Pak přišla věc před obžalovací senát. Ten vynesl před vánocemi nález, v jehož důvodové části se praví: „Vzhledem k tomu, že tu není žádná skutková podstata a že tedy není ani dán podklad, o který by se mohla opírat žaloba" — (protože se však při tom, jaký význam přikládá věci vláda, bojíme o svá místa, zastavíme-li stíhání těchto lidí) — „z tohoto důvodu odkazujeme věc k přešetření různých bodů zpět prvnímu soudci." Vláda je přesvědčena, že před porotním soudem hanebně propadne, a to je také hlavní důvod tohoto průtahu. Doufá, že mezitím bude zřízen hrdelní soud pro velezrady, nebo že alespoň, a k tomu už existuje

* „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta", kapitola IV.
** „Die Revolution".

návrh v první pruské komoře, budou porotám odňaty všechny politické zločiny. Naši přátelé sedí v celách, odříznuti od sebe i od světa, nesmějí přijímat ani dopisy, ani návštěvy, a nedostanou dokonce ani knihy, což se ani sprostým zločincům v Prusku nikdy neodpírá.

Hanebný nález obžalovacího senátu by nebyl býval možný, kdyby se toho byl aspoň trochu ujal tisk. Ale liberální listy jako „Kölnische" mlčely ze zbabělosti a „demokratické" (také „Lithographierte Correspondenz", kterou Kinkel tiskne za americké peníze) z nenávisti vůči komunistům, ze strachu, že ztratí na svém vlastním významu, z rivality k „novým" mučedníkům. Tak se ti psi odvděčují „Neue Rheinische Zeitung", která tu demokratickou holotu v jejím konfliktu s vládou (například Temma atd.) ustavičně hájila.[599] Tak se pan Kinkel odvděčuje „Westdeutsche Zeitung", v níž jej Becker upekl a Bürgers uchránil.* Mrchy jedny! Je třeba proti nim bojovat na život a na smrt.

Pozdrav od rodiny rodině.

Tvůj
K. Marx

[Dovětek Jenny Marxové][602]

My všichni, milý pane Weydemeyere, dychtivě čekáme na nějakou zprávu od Vás, ale bohužel přijíždí jedna loď za druhou, a o Vás, Vaší milé paní, Vašich dětech, Vašem listě atd. atd. ani řádka. Doufám, že jste všechen sukurs z Londýna také šťastně dostal. Můj muž uvalil teď pro Vás kontribuci skoro na všechna komunistická pera, která jsou k dispozici (obrátil se i do Německa), a některé z jejich prací, tak například Freiligrathova báseň[103], jistě přispějí k rozšíření Vašeho listu. Můžete-li nějak zařídit tištění brožur, pak Vás velice prosím, abyste o tom přemýšlel. Jsme tu v dokonalé bryndě, protože v Evropě je pro nás všechna naděje marná. Můj muž má za to, že jeho články o Francii**, k nimž přibudou ještě dva, jsou teď svrchovaně aktuální a že by to tudíž byla nejlepší látka pro malou brožuru, už jako pokračování jeho článků v „Revue"***. Kdyby se některý knihkupec spojil z New Yorku s Německem, mohlo by se tam počítat s ne zrovna malým odbytem. Rozhodně je ta věc psána

* Viz též tento svazek, str. 540.
** „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta".
*** „Třídní boje ve Francii 1848–1850".

spíš pro Evropu než pro Ameriku. Ale to pochopitelně přenecháváme Vašemu vlastnímu uvážení. Můj muž Vás ještě prosí, popožeňte trochu Danu, aby nám zde v Londýně udal některý bankovní dům, kde bychom mohli v nejkratších lhůtách inkasovat honorář. Odtud nemohl Karel naléhavost věci a naše poměry tak vylíčit, neboť Dana nás znal v Kolíně za jiné situace, a takový blahobytný Američan nemůže tušit, jak zde visí všechno na vlásku a jak půl libry v pravý čas může často zažehnat nejstrašnější situaci. Snad se Vám někdy k tomu naskytne osobně příležitost. Nejsrdečnější pozdravy a Vaší paní srdečná přání všeho dobrého

od *Jenny Marxové*

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Dopis K. Marxe podle rukopisu,
dopis J. Marxové podle opisu
napsaného neznámou rukou
Přeloženo z němčiny

10

Engels Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku

Milý Weydemeyere,

k svému největšímu údivu vyrozumívám z Tvého dopisu ze 6. února poslaného parníkem „Arctic", že Ti nedošel žádný z mých dopisů. Poslal jsem Ti 4, ne-li 5 článků o Anglii[10] a přestal jsem teprve před 14 dny, protože ses vůbec neozval: poslední můj článek byl vypraven parníkem, který vyplul z Liverpoolu v sobotu 31. ledna, a zabýval se zákonem o reformě, který chystá maličký Russell.* První dva dopisy jsem adresoval: Mr. J. Weydemeyer, Deutsche Vereinsbuchhandlung, William Street, New York; poslední: Mr. J. W., 7 Chambers' Street, New York (City). Protože se věc musí vyšetřit, posílám Ti tyto řádky přes Marxe, jehož dopisy Ti, jak se zdá, docházejí, a prosím Tě, 1. abys zašel na uvedené místo a podíval se, zda tam dopisy byly doručeny; 2. jestliže ne, abys zašel na newyorský městský poštovní úřad a poptal se tam po nich. Kdyby se nenašly, sděl mi to prvním liverpoolským parníkem a já se poohlédnu, jaké další kroky by se daly ještě podniknout. Mohu to tady dostat snadno do novin, kdyby mi zdejší poštmistr nedal uspokojivou odpověď. Řadu dopisů jsem sám donesl na poštu, jiné šly s obchodními dopisy, a to dokazuje, že byly správně vypraveny, protože všechny naše obchodní dopisy došly. Prosím Tě, abys to udělal hned, protože jinak by bylo zbytečné, abych Ti, až začne „Revolution" znovu vycházet, posílal další články.

Pošli nám článek L. Simona v „Tribune"** — výstřižek —

* „Anglie — II".
** Viz též tento svazek, str. 38–41.

s udáním data toho čísla — nebo pod páskou celé číslo, něco takového je vždycky dobré si přečíst.

Má adresa zůstává táž.

Tvůj
B. E.

Manchester 19. února 52

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

11

Marx Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku

[Londýn] 20. února 1852

Milý Weydemeyere!

Tento týden Ti nemohu nic poslat, a to z toho prostého důvodu, že jsem už přes týden pronásledován takovým peněžním srabem, že nemohu ani pokračovat ve studiu v knihovně, natož pak psát články.

Myslím však, že v úterý (24.) a v pátek (27.) Ti budu moci poslat čís. 5 a 6 svého článku*, která jej uzavírají.

18. února jsem dostal Tvůj dopis s Clussovým dovětkem. Stihly Tě dvě zvláštní nepříznivé okolnosti: 1. nezaměstnanost v New Yorku; 2. běsnící západní větry, které lodě plující z Londýna do Ameriky zahnaly jiným směrem. Neboť s výjimkou prvních dnů Ti byly z Anglie zasílány příspěvky tak *pravidelně* (ode mne, Engelse, Freiligratha, Eccaria atd.), jak si jen nějaké noviny mohou přát. Zde naopak lidé ochabli, protože z Ameriky nepřicházela ani zprávička, zato ovšem bezpočet lodí. Nepokládal jsem za dobré informovat jiné, kromě Engelse a Lupuse, o dočasném zastavení Tvého listu**. Byli by pak ještě liknavější.

Ostatně chceš-li odtud dostávat pravidelně příspěvky, musíš splnit následující podmínky:

1. *Každý* týden napsat a oznámit data dopisů, které Ti od nás došly.

2. Starat se, abychom byli dobře obeznámeni s tamějším neřádstvem, posílat sem pravidelně příslušné papíry atd., novinové výstřižky atp.

* „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta".
** „Die Revolution".

Sám víš, mon cher*, jak je těžké psát do nějakého listu, který vychází na druhé straně oceánu, když neznáš publikum atd. Splníš-li však uvedené podmínky, ručím Ti za to, že potřebné příspěvky dostaneš. Stojím za všemi s bičem v ruce a popoženu je už k práci. Také z Německa mi byly přislíbeny příspěvky a spolupráce s Tebou. Kdybych jen věděl, že list pořád vychází, měl bych pro Tebe *zdarma každotýdenního spolupracovníka v Paříži*. Napiši mu, je to jeden z mých nejlepších a nejrozumnějších přátel**. Zlé je jen to, že nikdo nepracuje rád pour le roi de Prusse***, a denní zprávy ztrácejí zcela svou cenu, nejsou-li otištěny hned, jak přijdou. Protože tedy nemůžeš platit, musíme tím víc přesvědčovat lidi, že dělají *skutečnou* stranickou práci a že jejich příspěvky neputují do šuplíku.

Zdá se mi, že děláš chybu, když si dáváš své dopisy doručovat, místo abys, jako to musejí dělat všechny noviny, oznámil na poště, že si je budeš při příjezdu lodí pravidelně vyzvedávat. Pak se lze snáze vyhnout nedopatřením a zabránit zašantročení.

À propos. Hirschovo oznámení neotiskuj, jestliže se tak už nestalo.[584]

Teď odtud přichází do New Yorku spousta lumpů (mimo jiné krejčí Lehmann a krejčí Joseph Meyer). Někteří se na Tebe obrátí mým jménem. Nespoléhej však na nikoho, kdo si ode mne nepřinese několik řádků *písemně*. K tomu, abys je vyzpovídal o Willichovi atd., mohou ti chlapíci dobře posloužit. Lehmann a Meyer jsou fanatikové Ježíše Willicha.

Pokud jde o Danu, je to od něho pitomost, že otiskl Simonův článek.† Kdyby mi to dovolila kapsa, vypověděl bych mu okamžitě všechny další příspěvky. Ať si připustí útoky na mne a Engelse, ale ne od takového školáckého packala. Je to od něho nechutné, že dovolí, aby Agitace a Emigrace[38], tyto dvě fikce, které existují jen na novinovém papíře, byly prezentovány americkým čtenářům jako historické reality, a to bezduchým klukem, který oktrojoval Německu pruského císaře, Březnové spolky[33] a říšského regenta

* můj milý.
** Pravděpodobně jde o Zerffiho.
*** pro krále pruského, zdarma, nadarmo.
† Viz tento svazek, str. 38, 40.

Vogta[39], a teď by spolu se svými propadnuvšími kumpány znovu rád oktrojoval národu *sebe*, s parlamentem a poněkud modifikovanou říšskou ústavou. Není nic směšnějšího, než když tento darebák pronáší z alpských výšin státnická slova. Byl bych čekal od Dany víc taktu. Ludvig Simon — *z* Trevíru! Kdypak se asi ten ptáček rozloučí s parlamentním šlechtickým titulem?

Zde v Londýně pochopíš, že jsou ti chlapi v úplném rozkladu. Jediné, co je ještě drží trochu pohromadě, je čáka na *vykupitelský* peníz od Gottfrieda Krista Kinkela. Na druhé straně ten idiot Ruge spolu s Rongem a dvěma nebo třemi dalšími osly, kteří své shnilé zápecnictví přikrývají názvem „Agitace", zrovna jako kdyby se stojatý močál pokřtil na „otevřené moře".

Evropa se teď pochopitelně stará o jiné věci než o tyto nicotnosti. Sám Ledru-Rollin zde po 2. prosinci[5] a po příchodu nových revolučních živlů do Francie splaskl jako prázdný balón. Mazzini pronáší ultrareakční řeči, z nichž jednu příště pro Tebe rozeberu.

Co se týče „Notes to the People" Ernesta Jonese, v nichž najdeš všechno, co se dnes odehrává v anglickém proletariátu, pošlu Ti je, jakmile mi to má kapsa dovolí. Musím zaplatit pokaždé 8 šilinků, když posílám do Ameriky nějaký balík.

Pozdravuj ode mne co nejsrdečněji Clusse. Netrpělivě čekáme na jeho dopisy. Proč jsi nám neposlal jeho prohlášení[78]? Já se ženou, Freiligrath a jeho paní, Lupus, my všichni srdečně pozdravujeme Tvou ženu; vyřiď jí, že na ni myslíme s živou účastí. Doufáme, že nový světoobčan v novém světě přijde na svět s veselou.

Adé

Tvůj
K. Mrax

Neuspěješ-li s novinami, nemohl bys vydávat mou brožuru* po arších nebo pokud možno vždy v oddílech, tak jak jsem Ti je poslal? Jinak to trvá příliš dlouho.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta".

12

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Düsseldorfu

23. února 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Lassalle!

Moc rád bych věděl, zda Ti můj druhý dopis[603] zase nedošel. Vím, jak naprosto přesně odpovídáš, a jestliže se tedy zpráva od Tebe opozdila, musím to přičítat nějaké náhodě.

Od té doby, co jsem Ti naposledy psal, se mé zdravotní poměry opět zlepšily, ačkoliv mě ještě silně bolí oči. Sociální se naopak zhoršily. Dostal jsem definitivní zamítavou odpověď knihkupce na mou Ekonomii[56]; můj protiproudhonovský rukopis, který se už celý rok potlouká po Německu, nezakotvil rovněž v žádném přístavu[604]; finanční krize dosáhla konečně takové výše, že ji můžeš srovnávat jen s obchodní krizí, kterou teď pociťují v New Yorku a Londýně. Bohužel na rozdíl od pánů obchodníků si nemohu vypomoci bankrotem. Pan Bonaparte byl v podobné situaci, když riskoval svůj coup d'état[5].

Pokud jde o tohoto pana Bonaparta, udělám myslím nejlépe, když Tě seznámím s výňatky z dopisu, který mi napsal pařížský přítel* — přítel, který je velice skeptický a nemá zrovna nejlepší mínění o lidu. Tak poslouchej:

„Vcelku nastala v náladě pařížské veřejnosti znatelná změna,

* Reinhardt.

a i když je to pořád ještě pouhá rezignace, je přece jen opravdovější, pochmurnější a daleko všeobecnější. U středních a nižších tříd je tomu tak hlavně proto, že obchod, a tedy i práce ne a ne se rozhýbat, přestože to zpočátku vypadalo dobře, a ony přece obětovaly naději na jejich zlepšení všechny ostatní zřetele. Přitom si většina méně vyspělých dělníků, kteří tak těžko chápou, začala v důsledku Napoleonových výnosů ponenáhlu uvědomovat, že presidentovi vůbec nejde o zachování republiky — a oni přece vkládají do republiky mnohem víc nadějí než do monarchií, s nimiž mají dlouhé a trpké zkušenosti; a u vlastníků si Napoleon velice uškodil konfiskací orleánských statků, která znamená buď jak buď hrozivý oficiální příklad. Lidé jako Fould, de Morny a Dupin se dokonce, samozřejmě z osobního zájmu, k tomuto opatření nepřipojili, a protože jejich dřívější vykutálené kousky jsou v širší nebo užší veřejnosti známé, bylo to tím víc nápadné. O Dupinovi, předsedovi rozehnaného Národního shromáždění, jsme se totiž jako o jeho nejnovějším podařeném tahu dověděli, že ráno 2. prosince zadržel v dohodě s Bonapartem dopis pařížského arcibiskupa, v němž arcibiskup nabídl poslancům, aby se shromáždili v chrámu Matky Boží, kde by se on sám postavil k portálu a chránil je jako představitele svrchovanosti lidu před vojáky uzurpace; celá věc by se pak možná vyvinula docela jinak, a to tím spíše, že se zároveň sešel i mimořádný vrchní soud a začal již protestovat proti státnímu převratu. —

O ministrovi de Mornym, odstoupivším s Dupinem, se vědělo, že podvedl manžela své milenky, hraběnky Lehonové, což zavdalo ženě Émila de Girardina podnět k výroku, že už tu zajisté byly vlády mužů, kterým vládly jejich ženy, ale zatím ještě nikdy vláda mužů vydržovaných. Teď však patří tato hraběnka Lehonová ve svém salóně k největším protibonapartovským křiklounům, a od ní pochází známý vtip, který pronesla u příležitosti konfiskace orleánských statků: C'est le premier vol de l'aigle.[605] Émile de Girardin dostal kvůli poznámce své paní vyhazov. Podobné příčině se přičítá i vyhnání Rémusata. Ten prý totiž přišel jednoho rána na ministerstvo vnitra, kam Morny dosadil mladého Lehona jako šéfa kanceláře, a když Lehon uviděl před sebou Rémusata

a nadutě si na něj vyjel, jakže se jmenuje, odpověděl mu Rémusat: Monsieur, v mé rodině máme jméno po otci, a proto se jmenuji de Rémusat. Zhruba ve stejné době zažil prý mladý Lehon ještě jeden výstup v Hamu. Když zde totiž oznamoval generálovi Le Flô oficiální zprávu o tom, že je vypovězen, vyhodil ho Le Flô ze dveří a doprovodil to výkřikem: Jakže, ničemo, právě vy se mi opovažujete oznámit, že jdu do vyhnanství? Lze si snadno představit, jakou autoritu má asi za těchto okolností nová vláda i u nejomezenějších honnêtes gens*. Jedna dáma, Napoleonova svěřenka — osobně ji znám — která ho důvěrně znala už od dětství, přerušila s ním po 2. prosinci veškeré styky s tím, že on a jeho společníci jsou vláda zlodějů a vrahů. — Vlastní peněžní aristokrati stojí sice pořád ještě za Napoleonem, protože ho pokládají v dané chvíli za jedině možné ztělesnění autority a za poslední záštitu stávající společnosti, ale Napoleonova opatření velmi otřásla jejich důvěrou, že by se jeho režim mohl natrvalo udržet, takže zakrátko začali zase pevněji držet peníze ve svých rukou, jak o tom svědčí stagnující burza a ochromený rozvoj obchodu. Tak tedy lpí na presidentovi vlastně jen ti, kteří od něho očekávají uspokojení svých nejneurvalejších zájmů, ovšem vedle kléru, jejž obdařuje svou přízní, a vedle armády, ale i v té vyvolalo sesazení mnoha orleanistických důstojníků lecjakou nespokojenost a vplížil se sem pocit nepevnosti a kolísání, což ji neobyčejně oslabuje. I sám president je prý vskrytu velmi neklidný a trudnomyslný. Opravdu, za těchto rozháraných poměrů stačí jen odstranit jeho žalostnou osobu, a všechno bude bez námahy znovu uvrženo do zmatku. Sotva by se někdo pokusil o odpor. V tomto směru je památný výrok zkušeného Guizota, který hned při první zprávě o zdařilém převratu prohlásil: To je naprostý a definitivní triumf socialismu!

Když si to Bonaparte předtím i potom pokazil bez výjimky u všech stran, hledá protiváhu v těch či oněch populárních opatřeních, velké rozšíření veřejných prací, slibovaná všeobecná amnestie pro účastníky 2. prosince atd., a brzy se zase pokusí o něco podobného tím či oním opatřením ve prospěch té či oné třídy, všechno

* slušných lidí.

bez ladu a skladu. A co je hlavní, masy už znovu nezíská, protože jim nemůže dát chleba, tj. žádný živý zdroj práce, a dokonce jim vzal jejich oblíbenou hračku, nevinnou útěchu stromů svobody a veřejných republikánských nápisů, a ani ve vinárnách a v kavárnách si už nemohou od plic popovídat, protože mluvit o politice je tam přísně zakázáno. Pokojní měšťáci se zlobí, že přišli o svého koníčka, o národní gardu... Také slavnosti aristokratů, státní plesy, se jim zajídají a nechodí tam, takže na poslední skvostný ples v Tuilleriích přišly kromě cizinců a dvou tří pařížských výjimek jen pochybné dámy. Velké výdaje na všech stranách znepokojují starostlivé měšťáky i pro budoucnost, až bude vyčerpána orleánská úhrada. — A zejména zničení tisku uráží všechny jen trochu myslící lidi. — Potom také organizace znovuvzkříšeného ministerstva policie a s ní spojený systém donašečů budí ve všech departementech zlou krev. Pařížské salóny jsou zase plny vznešených špehounů, o nichž by to nikdo neřekl, docela jako za císařství. — Mezi tím velké šejdířství na burze ze strany těch, kdo svévolně tak či onak disponují udělováním železničních atd. koncesí nebo jejich odnětím, o nichž jen oni vědí, co bylo rozhodnuto, a den před tím na to spekulují na burze. Myslelo se, že přímý, bezprostředně rozhodující vliv na presidenta vykonává tajné jezuitské kolegium v čele s Montalembertem, který byl s presidentem stále ve velmi důvěrných stycích; ale pokud jde o Montalemberta, záhy se ukázalo, že Bonaparte sice napřed použil jeho rady, ale pak jej zčistajasna odkopl a už jej nepřijal, takže jsou od té doby nejzarputilejšími nepřáteli a Montalembert, sám o nic menší mizera, použil orleánského dekretu jen jako záminky, aby se oficiálně se ctí poděkoval. Teď se mluví už jen o dobyvačných choutkách Bonapartových. Ty mu dokonale zlomí vaz!"

Tolik můj přítel.

Odtud to nejdůležitější, že totiž na místo whigů přišli do kabinetu toryové, v čele s hrabětem Derbym (lord Stanley). Tato událost je znamenitá. V Anglii jde hnutí kupředu jen za toryů. Whigové na všech stranách prostředkují a všechno konejší. K tomu čím dál víc dotírají krize v obchodě, jejíž první příznaky už bijí na všech stranách do očí. Jde to kupředu. Jen když se podaří

přestát jakžtakž tuto přechodnou epochu. Blíží se poštovní hodina. Končím.

Salut.

K. Marx

Poprvé otištěno v knize
F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart—Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

13

Engels Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku

Manchester 27. února 1852

Milý Weydemeyere,

jsem rád, že Ti konečně došly některé mé dopisy, takže naší korespondenci nestojí teď už nic v cestě.[606] První dva jsem adresoval: J. W., Deutsche Vereinsbuchhandlung, William Street, New York. „Revoluce" a „Demokrati" šťastně došli a dnes jdou dál do Londýna. Pan Heinzen bude mít z Tvé repliky[49] radost, dals mu pěkně co proto. Pošli další zásilky tiskovin stejným způsobem, na obou koncích otevřené, porto je nepatrné.

Z mých článků[10] můžeš zařadit do případného sborníku *nanejvýš* článek o invazi*, ostatní nejsou k ničemu a jsou už událostmi překonány.

Co se týče kolegy Standaua, tento chlapík je starý konspirátor a patří zcela do té kategorie, kterou jsme v „Revue" vypodobnili v kritice Chenuho** — je velmi užitečný v určitých sférách, velmi snadno začne lajdačit, nelze se na něj vždycky spolehnout a je tak trochu chvastoun. Ostatně ho ode mne pozdravuj. — Schmidt von Löwenberg podniká křížová tažení proti jezuitům v okolí St. Louis a hlavním jeho společníkem je bývalý gauner a Duchâtelův agent, pan Börnstein, pařížské paměti. Co dělá jinak, nevím. Že dr. Maas je stoupenec Marxovy kliky, to je pro mne novinka. Znám ho jen jako někdejšího falckého křiklouna. Redaktor neworleánské

* „Anglie — I".

** K. Marx a B. Engels, „Recenze z ‚Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue'".

„Deutsche Zeitung" Fischer je můj známý a v Kaiserslautern patřil k mé tělesné gardě, ale tento blouznivec od té doby strašlivě zchátral a zkinkelovatěl, a byl-li tam sám Kinkel, pak asi natropil v New Orleansu hodně zla, protože proti němu nikdo nevystoupil.

Pokud jde o otázku války proti Anglii*, zajímá mne zatím hlavně jako vojenský problém, který se člověk snaží objasnit a vyřešit, docela jako nějakou geometrickou úlohu. Nepovažuji však takovou koaliční válku za nemožnou, ačkoli si myslím, že teď, dokud je Derby u vesla, bude jistě odložena. Pánové ze Svaté aliance posuzují dnes své síly právě tak nesprávně jako v rozličných koalicích z let 1792 až 1807. A pokud jde o závislost Ruska na Anglii, pak se 1. nedá čekat, že ji pociťuje car, a za druhé by přerušení obchodu mělo sice za následek značnou stagnaci, nouzi a zkázu výrobků, ale 2—3 roky by se dalo vydržet, stejně jako právě tak dlouhá obchodní krize. Uvaž, že v Rusku neobíhají na venkově mezi rolníky, a těch je naprostá většina, skoro žádné peníze a všechny životní potřeby těchto barbarů mohou být zhotoveny v každé vesnici. Města a aristokracie by ovšem byly postiženy, ale ruská říše spočívá na rolnících a na malých venkovských šlechticích, kteří žijí po selsku. Podnítit na kontinentě nějaké povstání je pro Anglii velmi obtížné; ve Španělsku pomáhal terén, velká rozloha a řídké osídlení země, nedostatek potravin a moře, které obklopuje zemi téměř ze všech stran.[607] Ale Uhry a Polsko jsou vnitrozemské země, a Itálii by s výjimkou ostrovů Angličané a vzbouřenci stěží uhájili proti koaliční přesile. A pak, Anglie není teď schopna a nebude schopna ani za rok po vypuknutí války sebrat takovou armádu, jakou poslala kdysi Wellingtonovi do Španělska. Lodi bez výsadkových jednotek se však nikde nemohou pevně uchytit.

Je to opravdu štěstí, že se k veslu dostali toryové. Nepřetržitá vítězství v obchodní politice a dlouhá prosperita způsobily, že továrníci úplně zmalátněli. O parlamentní reformu, dokonce ani o širší, než je všivý Russellův zákon[608], se nezajímal *vůbec nikdo*. Teď mají ďábla na krku a zachvacuje je už pekelný strach, a to tím spíš, že *každý* z nových ministrů reprezentuje nejkřiklavějším

* Viz tento svazek, str. 537—538.

způsobem kus ochranného cla. Zde se znovu křísí Liga proti obilním zákonům[46]. Parlamentní reforma, rozšíření hlasovacího práva, vyrovnání volebních obvodů a tajné hlasování se teď staly *životními otázkami průmyslové buržoazie*, zatímco dříve zajímaly bezprostředně jen šosáka. Derby musí rozpustit parlament a pravděpodobně to udělá, jakmile budou odhlasovány vojenské články a daně na nový rok. V květnu budeme mít asi nové volby. Protekcionisté získají několik hlasů a vypudí za to několik peelovců[112]. Ale zůstanou v menšině, a kdyby se snad Derby odvážil přijít s přímým návrhem na zavedení ochranných cel, pak bez nejmenší pochyby poletí. Ale snad je natolik chytrý, aby s tím počkal. Rozhodně se to teď v Anglii dost hýbe. S Palmerstonovým propuštěním[609] začal tanec, který po věčných porážkách kabinetu během minulého zasedání musel přijít. Derby představuje druhý akt tohoto dramatu. Rozpuštění bude znamenat třetí. Pokud jde o zahraniční politiku Anglie za Derbyho, bude přirozeně také reakční; ale udá se jen máloco rozhodujícího, snad několik procesů proti uprchlíkům, při nichž vláda propadne, pokusy o prosazení zákonů o cizincích[539], které rovněž propadnou, a možná podpora pokusů o koalici proti Ludvíku Napoleonovi, z níž však také nic nebude. Toryové mají v Anglii strašně svázané ruce, a nepokusí-li se obnovit sidmouthovsko-castlereaghovský násilný režim z let 1815 až 1821, při čemž by si však mohli pekelně popálit prsty, neboť na zákonné půdě a za svobodný obchod se anglický buržoa bije zuřivě — budou se páni konzervativci žalostně blamovat. Derby (dříve, za života svého otce, lord Stanley) je však horká hlava a může snadno sáhnout k extrémním a dokonce i k nezákonným opatřením.

Teď už chybí jen obchodní krize, a od té doby, co je u toho Derby, mám jakési tušení, že brzy přijde. Angličané provedli rychle za sebou opatření ve prospěch svobodného obchodu, za tím pak následovalo otevření holandských kolonií, snížení cel ve Španělsku, Sardinii atd., pokles cen bavlny (od září 1850 na polovinu dřívější hodnoty), a to vše způsobilo, že prosperita trvá déle, než se předtím dalo čekat. Ale situace na indickém a částečně na americkém trhu (do Spojených států bylo předešlý měsíc vyvezeno

mnohem méně manufakturního zboží než loni ve stejnou dobu) nedává moc vyhlídek, že to ještě dlouho potrvá. Kdyby krize, ale to se asi nestane, vypukla už v květnu, začal by tanec. Sotva však dřív než v září nebo v říjnu.

Pozdravuj svou paní.

Tvůj
B. E.

Příště Ti pošlu článek o postavení anglické průmyslové buržoazie a o dějinách obchodu[610] — jsem ještě asi na 14 dní velmi zaneprázdněn.

Poprvé potištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

14

Marx Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku[611]

5. března 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Weywy!

Obávám se, že došlo k nějakému zmatku, protože jsem neporozuměl Tvému poslednímu dopisu a adresoval poslední dvě zásilky takto: „Kancelář ‚Revolution', 7 Chambers' Street, schránka 1817". Zmatek způsobila ta zatracená „schránka 1817", protože jsi mi napsal, abych to připojil ke „staré adrese", ale neřekls, zda jde o první adresu, nebo o druhou. Doufám však, že se to vyřeší, ještě než Ti dojde tento dopis, záleží na tom tím víc, že v dopise z minulého pátku* byla velmi obšírná pátá část mého článku**. Šestou, která zároveň práci uzavírá, jsem nemohl tento týden dokončit.[612] V případě, že by Tvé noviny*** znovu vyšly, nemůže být toto opoždění nijak na překážku, neboť jsi bohatě zásoben materiálem.

Tvůj článek proti Heinzenovi, který mi Engels poslal bohužel příliš pozdě, je velmi dobrý, hrubý a *jemný* zároveň, a takovéto spojení patří k polemice, která je hodna toho jména. Ukázal jsem Tvůj článek Ernestu Jonesovi, a v příloze Ti od něho posílám přípis, který je určen pro tisk.[49] Protože Jones píše velmi nezřetelně, zkratkovitě, a protože si nemyslím, že bys byl už kovaný Angličan, posílám Ti s originálem i opis, který pořídila má žena, a zároveň

* Viz tento svazek, str. 707—708.
** „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta", kapitola V.
*** „Die Revolution".

i německý překlad, neboť musíš otisknout obojí, originál i překlad vedle sebe. K Jonesovu dopisu můžeš připojit ještě tento dodatek: Co se týče *George Juliana Harneye*, což je také jedna z páně Heinzenových autorit, přetiskl ve svém „Red Republican" náš „Komunistický manifest" anglicky s poznámkou, že je to „the most revolutionary document ever given to the world", „nejrevolučnější dokument, jaký se kdy objevil", a ve své „Democratic Review" přeložil moudrost Heinzenem „vyřízenou", tj. mé články o francouzské revoluci* z „Revue der Neuen Rheinischen Zeitung", a v článku o Louis Blancovi odkazuje své čtenáře na tyto články jako na „opravdovou kritiku" francouzského případu.[613] Ostatně v Anglii není třeba dovolávat se jen „krajních". Stane-li se člen parlamentu v Anglii ministrem, musí se dát znovu zvolit. A tak *Disraeli*, nový kancléř pokladu, Lord of the Exchequer, píše svým voličům de dato 1. března:

„We shall endeavour to terminate that *strife of classes* which, of late years, has exercised so pernicious an influence over the welfare of this kingdom." „Budeme usilovat o to, abychom ukončili třídní boj, který měl v posledních letech tak škodlivý vliv na blahobyt tohoto království."

K tomu „Times" z 2. března poznamenávají:

„If anything would ever divide classes in this country beyond reconciliation, and leave no chance of a just and honourable peace, it would be a tax on foreign corn." „Může-li něco natolik rozštěpit třídy v této zemi, že už nebude smíření možné,** pak je to daň na cizí obilí."

A aby si snad nějaký ignorantský „charakterní muž" jako Heinzen nenamlouval, že aristokrati jsou *pro* obilní zákony, kdežto buržoové *proti*, protože první chtějí „*monopol*" a druzí „*svobodu*" — biederman zná jen protiklady v této ideologické formě — stačí připomenout, že v 18. století byli aristokrati v Anglii pro „svobodu" (v obchodě) a buržoové pro „monopol", tedy přesně tak, jak se dnes stavějí k „obilním zákonům" obě tyto třídy v „Prusku".

* „Třídní boje ve Francii, 1848–1850".

** Na tomto místě u Marxe nepřeloženo: a nebude už naděje na spravedlivý a čestný mír...

„Neue Preussische Zeitung" je nejzuřivější zastánce svobodného obchodu.

Nakonec bych na Tvém místě vůbec připomněl pánům demokratům, že by udělali lépe, kdyby se napřed seznámili s buržoasní literaturou samou, než se odváží štěkat na tu, která je jejím protikladem. Pánové by měli například prostudovat historická díla Thierryho, Guizota, Johna Wada atd., aby si udělali jasno o uplynulých „dějinách tříd". Měli by si osvojit abecedu politické ekonomie, než začnou kritizovat kritiku politické ekonomie. Stačí, aby například otevřeli velké dílo Ricardovo, a hned na první stránce najdou slova, jimiž Ricardo začíná svou předmluvu:

„The produce of the earth — all that is derived from its surface by the united application of labour, machinery, and capital, is divided among *three classes* of the community; namely the proprietor of the land, the owner of the stock or capital necessary for its cultivation, and the labourers by whose industry it is cultivated."

„Produkt půdy, všechno, co se z jejího povrchu získává společným vynaložením práce, strojů a kapitálu, se rozděluje mezi *tři třídy* pospolitosti; totiž mezi vlastníky půdy, majitele kapitálu, kterého je zapotřebí k jejímu obdělání, a mezi dělníky, jejichž pílí je půda obdělávána."[614]

Nejskvělejší důkaz, jak je ve Spojených státech buržoazní společnost ještě příliš nezralá, aby se tam třídní boj jevil jako očividný a srozumitelný, poskytuje *C. H. Carey*[615] (z Filadelfie), jediný významný severoamerický ekonom. Napadá *Ricarda*, nejklasičtějšího zastánce* buržoazie a nejstoičtějšího protivníka proletariátu, jako muže, jehož dílo je prý arzenálem pro anarchisty, socialisty, pro všechny nepřátele buržoazního řádu. Nejen jemu, nýbrž i Malthusovi, Millovi, Sayovi, Torrensovi, Wakefieldovi, MacCullochovi, Seniorovi, Whatelymu, R. Jonesovi atd., těmto prvním hvězdám ekonomického chorovodu v Evropě, vytýká, že prý svým důkazem, že ekonomické základy různých tříd musejí mezi nimi vyvolávat nevyhnutelný a stále rostoucí antagonismus,

* Nad slovo: zastánce nadepsal Marx: interpreta.

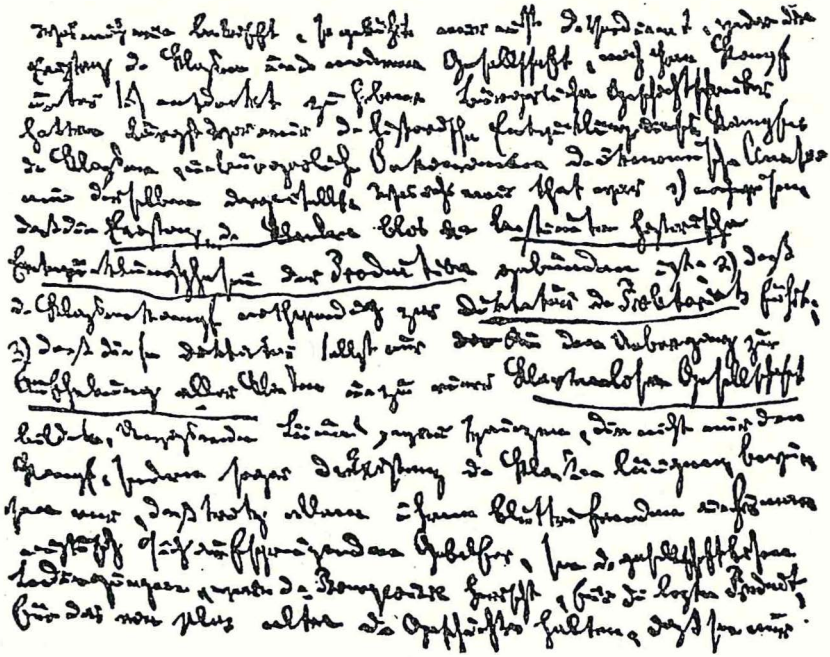

Část třetí strany Marxova dopisu Weydemeyerovi
z 5. března 1852

rozdělují třídy a připravují občanskou válku. Pokouší se je vyvrátit, ale nespojuje, jako ten hlupák Heinzen, existenci tříd s existencí *politických* výsad a *monopolů*, nýbrž se snaží dovodit, že *ekonomické* podmínky — renta (pozemkové vlastnictví), *zisk* (kapitál) a mzda (námezdní práce) — nepodmiňují boj a antagonismus, že jsou to naopak podmínky asociace a harmonie. Dokazuje ovšem jen to, že „nevyvinuté" poměry ve Spojených státech považuje za „normální poměry".

Co se pak mne týče, nepatří mi ani zásluha, že bych objevil existenci tříd v moderní společnosti, ani zásluha, že bych objevil jejich vzájemný boj. Buržoazní dějepisci vylíčili dávno přede mnou, jak se tento boj tříd historicky vyvíjel, a buržoazní ekonomové popsali jejich ekonomickou anatomii. Můj přínos spočívá v tom, že jsem 1. dokázal, že *existence tříd* je spjata pouze s *určitými historickými fázemi vývoje výroby;* 2. že třídní boj vede nutně k *diktatuře proletariátu;* 3. že tato diktatura je sama jen přechodem ke *zrušení všech tříd* a k *beztřídní společnosti*. Nevědomí mamlasi jako Heinzen, kteří popírají nejen třídní boj, nýbrž i samu existenci tříd, jen dokazují, že přes všechen svůj zkrvavený a humanisticky se nadýmající štěkot pokládají společenské podmínky, v nichž vládne buržoazie, za poslední produkt, za non plus ultra dějin, že jsou jen slouhové buržoazie, přičemž toto slouhovství je tím odpornější, čím méně jsou tito mamlasi s to pochopit alespoň velikost a dočasnou nezbytnost tohoto buržoazního panství.

Z předchozích glos si vyber, co uznáš za dobré.[616] Ostatně „centralizaci" si Heinzen vypůjčil od nás místo své „federativní republiky" atd.[617] Až budou názory, které teď šíříme o třídách, už triviální a stanou se „prostému lidskému rozumu" něčím samozřejmým, pak je ten klacek prohlásí s náramným pokřikem za poslední produkt svého „vlastního ostrovtipu" a bude zase štěkat na to, v čem se my dostaneme dál. Tak poštěkával se svým „vlastním ostrovtipem" na hegelovskou filosofii, pokud byla progresívní. Teď se živí jejími drobty, které zjalověly a které Ruge nestrávené zase vyplivl.

K tomu dostáváš závěr maďarské korespondence.* Musíš se

* Viz tento svazek, str. 32.

pokusit něco z toho otisknout — jestliže Tvůj list existuje —, a to tím spíše, že *Szemere*, bývalý uherský předseda vlády, mi slíbil z Paříže, že pro Tebe napíše obšírný článek a *podepíše jej svým jménem.*

Spatřil-li už Tvůj list světlo světa, pošli *víc* exemplářů, aby jej bylo možno lépe rozšiřovat.

Tvůj
K. Marx

Všichni zdejší přátelé a zvláště má žena Tebe i Tvou paní co nejsrdečněji zdraví.

À propos. Posílám Ti „Notes"* a několik výtisků své řeči před porotou (tu pro Clusse, kterému jsem ji slíbil) po bývalém montagnardovi Hochstuhlovi (Elsasan).[618] Nic na tomto mládenci není.

Přikládám Stanovy.[619] Radím Ti, abys je lépe logicky uspořádal. *Londýn* byl určen za vedoucí kraj pro Spojené státy. Dosud jsme mohli vykonávat svou vládu jen in partibus.

Jestliže se tak ještě nestalo, neotiskuj Hirschovo prohlášení[584]. Je to špinavec, i když proti Schapperovi a Willichovi má pravdu.

V plném znění otištěno poprvé v listu „Jungsozialistische Blätter", 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Notes to the People".

15

Marx Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku

25. března 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Weydemeyere!

Zdravím nového světoobčánka! Nemohl si vybrat znamenitější dobu k příchodu na svět než právě dnešek. Až se pojede z Londýna do Kalkaty 7 dní, budeme asi oba už dlouho o hlavu kratší nebo z nás budou vetší stařečkové. A Austrálie a Kalifornie a Tichý oceán! Noví světoobčánci už nepochopí, jak malý byl náš svět.

Jestliže jsi nedostal přiložený závěr* o týden dříve, pak za to poděkuj jen svému dokonalému mlčení.

Velmi Tě prosím, abys i v brožuře[620] rozdělil mou stať do kapitol se záhlavími I, II, III, IV, V, VI, VII, tak jak Ti byly zaslány. Tyto číslice jsou orientační body pro čtenáře. Nahrazují nadpisy. Na konci kapitoly V připoj ještě tento dodatek: „Bonaparte však odpověděl straně pořádku jako Agesilaos králi Agisovi: ‚*Zdám se Ti mravencem, jednou však budu lvem.*‘ “[621] Ale celá věc musí teď přirozeně vyjít naráz.

Tam, kde má žena nevyznačila odstavce dostatečnou mezerou, přidělal jsem znaménko ⌐.

Clussovo prohlášení[622] je výtečné.

Snad — a mně se to zdá dobré — *zařadíš do prvního vydání ještě dopis Ernesta Jonese*[623]? Stačí předeslat dvě tři slova úvodem, aby byl srozumitelný.

* „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta“, kapitola VII.

A teď: Cluss už Tě asi informoval o Szemerově záležitosti.[624] Nejprve je třeba postarat se přese mne, tím že se naváže spojení s nějakým knihkupcem, aby jeho brožura — zhruba 10 archů — o Kossuthovi, L. Batthyányovi a Görgeyovi vyšla německy a později anglicky. Půjde-li to, můžeš vydat německy originál jako své druhé vydání, přirozeně aniž přidáš něco jiného. Věc pak musí zaplatit knihkupec, nevydáš-li ji Ty sám.

Jakmile to bude v pořádku — a možná už dříve — přijde z tohoto pramene 500 dolarů na „Revolution", s podmínkou, že Bangya bude přibrán za spoluredaktora, což znamená jen tolik, že se část listu přepustí *Maďarům* a že ji povede Bangya, Szemerův agent. Lehce se však s Tebou shodne, neboť je to dobrák.

To je výborné, že sis obstaral místo geometra. Můžeš teď jednat s větším klidem a jistotou.

V těchto dnech si vezmu na paškál Mazziniho. Zatímco pan Kinkel, který, jak sám přiznává, čerpá svou moudrost z „knížky chůviny", vidí teď mezi „velikány" všude jednotu, zjistí při svém návratu, že vypukl boj optima forma*. Ledru a Mazzini zakoupili totiž z peněz italské půjčky za 10 000 franků bruselský deník „La Nation". Ale tu vypouští signore Mazzini svůj první článek, v němž se vytasí se všemi svými hanebnými pitomostmi proti Francii, proti socialismu, o ztracené francouzské iniciativě, a to tak zběsile, že Ledru je teď nucen — a už prý se k tomu rozhodl — sám proti němu vystoupit. Na druhé straně se spojili socialisté Louis Blanc, Pierre Leroux, Cabet, Malarmet atd. a vydali jedovatou repliku, kterou sepsal ropucháč[22] Louis Blanc. Přitom má většina francouzské emigrace strašlivý vztek na Ledruho, jemuž právem přičítá odpovědnost za Mazziniho hlouposti. Požár se rozhořel přímo v jejich táboře.

Dostane-li se Ti do rukou kniha toho ničemného flanďáka Dulona „Der Tag ist angebrochen", vypraš tomu psovi, který si hraje na Lammenaise, pořádně kožich.

Dronke byl zatčen v Paříži. Zdržel se tam příliš dlouho, když tudy projížděl ze Švýcarska, místo aby se tam jen mihl.

* v nejčistší podobě; se všemi náležitostmi.

Tvůj výběr se mi velice líbí. Pieperova stať by se hodila do některých novin. Pro brožuru je načrtnuta příliš chvatně a povrchně.

Nemůžeš opatřit zprávy z Braunfelsu o Edgarovi*? Ten lenoch se vůbec neozve, a jeho matka** schne zatím strachem. Blázen jeden!

Clussův protest sklidil zde na schůzi Svazu všeobecný potlesk a Tvá „Revolution" se ve Stechanově spolku[215] stejně jako u nás líbila.

Nejsrdečnější pozdravy od rodiny rodině.

Tvůj

K. M.

Pro případ, že by v některém listě (například Weitlingově***) objevila hanebná odpověď Willichova spolku na Pfänderovo prohlášení[625], posílám Ti 2. Pfänderovo prohlášení.

Copak dělá rudý Becker†? Není z něho také kinkelovec?

À propos. Část strojírenských dělníků přišla k rozumu a poslala Jonesovi kajícná prohlášení. Angličtí dělníci sebrali teď peníze, takže Jones bude vydávat velký stamped†† týdeník, kromě svých „Notes".[626] Ten osel†††, který Ti je měl přivézt, pořád ještě neodcestoval.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Edgarovi von Westphalen.
** Karoline von Westphalen.
*** „Republik der Arbeiter".
† Zřejmě Max Joseph Becker.
†† kolku podrobený.
††† Hochstuhl.

16

Engels Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku

Milý Weydemeyere!

Včera jsem dostal Tvůj dopis z 30. (?) března spolu se zprávou o revolučním shromáždění[78]. Pozoruji, že začínáš své dopisy frankovat, to je nesmysl, zdejší firma, id est messieurs* Ermen & Engels, může porto zaplatit. Věci byly odeslány dále Marxovi.

Předevčírem jsem se vrátil z Londýna, kde jsem strávil velikonoce, zase sem. Marxovo nejmladší dítě** bylo velmi nemocné, a jak mi teď píše Marx,*** mezitím zemřelo; už druhé v Londýně. Snadno si domyslíš, že jeho paní tím velice trpí. Také Freiligrathovu rodinu postihla nemoc, ale tam to jde k lepšímu.

Dronke, jak asi víš, byl při svém průjezdu zatčen v Paříži, zčásti vlastní vinou; mrňous se tam bez ohledu na své dřívější vypovězení zdržel 3 týdny. Teď psal, že byl z vězení Mazas převezen zpět na policejní prefekturu, odkud má být na Velký pátek večer poslán do Boulogne a do Anglie. Ale až dosud jsme o něm už nic dalšího neslyšeli. Mrňous má podivuhodný talent dostávat se ustavičně do malérů, ale v těchto dnech snad už přikluše. Pak bude celá „Neue Rheinische Zeitung" v Anglii, neboť Weerth je sice momentálně opět v Hamburku, ale je pořád ještě svázán s Bradfordem, a ať se tomu jak chce zpěčuje, uvízne tam vždy znova.

Naši kolínští přátelé[8] budou asi postaveni v květnu před porotu, neboť obžalovací senát měl v pondělí 5. dubna o jejich

* to jest pánové.
** Franziska.
*** Viz tento svazek, str. 63.

věci rozhodnout a určitě je nepustí na svobodu. Je to tak také lepší; státní prokurátor by se byl proti zprošťujícímu výroku ihned odvolal. Kdyby snad přišel do New Yorku jistý Hansen z Kolína, dělník, nalož s ním podle zásluhy. Ten chlap, člen Svazu* od roku 1848, spravoval, id est probendil peníze sebrané pro vězně, a pak pláchl do Ameriky.

V táboře organizátorů národní půjčky[58] panuje velká nespokojenost s pokladníkem Reichenbachem, který drží pevně ruku na měšci, neboť se beztak už vydalo víc peněz, než se dá řádně zúčtovat, a jemu jako zámožnému a váženému občanovi velmi nepříjemně hrozí chystané skládání účtů. Kinkel a Willich proto zuří, ale nic to nepomáhá; Kinkel musí dávat zase hodiny a Willich si stejně jako předtím půjčuje a žebrá s takovou nestydatostí, s jakou se dříve člověk setkal jen u polských patriotů. A tak je celá ta vznešená jednota emigrace opět po všech stránkách v nejkrásnějším zmatku, a jestli se sejde nebo sešel kongres ručitelů, pak z toho bude brzy velmi pěkná mela. Také Löwe von Kalbe a jiní Frankfurťané** se teď definitivně znepřátelili s Kinkelem, „chlapem, s nímž se člověk může jen blamovat".

Dostal Tellering své prohlášení do některých novin?[627] Potřebovali bychom to vědět, Marx by pak mohl proti němu vystoupit. Jinak by bylo velmi žádoucí, aby sem Dana poslal čísla s Marxovými články***, obdrželi jsme jen 6 prvních, a rádi bychom dostali také další. Kdyby se snad Dana vymlouval, že má moc práce, bylo by nejlépe, kdyby ses je pokusil sehnat a poslal je. Marx Ti o tom chtěl psát už dávno, ale teď na to pravděpodobně nemá vůbec mysl. Podívej se, co v tom můžeš udělat, měl by tu přece být úplný soubor, něco takového je důležité i později jako dokument.

Můj strategický článek† nemá teď už cenu a pro nějaký sborník ho nelze použít, tím spíše ne, že to hlavní jsem neřekl vlastně tam, nýbrž v dopise Tobě.†† Ulož jej tedy klidně ad acta.

* Svazu komunistů.
** někdejší poslanci frankfurtského Národního shromáždění.
*** Engels má na mysli sérii svých článků „Revoluce a kontrarevoluce v Německu".
† „Anglie — I".
†† Viz tento svazek, str. 537—538.

Jakmile budu mít trochu klidu a času a naskytne se nějaká vyhlídka na otištění, pošlu Ti článek o vývoji obchodu a o nynějším postavení anglické průmyslové buržoazie.[610] Teď musím věnovat takové 2 až 3 týdny jen a jen ruštině a sanskrtu, jimiž se nyní prokousávám, později, až dostanu materiál z Německa, se vrhnu na militaria, ale to má ještě čas a je to lehčí práce.

Je čas jít na poštu — mnoho pozdravů Tvé paní a Clussovi.

Tvůj
B. E.

Manchester 16. dubna 1852

Poprvé otištěno
v „New Yorker Volkszeitung",
čís. 12 ze 14. ledna 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

17

Marx Adolfu Clussovi

do Washingtonu[628]

Londýn 22. dubna 52

...Hlavní průmysl, bavlnářský, prospívá skvěleji než kdy předtím. Přestože nynější sklizeň bavlny je oproti roku 1848—1849 o 300 000 žoků vyšší, ceny bavlny jak zde, tak v Americe stoupají, takže američtí továrníci nakoupili už o 250 000 žoků víc než loňského roku a zdejší továrníci začínají už tvrdit, že jejich spotřebu by nestačila pokrýt ani sklizeň 3 miliónů žoků. Až dosud bylo z Ameriky odesláno do Anglie o 174 000, do Francie o 56 000, na ostatní kontinent o 27 000 žoků víc než loni (to je od 1. září do 7. dubna každého roku). Tato prosperita jednak vysvětluje, proč může Ludvík Bonaparte v takové pohodě připravovat svou bas empire[68]. Přímý dovoz bavlny do Francie vzrostl mezi rokem 1850 a rokem 1852 dosud o 110 000 žoků — 302 000 proti 192 000, tedy o víc než 33 %. A jednak to vysvětluje, proč panuje ve zdejších politických poměrech taková malátnost. Na jedné straně nemohou toryové při této prosperitě nic podniknout proti „požehnání svobodného obchodu", i když jsou u vesla, a na druhé straně freetradeři nemohou rozvinout politickou agitaci, protože továrníci si nepřejí žádné politické bouře a žádný politický neklid, dokud obchod vzkvétá. Hlavní úlohu v tomto rozkvětu bavlnářského průmyslu hraje indický trh, odkud přicházejí od nějaké doby dobré zprávy — a to přes ustavičný kolosální anglický import. Lze to vysvětlit tím, že na územích Sindhu, Paňdžábu atd., která Angličané dobyli naposled, kde se dosud udržela skoro výlučně domácí

ruční práce, je tato ruční práce teď konečně vytlačována anglickou konkurencí. Poslední indická krize z roku 1847 a s tím souvisící velká *depreciace* anglických výrobků v Indii tomu asi napomohla. Tato nečekaná elasticita indického trhu, Kalifornie, Austrálie, dále pak láce většiny surovin za neexistence jakékoli velké spekulace nasvědčují tomu, že prosperita se mimořádně protáhne. Je možné, že to potrvá až do jara atd. atd. atd....

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, „Sočinënija",
2. vyd., Moskva 1962

Podle rukopisu Clussova dopisu
Weydemeyerovi ze 6. června 1852
Přeloženo z němčiny

18

Marx Adolfu Clussovi

do Washingtonu[629]

[Londýn 23. dubna 1852]

...Jistě chápeš, že Weydemeyerův dopis zde vyvolal velmi nepříjemný dojem*, zejména u mé ženy, neboť došel v den, kdy mělo pohřeb naše nejmenší dítě**, a žena už celá dvě léta vidí, že všechno, co podniknu, skončí vždycky nezdarem. Tvůj dopis (došel 19. dubna), který dává naději, že „Bonaparte“*** se přece jen dočká vytištění, mne proto tím víc potěšil, neboť ji při jejím velmi elastickém charakteru opět vzpruží.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu Clussova dopisu
Weydemeyerovi z 8. května 1852
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 67.
** Franziska.
*** „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta“.

19

Marx Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku

30. dubna 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Weydemeyere!

Zprávy o tisku jsou velmi vítané.[630] Lupusův dopis nesmíš brát tak vážně. Víš, že v našich velice stísněných poměrech není nikdy nouze o nějaké to nadbytečné rozčilení, které se musí pokaždé „odečíst", aby to správně vyšlo.

Tvůj článek proti Kinkelovi v „Turn-Zeitung" jsme s Engelsem ještě nedostali. Jsem na něj velice zvědav, protože Tvá polemika proti Heinzenovi byla mistrovská.[49]

Nelíbí se mi, že Pfänderova prohlášení vyjdou v brožuře.[631] Bylo to docela dobré pro týdeník, kde to, co se dnes vynoří, zítra zase zajde ve víru času. Naopak v brožuře se to příliš fixuje, vypadá to příliš jako stranický manifest, a chceme-li už na ty sviňáky zaútočit, můžeme to přirozeně udělat lépe a jinak než v Pfänderově prohlášení. Bohužel dostaneš tento dopis příliš pozdě. — Vedu zde právě jednání s jedním knihkupcem, který by doručoval Tvou „Revolution" do Německa. Víc o tom příští týden.

Pokud jde o vynález fermežového laku, o němž jsme Ti já a Bangya psali,[632] nepouštěj tu věc z rukou. Můžeš tak naráz přijít k penězům. Napiš, *kdy začíná výstava*[633] v New Yorku, a všechno, co o tom víš. Můžeš si při této příležitosti hned také opatřit známosti a navázat všechny styky se zahraničními obchodníky, nezbytné pro zasílatelství. Rovněž mi zevrubně, podrobně napiš, jaké máš při tom výlohy. Ty Ti musejí být pochopitelně uhrazeny *pře-*

dem. Za prvé potřebuješ člověka, který by pořád stál u těch věcí na výstavě a hlídal je, protože kvůli té sračičce nemůžeš být celý den v budově. Za druhé potřebuješ peníze na reklamu a inzeráty v novinách. Pošli tedy zevrubný rozpočet. —

Co se pak týče Szemera, jeho brožura[63] bude brzy hotová. Protože jsem však nemohl vyhovět jeho přání, abych mu poslal „balík" čísel „Revolution", a protože mu také naši nepřátelé pravděpodobně donesli, že Tvůj list vyšel jen dvakrát a pak zase zanikl, nemohu odtud dostat zatím žádné peníze, neboť důvěra těch lidí je otřesena. Ale přijde sem *osobně*, a pak dám všechno do pořádku.

Bylo by škoda, kdyby se Tvá polemika proti Kinkelovi nedostala hned do prvního sešitu. Ten chlap má úplně na kahánku. Jeden Dán, jmenuje se Goldschmidt, jej ohromně zesměšnil ve fejetonu v „Kölnische Zeitung", kde líčí, jak se s ním a Schurzem setkal v Londýně. Dronke, který vyvázl ze své pařížské vazby a konečně sem dorazil, vypráví, že přítel Schurz prohlásil privatim o Kinkelovi, že je to osel, kterého prý hodlá jen využívat. Tento skromný Kinkelův „osvoboditel" propašoval do augsburské „Allgemeine Zeitung" článek, v němž se ohlašuje jako „jediný významný muž londýnské emigrace", Kinkela a Ruga prohlašuje za „zastaralé" a dokazuje svou velikost tím, že si bere „bohaté" děvče, Rongovu švagrovou, a že po uzavření sňatku poputuje do Ameriky. Jaký to velikán! — Co se týče Telleringa, informuj mě trvale o tomto mizerovi. Jakmile to budu považovat za *vhodné*, mohu jej zničit, a to nejen v očích *naší* strany, nýbrž v očích *všech* stran.

Tedy včera pořádal pan Kinkel svůj sjezd ručitelů*. Pan Willich, jemuž jsme oklikou dodali zprávy (měli jsme je od Clusse), se velice dopálil na Kinkela a nedostavil se. Pan Ruge poslal dopis, v němž označuje Kinkela za agenta „pruského krále" a hraje si na vznešeného. Pan Reichenbach prohlásil, že už s tím svinstvem nechce mít nic společného. Byl tedy zvolen definitivní výbor, 7 mužů, z údajných komunistů jen Willich, který volbu stěží přijme. Kromě toho Löwe von Kalb, který již odmítl. Potom

* Viz též tento svazek, str. 76.

Kinkel, Schütz z Mohuče, Fickler. Zbývající dva nevím. Ta psiska prý mají podle jedněch 3000, podle druhých 9000 dolarů v hotovosti. Okamžitě se usnesli, že *7 členů prozatímní vlády* dostane **plat,** což musíš oznámit v „Turner-Zeitung". Ostatně celá ta smrdutina dodělává. — Z výtisků „Revolution" si rozhodně připrav část pro Německo, abys je měl po ruce, až dostaneš mé pokyny. — Tvůj dopis Jonesovi jsem doručil. Peníze dát *nemůže.* Je právě tak jako my bez haléře, a my všichni pro něj píšeme gratis. Cluss Tě asi už informoval o boji mezi Jonesem a Harneym. Poslal jsem mu o tom podrobnosti.[634] Ale věc se musí v americkém tisku tajit tak dlouho, jak to jen půjde. — Velkému obchodu a průmyslu se v Anglii, a tudíž i na kontinentě daří lépe než kdy předtím. Mimořádné okolnosti — Kalifornie, Austrálie, Angličané pronikají obchodně v Paňdžábu, v Sindhu a jiných teprve nedávno dobytých částech Východní Indie — mohou způsobit, že se krize oddálí až do roku 1853. Ale pak bude její výbuch strašlivý. A až do té doby není na revoluční konvulze ani pomyšlení. — Proces Kolíňanů[8] je opět odročen až na červencovou porotu. Do té doby budou příseżné soudy, tj. poroty v Prusku pravděpodobně zrušeny. — Filistr Lüning, jak se dovídám od Dronka, byl zde se svou manželkou, aby sjednotil Agitaci s Emigrací[38], přirozeně bez výsledku.

Buď zdráv. Pozdravuj ode mne a mé ženy co nejsrdečněji svou paní.

Tvůj
K. M.

Sotva jsem kdy četl něco hloupějšího než článek Bruno Bauera o „Úpadku Anglie".* Jak se ten člověk dostal k Danovi?

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 67, 69—70, 77.

20

Marx Adolfu Clussovi

do Washingtonu[635]

[Londýn, kolem 10. května 1852]

...V příloze najdeš obálku, kterou mi ten ničema, zbabělec a napůl blázen *Tellering* — byl v ní jeho hanopis[320] — poslal poštou. (Adresa:) Charles Marx, the future Dictator of Germany*. Teď mi řekni, co si mám s tím psem počít? Udělat veřejný skandál s takovým pomatencem, to by byla pro něho přílišná čest a toho chce právě svým manévrem dosáhnout. Nemůžeš obálku toho maniaka zaslat mým jménem do newyorské poštovní expedice? Nebo by snad bylo nejlepší dát mu jednou pořádně napráskat? Nechávám to celé na Tobě. Přirozeně budou napříště podobné zásilky vráceny. Ale ten pes na mne takovými uličnickými kousky upozorňuje zároveň anglickou policii, a to není za toryů vůbec nic příjemného...

Ad vocem Szemere: Od přírody nejsem nijak náchylný někomu přehnaně důvěřovat, a když jde o oficiální veličinu z roku 1848 až 1849, už vůbec ne. Avšak se Szemerem je to jiné. Koriguji německý překlad — neboť původní rukopis je maďarský — jeho „Portrétů"[63]. Každá řádka tu prozrazuje *nevšedního ducha*, a jeho despekt a sarkasmus, jimiž dovede mistrovsky šlehnout, vysvětlují, proč demokrati tak zuří. Ačkoli „vlast a občan", jak to odpovídá maďarskému hledisku, jsou mu po staroklasicku přirozeně nade všecko, vane jeho spisem skrz naskrz kritický duch. Muž, který takto myslí a takto píše, nemůže být rakouský agent. Co se týče toho „dear Colonel

* budoucí diktátor Německa.

Webb"*, vyjednával s ním, aniž ho znal, ale tato jednání ihned přerušil, jakmile se dozvěděl, co je zač. Majetková historie je velmi prostá. Szemere sám nemá ani groš. Jeho ženou je však dcera jednoho (už zemřelého) rakouského „dvorního agenta" (tak se říká rakouským procureurs du roi** v Uhrách), a její otec měl jmění za jeden milión. Během celé revoluce 1848—1849 žila paní Szemerová u své matky ve Vídni. Szemere jí dokonce zakázal, aby mu psala, a nejen to, měla s ním přerušit jakékoli styky, dokud stařena nezemře a ona nepřevezme *její* jmění. Koncem roku 1849 stará tchyně zemřela a paní Szemerová, proti níž nemohl přirozeně nikdo nic mít, střelila nenápadně své statky a vyměnila je za hotové. Pomáhal jí při tom ministr Bach jako advokát jejího otce, a ten si při této příležitosti potají *namastil kapsu.* Když paní Szemerová zpeněžila svůj majetek a převedla jej ve směnky na Londýn a v anglické cenné papíry, dala si vystavit pas k vodolékaři Priessnitzovi do Pruska, odcestovala však místo toho do Londýna a odtud do Paříže ke svému muži. Pánům Rakušanům nezůstalo přitom v rukou nic, co by potěšilo jejich fiskus. A co toto všechno dokazuje? Že Szemere je příliš chytrý, aby daroval svým nepřátelům milión. Sám jsem Szemerovi napsal, aby učinil, bez nejmenší zmínky o Kossuthovi, prohlášení o svých osobních poměrech, že bych pak obstaral jeho otištění v „New-York Tribune".

Rakouští špióni jsou přímo v Kossuthově okolí, totiž madam Pulszká. Tento hrabě Pulszky je původem haličský Žid. Madam Pulszká, dcera židovského ultrareakčního vídeňského bankéře, píše týden co týden své matce, a z tohoto zdroje se rakouská vláda doví, co se jí jen zachce. Je dokonce veliká otázka, zda hrabě a hraběnka Pulszkých („Times" se zde ustavičně oběma individuím vysmívaly, že si přisvojili titul) neslíbili vlákat pana Kossutha do pasti, aby si za to vysloužili vrácení svých konfiskovaných pozemků. Faktem zůstává, že Pulszky jako studiosus prozradil rakouské vládě demagogické rejdy[255] svých kamarádů.

V příloze najdeš zásadní prohlášení generála Klapky, z něhož seznáš, že i on začíná rebelovat proti Kossuthovi. Závěr dokumentu

* „drahého plukovníka Webba".
** státním návladním.

znamená jen tolik, že Klapka se zúčastní chystaného puče Mazziniho. O plánu pana Mazziniho, Kossutha atd. na puč jsem Ti, jestli se nemýlím, už psal. Nic nemůže přijít velmocem, a zvlášť Bonapartovi víc vhod, nic nemůže *nám* **víc uškodit**.

Právě dostávám dopis z Kolína, z 3. května. Požadují v něm 200 až 250 kusů „Brumairu". Popros tedy Weydemeyera, aby mi ihned poslal 300 kusů přes *Engelse*. Ať mi zároveň také udá prodejní cenu. Přitom předpokládám, že už expedoval slíbených 50 kusů...

Abych se vrátil ke Klapkovu dokumentu. Velice Vás prosím, abyste jej zatím drželi v tajnosti. Byl mi sdělen důvěrně, ale s dovolením, abych jej uveřejnil v tisku. Pošlu jej newyorské „Tribune" a nerad bych, aby předtím vešel ve známost...

Jonesův stanped paper* vyšel a první číslo bylo překvapivě rychle rozprodáno. Přikládám úryvek z jeho poznámek**, z nichž zjistíš, že porazil Harneyho na hlavu. Pan Harney se rychle řítí po šikmé ploše. V jednom článku jeho listu***, je podepsán Spartacus, se útočí na chartismus, protože prý je pouhým třídním hnutím a musí prý být nahrazen všeobecným a národním hnutím.[636] Ryze mazziniovské fráze atd. atd. atd....

Výňatky z kolínského dopisu:

„Nedávno obšťastnili paní Danielsovou znovu domovní prohlídkou, jež měla stůj co stůj vyšťárat nějaký dopis od Vás. S pruskou policií si zřejmě může zahrát každý osel. Záležitost vězňů[8] spěje, jak se zdá, k svému rozuzlení. Vyšetřování je skončeno a akta jsou už přes dva měsíce opět u zdejšího státního prokurátora u apelačního soudu, ale tam zřejmě nemohou vypotit formulaci návrhu pro obžalovací senát. Podle pověstí, jež všude kolují, bude prý věc projednána před zvláštní porotou v červnu."[637]

À propos. Zeptej se Weydemeyera, zda už byl u Dany, ten totiž čeká, že mu sdělí informace o situaci kolínských vězňů a o postupu pruské vlády, které jsem mu poslal, aby podle nich napsal úvodník. Ať to, je-li to možné, proboha neopomene udělat.

Můžete-li vytisknout Freiligrathovu báseň proti Kinkelovi

* kolku podrobený list („The People's Paper").
** „Currentnotes".
*** „The Star of Freedom".

a spol.[103] jako leták, počítejte určitě s tím, že jen na Rýně se rozprodá 500 kusů. Ale musí to jít rychle. Jinak bude příliš pozdě.

Hleďte, aby články atd., které máte, nezastaraly a neztratily tak své ostří. Nemůžete-li je vytisknout (Eccarius, Engels atd.), dejte je některým novinám, například „Turn-Zeitung" snad, jak sami myslíte. Je rozhodně lepší, budou-li čteny, než kdyby čteny nebyly.

Nemůžete-li vytisknout Freiligrathovu báseň, pak ji beze všeho dejte nějakému listu podle svého uvážení. Nebudeme-li se jako strana snažit jednat pohotově, přijdeme vždycky post festum...

Kromě Tebe se jen málokterý smrtelník může pochlubit tím, že dostal 4 dny po sobě, kdy chodí pošta, ode mne dopis; ale chtěl jsem otci Lupusovi ukázat, na koho z nás dvou je větší spoleh...

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu Clussova dopisu Weydemeyerovi z 31. května 1852 Přeloženo z němčiny

21

Marx a Engels

Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku

28. května 1852
Manchester

Milý Weiwei!

Jsem zde několik dní u Engelse,[638] kde mne zastihl Tvůj dopis. Musíš se dnes spokojit jen s několika řádky.

V tomto psaní Tě chci především informovat o třech lidech, kteří přijedou do Ameriky.

1. *Heise* (z kasselské „Hornisse") — *Willichův agent* (který se za Kinkelovými zády, s nímž je na štíru, pokouší šířit *Willichovu* slávu). À propos. Pan Willich patřil k rytířům baronky von Brüningkové, u níž se on, Techow, Schimmelpfennig atd. jednou týdně zadarmo najedli. Brüningková je koketní ženuška, a baví ji škádlit starého kozla, který si hraje na asketu. Jednoho dne se odhodlal k přímému ataku na tělo, a pak byl potupně vyhozen za dveře. Heyse kontroluj a ani trochu mu nedůvěřuj.

2. *Schütz* z Mohuče. Kinkelovec. Člen výboru pro správu evropsko-americké národní půjčky[58].

3. *Conrad Schramm.* Dali jsme mu velmi opatrně formulovaný kreditiv, takže *bez Tebe* nemůže udělat krok. C. Schramm si při stycích se svým bratrem a ostatními přáteli svého bratra nepočínal občas docela správně. Důvěra se mu nesmí věnovat *bezvýhradně*, nýbrž **bedlivě odměřovat**. Kromě toho zde v nepříznivých poměrech velmi *zchátral*, v peněžních záležitostech je naprosto nespo-

lehlivý a nepříliš vybíravý, rád se chvástá a zapráší si jako nějaký cesťák, může tedy své okolí snadno kompromitovat. Na druhé straně má též nejednu dobrou vlastnost. Pokládám za svou povinnost, abych Vás s tím předem obeznámil. Sděl tyto poznámky také Clussovi.

Pokud jde o Lupusův dopis, neber jej tak doslovně. Když to Wolff psal, byl rozčilen, a dovede velmi dobře uznat, jaká spousta překážek se Ti postavila do cesty.

Nezapomeň mi příště poslat zevrubnou zprávu o „Willichově sboru"[639] v New Yorku.

Vyřiď své paní, že ji co nejsrdečněji pozdravuji. Doufám, že to „všemu navzdory"* dobře dopadne.

Dana mi psal, že udělá článek o Kolínských[8], jakmile mu předáš poznámky. Zajdi tedy k němu. Kolínští přijdou v červnu před zvláštní porotu. Daniels prý má souchotiny, Becker** prý napolo oslepl. Vyřiď to rychle s Danou a pošli mi článek. Pro paní Danielsovou to bude útěcha.

Tvůj
K. Marx

Milý Weydemeyere!

Co se týče Heise, seznámil jsem se s ním ve Falci: Demokratický pobuda, který je vždycky ochoten naslouchat špatným vtipům o čertu ďáblu, ale právě tak je ochoten pustit se s čertem ďáblem do demokraticky namyšlených plánů na dobytí a osvobození světa. V poslední době — co je v Londýně — si zadával jen s jinými, u nás nikdy nebyl; teď ho mají tito jiní přirozeně úplně v rukou. Na ostatní už není čas. Pozdravuj svou ženu.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Trotz alledem", název básně Ferdinanda Freiligratha, uveřejněné v červnu 1848 v „Neue Rheinische Zeitung".

** Hermann Becker.

22

Marx Jenny Marxové

do Londýna

11. června 1852
70, Great Ducie St., Manchester

Moje milovaná!

Tvůj dopis mne velice potěšil. Ostatně není vůbec důvodu, proč by ses ostýchala vždycky mi všecko povědět. Jestliže už, Ty ubožátko, musíš snášet trpkou skutečnost, pak je jen spravedlivé, abych to trápení prožíval aspoň v duchu s Tebou. Vím ostatně, jak jsi neskonale elastická a jak Ti sebemenší trocha dobrého dokáže dodat zase novou chuť k životu. Snad ještě tento týden nebo nejpozději do pondělka dostaneš dalších 5 liber.

Ovšemže jsem „Schnellpost" vzal s sebou. Ale stará čísla, v nichž Ruge uložil to hlavní, co vykakal, chybějí. Slzíme smíchy, když marinujeme tato trdla.*

S Oswaldovým balíkem se toho moc nenadělá, ale přece jen něco. Náš milý A. Ruge nedokáže napsat 3 řádky, aby se nekompromitoval. „Monte" je už mnou opraven, pokud se nemýlím.

Tiskař v City není zřejmě žádné lumen a potřebuje určitě nekonečně času na arch, protože nijak neoplývá přidavači. Jeho papír je třikrát horší než americký a jeho typy jakbysmet. Ty jsou zjevně docela opotřebované. Svou věc jsi však vyřídila skvěle.

Harrova brožura je tak naivně hloupá, že je vskutku až dojímavá.[640] Buď tak hodná a vystřihni *Engelsův článek* o Heinzenovi

* Tj. v pamfletu „Velikáni emigrace". V originále slovní hříčka se Stockfisch (treska, ale též hlupák, trdlo).

z „Brüsseler Zeitung“* a pošli nám jej, ale brzy. Nepřijde-li „Kosmos“, také se nic nestane. To hlavní zde máme v jednom mém dopise.[641]

Polib za mne a pozdravuj mé špunty.

Tvůj
K. M.

Engels se nad tím také pozastavil: zatímco v celé brožuře dávám vždycky záměrně „Ludvík Bonaparte“, dává pan Weydemeyer do svého titulu „Ludvík Napoleon“.[642]

P.S.

Milá Jenny, buď tak hodná a řekni Eccariovi, aby ke svému „Mechanics' Strike“[600] udělal krátký doslov, protože Weydemeyer to přece jen „hodlá“ vytisknout. Už kvůli Clussovi se na to musí přistoupit.

Moje milovaná, přiložené 2 lístky „Chevalier Hulseman's Farewell“** a „John Barney and the French Minister“*** pošli spolu s malým výstřižkem o „Cayenne“ Jonesovi, nepřijde-li k Tobě, pak nejlépe poštou. Snažně Tě prosím, neobtěžuj takovými úkoly pana Piepera. U něho je všechno předmětem rodomontády, a já nechci, aby jej Jones, který z něho ostatně udělal takového nevázance, pokládal za mé alter ego. Protože si Pieper myslí, že dopisy se píší pro „*stranu*“, ať už hned tak nějaký neuvidí.

[Engelsova douška]

Prego il Signor Colonello Musch di gradire le mie migliori e più cordiali felicitazioni.*

B. Engels

Poprvé otištěno v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Komunisté a Karl Heinzen“.
** „Sbohem rytíře Hulsemana“.
*** „John Barney a francouzský ministr“.
† Prosím pana plukovníka Vrabčíka, aby přijal má nejlepší a nejsrdečnější blahopřání.

23

Engels Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku

Milý Weydemeyere,

obdrželi jsme I. sešit „Revolution“[620], ale přece jen jsme si mysleli, že to nějak uděláš, aby se tam ještě dostala Freiligrathova báseň o Kinkelovi[103], což by jistě nijak zvlášť nezvýšilo náklad. Že je tisk tak hustý a formát tak velký, tomu se při nedostatku peněžních prostředků nedalo zabránit, ale je to velká škoda, neboť to velmi ztěžuje čtení, zvlášť když jsou tam tiskové chyby, které komolí smysl. Udivuje nás však, že pokládáš za obtížné poslat nám objednaných 300 exemplářů jinak než poštou. Tvoji tamější známí, Helmich a Korff, musejí být přece náramní osli, když Ti ani nedovedou poradit, že poštovní parníky berou též balíkové zásilky a dokonce i těžké balíky se zbožím a že v kanceláři těchto parníků — samozřejmě nikoli na poště — se lze doptat na všechny podrobnosti o dopravném atd. V každém novinovém inzerátě zjistíš, kde mají tyto parníky svou kancelář, neboť je vždycky podepsán tamější firmou. A nadto existuje spousta dopravců, kteří takové zásilky obstarávají, například Edwards, Sandford a spol. v Liverpoolu a v Londýně, kteří mají filiálku také v New Yorku. Balík se prostě adresuje takto:

(nahoře) Parníkem...
přes pány Edwardse, Sandforda a spol., Liverpool
pod tím: B. E.
přes pány Ermena a Engelse
Manchester.
Tištěné knihy, nevázané.

To je všechno, a odešle-li se to takto, stojí to pár šilinků, které Ermen a Engels snadno unesou. Ale že lidé jako Helmich a Korff, kteří jsou tak dlouho v New Yorku a ke všemu tak trochu obchodníci, nevědí to, co zde ví každé dítě, to je přece jen přespříliš. — Výtisky „Turn-Zeitung" sem ani do Londýna dosud *nedošly;* poptej se po tom na tamějším poštovním úřadě.

Náklady na tisk jsou ohromné; 5 liber za arch, a to je sotva víc, než kolik jsi musel zaplatit Ty, za tolik by nám v Londýně tu knížku také vytiskli. Papír by však měl být u vás lacinější, protože zde je na něj uvalena tuzemská daň $1^1/_2$ pence (3 centy) za libru. Dotaž se tedy u tamějších velkoobchodníků s papírem na cenu a sděl nám ji.

Všechno, co je určeno pro Evropu, posílej jenom sem. Marx má v Londýně jednoho německého knihkupce, který je solidní a Marx jej může nadto kontrolovat, a ten obstará za malé procento prodej jak zde, tak i v Německu, Švýcarsku atd. *Nebude*-li tedy v době, kdy Ti dojde tento dopis, balík s 50 výtisky pro Londýn a s 250 pro Kolín ještě vypraven, využij příležitosti a přibal ještě tolik, kolik pokládáš pro odbyt u německých knihkupců za účelné a kolik můžeš postrádat. Kdyby to však bylo už pryč, pak posečkej s dalšími zásilkami, dokud Tě k tomu nevyzveme. My zde přirozeně nasadíme vyšší ceny, již kvůli režii a knihkupecké komisi. 15 stříbrných grošů může německý filistr jistě zaplatit.

Protože druhý sešit je zcela vyhrazen Freiligrathovým básním, bude už jistě vytištěn. Tyto věci, zvláště pak báseň o Kinkelovi, se nesmějí zdržet ani o chvíli déle, než je nezbytné. Vlastně by tyto sloky byly měly tak či onak vyjít již tehdy, když se Kinkel vrátil do New Yorku; ale čím déle leží, tím víc pozbývají na aktuálnosti, a dokonce i věci, které jsou psány hlavně pro věčnost, mají svůj čas, kdy se zvlášť dobře vyplácejí a kdy jsou nejčasovější. A protože já nepíšu speciálně pro věčnost, nýbrž naopak pro bezprostřední přítomnost, bude to s mým článkem o anglické buržoazii[610] asi ještě delší čas trvat, a to tím spíše, že taková práce se sice velmi hodí do nějakých novin nebo do týdeníku, kde je otiskována po částech a mezi jiným materiálem, ale v revui, kde již svým rozsahem zabírá hlavní místo, není dost aktuální, dost zajímavá pro americkoněmeckou veřejnost. Kromě toho se může docela dobře stát, že pan Derby

udělá do srpna kotrmelec, a prorokovat něco takového je zase na pováženou.

Dronke bude Korffovi povděčen za jeho dobrou vůli, ale nezamýšlí odejít do Ameriky, protože právě začal jako agent jedné pařížské firmy obchodovat ve velkém s cigaretovými pouzdry atd. Ostatně ani pro Dronka, ani pro nikoho jiného z nás není už Korff ten starý kumpán z prvních měsíců „Neue Rheinische Zeitung"; máme ještě v příliš živé paměti, za jakých okolností musel Korff z novin odejít a že potom v New Yorku uveřejnil moje články o Uhrách[106] pod svým jménem. Snad Ti může být v maličkostech užitečný, ale uděláš dobře, když mu nebudeš přespříliš důvěřovat, a Marx si ještě zvlášť přeje, aby Korff nestrkal nos do jeho styků s Danou, kde už teď, jak se zdá, nadělal nějakou zlou krev. Je nám totiž naprosto nesrozumitelný pasus v Tvém dopise: O tom, že se s „Tribune" nedá pro naši věc moc počítat, se Marx už asi přesvědčil z Danova vlastního dopisu — neboť Dana napsal Marxovi neobyčejně přátelský dopis, v němž prosí nejen o další německé články*, nýbrž i o jiné. Rozhodně nám nemůže být po chuti, jestliže se tam Korff nějak protlačuje jako zástupce nebo borec některého z nás v osobních záležitostech.

Protože se americká výstava[633] tak oddaluje, bude lépe, když nebudeš v té kožené historii** zatím už nic podnikat, dokud Ti zase nedáme vědět. Marx je zrovna zde a nemůže tedy s tím Maďarem*** okamžitě mluvit. Právě se zde totiž zabýváme jednou velmi zajímavou a zábavnou prací†, která se neprodleně vytiskne a z níž Ti hned, jak dostaneme první exempláře, jeden pošleme, a pak se také budeme moci blíže podívat na to, nakolik můžeš té věci použít a snad i z ní vytlouci peníze na nové vytištění brožury, neboť tentokrát je to věc, která určitě potáhne. — Eccarius byl vyzván, aby napsal závěr††, moc toho nemusí doplňovat, protože dělníci byli samozřejmě poraženi.

* Jde o sérii Engelsových článků „Revoluce a kontrarevoluce v Německu".
** Viz tento svazek, str. 578.
*** Bangyou.
† „Velikáni emigrace".
†† Viz tento svazek, str. 588.

Našeho milého, čackého Willicha potkalo velké neštěstí. Baronka Brüningková zvala pruské poručíky a jiné takové velikány jednou týdně na oběd, a přitom si s těmito galantními rytíři vždycky trochu zakoketovala. Náš velectnostný Willich, jemuž z toho, jak se zdá, stoupala mocně krev do hlavy, sedí jednou s touto mladou dámou tête à tête, a tu se na ni v náhlém záchvatu šílené vášně z ničeho nic dost zvířecky vrhne. Jenže tak to madam nemyslela a dala s naším rytířem ctnosti bez okolků vyrazit dveře.

„Je blažen ten, kdo cudnost ctí,
však běda, kdo ji promarní! — — —
Tu se mnou bědným mládencem
hned dveře vyrazili“* —

a mravně čistý stoik, který měl jinak daleko víc porozumění pro mladé plavé krejčovské tovaryše než pro pěkné ženičky, si ještě může blahopřát, že se pro tenhle bezděčný, přirozený výbuch svého tak dlouho v řetězech zakutého já neocitl nakonec „v Kasselu na strážnici“*. Historka je potvrzena a koluje s velkým halasem po celém Londýně. Může se ostatně snadno stát, že neuplyne mnoho času a budete mít toho osla v New Yorku. Muž, „který se těší úctě všech stran, i svých nepřátel“, zde ztrácí každým dnem víc půdy pod nohama; svá pouta s Kinkelem a Schapperem, svými dvěma oporami zprava a zleva, udržuje už jen s nechutí (a u Kinkela kvůli penězům), neboť je oba nenávidí a oni nenávidí jeho; obyčejní emigranti mu už několikrát napráskali a od té doby se od nich odtáhl. Pro tuto poslední příhodu nebude už moci navštěvovat domy, kde jsou ženušky — a k tomu vzala teď za své jeho svatozář ctnostného. Naproti tomu se mu doneslo, že v New Yorku stojí mužové Willichova sboru[639] svorně při sobě, a má tu šlechetného Weitlinga — jakmile se mu tedy, a to je hlavní, už tak hojně nepohrnou peníze z půjčkové pokladny[58], práskne asi do bot. Dokonce už tam předem vyslal jako svého apoštola Heise z Kasselu — ten patří k jeho *osobní* družině. Dále tam teď posílá coby druhého zvěstovatele ubohého

* Z Heinovy básně „Klagelied eines altdevtschen Jünglings“ [„Žalozpěv staroněmeckého mládence“] z cyklu „Romance“.

starého Mirbacha, který mu padl do rukou jen z kruté bídy, a při své naprosté nevědomosti o tom, co se v emigraci událo, a při svém teoretickém zmatku se přirozeně nachytal na ušlechtilé chování. Mirbach je v podstatě velmi dobrý chlapík, politicky sice nula, ale jinak zasluhuje úcty, a jako voják je mi desetkrát milejší než všichni ti londýnští velikáni. Přišel k Marxovi, nikdy však bez dozoru toho hňupa Imandta a bodrého oslíka Schilyho, takže se s ním nikdy nedalo mluvit otevřeně.

V Americe by byl tenhle Willich na svém místě, stará rota v New Yorku, která teď už jistě docela zdivočela a změnila se v tlupu výtržníků a pobudů, by ho měla velmi brzy plné zuby a zmlátila by ho jak žito — nakonec už zde představoval jeho poměr k těm všivákům něco stejně svinsky sprostého jako v bandě taškářů, která si pro lup vjede do vlasů —, a jeho přítel, zkušený šejdíř Weitling, by mu rovněž připravil skvostnou budoucnost.

Teď však musím končit. Marx Tě vzkazuje pozdravovat — mnoho pozdravů od nás obou Tvé ženě.

Tvůj
B. E.

Manchester 11. června 1852

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

24

Marx Adolfu Clussovi

do Washingtonu[643]

[Manchester, před 26. červnem 1852]

...Napoleon II. se dostává do čím dál větší šlamastiky. Kromě toho, že uložil jiné nové daně, chytil se ten osel do stejné pasti jako prozatímní vláda, uvalil totiž novou daň na rolníky; zvýšil o 25 % dosavadní daň z dědictví a postoupení pozemkového majetku. Žene to rychle. Pravý socialismus se realizuje nejhloupějším přejímáním a dokonce i přeháněním staré francouzské finanční rutiny...

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu Clussova dopisu
Weydemeyerovi z 13. července 1852
Přeloženo z němčiny

25

Marx Adolfu Clussovi

do Washingtonu[644]

[Londýn 20. července 1852]

...Ze zdejších voleb vzejde s rozdílem nejvýš 10 hlasů, ať už ve prospěch whigů, nebo toryů, zase starý parlament. Bludný kruh je uzavřen. Staří voliči stvoří starý parlament. Ve starém parlamentě se strany, které dosud vládly, rozložily samy v sobě, balancují a paralyzují se navzájem a jsou tak nuceny apelovat znovu na voliče, a tak in infinitum, dokud tento kruh nebude prolomen nátlakem mas zvenčí, a to by mohlo nastat brzy. Zatím ještě při žádných volbách nebil tak křiklavě do očí rozpor mezi skutečnou většinou a oficiální většinou voličů, vytvořenou uměle volebními výsadami. Víš, že při každých anglických volbách existuje dvojí hlasování: 1. show of hands*, kdy hlasuje celý národ, a 2. poll**, jež je rozhodující, kdy hlasují pouze oprávnění voliči. Mezi těmi, kdo byli zvoleni při show of hands (nominovanými), se nenajde *ani jediný* člen parlamentu, a mezi členy parlamentu, kteří vzešli z poll (skutečně zvolenými), se nenajde žádný z těch, kdo byli nominováni při show of hands. Tak například v Halifaxu, kde se whigovský ministr (financí) Wood střetl s E. Jonesem. Wood byl při show of hands vypískán. Jones dostal 14 000 hlasů a nesli ho triumfálně městem. Při poll byl zvolen Wood a Jones dostal jen 36 hlasů.

Mezi emigrací je málo nového. Willich je, s výjimkou několika

* hlasování zdvižením ruky, aklamací.
** hlasování lístky.

hňupů, čím dál tím osiřelejší, nikdo už nevěří v jeho počestnost. Reichenbach, jak jsem Tě informoval, sice už dávno z výboru vystoupil, ale *zdráhá se* vydat z půjčky jediný *fenik*, dokud nebude ustaven definitivní výbor. Willicha a Kinkela nemůže prý uznat, právě tak jako těch pár lumpů, které si zvolili. Reichenbach je počestný měšťák, který bere svou odpovědnost vážně.

Francouzská emigrace se rozštěpila do tří táborů: 1. Revoluce (Ledru), 2. Delegace (ti, kteří jdou dál), 3. 1500 oponentů proti těm i oněm, plebs, čili jak jim říkali aristokraté, „populean". Jistý Coeurderoy (nicméně velmi dobrý republikán*) napsal brožuru proti Mazzinimu-Ledruovi a Cabetovi-Blancovi a brzy bude publikovat ještě něco dalšího.[123] Až to vyjde, dostaneš obojí.

Z Kolína mi přišel včera dopis, z něhož cituji:[645] „V poslední době se na různých místech pátralo po Vašich dopisech, které prý se k porýnským demokratům dostaly rozhodně prostřednictvím těchto osob. Vaši přátelé budou teď konečně postaveni před porotu. Obžalovací spis, zpracovaný velmi hutně, je už doručen, termín veřejného přelíčení této věci je stanoven na 28. tohoto měsíce a obvyklé přípravy jsou už v proudu. Pokud do toho vidím, vypadá to *po právní stránce* neobyčejně dobře, ale je známo, že u porotců převládá morální hledisko, a v tomto směru nelze popřít, že některým obžalovaným hrozí nebezpečí. Hlavní obžalovaní Röser, Bürgers, Nothjung a Reiff toho totiž doznali až příliš mnoho, přiznali, že se sdružovali s určitými tendencemi a po určitou dobu; mluvili o přijímání nových členů s jistými formalitami a závazky, a víc takových věcí, což samo o sobě a pro sebe nekvalifikuje samozřejmě ještě zločin, ale může to ovšem podle okolností nepříznivě zapůsobit na porotce, kteří jsou většinou rolníci, zvlášť když vidí takovou neúctu k pánubohu a pozemkovému majetku. S obhajobou nastanou také značné potíže, páni advokáti nerozumějí z těchto věcí ničemu, většinou jsou to zásadní odpůrci a při pomyšlení na desetidenní zasedání, které je tomu vyhrazeno, trnou hrůzou. Nezapomínejme, že proti F. Freiligrathovi, toho času v Lon-

* Narážka na význam jména: coeur du roi — královo srdce.

dýně, bude během porotního zasedání provedeno řízení in contumatiam. Freiligrath pak může co nevidět chodit po Londýně jako německý básník, jemuž byla in effigie sražena hlava. —

P. S. Právě jsem si přečetl obžalovací spis, který nemá méně než asi 68—70 stran. Ti lidé mohou děkovat jen svým vlastním výpovědím, jestliže v tom zůstanou vězet. Větší osli než tito dělníci se snad ani nenajdou: Reiff vypovídal přímo denunciátorsky, a právě tak hloupě se chovali i leckteří další. Není tedy ani divu, že ti lidé byli vystaveni takovému trýznění; čím déle je drželi o samotě, tím krásnější byly jejich výpovědi. O nějakém faktu se jinak nedá vůbec mluvit."

Hle, jací jsou naši straubingeři[37]; je zlé, že s takovými lidmi se mají dělat světové dějiny...

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu Clussova dopisu Weydemeyerovi ze 6. srpna 1852 Přeloženo z němčiny

26

Marx Gottfriedu Kinkelovi

do Londýna*

[Koncept]

[Londýn] 22. července 1852
5, Sutton Street, Soho
Office of „The People's Paper"

Panu dr. J. G. Kinkelovi

Prý jste se, jak jsem byl informován, opovážil pronést v Cincinnati před Annekem nebo jinými tento výrok:

„Marx a Engels..."

Čekám obratem Vaši odpověď.

Mlčení budu považovat za doznání.

Dr. K. M.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz též tento svazek, str. 120.

27

Marx Adolfu Clussovi

do Washingtonu[646]

[Londýn] 30. července 1852

...Huzelův dopis[647] vyvolal homérický smích. Dal podnět k následujícím intermezzům:

5, Sutton Str., Soho,
Office of „The People's Paper"

„Panu dr. Johannu[134] Gottfriedu Kinkelovi

Prý jste se, jak jsem byl informován, opovážil pronést v Cincinnati před Annekem nebo jinými Němci tento výrok: ‚Marx a Engels atd.'" (následuje ten velezrádný pasus). „Čekám *obratem* Vaši odpověď. Mlčení budu považovat za přiznání.

Dr. Karel Marx"

Tento lístek byl záměrně formulován takto neurčitě: „prý Anneke nebo jiní Němci" atd., aby panu Kinkelovi dovolil reagovat dvojznačnými frázemi. *Obratem* se objevila tato replika:

1. Henstridge Villas, St. Johns Wood,
24. července 1852

„Panu dr. Karlu Marxovi

Poté, co se objevil o mně článek[135], který byl pod Vaší záštitou publikován v době mého věznění, nemám s Vámi už nic

společného. Domníváte-li se, že se můžete opřít o svědectví Anneka nebo jiných čestných mužů, nikoli o anonymní insinuaci, a dokázat, že jsem řekl nebo uveřejnil něco nepravdivého, co uráží Vaši nebo páně Engelsovu čest, pak Vás, stejně jako každého, s kým se nestýkám ani osobně, ani v politickém životě, musím odkázat na obvyklou cestu, kterou dává všem proti urážce nebo pomluvě zákon. Jinak než touto cestou nebudu už s Vámi o ničem jednat.

Gottfried Kinkel"

Poslední škrt* se mi nepovedl tak, jak je v originále. Není-liž pravda? Velmi chytré. Mám prý se obrátit na anglický soud kvůli urážkám, k nimž došlo v Cincinnati. A jaké chladné odmítnutí všeho, co by se mohlo podobat duelu nebo něčemu takovému!

Protože jsem mohl s jistotou předpokládat, že čacký Gottfried Kinkel, který na veřejnosti vynechává toho Johanna, by nepřijal další dopisy s poštovním razítkem Soho, uchýlil jsem se ke lsti. Adresu na obálce mi napsal Ernest Jones a dopis sám hodil na poštu Lupus ve Windsoru, kde měl nějakou práci. V obálce našel Gottfried druhé milostné psaníčko, s barevnou kytičkou pomněnek a růží vytištěnou na okraji, ve kterém stálo:

24. července 1852
5, Sutton Str., Soho,
Office of „The People's Paper"

„Panu dr. Johannu atd. Kinkelovi
Při konfrontaci
s písemnou výpovědí, kterou mám v rukou, Vašeho *ručitele* Huzela, na němž jste si v Cincinnati vynutil zbaběle čestné slovo, že pomlčí o Vaší tamější vylhané klevetě, přičemž však Huzel dal tento slib jen podmínečně,
s psaním, které nějaký čas předtím adresoval pan dr. Gottfried Kinkel *vlastnoručně* svému bývalému ručiteli Clussovi a které je rovněž u mne,[136] v němž se týž Kinkel holedbá *politickými* styky, jež chtěl se mnou navázat,

* Tj. napodobení kudrlinky v Kinkelově podpisu.

skýtá Váš dopis — a právě k tomu účelu byl *vyprovokován* — nový pádný důkaz, že řečený Kinkel je právě tak podlý jako zbabělý kněžour.

Dr. Karel Marx"*

Tohle milostné psaníčko strčí pan „Johann atd." spokojen sám se sebou do kapsy, a ono teď koluje mezi emigranty. Hlavní pointu postřehne Kinkel teprve později, až vyjde první sešit „velikánů emigrace". Totiž, že jsem si s ním zažertoval, neboť krátce *před* tímto strašlivým útokem na Gottfrieda jsem Gottfrieda ještě přímo a osobně urazil a zároveň jsem se i před emigrantskými *ťulpasy* ukázal jako ten, kdo je „v právu". K tomu jsem od Johanna atd. potřeboval mít něco „černé na bílém".

Teď velká událost. — Totiž že Mazzini běhal v posledních několika dnech jako blázen, aby sjednotil všechny oficiální části zdejší buržoazní emigrace. Vypravil se také k Johannovi atd. a vzešlo z toho toto: Mazzini, Kossuth, Ledru-Rollin a Kinkel představují výkonnou moc Evropy. Každý člen tohoto orgánu má právo přibrat 2 osoby své národnosti. Jenže o jejich přijetí rozhoduje většina ze základní čtyřky, tedy *Mazzini*. Takže z Němců byli přibráni A. Ruge a A. Goegg. Kdo z ostatních národností, zatím ještě nevím. Kinkel sám prý si položil 2 podmínky: 1. Bude požadovat 20 000 dolarů pro svou půjčku. To myslím *nebude pravda*. 2. Musí být zachován samostatný finanční výbor Kinkel-Willich atd. Což je pouhý formální hold Willichovi, neboť ve skutečnosti bylo již dohodnuto, aby všechny peníze z půjčky byly předány A. Goeggovi. Konečně prý Kinkel a spol. co nejpokorněji uznají revoluční svaz v Americe[139]. To je nejnovější obrat. Jak daleko se už došlo s uzavřením této důležité dohody nebo zda se vedou teprve předběžná jednání, nevím. *Rozhodně je nutné rozhlásit tuto událost v Americe*, přičemž je záhodno zdůraznit zvláště toto. Na poslední schůzi ručitelů v Londýně, *v květnu 1852*, na níž byl definitivně zvolen výbor Kinkel-Willich, zavázal se Kinkel co nejslavnostněji svým **čestným slovem**, že bude-li do výboru zvolen A. Ruge, on z něho

* Viz též tento svazek, str. 121.

vystoupí, neboť nikdy nebude v jednom výboru s člověkem, který jej označil za „agenta pruského prince"*. — Za druhé: Co tomu řeknou Weitling a spol., až ministr financí A. Goegg bude vydávat dolary, které Kinkel sehnal v Americe? — a takový záměr tu je, aby se podpořil „Janus" „K. Heinzena" a aby se dostaly do oběhu nesmrtelné články Rugovy, Heinzenovy atd.

Co se pak týče Mazziniho, tento prohnaný blouznivec den ze dne víc upadá a připomíná jakéhosi italského „Gustava Struva" nebo něco podobného. Už 4 roky křičí „jednat, jednat". A teď se stane, že rakouská policie v Itálii pochytá 600 mazziniovců, kteří si dopisují chemickým inkoustem na kapesnících. Protože tito lidé nechtějí sedět ve vězení a mají široce rozvětvené rodinné styky, dostane pan Mazzini psaní z Itálie: vezměme to „jednat" vážně a udeřme. Tu se najednou v nafoukaném muži činu probudí „uvažující rozum" post festum, a zapřísahá je, ať se proboha do ničeho nepouštějí, neboť sami by nic nesvedli, protože země je zaplavena cizími vojáky, a další takové loci communes**, kterým vesměs od roku 1849 na pravdivosti ani nepřibylo, ani neubylo. Action, action! Italia farà da sè!*** — Lupus potkal před několika dny jednoho Itala z Mazziniho výboru a předhazoval mu tyto kolosální absurdity. Cože, „odvětí Říman", vždyť v jedné bitvě padne víc než 600 lidí. Protože se však Italové bojí, že je tak co nevidět pochytají, postřílejí nebo pozavírají a protože hned ta, hned ona oběť Mazziniho deklamací posílá do Londýna své příbuzné, bojí se náš muž činu, že jej nějaký zaslepený, pobouřený krajan z nedorozumění zapíchne dýkou, a pod záminkou, že se musí skrývat před Rakušany, chodí každý večer jinam spát. Ale tahle žalostná hra na schovávanou neplatí Rakušanům, nýbrž „zaslepeným" Italům. Nezaslouží si tento antipapež šibenici? Takový národ uondat, obalamutit, utrmácet. Co jiného z toho může pojít, zvlášť u takového národa, jako jsou Italové, než kocovina strašlivé pasivity, úplné zhroucení.

Včera měli být naši lidé[8] postaveni v Kolíně před porotu,

* Viz tento svazek, str. 122.
** všeobecně známé věci, otřepanosti.
*** Jednat, jednat! Itálie na to stačí sama!

ale tu se náhle vyhlásí nové odročení, protože prý onemocněl jeden ze svědků obžaloby, policejní rada Schulze z Berlína. Takže kdyby snad pan Schulze zemřel, mohli by obžalovaní zůstat v předběžném vyšetřování až do soudného dne. Mezitím oslepne Becker a Daniels dostane souchotiny. To už je víc než hanebné. Nejodpornější roli hraje při tom buržoazní tisk.

O tom odročení jsem se dověděl z „Kölnische Zeitung". Několik dní předtím jsem obdržel následující zprávu z Kolína.[648]

„Při Beckerově zatčení byly zabaveny tyto Vaše dopisy: Z 8. 2. 1851, 21. 2. 1851 a 9. 4. 1851. Z posledního dopisu vyzdvihuje obžaloba jako zvlášť přitěžující následující místa: ‚Přikládám zábavný cár papíru z Kinkelovy školy. F. d. B. se zde sešlo 15 šilinků. — Chybí ještě 10 šilinků, které byly upsány ještě navíc a ještě se je nepodařilo sehnat. Udělám to tak, jak naznačuješ. Zapiš pak jako můj dluh 1 libru; 5 šilinků se totiž nesežene, protože člen, který je má zaplatit, je na tom teď špatně.' Písmena F. d. B. vykládá obžaloba jako ‚Für den Bund'*, zatímco Becker je vysvětluje jako zkratku, která souvisí s tím, že pro Vás měl do Londýna opatřit levné *knihy***. Tento pasus představuje hlavní bod obžaloby, protože proti Beckerovi jinak už není skoro vůbec nic, nebo jen věci uměle vykonstruované. Potom začíná obžaloba rokem 1851 a odvozuje vznik Svazu komunistů od jednoho sdružení Němců v Paříži, které pod názvy ‚Svaz Němců', ‚Svaz spravedlivých' prodělalo sice rozličné modifikace, ale existovalo nepřetržitě, až nabylo své nynější definitivní podoby obžalované společnosti. Tohle se, jak se zdá, dozvěděli zřejmě z informací, které poskytla hannoverská vláda. Rozkolu, k němuž došlo v Londýně v roce 1850,[649] nepřikládá obžaloba vůbec žádnou váhu, protože je to podle jejího mínění jen osobní spor, zatímco lidé nepřestávají všichni sledovat týž zločinný cíl a usilovat o totéž, a v rozhodujícím okamžiku by také postupovali ruku v ruce. Tak bylo také kromě dvou provolání uveřejněných už dříve v novinách zahrnuto do obžaloby ještě třetí, které prý bylo vydáno v červnu nebo v červenci 1850 a bylo prý zachyceno v Lipsku.[650] — Jediné závažné výpovědi

* ‚Pro Svaz'.
** ‚Für die Bücher' — ‚Na knihy'.

udělal svědek Haupt, který vypovídal velmi zevrubně a podrobně, a svědek Hentze, bývalý poručík, který napadá trochu Beckera. V sobotu byl zavřen Erhardt, pokladník u bankéře Steina, a obviněn ze stejného zločinu. Jak to vypadá, byl trochu kompromitován doporučením, které dal Nothjungovi, a několika dopisy, jež se našly u Nothjunga a z nichž se dalo usuzovat, že byli spolu domluveni... Výběr porotců se ostatně povedl tak pěkně, že lepší složení si pro možné vyhlídky státní úřady už nemohly přát."

Nejdůležitější politickou novinkou je smlouva, kterou uzavřely Prusko, Rakousko a Rusko za carovy návštěvy ve Vídni. Nejdříve ji uveřejnil předevčírem „Morning Chronicle". Včera ji otiskly „Times", a tak si to budeš moci sám přečíst. Volby zde dopadly tak, že toryové, kteří upustí od obilní otázky, mají ve všem ostatním velikou kontrarevoluční většinu, a já si myslím, že tento kabinet couvne jen před nějakou víceméně revoluční manifestací. Páni buržoové teď vidí, jaký udělali kopanec, když opomněli po roce 1846 ze svého vítězství v boji proti obilním zákonům vyvodit také politické důsledky. Ještě si na to vzpomenou. Můj seznam tiskových chyb k „Brumairu" brzy zplesnivěl, kdybych to byl jen věděl, byl bych tyto peníze, teď tak vyhozené, upotřebil jinak a poslal bych Vám porto. Ale jak učil Spinoza, chceš-li se utěšit, dívej se na všechny věci sub specie aeterni*.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu Clussova dopisu Weydemeyerovi ze 16. srpna 1852 Přeloženo z němčiny

* z hlediska věčnosti.

28

Marx Adolfu Clussovi

do Washingtonu[651]

[Londýn, začátkem srpna 1852]

...Teď vychází najevo tajemství, proč se věc Kolínských[8] zase neprojednávala. Hlavní svědek, zrádce Haupt z Hamburku, se totiž vytratil do Brazílie. Rovněž druhý důležitý svědek, jeden krejčovský tovaryš, práskl do bot. A tak vláda nemá dokonce už ani stín důkazu. Za to se ta hanebnice mstí tím, že prodlužuje zajišťovací vazbu...

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinĕnija,
2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu Clussova dopisu
Weydemeyerovi z 15. října 1852
Přeloženo z němčiny

29

Marx Heinrichu Brockhausovi

do Lipska

19. srpna 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Vaše blahorodí,

chtěl bych se Vás tímto dotázat, zda by Vám pro Vaši „Gegenwart" nepřišel vhod výklad na téma „Moderní ekonomická literatura v Anglii. 1830—1852". Pokud vím, nebyla dosud podobná práce publikována, a to ani anglicky, ani německy. Zahrnovala by: 1. obecná díla o politické ekonomii, 2. speciální spisy, jež vyšly v tomto období, pokud se vztahují k epochálním vědeckým sporům, tj. o populaci, o koloniích, o otázce bank, o ochranných clech a svobodě obchodu atd.

Kdybyste byl ochoten přistoupit na tento návrh, potřeboval bych vědět, jaký rozsah takovéto práce je pro Vaši publikaci únosný, abych podle toho mohl upravit rozdělení celé stati.

Jinou prací, která by snad byla v této chvíli aktuální, je „Nynější stav stran", jež budou spolu soupeřit v příštím parlamentě. Očekávaje Vaši odpověď

jsem Váš oddaný
Dr. Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

30

Marx Peteru Imandtovi

do Londýna[652]

[Londýn] 27. srpna 1852
28, Dean Street, Soho

Milý Imandte!

Zajisté jsou to 2 památné pamětihodnosti! Není-li to dobré pro štěnice* a jak se to dál zpívá.

Na Tvém místě bych arci těm *mládencům odpověděl:*

Že vaše shromáždění ručitelů jmenovalo k uspořádání těch záležitostí výbor (prozatímní) ve složení Reichenbach, Löwe, Schurz. Měli jste tedy vyčkat zprávy tohoto výboru. Kinkel a Willich nebyli nijak zmocněni ani klást otázky, ani žádat na ně odpověď. Jejich pohrůžka, že nedá-li někdo v Evropě svou odpověď do 1. září (velmi krátká lhůta), bude se to považovat za souhlas, není nic jiného než pokus, jak poté, co propadli na schůzi, *uzurpovat správu peněz* pro sebe a spol. oklikou. Že proti tomuto postupu protestuješ, a bude-li to nutné, že tento protest s podrobnějším odůvodněním uveřejníš.

Zároveň bych napsal *Reichenbachovi:*

Opakoval bych mu hořejší vývody a prohlásil jej odpovědným za to, že nevydá *ani centim*, dokud nepodá *svou zprávu výbor, který jste jmenovali.* Upozornil bych jej na některé hlavní body v dokumentu, zejména pak na následující:

„Aby nám bylo až do té doby umožněno použít v naléhavých případech těchto peněz, předkládáme ručitelům v Americe návrh,

* Z německého pořekadla rozšířeného v Porýní.

aby nám co nejrychleji udělili právo kooptovat třetího soudruha. Zvolili bychom pak buď Goegga, nebo některého jiného zdejšího člena Revolučního svazu atd.“

Takže těm pánům jde o to, aby „co nejrychleji“ vzali Reichenbachovi peníze z rukou, poněvadž Willichovi a spol. nastaly teď velice „naléhavé případy“ pro „použití těch peněz“.

Několik vtipů na „smlouvu o jednotě“[178] bys mohl utrousit v obou dopisech.

Papíry mi pošli co nejdříve zpátky, abych mohl „co nejrychleji“ podat zprávu do Německa a do Ameriky (tam jde příští pošta v úterý).

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

31

Marx Adolfu Clussovi

do Washingtonu[653]

[Londýn] 3. září 1852

...Přikládám opis jednoho rukopisu pařížského Häfnera[165] (býval kdysi redaktorem jediného snesitelného listu ve Vídni, „Constitution"). Ten člověk se také jednou dal zneužít k tomu, aby v Kinkelově zájmu proti mně zahartusil v „Hamburger Nachrichten"[654]. Rukopis nebyl adresován mně, nýbrž jednomu mému známému v Paříži*, jehož „indiskrecí" se dostal ke mně, což asi autor tak trochu předem tušil. Můžeš tedy, naskytne-li se vhodná příležitost, použít toho dokumentu jenom tak, aby tam nebylo nic, z čeho by se dal uhodnout *pramen* nebo co by jej dokonce prozrazovalo. Malý Häfner má sice jeden hrb vpředu a druhý vzadu, ale píše a myslí lépe a je to soustředěnější chlapík než mnohý rovně rostlý revoluční filistr...

Rozšířila se zde pověst, že *Gebert*, truňku holdující krejčovský tovaryš a jeden z Willichových Myrmidonů, odcestoval do Ameriky. Nebylo tomu tak. Kinkel a Willich jej vyslali počátkem srpna jako emisara do Německa.

Protože ti lidé ve svém posledním oběžníku ručitelům blábolili všelicos o „organizacích" a vcelku v Německu žádný spolek nemají, měly drobečky Svazu komunistů v Německu, jež nebyly z toho či onoho důvodu ve spojení s Kolínem, budit zdání a předstírat existenci takových „organizací"**. Stalo se, že páni měli

* Zerffimu.
** Viz tento svazek, str. 143.

složit účty z více než 200 liber. Bylo tedy nutné vydat na něco určitou sumu peněz tak, aby se přijatelným způsobem přece jen dalo mluvit o „revolučním upotřebení". Myslí, že pak se zbytkem vydané částky snáze proklouznou. Konečně měli být speciálně Marx, Engels a společníci u dělníků v Německu zničeni (verbatim). Kinkel se domníval, že se mu podaří pověsit svým buržoazním ručitelům na nos uprošené a obelhané zlomky Svazu komunistů jako *buržoazně demokratický* spolek. Willich, který se sám oktrojoval a dal se Kinkelem oktrojovat za představitele německých dělníků, nakonec asi přece jen doufal, že si v Německu opatří nějaký dělnický přívěsek.

A teď dál. Gebert shromáždil v Magdeburku takzvanou komunistickou obec; 3 dny za sebou se konaly porady, jichž se zúčastnilo 26—30 členů, předsedal jistý Hammel (nomen omen*); v debatě se převelice horlilo proti Marxovi a Engelsovi a stanovilo se, že hlavním úkolem je Marxe a Engelse, jejich vliv a jejich doktríny zničit. (Tahle poslední věc by asi pro bratra Hammela nebyla tak snadná.) Spolu s řadou administrativních a organizačních otázek došlo i na to: kde a jak opatřit nějakou tiskárnu. Našel se chudý knihtiskař, který se zařídil v Magdeburku nebo okolí, a s tím se uzavřela smlouva. Tiskař dává svou dílnu k dispozici propagandě; firma zůstane stará, tak jak byla. Zato by mu bylo ihned vyplaceno 100 tolarů a dlužní úpis na 350 tolarů, jež by dostal po *jednom* roce.

Revoluční peníze mají tedy sloužit tomu, aby byla propagována osoba Kinkel - Willich a aby byly intrikami roztříštěny „organizace" v Německu.

Ale to nejlepší teprve přijde. Pruská policie *byla o všem informována*, a to od okamžiku, kdy prosťáček Gebert odcestoval z Londýna, zatímco zde si všichni mysleli, že putuje do Ameriky. Vláda měla svého zpravodaje na magdeburském shromáždění ťulpasů, a ten pro ni celou debatu stenografoval. Gebert, který se pak odebral do Berlína, měl ve svém doprovodu pruského policistu. Nepustili ho ani na okamžik z očí. Vláda chce, aby napřed vykonal své poslání, a pak s ním budou kompromitovány desítky lidí.

* jaké jméno, takový člověk (Hammel znamená skopec).

Tyto zprávy mám — Willich se také již holedbal svou „agenturou" v Německu — z jednoho pruského policejního úřadu, kde sedí můj Zajd*.

Co tomu říkáš? Takže ti darebáci poskytli pruské vládě možnost, aby znovu komplikovala kolínský proces atd. — A proč? Aby kryli své falešné účty, aby zastřeli jalovost svých dosavadních rejdů s revolučním výborem, aby se jejich malá dušička vytáhla před jejich nepřáteli atd. atd. Věc se *musí teď ještě* držet *v tajnosti*. Jakmile však zjistíš, že Geberta zavřeli nebo že začínají zatýkat „komunisty", na nic už nečekej a začni jednat...

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu Clussových dopisů
Weydemeyerovi z 28. září 1852 a
26. března 1853

* můj člověk (Zajd byl Mohamedův otrok a jeden z prvních věřících).

32

Marx Adolfu Clussovi

do Washingtonu

5. října 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Clussi!

Tvůj dopis ze 16. září došel dnes velice pozdě. A tak Ti odpovídám, protože žádáš odpověď obratem, jen několika řádky. Příští pátek Ti pošlu obsažnější depeši*. Tu věc s Brüningkovou (není špiónka, nýbrž dopisovatelka kněžny Livenové v Paříži, své tety, o níž to všichni vědí) mám od Bangyi. Ten však má *velice závažné důvody*, aby nebyl jmenován. Přišel by jinak o nejeden „zdroj zpráv", který je pro nás důležitý a musí být uchován.

Můžeš Schnaufferovi napsat, aby jednoduše odpověděl, že není třeba uvádět další prameny, neboť oba její (Brüningkové) *rozmilí hosté, Kinkel a Willich*, sami roztrušují v Londýně, že paní von Brüningková má podezřelé politické styky.

To, že *Willich* pronesl takové výroky, se všeobecně ví, takže jej Schimmelpfennig volal proto k odpovědnosti. Bude-li třeba, mohou být pro to uvedeni svědci.

Kinkel přímo vyslovil toto podezření například svému příteli, kartáčníkovi Kammovi (z Bonnu), který tu projížděl cestou do Ameriky. Kamm to vytlachal dalším.

(Willich přišel na to, že ta paní je podezřelá, přirozeně teprve tehdy, když si to u ní rozlil.)

Tvůj *K. M.*

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz následující dopis.

33

Marx Adolfu Clussovi

do Washingtonu

[Londýn] 8. října 1852
28, Dean Street, Soho

Milý Clussi!

Tvé pravidelné týdenní dopisy se mi staly takovou potřebou, že se mi ani trochu nelíbí, když jsi teď s tím přestal, a ze zlosti nad Tvým mlčením jsem mlčel též.

Patrně jsi už dostal můj dopis o Brüningkové.* Je třeba — a uhodili jsme hřebík na hlavičku — oplatit nestydatému Gottfriedovi** stejnou mincí. Podle poslední Imandtovy zprávy, otištěné ve výňatcích v listě „Wecker", o londýnské schůzi ručitelů, povstal Techow (teď odcestoval do Austrálie) a pravil: „zejména ti, kdo používali pohostinství Brüningkových, by se měli stydět, že roztrušují o paní von Brüningkové pomluvy." Kinkel se s nestoudnou úlisností dušoval svou nevinou, ačkoliv Imandt by ho mohl usvědčit ze lži. Willich zůstal sedět jako zařezaný.

Co se týče té historie s platem***, nemohu v té věci dál nic dělat, protože můj informátor *(ale prosím, aby nebyl jmenován)* Biskamp přesídlil do Francie a vůbec si s ním nedopisuji. Plat neplat, je jisté:

1. že Kinkel a Willich vydali 200 liber, jež londýnskému sjezdu ručitelů nijak uspokojivě nevyúčtovali;

2. že Willich vyplácel, jakoby na výdaje s korespondencí, sám sobě služné, dokud to šlo;

3. že Kinkel — což dokazuje, jak čistý je v peněžních záleži-

* Viz tento svazek, str. 612.
** Kinkelovi.
*** Viz tento svazek, str. 580.

tostech — když dorazil po svém útěku[655] do Paříže, hned po svém příchodu sdělil důvěrně jednomu z předáků tamějšího slovansko-německého atd. revolučního výboru, že by bylo žádoucí, kdyby němečtí demokraté v Paříži uspořádali večeři na jeho uvítání, což by pak dal vytroubit v novinách. *(Skutečně se tak potom stalo.)* Na připomínku, kde na to vzít peníze, Gottfried odpověděl, že se mohou vzít z fondu revolučního výboru. Na další připomínku, že pokladna je bez peněz, a nejen to, že má dokonce značný deficit, Gottfried mínil, že člen (Bangya), s nímž mluvil, by to mohl založit ze svého, neboť on prý je v Německu tak strašně populární, že se peníze jen pohrnou. Později dostal týž Kinkel od Bangyi na vrub revolučního výboru půjčku 500 franků pro svou *soukromou potřebu. Jeho stvrzenka ještě existuje.* Nesplatil je dodnes.

Stvrzenku jsem viděl. Ale Bangya trvá na tom, aby nebyl jmenován, právě tak Häfner, který byl také u toho. Mají pravdu. Kinkelova politika směřuje k tomu, aby mě nestydatým zapíráním (že ten člověk lže, to jasně dokazuje historie se mnou, s *dr. Wissem*, kterého přiměl k *veřejnému* prohlášení, neboť se zapřísahal, že s „půjčkou ve svém jménu" nemá nic společného. Viz „New-Yorker Deutsche Zeitung" a Wissovo prohlášení tamtéž.[656] Uveď *tento* fakt) donutil odhalit své baterie a prozradit mu ponenáhlu všechny prameny, které mi umožňují dostat se mu na kobylku. Byl bych tak neschopen bojovat. To se nepodaří.

V „Kölnische Zeitung" můžeš sledovat porotní řízení proti našim přátelům, které začalo 4. tohoto měsíce. Porotci jsou zatraceně špatní. Jsou to všecko zástupci statkářstva a velkého kapitálu, totiž: vládní rada von Münch-Bellinghausen, Häbling von Lanzenauer, svobodný pán von Fürstenberg, von Bianca, von Tesseler, von Rath; Joest (největší cukrovarník v Kolíně); Herstadt (jeden z předních kolínských bankéřů), D. Leiden (velký kapitalista). Konečně Leven (obchodník s vínem) a prof. Kräusler.

Vyšly v „Tribune" mé poslední 2 články o všeobecných volbách?* Oba první vzbudily zde v Anglii velkou pozornost. Jones je přetiskl.**

* „Volební korupce" a „Výsledky voleb".

** „Volby v Anglii. — Toryové a whigové" a „Chartisté" (přetištěny v „The People's Paper").

Přiloženě Ti posílám:

1. Imandtův dopis.

2. Kopii jednoho článku v „Morning Advertiser" ze 6. října, v němž ti nešťastníci Ruge-Ronge chtějí *vypadat důležitě*. Zdejší Svaz* Tě žádá, abys obratem napsal dopis do „*Morning Advertiser*" (podepsaný dr. Smyth nebo tak nějak), v němž by ses vysmál německé lone star[194], která nemá ani lone, ani star, a uklidnil „Morning Advertiser", že Americe nehrozí od této v Americe už dávno splasklé mýdlové bubliny žádné nebezpečí. (Kopii nám zašli.)[657]

3. Dopis pařížského Massola, který mi prosím vrať. Massol patří k nejduchaplnějším *starším* (ve čtyřicátých letech) Francouzům, dříve saint-simonovec, proudhonovec atd. *Muž a kniha*, o nichž mluví, jsou Proudhon a jeho kniha o Bonapartovi[124]. Heinzena byste si, myslím, měli teď vzít na paškál a potýrat jej s tím, jak ten osel už od sedmačtyřicátého roku odpovídá na všechny zásadní útoky systematicky mlčením (tak teď na útok Weydemeyerův[49], potom na Tvůj[658]), a sotva uběhne několik měsíců, vystupuje zase obvyklým jarmarečním způsobem, quasi re bene gesta**.

Tvůj
K. M.

Notabene. Tu trochu učenosti, při Heinzenově známé nevědomosti nápadné, s níž líčí historický vývoj manželství, opsal ten ubožák z knihy G. Junga „Geschichte der Frauen", 1. díl, Frankfurt nad Mohanem 1850. Jung sám vzal materiál z:

G. Meiners, Geschichte des weiblichen Geschlechts, 4 sv., Hannover 1788—1800, a z:

J. A. de Ségur, Les femmes atd., 3 sv., Paříž 1803, a zalil to hegeliánsko-mladoněmeckou omáčkou.

Meiners a Ségur použili:

Alexander (W.), History of women atd., 2 sv., Londýn 1782, 3. vyd.

* londýnský kraj Svazu komunistů.
** jako by se nic nestalo.

Thomas (Francouzská akademie), Essai sur le caractère atd. des femmes atd., Paříž 1773.

A konečně, jak tuto věc pojímá hegelovská škola — starý šašek Ruge, který zdá se dočista zdětinštěl, je příliš hloupý, aby se bral v úvahu — viz:

Unger (J.), Die Ehe in ihrer welthistorischen Entwicklung, Vídeň 1850.

S touto „bibliografií" můžeš tomu ubohému Heinzenovi zahnat chuť na to, aby vydával za nový objev některé fráze, které pochytil u socialistů, a informovat německo-americké čtenáře, v kterých pramenech najdou materiál, jestliže se o věc zajímají.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

34

Marx A. Brüningkovi

do Londýna

[Koncept]

[Londýn] 18. října 1852
28, Dean Street, Soho

Panu baronovi A. von Brüningkovi.

Dnešní poštou mi přišel „Baltimore Wecker" de dato 27. září 1852, v němž je uveřejněno Vaše prohlášení. Protože jsem jako *jeden* z těch, kteří s A. Clussem ve Washingtonu korespondují, do této věci přímo zapleten, žádám Vás, abyste určil na čtvrtek nebo pátek (tohoto týdne) místo naší schůzky. Přivedu s sebou svědka a žádám Vás tudíž, abyste učinil totéž, předem však upozorňuji, že tímto svědkem nemůže být ani *Ruge*, *Ronge*, ani *Kinkel* nebo *Willich*, neboť tito pánové jsou v otázce, o niž jde, *angažováni*, ani pan *Schimmelpfennig*. Tento pán se v Paříži přímo zavázal, že „mě jakoukoliv *pomluvou* zničí". Nevěřím sice v jeho ničivou moc, ale po tomto prohlášení se s ním rozhodně nemohu sejít.

Vysvětlím Vám pak, jaká je souvislost mezi mnou a článkem v Baltimore[659], a v případě, že by Vám moje vysvětlení nepostačilo, jsem ochoten dát Vám satisfakci, jaká je mezi džentlmeny obvyklá.

Váš oddaný
Dr. Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

35

Engels své sestře

Marii Blankové

Manchester 22. listopadu 1852

Milá Marie,

hrozně moc se Ti omlouvám, že jsem Ti už dávno neodpověděl na Tvůj první dopis. Ale v kanceláři, kde jsem si dřív vyřizoval soukromou korespondenci, mám teď tolik práce, že na to není ani pomyšlení, a doma, mon Dieu, mám psací náčiní pořád v tak špatném stavu (jak dokazují např. mé kaligrafické experimenty na počátku tohoto dopisu), že se těžko mohu odhodlat chytit se s nimi do křížku. Přesto se dnes večer do toho pouštím; obdivuj můj smysl pro povinnost a pokládej můj špatný rukopis za nový důkaz mé bratrské lásky.

Kromě toho jsem měl ještě jiný důvod, proč jsem Ti nepsal. Když jsi totiž byla v Německu, napadlo mě, že jsem se Tě chtěl na něco zeptat; když ses ale vrátila, nemohl jsem si ani za nic vzpomenout, co to bylo. Chápeš, že taková ztráta charakteru či spíše ztráta paměti musela u muže se ctí v těle vyvolat velké hryzení svědomí. Upřímně řečeno, nemohl jsem se odhodlat Ti napsat, dokud jsem neměl jasno v tomhle důležitém bodě. Tvůj nový dopis spolu s usilovnou duševní činností zostřenou waleským toastem a několika sklenkami šery mě však postavily zase na nohy a já teď zase vím, nač jsem se Tě chtěl zeptat. Jde o tohle: nezapomněl jsem o vánocích nebo o velikonocích u Tebe dvě bavlněné košile? Zmizely mi totiž už před delší dobou z garderóby, a bylo by mi docela milé, kdyby se tam znovu objevily, protože by z toho vyplynulo, že vůbec nejsem nepořádník.

Ptáš se mne, co bych si přál. Má milá sestřičko, přání už drahnou dobu nepěstuji, protože z nich stejně nikdy nic nekouká. Kromě toho nemám k tomu opravdu nadání, protože když se ve slabé chvilce výjimečně přistihnu při nějakém přání, je to pokaždé něco nedosažitelného, a proto je ode mne rozumnější, že si raději vůbec odvykám něco si přát. Vidíš, že i u takového tématu propadám moralizujícímu tónu knihy Kazatel, a tak čím míň o tom budeme mluvit, tím líp. Máš-li tedy v úmyslu zavázat si mě o vánocích opět novým projevem své lásky, pak Ti při svém těžkopádném a zakrnělém talentu vymýšlet si přání mohu těžko přijít na pomoc. Ostatně se utěšuji myšlenkou, že takovou pomoc, soudě podle dřívějška, ani nepotřebuješ.

Rád slyším, že jste tam všichni zdrávi. Až na nějaké to nachlazení jsem byl vcelku také úplně v pořádku, a hlavně už jsem neměl na přelomu ročních období ty bolesti zubů jako dřív — doufejme, že je to teď už úplně pryč. Bydlím stále na Strangeways, jenomže o pár domů dál, ale mám v úmyslu tyhle končiny příští měsíc opustit a přestěhovat se někam blíž k Malému Německu — člověk je tu jako kůl v plotě a tuhle zimu si chci pro změnu popřát trochu zábavy, pokud je to tady v tom kriminále vůbec možné. Už šest měsíců jsem neměl příležitost osvědčit svého uznávaného génia co do komponování humrového salátu — ta hrůza, z člověka se tady stane úplný suchar. Na jaře budu muset beztoho napsat zase nějakou knihu, pravděpodobně anglicky, o uherské válce nebo o románech nebožtíka pana Balzaca nebo o něčem jiném. Nesmíš to ale nikomu prozradit, jinak bych Ti to vůbec neřekl.

Co dělá Eliška*? Jestliže umí dobře vařit a látat punčochy, mohla by sem snad o vánocích přijet a vést mi domácnost. Protože loutnista Gottfried** (nebo to snad byl Franz**?) si zařídil vlastní domácnost, jsem takřka povinen udělat to také a zastínit ho, což bude velmi snadné, protože Eliška by určitě skvěle reprezentovala dům, zatímco ten olezlý starý mládenec s parukou má jen starou, nakynutou, šest stop dlouhou, kostnatou, hrůzu nahánějící, skuhrající, krhavou, prostořekou, rozcuchanou kuchyňskou služku, kterou

* Engelsova sestra Elisabeth.
** Ermenové.

propustila nějaká hospodyně, a přes všechno galantní nadbíhání na koncertech a bálech atd. nesežene nikdy žádnou ženskou — ta ubohá dobrá duše, ať mu Bůh požehná!

Měl bych ostatně už přestat, protože se začínám nemístně vyjadřovat o svém bližním a dokonce společníku firmy, a to se nemá nikdy dělat, ledaže by na tom člověk něco vydělal, jak říkají kvakeři.

Pozdravuj Emila*, Elišku a drobotinu, a vyřiď mé srdečné poručení panu a paní Heilgersovým. Jít na pohřeb starého vévody**, na to bylo moc špatné počasí a moc práce v kanceláři, udělali jsme si volno jenom půl dne. Vždyť tam ostatně za čtyři týdny budu.

Z celého srdce Tvůj

Bedřich

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
2. vyd., sv. 39, Moskva 1966

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Blanka.
** Wellingtona.

36

Marx Karlu Eduardu Vehsemu

do Drážďan

[Koncept]

[Londýn, koncem listopadu 1852]

Panu Vehsemu, blahorodí,

jistě Vám bylo nápadné, že jsem Vám, neznámému, psal jako starý přítel.[660] Zavinili to Weerth a Reinhardt. Vidím ovšem, že jsem se dokonale zmýlil. Jako známý Campa, toho starého lichváře, křivopřísežníka a muže své služky, jste nemohl nevědět, že tento subjekt patří k mým úhlavním nepřátelům, neměl jste mu tedy nabízet mou brožuru* a poskytnout mu tak kýženou příležitost, aby mne bez nebezpečí, oklikou častoval svými nestoudnostmi. Osobně ten subjekt neznám, ačkoli jsem o něm velice důkladně informován. Stačí, že bojuji na smrt proti lžiliberálům, abych se stal terčem jeho intrik, ale já mu na ně, tím si může být jist, jednou odpovím.

Za druhé jste naprosto neměl právo psát na můj dotaz panu Bangyovi. Pokud vím, uvedl jsem Vás sice k panu Bangyovi, ale rozhodně jsem Vám ho nepředstavil jako svého důvěrníka v soukromých záležitostech. A je podivné, jestliže mne o Campově nestoudnosti zpravuje třetí osoba, již pan Campe, jak zde ujišťuje Weerth a o čemž budu Bangyu informovat, označuje za *špióna*.

Kdyby se Vám snad toto psaní nelíbilo, pak přijeďte do Lon-

* Zřejmě Marxův a Engelsův pamflet „Velikáni emigrace".

dýna, víte kde bydlím, můžete být ujištěn, že budu kdykoli připraven dát Vám obvyklou satisfakci.

Dr. Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

37

Marx Jánosovi Bangyovi

do Londýna

[Koncept]

3. prosince 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Bangyo!

Dostal jsem dnes Engelsův dopis s nanejvýš podivnými zprávami.*

Na adresu, kterou jste uvedl, Engels nenapsal, protože, jak poznamenává, i kdyby přišla na dopis, který nebyl napsán na přímou adresu, nýbrž teprve prostřednictvím druhé adresy, poste restante, nějaká odpověď, co to dokazuje?

Engels vyzval naproti tomu své obchodní přátele v Berlíně, aby se na věc informovali. Po velmi pečlivém šetření mu teď sdělují:

1. firma Collmann neexistuje;

2. na udané adrese Neue Königsstrasse 58 nebo 59 žádný Collmann není a

3. Collmanna v Berlíně vůbec nenašli.

Engels mě dále upozorňuje na to, že oba dopisy podepsané Eisermannem a dopis podepsaný Collmannem jsou psány *touž* rukou, že všechny 3 mají jednu zvláštnost, jsou to totiž pouhé lístky bez poštovního razítka, že v prvních 2 figuruje přímo jako *nakladatel* Eisermann, kdežto v posledním Collmann atd., a konečně že se věc vleče už sedmý měsíc pod záminkami, které si

* Viz tento svazek, str. 227–229.

navzájem odporují. Když teď vyšlo najevo, že Collmann je právě tak pouhá mystifikace jako předtím pomyslný vydavatel „Constitutionelle Zeitung" Eisermann, ptám se přímo Vás, jakým *rozumným* způsobem je možno vysvětlit všechny tyto protimluvy, nepravděpodobnosti a záhady v takové prosté záležitosti, jako je vydání brožury*?

„Důvěrou" nelze rozptýlit fakta, a lidé, kteří si jeden druhého váží, si přece nebudou myslet, že jim ten druhý slepě věří.

Přiznám se Vám, že ať tu historii jak chci převracím, jsem při nejlepší vůli nucen vždy znovu zjišťovat, že je zatraceně *nejasná*, a že kdyby nebylo mého osobního přátelství k Vám, připojil bych se bez váhání k závěru Engelsova dopisu. „Podle všeho nás asi přece jen chtěli napálit."

Váš oddaný

K. Marx

P. S. Engels mě nakonec ještě upozorňuje, že by absolutně nic nedokazovalo a nic neprospělo dokonce ani to, kdyby se dotyčný rukopis objevil na několik dní opět v Londýně. Co jiného by to také dokazovalo než to, že rukopis existuje a že je to týž rukopis, a o tom nikdo nepochybuje.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx a B. Engels, „Velikáni emigrace".

38

Marx Adolfu Clussovi

do Washingtonu[661]

[Londýn] 7. prosince 1852

...V příloze Vám posílám: 1. Můj rukopis: *Odhalení o kolínském procesu proti komunistům.* Tento rukopis byl včera odeslán do Švýcarska, tam bude vytištěn a odtud jako novoroční dárek pánům Prušákům hozen do Německa. Dej to tam u vás vytisknout, *jestliže* se domníváš, že by se na americkém trhu daly uhradit alespoň *výrobní náklady*. Jestliže víc, tím lépe. V takovém případě by se na to muselo v tisku předem upozornit, aby se podnítila zvědavost. Kdyby brožura byla v Americe eventuálně vydána, ať je tam stejně jako ve Švýcarsku vytištěna *anonymně*. Jistě oceníte humor brožury, když uvážíte, že její autor nemá čím zakrýt zadek a co obout na nohy, takže žije jako v internaci, a kromě toho mu hrozilo a pořád hrozí, že *jeho rodinu užuž zachvátí skutečně příšerná bída*. Proces mě dostal ještě do větší mizérie, neboť místo abych vydělával na chleba, musel jsem celých 5 týdnů pracovat pro stranu a proti machinacím vlády. Kromě toho mi načisto odradil německé knihkupce, s nimiž jsem doufal uzavřít smlouvu na svou Ekonomii[56]. Nakonec mě Bermbachovo zatčení připravilo o vyhlídku na zpeněžení „Brumairů", které jsi poslal — a Bermbach jich už v květnu objednal 300. Tak přišla bída na kozáka.

Zde v Londýně jsem všude rozhlásil, že brožura bude vytištěna v Severní Americe, už proto, aby se za zády Prušáků dala provést diverze ze Švýcarska. Tuší, že se něco chystá, takže v Ham-

burku, Brémách a Lübecku budou teď celníci a policisté dávat dobrý pozor.

2. Tobě posílám výzvu k peněžní sbírce na kolínské vězně a jejich rodiny.[662] Dejte ji otisknout v různých novinách. Snad bude dobré, ustavíte-li tam i Vy výbory. Běží zde o stranickou demonstraci. Vidíš, že Ernest Jones vystupuje přímo jako člen strany. V úvodní poznámce byste snad mohli, s Vaším podpisem, zvlášť zdůraznit, že tu naprosto nejde o nějaké žebrání na revoluci po kinkelovsku atd., nýbrž o *určitý* stranický účel, jehož splnění je věc cti dělnické strany.

Delší prohlášení (podepsané mnou, Lupusem, Freiligrathem a Engelsem)* o hanebnostech, jichž se dopouští vláda v kolínském procesu, vyšlo v různých londýnských listech. A pruské vyslanectví zejména těžce nese, že tuto nepokrytou denunciaci pruské vlády uveřejnily *nejvybranější* a *nejváženější* londýnské týdeníky „Spectator" a „Examiner".

„Morning Advertiser" Tvůj dopis** neotiskl; nezvětřil snad nebezpečí?

Noticka z „Abendzeitung", kterou jste mi dnes poslali, podle níž jsem policii atd. atd., je hanebnost spáchaná panem M. Grossem, k níž ho asi popíchl nějaký willichovec v New Yorku. Z mého rukopisu seznáš, jakou roli hraje tento „čestný" Willich v kolínském procesu. Leccos jsem si ještě nechal pro sebe, jednak abych nenarušil literární plán celku, jednak abych toho chlapa, kdyby snad — več nedoufám — našel odvahu odpovědět, mohl počastovat novým prachem.

Nad Ficklerovými dopisy se bavím. Blind, který tu teď bydlí se svou ženou, mi vypráví, že Fickler, biederman Fickler, si v době průmyslové výstavy[19] najal velký dům a vybavil jej přepychovým nábytkem, aby jej pak zase pronajal. Spekulace selhává. Fickler pláchne do Ameriky, a to nejen svým věřitelům. Bydlí u něho dcera na vdávání a on pláchne, aniž jí řekne půl slůvka o tom, co zamýšlí, a nechá ji tam bez jediného haléře. Z domu ji pochopi-

* K. Marx a B. Engels, „Prohlášení zaslané redakcím anglických novin".
** Viz tento svazek, str. 615.

telně vyhodili. Co se s ní pak stalo, nikdo neví. Vida biedermana Ficklera!

Pokud jde o Proudhona, máte oba pravdu.[663] Massol propadl iluzím, poněvadž Proudhon adoptoval se svým obvyklým, obratným dryáčnictvím některé mé ideje jako *své* „poslední objevy", například že *neexistuje absolutní věda*, že všechno je třeba vysvětlovat z materiálních poměrů atd. atd. Ve své knize o Ludvíku Bonapartovi[124] otevřeně přiznává, co jsem z jeho „Philosophie de la Misère" musel teprve dedukovat, totiž že jeho ideálem je petit bourgeois*. Francie, říká, sestává ze 3 tříd: 1. buržoazie, 2. střední třídy (petit bourgeois), 3. proletariátu. Cílem dějin, speciálně revoluce, pak je třídu 1 a třídu 3, extrémy, rozpustit v třídě 2, ve správném středu, a toho se dosáhne Proudhonovými úvěrovými operacemi, jejichž konečným výsledkem bude odstranění úroku v jeho rozličných formách.

Generál Vetter navštíví Weydemeyera v New Yorku a Tebe ve Washingtonu.

Ad vocem Kossuth. Když jsem se z Vašich zásilek dověděl o prvním skandálu německo-amerických listů s mou soukromou zprávou v „Tribune"**, poslal jsem pod firmou „Váš soukromý dopisovatel" do „Tribune" prohlášení***, jež obsahovalo ve stručnosti toto: (Následuje známý obsah.†) — A teď dále. Když jsem od Tebe dostal výstřižek, v němž mne jakýsi Kossuthův sekretář označuje za nestoudného pomlouvače atd. a zároveň podporuje Pierra††, uvědomil jsem Mr. Kossutha o obsahu svého prvního prohlášení v „Tribune" a požádal toho pána, aby se definitivně vyjádřil. Kossuth mi pak vzkázal: 1. *na čestné slovo:* nemá žádného sekretáře; snad prý si tuto hodnost přisvojil Benningsen v Americe, jeho někdejší kancelista; a 2. s domnělým prohlášením se prý seznámil teprve skrze mne (zaslal jsem mu totiž corpus delicti, lístek

* maloměšťák — srovnej Marx - Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 173.

** „Činnost Mazziniho a Kossutha. — Spojenectví s Ludvíkem Napoleonem. — Palmerston".

*** „Kossuth, Mazzini a Ludvík Napoleon".

† Clussova poznámka.

†† Pierra Bonaparta.

přiložený v Tvém dopise); 3. za mé „varování" je prý vděčný a znovu mne vybízí, abych se s ním přece jen sešel na některém třetím místě. Příští pátek napíši body 1 a 2 znovu do „Tribune"*. Starej se o to, abych byl v této věci stále informován.

Ad vocem Kinkel. Kinkel se tedy potloukal s přednáškami o moderní poezii atd. v Bradfordu a Manchesteru, kde se dvořil německým Židům jako kněžoursko-esteticko-liberální parazit. O jeho estetických velečinech mi svědkové, kteří ta jeho čtení slyšeli na vlastní uši, sdělili toto: Ohlásí v Bradfordu *přednášku o Goethově Faustovi.* Posluchači platí 3 šilinky vstupného. Auditorium plné. Očekávání veliké. A co udělá Gottfried? Předčítá Fausta od začátku do konce a říká tomu přednáška *o* Faustovi. Gottfried byl přirozeně tak chytrý, že si tento *podfuk* schoval až úplně na poslední přednášku. — V Manchesteru Gottfried prohlásí, že prý „Goethe není *vůbec* básník, neboť rýmuje ‚erbötig' a ‚Venedig'; zato *Immermann* je prý největší německý básník". Dále: „Snad to mohu říci. Z moderních německých básníků si přede všemi 3 vysloužili přízeň publika — Herwegh, Freiligrath a — snad to mohu říci: *Gottfried Kinkel.*"

Ale bodrý Gottfried konal též přednášky o politice, například o stranách v Severní Americe. A tu pak v Manchesteru a Bradfordu prohlásil: „Já jsem vám sice oznámil, že budu mluvit o amerických stranách, například o demokratech, whigech, freesoilerech[664] atd. Ale ve skutečnosti nejsou v Americe právě tak žádné strany jako v Evropě. Je už jen *jedna velká strana liberálů*, a totéž by se ukázalo i v Německu, kdyby tam poražené straně dovolili, aby zaujala znovu své staré postavení." Posléze mluvil *Gottfried* o *mormonech*, o nichž mezi jiným zvěstoval: „Kdo se chce zbavit vší pozemské starosti, ať se odebéře mezi mormony" atd. V Bradfordu si po jeho výrocích dokonce mysleli, že je *mormonský agent.* Ostatně Gottfried Kinkel opustil obě tovární města s hlubokým přesvědčením, že *se tam už nikdy nesmí ukázat.*

Becker** blamoval před porotou v Kolíně sebe a stranu. Bylo

* „Odpověď Kossuthovu ‚sekretáři'".
** Hermann Becker.

s ním předem dohodnuto, že bude vystupovat jako nečlen Svazu*, aby si neodradil svou klientelu mezi demokratickými maloburžoy. Ale najednou se mu — co do svého teoretického vzdělání je velmi slabý, ale malicherné ctižádostivosti má ažaž — zatočí hlava. Chce si na účet komunistů hrát na velikého muže demokracie. Nejen že se z toho chce dostat s úplně zdravou kůží, nýbrž chce také osobně využitkovat vavřínů procesu. Je nejen drzý, začíná být sprostý.

A nakonec ještě několik slov o Francii: Bonaparte, který žil odjakživa z toho, že si půjčoval, si myslí, že nastolí zlatý věk ve Francii nejlépe tak, když zevšeobecní úvěrové ústavy a zpřístupní je co možná všem třídám. Jeho operace přinášejí dvojí užitek: Připravují strašlivou finanční krizi a — ukazují, kam vede Proudhonův úvěrový manévr, přestane-li být pouhým teoretickým blouzněním a uskuteční-li se v praxi, totiž k takové horečce ažiotáže, o jaké nebylo slýcháno od dob Lawových.

Orleanisté — jednoho z jejich agentů velmi dobře znám — vyvíjejí horečnou aktivitu. Thiers je právě teď zde. Mají mnoho spojenců v armádě a přímo v Bonapartově okolí. Chtějí ho (v lednu) zavraždit v jeho posteli. Uvidíme. Já se to rozhodně dozvím 14 dní *před* jejich atentátem a prostřednictvím tajné společnosti „frères et amis"**, k níž patřím, to sdělím revoluční proletářské straně v Paříži. Vytáhnou-li orleanisté kaštany z ohně, nesmějí je v žádném případě sníst.

Kdyby se snad Heinzen atd. chvástali Beckerovým vystupováním v Kolíně, takže bychom byli všichni kompromitováni, vydej se svým podpisem prohlášení, že Becker byl členem komunistické společnosti, že mě ještě krátce před svým zatčením vybízel, abych napsal spis *proti* demokratům, ale pokud jde o Heinzenovy a Rugovy útoky, že mi napsal, abych těmto ubohým spojencům Müllera-Telleringa neodpovídal. Tuto zbraň vytas pochopitelně jen tehdy, *bude-li to naprosto nutné*. Pak ale přímo řekni, že Becker jednal podle

* Svazu komunistů.
** „bratří a přátel".

úmluvy, že však svou roli přespříliš přehnal, nehrál *ji dost obratně*, a to že je všechno, co se mu dá vytýkat.

K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu Clussových dopisů Weydemeyerovi ze 6. a 7. ledna 1853 Přeloženo z němčiny

39

Marx Adolfu Clussovi

do Washingtonu[665]

[Londýn] 14. prosince 1852

...Dnes jen pár řádků. Brüningk mi napsal. Písemně jsem mu odpověděl, že *původci té pověsti* jsou Kinkel a Willich. A na ně že jsem narážel, aniž jsem je jmenoval, když jsem Ti psal.[666]

Kdyby to snad Kinkel v amerických listech veřejně popřel, uveřejním celou korespondenci, případně také zápis o tom, co se odehrálo mezi ním, mnou a J. Huzelem,* abych dokázal, jak je pravdymilovný a jak srdnatě stojí za podezřeními, která vyslovil.

Kdyby snad Brüningk žádal, abys to odvolal, nebo kdyby Tě veřejně napadl, „že jsi svévolně překročil materiál, který jsem Ti sdělil já", pak argumentuj s tímto: 1. Mohl jsi docela právem usoudit, že paní von Brüningková je agentka, jestliže ji z toho podezřívali *sami* její přátelé, zvlášť když je agentkou pověstné ruské agentky, kněžny von Livenové. — 2. Neměl jsi proč dělat nějaké okolky, protože důvěrník paní von Brüningkové — Schimmelpfennig — vyhlásil jako princip, že Marx a společníci musejí být *pomluveni*. — 3. Byl bys snad sám učinil nějaké prohlášení, kdyby se byl Brüningk obrátil přímo na „Wecker" a pak na Tebe, místo aby do toho zatahoval ty bídácké Rugy a Rongy. To bude stačit.

Ad vocem E. Jones. Jones se teď velice vzmáhá. Harneyho list — Jonesův konkurent — „Star of Freedom" je už asi tři týdny *vyhaslá* hvězda.

* Viz tento svazek, str. 121.

Ad vocem *Kinkel-Willich*. Nestydatost, s níž se oba ti chlapi chovají ve svém prohlášení vůči Reichenbachovi, přesahuje všechny meze.

1. Reichenbach byl k těm chlapům příliš shovívavý, když zamlčel *skutečnou* příčinu, která ho hlavně přiměla učinit tento krok[246]. V Americe totiž ještě obíhají pokladniční poukázky, podepsané Reichenbachem. Tyto poukázky dali Kinkel a Willich, dokonce s diskontem, svými agenty v Americe *zpeněžit* a *výtěžek* poslat *přímo* sobě, když už je londýnští ručitelé dávno přestali uznávat za finanční výbor, a řadu takových poukázek střelili rovněž v Londýně. Částky, které jim takto připadly, *nikdy nevyúčtovali*. Bylo to *přímé šejdířství*, a Reichenbachovi nezbylo než učinit své prohlášení, aby za to nebyl volán k odpovědnosti.

2. *Německé* noviny se vyslovily *pochvalně* o usnesení, aby peníze byly poslány zpět do Ameriky, a *velebily* za to zvláště Kinkela. Ten lump se dal od buržoů mlčky takto chválit a ani ho nenapadlo, aby v Bradfordu a Manchesteru přiznal, že *byl proti* tomuto usnesení. Neboť před buržoy v Německu by rád vypadal jako úctyhodný muž, aby přišel k penězům. Před revolučními filistry v Americe se tváří jako vyznavač revoluce, aby vyrval ze spárů Cerbera Reichenbacha peníze, které na nich vymámil.

3. Willich se spoléhá na to, že z Ameriky je do Londýna daleko. Zde je to pro celou emigraci usvědčený špicl a odhalený lump. Myslí, že v Americe bude moci pokračovat v roli pokladníka revoluce. — *Hirsch* prohlásil v Blamich Street* — v jednom dělnickém spolku, že Willich je jeho spoluviník. On sám, říká vykutálený Hirsch (!!!), prý špicluje pro demokracii, kdežto Willich již pro policii. Willichova společnost se to dozvěděla. Interpelován atd.[667] (možná to už znáš z mých „Odhalení"). Nevěděl si jiné rady, a tak si pomohl tím, že přešel s maličkým jádrem své společnosti do jiného *lokálu, kam neměli návštěvníci přístup*, a sám se přestěhoval do odlehlého kouta Londýna. Oběma těmto darebákům je teď třeba strhnout masku také v Americe. Zde jsou úplně vyřízeni.

Ad vocem Goegg. Goegg, který celé měsíce všude roztrušoval,

* V rukopise je nad tímto slovem otazník.

že se zúčastnil wheelingského sjezdu[668], byl v té době ve Strassburgu, sbíral tam zbytky svého jmění, 300 liber, a teď zde s Rongem zakládá mateřské školky a podobné německokatolické vyučovací ústavy.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu Clussova dopisu
Weydemeyerovi ze 7. ledna 1853
Přeloženo z němčiny

40

Marx Gustavu Zerffimu

do Paříže

28. prosince 1852
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý příteli!

Co nejsrdečněji Vám děkuji za Váš dopis.

Dvě okolnosti umožnily Bangyovi, aby mne tak dlouho vodil za nos. *Za prvé* to, že se znal se Szemerem, jehož rukopis o Görgeyovi, Kossuthovi atd.[63] mne ihned přesvědčil, že v něm Maďaři mají nevšedního ducha — a pak Váš přátelský vztah k Bangyovi, protože jsem k Vám za naší byť krátké osobní známosti pocítil naprostou důvěru. *Za druhé:* rozpory, lži atd. jsem si vysvětloval, pokud to bylo možné, Bangyovou vášní, která se projevuje při sebebezvýznamnějších příležitostech, zahalovat své konání a jednání do rouška tajemství a hrát si nejen s jinými, nýbrž i sám se sebou na schovávanou.

Dokonce i teď jsem ochoten věřit, že není skutečný špión, nýbrž že se, jak správně říkáte, jako „*donašeč*" mezi různými stranami a politický kuplíř dostal povážlivě na scestí.

Ale napřed k věci, která Vás zvláště zajímá.

Szirmay je ovšem Kossuthův agent. Má za úkol, jak jsem myslím vyrozuměl z některých jeho nestřežených výroků, navázat přes pana von Maupase spojení s Bonapartem. Kossuth se krátce předtím pokusil získat prostřednictvím Bangyovým a svého pařížského dopisovatele Malingra u orleanistů půjčku $1^1/_2$ miliónu, byl však odmítnut.

Teď zpátky k Bangyovi.

Já sám jsem na vlastní oči viděl *patent* vystavený Kossuthem

a spolupodepsaný Szirmayem, jímž Kossuth ustanovuje Bangyu tak říkajíc policejním prefektem in partibus — šéfem jakési kontrapolicie proti vládám. Jednak mne tento patent uklidnil pokud jde o všelijaká jinak podezřelá Bangyova spojení a známosti, neboť se nám jevily jako úřední styky, jež obratně využity mohou být naší straně užitečné. Sám jsem se tak od něho dověděl některé důležité podrobnosti o pruské vládě. Kromě toho jsem se ho přímo zeptal: Jak se shoduje váš vztah ke Kossuthovi s vaším vztahem k Szemerovi? Odpověděl mi bez nejmenších rozpaků, že prý předně jedná v Szemerově zájmu, a pak že prý ho Szemere *zmocnil* ke styku s Kossuthem. Proto jsem se později k této věci už nevracel.

Bangya mne několikrát z Kossuthova pověření vyzval, abych Kossutha navštívil. Odpověděl jsem: bydlím tam a tam. Chce-li se mnou pan Kossuth mluvit, ať se obtěžuje ke mně. Kossuth mi pak vzkázal, abych se s ním sešel na nějakém třetím místě. Nechal jsem to nerozhodnuto. Mezitím však vyšel v „Tribune" (New York) anonymně jeden můj článek, v němž jsem napadl Kossutha, Mazziniho atd. a zvláště se také zmínil o pařížských intrikách, jimiž je pověřen Kiss atd.* Obrovské haló v americkém tisku! Kossuth ve spojení s tyranem! Nemožné. Bangya mě jmenoval Szirmayovi na jeho dotaz jako autora, a já jsem potom panu Szirmayovi osobně potvrdil, že jsem to opravdu napsal *já*. Že mám, pokud vím, naprostou svobodu psát o panu Kossuthovi nebo proti němu, co chci. Krátce poté jsem dostal z Ameriky noviny, v nichž mě Kossuth ústy domnělého páně guvernérova „soukromého sekretáře" napadá jako „pomlouvače". Nato jsem via Bangya vyzval pana Kossutha, aby vysvětlil, zda toto dementi vychází od něho? Že bych ho v takovém případě zmrskal důtkami, kdežto zatím jsem se ho jen dotkl proutkem. Kossuth mi odpověděl přes Szirmaye, 1. že to prohlášení nezná, 2. že vůbec žádného soukromého sekretáře nemá, a opětně mne vyzval ke schůzce na nějakém třetím místě, což jsem ignoroval. Za sebe jsem pak v „Tribune" zveřejnil toto Kossuthovo vysvětlení**, a tím věc prozatím skon-

* „Činnost Mazziniho a Kossutha. — Spojenectví s Ludvíkem Napoleonem. — Palmerston".

** „Odpověď Kossuthovu ‚sekretáři'".

čila, zaměstnává však ještě celý ten hnusný a nechutný německo-americký tisk. Bouře rozhořčení, kterou jeho korespondence proti mně vyvolala, ovšem dokazuje, že Kossuth bude ztracen, jakmile se prozradí, že je ve spolku s Bonapartem.

Rozhodně si myslím, že musíme z obou stran zachovávat *největší diskrétnost*, neboť Bangya by Vám a Szemerovi, jakmile zjistí, že byl prohlédnut, mohl možná značně uškodit, zejména pokud jde o váš pobyt v Paříži, a *před* vytištěním rukopisu* bych byl kromě toho každým veřejným odhalením Bangyi přinejlepším zesměšněn před veřejností. A konečně pokládám za důležité — dokud okolnosti nedovolí, abychom ho veřejně odhalili — aby byl pan Bangya střežen zblízka. Zvlášť důležité to bude za jeho pobytu v Paříži. Je neuvěřitelně indiskrétní a řekne Vám a Szemerovi, už proto, aby si udržel vaši důvěru, o všem, co podniknou rozličné strany, jimž slouží.

Já se k němu budu tudíž chovat sice zdrženlivě a chladně — po posledním svém kousku nemůže ani nic jiného čekat — ale neprozradím mu ani celý rozsah svého podezření, ani svou „tajnou" korespondenci s Vámi.

Bangya sám píše na lístku, jejž přikládá k dopisu svého anonyma: „Myslím, že ani teď nejste nijak vázán a můžete dát dílo vytisknout někde jinde." Já si myslím, že si touto radou, jež je ostatně pouhou ozvěnou toho, čím jsem mu pohrozil, chce krýt záda.

Jsem však zcela zajedno se Szemerem a s Vámi, že se to teď musí skutečně vydat. Potíž je jen v tom, jak to provést. Právě teď vyšla v jednom švýcarském knihkupectví má brožura „*Odhalení o kolínském procesu proti komunistům*".[669] (Dám Vám a Szemerovi co možná brzy poslat 2 výtisky.) Totéž knihkupectví uvažuje o vydání mého „Osmnáctého brumairu" pro Německo.[670] Není naděje, že by se totéž knihkupectví dalo pohnout ještě k třetímu podniku. V Německu se teď žádné knihkupectví neodváží něco ode mne vytisknout. Zbývá tedy jen tisk *vlastním nákladem*, což si za nynějších poměrů naprosto nemohu dovolit. A přesto je vydání té věci *nezbytné*. Uvážím, co by se dalo dělat.

* K. Marx a B. Engels, „Velikáni emigrace".

„Odhalení" Vás přesvědčí, že Greif je skrz naskrz hanebný člověk. V prosinci 1851 byl v Paříži ve *věci německo-francouzského spiknutí*[98], a proto, aby vykonstruoval *domnělou souvislost* mezi mými přáteli v Kolíně a pařížskými blázny.[671]

Jenže je pravda, že když byl Greif ještě zde v Londýně, dostával Bangya pravidelně 3. nebo 4. každého měsíce *peníze z Berlína*. Víte něco o tom, z jakých pramenů mu tyto peníze chodí?

To hlavní, čeho je se v této záležitosti třeba držet, je: „à corsaire corsaire et demi"*. Kdyby snad Bangya chtěl být „nebezpečný", stačí mu jen připomenout, že svým spojením s Malingrem a orleanisty se octl v našich rukou.

Napište brzy a vyřiďte Szemerovi, že jsem jeho upřímným obdivovatelem.

Váš

*Ch. Williams***

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „na jednoho korzára — korzár a půl", česky asi „na hrubý pytel hrubá záplata".

** Marxovo krycí jméno.

1853

41

Marx Adolfu Clussovi

do Washingtonu[672]

[Londýn] 21. ledna 1853

...Včera jsem četl Heinzenův dopis Bambergerovi. Stěžuje si, že je na tom bídně s penězi, a píše, že z „*Janusu*" **musel** odejít. Co se týče dr. Kellnera, ten byl nějaký čas korespondentem „Neue Rheinische Zeitung". Poohlédněte se, zda by se s ním tak či onak nedalo navázat spojení. Prvním krokem by třeba mohlo být, až to Weydemeyer oťuká, že bys mu poslal „solidní" článek... Poněvadž bídák Willich, který tu už dohrál svou úlohu, odplul minulý týden jako Kinkelův agent do Ameriky, je důležité, abyste ta místa brožury*, která se ho týkají, dostali *aspoň* do tisku. Nejlepší by bylo, kdybys našel cestu pro otištění brožury v časopisech; vyšla teď ve Švýcarsku; na jejím dalším vydání tedy už tolik nezáleží. Nebylo by možné v této věci také použít *Börnsteina*, který nás chce nějak „navnadit"? Pokud znám jeho a jeho společníka Bernayse, vylíčení policejních triků je velice pobaví. Navázání styků s těmito lidmi považuji za *politicky* potřebné. Ujišťuji Tě, že najde-li Bernays možnost — a tu mu je třeba dát —, jak s námi znovu navázat kontakt, mohu s těmi dvěma dělat všechno. O *Schrammovi***, nebo také o *Telleringovi* jsi už nic neslyšel?...

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu Clussova dopisu
Weydemeyerovi ze 17. února 1853
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".
** Conradu Schrammovi.

42

Marx Adolfu Clussovi

do Washingtonu

25. března 1853*
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Clussi!

Tvé nářky na to, že jsme líní (anebo alespoň že já jsem líný) psát, nejsou zcela opodstatněné. Psal jsem obyčejně — pokud jsem nebyl nemocen — vždy jednou týdně. Ty první jsi tuto metodu nahradil novou a často jsi v těchto intervalech místo dopisů posílal jen noviny. Z Tvých dopisů zůstaly bez odpovědi všeho všudy tři. Z těchto tří přišly dva téhož dne, jeden jako příloha k zásilce peněz určené Freiligrathovi, druhý přímo mně. Tedy jen dva nezodpověděné dopisy.[673] Budeš-li zase psát *každý* týden jednou, ať už mnoho nebo málo, budu i já zase dodržovat tento pravidelný zvyk. Anebo ještě líp, nebudu čekat a začnu to dělat sám, ale od Tebe pak očekávám totéž.

Teď mi podrobně napsal Schabelitz. Brožuru „Odhalení" vytiskl už před 2 měsíci a ležela už 5 neděl na druhé straně hranic v jedné bádenské vesnici, Weilu. Ale ten osel, místo aby tam na druhé straně našel spolehlivého člověka, přenechal všechno pašerákovi, který z něho postupně vymačkal slušnou sumu peněz, a nakonec se sám vydal bádenské vládě. To ostatní ses už jistě dověděl z poslední „Tribune"**. Jaký zájem má na této brožuře pruská vláda a tedy jak je důležitá pro „vlast", o tom Tě však může ještě víc

* V originálu mylně: 1852.

** K. Marx, „Kossuth a Mazzini. — Intriky pruské vlády. — Rakousko-pruská obchodní smlouva. — ‚Times' a emigranti".

přesvědčit to, že hrdina Stieber se nejen stal berlínským policejním ředitelem, ale je zván na každou poradu vlády, která se zabývá bezpečnostními opatřeními proti revolucionářům a revolučním rejdům. Div jsem nevyletěl z kůže zlostí, že je ten pamflet zatím umlčen. Ty sám sis, jak se mi zdá, tentokrát nepočínal tak šťastně jako jindy. Po takovýchhle cancourcích může „Neu-England-Zeitung" tisknout ten pamflet rok, a zároveň věnovat celé sloupce smutné postavě „slídila" Ruga, který to tu pořád ještě nedotáhl dál, než že jeho „ostře vyhraněný houf" čítá 5 lidí. Proč jsi tu věc nedal do *mnohem rozšířenějšího* orgánu, jako je „*Demokrat*", s nímž spolupracuješ? Zkrátka, příště mi musíš bez obalu napsat, zda se ta věc dá v Americe vytisknout jako brožura, nebo ne. Bylo by to *pro Evropu*, a brožura by se přes Hamburk dopravila do Pruska. Kdybych nebyl tak načisto bez prostředků, dal bych ji hned vytisknout v Altoně. Neříkám to proto, že bych se v tom útloučkém pamfletu zhlédl, ale proto, že — jak na základě přesných znalostí pruských poměrů vím — v této chvíli nelze našim milým Prušákům zasadit citelnější úder.

Jen neztrácej z očí lotra Willicha. Je to nejzavilejší nepřítel a přitom idiot.

Pulszky není u Vás jen kvůli vysoké politice. Byl poslán za oceán zároveň proto, aby uchlácholil generála Vettera, který je nespokojen a z Ameriky intrikuje proti „velkému Kossuthovi". Z „Daily Tribune", kterou jsi mi dnes poslal, jsem s úžasem zjistil, že vzali moje útoky proti Kossuthovi-Mazzinimu.* Velmi jsem o tom pochyboval, tím spíš, že je tam u Vás bílo-rudo-černý přítel Greeleyho, žid Pulszky[674].

Szemere mi napsal z Paříže zprávu, kterou jsem uveřejnil v „Tribune", že se totiž konala dlouhá porada mezi Kossuthem a jeho pařížskými stoupenci kvůli jeho nyní „dementované proklamaci" a že to oni donutili toho ubožáka k dementi.**

Barthélemy, Willichův přítel, jehož si budeš pamatovat ze

* „Atentát na Františka Josefa. — Milánské povstání. — Britská politika. — Projev Disraeliho. — Napoleonova závěť".

** „Nucené vystěhovalectví. — Kossuth a Mazzini. — Otázka emigrantů. — Volební korupce v Anglii. — Pan Cobden".

Schrammova souboje[675] (mimochodem, Schramm teď žije v Cincinnati a jednou odtamtud napsal), byl odsouzen na 2 měsíce pro souboj na anglické půdě, při němž zabil Courneta. Vyšel z toho tak dobře, přes špinavá odhalení, k nimž došlo v průběhu procesu, poněvadž podle anglického zákona se sekundanti trestají stejně přísně jako duelanti a poněvadž toho chudáka nechtěli nechat rozpatlávat jeho špínu. Ten nestydatý člověk vzkázal z vězení Ledruovi, že ho zastřelí jako psa, jakmile se dostane ven. Ledru mu odpověděl, že se s takovou holotou střílet nemíní. *Barthélemy:* prý už dokáže políčkem na veřejné ulici a podobnými vyzkoušenými prostředky přimět nějakého chlapa k souboji. *Ledru* (nato): prý ho v takovém případě počastuje holí.

Schimmelpfennig, ten slaďoučký válečný hrdina, má teď v hrsti 1000 liber vrabčáků*, které podědil po Brüningkové. Pan poručík se u ní také přiživoval, choval děti, ponášel vějíř, věštil politickou budoucnost, byl průvodcem, obdivovatelem, dělal podomka a měl ještě všemožné další podobné funkce.

Reichenbach — a z části také Kalb von Löwe** — chtějí do Ameriky, první jako farmář, druhý jako lékař.

Nejdůležitější událostí na Západě, byť se zdála sebenepatrnější, byl pohřeb paní Raspailové v Paříži***. Nad tím, že se tu objevilo 20 000 svátečně oděných proletářů, zůstali bonapartisté, jako když do nich hrom uhodí. Jak vidíš, proletářský lev není mrtev. I pro Ledrua měla ta událost hořkou příchuť. Raspail je jeho největší nepřítel.

Ještě jeden *fakt*. A není mou vinou, že je neestetický. „Světlovlasá panovnice", Lola Montijo†, trpí velmi protivným tělesným neduhem — nezadržitelnými *větry*. Říká se tomu tympoptanomanie. Dřív tomu „neštěstí" čelila tím, že hodně jezdila na koni, což jí Bonaparte teď zakázal, poněvadž se to nehodí k jejímu postavení, a tak už mnohokrát ve „společnosti" svými „mohutnými detonacemi" způsobila, že se začervenali i oprýmkovaní

* V originále žertem Sperlinge místo Sterlinge.
** Ironicky místo Löwe von Calbe; Kalb znamená „tele".
*** 13. března 1853.
† Císařovna Eugénie se tu ironicky přirovnává ke známé tanečnici a dobrodružce Lole Montezové.

decembristé. A to už něco znamená. Ce n'est qu'un petit bruit, un murmure, un rien; mais enfin, vous savez que les Français ont le nez au plus petit vent.*

Myslím si, že *nejpozději* do roka budeš u nás. Už se to hýbá.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Není to nic víc než malý bzukot, takové brumlání, takové nic; ale Ty přece víš, že Francouzi zvětří i sebemenší závan.

43

Engels Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku[676]

Manchester 12. dubna 1853

Milý Weydemeyere,

současně Ti posílám Marxovo prohlášení o Hirschových *dobrovolných přiznáních**, které máš *ihned* dát do *všech možných novin*, kam to jen půjde. Pošleš-li hned opis Clussovi, určitě bude moci valnou část zařídit. Myslím, že nemůže škodit, napíšeš-li k tomu: podepsaní jsou se shora uvedeným textem plně srozuměni — E. Dronke, B. Engels. Pokud jde o historii s rukopisem** a vůbec o spojení s Bangyou, jsme právě tak zodpovědni jako Marx a nebylo by správné, kdybychom ho nechali nést všechnu zodpovědnost samotného. Kopie, která jim padla do rukou, je zčásti psána Dronkovým rukopisem, originál skoro celý mou rukou. Máme teď naději, že tu věc vytisknou ve Švýcarsku.

Toto prohlášení je přirozeně napsáno jen na základě výňatků, které jsi pořídil Ty a které nám poslal Cluss.[677] Zda si další obsah ještě vynutí nové prohlášení, to přirozeně nemůžeme zatím vědět, ale Tys jistě vypsal všechno, co se nás týká. Během několika dní nám to doufejme pošleš celé vytištěné.

Co se týče Bangyi, máme ho dokonale v hrsti. Ten hoch zabředl tak hluboko, že je úplně odbytý. Aby se kryl před stále nově se vynořujícími podezřeními, byl nucen postupně ukázat Marxovi celý svůj poklad Kossuthových, Szemerových aj. dokumentů. Tak mám teď tady ještě původní rukopis Szemerovy brožury o Kossuthovi a Görgeyovi[63]. Pan Kossuth se tedy v panu

* „Hirschova dobrovolná přiznání".
** pamfletu K. Marxe a B. Engelse „Velikáni emigrace".

Bangyovi pořádně blamoval. Nicotná prohnanost maďarizovaného Slovana ztroskotala na Marxově houževnatosti a na obratnosti, s níž ho Marx vehnal do úzkých. Teď máme *my* a nikdo jiný (jen snad ještě, zčásti, Szemere) v rukou plný důkazní materiál o Bangyově charakteru, ale k čemu by bylo dobré, kdybychom s tím teď dělali rámus? Ten chlap prý přijede v květnu zase do Londýna, a pak mu bude možné skočit na kobylku a třeba z něho ještě vytlouci ledacos užitečného. Mezi Willichem a Hirschem se událo všelicos, co ještě zdaleka není jasné, a jestliže, jak píšeš, tam Hirschův rukopis došel Kinkelovým prostřednictvím, může nás tam leccos překvapit. Je třeba se to snažit vyjasnit, a k tomu může posloužit Bangya. Tedy o tom zatím nemluv; ostatně: nech teď pány Maďary, ať také jednou vystoupí a řeknou své mínění, především Kossuth. Proč bychom jim měli pomáhat z bryndy? Zostudí-li se veřejným prohlášením, tím lépe, pak přijdeme my.

V emigraci pokračují staré hádky, ale už ne takovými veřejnými skandály jako dřív. Když jsem byl o vánocích v Londýně, chodívali jsme bez okolků do kinkelovsko-willichovsko-rugovských hospod mezi hloučky těch chlapíků; něco takového by byl mohl člověk o půl roku dříve sotva riskovat bez rvačky. Obyčejnější lidé dokonce někdy přicházeli k nám docela přátelsky a nechali do sebe klidně rýt, zejména ctnostný Meyen — Julius Vindex. V našem kroužku to běží pořád stejně jako dřív. Lupus prý chodí po světě docela samotářsky. Dronke se už půl roku snaží ulovit místo obchodního příručího, a teď zkoušíme jednu protekci, která by mu dopomohla k takovému místu $2^1/_2$ hodiny cesty dráhou odtud, v Bradfordu. O Weerthovi jsem naposledy slyšel, že je na ostrově sv. Tomáše v Západní Indii, kde prodělal období žluté zimnice. Rudý Wolf*, který, jak víš, je manželem a otcem, chodí s paní a děckem na procházku a je ho málokdy vidět. Freiligrath bydlí jako dosud v Hackney a pěstuje komerční činnost pod ochranou pana Oxenforda**. Já sám jsem se za tuto zimu značně zdokonalil ve slovanských jazycích a v militariích, a budu do konce t. r.

* Ferdinand Wolff.

** správně: Oxforda. Ironická hříčka se jménem, které v této německo-anglické podobě znamená: „volský brod".

docela slušně rozumět rusky a jihoslovansky*. V Kolíně nad Rýnem jsem lacino odkoupil knihovnu jednoho penzionovaného pruského dělostřeleckého důstojníka a cítil jsem se nějakou dobu zase úplně jako bombardýr, mezi starým Plümickem[678], učebnicí pro brigádní školy a ostatními Tobě dobře známými škváry. Pruská vojenská literatura je rozhodně ta nejhorší ze všech, ujde jen to, co bylo napsáno ještě pod bezprostředním svěžím dojmem tažení z let 1813—1815, ale od roku 1822 zavládlo odporné komisní naparování a domýšlivé žvanění, a s tím ať jdou k čertu. V nejnovější době vyšly zase v Prusku nějaké obstojné věci, také jich ale není mnoho. Francouzské věci jsou mi bohužel naprosto nedostupné, protože nejsem obeznámen s odbornou literaturou.

Stará tažení (tj. od roku 1792) jsem už víceméně nadřel; napoleonská jsou tak jednoduchá, že se přitom nedá skoro nic zkazit. Jomini je koneckonců přece jen jejich nejlepší autor, a svérázný génius Clausewitz se mi přes některé hezké věci nějak nezamlouvá.[679] Pro nejbližší budoucnost, tj. pro *nás*, je nejdůležitější ruské tažení z roku 1812, jediné, kde je ještě třeba vyřešit velké strategické otázky; Německo a Itálie nepřipouštějí jiné operační linie než ty, které stanovil Napoleon, naproti tomu v Rusku je ještě všechno temné a zmatené. Otázka, zda Napoleonův operační plán roku 1812 počítal od počátku s tím, že se půjde na Moskvu, nebo zda se mělo v prvním tažení postoupit jen k Dněpru a Dvině, vyvstává před námi znovu v problému, co má dělat revoluční armáda, podnikne-li úspěšnou ofenzívu proti Rusku. Až dosud se mi zdá, že tato otázka — když se ovšem nepřihlíží k náhodnostem a předpokládá se pouze přibližná rovnováha sil — je řešitelná jen na moři, v Sundu a Dardanelách, v Petrohradě, Rize a Oděse. Přitom ovšem ponecháváme stranou i *vnitřní* hnutí v Rusku, přestože je docela dobře možná šlechticko-buržoazní revoluce v Petrohradě s následující občanskou válkou uvnitř země. Pan Gercen si to značně usnadnil („Du progrès des idées révolutionnaires en Russie“[261]), když hegelovsky zkonstruoval demokraticko-sociálně-komunisticko-proudhonovskou ruskou republiku vedenou

* srbochorvatsky.

triumvirátem Bakunin-Gercen-Golovin, takže to vůbec nemůže nevyjít. Zatím je velice nejisté, zda Bakunin ještě žije; a v každém případě je veliké, rozlehlé a řídce osídlené Rusko zemí, kterou je velmi nesnadné dobýt. Pokud jde o bývalé polské provincie na této straně Dviny a Dněpru, nechci už o nich ani slyšet od té doby, co jsem se dověděl, že tamější rolníci jsou vesměs Malorusové a polská je jen šlechta a část buržoazie a že pro tamní rolníky, stejně jako v maloruské Haliči roku 1846[680], obnovení Polska je totožné s obnovením staré šlechtické moci v její plné síle. Ve všech těchto zemích, mimo vlastní Polské království, žije sotva 500 000 Poláků!

Ostatně je dobře, že revoluce nachází tentokrát v Rusku solidního protivníka, a ne takové ubohé hastroše co by oponenty jako anno 1848.

Mezitím se už objevují všemožné příznaky. Bavlnářská prosperita tu dosahuje pomalu závratných výšek, kdežto jednotlivá odvětví bavlnářského průmyslu (hrubé tkaniny, domestiky) jsou v naprostém úpadku. Spekulanti vidí svou záchranu před spekulační horečkou v tom, že ve velkém spekulují jen v Americe a ve Francii (železnice za anglické peníze), tady však úplně rozdrobeně a v malém, takže infikují spekulační horečkou postupně *všechny* druhy zboží. Úplně abnormální zimní a jarní počasí, které tu máme, uškodilo zřejmě obilí, a přijde-li za ním jako obvykle abnormální léto, bude po úrodě. Podle mého názoru se nynější prosperita nemůže udržet déle než do podzimu. Mezitím se teď blamuje už třetí anglická vláda za posledních 12 měsíců, a to poslední vláda, která je možná bez přímé účasti radikálních buržoů. Whigové, toryové a koaličníci ztroskotávají jeden po druhém ne pro daňový deficit, ale pro přebytek.[681] To charakterizuje celou politiku starých stran a zároveň i jejich naprostou nemohoucnost. Zkrachují-li nynější ministři, nebude už možné Anglii vládnout bez značného rozšíření okruhu voličů; k této události dojde tedy pravděpodobně zároveň s počátkem krize.

Nuda trvající prosperity málem znemožnila nešťastnému Bonapartovi, aby si zachoval svou důstojnost — svět se nudí a on nudí svět. Nemůže se bohužel každý měsíc znovu oženit. Ten podvod-

ník, pijan a falešný hráč upadá do zkázy proto, že je nucen naoko uskutečňovat v praxi Engelovo „Knížecí zrcadlo". Ničema jako „otec vlasti"! Je v koncích. Přitom nemůže ani začít válku: ať se jen kamkoli trochu pohne, všude jsou semknuté řady, ježící se bodáky. A k tomu mír dopřává rolníkům tolik kýženého času k přemýšlení o tom, jak člověk, který slíbil, že pro dobro rolníků potlačí Paříž, teď Paříž za jejich peníze zvelebuje, a jak hypoték a daní přes to všechno spíš přibývá než ubývá. Zkrátka, ta věc se tentokrát připravuje metodicky, a to je velmi slibné.

V Prusku si vláda krásně proti sobě poštvala buržoy důchodovou daní. Byrokrati s vrcholnou nestydatostí zvýšili daňové sazby, a dovedeš si představit, s jakou rozkoší se teď tito urození škrabáci prohrabují v obchodních tajemstvích a knihách všech obchodníků. I můj táta, zažraný Prušák, prská vzteky. Ti braši teď musí vychutnat požehnání konstitučně patriarchálně pruské laciné vlády až do dna. Pruský státní dluh, před rokem 1848 asi 67 miliónů tolarů, od té doby určitě čtyřnásobně vzrostl, a oni si chtějí už zase půjčovat! Vypadá to, že tlustý král* by se docela rád ještě jednou zapotil tak jako v březnových dnech**, jen když bude mít tenhle úvěr zaručený až do své blažené smrti. Přitom mu Ludvík Napoleon pomohl zase postavit na nohy Celní spolek, Rakousko ze strachu před válkou také trošku slevilo[682] „a nyní lehké odpočinutí svému služebníkovi dejž, ó Pane"!

Rakušané dělají, co mohou, aby znova přivedli do varu Itálii, která před milánským pučem[269] byla zcela zaujata obchodem a prosperitou, pokud ji netlumily daně, a půjde-li to všechno ještě pár měsíců takhle dál, bude Evropa skvěle připravena a bude potřebovat už jen první náraz, který dá krize. K tomu přistupuje okolnost, že neslýchaně dlouhá a všeobecná prosperita — od počátku roku 1849 — mnohem rychleji opět obnovila síly vyčerpaných stran (pokud se úplně nerozplynuly jako monarchistická ve Francii), než tomu bylo např. po roce 1830, kdy obchodní poměry byly dlouho kolísavé a vcelku nevýrazné. Roku 1848 byl také úpornými boji vyčerpán pouze pařížský proletariát a později

* Bedřich Vilém IV.
** tj. v březnu 1848, kdy začala v Německu revoluce.

Uhry a Itálie; povstání ve Francii po červnu 1848 skoro nestála za řeč a *zničila* koneckonců jedině staré monarchistické strany. A k tomu všemu komický výsledek hnutí ve *všech* zemích, když se nedosáhlo ničeho vážného a důležitého, kromě kolosální ironie dějin a koncentrace ruských válečných zdrojů; za takových okolností se mi i při sebestřízlivějším pohledu zdá zcela nemožné, aby nynější situace přetrvala jaro 1854.

Je velmi dobré, že *naše strana* tentokrát vystoupí za docela jiných předpokladů. Všechny ty socialistické hlouposti, které roku 1848 bylo ještě třeba hájit proti čistým demokratům a jihoněmeckým republikánům, nesmysly L. Blanca atd., dokonce i věci, které jsme *my* byli nuceni zdůrazňovat, jen abychom ve spletité německé situaci nalezli opěrné body pro své názory — to všechno budou teď už hájit naši páni protivníci, Ruge, Heinzen, Kinkel a další. Předběžné podmínky proletářské revoluce, opatření, připravující nám bitevní pole a razící nám cestu — jednotná a nedělitelná republika[683] atd., věci, které jsme tehdy *my* museli zastávat *proti* lidem, kteří by za normálních okolností byli přirozeně povoláni k tomu, aby je prosazovali nebo alespoň požadovali, to všechno se teď uznává, pánové se tomu už naučili. Tentokrát začneme přímo s „*Manifestem*", zejména také díky kolínskému procesu, v němž německý komunismus (především v osobě Röserově) složil svou zkoušku dospělosti.

To všechno se ovšem týká jen teorie; v praxi budeme jako vždycky omezeni jen na to, prosazovat především rezolutní opatření a naprostou bezohlednost. A v tom je ta smůla. Tuším, že — poněvadž všechny ostatní strany budou bezradné a nemohoucí — bude naše strana jednoho krásného dne nucena chopit se vlády, aby nakonec přece jen provedla věci, které nejsou přímo v našem, ale ve všeobecně revolučním a specificky maloburžoazním zájmu; a při této příležitosti pak budeme — vystaveni tlaku proletářské lidové masy a vázáni svými vlastními tištěnými výroky a plány, které byly více či méně chybně vykládány a ve stranickém boji více či méně vášnivě vyzdvihovány — nuceni provádět komunistické experimenty a skoky, o nichž sami nejlépe víme, jak jsou nevčasné. Přitom pak ztratíme hlavu — doufejme, že jen ve fyzickém smyslu

— nastoupí reakce, a dřív než svět bude s to vynést nad něčím takovým svůj *historický* soud, budeme platit nejen za bestie, což by bylo jedno, ale také za hlupáky, a to je mnohem horší. Nemohu si dobře představit, že by to dopadlo jinak. V zaostalé zemi, jako je Německo, která má vyspělou stranu a zaplete se do vyspělé revoluce spolu s vyspělou zemí, jako je Francie, musí při prvním vážném konfliktu a v okamžiku, kdy bude hrozit *skutečné nebezpečí*, dojít na onu vyspělou stranu, a to bude v každém případě *dřív*, než by normálně nadešel její čas. Zatím je to ale všechno jedno, a nejlepší bude, když pro takový případ bude položen v *literatuře* naší strany už předem základ jejího dějinného ospravedlnění.

Ostatně i jinak vystoupíme na scénu mnohem důrazněji než minule. Za prvé jsme se také in personalibus šťastně zbavili všech starých darmošlapů, Schappera, Willicha a společníků, za druhé jsme přece jen poněkud zesílili, za třetí můžeme počítat s dorůstající generací v Německu (když nic jiného, stačí sám kolínský proces k tomu, aby nám ji zaručil), a konečně jsme přece všichni ve vyhnanství mnoho získali. I mezi námi jsou samozřejmě lidé, kteří vycházejí ze zásady: nač máme študovat, od toho je tu otec Marx, jenž je povolán, aby všechno věděl; ale celkem vzato Marxova strana přece jen dost študuje, a když se člověk podívá na ostatní emigrantské hlupáky, kteří tu a tam pochytili nové fráze, a tím si teprve důkladně popletli hlavu, pak je jasné, že převaha naší strany se absolutně i relativně zvětšila. Však je to také zapotřebí, čeká nás těžká práce.

Rád bych, pokud to ještě stihnu, do příští revoluce od a až do zet prostudoval a popsal alespoň italské a uherské tažení z let 1848 a 1849. Celkově je mi ta historie dost jasná i přes nedokonalé mapy atd. Ale právě upřesnění detailů, které je nutné pro výklad, vyžaduje spoustu námahy a výdajů. Italové si v obou případech počínali jako tupci, Willisenovo vylíčení a kritika jsou vcelku většinou správné, ale často také hloupé[684], a naprostá převaha rakouské strategie, kterou Willisen vyzdvihuje už roku 1848, se projevuje teprve za novarského tažení[685], které skutečně bylo to nejskvostnější, co se událo v Evropě od Napoleona (neboť *mimo* Evropu dokázal starý generál Charles Napier roku 1842 ve Vý-

chodní Indii docela jiné věci, které opravdu připomínají Alexandra Velikého, vůbec považuji Napiera za nejlepšího z žijících generálů). Podivné je v Itálii, stejně jako v Bádensku roku 1849, tradiční pověrečné spoléhání na pozice z tažení v devadesátých letech 18. století. Pan Sigel by se za žádnou cenu nebil jinde než v postavení, které se stalo klasickým díky Moreauovi, a Karel Albert věřil v zázračnou sílu rivolského plató málem tak pevně jako v neposkvrněné početí panny Marie. V Itálii se to už tak vžilo, že Rakušané zahajovali každý velký manévr předstíraným útokem na Rivoli a Piemonťané *pokaždé* padli do pasti. Vtip byl přirozeně v tom, že relativní postavení a komunikační linie byly úplně jiné. — V Uhrách zůstává monsieur Görgey přese všecko člověkem, který všechny převyšoval a na něhož všichni závistivě nevražili; zdá se mi pravděpodobné, že kdyby Görgey sám při svém velikém vojenském talentu nebyl býval velmi malicherný a domýšlivý chlapík, bylo by z něho nakonec udělalo zrádce toto většinou hloupé osočování. Od világoské historie, která byla *vojensky* plně odůvodněna (*nebyla* však odůvodněna z revolučního hlediska), házeli ti hoši Görgeyovi na hlavu tak nesmyslná a pošetilá obvinění, že by se člověk o toho chlapíka skoro musel zajímat. K vlastní „zradě" došlo po vyproštění Komárna, ještě než se tu objevili Rusové, a na tom má Kossuth právě tolik viny jako Görgey.[686] Není zatím všechno vyjasněno kolem Görgeyova náčelníka generálního štábu Bayera, který je teď v Londýně. Z Görgeyových pamětí[93] a z dalších materiálů je patrné, že duší Görgeyových *strategických* plánů byl *on*. Jak mi řekl Pleyel, byl Bayer hlavním autorem oficiální *rakouské* knihy o tomto tažení[465] (Bayer byl zajat v Pešti a utekl); má prý být velice pěkná, ale doposud se mi nepodařilo ji sehnat. O Klapkovi mluví Görgey s velkým respektem, všichni však přiznávají jeho velkou bezmocnost. Perczel, „demokratický" maďarský generál, je podle všeobecného mínění osel. Starý Bem se sám vždycky považoval jen za dobrého nájezdníka a velitele detašovaného sboru s pevně určeným úkolem; pokud to mohu posoudit, nebyl opravdu nic víc, ale počínal si skvěle. Dvakrát udělal hloupost, poprvé svým bezvýsledným pochodem do prázdna na Banát, a potom, když za velkého ruského vpádu do písmene zopakoval svůj

jednou úspěšný obratný manévr proti Hermannstadtu* a dostal výprask.[687] Zato otec Dembiński byl naprostý fantasta a chvastoun, nájezdník, který se cítil povolán k vedení velké války a vyváděl ty největší ztřeštěnosti: Smitt ve svém polském tažení 1831 o něm píše moc pěkné věcičky.[126]

À propos. Můžeš mi úplně stručně popsat opevnění Kolína nad Rýnem a udělat k tomu zpaměti pár nákresů, čistě jen hrubých skic? Pokud se dobře pamatuji, je hlavní val baštovaný a pevnůstky jsou myslím montalembertovské — je to tak, a kolik jich je? Můžeš použít všech odborných fortifikačních výrazů, mám tu docela slušné příručky a nákresy. Znáš ještě nějaké detaily o pruských pevnostech? Koblenc jakžtakž znám (alespoň Ehrenbreitstein) a viděl jsem plán Mohuče. Hlavně mě zajímá, jakým způsobem se v Německu prováděly nové montalembertovské stavby, poněvadž při pruském tajnůstkářství se člověk o tom vůbec nic nedoví.

Napiš brzy a srdečně pozdravuj svou ženu a Clusse

od Tvého

B. Engelse

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Sibiu.

44

Marx Adolfu Clussovi

do Washingtonu[688]

[Londýn 17. dubna 1853]

...Dnes jsem dostal prvních 5 čísel* z New Yorku, nevím, zda od Weydemeyera nebo od Kellnera. Většinu těchto čísel jsem už znal díky Tobě. Je to přinejmenším *slušný* list, což je v Americe zvláštnost, a dělnický list. Naproti tomu nemohu říci, že by mi bylo právě po chuti, jak šéfredaktor afektovaně plácá spatra o „osobních otázkách", které jsou zároveň otázkami strany, jak ze sebe dělá naivního biedermana a vystupuje s biblickou velebností. Ale člověk musí brát ten list, jaký je. Daleko nejvíc se mi líbil Weydemeyerův úvod k jeho „Ekonomickým skicám".[689] To je dobré. Zdejší lidi jsem zburcoval, Dronke a Pieper myslím už něco poslali. S Jonesem ještě promluvím. Vcelku je to se spoluprací těžké. Já sám jsem zavalen prací. Pro ostatní jsou bohužel ještě pořád trochu výstrahou dřívější zkušenosti. Lupus je na tom mizerně. Eccarius musí od 5 hodin ráno do 8 hodin večer krejčovat a jeho souchotě jsou v nebezpečném stadiu. Engels je v době, kdy nemusí sedět v kanceláři, plně absorbován studiem a také se ještě pořád nezbavil skrytých obav z nepříjemností, které v sobě tají americký tisk. Naše strana je bohužel velmi chudá. Obrátím se ještě na exporučíka Steffena, exsvědka obhajoby v kolínském procesu, nyní učitele v okolí Londýna. Ten má nejvíc volného času a je velmi schopný. — Pieper Tebou požadované články ještě vůbec nedokončil, proto jsi je dodnes nedostal.[690]

* listu „Die Reform".

Co se týče Hirschovy aféry*, šlo ihned via Engels prohlášení** Engelsovi, které atd. atd. Že Bangya není košer, věděl jsem už více než půl roku. Ale rozešel jsem se s tím chlapem teprve tehdy, až mi ten osel umožnil nahlédnout do všech svých spojení, až mi dal do ruky materiály ospravedlňující mne a usvědčující jeho a vůbec se vydal do mé moci. Už před pár měsíci jsem ho u Szemera vyhodil ze dveří.

Moje podezření proti Willichovi se jeho posledním krokem jen potvrdilo. Předně tím, že on a Kinkel platili a dosud platí Hirsche z revolučních peněz! Pak se Willich za kolínského procesu, krátce poté, co proces začal, chlubil u Fleuryho (který to zase vyprávěl Imandtovi), že má v rukou jeden můj dopis datovaný v Manchesteru a určený Bangyovi. Tehdy jsem žádal od Bangyi vysvětlení. Prohlásil, že je ochoten ke konfrontaci s Fleurym. Když jsem to Fleurymu po Imandtovi vzkázal, odvolal svůj výrok. Willich tedy tehdy udržoval nekalé styky s Hirschem. Věděl, že Hirsch udržuje nekalé styky s Greifem a že jeho *přítel* Fleury je špión. Prostřednictvím těchto individuí dostal můj dopis. Ten „statečný biederman" — pro něhož, mimochodem, je nejvyšším cílem jíst a pít zadarmo — mi chtěl nastražit léčku a kvůli tomu se zapletl do špinavých intrik se špicly.

Jistěže poslal Hirsche do Kolína nad Rýnem. Jistěže jsem se později dověděl, že Hirsch v Kolíně byl. Ale proč poslal Hirsche do Kolína a kdy ho tam poslal? *Za prvé*, když už bylo příliš pozdě. 2. Když už sama policie v Kolíně denuncovala jeho přítele Fleuryho. — 3. Když už on sám se stal podezřelým a tímto divadelním gestem si chtěl znovu získat pověst „šlechetného biedermana". Sám Hirsch to takto vykládal, když se vrátil...

Reichenbach s rodinou, „chytrý" poručík Schimmelpfennig spolu se ženou a svými 1000 librami odkazu od Brüningkové, a konečně malíř Schmolze dnes odpluli do Ameriky. Šťastnou cestu! Jen chudák Lupus ztrácí Reichenbachovým útěkem své poslední kondice. To je pro něj zlé. Není přece Kinkel. Neumí lézt do zadku měšťákům jako budoucí „president německé repub-

* Viz tento svazek, str. 266—267.
** K. Marx, „Hirschova dobrovolná přiznání".

liky" a jeho „choť"*, kteří jsou profesionální podlézavci, příživníci a šarlatáni. Slaďounký Gottfried to se svým šplhounstvím dotáhl už tak vysoko, že mu bylo dovoleno, aby si v jedné síni londýnské university zopakoval před londýnským publikem své staré přednášky o křesťanském umění středověku. Přednáší *bezplatně*, gratis, v naději, že se mu podaří vyšplhat se na křeslo profesora estetiky na londýnské universitě. Přednáší ohavnou angličtinou, přičemž své přednášky *čte* z rukopisu. Když začínal přednášet, byl uvítán potleskem, ale během přednášky úplně propadl, takže ho nedokázala udržet nad vodou ani objednaná klaka židovsko-estetických čachrářů. Edgar Bauer, který tam byl — Kinkel měl svou první přednášku minulé úterý — mi o tom podrobně vyprávěl. Bylo prý to opravdu tak ubohé, až se člověku dělalo nanic.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu Clussova dopisu Weydemeyerovi z 3. května 1853 Přeloženo z němčiny

* Johanna Kinkelová.

45

Marx Adolfu Clussovi

do Washingtonu

[Londýn 26. dubna 1853]

Milý Clussi,

musel jsi teď ode mne dostat tři dopisy.[691] Přikládám jedny Jonesovy „Paper"*. Je v nich „Angličanův"** článek proti „Times".[692]

Nejsou-li „Kolínská odhalení"*** dosud vytištěna jako brožura nebo neotiskne-li je tak „Neu-England-Zeitung" „*gratis*", nech to být, poněvadž je na to teď už pozdě.

Willich psal Gercenovi (Rusovi), že všechno jde „skvěle", že dosáhl velmi „význačných výsledků" a brzy se vrátí.

V berlínské historii† určitě zase působí pan *Hentze*. On jako Willichův a Kinkelův agent rozhodně měl staré proklamace a revoluční recepty. Mimoto ho tito velikáni určili za vojenského velitele Berlína.

Zdejší rollinisté†† se stydí za Rugovo provolání, o němž jsme jim dali zprávu. Ledru v žádném případě nedal Rugovi svolení, aby tento ostudný dopis uveřejnil. Ruge ten dopis na Ledruovi vymámil prostřednictvím bývalého falckého advokáta, bývalého Ledruova služebníka a bývalého francouzského poslance — *Savoye*

* „The People's Paper".
** Richardsův.
*** K. Marx, „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".
† Viz tento svazek, str. 271.
†† stoupenci Ledru-Rollina.

— někdejšího prodavače německých mořidel. Rozhodně však Ledru klesl níže než kdykoli předtím.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

46

Marx Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku

[Londýn] 26. dubna 1853
28, Dean Street, Soho

Milý Weydemeyere!

Dne 21. dubna jsem dostal anonymní hadr, který následuje *dole*. Týž anonymní dopis přišel demokratickým hostinským Schärttnerovi a Göringerovi. *Fakta v něm obsažená jsem si ověřil.* Myslím (Schärttnera a Göringera můžeš jmenovat), že bys tu věc měl otisknout s několika úvodními poznámkami, které si necháš napsat jako z Londýna. Pánové Stieber a Goldheim jsou tu proto, aby „*zprostředkovali*" mezi apokryfním Kossuthovým prachovým spiknutím a berlínskou aférou[306]. Z následujícího zjistíš, jak „zkroušený" Hirsch vesele pokračuje ve své úloze „oběti špiclovství"*. Jen aby se tomu lumpovi nepovedlo nadělat nové oběti v Berlíně. Myslím, že tahle záležitost mu v Americe definitivně zláme vaz. Následující text dostane současně s Tebou i Cluss. Tvé 2 články v „Reform"[689] se nám všem velmi líbily. Hleď jen, aby Tě Kellner nevykořisťoval, aniž by Ti na oplátku poskytl náležitý podíl na politickém vlivu. Dopis, který došel Schärttnerovi atd., zní tedy *doslova* takto:

„Londýn 21. 4. 53

Oznámení.

Nedávno sem přijeli: policejní rada Stieber a žid Goldheim, policejní komisař, oba z Berlína.

* Ironická narážka na Hirschův apologetický článek „Oběti špiclovství".

Popis

Stiebera	*Žida Goldheima*
Střední postavy (asi 5 stop)	asi 6 stop
Vlasy: černé, krátké	černé, krátké
Kníry: dto dto	dto dto
Barva obličeje: žlutý a vyžilý.	žlutý, odulý obličej.
Nosí úzké tmavé kalhoty, modrý volný kabát, látkový klobouk, který se dá sklapnout, a brýle.	Nosí černé kalhoty, žlutobílý volný kabát, černý klobouk.

N. B. Oba chodí pravidelně spolu a doprovází je *Hirsch*, obchodní sluha z Hamburku, *Haering*, bývalý poštovní expedient, pocházející z Willichova rodiště.

Stieber a Goldheim měli dnes poradu s Bangyou. Stieber či Goldheim docházejí pravidelně každý den mezi 11.—3. hodinou na pruské vyslanectví."

Dnešní „Times" oznamují, že Stieber a Goldheim jsou zde.

Vřelé pozdravy Tobě a Tvé paní.

Tvůj
K. Marx

Myslím si, poněvadž se chvastoun Heinzen ve svém „Volk" zase už drze odvolává na „chartisty" — kteří prý chtějí pouze všeobecné volební právo a nestarají se o komunisty a nenávistné třídní rozdíly —, že by pořád ještě bylo včasné uveřejnit v „Reform" dopis, který Ti poslal Ernest Jones.[693]

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinënija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

47

Marx Adolfu Clussovi

do Washingtonu[694]

[Londýn, kolem 14. června 1853]

...Na druhé straně se musí odpovědět,[695] a to může udělat nejlépe někdo třetí. Nemusíš se pak vůbec ostýchat zabrousit trochu do soukromí a sdělit brutální demokratické „mysli" pár pádných „anekdot"...[696]

V poměru k „*Reform*" Vám doporučuji, nejen abyste vzali rozum do hrsti, ale abyste také byli krajně umírnění. Tento mudrlantský šosák*, který v Hesensku — a Hesensko bylo jeho svět — nezastupoval nic než demiurga tohoto svého světa — maloměšťáka, a který se teď tvářil, jako kdyby odjakživa zastupoval proletariát na „materialistické základně" — tato směšná nicka, která s šalamounskými průpovídkami „vyzdvihuje" svou chytrost a svéráznou rozvážnost v protikladu ke stranám, které neznají v ničem míru — tato ztělesněná glosa k „Heisovu zpravodajství"; tedy tento chlápek mě přirozeně nezajímá a je mi protivný. Ale Vy jste pomáhali ty noviny dělat. A ony vycházejí v New Yorku. — Do New Yorku přijede půl Německa na výstavu[633]. Vy v New Yorku žádný jiný list nemáte. Nebylo by tedy nepolitické Kellnera a toho listu se vzdát? Udělali byste nakonec těm chlapům ještě radost. Stavte se naivními. Pište dál; nic horšího mu nemůžete udělat. Neosvobozujte ho od vlivů, které se mu, jak je podle všeho vidět, už zatraceně zajídají. Dělejte to jako pruští měšťáci. Vláda a její Man-

* Gottlieb Kellner.

teuffel se marně moří, aby se zbavili přátelství těchto měšťáků. Ti se tváří, jako by věřili v ústavnost své vlády, a vláda se stává ústavní proti své vůli: to je *moudrost tohoto světa.*

„Neu-England-Zeitung" je a zůstane pořád stejně nespolehlivá. Pan Schläger, študiosus, který klouže po povrchu a myslí si při své chudobě ducha, že všemu rozumí lépe (jako Kellner, „lepší je největším nepřítelem dobrého"). Napsal Pieperovi, že prý mám do „Neu-England-Zeitung" napsat o nutném přechodu od buržoazního výrobního způsobu ke způsobu komunistickému. — Občan Marx se svým „schematizujícím a systematizujícím" myšlením se prý k tomu úkolu, který mu přidělil občan Schläger, docela hodí; ale občan Marx by se musel „vzdát své abstraktní mluvy" a psát jako všichni atd. Ten bodrý občan Schläger, který zároveň Pieperovi píše, aby jen proboha nenapadal občany Ruga a Heinzena *(také mu to pravidelně škrtá)*, poněvadž „elita jeho čtenářů" jsou heinzenovci (z toho se dá usoudit, jak vypadá zbytek) a „Neu-England-Zeitung" je (doslova) určena k tomu, aby převzala jako dědic čtenářskou obec „Januse". Veliký občan Schläger! Největší Pompeius všech dob! A přesto jsem Pieperovi poradil, aby pro Schlägera psal dál. Motiv zcela prostý: Neděláme svým nepřátelům žádnou radost, když pro ně píšeme. Právě naopak. Horší kousek jim ani nemůžeme vyvést...

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu Clussova dopisu Weydemeyerovi z 28. června 1853 Přeloženo z němčiny

48

Marx Adolfu Clussovi

do Washingtonu[697]

[Londýn] 15. září 1853

...Dnes jsem dostal poslední číslo „*Reform*" s Tvým quebeckým dopisem a s Kellnerovou apologií téhož Poesche, který v „Neu-England-Zeitung" z 3. září, jež mi přišla zároveň, dělá své nechutné rádobyvtipy na komické „sýčkování" třídních bojovníků[698]. Od té doby, co posíláš „Reform" zvlášť, začal jsem ji z ničeho nic dostávat zase pravidelně; na druhé straně nedostávám pravidelně „Tribune", a to je pro mne důležité. Tak mi např. chybí článek, kde cituji výměnu diplomatických nót o Dánsku*, a článek, kde charakterizuji poměry v pozemkovém vlastnictví**...

Myslím, že je na čase, abyste se znovu pustili do polemiky a dali pořádně na frak té hnusné dvojici Goepp-Poesche, kteří vynalezli *materiální pojetí*, přičemž *jejich* materialismus je materialismus všedního měšťáka. Protivníci se stávají drzými, a to je něco, čeho se aspoň za časů „Neue Rheinische Zeitung" neodvážili. Študiosus Schläger, který za revoluce v osmačtyřicátém vzal víceméně do zaječích a raději kolportoval svého génia do Ameriky, mi ještě soustavně posílá svoji „Neu-England-Zeitung", patrně proto, aby mi ad oculos demonstroval, jací oni jsou chlapíci. Existoval někdy nějaký plátek, kde by se tak pářila hloupost a ješitnost s arogancí?

* „V Dolní sněmovně. — Tisk o východních záležitostech. — Carův manifest. — Dánsko".

** „Otázka války. — Jednání parlamentu. — Indie".

Kellner je příliš velký nekňuba, zřejmě vůbec nechápe, že polemika je nutná pro každé noviny, dokud mají zač bojovat. A k tomu má ještě ten nešťastný instinkt, že své nepřátele vždycky pochválí pár dní předtím, než mu oni uštědří nějaký kopanec. Tak to bylo s Heinzenem i s Poeschem, který mimochodem ve svém žalostném článku o peněžním oběhu projevuje znalosti hodné konverzačního slovníku...

Ať už je to jak chce, hnutí mě překvapilo dřív, než jsem si přál, aby přišlo (myslím, že na jaře začne obchodní pokles jako roku 1847). Stále jsem doufal, že se mi ještě předtím konečně jednou podaří stáhnout se na několik měsíců do ústraní, abych mohl zpracovat svou Ekonomii[56]. Zdá se, že se k tomu nedostanu. To věčné škrábání článků do novin mě už otravuje. Stojí mě to spoustu času, rozptyluje to, a přitom to k ničemu nevede. Ať je člověk sebenezávislejší, přece jen je vázán na list a jeho čtenáře, zvláště když se mu platí hotově jako mně. Čistě vědecká práce je něco docela jiného, a čest figurovat vedle nějakého A. P. C.*, vedle nějaké dopisovatelky pro dámy nebo nějakého Metropolitanuse, to rozhodně není záviděníhodné.

Carl Wilhelm Klein (ze Solingenu, dělník) mě prosil, abych mu s Vámi zprostředkoval spojení. Jeho adresa je... Je to schopný chlapík. Vytvořil dělnický spolek a „*Gradaus*" se, jak mi píše, dostal pod jejich vliv.[699] Pieper si s ním píše odtud; najdeš-li si aspoň trochu času, musíš je podpořit i z Washingtonu.

Papá Blind pokračuje v „Neu-England-Zeitung" s velikým patosem ve svých...** článcích, přičemž gratuluje sobě a svému redaktorovi a vice versa k neslýchaným úspěchům, které musí vnuknout respekt Brüggemannovi z „Kölnische Zeitung".

Píši dnes jen pár řádek. Nic zvláštního se neudálo. Pouze do Londýna vstoupila cholera morbus.

Tvůj *K. M.*

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu Clussova dopisu Weydemeyerovi z 3. října 1853 Přeloženo z němčiny

* Ference Pulszkého (viz tento svazek, str. 256).
** Na tomto místě Cluss poznamenal: „nečitelné".

49

Marx Karlu Blindovi

do Londýna

[Londýn] 26. září 1853
28, Dean Street, Soho

Milý Blinde,

zpráva o bádenské sprostotě* mou ženu i mne překvapila, i když se odtamtud nedalo čekat nic dobrého. Můžeš být ujištěn naší nejhlubší sympatií ke všemu, co se týká Tebe a Tvé rodiny.

Pokud jde o Jonese, obávám se, že odcestoval. Už řadu týdnů jsem ho neviděl. Nicméně budu ještě dnes hledět zjistit, zda ano či ne, a zda dostal Tvůj dopis. Bližší se dovíš zítra. Se srdečným pozdravem od rodiny rodině

Tvůj
K. Marx

Už dávno se chystám, že se k Tobě jednou vypravím, ale vždycky do toho přišla spousta drobných mrzutostí.

Poprvé otištěno v časopise „International Review for Social History", sv. IV, 1939

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 330, 664–665.

50

Marx Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku[700]

[Londýn, začátkem října 1853]

...Blind pojednou shledává, že problém, co na talíř, je právě tak důležitý jako jihoněmecky pojatá turecká otázka. Víš, že si ten pán velice hrál na vznešeného, na státníka, na lepší emigraci, a že u příležitosti jednoho Pieperova článku — lehkomyslně sesmoleného, a to se pro „Neu-England-Zeitung" docela hodí a dalo se to i čekat, když to na jeden rozběh stvoří člověk bez přístřeší — kde si Pieper dělá posměšky z Ruska, napsal do „Neu-England-Zeitung" za 2 měsíce hned 3 články, v nichž se více či méně bratříčkuje (stará láska nerezaví) s Heinzenem atd. Jeho vztahy s námi byly tedy napjaté. Když říkám „s námi", vyjímám pana Lupuse, kterého jeho sympatie k „Morning Advertiser" přirozeně táhnou k Blindovi a který si vůbec odedávna podržuje zvláštnost, že se sváří se svými tzv. soudruhy a sympatizuje s politickými šosáky. Před několika dny se tedy pan Blind znovu objevil a přinesl mé ženě dopis adresovaný Clussovi, tj. dopis pro Wolffa, který mu napsal něžné psaníčko na rozloučenou, vyzval ho k dopisování a nechal mu tu Clussovu adresu. Moje žena ho ovšem poučila o tom, že velikého turkofila zatím ještě nosí anglická půda.[701] Ale to samozřejmě nebyl důvod, proč tento falstaffovsky nafoukaný expřítelíček přišel. Bádenský soud sekvestroval celé jmění jeho dětí z prvního manželství (druhé bylo uzavřeno v 13. arrondissementu*),

* pařížském obvodu.

Die Reform.

No. 49. New-York, Sonnabend den 17. Septbr. 1853.

täglich.

„Die Reform“ ze 17. září 1853
s pokračováním Clussova článku
„ Nejlepší list Unie‘ a jeho ‚nejlepší lidé“
a národohospodáři“[37:G]

dokud děti nebudou vydány do Německa židům, kteří je chtějí vychovávat po židovsku. Tak je pan Blind odkázán na $^1/_4$ příjmu, který míval on či jeho paní, a zřejmě teď shledává, že se bude muset problémem „co na talíř" zabývat přece jen *ještě dříve*, než bude rozhodnuta turecká válka a Petrohrad vzat ztečí. Za takovýchto okolností a proto, že potřebuje pomoc advokáta *Jonese*, (Ernesta), vzpomněl si pak také zase, že jsem na světě, což mi samozřejmě po čertech lichotí.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

51

Marx Karlu Blindovi

do Londýna

13. října 1853
28, Soho, Londýn

Milý Blinde,

ihned poté, co jsi byl u mne, jsem se vydal k Freiligrathovi, abych jeho prostřednictvím diskontoval svou směnku. Freiligrath se toho také ujal, nemohl však až do této chvíle nic vyřídit, protože jeho šéf* — kterého k tomu potřebuje a který měl už před týdnem či deseti dny být zpátky — se dosud nevrátil. Tak jsem bez groše, ačkoli mám vystavenu směnku na 30 liber. Za pár dní se však ten neřád musí vyřídit.

Poněvadž jsem doposud nemohl dostat ty peníze na svou směnku, ohlížel jsem se jinde, abych Ti mohl ihned poslat tu libru šterlinků, ale nikde jsem neuspěl.

Musíš tedy spolu se mnou mít ještě nějaký den strpení; jistě nepochybuješ o tom, že mi nemůže být nic nepříjemnějšího, než když právě teď nemohu dát tu věc hned do pořádku.

Pokud jde o Jonese, vůbec tomu nerozumím. Byl u mne od Tvé návštěvy dvakrát a *svatosvatě* mě ujistil, že Ti napsal. A v *takových* věcech on nemá ve zvyku lhát. Byl snad jeho dopis zadržen? Zítra přijde znovu a požádám ho, aby Ti napsal v mé přítomnosti. Sám pak dám dopis na poštu. V pondělí Jones odjíždí.

Srdečné pozdravy Tobě a Tvé paní.

Tvůj *K. Marx*

Poprvé otištěno v časopise „International Review for Social History", sv. IV, 1939

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Oxford.

52

Marx Adolfu Clussovi

do Washingtonu[702]

[Londýn, v polovině října 1853]

...Od Ariosta ke Kleinovi je hodně velký skok nebo spíš dlouhý pád, a to ještě ke všemu casus obliquus*. Tatík Klein mi napsal — samozřejmě ani slovo o svých rozmíškách a rozepřích, ale pouze mě žádal, abych ho doporučil Weydemeyerovi a Tobě. Já jsem mu ve své odpovědi (Pieper mu o vás nepsal *ani řádku*) přirozeně nenapsal ani čárku, z níž by vyplývalo, že Weydemeyer není náš přítel nebo je přinejmenším pochybný — kde bych také takovou sprostotu nabral? — Nikdy jsem se také, ať opilý či střízlivý, nevyjádřil v tom smyslu, že dělníci se hodí jen za potravu pro děla, i když si myslím, že ťulpasi, mezi něž se Klein zřejmě pozvolna zařazuje, jsou sotva i na to dobří. Musíš s maličkým Kleinem zacházet rozvážně, má opravdu vliv na solingenské dělníky, kteří jsou nejlepší v Porýnské provincii, a můžeme ho tedy, až nadejde čas k akci, ještě potřebovat. S „Gradaus" to zhaslo, protože neplatí a Pieper je na tom příliš bídně, aby pro něj psal zadarmo.

Pokud jde o „*Reform*", uvidím, k čemu je možno popohnat ty druhé. Jediný, od koho se dá čekat reálná pomoc, je Engels. Rudý Wolff** se oženil a rozprodává v drobném banality u Prutze, Gutzkowa a Cotty; pro nás zatím nemá za pětník ceny. Lupus nepíše; je tak umíněný, že se u něho smůla s Weydemeyerovou „Revolution" už nedá napravit. Dronke, teď obchodní příručí,

* šikmý pád, do jiné sféry.
** Ferdinand Wolf.

je líný jako nějaká grizetka. Weerth je už skoro rok na obchodních cestách po Severní a Jižní Americe. Engels má skutečně práce nad hlavu, ale poněvadž je hotová encyklopedie, schopný práce v každé denní i noční hodině, napitý či střízlivý, a poněvadž čertovsky rychle píše i chápe, dá se od něho přece jenom v této věci něco čekat...

Heinzenovým hrdinským činem jsem se náramně pobavil.[703] Až se zase jednou rozhodnete zpražit také tohohle chlápka, chyťte se jeho hrubé ignorance a toho, jak ten nešťastník vždycky s velikou námahou pochytá u svých protivníků omšelé a otřepané fráze. Znamenité je, jak se ten chlap v honbě za důstojností mimochodem vždycky dostane do nějaké mely. Mráz kopřivu nespálí!

Zatracení Rusi, i když, pokud jde o Evropu, mám pramalé obavy, nám Němcům ještě počertech zatopí. Trčíme v pěkné bryndě zrovna uprostřed mezi Kalmyky a ropucháči...[704]

Ruge po „*Herold des Westens*" poslal i do „Neu-England-Zeitung" žvást, v němž špiní všechny možné komunisty, ta to však neotiskla. Občane Schlägere, občane Schlägere! Tady byla Jacobiho přítomnost přece jen k něčemu dobrá! — Jen se nezkompromitujte s Dulonem, s tím „protestantským Lamennaisem z Lüneburského vřesoviště". Jsem velice zvědav, zda toto notoricky známé Rugovo alter ego pošle požadovanou mazanici Heinzenovi. Pak by se „*Reform*" zase jednou blamovala, nebude-li tomu prozíravě čelit...

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu Clussova dopisu Weydemeyerovi z 2. listopadu 1853 Přeloženo z němčiny

53

Marx Adolfu Clussovi

do Washingtonu[705]

[Londýn, v polovině listopadu 1853]

...Co se týče „*Reform*", uvidím, co budu moci udělat v Německu a v Paříži. Pieper je teď v *zaměstnání* v City od 9 hodin ráno do 8 hodin večer. Dopisuje do „*Union*" a zbývá mu tedy málo času. Ale něco udělá. Kdyby se *platilo*, myslím, že by měl nejprve dostat něco Eccarius, aby nemusel celý den krejčovat. Jak jsme se dohodli, bude teď posílat pravidelné příspěvky. Snaž se, aby pokud možná *něco* dostal. Pokud jde o jeho francouzské články, Jones už je dál neotiskoval,[706] rukopis mi však také zpátky nedal, takže momentálně není nic k mání, poněvadž Jones je na agitační cestě. Přesto jsem mu o tom napsal. Vyzval jsem také *Heise*. Rozmanitost je dobrá, a myslím si, že styk s námi bude mít na Heise dobrý vliv. Lupusovi a Dronkovi jsem výzvu vzkázal po Engelsovi. Mnoho z toho asi nebude. U Lupuse v tomto smutném interregnu vede stáří se staromládenectvím ke zlým koncům.

Ten šmejd, v němž mě Willich očerňuje,[381] jsem ještě neviděl. Válečné zprávy pohlcují skoro všechnu pozornost, a člověk ani nemá čas vzpomínat si na velikého Willicha. Navzdory elektrickému telegrafu docházejí zprávy velmi zmateně, úryvkovitě a pozdě; přitom všechny bez výjimky procházejí rukama vídeňské policie, jsou tedy cenzurovány. Zprávy z Cařihradu jsou přirozeně velmi zpožděny. Hrdinové demokracie se chystají vyrazit. Špatné znamení pro Turky.

Pokud jde o Willicha, stál bych o to, abych byl co možná

ušetřen osobních prohlášení a aby na mne koneckonců připadl jen úkol podat ve fejetonu „*Reform*" psychologický — nebo spíš fenomenologický — žánrový obrázek „formy vědomí" tohoto špinavého biedermana.

Minulé úterý jsem dostal zároveň s Tvým dopisem dopis od *Kleina*, a musím uznat, že byl napsán roztomile, vtipně, promyšleně. Píše, že sám vydá prohlášení proti Willichovi, poněvadž toho člověka může usvědčit ze lži, pokud jde o celou tu dobu, co byl v Londýně. Klein má fixní ideu, že s ním jednáte příliš zvysoka. Budu hledět diference urovnat.

S „*Tribune*" by se ta věc snad nejšikovněji dala vyřešit tak, abyste uvedli, že jste bezpečně „poznali můj styl".[707] Článkem o Palmerstonovi* jsem velice nabyl na vážnosti u Urquharta. Poslal mi řadu knih — které jsem ovšem znal — jen aby mi pomohl[708]...

Poprvé otištěno rusky
v časopise „Voprosy istorii KPSS"
čís. 3, Moskva 1962

Podle rukopisu Clussova dopisu
Weydemeyerovi ze 7. prosince 1853
Přeloženo z němčiny

* „Lord Palmerston".

54

Engels redaktorovi „Daily News“ H. J. Lincolnovi do Londýna

[Koncept]

7 South Gate, Manchester
30. března 1854
St. Mary's

Vážený pane,

snad se nemýlím, předpokládám-li, že v dané chvíli uvítáte nabídku spolupráce s *vojenskou částí* Vašeho listu, i když ten, kdo Vám nabízí své služby, nevykonává právě teď aktivně vojenské povolání a navíc je to cizinec.

Domnívám se, že hlavní věc jsou skutečné schopnosti této osoby. A ty nemůže nic prokázat lépe než několik článků o různých vojenských tématech, jež můžete, uznáte-li to za vhodné, předložit kterékoli vojenské autoritě. Čím vyšší autorita to bude, tím lépe. Bude mi desetkrát milejší, bude-li mě posuzovat sir William Napier, a ne nějaký subalterní hnidopich.

Nemohu však očekávat, že mi dáte takovou příležitost, dokud nebudete o mně lépe informován. Dovoluji si Vám tudíž sdělit, že mou vojenskou školou bylo pruské dělostřelectvo, a i když tato škola není taková, jaká by mohla být, přece jen z ní vzešli lidé, kteří udělali z „tureckého dělostřelectva jedno z nejlepších v Evropě“, jak se vyjádřil náš přítel Mikuláš. Později jsem měl příležitost zúčastnit se aktivně bojů za povstalecké války v jižním Německu

roku 1849. Po mnoho let patřilo studium všech odvětví vojenské vědy k oborům, kterým jsem se nejvíc věnoval, a příznivý ohlas, s nímž se setkaly mé články o uherském tažení, otištěné tehdy v německém tisku,[106] mě utvrzuje v přesvědčení, že jsem nestudoval nadarmo. Znalost, více či méně důkladná, většiny evropských jazyků včetně ruštiny, srbštiny a do jisté míry i rumunštiny mi umožňuje čerpat z nejlepších zdrojů informací a pro Vás může snad být i jinak užitečná. Nakolik jsem schopen psát správně a plynně anglicky, musí ovšem ukázat samy moje články. Milerád Vám podám o sobě jakékoli další informace, můžete je však dostat i od Vašeho spolupracovníka pro otázky vzdělání dr. Wattse, s nímž se znám už víc než deset let.

Už delší dobu jsem pomýšlel na to, že Vám učiním takovou nabídku, domníval jsem se však, že tato problematika nebude pro Vás zajímavá, dokud válka nebyla fakticky vypovězena a dokud se celá *kritika* dunajské strategie omezovala na hlubokomyslné úvahy o tom, do jaké míry padá vina za nepochopitelné akce v Bulharsku na lorda Aberdeena, a do jaké na Ömera pašu. Nyní je situace jiná. Lokální válka může být jen *simulacrum** války; evropská válka musí být realitou. Mimoto se musím přiznat, že jsem váhal i z jiného důvodu. Nebyl jsem tehdy vybaven, tak jako jsem nyní, potřebnými mapami, plány a speciálními informacemi o dějišti války a o válčících stranách a nerad bych Vám byl poslal třeba jen jedinou řádku, která by se neopírala o skutečně nejlepší dosažitelné informace.

Okruh příspěvků, které bych Vám mohl nabídnout, je dosti přesně vymezen tím, že nejsem na válčišti a že mám daleko (alespoň prozatím) i do Vašeho hlavního stanu. Omezovaly by se na popis těch částí válčiště, kde právě probíhají válečné akce; na údaje a poznámky o vojenské organizaci, síle, vyhlídkách a možných operacích válčících armád; na kritické postřehy týkající se právě probíhajících střetnutí a na občasná resumé (abychom užili francouzského slova) operací, řekněme jednou za měsíc či za šest týdnů, podle vývoje událostí. Protože k tomu, aby si člověk mohl

* předstírání.

vytvořit správný úsudek, je nutné mít co nejúplnější informace o tom, co se skutečně událo, psal bych velice zřídka pouze na základě telegrafických depeší, ale musel bych zpravidla vyčkat, až dojdou podrobnější zprávy; ztráta jednoho či dvou dnů nebude tedy tak závažná, budou-li mé příspěvky o to lepší; a tak snad má přítomnost v Londýně nebude nutná, alespoň na čas. Kdybyste si přáli, aby mé příspěvky obsáhly širší okruh problémů, neměl bych námitek, a v tom případě očekávám Vaše návrhy.

Jestliže přijmete mou nabídku příznivě, je možné, že bych se během několika měsíců přestěhoval do Londýna natrvalo; mezitím bych tam mohl zajet, bude-li to třeba, abych se s Vámi domluvil.

Pokud jde o politiku, hodlám ji mísit do vojenské kritiky co nejméně. Ve válce existuje jen jediná dobrá politická linie: jít do toho co nejrychleji a co nejrozhodněji, porazit protivníka a donutit ho, aby přistoupil na naše podmínky. Jestliže to spojenecké vlády učiní, hodlám to ocenit; budou-li ochromovat své velitele nebo jim svazovat ruce, hodlám se vyslovit proti tomu. Velmi si přeji, aby Rusové dostali pořádný výprask, ale budou-li bojovat dobře, jsem natolik vojákem, že přiznám třeba i čertu, co mu po právu patří. V ostatním se hodlám řídit zásadou, že vojenská věda, podobně jako matematika či zeměpis, nemá zvláštní politické přesvědčení.

Nyní k vlastním návrhům. Neočekávám, že z popisu Kronštadtu*, který přikládám, si už budete moci udělat představu o tom, co ode mne můžete očekávat. Pokud by se Vám však zdálo, že mohu být Vašemu listu nějak užitečný, mohli bychom uzavřít předběžnou úmluvu, podle níž by Vám byla vyhrazena naprostá volnost odmítnout mou další spolupráci, kdybyste ji shledali nevhodnou, zatímco mně by byla zaručena přiměřená odměna za všechny práce a výdaje. Neboť, jak jistě víte, má-li někdo psát o vojenských operacích, musí mít mnoho nákladných map a knih, a přiměřené odškodné za tyto výdaje by se mělo započítat do výrobních nákladů.

Navrhuji tedy, že Vám pošlu sérii pojednání podávajících

* „Kronštadtská pevnost".

úplný obraz vojenské a námořní moci Ruska, o její organizaci, nynější síle a bojeschopnosti (pokud ji lze zjistit), a zároveň vojenskou charakteristiku válčiště, operačních a obranných linií na Baltu, Černém moři, dunajských a polských hranicích, včetně systému pevností. Přiložený článek o Kronštadtu by byl jedním z této série a mohl by být odsunut, až na něj dojde řada. Jsem přesvědčen, že mé informace o těchto tématech jsou prvotřídní, opírají se výhradně o tištěné (tedy ne nějaké tajemné) prameny. Mohl bych dodávat jeden článek týdně, v rozsahu řekněme jednoho či dvou sloupců, nebo bude-li třeba, i víc.

Kdyby se Vám snad tento postup zdál příliš systematický, mohla by po Kronštadtu následovat podobná charakteristika stálých opevnění Sevastopolu a ostatních ruských opevněných přístavů (na základě veškerých dostupných údajů) a uzavřel bych pak několika poznámkami o vyhlídkách námořních útoků na pozemní baterie, které by vycházely z historie a z nejlepších teoretických pramenů, jako je sir Howard Douglas[709].

Budete-li potřebovat přehledy vojenské literatury, mohu převzít i je. Například „Russo-Turkish campaigns" od plukovníka Chesneyho; rád bych poznamenal, že k této knize mám mnoho výtečného materiálu.

Končím tuto dlouhou epištolu tím, že si Vám dovoluji nabídnout rovněž několik postřehů o významu či spíš bezvýznamnosti překročení Dunaje Rusy; jsou Vám kdykoli k dispozici.

Budete-li mít zájem o mou nabídku, rád bych od Vás dostal co nejdříve pár řádek, abych se mohl ihned pustit do práce. Prozatím zůstávám atd. atd.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

55

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Düsseldorfu

Londýn 6. dubna 1854
(adresu znáš)

Milý Lassalle!

Tvůj dopis ze 7. března jsem v pořádku dostal. Musím Ti dát několik připomínek — za prvé k Tvým vojenským a za druhé k Tvým diplomatickým názorům.

*ad 1.** Na mou poznámku o Enosu a Rodostu odpovídáš — a v tom se shoduješ s anglickými vládními listy — že je třeba krýt Cařihrad. Nekryjí-li jej obě loďstva v Černém moři a Dunajská armáda, pak jej 100 000 Francouzů a Angličanů také nekryje. Přirozeně nepopírám, že jsou v Rodostu líp po ruce než na Maltě nebo v Toulonu, aby mohli být vrženi na Sevastopol či Oděsu.

Představa, že kdyby Rakušané vpadli do Srbska, stáli by „v týlu turecké Dunajské armády", se mi nezdá docela správná. Rakušané musejí u Bělehradu nebo o málo níž překročit Dunaj, anebo musejí táhnout do Valašska přes *Mehádii* po jeho *levém* břehu. V prvním případě se octnou v *prodloužení* tureckého levého křídla, v druhém před jeho *čelem*. Že potom Calafat a Vidin kromě posádky, která tam zůstane, musejí být opuštěny, je jasné, ale to neznamená, že toto levé turecké křídlo je ztraceno a že se jeho zbytky musejí stáhnout na linii Šumly. Naopak správnou taktikou Rakušanů by bylo pochodovat ihned přes Niš na Sofii, a tedy správnou taktikou Turků ustupovat od Vidinu *rovněž* na Sofii.

* Viz tento svazek, str. 370—371.

Protože mají kratší cestu, budou tu *před* Rakušany a mohou se udržet v Balkánu nebo couvnout na Drinopol.

Kdyby se snad Rakušané dali svést k tomu, aby pochodovali na Vidin, půjdou Turci přesto na Sofii. Toto oddělení od hlavního sboru Ömera paši není pak tříštěním sil, poněvadž nový nepřítel vyžaduje novou operační linii Drinopol—Sofia—Bělehrad—Vidin. Turecké levé křídlo se tedy stává *samostatnou* armádou.

Kdyby však přes to přese všecko došlo na vedení války, které předpokládáš Ty, tu by nepomohlo žádné ustupování na linii Šumly, neboť vydání *hlavní silnice* z Bělehradu na Cařihrad by *už znamenalo její obejití* a tato linie by se teď naopak musela teprve horempádem opustit, aby se u *Drinopolu* shromáždily *všechny zálohy* a mohlo se vyrazit proti prvnímu nepříteli, který překročí Balkán.

ad 2. ad vocem Palmerston. Tvůj názor na Palmerstona se úplně shoduje s názorem, který převládá na kontinentě a u liberální masy anglické veřejnosti. Nejsem o ničem tak pevně přesvědčen jako o tom, že Palmerston — jemuž en passant roku 1827 zaplatila kněžna Livenová dluhy, jehož roku 1830 dostal kníže Liven do ministerstva zahraničí a před nímž varoval Canning na smrtelné posteli — je *ruský agent.* Došel jsem k tomuto závěru po neobyčejně svědomitém a pečlivém prozkoumání celé jeho kariéry, a to z „Modrých knih", „Parlamentních debat"[375] a výpovědí jeho vlastních diplomatických agentů. Práce to nebyla nijak zábavná a k tomu mě stála spoustu času, ale vyplatila se, protože obsahuje klíč k dějinám tajné diplomacie posledních 30 let. — (En passant. Některé z mých článků v „*Tribune*" o Palmerstonovi byly znovu vytištěny v Londýně jako samostatné brožury v nákladu 50 000 výtisků.[710]) — Palmerston není žádný génius; génius se k takové roli nepropůjčí. Ale je to jeden z největších talentů a je dokonalý taktik. Jeho umění netkví v tom, že slouží Rusku, nýbrž v tom, že si umí udržovat pověst „ryze anglického ministra"[711] a přitom sloužit Rusku. Liší se od Aberdeena jen tím, že Aberdeen slouží Rusku, poněvadž je nechápe, a Palmerston mu slouží, přestože je chápe. První z nich je tudíž otevřený stoupenec Ruska, druhý jeho tajný agent, první zadarmo, druhý za to dostává

honorář. Kdyby se i nakrásně chtěl teď obrátit *proti* Rusku, nemůže to udělat, protože je v jeho rukou a musel by se ustavičně strachovat, že ho v Petrohradě obětují. To on roku 1829 obvinil Aberdeena, že jeho politika není dost ruská, to jemu Robert Peel v Dolní sněmovně řekl, že neví, čí představitel vlastně je, to on roku 1831 obětoval Poláky, roku 1833 vnutil Portě hünkjariskeleskou smlouvu a roku 1836 vydal Rusku na pospas Kavkaz a dunajská ústí, to on má na svědomí smlouvy z roku 1840 a 1841 a novou Svatou alianci proti Francii, to on vedl v zájmu Rusů afghánskou válku, to on v letech 1831, 1836 a 1840 připravoval přivtělení Krakova, aby pak roku 1846 proti němu — protestoval[712] atd. Kam jen sáhl, tam působil proti anglickým obchodním zájmům pod záminkou, že je chrání. Tak třeba ve věci neapolské síry.[713] Zmařil výhodné obchodní smlouvy s Francií, které čekaly už jen na ratifikaci. To on vydal Itálii a Uhry. Kdyby byl operoval pouze proti revolučním národnostem, dalo by se to vysvětlit. Ale i tam, kde šlo výlučně o anglické zájmy, zrazoval je vždycky *nejrafinovanějším* způsobem Rusku. Ostatně se zde už začíná chápat, co je zač. Čekám od Tebe brzké zprávy a jsem

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart—Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

56

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Düsseldorfu

28, Dean Street, Soho, Londýn
1. června 1854

Milý Lassalle!

Byl jsem poslední dva tři týdny velmi nemocen, a k tomu všechny 3 děti* dostaly osypky, z nichž se zotavily až teď, takže se celý dům proměnil v lazaret. Vycházím znovu teprve 2 dny, a poněvadž jsem trpěl zejména bolestmi hlavy a každá rozmluva mi vadila, nepřijímal jsem po tu dobu žádné návštěvy. Tak se stalo, že jsem se o činech a záměrech emigrace nedověděl nic nebo jen velmi málo. Mazzini, jak asi víš, je ve Švýcarsku inkognito. Z dopisů z Washingtonu vím, že emigrace si jako vždycky dělá veliké iluze. Důvěrné zprávy, které ti pánové posílají odtud do Ameriky, mi přes jeden washingtonský kanál zase připlouvají zpátky. — V příštím dopise Ti snad budu s to podat o činnosti emigrace požadované podrobné zprávy.

Weerth je teď v Kalifornii. Povídá se, že prý se chystá oženit s jakousi slečnou Worbsovou či Wormsovou z Hamburku, dcerou jednoho svého někdejšího šéfa.

Dokonce i „*Times*" si trochu střílely z „kolínských šejdířů" v Londýně, kteří stohlasým sborem skučí a vzdychají před Angličany:

* Jenny, Laura a Edgar.

„Celý den zní v nitru mém
tiše zvonek malý“*

anebo: „Osamělý nejsem sám“** a tak podobně.

Co se týče „Palmerstona“ — který teď napíná všechny síly, aby dostal do rukou celou válečnou administrativu, ale má rivala v peelovském vévodovi z Newcastlu — pak z článků, které jsem napsal do „*Tribune*“, byly zde jako brožury otištěny jen ty první.[710] Já sám jsem zabránil dalšímu uveřejňování, poněvadž v téže sérii „Political Fly-Sheets“[476] vycházely střídavě také Urquhartovy pamflety a já nechci být počítán k družině tohoto pána, s nímž se shoduji v jediné věci, v názoru na Palmerstona, ale ve všem ostatním se s ním diametrálně rozcházím, jak se ukázalo hned při našem prvním setkání.*** Je to romantický reakcionář — Turek, a moc rád by přizpůsobil celý Západ tureckému měřítku a struktuře. Těch pár malých pamfletů jsem Ti nechtěl posílat, poněvadž dopravní náklady jsou právě u malých balíků nepoměrně vysoké. A pokud jde o věc samu, jednáš úplně správně, když chceš setrvat při svém mínění tak dlouho, dokud je nezmění zcela jednoznačné fakty. Mne k mému názoru nepřivedl ten či onen jednotlivý fakt — každý jednotlivý fakt připouští nejrůznější výklad — ale sřetězení všech kroků toho člověka, spojitost jeho působení od roku 1829. V něm jsem odhalil jeden a týž plán, sledující v různých a často zdánlivě si odporujících formách stále stejný cíl a prováděný krok za krokem s touž suverénní převahou.

Pokud jde o body, jež zvlášť uvádíš, poznamenávám k nim:

1. *Expedice kvůli Pacificovi.*[284] V díle bývalého Palmerstonova vyslaneckého tajemníka v Athénách — 1836 — totiž v „Diplomatic history of Greece“ pana Parishe, najdeš především důkaz, že Palmerston dělal od roku 1830, co mohl, aby přeměnil Řecko v ruskou provincii. Expedice kvůli Pacificovi je nakonec vehnala úplně do ruského náručí. Zároveň získal Palmerston touto expedicí v Anglii popularitu, a to mu umožnilo, aby téhož roku uzavřel

* H. Heine, „Nové jaro“, báseň šestá. — Překlad Františka Vítka.
** Verš z dramatu Pia Alexandra Wolffa „Precióza“, 2. jednání, 2. scéna (hudbu k této činohře složil C. M. Weber).
*** Viz tento svazek, str. 363.

s Brunnovem smlouvu o dánském následnictví koncipovanou zcela v ruském zájmu, která byla roku 1852 jen dovršena.[714] Kdyby se Palmerston v této záležitosti — řecké —, když napáchal tolik zla, kolik potřeboval, nepostavil na zadní proti Francii, byla by jeho povolnost jen „diplomacií" vůči anglickému lidu. Listy, které jsou mu nepřátelské, už začaly zdůrazňovat, že roku 1840 udělal z Anglie spojence Ruska a odpůrce Francie.

2. Uznání coup d'état.[609] Nezbytné, aby lapil Bonaparta do svých osidel. Právě tak realizoval předtím čtyřstrannou dohodu v souvislosti se španělským zmatkem, aby dostal do louže Ludvíka Filipa.[715]

3. Instrukce z 19. června 1839 — mluví zcela pro můj názor. Ne z Londýna, ale z Paříže vyšel návrh, aby se za žádných okolností Rusku nedovolilo realizovat hünkjariskeleskou smlouvu[712] (která byla mimochodem Palmerstonovým dílem). Důkaz — Soultova depeše baronu Bourqueneyovi z 30. března 1839. Rovněž ze 17. června 1839 atd. Palmerston, který se tvářil, jako by věřil, že sultán si *přeje*, aby hünkjariskeleská smlouva byla uskutečněna a Rusové přišli do Cařihradu, posílá 19. června depeši hraběti Granvillovi do Paříže, a v příloze svůj „návrh instrukcí admirálovi siru Robertu Stopfordovi" z téhož dne, v němž mezi mnoha jinými dvojsmyslnými a nejapnými propozicemi admirálovi také ukládá, aby si eventuálně „vynutil průjezd Dardanelami". Soult s velikou dávkou zdravého rozumu (viz depeše hraběte Granvilla vikomtu Palmerstonovi, Paříž 28. června 1839) upozorňuje Palmerstona, že ne sultán, ale Rusko je jejich nepřítel; že tento násilný průchod Dardanelami je nesmyslný a že postačí, jestliže si anglický a francouzský vyslanec v Cařihradu od sultána — *který si nic nepřál vroucněji* — vyžádají souhlas ke vplutí spojeného loďstva do Dardanel. Palmerston nemůže proti tomu nic namítnout, podává však ještě absurdnější návrh, načež mu Soult píše: „Urozený lord se zřejmě *velmi snadno* smiřuje *s perspektivou ruské okupace Cařihradu.*" A tak pořád dál, Palmerston stále zdržuje francouzskou akci proti Rusku, tváře se, že je rozlícen na Muhammada Alího, dokud nepřijde do Londýna Brunnov a on s ním neuzavře smlouvu z roku 1840, dovršenou později dardanelskou smlouvou z roku 1841[394],

která byla jen evropským sankcionováním smlouvy hünkjariskeleské.

Budu Ti velice zavázán, budeš-li mi často a podrobně psát o německých, speciálně pruských poměrech.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart—Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

57

Marx Moritzi Elsnerovi

do Vratislavi

Středa 20. prosince 1854
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Elsnere,

Váš dopis sem došel v pondělí. Já sám jsem sem dorazil až dnes, protože jsem byl na několikadenní návštěvě u Engelse a Lupuse v Manchesteru.

Své dopisování* zahájím v *sobotu*. Vpadnout doprostřed *konce* „předběžného" zasedání parlamentu by nemělo smysl. Nejlepším začátkem bude *resumé* tohoto krátkého zasedání. Už dva roky jsem psal jen anglicky — tj. pro tisk. Zpočátku mi bude němčina dělat trochu potíže.

Jak víte, redigoval jsem po celý rok *cenzurovaný* pruský list**. Umím si tedy velmi dobře představit, jaké asi útrapy zakouší „Neue Oder-Zeitung" za nové formy cenzury, a tyto těžkosti, skrytý boj proti panující moci mě získávají pro to, abych pro tyto noviny pracoval.

Pokud vím, a znám skoro všechny významnější londýnské čítárny, „Neue Oder-Zeitung" tu nikde není. Budete mi ji tedy muset zatím posílat přímo. Snad se mi podaří uvést ji do nějaké čítárny či kavárny.

Prokážete mi *zvláštní* laskavost, jestliže mi výjimečně pošlete *jedno* číslo „*Breslauer Zeitung*". Ačkoli mě Edgar Bauer jednou týdně

* do „Neue Oder-Zeitung".
** „Rheinische Zeitung".

navštěvuje, nikdy se mnou nemluvil o svém dopisovatelství, a já bych z nějakého „exempláře" rád poznal, jaký je jeho názor.

Poněvadž parlament končí a — kromě resumé jeho zasedání a snad přehledu finančních otázek — se asi najde jen máloco, o čem by stálo za to psát, hodlám — splní-li se tyto předpoklady — podat v řadě po sobě jdoucích článků přehled dosavadního vedení války na Krymu[716], o čemž jsem ani zde, ani v Německu nečetl nic rozumného, tj. kritického. Předpokládám přitom, že toto téma vzbuzuje nejširší zájem a že zároveň povede k nejmenším kolizím s nepřímou královskou pruskou cenzurou.

Prosím Vás, abyste vyřídil srdečné pozdravy své paní, ač se s ní neznám, a jsem

Váš
K. Marx

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

1855

58

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Düsseldorfu

[Londýn] 23. ledna 1855
28, Dean Street, Soho

Milý Lassalle!

Tento dopis bych byl napsal už před týdnem, kdyby moje žena nebyla porodila novou světoobčanku*, takže mi v tom shonu zbylo málo volného času, což jistě chápeš. Matce i dcerušce se zatím vede dobře.

Není příliš příjemné, můj milý, psát [...]** v takovém malém [...] člověk může koneckonců dělat už jen malé prkotinky. Leč [co dělat...] že [...] pozorovat a nedělat si žádné spisovatelské nároky, ale také doufat, že je nebude mít nikdo jiný.

Co se týče různých ekonomických otázek, které jsi mi položil, neexistují k nim, pokud vím, dosud žádné oficiální ani vědecké přehledy. Z tabulek ministerstva obchodu se přirozeně dají převzít oficiální čísla o dovozu obilí. Ale jinak nic. Teď se však určitě brzy objeví záplava prací o těchto otázkách. Období krize je v Anglii zároveň i obdobím teoretického zkoumání. Ze svých sešitů, do nichž jsem nasháněl všemožné statistické údaje z různých pramenů, Ti při *nejbližší příležitosti* udělám přehled. Prozatím jen tato zcela všeobecná data.

* Eleanoru.

** Zde a na řadě dalších míst je rukopis poškozen, takže je nečitelný. Nečitelná místa jsou vytečkována nebo doplněna a jsou označena hranatými závorkami.

Dovoz pšenice a mouky

	pšenice, zrno (v kvarterech)	*mouka* (převedeno na kvartery)
1847	2 650 000	1 808 000
1848	1 865 000	351 000
1849	4 569 000	1 129 000
1850	3 778 000	1 102 000

Pšenice se tedy za první dva roky svobody obchodu dovezlo 8 285 000 [kvartetů] a v podobě mouky 2 226 000, dohromady 10 511 000, tedy v těchto 2 letech průměrně přes 5 miliónů kvarterů ročně. To je značně víc než $^1/_6$ celkové spotřeby, počítá-li se 1 kvarter na osobu ročně.

Lze tedy říci, že se o tolik víc ročně spotřebovalo? To zřejmě závisí na zodpovězení jiné otázky: zda se v Anglii vyrobilo totéž množství pšenice jako dříve. A na tu zase bude možno dát odpověď teprve tehdy, až budeme mít v rukou zemědělskou statistiku, na níž se právě začíná pracovat. O Irsku a Skotsku víme, že tam byla po odstranění obilních cel[55] značná kvanta půdy přeměněna v pastviny atd. [Pokud jde o Anglii], můžeme prozatím dojít k nějakému závěru jen indukcí. Kdyby v Anglii nebylo velké množství pozemků vyřazeno z obdělávání, jak potom vysvětlit, že například v tomto roce jsou přes velmi příznivou sklizeň ceny obilí vyšší než v ochranářském roce, například 1839, ačkoli úbytek v dovozu ze zahraničí naprosto nevyváží rozdíl mezi dobrou a špatnou sklizní, mezi sklizní z roku 1854 a sklizní z roku 1853? Jak se za svobodného obchodu rozmohla tendence vyřazovat půdu z obdělávání — zřejmě většinou jejím přeměňováním v pastviny — ukazuje následující *oficiální* tabulka (pro *Irsko*):

1854 (do listopadu)

	akry
[*Úbytek půdy u*] *obilnin*	91 233
[*Bulevniny*] (brambory, kořenová zelenina atd.)	710
Len	23 607
Jetel	13 025
Celkový úbytek obdělané půdy	128 575

Naproti tomu minulý rok (1853) činil celkový úbytek jen 43 867 akrů. To dělá pro oba roky dohromady 172 442. Je to tím nápadnější, že poptávka po *všech* zemědělských produktech v posledních 2 letech vzrostla. — Pokud pak jde o „hands"* zaměstnané v zemědělství, víme, že oněch 300 000 lidí, kteří se od roku 1852 každoročně vystěhovávají z Velké Británie, jsou většinou zemědělští dělníci. Víme, že v roce 1853 obyvatelstva poprvé nepřibylo, nýbrž *ubylo*. Konečně nejlepším důkazem, že zemědělských *hands* citelně ubylo, je to, že v roce 1853 poprvé od roku 1815 stoupla *na venkově* mzda a skoro všude se zaváděly žací stroje, aby ji zas stlačily. — (Připomínám mimochodem, že svobodný dovoz cizího obilí byl pro *anglickou agronomii* i obrovskou pobídkou.) — Jaký [vliv] měl svobodný obchod na cenu průmyslových [výrobků], to se s dosavadním materiálem naprosto nedá říci. Například výkyvy ve vlnařském a lnářském průmyslu závislé na surovině byly stěží nějak ovlivněny zrušením obilních zákonů. Vcelku nám myslím dějiny cen za leta 1849—1854 ukáží, že poměr mezi cenami veškerých průmyslových výrobků a obilí a poměr cen výrobků jednotlivých průmyslových odvětví k cenám příslušných surovin zůstal stejný (právě tak variace uvnitř těchto odvětví) po zrušení obilních zákonů jako před ním. — Co se týče *mezd* v továrnách (čísla až jindy), dá se velmi pozitivně dokázat, že zrušení obilních zákonů 1. na *absolutní* mzdu nemělo vůbec vliv, 2. relativní mzdu pomohlo *snížit*. V roce krize** [se] mzda snížila. *Nestoupla* v relativně dobrých letech 1849—1852 (včetně roku 1852, alespoň až do jeho poslední třetiny). Proč nestoupla? Poněvadž *klesly* ceny potravin. Během roku 1852 začalo velké vystěhovalectví, zatímco na druhé straně poptávka ve Spojených státech, Austrálii, Východní Indii atd. značně vzrostla. Dělníci teď požadovali zvýšení mezd o 10 %, a na krátkou dobu, kdy prosperita dosahovala vrcholu (zhruba do srpna 1853), je také ve většině odvětví víceméně prosadili. Jak víš, o toto 10% zvýšení ovšem — vzpomeň si například na prestonskou stávku[368] — brzy zase přišli, přestože ceny obilí byly v roce 1853 a 1854 *v průměru* vyšší než

* „ruce", tj. pracovní síly, dělníci.
** 1847.

v ochranářských letech 1843—1845 a 1830—1837. *Růst* mezd — růst velice *dočasný*, protože teď už je zase zavedena krátká pracovní doba a vůbec začala krize — nelze tedy v žádném případě připisovat svobodnému obchodu, nýbrž plně odpovídá růstu ve všech letech prosperity. Svobodný obchod způsobil fakticky jen to, že v letech 1849—1852 mzda *nestoupla*. Poněvadž se za tutéž mzdu dalo koupit *víc* potravin, nebyla zvýšena. Co se tedy relativně *zvýšilo*, byl *zisk*. Relativní mzda, tj. mzda v poměru k zisku, tedy fakticky *klesla* — výsledek, jehož nevyhnutelnost jsem vyložil už roku 1847 v jedné (francouzské) brožuře*. — Že zrušení obilních zákonů (spolu s vyrovnáním cel na cukr, s vyhlášením svobodné lodní plavby a se zrušením ochranných cel na britsko-severoamerické dříví) pomohlo do jisté míry Britům získat nová nebo rozšířit dosavadní odbytiště pro průmyslové výrobky v zahraničí, nelze samozřejmě popírat. Například ve Spojených státech bylo freetraderštější zákonodárství určitě zčásti podmíněno zrušením obilních zákonů v Anglii. Ale nesmí se to příliš přeceňovat, neboť například anglický vývoz do Ruska poklesl, ačkoli dovoz odtud do Anglie v důsledku zrušení obilních zákonů obrovsky vzrostl. Celkově se ukazuje, že evropský trh má pro Anglii relativně čím dál menší význam, poněvadž z celkového vývozu za rok 1854 (mám na mysli celkový vývoz *britských produktů*, reexport nechávám stranou) absorbovaly Spojené státy, Austrálie a Východní Indie samy 60 %, a to se sem ani nepočítají mimoevropské britské kolonie (s výjimkou Východní Indie).

Načrtl jsem tato data proto, abych zcela všeobecně odpověděl na Tvé otázky. Uvidím ještě, jaký určitý číselný materiál najdu ve svých sešitech. Knihy, jak už jsem řekl, začnou asi *teprve teď* vycházet...**

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart—Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Řeč o svobodě obchodu".
** Konec dopisu se nedochoval.

59

Marx Moritzi Elsnerovi

do Vratislavi

[Londýn] 17. dubna 1855
28, Dean Street, Soho

Milý Elsnere,

opustím teď na několik dní se svou ženou Londýn.* Dronke se laskavě uvolil, že po tu dobu převezme korespondenci**. Dnes Vám podá zprávu o Bonapartově příjezdu. Jestliže ho už neuvidím, budu Vám muset tento dopis poslat zvlášť.

Přiložené 2 články*** jsou *začátkem* polemiky proti *panslavismu*. Podle mého názoru je už nejvyšší čas, aby se Německo vážně obeznámilo s tím, jaká nebezpečí mu hrozí. Tyto věci můžete otisknout, *kdy* se Vám to bude hodit, neboť s korespondencí nijak přímo nesouvisí. Nicméně jsem přesvědčen, že by se v Německu mělo *neprodleně* být na poplach. — Při této příležitosti dostane co proto i berlínská „kritická kritika"† za svou arogantní tupohlavost.

Váš
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 493.
** pro „Neue Oder-Zeitung".
*** B. Engels, „Německo a panslavisnus".
† Bruno Bauer.

60

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Paříže

28. července 1855
28, Dean Street, Soho, Londýn[717]

Milý Lassalle,

jsem už několik týdnů na venkově, v domku, který mi přepustil jeden přítel*, jenž odjel do Skotska. Tak se stalo, že mi Tvůj dopis byl doručen teprve včera. Teď jsem to ostatně už zařídil tak, aby mi dopisy z města byly posílány ihned.

Přirozeně mne udivuje, že máš tak blízko do Londýna, a přece nepomýšlíš na to, abys sem třeba jen na několik dní zajel. Doufám, že ještě půjdeš do sebe a přijdeš na to, jak krátká a levná je cesta z Paříže do Londýna. Kdyby pro mne nebyly brány Francie hermeticky uzavřeny, překvapil bych Tě v Paříži sám.

Nějaké přátele v Paříži mám, jejich adresy Ti však (nepíši v této chvíli z města) budu moci poslat, teprve až pojedu do Soho, kde jsou uloženy.

Bacon říká, že opravdu významní lidé mají tolik vztahů k přírodě a ke světu a zajímají se o tolik věcí, že je každá ztráta lehko přebolí. Nepatřím k těmto významným lidem. Smrt mého dítěte** mnou otřásla do hloubi duše a cítím tu ztrátu ještě tak silně jako první den. Moje ubohá žena je také docela zlomena.

Uvidíš-li ještě Heina, pozdravuj ho ode mne.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno ve „Frankfurter Zeitung" z 10. srpna 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Peter Imandt.
** Edgara.

61

Marx Amalii Danielsové

do Kolína nad Rýnem

6. září 1855
28, Dean Street, Londýn[717]

Drahá paní Danielsová,

nemohu ani vypovědět, jakou bolestí mne naplnila zpráva, že zesnul náš drahý, nezapomenutelný Roland*. Ačkoli poslední zprávy, které mi došly přes Steffena, nebyly nijak potěšitelné, přece jen jsem ani na okamžik neztrácel naději, že se Váš skvělý manžel zase uzdraví. Byla to vybraná, jemně ustrojená, veskrze ušlechtilá povaha — charakter, talent a estetický vzhled ve vzácném souzvuku. Mezi Kolíňany mi Daniels vždycky připadal jako socha řeckého boha, již vrtošivá náhoda uvrhla mezi houf Hotentotů. Jeho brzký skon je nenahraditelnou ztrátou nejen pro jeho rodinu a přátele, ale i pro vědu, jejímž byl velikým příslibem, a pro velikou trpící masu lidstva, která v něm měla věrného předbojovníka.

Dobře znám Vaši heroickou povahu, a proto jsem přesvědčen, že Vás nepomíjející bolest nezlomí a že budete věrně pečovat o drahé ratolesti, jež Vám Roland zůstavil. V synech vrátíte světu otce dvojnásob.

V mé ženě probudila zpráva o této nové ztrátě znovu tak živě vzpomínku na smrt našeho jediného synáčka**, že jí její duševní stav nedovoluje, aby Vám v této chvíli napsala. Pláče a naříká jako děcko.

* Roland Daniels.
** Edgara.

Neodvažuji se Vás utěšovat, tím spíše ne, že ztráta přítele, kterého jsem miloval nad všechny ostatní, je a zůstane i pro mne bezútěšná. Takovou bolest nelze zmírnit, lze ji jen sdílet. Jakmile ovládnu první zlé pocity, napíši pro četné přátele zvěčnělého v Americe nekrolog do „New-York Tribune". Snad poměry jednou dovolí pomstít se viníkům, kteří zkrátili jeho životní dráhu, účinněji než nekrologem.

Jistě Vás nemusím ubezpečovat, že ve mně najdete vždycky věrného a oddaného přítele.

S nejhlubší účastí

Váš

K. Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

62

Marx Moritzi Elsnerovi

do Vratislavi

11. září 1855
28, Dean Street, Soho, Londýn[717]

Milý Elsnere,

minulý týden jsem Vám *nemohl* napsat kvůli soudnímu stíhání, které proti mně vede ctihodný dr. Freund. Dokonce mne donutil, abych se na týden nebo tak stáhl z Londýna. Ale to mi, pokud parlament nezasedá, přirozeně nijak nebrání plnit své dosavadní dopisovatelské povinnosti. Tento měsíc mi tedy začněte účtovat až od 11. září.

Rozumí se samo sebou, že kdyby snad Vaše noviny už nebyly s to platit, ale *mohly* se přesto ještě udržet, byly by Vám mé příspěvky stejně jako dosud k dispozici.

Jsem přesvědčen, že za svízelných podmínek a při tom, jak nepatrný prostor máte k dispozici, je Váš list redigován s velkou obratností a taktem, a chápavý čtenář si v něm může leccos přečíst také pod řádky a mezi řádky. Není nic nejapnějšího než předhůzka, že dostáváte „konstituční" peníze. Někteří velmi „konstituční" buržoové si zaplatili akcie „Neue Rheinische Zeitung". I když toho tito pánové později litovali, redakce jim rozhodně nikdy nezakazovala, aby platili dál.

Kdybych se tak nebál, že bych některého ze svých známých kompromitoval už jen pouhým dopisem odsud, byl bych už dávno napsal do Porýnské provincie, aby Váš list podpořili. Lassalle rozhodně neudělal dobře, že v Kolíně atd. neupoutal na „Neue Oder-Zeitung" pozornost. Okolnosti mu to dovolovaly.

Kdyby snad „Neue Oder-Zeitung" zanikla, pak se musíme utěšit tím, že všechno, co teď děláme, oč usilujeme a co začínáme, je pouhé provizórium a východisko z nouze.

S vřelým pozdravem

Váš

K. M.

Zde v Londýně se objevil německý týdeníček, který založil francouzský ex(?)policista a utečenec z Vídně Sigmund Engländer. Spolupracovníci: *Rus* Gercen, Johannes Ronge a jakýsi ožrala jménem Korn, prý kapitán.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

63

Marx Moritzi Elsnerovi

do Vratislavi

8. listopadu 1855
34, Butler Street, Greenheys,
Manchester

Milý Elsnere,

dostal jsem oba Vaše dopisy, první poněkud opožděně, poněvadž má žena mi jej náhodou zapomněla včas poslat do Manchesteru. Když jsem obdržel Vaše první psaní, myslel jsem, že jste z „Neue Oder-Zeitung" odešel, a proto jsem ihned přerušil svou korespondenci. Když přišel Váš druhý dopis, měl jsem zrovna takové bolesti zubů — přestaly teprve před několika dny — že mi přecházel sluch i zrak a pochopitelně jsem nebyl s to ani psát.

Obsah Vašeho psaní ze 7. října jsem sdělil nejen přátelům, ale i odpůrcům, a těm to, zdá se, dalo pořádnou ránu. Že se mne a mých přátel věrouka pánů Temma a Simona z Vratislavi nijak nedotýká, to mi jistě uvěříte i bez zvláštního ujišťování.

Hoyolla nevídám, ale Lupus se s ním čas od času setkává. Tento Hoyoll uvedl z patriotismu do zdejšího Athenea[193] „Breslauer Zeitung", což je okolnost, která hrozí vyhnat našeho maličkého Wolffa z tohoto málem jediného manchesterského útočiště múz.

Borchardta dobře znám a Váš pozdrav jsem mu vyřídil. Borchardt si soustavně a důvěrně dopisuje s občanem Simonem z Vratislavi. Když se mne poprvé zeptal, zda vím, že „Neue Oder-Zeitung" žije na hromádce s konstitucionalisty, odpověděl jsem mu: „Co je mi po tom? Copak nevíte, že z mého hlediska jsou

konstitucionalisté a demokraté, alespoň pruští, jedni za osmnáct a druzí bez dvou za dvacet? A má vůbec smysl dělat rozdíl mezi demokraty, kteří jednu královskou oktrojírku přijali, ale druhou odmítli, a mezi těmi, kdo po první přistoupili i na druhou?[718] ‚Neue Oder-Zeitung' tiskne maximum, které je za nynějších tiskových poměrů možné. Co chcete víc?"

Dostal jsem dopisy z Paříže od zvlášť dobře informovaných lidí. Podle nich akcie císařství stále víc klesají. V předměstích se prý všeobecně říká: „Celui-ci s'en ira."* Že to s ním je skutečně považlivé, vyplývá ze dvou známých faktů — z řeči generálního prokurátora Roulanda a z článku Graniera de Cassagnaca v „Constitutionnel", nazvaného „Sur les terreurs de la *Révolution future.*"** Pravděpodobnost revoluce se zdá nepochybná i panu Granierovi.

S celým tím zdejším skandálem kolem „emigrantské otázky" (Jersey atd.) se nadělá víc rámusu, než se skutečně děje.[719] Ve veřejném mínění nastal rozhodný obrat proti vládě, a já si dokonce myslím, že s tím vláda *předem počítala.* Přistoupila tak neohrabaně a s takovou tragikomickou velkohubostí na Bonapartovy první požadavky, aby mu poskytla faktický důkaz, že další ústupky si už anglická vláda nemůže dovolit. Kdyby to myslela vážně, byla by si počínala obratněji a nepodnikla by ten groteskní zásah tak dlouho před zahájením parlamentu. Palmerston ovšem emigranty nijak nemiluje, ale považuje je za plašítko, které musí mít po ruce, aby příležitostně pohrozil kontinentu: „quos ego!"*** Jeho ministerské křeslo se ostatně považlivě kymácí. Ale vyhodit toho starého lišáka ze sedla je pořád ještě těžké.

Až se znovu ozvete, pište laskavě na mou starou adresu: 28, Dean Street, Soho, Londýn, poněvadž nevím, jak dlouho zde ještě zůstanu, a na uvedené adrese přijdou dopisy v každém případě do rukou mé paní. Ronge se spolu se ženou věnuje v Londýně mateřským školkám; Kinkel s Johannou doufají, že si revoluce příliš nepospíší; Ruge v Brightonu vštěpuje svými příležitost-

* „Bude muset jít."
** „O hrůzách *budoucí revoluce*".
*** „já vám ukážu!" (hrozba z 1. zpěvu Vergiliovy Aeneidy).

nými přednáškami Angličanům, že němčina je nejsprostší řeč na světě; Tausenau, Meyen et tutti quanti* nadávají na „francouzskou pakáž" v emigraci (včetně Victora Huga), která těmto „spiklencům s vrchnostenským svolením" ohrožuje jejich „právo azylu".

Srdečné pozdravy Vám posílají Engels a Lupus, Borchardta jsem už 14 dní neviděl.

Váš
K. M.

Poprvé otištěno rusky
Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* a jak se všichni jmenují.

64

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Düsseldorfu

8. listopadu 1855
34, Butler Street, Greenheys,
Manchester

Milý Lassalle,

tentokrát dostaneš odpověď velmi pozdě. Jednak jsem Tvoje dopisy dostal později, poněvadž já jsem byl v Manchesteru a dopisy v Londýně, a k tomu má žena nevěděla přesně, zda jsem zase z Manchesteru neodjel. Jednak mě přepadly tak hnusné bolesti zubů, že se mi stalo to, co požaduje Hegel od smyslového vědomí ve stadiu, kdy má přeharcovat v sebeuvědomění — že mi totiž přecházel sluch i zrak, a tedy jsem nemohl ani psát.

Pokud jde o knihu nazvanou „Les mystères de la Bourse"* od Coffinièra, na niž se ptáš, myslím, že ta ubohá slátanina je ještě mezi mými knihami, které zůstaly ve vlasti. Za svého prvního pobytu v Paříži[720] jsem se dal svést titulem, abych si tu věc napřed koupil, a pak i přečetl. Pan Coffinières je advokát, který o burse v podstatě nic neví a varuje pouze před „juristickými" úskoky „burzovních makléřů". V té knize tedy nenajdeš vůbec nic, ani fakta, ani teorii, ba ani zábavné anekdoty. Nadto je už naprosto zastaralá. „Nech ho běžet, sličná donno" — totiž toho Coffinièra. „Není hoden Tvého hněvu."*

Weerth je teď, po delším cestování na kontinentě (vrátil se

* „Burzovní tajemství".
** Parafráze Leporellovy rady opuštěné milence Dona Juana z Mozartovy opery „Don Giovanni" (libreto Lorenzo Da Ponte), 1. jednání, 2. obraz.

koncem července ze Západní Indie), zase v Manchesteru. Za týden odtud znovu odpluje do tropů. Je velice zábavné ho poslouchat. Mnoho viděl, zažil, pozoroval. Procestoval křížem krážem velkou část Jižní, západní a Střední Ameriky. Projel na koni pampami. Vystoupil na Chimborasso. Neméně času strávil v Kalifornii. Fejetony teď sice nepíše, ale zato je vypráví, a tu má posluchač ještě výhodu, že sleduje živou akci, jeho mimiku a čtverácký smích. Jinak velice horuje pro život v Západní Indii, a pro lidské smetí a počasí zdejšího nordického klimatu nemá rozhodně slovíčka dobrého. A opravdu je tu ošklivo, velmi ošklivo.

O jerseyské aféře[719] a celém tom skandálu kolem emigrantské otázky v Anglii víš už asi z novin.* Nevěřím, že ta aféra bude mít vážný průběh. A nevěřím ani tomu, že zdejší vláda chtěla dosáhnout nějakého vážného výsledku. Jinak by si ten skandál rezervovali až na dobu krátce před zahájením parlamentu. Takhle se poskytl čas ke zvratu ve veřejném mínění, a tento zvrat už také po mnoha stránkách nastal.

Pošli svůj příští dopis na mou *starou adresu do Londýna*, protože nevím, jak dlouho zde u přítele Engelse ještě zůstanu. Engels a Lupus Tě dávají srdečně pozdravovat.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart—Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 695.

PŘÍLOHY

1

Jenny Marxová Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn 7. ledna 1852]*

Milý pane Engelsi!

Jak jste si mohl myslet, že bych se snad na *Vás* zlobila kvůli tomu malému flámku — bylo mi moc líto, že jsem Vás už neviděla, než jste odjel,** aspoň byste se byl sám nejlíp přesvědčil, že jsem se trochu mračila jen na svého pána a velitele. Ostatně takové mimořádné výjevy mají často docela zdravé následky; tentokrát se ale musel otec Marx při svém nočním filosofickém putování s „arcibiskupovým synovcem"*** velmi silně nachladit, protože se vážně rozstonal a dosud leží. Snad bude dneska moci trochu vstát a pustit se do článků pro Ameriku†. Myslím si však, že se ještě natolik nezotavil, jak se domnívá. Po tři noci blouznil a bylo mu moc zle. Prosí Vás, abyste pozdravoval Weertha a řekl mu, že se na něj doopravdy zlobil, protože k Reinhardtovu dopisu, který posílal z Paříže, připsal jen dvě slova, a že by měl především plnit své povinnosti jako bývalý redaktor „Neue Rheinische" a vyexpedovat nějaké zboží na sklad do Ameriky.[721] Co se týče toho krobiána††, říká teď otec Marx doslova toto:

„Pořád nalitý jak zákon káže; vychloubá se, jak se umí vlichotit v přízeň dam, a tím myslí to, že ho pěkně nakopne sem tam

* V originále dodatečně připsáno Engelsovou rukou: Začátkem ledna 1852.

** Viz tento svazek, str. 15.

*** žertovně o Engelsovi.

† „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta".

†† Lüderse.

nějaká ta pouliční holka; od samého začátku na ulicích i v uličkách, po hospodách, v omnibusech, na půlpencových parníčcích provokuje hrozným rámusením anglickou veřejnost, účastní se velkých diskusí mezi Kinkelem a Rugem; každého Němce přitáhne za ucho do hotelu Cranbourne; jeden z nejvíc se naparujících křiklounů Emigrantského klubu[38], potřísnil tedy také svou jedovatou slinou malou bezvýznamnou sektu — ‚N. Rh. Z.'; když žádal Weertha o nějakou protekci, odpověděl prý mu Weerth, ať se snaží ucházet se o místo v některém ze 7 ministerstev, která má Kinkel vytvořit, což snad bude pro něho při jeho velkých zásluhách o velkou jednotnou revoluční stranu a při jeho vlivu na oba Kinkelovy dvorní spisovatele, Meyena a Oppenheima, přímo hračkou. Weerth prý vůbec každému z těch mizerů, když se na něho obrátí, dá na srozuměnou, že také patří k té ‚malé nepolepšitelné sektě' z ‚N. Rh. Z.', jak napsal Meyen do Ameriky."

Tak zní tvrdý úsudek mého vznešeného pacienta.

Včera přišel velice hezký dopis od Clusse z Washingtonu, obsahuje další doklad o Kinkelově nekonečném sprosťáctví. Nemohu ten dopis bohužel přiložit, protože si ho včera odnesl Freiligrath. Zítra ho pošleme. Sdělte jeho obsah zčásti i Weerthovi.

O Kinkelově podlízání zdejším demokratickým hokynářům vypravoval Freiligrath novou anekdotu, kterou Vám chci hned dát k lepšímu. Freiligrath požádal jednoho zdejšího *slepého* demokratického německého kupce, zda by ho nemohl zaměstnat. Předložil mu svá kupecká vysvědčení, a tu mu ten šilhavý hokynář povídá: „Měl jsem tu čest seznámit se s panem profesorem Kinkelem; byl jsem na jedné jeho přednášce a nato mě pan profesor ráčil navštívit a hned se mi ráčil nabídnout, že mi bude po večerech gratis předčítat nejlepší německé básnické výtvory. Tuto neobvyklou nabídku jsem samozřejmě odmítl, protože nejsem s to takového člověka, jako je pan profesor Kinkel, za takové služby náležitě odměnit. Navíc by si byl ten pán musel přece také platit omnibus, protože bydlí daleko. Přesto ale pan profesor ráčil přijít a předčítat mi z německých básníků. — Mimo jiné i nějaké maličkosti od Vás, pane Freiligrathe — přitom mi vypravoval, že jste vlastně obchodník a že už jste byl zaměstnán atd. atd. Také paní

profesorová* mě poctila svou návštěvou a nabízela se, že mi něco zahraje a zazpívá.“ — Paní profesorová by byla jistě ochotna i zatančit a předvádět živé obrazy, kdyby nebylo šlo o slepého znalce umění.

Budoucí president německé republiky, který dolejzá za zdejšími hokynáři, aby jim předčítal své božské** básně a sem tam také slupl nějakou tu večeři, je skoro ještě velkolepější než francouzský Krapülinski***.

Bude Vás možná také zajímat, že Váš bývalý šéf, generál Willich, slízl pořádný výprask od emigrantské spodiny, která není s to pochopit rozdíl mezi sebou a emigrantskou špičkou a nesouhlasí se způsobem, jakým jsou spravovány velké revoluční fondy v zájmu pánů velikánů. Z Clussova dopisu také vychází najevo, že Kinkel použil mystifikování Willicha a Schrammova dopisu[582] k tomu, aby v Americe dokazoval, že jsou ve spojení s Kolínem. Brzy už bude načase vyrukovat s tím, jak to doopravdy bylo. Kinkel, jak se zdá, rozšířil také v Americe pověsti, že Marxova strana vypisuje ceny za neřesti, aby se z jejích příslušníků nestali mravní hrdinové. Vrabčík srdečně pozdravuje Frederika. Děvčata jsou už ve škole. Možná že se pamatujete, jak Pieper jednou daroval našemu chlapci svou hezkou cestovní brašnu. Včera mu pohrozil, že mu ji zase vezme a že mu místo ní koupí něco jiného. Dnes ráno chlapec brašnu schoval a povídá: „Mouřeníne, teď jsem ji pěkně skoval, a až ji Pieper bude chtít, řeknu mu: ále, dal jsem ji jednomu chudákovi.“ To je panečku filuta!

Adieu.

Srdečně zdraví

Jenny Marxová

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Johanna Kinkelová.
** V originále berlínským dialektem: „jöttlichen“.
*** Napoleon III.; přezdívka převzatá z Heinovy satirické básně „Dva rytíři“.

2

Jenny Marxová

Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku

[Londýn 9. ledna 1852]

Milý pane Weydemeyere!

Můj muž je už týden nemocen a většinou leží. Ale přesto dokázal dokončit pokračování své stati*, které přikládám, aby se nemusel přerušit tisk této práce, pokud se s ním už začalo.

Od Clusse, s nímž jste pravděpodobně už navázal spojení, protože v něm budete mít po všech stránkách výtečnou oporu, jsme dostali z Washingtonu před několika dny dopis, který znovu potvrzuje Kinkelovo nekonečné sprosťáctví. Ten pokrytec se nestydatě lísá ke Karlovým přátelům a píše jim, že „všemožně usiloval navázat spojení s Marxem a nejzdatnějšími členy jeho strany" (což je vyslovená lež), a přitom se *snaží tím nejpodlejším způsobem vrhnout špatné světlo na charakter mého muže* a šíří — ponoukán Willichovými výmysly — všelijaké komické historky o mém muži a jeho přátelích.

Karel, který se ještě necítí dost silný, aby Vám dnes mohl napsat sám, Vám mým prostřednictvím vzkazuje, abyste ve Vašem listu** přinesli nějaké zprávy o našich ubohých kolínských přátelích[8], tím spíš, že Kinkelova strana včetně svých dvorních spisovatelů a ňafálků a kulantní „Lithographische Correspondenz"

* „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta", kapitola II.
** „Die Revolution".

přecházejí jejich existenci a všecko jejich utrpení úmyslně naprostým mlčením, což je tím hanebnější, že Kinkel za svou hlavní popularitu vděčí právě Beckerovi*, Bürgersovi a jejich tehdejšímu orgánu**. Vždyť ti lidé úpí v žalářích, zachází se s nimi strašně a posedí si teď zas o 3 měsíce déle, zatímco velikáni budoucnosti si ve jménu revoluce cpou kapsy tisícovkami a už si rozdělují křesla v budoucích vládách.

Jak bylo Vaší milé ženě po té hrozné cestě? Co dělají Vaše děti? Už se všechny trochu aklimatizovaly?

Leč čas kvapí. Musím dopis honem zanést na poštu. Doufejme, že závěr článku půjde mému milému Karlovi snáz.

Srdečně se s Vámi loučím.

Vaše

Jenny Marxová

Lupusovi je zas trochu lépe. Brzy také něco pošle, rovněž Engels. Také Weerthovi jsme poslali urgující dopisy. Rudý Wolff*** se oženil, a protože prožívá líbánky, nemůže zatím nic poslat.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Hermannu Beckerovi.
** „Westdeutsche Zeitung".
*** Ferdinand Wolff.

3

Jenny Marxová Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn 16. ledna 1852]

Milý pane Engelsi!

Jak vidíte, stále ještě působím jako sekretářka. Můj muž se ještě docela neuzdravil. Byl opravdu hodně nemocen. Zítra se chce pokusit trochu chodit. Při té jeho nemoci nebylo možné, aby napsal něco pro Ameriku; zato z Freiligratha a Piepera se jen kouřilo, jak jim dal zabrat. Freiligrathovu velmi zdařilou báseň[103] přikládám. Ukažte ji také Weerthovi. Snad ho to popíchne, aby si také vsedl na Pegasa. Až nebudete „Tribune" potřebovat, pošlete nám ji. Od Clusse dostanete příští týden moc hezký dopis. Lupus ho nemá právě u sebe. Doufáme, že o sobě dáte brzy vědět; prozatím si pěkně pochutnávejte na světlém pivu.

Srdečné pozdravy od pacienta.

Jenny Marxová

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

4

Jenny Marxová

Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku

[Londýn 27. února 1852]

Milý pane Weydemeyere!

Můj muž má už přes týden od namáhavé noční práce — ve dne musí obstarávat domácí záležitosti — tak bolavé a zanícené oči, že Vám dnes nemůže vůbec psát, a tak musím převzít všechny funkce sekretářky. Vzkazuje Vám, že nemohl přečíst celý Eccariův článek[600] a abyste sám opravil Eccariovy pravopisné chyby; tento výborný člověk, který skvěle píše, se totiž naučil literám teprve tady a neví, co to jsou tečky a čárky. Dále Vám posílá článek jednoho Maďara*, který je důvěrně obeznámen s nejskrytějšími tajemstvími maďarské emigrace. Posuďte sám, zda ho můžete použít a otisknout právě teď. Rozhodně si nesmíme tohoto člověka znepřátelit, neboť slíbil, že později dodá originální příspěvky od Perczela, Szemera atd., s nimiž se důvěrně zná. Můj muž si myslí, že samozřejmě musíte opravit hrubé gramatické chyby, které v článku jsou; ale některé stylistické zvláštnosti, které článku dodávají pečeť ryze maďarského výtvoru, nebudou na škodu. Dále Vás prosí, abyste těch pět částí jeho stati o Napoleonovi** přece jen raději hned poslal zpátky, jestliže jste ji nedal tisknout. Možná že se nám podaří udat ji ve francouzském překladu, ačkoli němčiny

* Bangyi.

** „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta".

by bylo opravdu škoda. Nejmilejší by mu bylo, kdyby se Vám to podařilo v Americe, protože ta věc určitě potáhne a mohla by se rozšířit i v Německu, protože umožňuje historické pochopení nejdůležitější současné události. Doufejme, že od Vás brzy přijdou dobré zprávy, milý pane Weydemeyere, a to, že Vaše milá paní má už tu velkou událost šťastně za sebou a že se u Vás doma narodili dva — synáček a časopis. Co nejsrdečněji pozdravuji Vaši milou paní a zůstávám

Vaše

Jenny Marxová

Aby to netrvalo tak dlouho, mohl byste dát tisknout jednotlivé části každou zvlášť, protože ta věc je velmi aktuální. Potom by se to dalo spojit. Dnes přichází pátá část. Příští pátek pošle můj muž šestou část, závěrečnou[612]. Tedy ještě jednou — *snažte se udělat z toho brožuru.* Nepůjde-li to, pošlete to zpátky, musí se to stůj co stůj dostat do tisku.

Pozdravujte také mnohokrát Clusse a napište nám brzy podrobně, jak to u nich vypadá.

Právě přinesl Lupus ještě pár řádek o nejnovějších londýnských událostech.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

5

Jenny Marxová Adolfu Clussovi

do Washingtonu[722]

Londýn 15. října 1852

Milý pane Clussi!

Můj muž mě dnes jmenoval svým zástupcem, a tak spěchám začít plnit svou funkci jako osobní sekretářka. Můj muž je v takové vnitřní i vnější tísni, že musel po celý den obstarávat domácí záležitosti a teď, v 5 hodin, se ještě nevrátil, aby především dal své rozhřešení v té aféře Brüningk contra Cluss[659]. Nepodnikejte *v této záležitosti zatím nic, naprosto nic* až do příštího parníku. Imandt chtěl už dneska poslat prohlášení, v němž dokazuje, že Willich a Kinkel mluvili o Brüningkové špatně. Zároveň chce celou tu pomluvu svést na toho starého šaška Ruga, dnes rytíře a ochránce knížecí neviny, což je usnadněno tím, že se ta pověst objevila a začala šířit právě v té chvíli, kdy ten starý osel prohlásil, na základě sdělení svého důvěrného přítele Grosse, že Kinkel je agent pruského prince, a zároveň prozradil, že pruský princ se přičinil o to, aby byl osvobozen, ale hlavní úlohu že přitom hrála Brüningková, která na to dala peníze. V Německu kolovaly obě tyto pověsti společně a Ruge prý (jak si Dronke matně vzpomíná, ale nedá se to tvrdit určitě) také v témž článku mluvil o tom, jaké podezřelé styky tu Gottfried udržuje. Tahle hloupá historie není koneckonců nic jiného než intrika zosnovaná ze msty proti Marxovi a Clussovi, na které teď chtějí ten sprostý anonymní klep a pomluvu svést, podnik, který zatím virtuózně prováděli. Jakmile starý Pomořanec*

* Arnold Ruge.

zkřížil kopí za kněžnu, hned této urozené dámě ohlásil svou návštěvu. Heinzen asi také ještě doufá, že tu získá a využije — vedle whigovského zdroje* pro svého „Januse" — knížecí zlatonosnou žílu. Není to ostatně směšné, jak si ta sebranka najednou počíná a v obou světadílech spouští pokřik, když tak dlouho vršila sprostotu na sprostotu, klep na klep, pomluvu na pomluvu. Navíc ten článek[659] neobsahuje vlastně nic, jen se tam mírně a diskrétně, dokonce jen skrytě naznačuje to, co ti rozmilí hosté vyslovili otevřeně a přímo. Odporné je to už proto, že by si člověk tuhle chamraď radši držel deset kroků od těla, a ne aby se musel kvůli takovému bídnému individuu s nimi pouštět do křížku. Můj muž Vám chtěl dnes sám svým jménem poslat článek o tom, jak vznikl ten Váš článek ve „Weckeru". Imandt ale soudí, že je bezpodmínečně nutné, aby můj muž, proti němuž je to všechno namířeno, do toho nezasahoval. A proto chtěl sám sestavit to prohlášení. Není ale bohužel ještě hotové! Nic však v té věci nedělejte, dokud nedostanete podrobnější instrukce. Meyen dnes říkal Dronkovi, že prý se Willich a Kinkel zapřísáhli čestným slovem, že nikdy nic urážlivého o té ženě nepronesli. To znamená, že už byli vyslýcháni. Vidíte tedy, že i tady se bere ta záležitost nanejvýš vážně. Ostatně Schnaufferova odpověď[723] je z jeho hlediska velmi dobrá, vtipná a trefná, a opravdu, ti dva filosofové by se neměli tak nafukovat, když se něco provede nějaké urozené paní. Koho zajímalo, že Ruge rozšiřoval o mém muži ty nejsprostší, nejurážlivější, občansky nejvíc zničující věci a pověsti, a to v době, kdy můj muž nemohl promluvit z ohledů na stranu, z ohledu na své přátele v Německu.

Kdo dbal o to, že jsem to div nezaplatila životem, že mé dítě**, které sálo z mých prsou všechno to trápení, žal a starosti, zemřelo — ach, a všechna ta další utrpení — ale nenarodila jsem se jako kněžna — no, k čemu všecky ty hlouposti... My se už z toho nějak vymotáme a namočíme do toho ty druhé. Počkejte ale rozhodně na příští poštu.

„Brumairy" ještě nedošly. Můj muž Vám příští poštou pošle ty dva „People's Papers" s Vašimi články[724].

* Viz tento svazek, str. 116.
** Heinrich Guido.

Můj bratr Edgar konečně mamince* napsal. Můj dopis se mu dostal šťastně do rukou díky Vašemu přátelskému přispění. Ještě jednou Vám za to srdečně děkuji.

Ještě něco. Držte Jacoba Huzela trochu na uzdě, aby nepřekračoval přípustné meze. Je třeba zabránit tomu, abychom se nedostali s touhle chamradí do klepů, protože jejich tendence teď je zatáhnout nás do toho, aby se kvůli tomu zapomnělo na jejich starou špínu. Je třeba být teď trochu diplomatický vůči těmhle ryze objektivním, zásadovým, poctivým a bodrým drbnám.

Sledoval jste kolínský proces v „Kölnische"? Dnes jsou tam uveřejněny Beckerovy** výpovědi. Protože mu nemohli nic dokázat, shodli se, že Beckera z té záležitosti úplně vypustí, a tím se dá také vysvětlit jeho způsob obhajoby, na kterou se nadšeně vrhli demokraté, aby udělali z Beckera svého člověka a jeho — svobodného, samostatného muže z lidu, neřídícího se slepě žádnou určitou tezí nějaké tajné společnosti — prohlásit za opravdového hrdinu, právě proto, že je ze všech nejslabší a má v sobě ještě nejvíc demokratické krve. Kdyby snad křikloun Heinzen použil téhle věci k tomu, aby Beckera vyzdvihoval, můžete okamžitě prohlásit, že obhajoba byla smluvená a že Becker ještě krátce před svým zatčením naléhavě žádal mého muže, aby v jeho Revue[725] spolu s ním napadl a zesměšnil všechny oficiální demokraty: Ruga, Heinzena, Kinkela, Willicha atd. atd. Chtěl také, aby se otiskly ty Willichovy bláznivé dopisy***. Při jeho osvobození by páni demokraté taky nezažili nic lepšího atd. atd. Píšu v jednom shonu.

Musím na poštu.

Srdečně Vás zdravím.

Jenny Marxová

Napište zas brzy. Z Vašich dopisů máme vždycky velkou radost. Můj muž vždycky říká, jen kdybychom měli hodně takových lidí, jako je Cluss, pak by se dalo něco dokázat. Ale prozatím nebuďte moc agilní. Nechte ty psy, ať se rvou mezi sebou, jinak by si

* Karoline von Westphalen.
** Hermanna Beckera.
*** Viz tento svazek, str. 198, 528.

padli do náručí, aby potřeli „společného nepřítele", zlou, hanebnou jedovatinu — Marxe a jeho kliku.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

6

Jenny Marxová Adolfu Clussovi

do Washingtonu

[Londýn 28. října 1852]

Milý pane Clussi!

Jistě jste sledoval podle „Kölnische Zeitung" monstrproces s komunisty. Přelíčení z 23. října dalo celé té záležitosti tak skvělý, zajímavý a pro obžalované příznivý obrat, že jsme se zas všichni znovu trochu vzchopili.[726] Nepochybujete jistě o tom, že „Marxova strana" se ve dne v noci činí a že musí pracovat hlavou, rukama i nohama. Tohle pracovní zatížení je také důvodem, proč dnes znovu před Vás předstupuji jako zastupující zpravodaj. Důvěrný přítel pana Willicha, pan Dietz, teď také v Americe, si *dal ukrást* všechny dokumenty, dopisy, protokoly atd. atd. willichovské kliky. Byly předloženy obžalobou jako doklad nebezpečné činnosti strany. A aby se s tím nějak uvedli ve spojení obžalovaní, vymyslela se umělá souvislost mezi mým mužem a známým špiónem Chervalem. Tak se můj muž stal mostem, uměle vyrobeným článkem, mezi kolínskými teoretiky[8] a mezi muži činu, žháři a lupiči v Londýně. Stieber a obžaloba si od tohoto kousku slibovali ohromně mnoho. Ale prasklo to jak bublina. Musely se vyvolat další efekty, a tak vzniklo předivo lží na přelíčení z 23. října. Všechno, s čím policie přišla, je lež. Krade, falšuje, páčí zásuvky, křivě přísahá, křivě svědčí, a ke všemu tvrdí, že má tuto výsadu vůči komunistům, kteří stojí hors de la société*! Tohle a způsob, jakým si policie ve své nejbídnější podobě osobuje všechny funkce

* mimo společnost.

prokuratury, které Saedt zatlačuje do pozadí, předkládá neověřené lístky, pouhé zvěsti, hlášení, věci známé z doslechu jako skutečná, soudně prokázaná fakta, jako důkazy, to je vskutku děsné. Všechny důkazy podvrhu se musely dodat odsud. A tak musel můj muž ve dne v noci pracovat. Musela se opatřit úředně ověřená osvědčení od hostinských, musely se rovněž dát úředně ověřit rukopisy údajných zapisovatelů protokolu Liebknechta a Ringse na důkaz policejního podvrhu. Pak se musely všechny věci šestkrát až osmkrát opsat, vypravit do Kolína nejrůznějšími cestami, přes Frankfurt, Paříž atd., protože všechny dopisy adresované mému muži a také všechny dopisy odesílané odsud do Kolína* jsou otvírány a zachycovány. Všechno je teď boj mezi policií na jedné straně a mým mužem na druhé, jemuž se hází na krk všechno, celá revoluce, dokonce i řízení procesu. Stieber teď naposled o mém muži rozhlásil, že je to rakouský špión. Zato našel můj muž nádherný Stieberův dopis, který od něho dostal v době „Neue Rheinische Zeitung" a který Stiebera opravdu blamuje.** Našli jsme také ještě Beckerův dopis, v němž si utahuje z Willichova bláznovství a z jeho „vojenských piklů".*** Willich, který Beckera nenávidí, tady v Londýně instruoval svědka, poručíka Hentze, od kterého dosud dostával almužnu. Zkrátka a dobře, dějí se věci, kterým by člověk nevěřil, kdyby je sám nezažil. Všechny tyhle policejní machinace odvracejí veřejnost a také porotce od vlastní obžaloby komunistů, a nenávist buržoů k těm strašným žhářům a vrahům je ochromována hrůzou z podlosti policie, takže se teď dá počítat dokonce i s tím, že naši přátelé budou osvobozeni. Boj s touto oficiální mocí, vyzbrojenou penězi a všemi bojovými prostředky, je ovšem docela zajímavý a tím záslužnější, jestli ho snad vyhrajeme, protože na jedné straně stojí peníze a moc a všechno, zatímco my jsme často nevěděli, kde vzít papír na dopisy atd. atd.

Přiložené prohlášení vydali dnes Freiligrath, Marx, Engels a Wolff.† Dnes je posílám do „Tribune". Můžete je také uveřejnit.

* V dopise omylem: Londýna.
** Viz tento svazek, str. 200–201.
*** Viz tento svazek, str. 198.
† K. Marx a B. Engels, „Prohlášení redakcím anglických novin".

Omluvte mé zmatené psaní, ale také jsem při celém tom komplotu trochu pomáhala a opisovala, až mi ztuhly prsty. Proto je to páté přes deváté. Vaše stať v „Turn-Zeitung“[727] se tu setkala s velkým ohlasem. Můj muž ji pokládá za výbornou a skvělou, zejména také po stylistické stránce. Jiní Vás zase mají raději, když píšete méně teoreticky, a byli by rádi, kdybyste zůstal i nadále tím starým, humorným a roztomilým Clussem.

Právě došly celé stohy obchodních adres a fingovaných obchodních dopisů od Weertha a Engelse, aby se mohly poslat dokumenty, dopisy atd.

[Dále následuje prohlášení, o němž se v dopise píše, opsané rukou Wilhelma Wolffa.]

Právě došla „Kölnische“ s nákladem neuvěřitelně skandálních historek. Okamžitě se posílají dvě depeše na obchodní adresy. U nás je teď zařízena úplná kancelář. Dva tři píšou, jiní pobíhají, další shánějí penízky, aby písaři měli z čeho dál žít a mohli starému oficiálnímu světu podávat důkazy o nejneslýchanějším skandálu. Do toho prozpěvují a pískají mé tři roztomilé dětičky* a dostanou co chvíli strašně vyhubováno od svého tatíčka. Je to shon. Buďte zdráv, milý pane Clussi, a napište zas brzy svým přátelům.

S nejvyšším svolením vrchnosti

Jenny Marxová

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Jenny, Laura a Edgar.

7

Jenny Marxová Adolfu Clussovi

do Washingtonu[728]

Londýn 10. března [1853]

Můj milý Karel byl několik týdnů nemocen a v posledních dnech se znovu přihlásila stará jaterní choroba, která se vystupňovala skoro až v zánět, nemoc, ze které mám strach už proto, že je v jeho rodině dědičná a že na ni zemřel jeho otec. Dnes se mu daří zas lépe, piluje svůj článek pro „Tribune" a uložil mi, abych psala. Musím tedy začít rovnou široce a dlouze vypravovat o smůle, která se skoro vyrovná weydemeyerovsko-clussovské smůle.[729] Nehněvejte se, začnu-li od Adama. 6. prosince poslal můj muž zároveň s rukopisem „*Odhalení atd.*" pro Vás také rukopis Schabelitzovi juniorovi do Basileje. Schabelitz ho nadšeně uvítal, psal, že je to mistrovské dílo a že musí být do 14 dnů za hranicemi, že hodlá vytisknout 2000 výtisků, prodávat kus po 15 stř. groších, a po odečtení nákladů na tisk (ve Švýcarsku jsou nízké) že se rozdělí o zisk s mým mužem. Mohli jsme plným právem bez jakýchkoli iluzí počítat přinejmenším se 30 librami št. Kromě toho chtěl do Londýna okamžitě poslat 40 výtisků. Po čtyři týdny nemáme žádné zprávy. Můj muž napíše. Odpověď: Tisk prý se zdržel, protože sazeči o vánocích lajdačili. Nejpozději do 14 dnů to bude na místě určení a nám pošlou 40 výtisků. Zas žádné zprávy, až se dovídáme od někoho jiného, že pašování narazilo na nečekané překážky, že těch 1800 výtisků musel pašovat přes hranice v malých balíčcích, ale že asi tak začátkem února bude všecko za hranicemi

a že pošle vlastního obchodního zástupce, aby obstaral další dopravu brožury a její rozeslání knihkupcům, že nám ale hned pošle signální výtisk. Dobrá. Čtyři týdny napjatě čekáme. Pak můj muž napíše a ptá se, v domnění, že brožury už jsou dávno v nejvzdálenějším koutu Německa a že teď už zbývá jen, aby byla vystavena směnka. A včera přijde tento dopis:

„Milý Marxi! Právě se dovídám, že celá zásilka ‚*Odhalení*', která měla 2000 exemplářů a už *6 týdnů ležela v jedné vsi na druhé straně hranic*, byla včera zachycena při dalším transportu. Co bude dál, nevím; především bude bádenská vláda protestovat u spolkové rady[289], pak budu pravděpodobně zatčen nebo přinejmenším na mne bude podána žaloba atd. V každém případě velkolepý poprask! To v krátkosti na vědomí, a nebudu-li to moci udělat *já*, dojdou další sdělení prostřednictvím někoho jiného. Budete-li mi psát, použijte adresy: modistka v Basileji *atd.*"

To je všecko; co tomu říkáte? Šest týdnů nechá 2000 kusů, tedy celý náklad, ležet někde na vsi, a pak nám napíše, že byl zabaven. Ani slůvko o výtiscích pro Londýn, ani slůvko o výtiscích pro Švýcarsko atd. Bylo to vůbec vytištěno, skoupila to za těžké peníze pruská policie, nebo bůh ví co? Nuže, tohle je druhá úplně potlačená brožura[730]. Pan Stieber, který se stal berlínským policejním ředitelem a ohlásil velkolepé dílo o spiknutích atd.[731], a pan Willich, jako držitel a správce amerických peněz[732], z toho vyjdou bez úhony; kolínský proces je úplně ztracen, strana stále ještě není očištěna od toho, čím byla pošpiněna, a vláda triumfuje! V této chvíli by byla brožura skvěle zapůsobila. Byla by uhodila jako hrom do chvějících a třesoucích se dušiček německých policajtů. Kdybychom měli peníze, dali bychom ji okamžitě znovu vytisknout v Altoně, na zlost vládě, ale není to možné. Nezbývá nic jiného, než abyste ji dal otisknout v některém listě jako fejeton. Nemohlo by se pak sazby použít na brožuru, kterou byste sem potom poslal? Protože vytištění v Evropě je teď skoro nemožné, ale je to teď výhradně věcí cti strany, musíte ji stůj co stůj dát otisknout aspoň jako fejeton. Vydání brožury se teď stalo nutností vůči *všem* nepřátelům a zapůsobí na veřejnost v zájmu Kolínských[8] a v jejich prospěch víc než cokoli jiného. Musíme o ně znovu vzbudit zájem.

Beckerův* pokus o útěk ztroskotal jedině pro nedostatek zájmu a pomoci zvenčí. Především se musí dokázat, že brožura existuje, a to se dá provést jen tak, že se vytiskne, i když třeba jen jako fejeton za oceánem.

Dovedete si jistě představit, jaký účinek měla tahle zpráva na zdravotní stav mého muže atd.

Jenny Marxová

Poprvé otištěno rusky
v časopise „Voprosy istorii KPSS",
čís. 3, 1962

Podle rukopisu Clussova dopisu
Weydemeyerovi z 28. března 1853
Přeloženo z němčiny

* Hermanna Beckera.

8

Jenny Marxová Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn 27. dubna 1853]

Milý pane Engelsi,

je mi to strašně nepříjemné, že Vám musím psát v peněžních záležitostech. Už jste nám tak často pomohl. Ale tentokrát si nevím rady ani pomoci. Napsala jsem Hagenovi do Bonnu, Georgu Jungovi, Clussovi, své tchyni*, své sestře do Berlína. Hrozné dopisy! A od nikoho, od nikoho z nich dodnes žádná odpověď. Tak už nám nezbývá žádná možnost. Vylíčit Vám, jak to tady vypadá, nemohu. Muž šel do City ke Gerstenbergovi. Chápete jistě, co to pro něj znamená. Mezitím píšu tyto řádky. Můžete nám něco poslat? Na pátek nám pekař odřekl dodat chleba. Včera ho od toho ještě odvrátil Vrabčík, když na pekařovu otázku: „Je pan Marx doma?" odpověděl: „Ne, není nahoře!" a pak s třemi chleby pod paží utíkal co mu nohy stačily k Mouřenínovi a vypravoval mu to.

Buďte zdráv.

Jenny Marxová

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Henriettě Marxové.

9

Adolf Cluss Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku[733]

Washington 15. května 1853

...Marx mi napsal velmi veselý dopis, píše, že se všichni výborně pobavili mým vylíčením řádění Willicha, toho „bratra z cechu nuzujících". Píše, že se všichni vespolek za homérského smíchu usnesli popřát jeho „žití" co nejnerušenější průběh. Říká: „Kdyby se bláznovství tohoto podivína nemísilo a nekřížilo s mazanou vypočítavostí, jak si bez práce opatřit to nejnutnější pro svoje břicho, byl by se už dávno dostal do blázince." Odměnou za mou reportáž mi Marx slíbil, že mi v některém svém příštím dopise pošle opis příslušné pasáže o Willichovi z „Velikánů emigrace".

„*Revoluce a kontrarevoluce*". Marx píše, že nemá čas to překládat; jestli ale převezmeme ten překlad já nebo Ty nebo kdokoli jiný a napíšeme mu, kam až došel, tak se zaváže, že napíše celý závěr[734]. Domnívá se, že jako brožura ta věc *ne*potáhne a rozhodně se nevyplatí; jako fejeton — s tím je docela spokojen. (Chceme-li s tím dělat něco dál, to se přenechá nám.)

Někdejší stoupenci Raveauxovi — šosáci — už dlouho toužící po nějakém novém svatém, dosadili na Raveauxovo místo rudého Beckera*. À tout seigneur tout honneur**...

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Pravděpodobně jde o Maxe Josepha Beckera.
** Komu čest, tomu čest.

10

Adolf Cluss Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku[735]

Washington 2. června 1853

...Dnes jsem dostal dopis od Marxovy ženy a bohužel, jak se zdá, jsem ho strčil v omnibusu *vedle* kapsy. Marx se právě (20. května) vrátil z Manchesteru.* Tvé články v „Reform" se mu velmi líbily; rovněž Tvá předmluva k Hirschovu prohlášení.[736] Marxe jen zlobí, že není možné žádnou z našich věcí publikovat pod Tvou odpovědností a že se musí dopředu strkat ty dvě nuly** z „Hornisse". S „Reform" je zatím spokojen. Dronke konečně dostal v Bradfordu místo příručího s měsíčním platem 10 liber št. — Piepera jak se zdá Rothschild už před delší dobou pustil k vodě; to, že je zapleten do procesu s komunisty, ztěžuje jeho přijetí někde jinde. — Rothschild je jeho kamarád z university, dosud nic nezaplatil, udělal by to však, kdyby to jen trochu šlo;[737] Pieper se o to musí právě teď pokusit, protože jinak nic nemá. — Eccarius se ještě nezotavil. — *Lupus*, pod tlakem vnějších okolností, je dost špatně naložen...

Úvodníky v „Tribune" o *východní otázce* jsou všechny od Marxe; Marx je napsal, ale nepřidal obvyklou spoustu novinek, a tak se toho Dana chopil, některé delší historické vývody atd. přeměnil ve fráze typické pro „Tribune" a z článků udělal úvodníky.[738] Marx si nemůže pramen v „Tribune" nechat vyschnout, a proto nad tím zamhouří oko a také by chtěl, abychom ani my na to

* Viz tento svazek, str. 277.
** Gottlieb Kellner a Heinrich Heise.

přímo nepoukazovali, ačkoli mu není příjemné, že jeho *spíš objektivně vypadající* práce vycházejí bez jeho jména a na články s jeho jménem zbývá jen to smetí...

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinénija,
2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

11

Adolf Cluss Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku[739]

Washington 14. června 1853

Milý Weyd.!

Právě jsem dostal Tvůj dopis. Co se týče těch Pieperových článků, napsal mi Marx jednou, asi před 4 měsíci, když jsem se mu omlouval, že jsem použil jednoho jeho dopisu, abych si s tím nelámal hlavu. Lichocení prý není zrovna jeho slabou stránkou, ale přesvědčil prý se, že používám jeho dopisů jen zřídkakdy a určitě nikdy v osobním zájmu; ostatně prý je píše právě proto, abych jich použil. Nemám prý ho považovat za takového hokynáře s myšlenkami, vždyť Pieper a rudý Wolff píšou všechno, co jim říká...

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

12

Jenny Marxová Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn 9. září 1853]

Milý pane Engelsi!

Zrovna byl u nás Imandt a vypravoval nám, že Dronke se učil španělštině a že se *mu zdá*, jako by u něho zahlédl tu malou „střelenou" mluvnici*. Karel by byl moc rád, milý pane Engelsi, kdybyste se, hned jak dostanete tyto řádky, Dronka na tu neblahou knížku zeptal; tak by se ta věc ještě před Isegrimovým** odjezdem k jeho vlastní hanbě vysvětlila. Je Vám jistě k smíchu, že s tou hloupou záležitostí tolik naděláme, ale to by člověk musel být při tom, aby to pochopil; ten hrubý křupanský tón, to neurvalé chování, bezohledný křik, taková výtržnost a takové pobouření v přítomnosti mne a dětí. To by bylo báječné, kdyby se ta „střelená" knížka objevila v rukou nejmilejšího přítele. Imandta ale nejmenujte. Už je moc pozdě; aby Vás tyto řádky stihly ještě zítra, píšu adresu k Vám domů. Ještě jedna příjemná věc. Bamberger hrozí, že podá žalobu kvůli té švýcarské záležitosti***. Schabelitz ho pověřil, aby tady podal žalobu na mého muže na základě jednoho místa v jednom dopise, v němž Karel slibuje převzít polovinu nákladů v případě, že ta věc potáhne. Pošlete nám tedy ten jeden dopis, který k té věci ještě máte.[740] Karel také prosí, abyste mu ještě jednou poslal ty poznámky o rozestavení ruského a tureckého vojska. Protože ta historie stále ještě není urovnána,

* Viz tento svazek, str. 323.
** Přezdívka vlka v německých bajkách; jde o Wilhelma Wolffa.
*** Viz tento svazek, str. 716–717.

musí o tom stále znovu psát, protože Američané jsou celí pryč do východní otázky.

Karel se dnes zase mořil s dlouhým ekonomickým článkem*, je velmi unaven, a proto mě dnes večer pověřil psaním.

Buďte zdráv a přijměte srdečné pozdravy od nás všech.

Jenny Marxová

Lupus odjíždí zítra časně ráno, jak jsme slyšeli. Ani se se mnou a s dětmi nerozloučil.

Poprvé otištěno v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Vídeňská nóta. — USA a Evropa. — Dopisy ze Šumly. — Peelův bankovní zákon".

13

Adolf Cluss Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku[741]

Washington 4. listopadu 1853

...Marx píše, že Freiligrath skládá báseň, k níž ho inspirovaly články o Indii* („Indova pomsta západnímu světu"). Ještě na tom pracuje. Doufám, že nám to pošle. Musí se to ale otisknout teprve po nějakých věcech o Indii. Jinak by to ztratilo pointu, a Marx s Freiligrathem by nám to *velice zazlívali*. Proto si musíme pospíšit a přinést něco o *Indii*...

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Britské panství v Indii", „Východoindická společnost, její historie a výsledky její činnosti", „Budoucí výsledky britského panství v Indii".

14

Jenny Marxová Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn 24. listopadu 1853]

Milý pane Engelsi!

Vystavila jsem poštovní bon na Williama Wolffa a jako odesílatele uvedla Charlese Marxe.*

Prohlášení k té Willichově slátanině[381] se dají těžko poslat zítra, protože Miskowského, „nezvěstného ruského důstojníka", nebylo možné dosud sehnat. Bydlí někde ve Whitechapelu, a jeho adresa se někde ztratila. Ani Kossuth, na něhož jsme se nepřímo obrátili, neměl jeho adresu. Teď právě odešel poslíček do Whitechapelu. Na neštěstí pro čackého Willicha je ten člověk už pár měsíců zase tady, má v rukou osvědčení podepsané Kossuthem, že se zúčastnil boje v Uhrách, a může sám podat zprávu o tom souboji.[742]

Tatíček má napilno s pokračováním článku o Palmerstonovi** a doufá, že zítra dostane malý příspěvek.

Se srdečnými pozdravy

Jenny Marxová

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 346.
** „Lord Palmerston", článek sedmý.

15

Adolf Cluss Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku[743]

Washington 12. prosince 53

Milý Weydemeyere!

V příloze 1 příspěvek „z Wisconsinu"; myslím, že bude nejlepší přinést to ve dvou dávkách, s „pokračováním příště" uprostřed.

Právě jsem dostal dopis od Marxe *z 28. listopadu.* Dronke prý Ti poslal prohlášení, které máš zadržet, není-li už pozdě.* Dronke měl toto prohlášení poslat Marxovi do Londýna a místo toho je poslal Tobě do New Yorku.

Marx odpověděl Willichovi velmi obšírně,** úplně učeně „hegelovsky". Je to skvělé, pokud mohu posoudit, vyzbrojené hojnými dokumenty; pošlu Ti to asi zítra; ještě jsem neměl čas to pročíst, a tak ještě nevím, co s tím. *Je to rozsáhlé.* 20 stran velkého formátu. Marx už to měl napsané, když dostal můj dopis se sdělením, že obstaráme odpověď[744]. Teď soudí, protože se každý den nenaskytne takový prolhaný potřeštěnec jako Willich, že by bylo dost hloupé nechat to teď ležet. Dává mi právo škrtnout v jeho článku, cokoli by se tam opakovalo z toho, co už jsme řekli my, nebo kdybychom se rozcházeli v podrobnostech. — Nejlepší ovšem bude, když Ti to pošlu.

Průvodní dopis napsaný zběžně a ve velkém spěchu, napůl monsieur Marxem a napůl madame Marxovou, končí takto: „Včera večer (27. list.) uspořádali mítink Waschlapští a Schel-

* Viz tento svazek, str. 346, 348.

** „Rytíř šlechetného vědomí".

mufští.[390] Předsedal Harney. Lidé ho div neroztrhali. Pryč, pryč, darebáku, zrádče, renegáte, a nesměl předsedat. Lidé vtrhli na tribunu; všecko v sále se začalo prát, Schelmufští dělali Harneyovi tělesnou stráž."

Dále: „Pokud jde o ‚Reform', udělal Karel všecko, co bylo v jeho silách. Pieper, dohnán nouzí, nastoupil v jednom francouzském obchodě, kde prodává sluneční světlo, totiž nově vynalezenou lampu s reflektorem. Momentálně *nemůže* psát. Karel proto zapřáhl Heise a zaplatil za něho předplatné v čítárně, protože neměl ani ten penny. Napsal také do Německa o nějaký příspěvek." — Pasáž týkající se Heise ber jako důvěrnou.

Tvůj

Ad. Cluss

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

16

Jenny Marxová Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn, koncem března 1854]

Milý pane Engelsi!

Karel Vás prosí, abyste mu *obratem* poslal Lassallovu adresu. První Lassallův dopis, v němž ta adresa je, jste neposlal zpátky.

S přátelskými pozdravy od nás všech

Vaše

Jenny Marxová

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

17

Jenny Marxová Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 13. května [1854]

Milý pane Engelsi!

Posílám Vám dnes balík starých hanopisů; mimo jiné také nejnovější pitomosti od Wisse, Dulona atd. Lecčemu z toho se zasmějete. Karla pronásledují už 5 dní tak prudké revmatické bolesti zubů, uší a celého obličeje, že v noci vůbec nemůže spát a dnes je mu moc mizerně. Žádný prostředek nepomohl. Vyčerpali jsme celou lékárnu od Pfändera až po Raspaila. Bolesti stále nepolevovaly. Teprve dnes v noci po španělských muškách*, opiu atd. se trochu zpotil a nastalo mírné zlepšení. Není s to napsat jedinou řádku, ale naléhavě Vás, milý pane Engelsi, prosí, abyste mu v úterý určitě poslal článek, aby zas celý další týden nedopadl jako předešlý. Pokladna by se nám příliš vyprázdnila. Srdečné pozdravy od nás všech a od

Jenny Marxové

Heise a mrňous** napsali Imandtovi úplně bláznivý dopis. Bylo z něho přímo cítit brandy.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 28, Moskva 1962

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Puchýřník lékařský, brouk z čel. Meloidae. Sušený brouk se roztírá do mastí, které působí na kůži puchýře.

** Ernst Dronke.

18

Jenny Marxová Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn 23. května 1854]
ve 3 hodiny odpoledne

Milý pane Engelsi!

Právě došel Váš článek*. Už je nadepsána adresa, odnesu ho zároveň s tímto dopisem na poštu. Karel měl ohromnou radost, když uslyšel to osudné dvojí zaklepání listonoše. To je Frederik, dvě libry, zachráněni! zvolal. Je ale bohužel ještě velmi, velmi nemocen a uložil mi, abych Vám napsala, že je Lazar a mrzáček v jedné osobě. Na psaní není ještě ani pomyšlení. Moří se s dlouhými Gladstonovými řečmi a velmi se zlobí, že nemůže psát právě teď, kdy by měl dost látky v panu Gladstonovi a jeho plánech. Jestliže jen *trochu můžete, dejte zas do pátku něco dohromady.* Karel říká, že to může být cokoli. Je mi opravdu trapné, že na Vás musím tak naléhat, ale půjde-li to, pošlete něco.

Zároveň přikládám poslední zásilku od Clusse s prosbou, abyste nám Clussův dopis poslal zpátky a Heisovi o tom nic neříkal. Ten člověk všecko vyžvaní, a kdyby se snad malý Meyen a jiní vynikající muži předem něco doslechli, hned by přestali Clussovi posílat zprávy. Je to ohromně zábavné a je třeba ty pány nechat, ať ukážou, co dovedou.

Heise napsal Imandtovi ve svém posledním dopise, slepeném ze samých ústřižků, že teď zase nechal toho vojenského švindlu, protože Rusové vedli válku přece jen jinak, než to stálo v „Tribune"; chce prý se teď vrhnout na klidný obchod.

* „Válka".

Srdečné díky od Karla a ode mne za ty články a přátelské pozdravy od našich tří človíčků*.

Vaše

Jenny Marxová

Náš Edgar** prý se zas už potlouká po New Yorku a přijede prý sem, a pak se vrátí do Německa! To je mi taky spolek!

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinénija,
1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Jenny, Laury a Edgara.
** Edgar von Westphalen.

POZNÁMKY

[1] Engels dělá narážku na svou návštěvu u Marxe v Londýně asi od 20. prosince 1851 do 3. ledna 1852. Srovnej dopis Jenny Marxové Engelsovi ze 7. ledna 1852 (viz tento svazek, str. 701). — *15.*

[2] Tento článek hodlal Engels napsat pro týdeník „Die Revolution", jehož vydávání připravoval v New Yorku Joseph Weydemeyer. Když po potlačení revoluce z let 1848—1849 zesílily v Německu policejní represálie, emigroval Weydemeyer v listopadu 1851 do USA a zde jako člen Svazu komunistů pokračoval ve stranické činnosti. Marx a Engels spatřovali význam nového časopisu v tom, že bude orgánem pro propagaci vědeckého komunismu, a starali se, aby měl časopis dost příspěvků: posílali mu vlastní články a získávali další spolupracovníky. Vyšla však pouze dvě čísla v listopadu 1852, potom Weydemeyer musel vydávání zastavit pro finanční nesnáze. V prvním čísle byla přetištěna část „Třetího mezinárodního přehledu", který Marx a Engels uveřejnili roku 1850 v „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 451—494), a oznámeno, že v časopise vyjdou další Marxovy práce: „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta" a „Nejnovější objevy socialismu aneb ‚Všeobecná idea revoluce 19. století' Pierra Josepha Proudhona" (tuto stať Marx nenapsal, protože časopis přestal vycházet a jiná publikační možnost nebyla). V druhém čísle vyšlo dokončení „Třetího mezinárodního přehledu" a část druhé kapitoly „Manifestu Komunistické strany" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 423—462). V květnu a červnu 1852 se Weydemeyerovi podařilo vydat s pomocí Adolfa Clusse ještě dvě neperiodická čísla: „Die Revolution. Eine Zeitschrift in zwanglosen Heften" [„Revoluce. Časopis v nepravidelných sešitech"]. Vyšly v nich Marxova práce „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1959 str. 137—238) a satirické básně Ferdinanda Freiligratha, které si vzaly na mušku maloburžoazního demokrata Gottfrieda Kinkela (viz také poznámku 103). — *15.*

[3] V srpnu 1851 vyzval Charles Dana Marxe ke spolupráci s pokrokovým buržoazním listem „New-York Daily Tribune", jehož byl redaktorem. Marx

Danovu nabídku přijal a přispíval do „Tribune" přes deset let, do března 1862; mnoho článků pro list napsal na Marxovo přání Engels. Marxovy a Engelsovy články v „New-York Daily Tribune" se zabývaly nejdůležitějšími otázkami mezinárodní a vnitřní politiky, dělnického hnutí, hospodářského vývoje evropských zemí, koloniálních výbojů, národně osvobozeneckého hnutí v utlačovaných a závislých zemích atd. V období nastupující reakce v Evropě využívali Marx a Engels tohoto pokrokového amerického listu s širokým okruhem čtenářů k tomu, aby na konkrétních faktech odhalovali zlořády kapitalistické společnosti, její nesmiřitelné rozpory a poukazovali na omezenost buržoazní demokracie.

Redakce „New-York Daily Tribune" v mnoha případech nakládala s Marxovými a Engelsovými články zcela svévolně, některé otiskovala bez autorova podpisu jako redakční úvodníky, někdy zasahovala do textu článků. Marx proti těmto redakčním zásahům několikrát protestoval. Na podzim 1857, kdy v USA vypukla hospodářská krize, zhoršila se finanční situace listu a redakce omezila i otiskování Marxových příspěvků. Svou spolupráci s „New-York Daily Tribune" ukončil Marx definitivně na počátku občanské války v USA. Rozhodný vliv na to měla okolnost, že v redakci získali převahu stoupenci kompromisu s otrokářskými státy a že se list odklonil od pokrokového stanoviska. — *15.*

[4] Engels míní soubor svých statí „Revoluce a kontrarevoluce v Německu" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 27—134). Podnětem k nim byl návrh Charlese Dany, aby Marx spolupracoval s „New-York Daily Tribune". Poněvadž Marx byl zaneprázdněn studiem politické ekonomie, požádal Engelse, aby napsal několik článků o německé revoluci z let 1848 až 1849. Tento námět se rozrostl na sérii 19 článků „Revoluce a kontrarevoluce v Německu", na nichž Engels pracoval od srpna 1851 do září 1852. Jako pramene používal hlavně všech čísel „Neue Rheinische Zeitung" a také materiálů, které mu dodatečně poslal Marx, s nímž si Engels neustále vyměňoval názory. Marx také prohlížel stati, než byly odeslány redakci. Seriál „Revoluce a kontrarevoluce v Německu" vycházel v „New-York Daily Tribune" od 25. října 1851 do 23. října 1852 s Marxovým podpisem. Teprve roku 1913, když byla uveřejněna korespondence mezi Marxem a Engelsem, vyšlo najevo, že autorem této práce je Engels. — *15.*

[5] 2. prosince 1851 došlo ve Francii ke kontrarevolučnímu převratu, který byl krokem k bonapartistickému režimu druhého císařství, vyhlášenému oficiálně o rok později.

Po porážce revoluce v Rakousku a Uhrách zrušil císař 31. prosince 1851 tzv. silvestrovskými patenty ústavu, kterou rakouská vláda vyhlásila 4. března 1849, a obnovil tak absolutismus (Bachova éra). — *15, 56, 528, 532, 552, 553.*

[6] Po porážce revoluce 1848—1849 vzplál mezi Pruskem a Rakouskem boj o hegemonii v Německu. Rakousko usilovalo o znovuzřízení Německého spolku, který se za revoluce fakticky rozpadl; Prusko doufalo, že si zajistí hegemonii tím, že vytvoří spolek německých států pod svým vedením. Muselo se však svých plánů vzdát, protože evropské mocnosti podporovaly Rakousko. Prusko se také obávalo, že by válečné střetnutí s Rakouskem vyvolalo nový rozmach revolučně demokratického hnutí. Roku 1851 byl znovu ustaven Německý spolek v té formě, jakou mu vtiskl roku 1815 vídeňský kongres. V Prusku se upevnilo panství junkersko-buržoazní reakce s hohenzollernskou dynastií v čele. — *15.*

[7] Dopis vyšel poprvé ve značně zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *17.*

[8] *Kolínští* — členové kolínského ústředního orgánu Svazu komunistů, kteří byli v květnu 1851 uvězněni pruskou policií a obviněni z „velezrádného spiknutí". Zatčení byli drženi ve vyšetřovací vazbě téměř půldruhého roku, než se podařilo sestavit proti nim „obžalobu". Soudní proces se konal v Kolíně nad Rýnem a trval od 4. října do 12. listopadu 1852. Před soud bylo postaveno 11 členů Svazu komunistů — Heinrich Bürgers, Peter Nothjung, Peter Röser, Hermann Becker, Karl Otto, Wilhelm Reiff, Friedrich Lessner, Roland Daniels, Johann Klein, Johann Erhardt a Abraham Jacobi. Ferdinand Freiligrath, rovněž obžalovaný v kolínském procesu proti komunistům, krátce předtím emigroval do Londýna a tak unikl zatčení. Obžaloba se opírala jednak o „originální knihu zápisů" ze zasedání ústředního výboru Svazu a o další falzifikáty, které padělali pruští policejní agenti, jednak o dokumenty, které policie odcizila dobrodružné frakci Willicha a Schappera, vyloučené ze Svazu komunistů. Sedm obžalovaných bylo na základě podvržených dokumentů a křivých svědectví odsouzeno k pevnostnímu vězení od 3 do 6 let. Marx, Engels a jejich přátelé a stoupenci v Londýně a v Německu vydatně pomáhali obhájcům obžalovaných tím, že opatřovali dokumenty a materiály, které vyvracely obvinění zkonstruované policií.

Provokační akce organizátorů procesu a podlé metody, kterých pruský policejní stát používal proti mezinárodnímu dělnickému hnutí, pranýřovali Engels v článku „Nedávný proces v Kolíně" a Marx v pamfletu „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 435—441 a 443—508).

Kolínský proces proti komunistům byl prvním pokusem reakce vyhladit revoluční dělnickou stranu.

Svaz komunistů — první mezinárodní komunistická organizace proletariátu, vytvořená reorganizací Svazu spravedlivých. Svaz spravedlivých vznikl v třicátých letech jako tajný spolek dělníků a řemeslníků a byl pod vlivem myšlenek utopického a maloburžoazního socialismu. Představitelé Svazu

spravedlivých vyzvali koncem ledna 1847 Marxe a Engelse, jejichž kritiku a zásady uznávali za správné, aby vstoupili do Svazu a působili při jeho přetvoření. Programové a organizační zásady Svazu byly vypracovány na prvním a druhém sjezdu (začátkem června a 29. listopadu až 8. prosince 1847) za přímé Marxovy a Engelsovy účasti. Druhý sjezd pověřil Marxe a Engelse, aby napsali programový dokument — „Manifest Komunistické strany", který vyšel v únoru 1848.

Když ve Francii vypukla revoluce, ústřední výbor Svazu v Londýně pověřil koncem února 1848 vedením Svazu bruselský krajský výbor v čele s Marxem. Když byl Marx z Bruselu vypovězen, byla za sídlo nového ústředního výboru určena Paříž, kam Marx odjel. Do ústředního výboru byl zvolen i Engels.

V období od druhé poloviny března až do počátku dubna 1848 se vrátili Marx, Engels a několik set německých dělníků, většinou členů Svazu komunistů, do vlasti, aby se zúčastnili začínající německé revoluce. Politickou platformou Svazu komunistů v této revoluci byly „Požadavky Komunistické strany v Německu", zformulované koncem března Marxem a Engelsem (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 5, čes. vyd. 1959, str. 19—21). Střediskem, které řídilo práci členů Svazu komunistů a určovalo její směr, byla „Neue Rheinische Zeitung", kterou redigoval Marx.

Svaz, ačkoli porážka revoluce byla pro něj těžkou ranou, byl v letech 1849—1850 reorganizován a pokračoval ve své činnosti. V „Provolání ústředního výboru ke Svazu komunistů" z března 1850 (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 273—283) shrnuli Marx a Engels výsledky revoluce z let 1848—1849 a vytyčili úkol vytvořit samostatnou stranu proletariátu. V létě 1850 se v ústředním výboru Svazu komunistů vyhrotily zásadní neshody v otázce taktiky. Většina ústředního výboru v čele s Marxem a Engelsem rozhodně vystoupila proti sektářské a dobrodružné taktice Willichovy a Schapperovy frakce, která navrhovala ihned rozpoutat v Německu a jiných evropských zemích revoluci bez ohledu na objektivní zákonitosti a reálné politické poměry. Rozbíječská činnost Willichovy a Schapperovy frakce vedla v polovině září 1850 k rozkolu. Na schůzi 15. září 1850 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 597—602) byla na Marxův návrh pravomoc ústředního výboru přenesena na kolínský krajský výbor. Policejní perzekuce a zatýkání členů Svazu způsobily, že Svaz komunistů v Německu fakticky přestal v květnu 1851 pracovat. 17. listopadu 1852, brzy po kolínském procesu proti komunistům, Svaz na Marxův návrh oznámil, že se rozpouští a že jeho členové pokračují ve výchově kádrů pro příští revoluční boje.

Svaz komunistů sehrál důležitou historickou úlohu jako škola proletářských revolucionářů, jako zárodek proletářské strany a předchůdce Mezinárodního dělnického sdružení. — *18, 27, 68, 70, 71, 73, 95, 143, 242, 544, 572, 580, 583, 586, 602, 605, 704, 713, 717.*

[9] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *19.*

[10] V prosinci 1851 až lednu 1852 napsal Engels čtyři články o Anglii pro Weydemeyerův týdeník „Die Revolution". Z těchto článků dostal Weydemeyer pouze dva (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 239—250), druhé dva se ztratily. Ale nebyly uveřejněny ani články, které Weydemeyer obdržel, protože časopis byl zastaven. První z těchto článků, v němž Engels zkoumal možnost invaze kontinentálních armád na Britské ostrovy, byl otištěn v listopadu 1852 v newyorských novinách „Turn-Zeitung", které tehdy Weydemeyer redigoval. — *19, 37, 548, 558.*

[11] Narážka na to, že Wilhelm Wolff vedl v „Neue Rheinische Zeitung" rubriku „Aus dem Reich" [„Z říše"], kde satiricky a humorně glosoval politické události v malých německých státech. — *19.*

[12] Jde o Marxovu a Engelsovu spolupráci s chartistickým deníkem „Notes to the People", který vycházel v Londýně v letech 1851—1852 za redakce Ernesta Jonese. Zvlášť velký význam mělo vydávání tohoto orgánu revolučního proletářského křídla chartismu, když Harney přešel do tábora maloburžoazní demokracie (viz poznámku 13). Marx a Engels časopis podporovali, účastnili se jeho vydávání a redigování. V časopise byl mimo jiné uveřejněn Marxův článek „Ústava francouzské republiky, přijatá 4. listopadu 1848" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 7., čes. vyd. 1959, str. 529—541) a Engelsův článek „Skutečné příčiny poměrné pasivity francouzského proletariátu v prosinci minulého roku", který napsal v únoru až začátkem dubna 1852 (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 254—265). — *20.*

[13] Engels má na mysli jednu epizodu v konfliktu mezi Jonesem a Harneym z konce roku 1850. Příčinou bylo Harneyho sblížení s maloburžoaznímí demokraty, kteří podporovali pravé křídlo chartistů, a také jeho spojení se stoupenci maloburžoazní Willichovy a Schapperovy frakce (viz poznámku 23). Jones, který vedl revoluční chartistické křídlo, bojoval za vytvoření masové proletářské strany v Anglii a snažil se sjednotit všechny revoluční proletářské živly a obnovit chartismus na socialistických principech. Roku 1851 se pokoušel získat Harneyho pro spolupráci se svým časopisem „Notes to the People", ten však odmítl. Harney se zasazoval za vytvoření „společné národní strany" na základě různých celonárodních, i buržoazních spolků pro boj za všeobecné volební právo. Marx a Engels, kteří viděli, že se Harney stal nástrojem anglických buržoazních radikálů a vůdců maloburžoazní emigrace, kritizovali jeho kolísání a snažili se mu pomoci, aby poznal své chyby (viz zvláště Marx - Engels, Spisy, sv. 27, čes. vyd. 1968, str. 228—230). Od února 1851 se však Harney otevřeně spojil s kruhy nepřátelskými Marxovi a Engel-

sovi. Harneyho pokusy z podzimu 1852 vytvořit „masovou reformní stranu" a samostatný tiskový orgán úplně ztroskotaly. — *20.*

[14] Engelsovy domněnky o některých událostech dozrávajících v bonapartistické Francii, o kterých se zde zmiňuje, se rychle potvrdily. Dekrety o sesazení ministra vnitra de Mornyho, o jmenování Persignyho na jeho místo a o konfiskaci jmění orleánského rodu podepsal Ludvík Napoleon 22. ledna 1852 a 23. ledna je přinesl „Le Moniteur universel". — *21.*

[15] Jde o druhou kapitolu Marxova „Osmnáctého brumairu Ludvíka Bonaparta", který měl původně vyjít jako řada statí v týdeníku „Die Revolution". Protože však list přestal v lednu 1852 vycházet, vydal Weydemeyer tuto Marxovu práci v květnu 1852 samostatně, a to jako první sešit svého časopisu „Die Revolution. Eine Zeitschrift in zwanglosen Heften". — *22.*

[16] O dekretech vlády Ludvíka Bonaparta, o kterých se zde zmiňuje Marx, viz poznámku 14. Ministr financí Fould odstoupil 25. ledna 1852. Tyto události nasvědčovaly, že bonapartovský režim se ještě neupevnil a že uvnitř bonapartistické kliky probíhají boje o rozdělení vládních funkcí a prebend. — *23.*

[17] Roku 1688 došlo v Anglii k státnímu převratu, z něhož vzešel nový politický systém buržoazní konstituční monarchie, založené na kompromisu mezi pozemkovou aristokracií a finanční buržoazií. — *23.*

[18] Jde o slavnostní projevy na počest Lajose Kossutha, který přijel do Anglie v říjnu 1851. Liberální kruhy anglické buržoazie, zvláště tehdejší ministr zahraničních věcí Palmerston, využily Kossuthova příjezdu k demagogickému velebení anglických konstitučních svobod. V listopadu 1851 odjel Kossuth do Ameriky. — *23.*

[19] Míní se první světová obchodní a průmyslová výstava, která se konala v Londýně od 1. května do 15. října 1851 za účasti mnoha zemí. Buržoazní pacifisté považovali otevření výstavy za začátek éry „světového míru". — *23, 626.*

[20] Marxovy a Engelsovy dopisy redakcím listů „The Times" a „The Daily News", v nichž odhalovali zvůli pruské vlády vůči kolínským obžalovaným, nebyly v těchto novinách uveřejněny. — *24.*

[21] Dopis vyšel poprvé ve značně zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *25.*

[22] V originále *crapaud* — ironické označení členů francouzského Konventu, kteří měli svá místa v nejnižší části zasedacího sálu a obyčejně hlasovali ve prospěch vlády, též přezdívka Francouzů vůbec. Marx a Engels používají ve svých dopisech tohoto výrazu velmi často ve smyslu „filistr", a to obvykle pro francouzské maloměšťáky, dále pak jako přezdívky pro francouzské maloburžoazní emigranty, kteří se po porážce revoluce z roku 1848 a po státním převratu z roku 1851 ve Francii usadili na ostrově Jersey a v Londýně. — *26, 44, 171, 341, 410, 454, 479, 481, 570.*

[23] *Willichovou klikou* nazývá Engels maloburžoazní Willichovu a Schapperovu frakci, která se po 15. září 1850 odštěpila od Svazu komunistů a utvořila samostatnou organizaci s vlastním ústředním výborem. (Marx a Engels jí také říkali ironicky Sonderbund podle švýcarského Sonderbundu — separatistického spolku reakčních katolických kantonů, který byl rozpuštěn roku 1847.) Činnost Willichovy a Schapperovy frakce usnadnila pruské policii vypátrat ilegální obce Svazu komunistů v Německu a inscenovat v Kolíně nad Rýnem roku 1852 soudní proces proti předním činitelům Svazu komunistů (viz poznámku 8). Willichova a Schapperova organizace se rozpadla počátkem roku 1853. — *27.*

[24] Dopis vyšel poprvé s velkými vynechávkami v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *29.*

[25] Vydávání Harneyho týdeníku „The Friend of the People", který vycházel od 14. prosince 1850, bylo přerušeno koncem července 1851; list vycházel ještě od 7. února do 17. dubna 1852, načež zanikl.

Harney zřejmě poslal Marxovi korekturu prvního čísla ze 7. února 1852. — *29.*

[26] Tuto větu z Harneyova „Prologu", který vyšel ve „Friend of the People", čís. 1. ze 7. února 1852, cituje Marx anglicky. — *30.*

[27] Míní se *Jednotné sdružení strojníků* (Amalgamated Society of Engineers), založené roku 1851, které bylo prototypem anglických tradeunionů. Sdružení sjednocovalo kvalifikované strojní dělníky; zaměřovalo dělníky čistě na boj za oborové ekonomické požadavky a snažilo se je odvést od politického boje.

Článek Geralda Masseyho, o kterém hovoří Marx, vyšel v časopisu „Friend of the People", čís. 1. ze 7. února 1852, s titulem „The engineers, operative and cooperative" [„Strojníci jako dělníci a družstevníci"]. Byl napsán v duchu reformistických představ, rozšířených tehdy v tradeunionech, o pokojné družstevní činnosti jako jediné cestě k osvobození ze sociální bídy. — *30.*

[28] „Reception and progress of Kossuth in the United States" [„Jak byl Kossuth přijat a jak cestoval po Spojených státech"]. Článek vyšel v časopisu „The Friend of the People", čís. 2 ze 14. února 1852. Jeho autorem byl Alexander Bell. — *30.*

[29] Jde o Harneyho projev na mítinku uspořádaném chartisty v Londýně 3. února 1852, v den, kdy zahajoval své zasedání anglický parlament. — *30.*

[30] Paša Muhammad Alí, který se stal fakticky nezávislým vládcem Egypta, se pokoušel odtrhnout Egypt od Osmanské říše a podrobit si druhé arabské země. V dvacátých a třicátých letech 19. století reorganizoval podle evropského vzoru armádu a loďstvo a dal vybudovat potřebné průmyslové závody. Francouzské vládnoucí kruhy se snažily posílit své pozice na Blízkém východě a podporovaly Muhammada Alího v jeho boji proti sultánovi i při vnitřních reformách. Na pozvání Muhammada Alího přijelo do Egypta mnoho francouzských důstojníků, vojenských instruktorů, inženýrů atd. Turecko bylo naopak podporováno evropskými soupeři Francie, především Anglií. Boj Egypta s Tureckem skončil tím, že egyptský paša musel přiznat vazalskou závislost na Turecku. — *31.*

[31] V únoru 1852 napsal Engels pro časopis „Notes to the People", vydávaný Jonesem, první část článku „Skutečné příčiny poměrné pasivity francouzského proletariátu v prosinci minulého roku" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 254—257). — *34, 38, 40.*

[32] Narážka na knihu Sebastiana Seilera „Kaspar Hauser, der Thronerbe Badens" [„Kašpar Hauser, dědic bádenského trůnu"], která vyšla roku 1840. — *35.*

[33] *Frankfurtská levice* — maloburžoazní levé křídlo Národního shromáždění, které po březnové revoluci v Německu bylo svoláno na 18. května 1848 do Frankfurtu nad Mohanem a působilo do 18. června 1849.

Březnové spolky zakládali koncem listopadu 1848 poslanci levice frankfurtského Národního shromáždění v různých německých městech. V jejich čele stál Ústřední březnový spolek. Za svůj cíl vyhlásily obranu vymožeností březnové revoluce. Vůdcové Březnových spolků — maloburžoazní demokraté Fröbel, Simon, Ruge, Vogt a jiní — nahrazovali revoluční akci frázemi a vedli v boji proti kontrarevoluci polovičatou a nerozhodnou politiku. Marx a Engels v řadě svých prací podrobili činnost maloburžoazních vůdců Březnových spolků nemilosrdné kritice a ukázali, že jejich politika prospěla jen kontrarevoluci. — *36, 551.*

[34] Bruno Bauer, „Der Untergang des Frankfurter Parlaments" [„Zánik frankfurtského parlamentu"], Berlín 1849. — *36. 38, 60.*

[35] Weydemeyer psal 6. února 1852 Marxovi, že Dana má v úmyslu uveřejnit v „New-York Daily Tribune" článek německého maloburžoazního demokrata, bývalého poslance frankfurtského Národního shromáždění Ludwiga Simona, s útoky na Marxe a Engelse. Z Weydemeyerova dopisu Marxovi z 10. března 1852 vysvítá, že článek v „New-York Daily Tribune" skutečně vyšel. — *38.*

[36] Dopis vyšel poprvé s velkými vynechávkami v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *40.*

[37] *Straubingeři* — vandrovníci, němečtí tovaryši na vandru. Marx a Engels tak nazývali německé řemeslníky, kteří byli ještě značně pod vlivem starých cechovních názorů a předsudků a oddávali se reakčním maloburžoazním iluzím o možnosti návratu od kapitalistického velkoprůmyslu k drobnému řemeslu. Označovali tak i některé účastníky tehdejšího německého dělnického hnutí, kteří projevovali maloburžoazní sektářské tendence. — *40, 597.*

[38] „*Agitací*" a „*Emigrací*" nazývá Marx dvě vzájemně soupeřící organizace německých maloburžoazních emigrantů v Londýně, které vznikly roku 1851, Emigrantský klub, vedený Kinkelem a Willichem, a Agitační spolek, vedený Rugem a Goeggem. Obě nepočetné organizace sbíraly hlavně peníze pro tzv. německo-americkou revoluční půjčku (viz poznámku 58), jejímž účelem bylo „neprodleně rozpoutat revoluci" v Německu. — *40, 122, 533, 551, 580, 702.*

[39] Narážka na to, že říšská ústava vypracovaná frankfurtským Národním shromážděním předpokládala vytvoření celoněmecké ústřední moci v čele s dědičným císařem a celoněmeckým parlamentem — Říšským sněmem. 28. března 1849 zvolil frankfurtský parlament pruského krále Bedřicha Viléma IV. za německého císaře a vyslal deputaci, která mu nabídla císařskou korunu. Ten se však zdráhal přijmout tuto hodnost z rukou „lidového zastupitelstva" bez souhlasu německých knížat.

O Březnových spolcích viz v poznámce 33.

Karl Vogt byl jedním z pěti říšských regentů, kteří byli ustanoveni namísto tzv. ústřední moci v čele s říšským správcem. Toto opatření učinilo frankfurtské Národní shromáždění v červnu 1849, když z něho už odešli jak konzervativní poslanci, tak většina liberálních. Tento „kusý parlament" o 130 členech byl nucen se uchýlit do Stuttgartu pod ochranu tamní liberální vlády. Říšští regenti se pokoušeli uvést v život parlamentními prostředky říšskou ústavu vypracovanou frankfurtským Národním shromážděním, kterou ně-

mečtí panovníci odmítli, jejich snahy však naprosto ztroskotaly. Koncem června 1849 bylo rozehnáno i kusé Národní shromáždění. — *41*, *552*.

[40] Russellova whigovská vláda odstoupila 20. února 1852 v souvislosti s projednáváním návrhu zákona o milici v parlamentu. Když se v Anglii šířily poplašné zprávy o úmyslu Ludvíka Bonaparta vtrhnout na Britské ostrovy, předložil Russell 16. února parlamentu návrh na reorganizaci milice, především v Anglii a Walesu (Local Militia Bill — návrh zákona o místní milici). Podle tohoto návrhu měla být vláda oprávněna zvýšit v případě přepadení Anglie nepřítelem počet oddílů milice, které se dosud používalo jen uvnitř jednotlivých hrabství, a podřídit ji velení pravidelné armády. Při projednávání osnovy v Dolní sněmovně vznesl Palmerston pozměňovací návrh, aby se zákon o milici rozšířil na Skotsko a Irsko a aby se v názvu škrtlo slovo „local" („místní"). Russell pokládal přijetí pozměňovacího návrhu Palmerstonova, který nedlouho předtím musel z vlády odejít (viz poznámku 609), za projev nedůvěry k vládě, a proto podal její demisi. Návrh zákona s Palmerstonovým pozměňovacím návrhem byl přijat v červnu 1852.

23. února 1852 byl vytvořen toryovský kabinet lorda Derbyho. — *41*.

[41] *Manchesteriáni* se nazývali v Anglii freetradeři, stoupenci svobody obchodu a nezasahování státu do hospodářského života. Jejich střediskem byl Manchester, kde vznikla manchesterská ekonomická škola. V čtyřicátých a padesátých letech tvořili manchesteriáni zvláštní politickou skupinu, která v šedesátých letech přešla do liberální strany jako její levé křídlo. Střediskem agitace freetraderů byl Manchester, kde v čele tohoto hnutí stáli dva textilní továrníci, Richard Cobden a John Bright. — *41*, *47*, *55*.

[42] Marx má na mysli knihu Maxe Stirnera „Geschichte der Reaction" [„Dějiny reakce"], která vyšla v Berlíně roku 1852. Recenze o této knize byla otištěna v „Allgemeine Zeitung", v příloze k čís. 56 z 25. února 1852. — *43*, *46*.

[43] *Kampaň na obranu říšské ústavy*, schválené frankfurtským Národním shromážděním 28. března 1849, byla poslední etapou buržoazně demokratické revoluce z let 1848—1849 v Německu. V květnu vzplanula povstání na podporu ústavy nejdříve v Drážďanech, pak v bavorské Falci, v částech Porýnské provincie a naposled v Bádensku. Frankfurtské Národní shromáždění však povstalce vůbec nepodporovalo. V červenci 1849 bylo hnutí definitivně potlačeno. Charakteristiku kampaně na obranu říšské ústavy podal Engels v pracích „Německá kampaň za říšskou ústavu" a „Revoluce a kontrarevoluce v Německu" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 133—225 a sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 27—134).

O *prusko-rakouských třenicích* z let 1850—1851 viz poznámku 6. Engelsův úmysl zpracovat tuto otázku v jednom článku své práce „Revoluce a kontrarevoluce v Německu" se neuskutečnil. — *47*, *73*, *84*.

[44] Anglický ministr vnitra James Graham vyšel roku 1844 vstříc rakouské vládě a nařídil anglické poštovní správě, aby předávala policii ke kontrole dopisy italských revolučních emigrantů. Mezi jinými byly otevřeny dopisy členů tajné spiklenecké organizace bratří Bandierů Mazzinimu, kteří jej seznamovali se svým plánem výpravy do Kalábrie. Cílem výpravy bylo rozpoutat v Itálii povstání proti neapolským Bourbonům a rakouskému panství. Když k výpravě došlo, byli její účastníci zatčeni a bratří Bandierové byli zastřeleni. Anglický ministerský předseda prohlásil 27. února 1852 v Horní sněmovně, že vláda má v úmyslu kontrolovat činnost revolučních emigrantů v Anglii a informovat o ní vlády příslušných zemí. Derbyho řeč byla uveřejněna v „Times" 28. února 1852. — *47*.

[45] Engels ironicky tlumočí smysl Derbyho řeči v Horní sněmovně z 27. února 1852. — *47*.

[46] *Ligu proti obilním zákonům* (Anti-Corn-Law League) založili roku 1838 továrníci Richard Cobden a John Bright. Liga zastávala zájmy průmyslové buržoazie a chtěla zrušit takzvané obilní zákony, které v zájmu pozemkové aristokracie omezovaly nebo zakazovaly dovoz obilí ze zahraničí. Usilovala o snížení cen obilí na vnitřním trhu, jednak aby mohly být sníženy dělnické mzdy, jednak aby oslabila ekonomické a politické postavení velkostatkářů. Liga využívala hesla svobody obchodu k demagogickému hlásání jednoty zájmů dělníků a průmyslníků. Po zrušení obilních zákonů roku 1846 oznámila Liga, že se rozchází, ve skutečnosti však existovala dále (do roku 1849). V únoru 1852 došlo k pokusům obnovit činnost Ligy v souvislosti s ochranářským kursem Derbyho vlády. — *47*, *560*.

[47] Míní se *stávka dělníků strojírenských závodů*, která začala koncem prosince 1851 a rozšířila se do mnoha měst v jihovýchodní a střední Anglii. Stávku organizovalo Jednotné sdružení strojníků (viz poznámku 27) a jejím cílem bylo dosáhnout zrušení práce přes čas a zlepšení pracovních podmínek. Majitelé závodů odpověděli výlukou strojníků v celé zemi. Boj trval tři měsíce a skončil vítězstvím podnikatelů, což do značné míry zavinila slabost a kolísavost tradeunionistických vůdců, kteří vedli stávku. Dělníci byli nuceni začít pracovat za dřívějších podmínek. Stávka a výluka však způsobily značné hmotné škody i podnikatelům. — *48*.

[48] Neúplný text tohoto dopisu vyšel poprvé v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *50*.

[49] Weydemeyerův článek proti Karlu Heinzenovi vyšel 29. ledna 1852 v listu „New-Yorker Demokrat". Marx se tu zmiňuje o Jonesově dopisu Weydemeyerovi z 3. března 1852, který měl vyjít v listu „Die Revolution", v němž Jones objasňoval postavení různých tříd anglické společnosti a současně charakterizoval vývoj třídního boje v Anglii. Jak je patrno z Weydemeyerova dopisu Marxovi z 24. května 1853, vyšel Jonesův dopis v demokratickém tisku USA koncem roku 1852 nebo začátkem roku 1853. — *50, 558, 562, 578, 615.*

[50] *Národní reformní ligu* založili roku 1849 v Londýně vůdcové chartistického hnutí Bronterre O'Brien, Reynolds aj. Liga si vytkla za úkol bojovat za všeobecné volební právo a sociální reformy. V roce 1866 se připojila k I. internacionále a působila pod vedením generální rady. — *50.*

[51] Neúplný text tohoto dopisu vyšel poprvé v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *52.*

[52] Studiem slovanských jazyků se Engels zabýval víceméně pravidelně v letech 1851—1854. Učil se rusky, česky, srbochorvatsky a slovinsky. Měl v plánu napsat srovnávací mluvnici slovanských jazyků. O jeho studiu ruštiny se zachovaly velmi podrobné údaje. Až do jara 1852 se učil rusky sám, potom se nějakou dobu cvičil v konverzaci s ruským emigrantem Eduardem Pindarem, a když si osvojil gramatiku, četl také klasická díla ruské literatury v originále, např. Puškinova „Evžena Oněgina" a „Měděného jezdce", Gribojedovo „Hoře z rozumu", Gercenovo „O tom, co bylo". Zachovala se slovíčka vypsaná z „Evžena Oněgina" a prozaický překlad několika strof do němčiny. Začátkem padesátých let četl Bowringovu antologii „Specimens of the Russian Poets" [„Ukázky z ruských básníků"], v níž načerpal znalosti o ruských básnících a spisovatelích 18. století resp. z počátku 19. století: o Lomonosovovi, Děržavinovi, Karamzinovi, Žukovském, Krylovovi aj. Při studiu slovanských jazyků se Engels současně seznámil s historií a kulturou slovanských národů. Znal např. práce českých a srbských autorů o dějinách literatury a lidové tvorby, jako Šafaříkovy „Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten" [„Dějiny slovanské řeči a literatury podle všech nářečí"] a Vuka Stefanoviće Karadžiće „Sbírku srbských lidových písní" aj. — *53.*

[53] *Financials — stoupenci finanční reformy*, angličtí buržoazní radikálové z Národního sdružení pro parlamentní a finanční reformu, které bylo založeno roku 1849 k agitaci za volební reformu (takzvanou Malou chartu) a daňovou reformu. Když vytyčovali svůj program proti požadavkům chartistů, počítali s tím, že při poklesu politické aktivity dělnické třídy po neúspěšné demonstraci chartistů z 10. dubna 1848 rozštěpí chartistické hnutí a rozšíří svůj vliv na dělnické masy. Agitace buržoazních radikálů, kterou podporovali

Cobden, Bright a také reformistické živly chartistů v čele s O'Connorem, neměla úspěch. Většina chartistů zůstala i v padesátých letech věrna Lidové chartě. V roce 1855 se Národní sdružení rozpadlo. — *53, 72.*

[54] Dekretem Ludvíka Napoleona ze 14. března 1852 byla provedena konverze pětiprocentní státní půjčky. Majitelé těchto dluhopisů měli na vybranou buď své papíry ihned prodat za nominální cenu, nebo je vyměnit za cenné papíry stejné nominální hodnoty, ale na 4 ½ % úrok. Toto opatření bylo provedeno prostřednictvím bank. Engels se dále zmiňuje o článku Armanda Bertina v „Journal des Débats politiques et littéraires" z 13. března 1852, který se zabývá tímto opatřením. — *54.*

[55] *Obilní zákony* byly v Anglii zavedeny roku 1815 v zájmu velkých pozemkových vlastníků, landlordů. Roku 1846 byl přijat návrh zákona na zrušení obilních zákonů, což znamenalo vítězství průmyslové buržoazie, která bojovala proti obilním zákonům pod heslem svobody obchodu (srov. poznámku 46). Když v únoru 1852 přišla k moci toryovská vláda Derbyho, hrozilo nebezpečí, že budou znovu zavedena ochranná cla na obilí. Avšak pod tlakem širokých buržoazních kruhů musela Derbyho vláda od ochranářské politiky upustit. — *54, 685.*

[56] Jde o Marxovu práci na díle „Kritika politiky a národní ekonomie". Marx se zabýval studiem politické ekonomie od konce roku 1843, a již na jaře 1844 si vytkl za úkol vydat tiskem kritiku buržoazní národní ekonomie z materialistického a komunistického stanoviska. Z rukopisů, které tehdy napsal, se dochovala pouze část známá pod názvem „Ekonomicko-filosofické rukopisy z roku 1844" (viz čes. vyd. z roku 1961). Pro práci na knize „Svatá rodina" se Marx na čas přestal politickou ekonomií zabývat a vrátil se k ekonomickému studiu až v prosinci 1844. Dochovalo se velmi mnoho konspektů, výpisků a poznámek, které si pořídil v letech 1845—1846 při studiu spisů anglických a francouzských a jiných ekonomů. Ale ani tentokrát se Marxovi nepodařilo práci publikovat. 1. února 1845 uzavřel sice s nakladatelem Leskem smlouvu o vydání dvousvazkového díla „Kritika politiky a národní ekonomie", avšak ten ji v únoru 1847 zrušil. Marxovo studium politické ekonomie přerušily revoluční události z let 1848—1849. Pokračoval v něm až v Londýně. Studoval důkladně a všestranně dějiny ekonomie a hospodářství různých zemí, zvláště Anglie, a dělal si výpisky z děl anglických a francouzských ekonomů. V padesátých letech se Marx zabýval dějinami pozemkového vlastnictví a teorií pozemkové renty, dějinami a teorií oběhu peněz a cen, hospodářskými krizemi, dějinami techniky a technologie a otázkami agronomie a agrotechniky. Roku 1851 a 1852 se Marx znovu snažil najít nakladatele pro své ekonomické dílo, které připravoval. Nepodařilo se mu to však ani v Německu, ani v Americe. Teprve když v letech

1857—1858 napsal obšírné ekonomické rukopisy, které jsou do jisté míry náčrtem budoucího „Kapitálu", podařilo se mu roku 1859 vydat první sešit díla „Ke kritice politické ekonomie". Mnohem později, roku 1867, vyšel první díl Marxova „Kapitálu". — *55, 82, 260, 542, 553, 625, 662.*

[57] Dopis vyšel poprvé ve značně zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *56.*

[58] Jde o takzvanou *„německo-americkou revoluční půjčku"*, kterou se Kinkel a ostatní vůdci maloburžoazní emigrace pokoušeli v letech 1851—1852 získat mezi německými emigranty a Američany německého původu peněžní prostředky k neprodlenému rozpoutání revoluce v Německu. Za tímto účelem podnikl Kinkel v září 1851 až březnu 1852 agitační zájezd do USA. Pokus s „revoluční půjčkou" úplně ztroskotal. Marx a Engels se v mnoha svých pracích vysmívají tomuto Kinkelovu dobrodružnému nápadu a upozorňují, že je to jeden ze škodlivých a marných pokusů uměle vyvolat revoluci v době odlivu revolučního hnutí. — *56, 159, 213, 534, 573, 585, 592.*

[59] Jde o Szemerův dopis proti Kossuthovi, který byl uveřejněn začátkem roku 1852 v americkém listu „Morning Courier and New-York Enquirer".

Londýnským výborem míní Marx *Ústřední výbor evropské demokracie*, který byl vytvořen v červnu 1850 v Londýně z iniciativy Mazziniho. Patřili k němu také Alexandre Ledru-Rollin, Albert Darasz a Arnold Ruge. Výbor sdružoval buržoazní a maloburžoazní emigranty z různých zemí. Byla to organizace jak složením, tak názorově krajně nesourodá, a proto se dlouho neudržela; zostření vztahů mezi italskými a francouzskými demokratickými emigranty způsobilo, že se Ústřední výbor evropské demokracie už v březnu 1852 fakticky rozpadl. — *56, 57, 144.*

[60] *Dobytí Říma* francouzskými vojsky počátkem července 1849 bylo důsledkem intervence Francie, Rakouska, Španělska a Neapolska proti Římské republice, která byla vyhlášena 9. února 1849. Byla odstraněna světská moc papeže a v čele republiky postaven triumvirát vedený Mazzinim. Republika provedla řadu buržoazně demokratických reforem. Její třídně omezený charakter se však projevil např. v tom, že nebyla předána statkářská půda do vlastnictví rolníků, což připravilo republiku o spojence v boji proti reakci. Padla po hrdinném odporu obránců, mezi nimiž vynikal oddíl Garibaldiho, 3. července 1849. — *56.*

[61] Marx nazývá Kinkela ironicky Siegwart podle hrdiny románu Johanna Martina Millera „Siegwart. Eine Klostergeschichte" [„Siegwart. Příběh z kláštera"]. — *58.*

[62] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *61.*

[63] Kniha Bertalana Szemera „Graf Ludwig Batthyány, Arthur Görgei, Ludwig Kossuth. Politische Charakterskizzen aus dem Ungarischen Freiheitskriege" [„Hrabě Lajos Batthyány, Arthur Görgey, Lajos Kossuth. Politické charakteristiky z maďarského boje za svobodu"] vyšla v Hamburku roku 1853. V Americe vydal Weydemeyer druhou část této knihy, která je věnována Görgeyovi, v listu „Die Reform", čís. 18—28 z 1. června—6. července 1853. — *62, 83, 106, 109, 111, 214, 267, 579, 581, 634, 643.*

[64] Míní se sjezd ručitelů takzvané „německo-americké revoluční půjčky" (viz poznámku 58), svolaný Kinkelem 3. února 1852 do Cincinnati (USA). O sjezdu referuje Marxovi Cluss v dopise z konce února 1852, o kterém se Marx zmínil předtím a který poslal Engelsovi. — *62, 76.*

[65] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *64.*

[66] V polovině dubna 1852, o velikonocích, byl Engels několik dní v Londýně. — *64.*

[67] Viz Gustav von Gülich, „Geschichtliche Darstellung des Handels, der Gewerbe und des Ackerbaus der bedeutendsten handeltreibenden Staaten unsrer Zeit" [„Historické vylíčení obchodu, průmyslu a zemědělství nejdůležitějších obchodních států naší doby"], sv. 3; také pod názvem „Die gesammten gewerblichen Zustände in den bedeutendsten Ländern der Erde während der letzten zwölf Jahre" [„Všeobecná situace průmyslu v nejdůležitějších zemích světa během posledních dvanácti let"], sv. 1, Jena 1842, str. 263—264. — *65.*

[68] *Bas-empire* (Dolní říše) — v historické literatuře označení pro byzantskou říši, obecně označení pro upadající stát. Marx a Engels ho používali často pro druhé císařství ve Francii. — *65, 403, 575.*

[69] Dopis vyšel poprvé s řadou vynechávek v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *67.*

[70] Článek Bruno Bauera „Der Verfall Englands" [„Úpadek Anglie"], který vyšel v „New-York Daily Tribune" z 31. března 1852, poslal Marxovi Weydemeyer v dopise ze 6. dubna 1852 a Wolffovi Cluss spolu s dopisem datovaným 4.—6. dubna 1852. — *67, 77.*

[71] Dopis vyšel poprvé s vynechávkou v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *69.*

[72] *Společnost 10. prosince* — tajná bonapartistická společnost, utvořená roku 1849 především z deklasovaných živlů, politických dobrodruhů, představitelů vojenské kliky atd. Její členové napomáhali zvolení Ludvíka Bonaparta presidentem francouzské republiky 10. prosince 1848 a byli aktivními účastníky a organizátory státního převratu z 2. prosince 1851. Podrobnou charakteristiku Společnosti podal Marx ve svém díle „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8., čes. vyd. 1960, str. 189—192). — *70.*

[73] Jde zřejmě o pět kapitol „Osmnáctého brumairu Ludvíka Bonaparta", které poslal Marx v lednu až březnu 1852 Weydemeyerovi do New Yorku a které mu Weydemeyer vrátil Engelsovým prostřednictvím, když byl rukopis opsán. — *71.*

[74] Míní se hlasování v Dolní sněmovně po druhém čtení návrhu zákona o milici (viz poznámku 40). — *72.*

[75] Jones tehdy usiloval o založení samostatného revolučního listu chartistické strany a hodlal proto koupit bývalý ústřední chartistický orgán „The Northern Star". Tento úmysl mu však překazil pravicový chartista Georg Julian Harney, tím že odmítl Jonesův návrh, aby vydávali chartistické noviny společně. Harney koupil list „The Northern Star" sám; vydával jej zpočátku pod názvem „The Star" a od 24. dubna 1852 pod názvem „The Star of Freedom" a učinil z něho hlásnou troubu pravého chartistického křídla a buržoazních radikálů. Jonesovi se však přesto podařilo založit v květnu 1852 chartistický týdeník „The People's Paper". Od října 1852 do prosince 1856 spolupracovali s tímto listem Marx a Engels a pomáhali jej také redigovat. V „People's Paper" vycházely kromě článků psaných přímo pro tento list i nejdůležitější Marxovy a Engelsovy články z „New-York Daily Tribune". V tomto období list důsledně hájil zájmy dělnické třídy a propagoval ideje socialismu. Když se však Jones sblížil s buržoazními radikály a odklonil se od revolučního stanoviska, přestali Marx a Engels do jeho listu přispívat a dočasně se s Jonesem rozešli. V červnu 1858 přešel list do rukou buržoazních podnikatelů. Teprve po několika letech, když Jones znovu začal vyvíjet činnost v revolučním proletářském duchu, obnovili Marx a Engels své přátelské vztahy k Jonesovi. — *72.*

[76] Tento dopis napsal Engels na list s kratším sdělením od Weydemeyera z 12. dubna 1852. — *73.*

[77] Dopis vyšel poprvé s velkými vynechávkami v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *75.*

[8] Marx cituje z dopisu, který mu napsal Cluss 15. dubna 1852. Clussův dopis (z 4.—6. dubna 1852), o kterém je v citátu zmínka, byl adresován Wilhelmu Wolffovi. Cluss v něm podával zprávu o schůzi německých maloburžoazních emigrantů, kterou svolali zástupci Amerického revolučního svazu (viz poznámku 139) za Ficklerova předsednictví na 3. dubna do New Yorku. Goegg a Fickler, kteří se v USA předháněli s Kinkelem ve sbírání peněz na takzvanou „německo-americkou revoluční půjčku" (viz poznámku 58), se snažili přimět Kinkela a stoupence ke spojení obou soupeřících emigrantských organizací — Revolučního svazu a Emigrantského klubu.

Tělocvičné spolky existovaly v různých městech USA; byli v nich organizováni němečtí demokraté a dělníci, kteří emigrovali do Ameriky po porážce revoluce z let 1848—1849 v Německu. Na sjezdu ve Filadelfii 5. října 1850 se tyto spolky spojily v Socialistický tělocvičný spolek, který zpočátku udržoval spojení s německým dělnickým hnutím v Americe.

Clussovým protestem se míní jeho prohlášení ke sjezdu ručitelů „německo-americké revoluční půjčky", žijících v Americe, který svolal Kinkel na 3. února 1852 do Cincinnati. Cluss odhalil s pomocí Marxových připomínek dobrodružné úmysly s „revoluční půjčkou" a protestoval proti tomu, že Kinkelova klika použila sebraných peněz ve svůj prospěch. Text tohoto dokumentu poslal Cluss Marxovi koncem února 1852. Prohlášení vyšlo v „Turn-Zeitung".

Weydemeyerův článek, kterým odpovídal na Kinkelův oběžník účastníkům sjezdu v Cincinnati, vyšel zřejmě také v „Turn-Zeitung". — *76, 250, 552, 572.*

[79] Míní se Willichova účast v bádensko-falckém povstání z roku 1849 (viz poznámku 43). — *77.*

[80] Roku 1851 vyšla ve Filadelfii kniha Henryho Charlese Careyho „The Harmony of Interests, agricultural, manufacturing and commercial" [„Harmonie zemědělských, průmyslových a obchodních zájmů"], rozvíjející šíře názory, jež autor vyložil ve svém dřívějším spisu „Essay on the Rate of Wages: with an Examination of the Causes of the Differences in the Condition of the Labouring Population throughout the World" [„Pojednání o výši mezd: se zkoumáním příčin rozdílů v postavení dělnického obyvatelstva na celém světě"], Filadelfie—Londýn 1835. — *77.*

[81] Marx míní Harneyho článek „To the readers of the ‚Star' and the democrats of Great Britain and Ireland" [„Čtenářům listu ‚Star' a demokratům Velké Británie a Irska"] v listu „Star", čís. 753 ze 17. dubna 1852, a Jonesovu

odpověď „An Appeal for the judgement of the people" [„Vyzývám na soud lidu"] v „Notes to the People", čís. 52 z 24. dubna 1852. — *77.*

[82] Úryvky z tohoto dopisu vyšly v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I., Stuttgart 1913. — *79.*

[83] Krátké úryvky z tohoto dopisu vyšly v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *81.*

[84] Dopis vyšel poprvé ve velmi zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *83.*

[85] Po Kinkelově návratu z USA se konala v Londýně 16. dubna 1852 schůze výboru pro organizaci tzv. německo-americké revoluční půjčky. Bylo na ní rozhodnuto, že se obnoví činnost místních sekcí, a proto byl rozeslán oběžník s pokyny, sestavený Kinkelem a Willichem. — *83, 85.*

[86] Marx naráží na to, že Mazzini vystoupil v letech 1844—1845 v tisku s protestem proti otvírání dopisů italských revolučních emigrantů policií. V květnu 1845 vydal pamflet „Italy, Austria, and the Pope" [„Itálie, Rakousko a papež"] proti anglickému ministru vnitra Jamesu Grahamovi, který vyhověl rakouské vládě a nařídil, aby se dopisy italských emigrantů předávaly policii (viz o tom poznámku 44). Pamflet byl napsán jako otevřený dopis Grahamovi a vyšel též jako brožura. — *83.*

[87] Z Kossuthovy iniciativy vyhlásil uherský sněm 14. dubna 1849 nezávislost Uher a svržení habsburské dynastie. Výbor pro obranu vlasti byl 2. května nahrazen ministerskou radou v čele se Szemerem. Kossuth byl jmenován regentem Uher. Maďarská vojska pod Görgeyovým velením obléhala Budín od 3. do 21. května 1849 a nakonec se města zmocnila. K této operaci došlo po porážce rakouských vojsk u Komárna 26. dubna 1849, což vytvořilo příznivé podmínky pro pochod revoluční maďarské armády na Vídeň. Vrchní velení maďarské armády a revoluční vláda však této možnosti nevyužily, ale soustředily své úsilí na vysvobození hlavního města Uher, které bylo obsazeno rakouskou posádkou. Čas věnovaný obléhání Budína umožnil Rakušanům, aby se vzpamatovali z porážek a přešli za pomoci carského vojska znovu do útoku. Engels zhodnotil válečné operace při obléhání Budína v článku „Budín" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 297—300). — *84.*

[88] Dopis vyšel poprvé s velkými vynechávkami v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *85.*

[89] Míní se kniha Gustava von Hoffstettera, „Tagebuch aus Italien 1849" [„Italský deník z roku 1849"], Curych—Stuttgart 1851. — *86.*

[90] H. Küntzel, „Die taktischen Elemente der neuen Fortificationen" [„Taktické prvky nových opevnění"], Postupim 1851. — *86.*

[91] *Bitva u Idstedtu* (obec v severním Šlesviku) mezi šlesvicko-holštýnskými a dánskými vojsky byla svedena 24.—25. července 1850; obyvatelstvo Šlesviku a Holštýna, usilující o připojení k Německu, povstalo za revoluce 1848 proti dánské nadvládě. Pruské vládní kruhy pod vlivem veřejného mínění Německa zahájily naoko proti Dánsku válku společně s jinými státy Německého spolku; zradily však národně osvobozenecký boj šlesvicko-holštýnského lidu a 26. srpna 1848 uzavřely s Dánskem na sedm měsíců příměří; podle jeho podmínek byly úplně likvidovány všechny demokratické vymoženosti v Šlesviku a Holštýně. Válka vzplanula koncem března 1849 znovu. Vojenské operace probíhaly se střídavým úspěchem a skončily novou zradou Pruska, které uzavřelo 2. července 1850 s Dánskem mír a nechalo obyvatelstvo Šlesviku a Holštýna pokračovat ve válce vlastními silami. V bitvě u Idstedtu byla šlesvicko-holštýnská vojska pod velením pruského generála Wilhelma Willisena poražena a musela se brzy vzdát odporu. V důsledku porážky zůstala vévodství součástí dánského království. Engelsův rozbor této bitvy viz v tomto svazku, str. 402—403. — *86, 402.*

[92] Wilhelm Willisen, „Theorie des grossen Krieges angewendet auf den russisch-polnischen Feldzug von 1831" [„Použití teorie velké války na rusko-polské tažení z roku 1831"], dva díly, Berlín 1840. — *86.*

[93] Arthur Görgey, „Mein Leben und Wirken in Ungarn in den Jahren 1848 und 1849" [„Můj život a působení v Uhrách v letech 1848 a 1849"], sv. 1—2, Lipsko 1852. — *87, 103, 408, 650.*

[94] Od roku 1852 studoval Engels intenzívně dějiny vojenství, protože zamýšlel napsat dějiny válek z doby revolucí 1848—1849, zvláště maďarského a italského tažení. Studoval k tomu práce Clausewitzovy, Jominiho, Willisenovy, Hoffstetterovy, Küntzelovy, Görgeyovy a mnoho dalších. Tento Engelsův plán se však neuskutečnil. — *87, 104.*

[95] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *89.*

[96] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *92.*

[97] Neúplný text tohoto dopisu vyšel poprvé s vynechávkami v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *94.*

[98] V září 1851 došlo ve Francii k zatýkání mezi členy místních obcí Willichovy a Schapperovy frakce, která se v září 1850 odtrhla od Svazu komunistů (viz poznámku 8 a 23). Maloburžoazní spiklenecká taktika této frakce, ignorující skutečné podmínky a zaměřená na okamžité organizování povstání, umožnila francouzské a pruské policii za pomoci provokatéra Juliena Chervala (skutečným jménem Josepha Crämera), který stál v čele jedné z pařížských obcí, vykonstruovat takzvané *německo-francouzské spiknutí.* Zatčení byli v únoru 1852 odsouzeni pro přípravu státního převratu. Provokatéru Chervalovi byl umožněn útěk z vězení. Pruská policie se pokoušela, ovšem bez úspěchu, dokázat, že na německo-francouzském spiknutí se podílel Svaz komunistů vedený Marxem a Engelsem. — *94, 106, 220, 637.*

[99] Míní se členové *Německého dělnického vzdělávacího spolku* v Londýně, jenž sídlil na Great Windmill Street. Založili jej v únoru 1840 Karl Schapper, Joseph Moll a další členové Svazu spravedlivých, aby politicky vzdělávali dělníky a propagovali mezi nimi socialistické ideje. Po založení Svazu komunistů připadla vedoucí úloha v tomto spolku místním obcím Svazu. V letech 1847 a 1849—1850 pracovali ve spolku aktivně i Marx a Engels. 17. září 1850 Marx, Engels a několik jejich soudruhů ze spolku vystoupili, protože v boji mezi většinou ústředního výboru Svazu komunistů, vedenou Marxem a Engelsem, a sektářskou a dobrodružnou menšinou (Willichovou a Schapperovou frakcí) se spolek postavil na stranu menšiny. Práce Vzdělávacího spolku se Marx a Engels zúčastňovali znovu koncem padesátých let. Spolek existoval až do roku 1918, kdy jej anglická vláda rozpustila. — *94, 169, 202, 292, 533.*

[100] *Parlamentní vlaky* (parliamentary trains) se v Anglii nazývaly ironicky vlaky 3. třídy zavedené zákonem z roku 1844. Podle tohoto zákona musela každá železniční společnost vypravit denně na každé své trati jeden vlak, který jel rychlostí nejméně 12 mil za hodinu a jízdné činilo maximálně 1 penny za míli. — *96, 280, 493.*

[101] Marx přijel k Engelsovi do Manchesteru koncem května 1852 a zůstal tam do druhé poloviny června. V té době pracovali společně na pamfletu „Velikáni emigrace". — *96, 151.*

[102] Úryvky z tohoto dopisu vyšly v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *98.*

[103] Jde o dva básnické listy Ferdinanda Freiligratha „Josefu Weydemeyerovi". Tyto satirické protikinkelovské básně napsal 16. a 23. ledna 1852 pro časopis „Revolution", který vydával Weydemeyer v New Yorku. Protože se uveřejnění básní v Americe zdrželo, vydal Freiligrath první z nich německy v literárním listu „Morgenblatt für gebildete Leser", který vycházel ve Stuttgartu a Tübingen, čís. 10 ze 7. března 1852, a anglicky v časopise „Notes to the People", čís. 50 z 10. dubna 1852. V USA vyšla první epištola v květnu 1852 anglicky v časopisu „National Era" a v červnu 1852 německy v druhém sešitu neperiodického časopisu „Revolution" společně s druhou Freiligrathovou epištolou Weydemeyerovi. — *100, 134, 218, 224, 530, 535, 539, 546, 584, 589, 706.*

[104] Začátkem července 1852 přinesly některé francouzské a německé listy zprávy o zatýkání členů tajné organizace v Paříži, která prý připravovala atentát na Ludvíka Bonaparta a vytkla si za cíl svrhnout bonapartistickou vládu a obnovit republikánský režim. Členové organizace prý sami vyráběli dělostřelecké zbraně, střelný prach atd. Podle novinových zpráv byli zatčení většinou dělníci, mezi nimi několik účastníků proletářského červnového povstání z roku 1848. Noviny tvrdily, že přípravu spiknutí řídili emigranti v Londýně a Bruselu. — *100, 104.*

[105] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *103.*

[106] Míní se Engelsovy články „‚Kölnische Zeitung' o boji Maďarů", „Válka v Itálii a v Uhrách" a „Uhry" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 6., čes. vyd. 1959, str. 303—307, 382—385 a 518—527) a také přehledy o válečných událostech v Uhrách, které vycházely od února do května 1849 v „Neue Rheinische Zeitung". — *103, 591, 672.*

[107] Engels naráží na knihu Adolpha Chenuho „Les Conspirateurs. Les sociétés secrètes; la préfecture de police sous Caussidière; les corps-francs" [„Spiklenci. Tajné společnosti; policejní prefektura za Caussidièra; dobrovolnické sbory"], Paříž 1850. Recenzi této knihy viz Marx - Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 295—309. Různorodými prvky Chenuho míní Engels zřejmě dvojakou úlohu autora knihy, neboť v ní vystupuje jako organizátor tajných společností v období červencové monarchie, ale současně působí jako policejní udavač, což se také odráží v jeho knize. — *103.*

[108] *Vácská proklamace* — manifest vydaný tehdejším vrchním velitelem maďarské armády Arthurem Görgeyem ve Vácu (Vácz) 5. ledna 1849, ve stejný den, kdy kontrarevoluční vojska rakouského polního maršála Windischgrätze obsadila Budín. Manifest byl koncipován v demagogickém duchu a namířen

proti Kossuthovi a proti Výboru pro obranu vlasti, v jehož čele byl Kossuth. Görgey obvinil oba, že utekli z Budína. Avšak právě Görgey, který později otevřeně zradil revoluci a podepsal zrádný akt o kapitulaci maďarské armády, nesplnil Kossuthovy rozkazy o obraně Budína a v jeho nepřítomnosti prosadil na poradě válečné rady rozhodnutí, aby byl Budín vydán Windischgrätzovi bez boje. — *104.*

[109] *Vévoda d'Enghien* žil v emigraci na jednom zámku v Bádensku. Zde byl zajat francouzskými dragouny, kteří svévolně překročili hranice, a odvezen do Francie. Byl zastřelen 21. března 1804 ve Vincennes na základě obvinění, že připravoval spiknutí proti Napoleonovi. — *104.*

[110] Úryvky z tohoto dopisu vyšly v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *105.*

[111] V srpnu 1852 napsal Marx pro „New-York Daily Tribune" sérii článků, v kterých charakterizoval anglické politické strany a odhalil protilidový charakter anglického volebního systému. Články „Volby v Anglii. — Toryové a whigové", „Chartisté", „Volební korupce" a „Výsledky voleb" viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 373—400. — *105.*

[112] *Peelovci* — umírnění toryové, stoupenci Roberta Peela, kteří podporovali jeho politiku ústupků obchodní a průmyslové buržoazii v oblasti hospodářské politiky, aniž se dotýkali politického panství pozemkové a finanční aristokracie. Roku 1846 prosadil Peel v zájmu průmyslové buržoazie zrušení obilních zákonů (viz poznámku 55), což vyvolalo prudkou nespokojenost toryovských ochranářů a vedlo jak k rozštěpení toryů, tak k izolaci peelovců. Od Peelovy smrti roku 1850 tvořili jeho stoupenci malou parlamentní frakci bez určitého programu a koncem padesátých a začátkem šedesátých let splynuli s liberální stranou. — *105, 560.*

[113] Úvodník v „Times" z 10. července 1852. — *105.*

[114] V originále *Weltumwühler*, narážka na označení *Wühler* (rýpalové), jak v letech 1848—1849 nazývali v Německu buržoazní konstitucionalisté republikánské demokraty. — *106, 108.*

[115] *Mazas* — vězení v Paříži, kde byly ve vazbě osoby zatčené v souvislosti s takzvaným francouzsko-německým spiknutím (viz poznámku 98). — *106.*

[116] *Claremont* — zámek nedaleko Londýna, kde sídlil Ludvík Filip po svém útěku z Francie roku 1848; zde se kuly plány na restauraci orleánské dynastie ve Francii. — *106.*

[117] Míní se obžalovací spis proti členům Svazu komunistů, kteří byli ve vyšetřovací vazbě v Kolíně nad Rýnem (viz poznámku 8). — *106.*

[118] „*Zamilovaný Roland*" („Orlando Innamorato") — rytířská básnická skladba italského renesančního básníka Mattea Marii Boiarda; vyšla v Itálii roku 1495. V 16. století ji přepracovali Lodovico Domenichi a Francesco Berni. Největší popularitu získalo zpracování Berniho, které vyšlo poprvé roku 1541 a dočkalo se četných dalších vydání. Londýnské vydání pochází z třicátých let 19. století.

Marx a Engels citovali různá místa z básně „Zamilovaný Roland" ve svém pamfletu „Velikáni emigrace" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 355, 360 a 372). — *107.*

[119] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *108.*

[120] 13. července 1852 byla v „Allgemeine Zeitung" otištěna zpráva, že obžaloba proti kolínským komunistům je hotova a že byla doručena obhájcům obžalovaných. — *108.*

[121] Romány Denise Diderota, „Le neveu de Rameau, dialogue" [„Rameauův synovec, dialog"], Paříž 1821 a „Jacques le fataliste et son maître" [„Jakub fatalista a jeho pán"], sv. 1—3, Paříž 1797. — *111.*

[122] *Nový pruský zákoník* — trestní zákoník, který vstoupil v platnost v dubnu 1851. Vystřídal v Porýnské provincii code pénal — trestní zákoník, platný ve Francii od roku 1811 a zavedený na území západního a jihozápadního Německa obsazeném Francouzi; spolu s občanským zákoníkem (code civil) platil v Porýnské provincii i po jejím připojení k Prusku až do roku 1851. — *111.*

[123] Marx míní tyto knihy Ernesta Coeurderoye, které vyšly roku 1852 v Bruselu: „La Barrière du combat ou dernier grand assaut qui vient de se livrer entre les citoyens Mazzini, Ledru-Rollin, Louis Blanc, Étienne Cabet, Pierre Leroux, Martin Nadaud, Mallarmet, A. Bianchi (de Lille) et autres hercules du Nord" [„Kolbiště aneb poslední velké klání, které právě mezi sebou svádějí občané Mazzini, Ledru-Rollin, Louis Blanc, Étienne Cabet, Pierre Leroux, Martin Nadaud, Mallarmet, A. Bianchi (z Lille) a další herkulové ze severu"] a „De la révolution dans l'homme et dans la société" [„O revoluci v člověku a ve společnosti"]. — *112, 114, 596.*

[124] Pierre Joseph Proudhon, „La révolution sociale démontrée par le coup d'état du 2 décembre" [„Sociální revoluce, jak se projevila ve státním převratu z 2. prosince"], Paříž 1852. — *112, 140, 152, 615, 627.*

[125] Engels připomíná tu okolnost, že kolínský prokurátor Saedt, žalobce v kolínském procesu proti komunistům, byl zesměšněn v „Neue Rheinische Zeitung" pro svou nepodařenou obžalovací řeč proti Gottfriedu Kinkelovi, který byl v únoru 1849 postaven před soud pro urážku pruské posádky v Mohuči (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 300—302). — *114.*

[126] F. Smitt, „Geschichte des polnischen Aufstandes und Krieges in den Jahren 1830 und 1831" [„Dějiny polského povstání a války z let 1830 a 1831"], díl 1—3, Berlín 1839—1848. — *114, 341, 651.*

[127] Ludwik Mierosławski, „Kritische Darstellung des Feldzuges vom Jahre 1831" [„Kritický popis tažení z roku 1831"], sv. 1, Berlín 1847. — *114.*

[128] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *115.*

[129] S tímto dopisem poslal Marx Engelsovi článek o politických stranách v Anglii, aby jej přeložil do angličtiny. Tímto článkem začíná vlastní Marxova spolupráce s listem „New-York Daily Tribune". Do té doby posílal do Ameriky pouze Engelsovy články ze série „Revoluce a kontrarevoluce v Německu". Zpočátku psal Marx články pro „Tribune" německy a Engels je pak zpravidla překládal do angličtiny. Přitom větší Marxovy články dělil Engels obyčejně na dva menší. Také tento první Marxův příspěvek rozdělil na dva články: „Volby v Anglii. — Toryové a whigové" a „Chartisté" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 373—378 a 379—387). Od konce ledna 1853 počal Marx psát své příspěvky přímo anglicky.

V další větě se mluví o Rugově článku „The Public Law of Europe" [„Veřejné právo v Evropě"] v „New-York Daily Tribune" ze 14. července 1852. — *115.*

[130] Marx se obával, že Dana odmítne uveřejnit v „New-York Daily Tribune" článek s kritickou charakteristikou anglické strany whigů, protože v USA probíhala kampaň k presidentským volbám a „New-York Daily Tribune" podporovala kandidáta americké strany whigů Scotta.

Whigové — název strany ve Spojených státech, která hájila především zájmy průmyslové a finanční buržoazie a s ní spojené části plantážníků. Strana whigů existovala od roku 1834 do roku 1852, kdy se zostřil boj v otázce otroctví, což vedlo k rozkolu stran a k přeskupení politických sil země. Většina whigů spolu s částí demokratické strany a farmářské strany (strany freesoilerů) vytvořila roku 1854 republikánskou stranu, která vystupovala proti otroctví. Zbytek whigů se přidal k demokratické straně, která hájila zájmy otrokářských plantážníků. — *115.*

[131] Jde o článek v „New-York Daily Tribune" z 13. července 1852 pod názvem „A German view of American ‚democracy'" [„Německý názor na americkou ‚demokracii'"]. Autorem článku byl patrně Horace Greely. — *116.*

[132] Série článků „Revoluce a kontrarevoluce v Německu" vycházela v „New-York Daily Tribune". Články podepisoval Marx, který byl oficiálním korespondentem listu (viz poznámku 4). — *119.*

[133] Úryvky z tohoto dopisu vyšly v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *120.*

[134] Marx nazývá často Kinkela ironicky Johannem a naráží tak na skutečnost, že Johanna Kinkelová měla silný vliv na činnost svého manžela a šířila jeho „básnickou slávu" rafinovanou reklamou, aby z ní mohli těžit. Marx a Engels podávají charakteristiku Johanny Kinkelové ve své práci „Velikáni emigrace" (Viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 281—288, 298, 345—347) a Marx v dopise Engelsovi z 11. prosince 1858 (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 29). — *120, 137, 143, 599.*

[135] Jde o Marxův a Engelsův článek „Gottfried Kinkel" napsaný v dubnu 1850 a uveřejněný bez podpisu v časopisu „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue", čís. 4, duben 1850 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 329—331). Článek pranýřuje nedůstojné Kinkelovo chování u válečného soudu v Rastattu, před nějž byl postaven za účast v kampani na obranu říšské ústavy. V řeči, kterou Kinkel pronesl na svou obhajobu 4. srpna 1849, se snažil zapřít svou účast v revolučním hnutí a velebil hohenzollernskou dynastii. — *120, 599.*

[136] Míní se Kinkelův dopis Clussovi ze 14. listopadu 1851. — *121, 600.*

[137] Marxův dopis Kinkelovi z 24. července 1852 se zachoval jako tato varianta a pak v Clussově dopisu Weydemeyerovi z 16. srpna 1852, v němž Cluss uvádí úryvky z dopisu, který mu poslal Marx 30. července 1852 (viz tento svazek, str. 600). Původní dopis zaslaný Kinkelovi se nedochoval. — *121.*

[138] Cluss poslal Marxovi spolu se svým dopisem z 22. července 1852 Kossuthův tajný oběžník, který adresoval Kossuth 28. června 1852 za svého pobytu v New Yorku Němcům žijícím v Americe. Kossuth v oběžníku vyzýval německé emigranty v Americe, aby v nadcházejících presidentských volbách vystoupili s dobrodružným volebním programem, který by požadoval ozbrojené vměšování USA do evropských záležitostí na podporu revolučního převratu v evropských zemích. Aby odhalil dobrodružný charakter této Kossuthovy výzvy, který jinak vystupoval oficiálně jako zastánce nevměšování do vnitř-

ních záležitostí zemí, jichž byl hostem, nabídl Cluss tento oběžník listu „New-York Herald", aby jej uveřejnil. To bylo bezprostřední příčinou Kossuthova odjezdu z Ameriky 14. července 1852. Kossuthův oběžník vyšel s komentářem, který kritizoval Kossuthův postoj, 7. srpna 1852 v 14. čísle „The People's Paper". — *121*, *126*.

[139] *Americký revoluční svaz* — organizace německých emigrantů v USA, založená v lednu 1852 maloburžoaznímí demokraty Goeggem a Ficklerem, kteří přijeli do Ameriky, aby organizovali takzvanou německo-americkou revoluční půjčku (viz poznámku 58). — *122*, *127*, *134*, *140*, *601*.

[140] Úryvky z tohoto dopisu vyšly v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *126*.

[141] V květnu 1852 se měly ve Francii podle ústavy konat presidentské volby. V kruzích maloburžoazní demokracie, zvláště v emigraci, se doufalo, že po volbách přijdou k moci demokratické strany. Jejich iluze se rozplynuly, když byl proveden bonapartistický státní převrat z 2. prosince 1851. — *126*.

[142] Kinkel se snažil ospravedlnit tím, že obdivoval Cavaignaca jen před červnovým lidovým povstáním v Paříži roku 1848. V červnu byl Cavaignac jmenován ministrem války a vybaven diktátorskou plnou mocí, které využil, aby povstání krutě potlačil. Ale tento představitel francouzské vojenské kliky se už před červnem 1848 osvědčil jako potlačovatel lidových hnutí a dobyvatel Alžírska. Za „zásluhy" v hanebné koloniální válce proti alžírskému lidu jmenovala francouzská buržoazní vláda Cavaignaca v únoru 1848 alžírským guvernérem. — *129*.

[143] Dopis vyšel poprvé ve značně zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *130*.

[144] Viz o tom poznámku 138. Fakta o Kossuthově činnosti, o nichž je zde zmínka, se Marx a Engels dověděli z Clussova dopisu Marxovi z 4.—5. července 1852. — *131*.

[145] Dopis vyšel poprvé velmi zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *132*.

[146] Marx cituje z dopisu, který mu Cluss napsal 5. srpna 1852. — *134*.

[147] *Bruselsko-vestfálské dobrodružství* — narážka na neúspěšný pokus vydat Marxovo a Engelsovo dílo „Německá ideologie" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 3, čes. vyd. 1958, str. 23—551). Na Marxovo a Engelsovo přání dopravil

Weydemeyer větší část rukopisu „Německé ideologie" z Bruselu do Vestfálska, kde ji měli vydat tamější podnikatelé, „praví" socialisté Julius Meyer a Rudolph Rempel. V květnu 1846 začal s nimi Joseph Weydemeyer vyjednávat. Marx a Engels v nedochovaném dopise Rudolphu Rempelovi z 2. července 1846 ostře odsoudili průtahy, vytáčky a výmluvy vestfálských kapitalistů. Nato Meyer a Rempel odmítli financovat tisk „Německé ideologie" a vydávání německé socialistické literatury pod záminkou, že jim chybějí finanční prostředky. Skutečnou příčinou odmítnutí však bylo, že vydavatelé sami byli nakloněni představitelům toho směru, který Marx a Engels v „Německé ideologii" kritizovali. — *134.*

[148] Tento Marxův dopis se nedochoval. — *134.*

[149] „*Svazečkem*" tu nazývá Marx organizaci maloburžoazní Willichovy a Schapperovy frakce po rozkolu ve Svazu komunistů. Často jí také říká „Sonderbund" (viz poznámku 23). — *135.*

[150] Míní se londýnský výbor „People's Paper", který se skládal z 13 členů a financoval list. Vedle chartistů byli ve výboru zástupci buržoazně radikální opozice, kteří se snažili využít listu ve svém zájmu. — *136, 147.*

[151] Jde o tezi, kterou vyslovil Jean Baptiste Say v knize „Cours complet d'économie politique pratique" [„Úplný kurs praktické politické ekonomie"], Brusel 1840, str. 394. — *136.*

[152] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *137.*

[153] Engels píše o článku, který napsal Marx 16. srpna 1852 a poslal Engelsovi, aby jej přeložil do angličtiny. Marx v něm odhaloval protilidovou podstatu anglického volebního systému. Engels rozdělil při překladu článek na dvě části. První část poslal Marx do New Yorku 20. srpna pod názvem „Volební korupce" a druhou 27. srpna pod názvem „Výsledky voleb" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 388—400). — *137.*

[154] *Svatý grál* — podle středověké legendy drahocenná miska s krví Kristovou, jež má divotvornou moc. — *140.*

[155] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *142.*

[156] *Přátelé světla* — náboženský směr, který vznikl roku 1841 v Německu jako reakce na oficiální pietismus a jeho přehnaný mysticismus a pobožnůstkář-

ství. Tato náboženská opozice byla projevem nespokojenosti buržoazie s reakčním zřízením v různých německých státech. V letech 1846—1847 se pod vlivem tohoto směru oddělily od oficiální protestantské církve takzvané Svobodné obce. — *142.*

[157] *Centralizace* (Centralizacja) — vedoucí výkonný orgán Polské demokratické společnosti (Towarzystwo Demokratyczne Polskie), vytvořený roku 1836. Demokratická společnost vznikla roku 1832 ve Francii jako organizace levého šlechticko-buržoazního křídla polské emigrace. Program společnosti obsahoval požadavek obnovení nezávislého Polska, zrušení feudálních břemen a stavovské nerovnosti, odevzdání půdy rolníkům bez výkupu a řadu dalších pokrokových opatření. Demokratická společnost se aktivně zúčastnila přípravy krakovského povstání z roku 1846, jehož cílem bylo národní osvobození Polska. Když byla v létě 1849 Demokratická společnost ve Francii zakázána, stal se sídlem Centralizace Londýn, ale většina členů Společnosti zůstala i nadále ve Francii. V padesátých letech došlo v Demokratické společnosti k ideovému rozkolu. Když se roku 1862 vytvořil v Polsku Ústřední národní výbor, který připravoval povstání, Demokratická společnost se sama rozpustila. — *145.*

[158] Materiálu o cestě Antona Vettera do Itálie a o činnosti Miklóse Kisse a hraběte Lanckorońského použil Marx v článku pro „New-York Daily Tribune" „Činnost Mazziniho a Kossutha. — Spojenectví s Ludvíkem Napoleonem. — Palmerston" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 401—403). — *145.*

[159] Nové vydání Marxova spisu „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta" v Německu a Anglii se tehdy nepodařilo uskutečnit. Druhé vydání vyšlo až roku 1869 v Hamburku. — *146.*

[160] Úryvky z tohoto dopisu vyšly v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *148.*

[161] První kapitolu „Osmnáctého brumairu Ludvíka Bonaparta" přeložil do angličtiny Wilhelm Pieper, jakmile práce vyšla v „Die Revolution" (viz poznámku 15). Engels Pieperův překlad na Marxovu žádost redigoval. — *148, 153, 155, 157, 159, 161, 168.*

[162] Poslední, dvacátý článek Engelsovy „Revoluce a kontrarevoluce v Německu" nebyl v „New-York Daily Tribune" otištěn. V anglickém vydání z roku 1896 a řadě dalších vydání byl sem jako poslední článek zařazen „Nedávný proces v Kolíně" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 435—441), který však do této série nepatří (viz též poznámku 248). — *151.*

[163] Dopis vyšel poprvé ve velmi zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *153.*

[164] Tento Marxův dopis se nedochoval. — *153.*

[165] Jde o paměti německého maloburžoazního demokrata v Paříži Leopolda Häfnera „Drei Jahre in Paris" [„Tři roky v Paříži"]; autor v nich podává charakteristiku německé emigrace z let 1849—1851.

Manchesterský archív tvořily dokumenty Svazu komunistů a jiné materiály související s Marxovou a Engelsovou revoluční činností, uschované u Engelse v Manchesteru. — *154, 156, 224, 609.*

[166] Dopis vyšel poprvé s vynechávkou v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *155.*

[167] „Lithographierte Correspondenz" byl informační bulletin, který vydával Weydemeyer v New Yorku v srpnu až říjnu 1852. — *156.*

[168] Engels má na mysli situaci listu „Janus", který Karl Heinzen vydával v New Yorku v letech 1851—1852. Napadal v něm Svaz komunistů a urážel osobně Marxe a Engelse. — *156.*

[169] Tento Marxův dopis se nedochoval. — *157.*

[170] Jde o kroky, které podniklo Prusko, aby byl znovu ustaven *Celní spolek.* Celní spolek německých států, který byl založen roku 1834 pod vedením Pruska, avšak bez účasti Rakouska, vznikl z potřeby vytvořit celoněmecký trh a v dalších letech přispěl k politickému sjednocení Německa. Za revoluce z let 1848—1849 a počátkem padesátých let 19. století se zostřil boj mezi Pruskem a Rakouskem o hegemonii v Německu natolik, že se Celní spolek fakticky rozpadl. Roku 1853 se Prusku podařilo Celní spolek obnovit a udržet jej až do roku 1871, kdy se pod vedením Pruska Německo politicky sjednotilo.

O posledním článku ze série „Revoluce a kontrarevoluce v Německu" viz poznámku 162. — *157, 169.*

[171] Dopis vyšel poprvé ve značně zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *159.*

[172] První část dopisu vyšla poprvé s vynechávkou v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913, s datem začátek září 1852. Část dopisu, kde se hovoří o zprávě inspektora Hornera, vyšla poprvé v Marx - Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1 a v Sočiněnija K. Marksa i F. Engelsa, I. vyd., sv. XXI, 1929 jako samostatný dokument

s nesprávným datem 11. března 1853. K dopisu jsou přiloženy Engelsovy připomínky k překladu první kapitoly Marxovy práce „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta" do angličtiny, který pořídil Wilhelm Pieper. Engelsovy připomínky vycházejí ve Spisech poprvé. — *161.*

[173] Těchto údajů ze statistické zprávy továrního inspektora Leonarda Hornera použil Marx v článku „Pauperismus a svoboda obchodu. — Blížící se obchodní krize", který napsal 12. října 1852 pro „New-York Daily Tribune" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 407). — *162.*

[174] *Cockney* — přezdívka pro obyvatele Londýna. — *163, 514.*

[175] Dopis vyšel poprvé v zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwisc en F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *168.*

[176] V „Karlsruher Zeitung", čís. 208—210, 212, 214, 217—220 a 224 z 3.—22. září 1852, vycházel anonymní článek „Německá revoluční propaganda v Londýně a revoluční půjčka". Část článku přetiskla „Allgemeine Zeitung", čís. 255—257 z 11.—13. září 1852. — *168.*

[177] Marx použil faktů, které jsou zde uvedeny, v článku „Činnost Mazziniho a Kossutha. — Spojenectví s Ludvíkem Napoleonem. — Palmerston", napsaném 28. září 1852 pro „New-York Daily Tribune" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 402). — *169.*

[178] *Německý národní spolek* (Volksverein) byl založen v Londýně 11. srpna 1852 a měl sjednotit různé skupiny německé emigrace. Jejich představitelé uzavřeli předběžnou dohodu, takzvaný „Preliminář smlouvy o jednotě". Podepsali jej Goegg za Americký revoluční svaz a Kinkel s Willichem jako členové výboru pro správu takzvané „německo-americké revoluční půjčky" (viz poznámky 58 a 139). Národní spolek si vytkl za cíl získat do svých řad kromě Němců žijících v Anglii také Angličany. Avšak pro svou dobrodružnou činnost a neustálé vnitřní rozpory mezi maloburžoaznímí emigranty měl Národní spolek stejně jepičí život jako emigrantské organizace založené dříve. — *169, 608.*

[179] Jde o dva opoziční náboženské směry v Německu — takzvaný *„Německý katolicismus"* a protestantské *„Svobodné obce"* (viz poznámku 156), které se pokoušely založit všeněmeckou národní církev. „Německý katolicismus", který vznikl roku 1844 v několika německých státech, vystupoval proti výstřelkům mysticismu a pobožnůstkářství katolické církve. „Němečtí katolíci" neuznávali svrchovanost římského papeže a některá dogmata a obřady katolické církve a snažili se přizpůsobit katolicismus potřebám ně-

mecké buržoazie. Oba náboženské proudy byly ve čtyřicátých letech 19. století výrazem nespokojenosti buržoazie s reakčním režimem v Německu a zasazovaly se o politické sjednocení země. Roku 1850 splynuly obce „německých katolíků" se „Svobodnými obcemi". — *169.*

[180] V dopise z 22. září 1852 vylíčil Gustav Zerffi podrobně Marxovi, jak byl přijat Ludvík Napoleon v Lyoně. — *169.*

[181] Proces s členy Svazu komunistů se konal v Kolíně nad Rýnem až 4.—12. listopadu 1852; viz poznámku 8. — *170.*

[182] „*Honni soit qui mal y pense*" („Hanba tomu, kdo myslí na něco zlého!") — heslo podvazkového řádu založeného roku 1350 anglickým králem Eduardem III. Nápis je vyšit zlatem na stuze z tmavomodrého sametu, kterou nosí rytíři podvazkového řádu pod levým kolenem. Touto průpovědí se naznačuje choulostivá situace. — *170.*

[183] Marx dělá ironickou narážku na některé rysy prvobytného komunismu v říši Inků (raně otrokářský stát, existující v 15. století na území Peru) a v antické Spartě, jejíž společenské zřízení (v 7.—6. století před n. l.) je spojeno se jménem legendárního Lykurga. — *170.*

[184] Marx se zmiňuje o některých epizodách Jonesova boje s odpůrci revolučního směru v chartistickém hnutí, ke kterým došlo v září 1852. Proletářský, revoluční charakter, který měl díky Marxově pomoci list „People's Paper", redigovaný Jonesem, vyvolával odpor u buržoazní části londýnského výboru „People's Paper" (viz poznámku 150). V srpnu—září 1852 byla finanční situace listu velmi svízelná. Jonesovi odpůrci stavěli Jonesovi do cesty všemožné překážky; obviňovali ho, že zneužil peněz, které dostal list jako zálohu. 15. září 1852 se konalo četně navštívené chartistické shromáždění v South-London-Hall, na kterém se členové zmíněného výboru snažili dokázat obvinění, která vznesli proti Jonesovi. Avšak Jones ve svém projevu vyvrátil jejich lživé pomluvy a shromáždění vyslovilo jemu i výkonnému výboru Národního chartistického sdružení důvěru. O několik dní později se věřitelé „People's Paper" obrátili písemně ke všem chartistům v Británii a žádali, aby bylo svoláno nové chartistické shromáždění na 21. září k týmž otázkám. Avšak na něm utrpěli Jonesovi odpůrci úplné fiasko, neboť Jonesovi se podařilo účastníky shromáždění přesvědčit, že skrytým úmyslem buržoazních členů londýnského výboru bylo likvidovat proletářský list. — *170.*

[185] Harney se snažil na podzim 1852 společně s buržoazními radikály a maloburžoazními představiteli tradeunionistického a družstevního hnutí, Georgem Holyoakem, Thorntonem Huntem, Williamem Cooperem, Williamem

Newtonem a dalšími, založit „sjednocenou národní stranu" Anglie pro boj za všeobecné volební právo. Spolek s radikály uzavřel Harney za cenu toho, že se zřekl dalších pěti bodů Lidové charty a sociálních požadavků chartistů. Pokusy o založení nové strany s omezeným a zájmům radikální buržoazie přizpůsobeným chartistickým programem neměly však úspěch. — *170.*

[186] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *171.*

[187] To jest mezi dokumenty, které měl Engels v úschově (viz o tom v poznámce 165). — *173.*

[188] O vztazích Alexandra Gercena ke Georgu Herweghovi viz Alexandr Ivanovič Gercen, „O tom, co bylo", 5. část („Rasskaz o semejnoj drame"); dále V. kapitolu úvodu ke knize „Der Freiheit eine Gasse. Aus dem Leben und Werk Georg Herweghs" [„Volnou cestu svobodě. Z života a díla Georga Herwegha"], vydal Bruno Kaiser, Berlín 1948. — *174.*

[189] Těchto faktů použil Marx v článku „Činnost Mazziniho a Kossutha. — Spojenectví s Ludvíkem Napoleonem. — Palmerston", který napsal pro „New-York Daily Tribune" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 403). — *175.*

[190] Úryvek z tohoto dopisu vyšel v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *177.*

[191] Zde i předtím míní Engels knihu R. A. Fröhlicha „Kurz gefasste tabellarisch bearbeitete Anleitung zur schnellen Erlernung der vier slawischen Hauptsprachen" [„Stručný návod k rychlému ovládnutí čtyř hlavních slovanských jazyků, zpracovaný v tabulkách"]. První vydání knihy vyšlo ve Vídni roku 1847. Engelsův dopis Dronkovi, o němž je zde zmínka, se nedochoval. — *179.*

[192] *Taschereauův dokument* — padělek, který „vyrobila" policie po únorové revoluci z roku 1848 ve Francii s úmyslem diskreditovat Blanquiho. Tento dokument obsahoval výpovědi, které prý Blanqui údajně učinil před vyšetřujícími orgány roku 1839, když byl zatčen v záležitosti tajné revoluční Společnosti čtyř ročních období. Dokument uveřejnil 31. března 1848 Jules Antoine Taschereau, redaktor buržoazního časopisu „La Revue rétrospective ou archives secrètes du dernier Gouvernement". Rozšíření tohoto pomlouvačného dokumentu značně poškodilo revolučně demokratický tábor, neboť vzrostla nedůvěra k Blanquimu a prohloubily se rozpory mezi proletářskými a maloburžoaznímí proudy, a toho využila protirevoluční buržoazie. — *181.*

[193] *Atheneum* — pod tímto názvem existovaly v mnohých anglických městech, v Londýně, Manchesteru aj., literární a vědecké kluby. — *181, 210, 218, 260, 694.*

[194] V listu „The Morning Advertiser" 6. října 1852 byl uveřejněn článek Arnolda Ruga „The German ‚Lone Star'" [„Německá ‚vůdčí hvězda'"]; článek se zabýval činností Amanda Goegga a Josepha Ficklera v severoamerické emigrantské organizaci — v Americkém revolučním svazu (viz poznámku 139). V souvislosti s titulem Rugova článku označuje Marx ironicky tento Revoluční svaz jako „The German Loan Star Society" [„Spolek německé půjčkové hvězdy"], čímž naráží na činnost Amerického revolučního svazu při organizování takzvané německo-americké revoluční půjčky (viz poznámku 58). V září 1852 se konal ve Wheelingu (USA) kongres Amerického revolučního svazu, o němž se Marx zmiňuje níže. — *182, 615.*

[195] 12. října 1852 napsal Marx pro „New-York Daily Tribune" článek, který Engels přeložil do angličtiny. Marx jej pak rozdělil na dva články: „Pauperismus a svoboda obchodu. — Blížící se obchodní krize" a „Politické důsledky horečného podnikání", a odeslal je 15. a 19. října do New Yorku (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 404—410 a 411—415). — *182.*

[196] Míní se článek v „Times" z 11. října 1852, který byl napsán na podkladě materiálů otištěných 7. října v listu „Neue Preussische Zeitung". Ve svém „Prohlášení zaslaném redakcím anglických novin" z 28. října 1852 (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 416—417) upozornili Marx a Engels anglickou veřejnost na to, že redakce listů „Times" a „Daily News" svým zpravodajstvím o kolínském procesu proti komunistům (viz poznámku 8) podporují fakticky pruskou reakci. — *182.*

[197] Míní se jednání předsedy soudu Göbela při výslechu obžalovaného Bürgerse 9. a 10. října 1852 v kolínském procesu proti komunistům. — *183.*

[198] Engels má na mysli Marxův článek o situaci anglických politických stran, který Marx napsal 16. října 1852. Engelsův anglický překlad tohoto článku poslal Marx 2. a 9. listopadu do New Yorku rozdělený na dva články. První článek uveřejnila „New-York Daily Tribune" 29. listopadu pod názvem „Politické strany a perspektivy", druhý 25. listopadu pod redakčním názvem „Pokus o vytvoření nové opoziční strany" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 420—423 a 424—428). — *184.*

[199] S největší pravděpodobností jde o Pieperův anglický překlad Szemerovy brožury „Graf Ludwig Batthyány, Arthur Görgei, Ludwig Kossuth" (viz poznámku 63). — *185.*

[200] Policejní rada Stieber, který vystupoval v kolínském procesu proti komunistům jako svědek obžaloby, se ve své výpovědi na zasedání soudu 18. října 1852 pokoušel dokazovat účast Svazu komunistů v takzvaném německo-francouzském spiknutí (viz též poznámku 98). — *187.*

[201] Důvodem Kothesova zatčení byl dopis, který mu Marx zaslal s tím, aby jej předal Bermbachovi. Dopis padl do rukou policie. — *187.*

[202] Bývalý člen Svazu komunistů Hermann Wilhelm Haupt, zatčený ve věci kolínských komunistů, učinil při vyšetřování zrádcovské výpovědi. Ještě před zahájením procesu byl propuštěn na svobodu a uprchl do Brazílie. Jeho výpovědi, které obžalovaným přitížily, přečetl vrchní prokurátor Seckendorf ve své obžalobě na zasedání soudu 3. listopadu 1852. — *187.*

[203] Je míněn článek, který napsal Marx 16. října 1852 a který měl Engels přeložit do angličtiny (viz poznámku 198). — *187.*

[204] Dopis vyšel poprvé s vynechávkami v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *188.*

[205] Podrobněji o Kothesově a Bermbachově zatčení viz v Marxově spisu „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" (Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 471—473). — *189.*

[206] Marx žádal Weertha, aby mu opatřil v Berlíně u vydavatele Dunckera informace o knihkupci Eisenmannovi (nebo Eisermannovi), s kterým prý Bangya projednával vydání Marxovy a Engelsovy brožury „Velikáni emigrace". — *189.*

[207] O londýnském *Německém dělnickém spolku* viz poznámku 99.

Cooperovský vyzvědač — hlavní postava románu Jamese Fenimora Coopera „Vyzvědač" Harvey Birch, který plnil špionážní příkazy z ideových, vlasteneckých pohnutek. — *189, 266.*

[208] Engelsův dopis Marxovi z 26. října 1852 se nedochoval. — *192.*

[209] Při přelíčení kolínské poroty 23. října 1852 předložil Stieber jako materiál obžaloby takzvanou „originální knihu zápisů" schůzí nového ústředního výboru v Londýně, který prý Marx sestavil po zatčení kolínských obžalovaných. Podle lživé Stieberovy výpovědi psali zápisy Rings a Liebknecht. Ve skutečnosti byla „kniha zápisů" policejní padělek zhotovený špiclem Hirschem, který se vloudil do Svazu komunistů, byl však jeho členy odhalen a vyloučen kolem 19. února 1852.

V souvislosti s vyloučením Hirsche bylo rozhodnuto, že se změní místo a den týdenních schůzí londýnské obce Svazu komunistů. Protože Hirsch o tom nevěděl, datoval své padělané zápisy čtvrtkem i v době, kdy se už schůze konaly ve středu. Ukázky Hirschova rukopisu byly do Kolína poslány proto, aby pomohly obhájcům obžalovaných dokázat, že „originální kniha zápisů" je padělek. Později byly s týmž úmyslem do Kolína poslány ukázky rukopisu Ringsova a Liebknechtova (viz o tom v Marxově práci „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům", Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 476—477). Díky tomu, že Marx posílal potřebné materiály a instruoval obhájce, byl policejní padělek odhalen a „originální kniha zápisů" jako materiál obžaloby byla odmítnuta. — *192.*

[210] V „originální knize zápisů", kterou Stieber předložil porotě, figurovaly dopisy ženy jednoho z obžalovaných, paní Danielsové, Marxovi, v kterých ho údajně informovala o situaci kolínských členů Svazu komunistů ve vyšetřovací vazbě. 26. října 1852 bylo v „Kölnische Zeitung", čís. 274, uveřejněno prohlášení otce paní Danielsové, soudního rady Müllera, v kterém odmítl tvrzení, že si paní Danielsová dopisovala s Marxem, a prohlásil, že Stieberova „originální kniha zápisů" je „mystifikace". Tím byla obžaloba citelně otřesena. Marx uvádí tento fakt ve svém pamfletu „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 476). — *193, 266.*

[211] Práce „*Odhalení o kolínském procesu proti komunistům*" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 443—508) je bojovný pamflet, v němž Marx pranýřoval podlé metody, kterých pruský policejní stát používal proti komunistickému hnutí, Marx jej začal psát koncem října 1852, v době, kdy v Kolíně nad Rýnem ještě probíhal soudní proces proti Svazu komunistů; začátkem prosince Marx práci dokončil. 6. prosince odeslal rukopis do Švýcarska nakladateli Schabelitzovi mladšímu. Druhý exemplář rukopisu odeslal příštího dne Clussovi do Ameriky. Ve Švýcarsku byl pamflet vytištěn v lednu 1853 v Basileji, ale téměř celý náklad 2000 výtisků zkonfiskovala v březnu policie v bádenské pohraniční obci Weill. V Americe vycházela práce nejprve na pokračování v bostonském demokratickém listu „Neu-England-Zeitung", koncem dubna 1853 pak vyšla v nakladatelství tohoto listu jako brožura. — *195, 216, 267.*

[212] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *196.*

[213] Tohoto materiálu odhalujícího Chervala jako špióna a provokatéra použil obhájce Schneider II. ve své řeči při přelíčení 4. listopadu 1852 a později Marx v pamfletu „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" (viz

Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 456—468). Zvláště tím, že odhalil Chervalovu provokatérskou roli v takzvaném německo-francouzském spiknutí (viz poznámku 98), umožnil Marx obhajobě v kolínském procesu, aby vyvrátila pomlouvačnou verzi obžaloby o účasti kolínských komunistů v dobrodružné a spiklenecké činnosti členů frakce Willicha a Schappera v Paříži. Tyto materiály také dokázaly bezpodstatnost snahy reakce vylíčit Svaz komunistů jako středisko mezinárodních spiknutí. — *197.*

[214] Od prosince 1850 vyjednával Marx písemně s Hermannem Beckerem o vydávání svých spisů. Koncem dubna 1851 vyšel první sešit „Gesammelte Aufsätze von Karl Marx" [„Sebrané stati Karla Marxe"], Kolín 1851. Sešit obsahoval článek „Poznámky k nové pruské cenzurní instrukci" a část prvního článku „Jednání šestého porýnského sněmu", které napsal Marx roku 1842. Po vyjití prvního sešitu bylo vydávání přerušeno, protože Hermann Becker byl zatčen.

Roland Daniels poslal v únoru 1851 z Kolína nad Rýnem Marxovi k posouzení rukopis své práce „Mikrokosmos. Entwurf einer physiologischen Anthropologie" [„Mikrokosmos. Náčrt fyziologické antropologie"]. Marx sdělil své mínění o této práci Danielsovi v dopise z 20. března, který se nedochoval. Také Daniels napsal o rukopisu Marxovi několik dopisů. Rukopis nebyl uveřejněn, protože v červnu 1851 byl Daniels zatčen a předán soudu ve věci kolínských komunistů. — *197.*

[215] Marx míní zápisy, které vedl Hirsch v německém dělnickém spolku, založeném s Marxovou pomocí v Londýně v lednu 1852. Jeho předsedou byl hannoverský emigrant Gottlieb Ludwig Stechan. Členy spolku byli dělníci, kteří vystoupili z Německého dělnického vzdělávacího spolku, když jej ovládla Willichova a Schapperova frakce (viz poznámky 99 a 23). Organizování spolku se také aktivně zúčastnil člen Svazu komunistů dělník Lochner, Marxův a Engelsův přítel. Později se mnoho členů tohoto spolku, mimo jiné i Stechan, dostalo pod vliv Willichovy a Schapperovy frakce a přešlo znovu do Německého dělnického vzdělávacího spolku. — *197, 208, 209, 533, 571.*

[216] Tato opatření, kterými chtěl dokázat, že „originální kniha zápisů" je podvrh a že Hirsch se účastnil jejího zhotovení, a také odhalit lživost Stieberova svědectví, líčí Marx i v „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 476—483). — *198.*

[217] Narážka na perzekuci takzvaných „demagogů" po osvobození Německa od napoleonského jha. Mnoho členů studentských tělovýchovných spolků, které vznikly ještě za osvobozovací války, vystoupilo po vídeňském kongresu roku 1815 proti reakčnímu zřízení v německých státech; organizovali politické projevy, na nichž vytyčovali požadavek sjednocení Německa. Když

student Karl Ludwig Sand roku 1819 zavraždil stoupence Svaté aliance a carského agenta Kotzebua, posloužilo to jako záminka k represáliím proti „demagogům", jak byli nazýváni účastníci tohoto opozičního hnutí německé inteligence v usneseních karlovarské konference ministrů německých států v srpnu 1819 (srovnej poznámku 255). — *199.*

[218] Tento výňatek z Beckerova dopisu z 27. ledna 1851 uvedl Marx ve svém pamfletu „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" jako důkaz bezpodstatné snahy obžaloby vydávat taktiku dobrodružné frakce Willicha a Schappera za taktiku Svazu komunistů (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 502—503). — *199.*

[219] Marxovo a Engelsovo „Prohlášení zaslané redakcím anglických novin" vyšlo kromě v „The Morning Advertiser" ještě v listu „The Spectator" z 28. října 1852 a v „The People's Paper", „The Leader" a „The Examiner" z 30. října 1852 (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 416—417). — *199.*

[220] Jde o souboj mezi Emmanuelem Barthélemym a francouzským emigrantem Frédérikem Cournetem, v kterém byl Cournet zabit. Barthélemy byl za účast v souboji odsouzen na dva měsíce do vězení.

Van Diemenova země — název ostrova Tasmánie, kam byli až do roku 1853 deportováni z Anglie odsouzenci k nuceným pracím. — *199, 263.*

[221] Tohoto dopisu, který Marx poslal do Kolína nad Rýnem, použil Schneider II. ve své řeči při přelíčení ze 4. listopadu, aby odhalil Stieberovu dřívější provokatérskou činnost; Marx pokládal dopis za velmi důležitý usvědčující dokument a uvedl jej v plném znění i v „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 484—485). — *201.*

[222] Jde o ústřední výbor separátního spolku založeného frakcí Willicha a Schappera po rozkolu ve Svazu komunistů v září 1850 (viz poznámku 23). — *202.*

[223] Jde o Výbor pro podporu německých (politických) emigrantů v Londýně, který byl vytvořen při Německém dělnickém vzdělávacím spolku. V září 1849 byl do tohoto výboru zvolen Marx. Aby se čelilo pokusům maloburžoazně demokratických emigrantů podřídit proletářské živly londýnské emigrace svému vlivu, byl Výbor na návrh Marxe a jiných vůdců Svazu komunistů přeměněn v Sociálně demokratický emigrantský výbor; v jeho vedení byli i Marx a Engels. V polovině září 1850 Marx a Engels oznámili, že z emigrantského výboru vystupují, protože většina jeho členů podlehla vlivu Willichovy a Schapperovy frakce. — *202.*

[224] Reuter ukradl dokumenty Willichovy a Schapperovy frakce a policie jich použila pro zkonstruování obžaloby proti členům Svazu komunistů. Viz o tom „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" (Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 453—454). — *202.*

[225] Marx míní Stieberův úmysl vysvětlit ve svědecké výpovědi 18. října 1852 podstatu rozporu mezi Marxovými a Engelsovými stoupenci a Willichovou a Schapperovou frakcí osobním soupeřením; Marxovi se přičítal úmysl stát se po příští revoluci diktátorem Německa a jmenovat své spolubojovníky a přátele ministry. — *202.*

[226] Míní se kniha Adolpha Julese Dureaua de la Malle „Économie politique des Romains" [„Politická ekonomie Římanů"], Paříž 1840, která vyšla ve dvou dílech. — *203.*

[227] Viz o tom v Marxově práci „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" (Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 471—472). Ve své řeči 4. listopadu odhalil Schneider II., že Stieber falšoval fakta o zadržení Marxova dopisu Kothesovi policií. — *203.*

[228] Dopis vyšel poprvé ve velmi zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *207.*

[229] Míní se zpráva kolínského dopisovatele, která byla otištěna v listu „Morning Advertiser" z 29. října 1852; zpráva dost objektivně informovala o průběhu kolínského procesu proti komunistům. — *207.*

[230] Marx poslal na Engelsovu radu do Kolína nad Rýnem svědecké výpovědi ověřené anglickým policejním soudem. Schneider II. jich použil při procesu, aby vyvrátil tvrzení obžaloby a Stieberovu svědeckou výpověď a aby dokázal, že „originální kniha zápisů" je podvržena.

Průvodní dopis k Hessovu „Rudému katechismu" byl dalším policejním padělkem. Policie napodobila Marxův rukopis, aby dokázala, že kolínští obžalovaní a Marx se účastnili dobrodružných akcí členů Willichovy a Schapperovy frakce v pruské Porýnské provincii. Marx poslal prohlášení odhalující tento padělek do Kolína nad Rýnem obhájcům obžalovaných a také redaktorovi listu „Morning Advertiser", který je otiskl 2. listopadu (1852) (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 418—419). 6. listopadu bylo prohlášení otištěno také v „People's Paper". Schneider II. chtěl Marxovo prohlášení přečíst při přelíčení 4. listopadu, avšak vrchní prokuratura proti tomu protestovala a odmítla zabývat se dokumentem, pocházejícím od Marxe (viz o tom také v „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům", Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 493—495). Obžaloba se však

neodvážila použít „průvodního dopisu" jako usvědčujícího materiálu proti kolínským obžalovaným. — *208.*

[231] V dopise z 21. října 1852 odpověděl Duncker Weerthovi na dotaz o vydavateli Eisenmannovi nebo Eisermannovi (viz poznámku 206), že žádný vydavatel „Constitutionelle Zeitung" takového jména neexistuje.

Kothes byl zatčen proto, že se policie zmocnila dopisu, který mu Marx adresoval s tím, aby jej předal Bermbachovi (viz o tom Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 471). — *209.*

[232] Dopis vyšel poprvé se značnými vynechávkami v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *212.*

[233] Marx míní průvodní dopis k „Rudému katechismu" (viz poznámku 230). Ve svém pamfletu „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" ostře odsoudil postoj Mosese Hesse a dalších členů Willichovy a Schapperovy frakce, kteří mlčky připustili, aby dokumentů jejich frakce bylo zneužito proti kolínským komunistům (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 499—500). — *213.*

[234] Tento dopis diktoval Marx své ženě, sám jen dodatečně připsal rok s otazníkem v závorce a dopis podepsal. — *214.*

[235] Dopis vyšel poprvé ve značně zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *215.*

[236] Engels má na mysli základní body obžaloby proti Heinrichu Bürgersovi — jeho účast na vypracování „Provolání kolínského ústředního výboru ke Svazu komunistů" z 1. prosince 1850 a cestu, kterou podnikl v květnu 1851 z pověření kolínského ústředního výboru z Kolína do Hannoveru, Hamburku, Berlína, Vratislavi a Drážďan. „Provolání", Bürgersovu propagační cestu a cestu emisara kolínského ústředního výboru Petera Nothjunga do Lipska v květnu 1851, během níž byl zatčen, se snažila obžaloba vydávat za důkaz účasti obžalovaných v rozsáhlém komunistickém spiknutí.

„Provolání kolínského ústředního výboru ke Svazu komunistů" z 1. prosince 1850 vypracovali Marxovi a Engelsovi stoupenci, především Bürgers, v souvislosti s rozkolem ve Svazu komunistů., „Provolání" informovalo o usneseních londýnského ústředního výboru z 15. září 1850 a oznámilo, že kolínský ústřední výbor vylučuje všechny členy Willichovy a Schapperovy frakce ze Svazu komunistů. Svým odsouzením rozbíječské činnosti Willichovy a Schapperovy frakce a zdůrazněním významu teorie pro rozvoj komunistického hnutí se autoři „Provolání" postavili vcelku na stanovisko Marxe a Engelse. „Provolání" však neobjasnilo skutečné příčiny rozkolu ve Svazu

komunistů, jeho jednotlivé teze byly mlhavé a nejasné. Při zatčení členů Svazu komunistů se dostalo do rukou policie a bylo otištěno v „Dresdner Journal und Anzeiger", čís. 171 z 22. června 1851, a v „Kölnische Zeitung", čís. 150 z 24. června 1851. Německý text tohoto provolání je otištěn v Marx-Engels, Werke, Berlín 1960, sv. 7, str. 561—565. — *216, 228.*

[237] *Křišťálový palác* — budova postavená z kovu a skla pro první světovou obchodní a průmyslovou výstavu, která se konala roku 1851 v Londýně. — *216.*

[238] Engels míní výpověď policejního komisaře Goldheima při přelíčení 3. listopadu 1852, o níž vyšla zpráva 4. listopadu v „Kölnische Zeitung".

Když se během procesu ukázalo, že „originální kniha zápisů" je padělek, chtěl Stieber zachránit reputaci obžaloby a maskovat její neúspěch. Uchýlil se proto k novým machinacím, které měly zahladit stopy této policejní provokace a vylíčit věc tak, jako by byla podložena skutečně hodnověrnými fakty. Poslal do Londýna za účelem „dodatečného vyšetření" policejního komisaře Goldheima. Ten po příjezdu do Kolína prohlásil před soudem, že uvedená kniha není sice, jak zjistil s pomocí policejního komisaře Greifa, „kniha zápisů", nýbrž „zápisník", ale že jej skutečně prodal H. Liebknecht (tuto postavu domnělého autora zápisů vymyslel Stieber, když obhajoba předložila dokumenty s pravým rukopisem W. Liebknechta) pruskému agentu Fleurymu a že jsou v ní zápisy o tajných schůzích komunistů u Marxe. Goldheim tvrdil, že viděl stvrzenku, kterou Liebknecht potvrdil přijetí peněz. Prohlásil také, že 27. října 1852 se u Marxe konala „přísně tajná schůze" o opatřeních proti tomuto usvědčujícímu důkazu. Tyto svědecké výpovědi měly ztížit obhajobu (byly úmyslně předneseny teprve den před závěrečnými řečmi obhájců) a zmást porotce. Avšak advokát Schneider II. ve své řeči 4. listopadu 1852 dokázal, že jsou vylhané. Viz o tom také v „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" (Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 478—492). — *218, 221.*

[239] Z obžalovací řeči vrchního prokurátora von Seckendorfa při přelíčení 3. listopadu 1852. — *218.*

[240] Marx byl v Manchesteru v květnu až červnu 1852. — *218.*

[241] Dopis vyšel poprvé se značnými vynechávkami v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *220.*

[242] Mítink na počest Roberta Bluma, který se konal 9. listopadu 1852 v Londýně, organizovali Arnold Ruge a jeho stoupenci. Na mítinku pronesli Ruge, Karl Tausenau, Johannes Ronge a další buržoazní radikálové a demokraté projevy, které se omezovaly jen na nabubřelé a abstraktní fráze o svobodě.

Zprávu Jenny Marxové o mítinku poslal Marx do USA; podle Clussova dopisu Marxovi z 9. prosince 1852 vyšla v listu „Philadelphia Democrat". — *220, 225.*

[243] Fleuryho prohlášení, které vyvracelo svědeckou výpověď Goldheimovu, nebylo v „Kölnische Zeitung" uveřejněno. Do rukou obhájců se dostalo až po ukončení procesu. Marx je uvedl v „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 490 až 491). — *222.*

[244] Toto prohlášení napsal Marx 21. října 1852. Zmíněné německé listy je neotiskly a jeho text se nezachoval. Marx se o něm zmiňuje též v „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 485). — *222.*

[245] Viz o tom také v Marxově pamfletu „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" (Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 491, 500—502). — *223.*

[246] Jde o vyúčtování a prohlášení Reichenbacha, pokladníka takzvané německo-americké revoluční půjčky (viz poznámku 58), které vyšlo v říjnu 1852 jako litografovaný oběžník. Reichenbach v něm oznamoval, že odmítá spravovat pokladnu, protože „předpoklady, na nichž spočívala myšlenka půjčky, se nesplnily". Úryvky z Reichenbachova prohlášení uvedl později Marx v pamfletu „Pan Vogt", aby charakterizoval dobrodružnou „hru na revoluci" představitelů maloburžoazní demokracie a jejich vnitřní spory (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 710—711). — *224, 225, 246, 250, 254, 267, 632.*

[247] Marx napsal na Engelsovu radu dopis novináři Hermannu Ebnerovi do Frankfurtu nad Mohanem (později se ukázalo, že Ebner byl agentem rakouské policie) a požádal ho, aby zjistil, zda je možné vydat ve Frankfurtu brožuru o kolínském procesu proti komunistům. Tento Marxův dopis se nedochoval. — *224.*

[248] Na Marxovu žádost napsal Engels 29. listopadu 1852 článek „Nedávný proces v Kolíně", který vyšel v „New-York Daily Tribune" 22. prosince 1852 s Marxovým podpisem (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 435—444). Když roku 1896 Eleonora Marxová-Avelingová připravovala knižní vydání série Engelsových článků „Revoluce a kontrarevoluce v Německu", přiřadila k nim tento článek místo posledního dvacátého článku, jímž zamýšleli Marx a Engels tento seriál zakončit (viz též poznámku 162). — *225, 226.*

[249] Jde o „Závěrečné prohlášení k nedávnému procesu v Kolíně", adresované redaktorovi listu „Morning Advertiser" a podepsané Bedřichem Engelsem, Ferdinandem Freiligrathem, Karlem Marxem a Wilhelmem Wolffem (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 431—434). — *225.*

[250] *Přátelé Itálie* (Friends of Italy) — organizace, kterou v květnu 1851 založili na Mazziniho popud angličtí buržoazní radikálové. Měla ovlivňovat anglické veřejné mínění ve prospěch národního osvobození Itálie. — *225.*

[251] Tento dopis byl uveřejněn poprvé neúplně v časopisu „Die Neue Zeit", Ergänzungshefte, čís. 12 z 12. dubna 1912, v článku Franze Mehringa „Korespondence mezi Freiligrathem a Marxem". Podle tohoto vydání byl dopis publikován, rovněž v neúplném znění, v prvním vydání Marx - Engels, Sočiněnija, sv. XXI, 1929. Originál dopisu se nedochoval. Autorova kopie celého textu se našla v Marxově zápisníku z roku 1860 mezi materiály k pamfletu „Pan Vogt". — *226.*

[252] Výzvu k německým dělníkům v Americe napsal Marx jménem výboru pro organizování pomoci komunistům, odsouzeným v kolínském procesu, a jejich rodinám, který se ustavil v Londýně. Marx poslal tuto výzvu Adolfu Clussovi, aby ji uveřejnil v německoamerických listech (viz tento svazek, str. 626). Výzva byla otištěna v lednu 1853 v listech „California Staats-Zeitung" a v „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 603—607). — *226, 250.*

[253] Dopis vyšel poprvé s vynechávkou v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *227.*

[254] Narážka na peněžní potíže, které měl Weydemeyer s vydáním Marxovy práce „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta" v New Yorku. — *227.*

[255] *Demagogy* nazývala německá reakce posměšně hlasatele liberálně demokratických idejí před březnovou revolucí roku 1848. Po francouzské revoluci 1830 došlo k jejich druhému pronásledování (o prvním viz v poznámce 217). Spolkový sněm zákonem proti demagogům z 5. července 1832 potlačoval pokrokový tisk, omezoval shromažďovací svobodu, zakazoval politické referáty i na povolených schůzích, oklešťoval akademickou svobodu a uvaloval dohled na pokrokové osoby. — *228, 582.*

[256] Jde o Cobdenův projev v Dolní sněmovně ze dne 26. listopadu 1852, kdy se projednávala rezoluce o významu svobodného obchodu pro rozvoj anglického hospodářství. Při hlasování byla přijata rezoluce s pozměňovacím návrhem protekcionistů, jímž se snižoval význam zákona z roku 1846 o zrušení obilních

zákonů. Podrobněji o tom viz v Marxově článku „Parlament. — Hlasování 26. listopadu. — Disraeliho rozpočet“ (Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 509—516). — *230.*

[257] Dopis vyšel poprvé ve značně zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. I, Stuttgart 1913. — *232.*

[258] Jde o takzvané německo-francouzské spiknutí (viz poznámku 98), při jehož přípravě hrál velkou úlohu agent pruské a francouzské policie Julien Cherval. Při práci na „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům“ se Marxovi podařilo zjistit několik důležitých okolností souvisících s Chervalovou provokatérskou činností. Těchto faktů použil Marx ve své brožuře (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 456—468). — *232.*

[259] Engels přijel do Londýna v druhé polovině prosince 1852 a zdržel se tam až do 10. ledna 1853. — *234, 237.*

[260] Dopis vyšel poprvé v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. I, Stuttgart 1913. — *237.*

[261] Jde zřejmě o Gercenovu knihu „Du développement des idées révolutionnaires en Russie“ [„O vývoji revolučních idejí v Rusku“], která vyšla poprvé roku 1851 v Nizze; druhé, doplněné vydání vyšlo také francouzsky v Londýně roku 1853. Gercen knihu uveřejnil pod pseudonymem A. Iscander. — *240, 242, 250, 254, 279, 331, 645.*

[262] Jde o peníze, sebrané na takzvanou německo-americkou revoluční půjčku (viz poznámku 58). — *241.*

[263] Míní se článek „Závěrečné poznámky o kolínském procesu proti komunistům“, který vyšel v listu „Republik der Arbeiter“, čís. 52 z 25. prosince 1852, vydávaném Wilhelmem Weitlingem v New Yorku; tento článek obsahoval pomlouvačné výpady proti Marxovi a Svazu komunistů.

Communia — kolonie založená roku 1849 Weitlingovými stoupenci ve státě Iowa (USA), kde se měly v praxi uskutečnit zásady weitlingovského utopického komunismu. Tento pokus však velmi brzy ztroskotal. Už roku 1853 přestala kolonie existovat pro vnitřní rozpory a finanční nesnáze. — *242, 400.*

[264] Marx míní článek „The Bank of England and the rate of discount“ [„Anglická banka a diskontní sazba“] v časopise „The Economist“, čís. 491 z 22. ledna 1853. — *242.*

[265] Jde o projev Napoleona III., který pronesl v senátu 22. ledna 1853 v souvislosti se svým sňatkem s Eugénií de Montijo. Řeč, pronesená vyzývavým tónem vůči starým vládnoucím dynastiím, byla uveřejněna v tisku. — *242.*

[266] Začátkem roku 1853 byl postaven před soud německý liberální historik profesor Georg Gottfried Gervinus; po vydání své knihy „Einleitung in die Geschichte des neunzehnten Jahrhunderts" [„Úvod do dějin devatenáctého století"] byl obviněn z podněcování k velezradě a rušení veřejného klidu. Reakční kruhy spatřovaly v knize obhajobu demokratického zřízení a odsouzení monarchie. — *243.*

[267] Jde o brožuru Richarda Cobdena „1793 and 1853. In three lettres" [„1793 a 1853. Tři dopisy"], Manchester 1853.

„Mírovou konferencí" míní Marx mezinárodní mírový kongres v Manchesteru, který svolala buržoazní pacifistická organizace Mírová společnost koncem ledna 1853. Na kongresu zvlášť horlivě vystupovali angličtí freetradeři. Kongres schválil několik rezolucí odsuzujících protifrancouzskou válečnou propagandu v Anglii a zvýšené zbrojení. Jednání kongresu nemělo praktický význam.

Zhodnocení Cobdenovy brožury a charakteristiku mírového kongresu v Manchesteru podává v článku „Trest smrti. — Pamflety pana Cobdena. — Opatření Anglické banky" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 548—549). V tomto článku použil také materiálů z anglických konzervativních listů, které jsou uvedeny dále v dopise. — *243.*

[268] Jde o ozbrojený konflikt mezi Tureckem a Černou Horou, která byla dosud vazalskou državou sultánovou a usilovala o úplnou nezávislost. Počátkem roku 1853 vtrhla turecká vojska do Černé Hory, avšak postoj Ruska a nátlak, který vyvíjelo Rakousko, brzy donutily sultána odvolat svou armádu. — *244, 245, 257.*

[269] Je míněno povstání, které rozpoutali 6. února 1853 v Miláně stoupenci italského revolucionáře Mazziniho a které podporovali maďarští revoluční emigranti. Povstalci, většinou italští vlastenečtí dělníci, chtěli svrhnout rakouskou nadvládu v Itálii. Povstání však bylo organizováno podle spiklenecké taktiky, bez ohledu na reálnou situaci, a bylo proto brzy potlačeno. Marx toto povstání hodnotil v několika svých článcích (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 560—561, 567—569, 585—586, 589—590). — *245, 248, 647.*

[270] Švýcarský kanton Tessin (Ticino) byl v 19. století střediskem italské emigrace. V tiskárnách největších měst kantonu byly tištěny spisy stoupenců italského národně osvobozeneckého hnutí. — *245.*

[271] Kossuth, který přešel po porážce maďarské revoluční armády na území podřízené Turecku a byl internován v pevnosti Vidin (Bulharsko), obrátil se 2. října 1849 k povstaleckým silám, jež byly ještě v komárenské pevnosti, s výzvou, aby pokračovaly v boji, a slíbil jim brzkou pomoc ze strany Anglie. Povstalci však už přijali rakouské kapitulační podmínky, protože další odpor neměl smysl. — *246.*

[272] *Honvédi* (maďarsky „obránci vlasti") — za buržoazní revoluce a národně osvobozenecké války z let 1848—1849 v Uhrách se tak nazývali vojáci maďarské národní armády vytvořené maďarskou vládou v létě 1849. Zde se míní maďarští vojáci v rakouské armádě. — *246.*

[273] Dopis vyšel poprvé ve značně zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *248.*

[274] Marx míní dopis Mayne Reida, který byl uveřejněn v únoru 1853 v anglickém tisku. Reid v něm prohlásil Kossuthovým jménem, že se Kossuth neúčastnil milánského povstání (viz poznámku 269) a že provolání s Kossuthovým podpisem „In the name of the Hungarian Nation to the soldiers quartered in Italy" [„Jménem maďarského národa vojákům, kteří jsou v Itálii"], rozšířené během povstání v Miláně, je padělek. — *248.*

[275] Marx cituje článek „Kossuth a milánské povstání", který vyšel v listu „Leader" 19. února 1853. — *248.*

[276] Ve svém článku „Atentát na Františka Josefa. — Milánské povstání. — Britská politika. — Projev Disraeliho. — Napoleonova závěť" uvádí Marx ze zmíněného prohlášení Mazziniho přítele Della Rocca výňatek (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 568). — *248.*

[277] Jde o hnutí anglických dělníků za dodržování zákona o desetihodinovém pracovním dni pro děti a mladistvé, který schválil parlament roku 1847. Hnutí dále požadovalo rozšíření zákona na všechny kategorie dělníků a zrušení zákona z roku 1850, který proti zákonu z roku 1847 prodlužoval pracovní den žen a mladistvých na deset a půl hodiny. Reakční toryovské kruhy a představitelé anglikánské církve se pokusili využít tohoto hnutí k demagogickým cílům, aby obrátili nenávist dělnické třídy proti freetraderské buržoazii a upevnili postavení statkářské šlechty. Charakteristiku hnutí za dodržování zákona o desetihodinovém pracovním dni podává Marx v článku „Parlamentní debaty. — Duchovenstvo a boj za desetihodinový pracovní den. — Smrt z hladu" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 575—580). *250.*

[278] „*John Finality*" — ironická přezdívka, kterou dostal John Russell po svém projevu roku 1837, v němž řekl, že parlamentní reforma z roku 1832 je „krajní mez konstitučního vývoje Anglie". — *250.*

[279] Míní se projev vůdce strany whigů a člena kabinetu v Aberdeenově koaliční vládě Johna Russella při zahájení zasedání parlamentu 10. února 1853; program opatření vlády, který Russell přednesl, byl ústupkem od předchozích slibů. Výrok, který tu Marx cituje, byl otištěn v „Times" z 12. února 1853. Charakteristiku Russellova projevu podal Marx v článku „Povstání v Itálii. — Britská politika" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 560—656). — *250.*

[280] Dopis vyšel poprvé ve značně zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *251.*

[281] Míní se Kossuthovy pokusy popřít svou účast na milánském povstání (viz poznámku 269). O prvním tomto pokusu, o dopisu Mayne Reida redakcím anglických novin, viz poznámku 274. Když vyšla 2. března 1853 v „Daily News" Mazziniho odpověď, vystoupil Kossuth opět v anglickém tisku. Znovu odmítl přiznat, že autorem proklamace s výzvou k povstání je on, a to s odůvodněním, že na rozdíl od rukopisu, který podepsal už roku 1851, bylo v tištěném textu bez jeho souhlasu provedeno několik změn. Tyto změny si ovšem vyžádala nová situace. — *251.*

[282] „*Vláda všech talentů*" — ironický název koaliční vlády Aberdeenovy (prosinec 1852—leden 1855), která byla sestavena z peelovců a whigů; několik důležitých funkcí bylo svěřeno představitelům irské liberální parlamentní frakce. Charakteristiku této vlády podal Marx v článku „Vláda přestárlých. — Vyhlídky koaliční vlády atd." (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 523—528). — *252.*

[283] Míní se interpelace v anglickém parlamentu o pověstech, že reakční vlády kontinentálních mocností, především Rakousko, hodlají požádat anglickou vládu o vypovězení politických emigrantů, zvláště Mazziniho a Kossutha, z Anglie. 1. března 1853 Palmerston v Dolní sněmovně tyto pověsti dementoval a demagogicky prohlásil, že anglická vláda by takové požadavky kategoricky odmítla. Ale 4. března 1853 vystoupil vůdce kabinetu Aberdeen ve Sněmovně lordů s prohlášením, že anglická vláda je rozhodnuta zavést proti emigrantům soudní stíhání. — *252.*

[284] *Řecká debata* — debata v anglickém parlamentu v červnu 1850 o anglo-řeckém konfliktu v záležitosti obchodníka Pacifica, původem Portugalce, který byl anglickým státním příslušníkem. Pacificův dům v Aténách byl

v roce 1847 vypálen a Palmerston, tehdejší ministr zahraničních věcí, toho později využil jako záminky, vyslal do Řecka anglické loďstvo a předložil řecké vládě ultimátum. Když se o konfliktu jednalo v Dolní sněmovně, pronesl Palmerston útočný projev, v němž ospravedlňoval své akce.

Návrh zákona o milici — viz poznámku 40.

Debata o adrese se konala v anglickém parlamentu během zimního zasedání roku 1850. Obvyklá procedura odpovědi na trůnní řeč byla záminkou pro obšírnou kritiku whigovské Russellovy vlády, k níž patřil také Palmerston. — *252, 679.*

[285] Jde o návrh na odstranění všech ochranářských cel, který předložil 3. března 1853 v Dolní sněmovně radikál Joseph Hume. Návrh narazil na odpor vlády i většiny parlamentu. O postoji Gladstona a jeho kolegů v kabinetu k Humovu návrhu píše Marx v článku „Velké činy vlády" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 75—82). — *252.*

[286] Jde o knihu Davida Urquharta „Turkey and its resources: its municipal organization and free trade; the state and prospects of English commerce in the East, the new administration of Greece, its revenue and national possessions" [„Turecko a jeho zdroje; jeho obecní organizace a svobodný obchod; stav a vyhlídky anglického obchodu na Východě, nová správa Řecka, jeho důchod a národní majetek"], Londýn 1833. — *252.*

[287] Podstatu polemiky mezi „Times" a „Daily News" o východní otázce vyložil Engels v článku „Turecká otázka", v němž také stručně zhodnotil Urquhartovy názory (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 48—53). — *253.*

[288] Jde o obchodní smlouvu, kterou uzavřely Prusko a Rakousko 19. února 1853. Charakteristiku smlouvy viz v Marxově článku „Kossuth a Mazzini. — Intriky pruské vlády. — Rakousko-pruská obchodní smlouva. — ‚Times' a emigranti" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 590—591). — *254.*

[289] *Spolková rada* — název švýcarské vlády. — *255, 717.*

[290] V „New-York Daily Tribune" vyšlo v době od 18. února do 16. dubna 1853 šest Marxových článků, které napsal od 28. ledna do 4. března 1853: „Trest smrti. — Pamflety na pana Cobdena. — Opatření Anglické banky"; „Obrana. — Finance. — Vymírání aristokracie. — Politika"; „Povstání v Itálii. — Britská politika"; „Atentát na Františka Josefa. — Milánské povstání. — Britská politika. — Projev Disraeliho. — Napoleonova závěť"; „Parlamentní debaty. — Duchovenstvo a boj za desetihodinový pracovní den. — Smrt

z hladu" a „Nucené vystěhovalectví. — Kossuth a Mazzini. — Otázka emigrantů. — Volební korupce v Anglii. — Pan Cobden" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 545—587). Článek, který Marx napsal 1. března 1853, v listu nevyšel. Není známo, zda 11. března 1853 byl odeslán do New Yorku nový článek, o kterém se Marx zmiňuje. Další Marxův článek uveřejnila „Tribune" 18. března 1853 pod názvem „Kossuth a Mazzini. — Intriky pruské vlády. — Rakousko-pruská obchodní smlouva. — ‚Times' a emigranti" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 588—594.) — *256.*

[291] Jde o články maďarského publicisty, Kossuthova stoupence Aurelia Ference Pulszkého, který za své emigrace v Londýně v letech 1853—1860 spolupracoval s „New-York Daily Tribune". Jeho příspěvky vycházely buď bez podpisu, nebo byly podepsány písmeny A.P.C. (zřejmě zkratka za Aurelius Pulszky's Correspondence). O Pulszkého spolupráci s „New-York Daily Tribune" se Marx dozvěděl až po několika letech, ale zůstalo nevyjasněno, zda se Marx také dověděl, že autorem příspěvků podepsaných A.P.C. je Pulszky. — *256.*

[292] „*Entente cordiale*" („srdečná dohoda") — výraz pro sblížení mezi Francií a Anglií po červencové revoluci z roku 1830. Přes tuto „entente cordiale" docházelo jak ve třicátých letech, tak i později nejednou k zostřování anglo-francouzských rozporů v mnoha mezinárodních otázkách, zejména ve východní otázce.

Svatá aliance — Marx zde míní možnou koalici carského Ruska, Rakouska a Pruska, které svého času tvořily jádro takto nazvaného kontrarevolučního spojení evropských monarchů, utvořeného roku 1815 k potlačení revolučních hnutí v jednotlivých zemích a k zachování feudálně monarchistických režimů. Svatá aliance z roku 1815 se rozpadla už koncem dvacátých let, ale po revolucích z roku 1830 a 1848—1849 docházelo k pokusům o její obnovení. — *257.*

[293] Jde o knihu Johanna Gottfrieda Flügela „Vollständiges Englisch-Deutsches und Deutsch-Englisches Wörterbuch" [„Úplný anglicko-německý a německo-anglický slovník"]; první vydání vyšlo v Lipsku roku 1830. — *257.*

[294] Narážka na rozvodový proces hraběnky Sophie Hatzfeldtové, který vedl Lassalle v letech 1846—1854. V červenci 1851 rozhodl soud o rozvodu a později dosáhl Lassalle pro hraběnku i majetkového narovnání. Lassalle příliš zveličoval význam tohoto procesu a věnoval mu mnoho času a sil na úkor skutečné politické činnosti. — *260, 432.*

[295] Marx cituje článek „Turkey and its value" [„Turecko a jeho význam"], který vyšel v listu „Economist", čís. 498 z 12. března 1853. Údajů, uvedených

v tomto výňatku, použil Engels v článku pro „New-York Daily Tribune" „Oč vskutku jde v Turecku" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 39—43). — *263.*

[296] *Kanadský církevní pozemkový fond* (Canada Clergy Reserves Bill), do něhož plynula jedna sedmina z výtěžku prodeje pozemků, byl vytvořen v letech 1791—1840. Sloužil k podpoře duchovenstva, především privilegovaných církví (anglikánské a presbyteriánské). Nespokojenost zástupců ostatních církví s takovým rozdělováním prostředků fondu dala podnět k tomu, že anglický parlament schválil roku 1853 k Russellovu návrhu zákon, který poskytoval kanadským zákonodárným orgánům právo rozdělovat prostředky fondu mezi duchovenstvo různých církví poměrně k počtu příslušníků toho kterého vyznání. Při projednávání návrhu zákona v Dolní sněmovně Russell navrhl, aby byl škrtnut článek o zrušení dotací různým kanadským církvím vyplácených v letech, kdy výtěžek z prodeje pozemků nedosáhl stanovené sumy. Marx hodnotí tento návrh zákona a průběh jeho čtení v Dolní sněmovně v článku „Velké činy vlády" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 75—76 a 81). — *263.*

[297] „*Drahý Aberdeen*" — tak nazýval Aberdeena francouzský král Ludvík Filip. — *263.*

[298] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *266.*

[299] Cluss uvádí ve svém dopise Marxovi z 24. března 1853 výňatky z přiznání pruského policejního špicla Wilhelma Hirsche o jeho úloze při přípravě kolínského procesu proti komunistům (viz poznámky 8 a 209). Cluss dostal tyto výňatky od Josepha Weydemeyera, který se o textu Hirschova přiznání dozvěděl ještě před jeho uveřejněním v amerických listech. Brzy nato vyšla Hirschova přiznání v listu „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung", čís. 3, 4, 5 a 6 z 1., 8., 15. a 22. dubna 1853 pod názvem „Oběti špiclovství. Ospravedlňovací spis Wilhelma Hirsche". Hirschova přiznání, která vyšla s Willichovým vědomím, byla namířena proti Marxovi, Engelsovi a jejich stoupencům. Měla kromě toho také před veřejným míněním ospravedlnit rozbíječskou činnost Willichovy a Schapperovy frakce v době kolínského procesu proti komunistům.

Uveřejnění Hirschových přiznání přimělo Clusse a Weydemeyera, aby publikovali v amerických listech prohlášení, v nichž usvědčili Hirsche z falšování faktů. Uveřejnili také první Hirschovo prohlášení (viz poznámku 584), které Marx poslal Weydemeyerovi už v lednu 1852; Hirsch v něm kritizoval Willichovu a Schapperovu rozbíječskou činnost. 5. května 1853 vyšel v listu „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung" Marxův člá-

nek „Hirschova dobrovolná přiznání". Článek vyvrátil lživou verzi šířenou Hirschem, že prý špión Bangya vymámil na Marxovi informace, kterých pak použila obžaloba v kolínském procesu proti komunistům; Marx v něm zároveň objasnil okolnosti, které zabránily vydání Marxova a Engelsova pamfletu „Velikáni emigrace", jehož rukopis se dostal do Bangyových rukou (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 65—68). Hirschova přiznání hodnotí Marx také ve svém pamfletu „Pan Vogt" (tamtéž, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 700—707). — *266, 270, 279.*

[300] Jde o nedochovaný Marxův dopis Bangyovi, který Marx zřejmě napsal v Manchesteru, když spolu s Engelsem koncem května až v druhé polovině června 1852 pracovali na pamfletu „Velikáni emigrace". — *266.*

[301] Hirsch tvrdil ve svých přiznáních (viz poznámku 299), že dokumenty Willichovy a Schapperovy frakce neukradl Max Reuter, jak zjistili Marx a Engels (srov. Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 437 a 454 a také tento svazek, str. 201—202), nýbrž Charles Fleury. — *267.*

[302] Zmíněný Engelsův dopis Marxovi, napsaný patrně 8. dubna 1853, se nedochoval. — *268.*

[303] Pieper se dostal do tíživé situace, protože nedostal honorář za soukromé hodiny, které dával. Obrátil se proto na Engelse s prosbou o pomoc. — *269.*

[304] Marxův dopis Wilhelmu Strohnovi se nedochoval. — *270.*

[305] Tento odstavec z úvodníku „New-York Daily Tribune" ze 7. dubna 1853 cituje Marx anglicky. — *270.*

[306] V dubnu 1853 obvinily anglické úřady majitele výrobny raket v Rotherhithe (u Londýna) ze spikleneckého spojení s Kossuthem. Toto vykonstruované obvinění mělo poskytnout vládě záminku k represáliím proti politickým emigrantům žijícím v Anglii; Marx zde ironicky mluví o *prachovém spiknutí* (analogicky podle nezdařeného „prachového spiknutí" z roku 1605, kdy se angličtí katolíci vzbouřili proti králi Jakubovi I. Stuartovi a proti parlamentu).

V březnu 1853 zatkla berlínská policie řadu buržoazních politiků levého liberálního a radikálního zaměření a snažila se vykonstruovat novou spikleneckou aféru. Za záminku si vzala atentát Maďara Jánose Libényiho na rakouského císaře Františka Josefa. Odhalení těchto policejních provokací jsou věnovány Marxovy články „Berlínské spiknutí", „Berlínské spiknutí.— Londýnská policie. — Mazzini. — Radecký" a také Marxův a Engelsův článek „Raketová aféra. — Švýcarské povstání" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 54—56, 62—64 a 110—113). — *271, 474, 657.*

[307] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *273.*

[308] Míní se Engelsův článek o Švýcarsku, který pak Marx poslal do „New-York Daily Tribune" spolu se svou pravidelnou zprávou jako jeden článek. Redakce jej však rozdělila na dvě části a otiskla Marxovu zprávu a začátek Engelsova článku 14. května 1853 pod názvem „Raketová aféra. — Švýcarské povstání"; hlavní část Engelsova článku pak uveřejnila zvlášť 17. května 1853 s názvem „Politická situace švýcarské republiky" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 110—121). — *273, 275.*

[309] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *275.*

[310] Marx byl u Engelse v Manchesteru od 30. dubna do 19. května 1853. — *277.*

[311] Jde o Weydemeyerovo prohlášení otištěné v „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung" koncem dubna 1853. V prohlášení nadepsaném „Der ‚demokratische' Mouchard" [„‚Demokratický' špicl"] vyvracel Weydemeyer pomlouvačné lži o Marxovi a jeho stoupencích obsažené v Hirschově ospravedlňovacím článku „Oběti špiclovství" (viz poznámku 299). — *278.*

[312] Jde o peníze vybrané na výzvu Marxe, Engelse a jejich spolubojovníků v USA pro členy Svazu komunistů odsouzené v kolínském procesu proti komunistům a pro jejich rodiny. — *278.*

[313] 21. května 1853 vyzval Ernest Jones v listu „People's Paper", který redigoval, dělníky k účasti na mítincích připravovaných chartisty na 19. června 1853. Představitelé revolučního křídla chartismu považovali tyto mítinky za důležitý krok vpřed v kampani za oživení chartismu, která byla započata v únoru 1853 za anglických stávkových bojů. První etapou měl být boj za přijetí Lidové charty, jejímž hlavním požadavkem bylo zavedení všeobecného volebního práva. O oživení chartistického hnutí v tomto období psal Marx v řadě svých článků pro „New-York Daily Tribune" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 161—164, 195—200). — *280.*

[314] Marx se vrátil z Manchesteru 20. května 1853. — *280.*

[315] Začátkem května 1853 uveřejnil Willich v listech „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung" a v bostonské „Neue-England-Zeitung" prohlášení, v nichž reagoval jednak na Weydemeyerovo prohlášení proti Hirschovi (viz poznámku 299 a 311), jednak na Marxův spis „Odhalení

o kolínském procesu proti komunistům" (viz poznámku 211). V těchto prohlášeních (Engels dostal s Weydemeyerovým dopisem z 9. května 1853 korekturu Willichova prohlášení pro „Criminal-Zeitung") Willich vyhrožoval, že bude co nejdříve publikovat „odhalení" o Marxovi a Engelsovi. Asi za půl roku uveřejnil Willich v „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung" z 28. října a 4. listopadu 1853 pomlouvačný článek „Doktor Karel Marx a jeho ‚Odhalení'". Marx Willichovi odpověděl pamfletem „Rytíř šlechetného vědomí" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 505—534). — *281, 286.*

[316] Koncem srpna 1850 se Marx a Engels na schůzi ústředního výboru ostře střetli s Willichem. Conrad Schramm, rozhořčený Willichovým chováním, vyzval Willicha na souboj. K souboji došlo v září 1850. Willich to pak líčil tak, že se ho Marx a Engels pokusili osnováním souboje zavraždit. Tuto pomluvu vyvrací Marx ve svém pamfletu „Rytíř šlechetného vědomí" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 518—521). — *281.*

[317] „*Die Reform*" — orgán Amerického dělnického spolku, jehož členy byli většinou němečtí dělníci, emigranti. List vycházel německy v New Yorku od 5. března 1853 do 26. dubna 1854, zpočátku jako týdeník, pak dvakrát týdně a od 15. října 1853 jako deník. Šéfredaktorem listu byl maloburžoazní demokrat Gottlieb Theodor Kellner. Jedním z jeho redaktorů byl Joseph Weydemeyer, pod jehož vlivem si list dlouho udržoval proletářský charakter. „Reform" často přetiskovala Marxovy a Engelsovy články z „New-York Daily Tribune". Marx získal pro spolupráci s listem i své stoupence (Johanna Friedricha Eccaria, Wilhelma Piepera a Ernsta Dronka). List uveřejňoval pravidelně Clussovy články a příspěvky, které se částečně opíraly o materiál, jejž Cluss dostal v dopisech od Marxe. V posledním období existence listu však převládl v redakci maloburžoazní vliv, jehož představitelem byl šéfredaktor Kellner. — *282.*

[318] Jde o knihu Charlese Forstera „The Historical Geography of Arabia; or, The Patriarchal Evidences of Revealed Religion" [„Historický zeměpis Arábie aneb svědectví církevních otců o zjeveném náboženství"], sv. 1—2, Londýn 1844. — *282.*

[319] „*Edda*" — sbírka mytologických a hrdinských bájí a zpěvů skandinávských národů; zachovala se ve dvou variantách rukopisu z 13. století. V písních „Eddy" je zachycen obraz skandinávské společnosti v době rozkladu rodového zřízení a stěhování národů. — *283.*

[320] Willich ve svém prohlášení pohrozil, že uveřejní „odhalení" o Marxovi, Engelsovi a jejich spolubojovnících (viz poznámku 315). Marx ironicky na-

zývá tento chystaný pamflet doplňkem k pomlouvačné brožuře, kterou vydal Müller-Tellering roku 1850 v Kolíně nad Rýnem pod názvem „Vorgeschmack in die künftige deutsche Diktatur von Marx und Engels" [„Předtucha budoucí Marxovy a Engelsovy německé diktatury"]. — *287*, *292*, *581*.

[321] Marx cituje z poznámky, kterou redakce „New-York Daily Tribune" předeslala v čísle z 6. května 1853 jeho článku „Nepokoje v Cařihradě. — Duchaření v Německu. — Rozpočet" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 94—101, kde je též v poznámce 74 otištěn úplný text zmíněného redakčního komentáře). Byl to druhý Marxův článek v „Tribune" věnovaný Gladstonovu rozpočtu (Marx uveřejnil vedle toho sérii článků na totéž téma v listu „The People's Paper"), předcházel mu článek „Feargus O'Connor. — Porážka vlády. — Rozpočet" (tamtéž, str. 83—88). Kromě toho analyzoval Marx Gladstonovy předběžné návrhy rozpočtu už v článku „Velké činy vlády" (tamtéž, str. 75—82). — *287*.

[322] O rozdělení zmíněného Marxova a Engelsova společného článku viz poznámku 308. Článek „Politická situace Švýcarské republiky" nevyšel však, jak se Marx domníval, jako úvodník, nýbrž s Marxovým podpisem (viz tento svazek, str. 307). — *287*.

[323] V „New-York Daily Tribune" vyšel pouze jeden Marxův článek na toto téma. Byl uveřejněn 14. června 1853 s názvem „Revoluce v Číně a v Evropě" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 122—129). — *287*.

[324] François Bernier, „Voyages contenant la description des états du Grand Mogol, de l'Indoustan, du Royaume de Cachemire etc." [„Popsání cesty po státech Velkého Mughala, Hindustánu, Království Kašmírského atd."], sv. 1—2, Paříž 1830. — *288*.

[325] Marxův rozbor Gladstonových finančních návrhů z té doby viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 71—74, 77—81, 131—132, 147—148. Marx tu přirovnává Gladstona k *Ralphovi* (v textu poitalštěn na *Rodolfo*), hrdinovi satirického eposu anglického básníka Samuela Butlera „Hudibras", napsaného v letech 1663—1678 a namířeného proti licoměrné morálce a náboženskému pokrytectví anglické buržoazie. Hrdina eposu Hudibras je chvástavý puritánský smírčí soudce, který se vydává se svým písařem Ralphem na cestu, aby vymýtil všechno antipuritánské. Tato dvojice představuje zároveň i dva navzájem se potírající směry uvnitř puritanismu. — *289*.

[326] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *291*.

[327] Jde o Weydemeyerovo a Clussovo prohlášení, v nichž vyvracejí pomluvy, které Willich uveřejnil v „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung" a v „Neu-England-Zeitung" začátkem května 1853 (viz poznámku 315); Weydemeyerovo a Clussovo prohlášení bylo uveřejněno v těchto listech kolem 20. května 1853. — *291.*

[328] V listopadu 1848 zorganizoval Willich v Besançonu (ve Francii) dobrovolnický oddíl z německých emigrantů, dělníků a řemeslníků. Oddíl se stal později součástí dobrovolnického sboru, který se pod Willichovým velením podílel s bádensko-falckou povstaleckou armádou v květnu—červenci 1849 na takzvané kampani za říšskou ústavu (viz poznámku 43).

Ve svém pamfletu „Velikáni emigrace" charakterizovali Marx a Engels satirickou formou poměry a mravy v tomto oddílu. (Viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 357—360.) Přitom se dost obšírně zabývali charakterem „partyzánského vůdce" Willicha. — *292.*

[329] Raua, který vstoupil do Willichova oddílu, přirovnává Engels ironicky ke Korydónovi, postavě nešťastně zamilovaného pastýře v bukolické poezii. Vergilius ve 2. ekloze líčí jeho neopětovanou lásku ke krásnému Alexisovi. — *292.*

[330] Myšlenek, vyjádřených Engelsem v tomto dopise, použil Marx ve svém článku „Britské panství v Indii" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 154—160). — *293.*

[331] *Tatarsko* — v 19. století území Střední Asie a části Turkestánu. — *293.*

[332] Engels naráží na Weitlingovu nedochovanou práci „Allgemeine Denk- und Sprachlehre nebst Grundzügen einer Universal-Sprache der Menschheit" [„Všeobecná logika a gramatika spolu se zásadami univerzální řeči všeho lidstva"], napsanou ve čtyřicátých letech 19. století. Vedle některých racionálních prvků obsahovala tato práce různé naivně utopické a primitivní ideje, jako například návrh, aby byl zrušen dativ, protože prý jej vynalezla aristokracie. — *297.*

[333] Dopis vyšel poprvé ve značně zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *301.*

[334] Marx má na mysli noticky „Arnold Ruge" a „Ruská demokratická tiskárna v Londýně", uveřejněné v londýnském listě „The Leader" 11. června 1853.

Gercen s aktivní podporou polské demokratické emigrace skutečně založil roku 1853 v Londýně tiskárnu nazvanou „Volnaja russkaja tipografija". Byl to počátek ruského necenzurovaného tisku. Když Lenin charakterizoval tuto

stránku Gercenovy činnosti, poznamenal, že „Gercen první pozvedl veliký prapor boje tím, že se obracel k masám se *svobodným ruským slovem*". (Viz V. I. Lenin, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1957, str. 24.) Spolu s Gercenem řídil tuto tiskárnu další významný představitel ruské revoluční demokracie, Nikolaj Platonovič Ogarjov. Ve „Svobodné ruské tiskárně" se kromě knih, brožur a letáků tiskly také časopisy „Poljarnaja zvezda" a „Kolokol", které sehrály důležitou roli v rozvoji revolučního a demokratického hnutí v Rusku. Tiskárna existovala do srpna 1867, od dubna 1865 byla umístěna v Ženevě. — *302.*

[335] *Emigrantský výbor* — viz poznámku 223. Fakta, o kterých se zde zmiňuje Marx, jsou vyložena obšírněji v jeho dopise Clussovi, napsaném rovněž 14. června 1853 (viz poznámku 696). — *302.*

[336] Carey uvádí ve své knize „The Slave Trade, Domestic and Foreign: Why it exists, and how it may be extinguished" [„Domácí a zahraniční obchod s otroky; proč existuje a jak by mohl být odstraněn"], Londýn 1853, na str. 203—204 citáty z Marxova článku „Volby. — Finanční komplikace. — Vévodkyně ze Sutherlandu a otroctví". Marx kritizuje Careyovy názory v řadě dopisů (viz například tento svazek, str. 564), jakož i v „Kapitálu" a v „Teoriích o nadhodnotě". — *302.*

[337] Marx cituje anglicky (místy reprodukuje vlastními slovy) úryvek ze zprávy výboru Dolní sněmovny, uveřejněné roku 1812. Své údaje čerpal zřejmě z knihy Georga Campbella „Modern India: a Sketch of the System of Civil Government. To which is prefixed, some account of the natives and native institutions" [„Soudobá Indie; nástin systému civilní správy, jemuž jsou předeslány některé údaje o domorodcích a domorodých zřízeních"], Londýn 1852. Těchto údajů použil Marx v článku „Britské panství v Indii" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 158) a později v „Kapitálu" (Karel Marx, „Kapitál", díl I, čes. vyd. 1953, str. 385-386). — *304.*

[338] Jde o *Manuův zákoník* („Mánavadharmašástra") — staroindickou sbírku zákonů a předpisů, stanovících povinnosti každého Inda podle dogmat bráhmanismu. Podle indické tradice sepsal tyto zákony Manu, mytický praotec lidstva (v sanskrtu „člověk"). Materiály sbírky se shromažďovaly po staletí a začátkem novověku dostaly víceméně konečnou formu. Manuův zákoník obrážel zvláštnosti vývoje otrokářské společnosti v Indii, v níž se uchovaly mnohé přežitky prvobytného zřízení. — *305.*

[339] V červnu 1853 sbíral Marx v knihovně Britského muzea materiál ke svým článkům pro „New-York Daily Tribune"; studoval především anglickou koloniální politiku v Indii, dělnické hnutí v Anglii a také vývoj mezinárodních vztahů v Evropě. V druhé polovině června 1853 poslal Marx do „New-

York Daily Tribune" čtyři články: „Anglická prosperita. — Stávky. — Turecká otázka. — Indie", „Turecko a Rusko. — Shovívavost Aberdeenovy vlády vůči Rusku. — Rozpočet. — Poplatek z novinových příloh. — Korupce v parlamentě", „Východoindická společnost, její historie a výsledky její činnosti" a „Indická otázka. — Irské pachtýřské právo" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 161—189). — *306.*

[340] Jde o mítink, který uspořádali chartisté 20. června 1853 v Halifaxu při pohřbu starého dělníka a chartistického předáka Benjamina Rustona. Marx píše o tomto shromáždění v článku „Ruská politika vůči Turecku. — Dělnické hnutí v Anglii" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 200). — *306.*

[341] Marx byl v Manchesteru od konce dubna do května 1853. — *307.*

[342] Míní se brožura Karla Heinzena „Mord und Freiheit" [„Vražda a svoboda"], která vyšla roku 1853 v New Yorku. — *307.*

[343] Marx cituje anglicky projev Johna Brighta na zasedání Dolní sněmovny 1. července 1853 při projednávání vládního návrhu na rozšíření dávky z inzerátů na všechny tiskoviny (tento návrh nebyl sněmovnou přijat); text Brightovy řeči byl uveřejněn v „Times" z 2. července 1853. Marx rozebral tuto debatu i Brightovo vystoupení v článku „Problém turecké války. — ‚New-York Tribune' v Dolní sněmovně. — Správa Indie" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 201—211). — *312.*

[344] Abraham Jacobi obhajoval v dubnu 1851 na bonnské universitě svou doktorskou disertační práci na téma „Cogitationes de vita rerum naturalium" [„Úvahy o životě přírodním"]. — *312.*

[345] Předáci revolučního křídla chartistů v čele s Ernestem Jonesem uspořádali v červnu a červenci 1853 po celé zemi řadu masových shromáždění. Největší z nich byly mítink na Blackstone Edge 19. června, mítink a demonstrace v Halifaxu 26. června (viz poznámku 340) a mítinky v Oldhamu 27. června, v Newcastlu 3. července a na Mount Sorrel 10. července 1853. — *312.*

[346] Engels byl koncem července a začátkem srpna 1853 v Londýně, kam přijela na návštěvu jeho matka (viz tento svazek, str. 306). — *313.*

[347] Míní se články Davida Urquharta „What means ‚protection' of the Greek Church?", „Time in diplomacy. — The ‚European recognition'", „The relative power of Russia and Great Britain" a „War between England and France" [„Co znamená ‚ochrana' pravoslavné církve?", „Čas v diplomacii.

— „Evropské uznání“, „Poměrná síla Ruska a Velké Británie“ a „Válka mezi Anglií a Francií“]. Články byly uveřejněny 11., 12., 15. a 16. srpna 1853 v listu „The Morning Advertiser“ jako dopisy redaktorovi listu. — *314.*

[348] Z Clussových dopisů Marxovi z 23.—24. října 1853 a z Pieperova dopisu Jacobimu z 3. září 1853 je zřejmé, že doporučující dopisy pro Abrahama Jacobiho, který chtěl jet do Ameriky, byly odeslány začátkem září 1853. Avšak v dochovaných dopisech a fragmentech dopisů, které psal Marx Clussovi a Weydemeyerovi, není o tom zmínka. — *317.*

[349] V srpnu 1853 se na stránkách listu „The Morning Advertiser“ rozvinula polemika o Michailu Bakuninovi. Polemiku vyvolal anonymní článek v čísle z 19. srpna „Europe. — A single man“ [„Evropa. — Jednotlivec“], který měl podtitul „From a Russian resident in London“ [„Od Rusa usedlého v Londýně“]. Jeho autorem byl Ivan Gavrilovič Golovin. 23. srpna 1853 uveřejnil týž list noticku „The Russian agent Bakunin“ [„Ruský agent Bakunin“], podepsanou F. M. (iniciály Urquhartova stoupence Francise Marxe). V noticce byl Bakunin obviněn, že je ve spojení s carskou vládou. 24. srpna otiskl list pod týmž názvem dopis podepsaný Golovinem, Gercenem a polským emigrantem Stanislawem Worcellem, který zprávu F. M. vyvracel. F. M. odpověděl 27. srpna prohlášením, v němž spojoval vznik revolucí v Evropě s činností carských agentů. 29. srpna otiskli Golovin a Gercen další dopis s názvem „Who is F. M.?“ [„Kdo je F. M.?“] (Tyto dva dokumenty tu Marx neuvádí, ale níže mluví o variantě tohoto prohlášení.) Další polemiky o Bakuninovi, v níž pokračoval Golovin, se Gercen už nezúčastnil. 31. srpna otiskl list Rugův dopis pod názvem „Michail Bakunin“, v kterém bylo otevřeně vzneseno pomlouvačné obvinění proti Marxovi a „Neue Rheinische Zeitung“, že úmyslně rozšiřovali lživé údaje o Bakuninovi. — *318.*

[350] Marxův dopis redaktorovi listu „The Morning Advertiser“, z něhož Marx dále cituje, vyšel v listu 2. září 1853 pod názvem „Michail Bakunin“ (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 313—315). — *318.*

[351] Dopis George Sandové, o němž je tu zmínka, byl otištěn v „Neue Rheinische Zeitung“, čís. 64 z 3. srpna 1848. Úvodní redakční poznámku k němu viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 314. — *318.*

[352] Marx cituje z Engelsova článku „Demokratický panslavismus“ (viz Marx - Engels - Lenin, „K dějinám Československa a československého dělnického hnutí“, díl II, Praha 1963, str. 153—174), v němž je kritizována brožura „Aufruf an die Slaven. Von einem russischen Patrioten Michael Bakunin, Mitglied des Slavenkongresses in Prag“ [„Provolání k Slovanům. Od ruského vlastence Michaila Bakunina, delegáta Slovanského sjezdu v Praze“], Koethen 1848. — *319.*

[353] Míní se článek XVIII ze série „Revoluce a kontrarevoluce v Německu" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 124—128), kterou napsal na Marxovu žádost Engels a která vycházela s Marxovým podpisem v „New-York Herald Tribune" v letech 1851—1852. — *319.*

[354] Marxovo prohlášení, jehož náčrt uvádí Marx dále v dopise, redakce „The Morning Advertiser" neotiskla. Proto je Marx uveřejnil v „The People's Paper", čís. 71 z 10. září 1853 (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 319—321). — *320.*

[355] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *322.*

[356] Engelsův dopis Marxovi, napsaný kolem 5. září 1853, obsahoval zřejmě poznámky k náčrtu Marxova prohlášení pro list „The Morning Advertiser". Dopis se nedochoval. — *322.*

[357] Jde o noticku Davida Urquharta, která vyšla pod názvem „Indeed?" [„Skutečně?"] a s podtitulem „From a native correspondent" [„Od domácího dopisovatele"] v listu „The Morning Advertiser" z 5. září 1853.
O Marxově prohlášení viz poznámku 354. — *322, 330.*

[358] Když se Wilhelm Wolff vzdal původního úmyslu vystěhovat se do USA, rozhodl se přesídlit do Manchesteru. Žil tam pak od první poloviny září 1853 až do své smrti v roce 1864. — *322.*

[359] Míní se kniha C. F. Francesona „Grammatik der spanischen Sprache nach einem neuen System bearbeitet" [„Španělská gramatika podle nového systému"]. První vydání vyšlo v Lipsku roku 1822, třetí v roce 1850 tamtéž. — *323.*

[360] Marxova odpověď na dopis člena Svazu komunistů Carla Wilhelma Kleina se nedochovala. V dopise z 31. července 1853 Ferdinandu Freiligrathovi, který Freiligrath předal 18. srpna Marxovi, podával Klein zprávu o nově založené obci Svazu komunistů ve Filadelfii, kde tehdy žil v emigraci. Žádal členy Svazu komunistů v Londýně, aby mu pomohli navázat spojení s obcemi v Německu, a také aby posílali příspěvky pro německý emigrantský list „Gradaus", který měl tehdy blízký vztah k filadelfskému Dělnickému spolku. Současně dostal Marx na svůj dotaz od Clusse a Weydemeyera informaci o nepřístojném chování Kleinově ve Filadelfii. Vzhledem ke Kleinovu vlivu na solingenské dělníky doporučil Marx Clussovi, aby s ním přesto udržoval styky (viz tento svazek, str. 662, 667—670). — *324.*

[361] Zřejmě jde o výstřižek z bostonské „Neu-England-Zeitung" ze 3. září 1853 s článkem Theodora Poesche „Die ‚Klasenkämpfer'" [„‚Třídní bojovníci'"]. Autor se v něm pokoušel popírat nevyhnutelnost hospodářských krizí za kapitalismu a dokazovat, že neexistují antagonistické třídní protiklady. Výstřižek dostal Marx patrně od Clusse z Ameriky. — *326.*

[362] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *329.*

[363] Jde o Willichovo prohlášení namířené proti Marxovu spisu „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" (viz poznámku 211). Prohlášení bylo uveřejněno v „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung" počátkem září 1853 a Willich v něm znovu vyhrožoval, že brzy vystoupí s „odhaleními" o Marxovi a jeho stoupencích (srovnej též poznámku 315). — *329.*

[364] Jde o články „Západní mocnosti a Turecko. — Příznaky hospodářské krize" a „Panika na londýnské burze. — Stávky". Marx v nichž použil materiálu o hospodářské situaci v Lancashiru a jiných průmyslových oblastech v Anglii, který mu poslal Engels (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 348—364). — *329.*

[365] Engelsova adresa v Manchesteru. Wolff u něho tehdy nějaký čas bydlel. — *329.*

[366] Jde o článek Abrahama Jacobiho „Ueber den Untergang der Erde" [„O zániku země"], který uveřejnila „Reform", čís. 44—48 z 31. srpna, 3., 7., 10. a 14. září 1853. — *330, 333.*

[367] O úmyslu napsat článek na toto téma se Marx asi zmínil v dopise, který poslal Engelsovi mezi 17. a 28. zářím 1853. Dopis se nedochoval. — *332.*

[368] *Prestonská stávka* — jedna z největších stávek anglických dělníků v padesátých letech 19. století. V srpnu 1853 zahájili stávku tkalci a přadláci bavlnářských továren v Prestonu a okolí a žádali zvýšení mezd o 10 %; dělníci jiných oborů je podporovali. Sdružení podnikatelů na to odpovědělo v září 1853 výlukou. Z 30 000 prestonských dělníků nepracovalo na 25 000. Výluka byla odvolána v únoru 1854, ale stávka pokračovala. Aby ji zlomili, vozili podnikatelé do Prestonu stávkokaze z Irska a z anglických pracovních domů. V březnu 1854 byli vůdci stávky zatčeni. Jak se postupně vyčerpávaly peněžní zdroje, byli dělníci nuceni vracet se do práce. V květnu 1854 stávka skončila. — *333, 686.*

[369] Marx použil údajů z Engelsova dopisu v článku „Otázka války. — Finanční záležitosti. — Stávky“ (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 436—443); do článku pojal patrně i materiály, které mu na jeho žádost poslal Engels později (viz tento svazek, str. 334—335). — *333.*

[370] O stávkových bojích anglických dělníků psal Marx v těchto článcích z června až září 1853: „Anglická prosperita. — Stávky. — Turecká otázka. — Indie“, „Ruská politika vůči Turecku. — Dělnické hnutí v Anglii“, „Porážka vlády ve finanční otázce. — Drožky. — Irsko. — Ruská otázka“, „Zvýšení cen obilí. — Cholera. — Stávky. — Hnutí námořníků“, „Panika na londýnské burze. — Stávky“ (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 161 až 168, 190—200, 251—260, 316—318, 359—364). — *334.*

[371] O *prestonských* událostech viz poznámku 368. Událostmi ve *Wiganu* míní Marx stávky textilních dělníků a především velkou stávku horníků kamenouhelných dolů ve Wiganu (hrabství Lancaster). Této stávky se zúčastnilo na 5000 horníků. Wiganští továrníci a uhlobaroni odpověděli na požadavky dělníků výlukou a masovým propouštěním a pokoušeli se nasadit jako stávkokaze cizí horníky z Walesu a jiných oblastí. Tato provokační opatření vyvolala v říjnu 1853 ve Wiganu a okolí dělnické nepokoje, doprovázené útoky na pily, které patřily uhlobaronům, a srážkami s vojskem. — *334.*

[372] Tento záměr uskutečnil Marx až v únoru a březnu 1854 svými články „Ruská diplomacie. — Modrá kniha o východní otázce. — Černá hora“ a „Vypovězení války. — K historii vzniku východní otázky“ (Marx - Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 87—93 a 188—196). Dánskou otázkou se Marx zabýval ve svém článku „Deleschuzovo zatčení. — Dánsko. — Rakousko. — ‚Times‘ o perspektivách války s Ruskem“ napsaném 21. října 1853 a v druhém článku ze 4. listopadu 1853 „Perské tažení do Afghánistánu a ruské tažení do Střední Asie. — Dánsko. — Válečné akce na Dunaji a v Asii. — Wiganští havíři.“ (Viz tamtéž, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 449—451 a 471—476.) — *335.*

[373] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. I, Stuttgart 1913. — *336.*

[374] V době od 20. září do 7. října 1853 poslal Marx do „New-York Daily Tribune“ tyto články: „Západní mocnosti a Turecko. — Blížící se hospodářská krize. — Stavba železnic v Indii“, „Západní mocnosti a Turecko. — Příznaky hospodářské krize“, „Panika na londýnské burze. — Stávky“, „Rusové v Turecku“ (napsal celé Engels), začátek pamfletu „Lord Palmerston“, článek „Otázka války. — Finanční záležitosti. — Stávky“ (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 340—386, 436—443).

Pamflet „*Lord Palmerston*" zamýšlel Marx uveřejňovat v „New-York Daily Tribune" jako sérii článků. Avšak redakce otiskla hned první článek jako úvodník bez autorova podpisu. Tím byla předurčena i forma dalšího uveřejňování této práce. Zároveň zasílal Marx své články listu „People's Paper". V době od 22. října do 24. prosince 1853 v něm vyšlo osm článků pod společným názvem „Lord Palmerston". (Viz tamtéž, str. 371—435, a zejména podrobnou poznámku 295.)

Z Marxova dopisu Engelsovi ze 14. prosince 1853 vysvítá, že se Marx chystal napsat jako dodatek články o Palmerstonově politice v letech 1840 až 1841, v době uzavření londýnských konvencí, a rovněž vyložit jeho postoj za revolucí z let 1848—1849. Tento svůj záměr však neuskutečnil.

V „New-York Daily Tribune" nebyly Marxovy články uveřejněny všechny a jejich uveřejňování se protáhlo až do začátku roku 1854, třebaže Marx poslední článek poslal do New Yorku už 6. prosince 1853. Celkem tyto noviny otiskly čtyři články, všechny jako úvodníky a s různými nadpisy. 19. října 1853 přinesla „Tribune" úvodník „Palmerston", který zahrnoval první a druhý článek ze série uveřejňované v „People's Paper"; 4. listopadu 1853 úvodník „Palmerston a Rusko", který obsahoval třetí článek z této série; 21. listopadu 1853 úvodník „Kapitola současných dějin", který zahrnoval čtvrtý a pátý článek; 11. ledna 1854 úvodník „Anglie a Rusko", který obsahoval sedmý článek. Šestý a osmý článek této série „Tribune" vůbec neotiskla. — *336, 347.*

[375] *Modré knihy* (Blue Books) — všeobecný název pro publikace materiálů anglického parlamentu a diplomatických dokumentů ministerstva zahraničních věcí. Modré knihy, nazývané tak podle modrých desek, vycházejí v Anglii od 17. století a jsou hlavním oficiálním pramenem hospodářských a diplomatických dějin této země.

„*Hansardy*" míní Marx „Hansard's Parliamentary Debates" [„Hansardovy parlamentní debaty"] — polooficiální stenografické protokoly ze zasedání obou sněmoven anglického parlamentu; nazývaly se tak podle Thomase Cursona Hansarda, který je vydával od roku 1803. (Vycházely do roku 1888.) — *336, 339, 353, 379, 676.*

[376] Jde o článek Adolfa Clusse „Das ‚beste Blatt der Union' und seine ‚besten Männer' und Nationalökonomen" [„‚Nejlepší list Unie' a jeho ‚nejlepší lidé' a národohospodáři"], který byl otištěn na pokračování v newyorské „Reform" 14., 17., 21. a 24. září 1853. Byl namířen proti vulgárně ekonomickým a maloburžoazním doktrínám, které šířila bostonská „Neu-England-Zeitung" jako nejnovější výsledky ekonomie a socialistického myšlení. V části článku, která vyšla 17. září 1853, podává Cluss kritický rozbor Bastiatových a Careyho vulgárních teorií, přičemž se opírá o řadu dopisů o těchto otázkách, které Marx napsal jemu a zřejmě také Weydemeyerovi.

Odstavec Clussova článku, který se týká Careyho, souhlasí téměř doslova s příslušnou částí Marxova dopisu Weydemeyerovi z 5. března 1852 (viz tento svazek, str. 564). O Bastiatovi se v článku, patrně na základě nějakého nedochovanéhoMarxova dopisu, píše: „Konzervativně buržazní ekonomická teorie, kterou přímo potírají *sociálové všech frakcí* — teorie Američana *Careyho* a Francouze *Bastiata* — se důvěřivému publiku" (Clussova poznámka: „Po vytrvalém poplašném pokřiku ‚Neu-England-Zeitung' a po kolujících pověstech se ostatně odvolávání na publikum stalo, jak se zdá, jakousi ukvapenou hypotézou") „předvádí jako nejnovější německo-americký objev, jako ‚*vyšší jednota*' politické ekonomie... Svrchu uvedená doktrína byla spolu s panem Bastiatem naposled odsouzena evropskými socialistickými tribunály roku 1849 při polemice v Proudhonově ‚Voix du Peuple'; chod dějin vzal onomu teoretickému výrazu přesně vymezené historické epochy už dávno v evropské společnosti půdu pod nohama. V Americe, kde jsou dnes společenské protiklady ještě mnohem méně vyvinuty než v radikálně podryté Evropě, našla tato teorie svého zastánce v ekonomovi Careym." — *338.*

[377] „Economist" z 8. října 1853 přinesl v rubrice „Zprávy z ciziny" zprávu z Paříže o hospodářské situaci a o vnitřní a zahraniční politice Francie. — *340.*

[378] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I., Stuttgart 1913. — *341.*

[379] Míní se zpráva Wellingtonova pobočníka, podplukovníka Francise Rawdona Chesneyho, uveřejněná v „Portfolio", čís. 26 z 20. července 1836, pod názvem „Precis of a report on the Russian campaign of 1828 and 1829, drawn up for the information of the Duke of Wellington" [„Stručná zpráva o ruském tažení z let 1828—1829, pro informaci vévody z Wellingtonu"].

„*Portfolio*" — zkrácený název sbírky diplomatických listin a dokumentů, kterou vydával David Urquhart v Londýně. Série „The Portfolio; or a Collection of State Papers" [„Portfej, čili Sbírka státních dokumentů"] vycházela v letech 1835—1837. Nová série vycházela v letech 1843—1845 pod názvem „The Portfolio. Diplomatic Review" [„Portfej. Diplomatický přehled"]. — *341.*

[380] V bitvě u *Navarina* (Řecko) bylo 20. října 1827 poraženo turecko-egyptské loďstvo spojenými eskadrami ruského, anglického a francouzského loďstva. — *341.*

[381] Jde o Willichův pomlouvačný článek „Doktor Karl Marx und seine ‚Enthüllungen'" [„Doktor Karel Marx a jeho ‚Odhalení'"], který vyšel 28. října a 4. listopadu 1853 v listu „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung". — *345, 346, 347, 350, 669, 727.*

[382] V říjnu 1853 se Weydemeyer stal odpovědným redaktorem „Reform". Tím získali Marxovi stoupenci v tomto období na list větší vliv. Weydemeyer byl však velmi přetížen prací, protože, jak sděloval Cluss, byl nucen „psát skoro celé noviny sám"; proto Cluss Marxe znovu žádal, aby listu pomohl zasíláním materiálů. — *345.*

[383] Engelsovy dopisy Marxovi z října až prosince 1853 se nedochovaly. — *346.*

[384] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *347.*

[385] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *348.*

[386] Engels byl v Londýně koncem prosince 1853. — *348, 355.*

[387] Jde o citát z dopisu, který Dronke poslal Engelsovi koncem července nebo začátkem srpna 1850 ze Švýcarska; Dronke informoval Engelse o kritickém výroku Gustava Adolfa Techowa, účastníka bádensko-falckého povstání z roku 1849, o Willichových vojenských schopnostech. Marx uvádí tento citát v pamfletu „Rytíř šlechetného vědomí" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 511—512). — *348.*

[388] Engelsovo písemné prohlášení, které napsal na Marxovu žádost 23. listopadu 1853 o Willichově článku „Doktor Karel Marx a jeho ‚Odhalení'", bylo otištěno v pamfletu „Rytíř šlechetného vědomí" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 515—519). V jiné podobě se nedochovalo. — *349.*

[389] Marx míní článek „The Labour Parliament" [„Dělnický parlament"], který vyšel v časopisu „Economist", čís. 535 z 26. listopadu 1853. — *349.*

[390] Jde o mítinky, které uspořádali představitelé polské emigrace v Londýně 28. a 29. listopadu 1853 na počest výročí polského povstání z let 1830—1831. Maloburžoazní emigranty, kteří se těchto mítinků zúčastnili, nazývá Marx ironicky Waschlapští a (str. 728—729) Schelmufští podle postav Heinovy satirické básně „Dva rytíři." — *349, 729.*

[391] V dopise z 13. listopadu 1853 informoval Cluss Marxe o tom, že Marxovi stoupenci v USA připravili pro tisk prohlášení proti pomlouvačnému Willichovu článku „Doktor Karel Marx a jeho ‚Odhalení'". Prohlášení bylo uveřejněno v „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung" z 25. listopadu 1853 jako dopis redakci; podepsali je Joseph Weydemeyer, Adolf Cluss a Abraham Jacobi. — *349.*

[392] Marx reaguje zřejmě na Engelsův dopis napsaný kolem 14. prosince 1853. Dopis se nedochoval. — *351.*

[393] Míní se Marxův pamflet „Rytíř šlechetného vědomí" a prohlášení, které dříve uveřejnili Weydemeyer, Cluss a Jacobi proti Willichovu pomlouvačnému článku (viz poznámku 391). — *351.*

[394] 15. července 1840 byla uzavřena mezi Anglií, Ruskem, Rakouskem a Pruskem londýnská konvence o poskytnutí vojenské pomoci tureckému sultánovi proti egyptskému vládci Muhammadu Alímu, kterého podporovala Francie. 13. července 1841 podepsaly v Londýně Rusko, Anglie, Francie (svou účastí na konferenci Francie potvrdila, že přestala pomáhat Muhammadu Alímu), Rakousko a Prusko na jedné straně a Turecko na straně druhé konvenci o černomořských úžinách. Konvence stanovila, že Bospor a Dardanely budou v době míru uzavřeny pro válečné lodi všech států.

Úmysl napsat pro „New-York Daily Tribune" doplňující článek k „Lordu Palmerstonovi" Marx neuskutečnil. — *353, 680.*

[395] Marx souhlasil s návrhem Johana Carela Juty, aby spolupracoval s listem „Zuid-Afrikaan", který vycházel v Kapském Městě současně anglicky a holandsky. Ze tří článků, které Marx listu poslal, byl však otištěn jen jeden — „Válka na Východě" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 43—53). — *354.*

[396] „Mémoires et correspondance politique et militaire du roi Joseph" [„Paměti a korespondence krále Josefa o politických a vojenských záležitostech"], sv. 1—3, Paříž 1853—1854. — *355.*

[397] V prosinci 1853 vydal londýnský nakladatel Tucker jako brožuru Marxův úvodník „Palmerston a Rusko", který vyšel 4. listopadu 1853 v „New-York Daily Tribune". Tato brožura, první číslo „Political Fly-Sheets" (viz poznámku 476), se obsahově shodovala s třetím článkem Marxovy série „Lord Palmerston" uveřejněné v „The People's Paper".

Počátkem roku 1854 vyšlo za Marxovy účasti druhé vydání této brožury, opravené a doplněné podle textu v „The People's Paper". — *356.*

[398] Bitvy mezi ruským a tureckým vojskem u *Oltenitsy* 4. listopadu 1853 a u *Četati* 6. ledna 1854 rozebral Engels ve svých článcích „Válka na Dunaji" a „Poslední bitva v Evropě" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 543—549, a sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 60—62). *357.*

[399] *V námořní bitvě u Sinopu* 30. listopadu 1853 zničila ruská černomořská eskadra pod velením viceadmirála Nachimova skoro celou tureckou flotilu a zajala tureckého velitele Osmana pašu.

Anglický vyslanec v Cařihradě lord Stratford de Redcliffe tlumočil po bitvě u Sinopu sultánovi doporučení anglické vlády, aby uzavřel tříměsíční příměří s Ruskem. Současně Redcliffe prosadil, aby do Černého moře byla neprodleně vyslána anglická eskadra.

Vídeňský protokol podepsali 5. prosince 1853 zástupci Anglie, Francie, Pruska a Rakouska; na základě tohoto protokolu poslali Turecku a Rusku nóty, v nichž se nabídli, že zprostředkují urovnání rusko-tureckého konfliktu. Jako základ pro jednání byly položeny tyto požadavky: Rusko vyklidí podunajská knížectví Moldavsko a Valašsko; bude obnovena platnost starých smluv mezi Ruskem a Tureckem; budou garantována práva křesťanů a reformován správní systém v Turecku. Ve své odpovědní nótě z 31. prosince 1853 turecká vláda prohlásila, že je ochotna vést mírová jednání zprostředkovaná zmíněnými mocnostmi za těchto podmínek: 1. zachování integrity tureckého území; 2. vyklizení podunajských knížectví Ruskem; 3. dodržování londýnské konvence z roku 1841 (viz poznámku 394) a 4. respektování suverenity sultána. Nová vídeňská konference vyslanců 13. ledna 1854 tyto podmínky schválila a sdělila je carské vládě. Rusko však zprostředkování třetích mocností odmítlo a prohlásilo, že je ochotno vést s Tureckem přímá jednání. Účastníci vídeňské konference zase odmítli návrh Ruska. Mezitím obě strany urychlily své válečné přípravy. Už počátkem ledna vplula do Černého moře anglo-francouzská eskadra. Ruská diplomacie se horečně snažila přimět Rakousko k neutralitě. Koncem března 1854 vyhlásily Anglie a Francie Rusku válku. — *357.*

[400] Jde tu o Palmerstonův dočasný odchod z úřadu ministra vnitra (16.—24. prosince 1853). Palmerston podnikl tento demagogický krok, protože se domníval, že tím svrhne koaliční vládu Aberdeenovu a vrátí se k moci jako šéf kabinetu (viz Marxův článek „Palmerstonova demise", Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 569—572). — *357.*

[401] 31. ledna 1854 mělo být zahájeno zasedání parlamentu. — *358, 360.*

[402] Engelsův dopis Wilhelmu Steffenovi se nedochoval. — *358.*

[403] Engelsův úmysl napsat článek na toto téma pro anglický tisk se neuskutečnil. — *358.*

[404] Patrně podle staré básně „Der Bruder Brandenburger" [„Bratr Brandenburčan"], která začíná takto: „Ey grüss dich Broder Straubinger" („Zdravím tě, bratře straubingere"). Viz „Gedichte, Aufsätze und Lieder im Geiste Marc. Sturms. Gesammelt und jedem lustigen Männer-Zirkel gewidmet von D. C. M[üller]" [„Básně, články a písně v duchu Marc. Sturma. Sebral a všem veselým mužským kroužkům věnuje D. C. Müller"], Řezno 1835. — *359.*

[405] Marxův lístek Wilhelmu Wolffovi se nedochoval. — *360.*

[406] Jde o nótu turecké vlády z 31. prosince 1853, která byla odpovědí na návrh evropských mocností zastoupených na vídeňské konferenci (viz poznámku 399). — *360.*

[407] *Původní vídeňská nóta* — návrh kompromisní dohody mezi Ruskem a Tureckem, který vypracoval rakouský ministr zahraničních věcí Buol-Schauenstein a který byl schválen na jeho poradě s vyslanci Francie, Anglie a Pruska ve Vídni koncem července 1853. Podle této nóty byl sultán povinen plnit küčükkajnardžskou smlouvu z roku 1774 a drinopolskou smlouvu z roku 1829 a zaručit nedotknutelnost práv a výsad pravoslavné církve v osmanské říši. Nóta měla být odevzdána nejprve carovi, a teprve potom, vyjádří-li se k ní car kladně, sultánovi. Mikuláš I. schválil obsah nóty, ale vyhradil si právo vykládat ji podle vlastního uvážení. Naproti tomu Abdülmedžid vázal svůj podpis na řadu změn a klauzulí, které carská vláda prohlásila za nepřijatelné. Jednání mezi Ruskem a Tureckem byla přerušena a 4. října 1853 vyhlásilo Turecko Rusku válku. — *360.*

[408] Marx má na mysli nótu, kterou podepsali vyslanci Anglie, Francie, Rakouska a Pruska v Cařihradě 12. prosince 1853; Turecku byla odevzdána 15. prosince. Čtyři mocnosti v ní nabídly turecké vládě, že zprostředkují obnovení míru mezi Ruskem a Tureckem (válečné akce začaly 23. října 1853). — *360.*

[409] Jde o zprávu z Malého Valašska, kterou uveřejnil vídeňský list „Wanderer" 11. ledna 1854. Zpráva byla přetištěna v listu „Times" z 25. ledna 1854 v rubrice „Austria". — *360.*

[410] Míní se zřejmě zpráva uveřejněná v listu „La Patrie" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 58, 67—68). — *361.*

[411] Jde o projevy Richarda Cobdena a Johna Brighta na shromáždění v Manchesteru z 24. ledna 1854. Marx a Engels rozbírají tyto projevy v článku „Opevnění Cařihradu. — Dánská neutralita. — Složení anglického parlamentu. — Neúroda v Evropě" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 68—69). — *361.*

[412] Jde o přípravu druhého čísla „Tucker's Political Fly-Sheets" (viz poznámku 476), v němž byla přetištěna část Marxova pamfletu „Lord Palmerston" pod názvem „Palmerston a hünkjariskeleská smlouva" (na titulním listě byl další nadpis: „Palmerston, čím se dříve zabýval"). Text této brožury se až na malé odchylky shoduje s textem Marxova čtvrtého článku (bez prvních čtyř odstavců) a pátého článku ze série uveřejněné v „The People's Paper". — *362.*

[413] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *363.*

[414] Jde o druhé vydání brožury „Palmerston a Rusko", které bylo přetiskem třetího článku Marxova pamfletu „Lord Palmerston". Článek se zabýval Palmerstonovým postojem k polské otázce v letech 1830—1840. — *363.*

[415] Jde o dopis Napoleona III. caru Mikulášovi I. z 29. ledna 1854. Francouzský císař navrhoval Rusku jako podmínku zachování míru, aby stáhlo svá vojska z podunajských knížectví a aby uznalo evropské mocnosti za garanty své mírové smlouvy s Tureckem. Napoleon III. byl pevně přesvědčen o tom, že car tyto podmínky nepřijme; chtěl takto demonstrovat svou „mírumilovnost" a svalit všechnu odpovědnost za rozpoutání války na Rusko. Provokační charakter dopisu vysvítá ještě zřejměji z toho, že jej francouzské noviny ihned uveřejnily, ačkoli oficiálně byl publikován v „Moniteur universel" teprve 14. února 1854. Carova odmítavá odpověď na „mírové" návrhy Napoleona III. byla odeslána 9. února 1854. Stejně jako ve své dřívější korespondenci s Napoleonem III. použil Mikuláš I. ve své odpovědi oslovení „dobrý příteli" místo oslovení „drahý bratře", obvyklého mezi monarchy; byla to narážka na nelegitimní charakter panování Napoleona III. — *365.*

[416] Dopis vyšel poprvé ve značně zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *366.*

[417] Tím se myslí povstání řeckého obyvatelstva v Epiru, v horských oblastech Thesálie a ještě v dalších řeckých územích pod tureckou vládou. Povstalci usilovali o osvobození z tureckého jha a o sjednocení s Řeckem. V lednu 1854 obsadilo řecké vojsko Epirus a pak vtrhlo do Thesálie; v březnu téhož roku začaly válečné operace mezi Řeckem a Tureckem. Válka však brzy skončila, protože do ní zasáhly Anglie a Francie, které obsadily v květnu 1854 část řeckého území a donutily řeckou vládu, aby se vzdala pokusu o sjednocení řeckých území. Události v Řecku zhodnotil Marx v článku „Řecké povstání" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 153—155). — *366, 394.*

[418] Zmíněný Engelsův dopis Marxovi se nedochoval. — *367.*

[419] Rozmach masového stávkového hnutí anglického proletariátu v roce 1853 přivedl skupinu chartistů v čele s Jonesem na myšlenku vytvořit mohutnou organizaci dělnictva Masové hnutí (Mass-Movement), která by sjednocovala tradeuniony i neorganizované dělníky a koordinovala stávky v různých krajích. V čele organizace měl stát pravidelně svolávaný dělnický parlament,

složený z delegátů zvolených jak na shromážděních neorganizovaných dělníků, tak na schůzích tradeunionů, které se přidají k Masovému hnutí. Dělnický parlament byl svolán do Manchesteru 6. března 1854 a zasedal do 18. března. Projednal a schválil program Masového hnutí a vytvořil pětičlenný výkonný výbor. Marx, zvolený za čestného delegáta, zaslal dělnickému parlamentu dopis (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 146—147), který byl přečten 10. března. Za nejbližší úkol anglického dělnického hnutí v něm Marx označil úkol vytvořit samostatnou proletářskou masovou politickou stranu. Pokus organizovat Masové hnutí se však nezdařil, protože většina předáků tradeunionů odmítala politický boj a myšlenku vytvoření jednotné masové politické organizace nepodporovala. Negativní úlohu sehrál také odliv stávkového hnutí v létě 1854. Od března 1854 se dělnický parlament nesešel.

O *dělnickém parlamentu* viz též Marxovy články „Zahájení dělnického parlamentu. — Válečný rozpočet Anglie" a „Dělnický parlament" (Marx - Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 138—145 a 148—152). — *367*, *369*.

[420] Zmíněný Marxův dopis Lassallovi se nedochoval. — *367*.

[421] Zmíněný Marxův dopis Engelsovi se nedochoval. — *369*.

[422] Engels tu rozebírá názory na perspektivy rusko-turecké války, které vyslovil Lassalle ve svém dopise Marxovi ze 7. března 1854.

Enos a Rodosto jsou místa na evropském pobřeží Egejského a Marmarského moře. Byla vyhlédnuta pro vylodění spojenecké anglo-francouzské armády (Enos pro Angličany, Rodosto pro Francouze), která měla podle plánu anglo-francouzského velení krýt Cařihrad proti ruským vojskům. Tento plán hodnotí Marx ve svém článku „Válečné plány Francie a Anglie. — Řecké povstání. — Španělsko. — Čína" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 131—137). — *370*.

[423] Tyto Engelsovy názory na operace rakouské a turecké armády v případě, že by Rakousko vstoupilo do války proti Turecku, uplatnil Marx ve svém článku „Rusko a německé státy. — Ceny obilí" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 208—214). — *370*.

[424] Engelsův článek „Kronštadtská pevnost" nebyl v „Daily News" otištěn (viz tento svazek, str. 383) a dochoval se jen jako rukopis (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 661—667). — *371*.

[425] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *372*.

[426] Jde o tajnou korespondenci anglického vyslance v Petrohradě Hamiltona Seymoura s anglickým ministrem zahraničních věcí Johnem Russellem, týkající se Seymourových rozhovorů s Mikulášem I. o turecké otázce, k nimž došlo počátkem roku 1853. Dokumenty byly uveřejněny jako Modrá kniha (viz poznámku 375) pod názvem: „Correspondence respecting the Rights and Privileges of the Latin and Greek Churches in Turkey". Presented to both Houses of Parliament by Command of Her Majesty [„Korespondence týkající se práv a výsad katolické a pravoslavné církve v Turecku". Předložena oběma sněmovnám parlamentu z rozkazu Jejího Veličenstva], Londýn 1854. Průběh těchto rozhovorů a dvojaký postoj, který při nich zaujala anglická vláda, rozebral Marx podrobně v článcích „Dokumenty o rozdělení Turecka" a „Tajná diplomatická korespondence" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 161—187). — *373, 397, 477.*

[427] Zmíněný Marxův dopis redakci „New-York Daily Tribune" se nedochoval. — *373.*

[428] Zmíněná informace byla uveřejněna v „Times" z 28. března 1854 v rubrice „Money-Market and City-Intelligence" [„Peněžní trh a zprávy ze City"]. — *373.*

[429] Podrobněji vyložil Engels tyto své válečné úvahy v článku „Postavení armád v Turecku" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 215—218). — *375.*

[430] *Vasrpoláci* původně přezdívka Poláků, kteří žili v Horním Slezsku a zabývali se plavením dřeva po Odře. Později se tak říkalo polskému obyvatelstvu Horního Slezska, které žilo po několik staletí pod pruskou nadvládou a bylo silně germanizováno. — *376.*

[431] David Urquhart, „Progress of Russia in the West, North and South" [„Postup Ruska na západ, na sever a na jih"], Londýn 1853. — *379.*

[432] Narážka na některé epizody z Palmerstonovy činnosti ve funkci ministra zahraničních věcí, které Marx považoval za charakteristické pro věrolomnost anglické zahraniční politiky. Roku 1840 se obyvatelstvo Krakova (Krakov byl podle vídeňské smlouvy z roku 1815 svobodným městem), obrátilo s protestem k vládám Anglie a Francie proti nezákonné okupaci města rakouským vojskem, která trvala už od roku 1836. Palmerston ujistil tehdy pokrytecky parlament, že už byla učiněna opatření a že odchod rakouských vojsk z Krakova je jen otázkou času; přitom však uzavřel s Rakouskem, Ruskem a Pruskem konvenci, která byla namířena proti Francii, a tím fakticky podpořil opatření Rakouska a jeho spojenců v krakovské otázce.

Když bylo počátkem března 1846 potlačeno národně osvobozenecké povstání v Krakově, podepsaly v listopadu 1846 Rakousko, Prusko a Rusko ve Vídni smlouvu o připojení Krakova k rakouské říši. Palmerston, který si v parlamentě a v tisku hrál na „přítele Polska", odmítl francouzský návrh na kolektivní protest proti záboru Krakova a dopisem z 23. listopadu 1846 naznačil vídeňské vládě, že Anglie nebude hájit Krakovskou republiku, a zároveň pokrytecky vyzýval Rakousko, Prusko a Rusko, aby se zřekly svých úmyslů, pokud jde o Krakov. Tyto Palmerstonovy machinace odhalil Marx ve svém pamfletu „Lord Palmerston" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 391—398). — *380.*

[433] Dopis vyšel poprvé s vynechávkami v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *381.*

[434] Zpráva velitele ruské Dunajské armády Gorčakova Mikuláši I. byla přetištěna ze zvláštní přílohy „Journal de St. Pétersbourg" ze 6. dubna 1854 v „Times" z 19. dubna 1854 pod názvem „The Russian passage of the Danube" [„Překročení Dunaje Rusy"]. Totéž číslo „Times" přetisklo z časopisu „Russkij invalid" (ne tedy ze „Severnaja pčela") zprávu o operacích na kavkazském pobřeží. — *381.*

[435] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *383.*

[436] Engels zřejmě míní Moltkovu knihu „Der russisch-türkische Feldzug in der europäischen Türkei 1828 und 1829" [„Rusko-turecké tažení v evropském Turecku 1828 a 1829"], Berlín 1845. — *384.*

[437] Jde zřejmě o Gorčakovovu zprávu (viz poznámku 434). — *384.*

[438] Alexander Schimmelpfennig, „The War between Turkey and Russia. A military Sketch" [„Válka mezi Tureckem a Ruskem. Vojenská skica"], Filadelfie—Londýn 1854. — *385.*

[439] Zmíněný Engelsův dopis Clussovi se nedochoval. — *390.*

[440] Čísla listu „Reform", v nichž snad byl tento článek uveřejněn, nejsou k dispozici. — *390, 393.*

[441] Jde o veřejnou kritiku opatření amerického senátu, s níž vystoupil Kossuth spolu s Mazzinim a Ledru-Rollinem. Senát totiž odmítl prodloužit funkční období amerického žurnalisty a politika Georga Sanderse, který byl konzulem v Londýně a udržoval tam styky s maloburžoazní emigrací. Americký

tisk, zejména „New York Times", za to Kossutha ostře napadl a obvinil ho, že se vměšuje do vnitřních záležitostí USA. — *390.*

[442] Dopis vyšel poprvé ve značně zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *393.*

[443] Míní se bombardování Oděsy spojeneckým anglo-francouzským loďstvem 22.—24. dubna 1854. Marx líčí tuto událost v článku „Bombardování Oděsy. — Řecko. — Provolání černohorského knížete Danily. — Manteuffelův projev" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 235—237). — *395.*

[444] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *396.*

[445] Marx míní manifest Mikuláše I., který je odpovědí na vyhlášení války Francie a Anglie koncem března 1854; byl uveřejněn 23. dubna 1854, zpráva o něm vyšla v „Times" 3. května 1854. — *397.*

[446] V letech 1838—1839 jednaly velmoci po řadu měsíců o urovnání vztahů mezi Nizozemím a Belgií, která se po revoluci roku 1830 odštěpila od Nizozemského království. Anglie podporovala v předcházejícím období spolu s Francií Belgii, ale teď se najednou pokoušela společně s Ruskem, Rakouskem a Pruskem vnutit Belgii podmínky mírové smlouvy navržené velmocemi. Tím, že Anglie změnila svůj postoj, octla se Francie, která nadále podporovala Belgii, v izolaci a byla nucena vyslovit souhlas s návrhy ostatních velmocí. Tato diplomatická porážka Ludvíka Filipa byla ve Francii přijata jako vážný zahraničně politický nezdar.

Když roku 1839 znovu ožil turecko-egyptský konflikt kvůli Sýrii, kterou roku 1833 obsadila egyptská vojska, a sultánovo vojsko zahájilo tažení do Sýrie, podporovala Francie egyptského pašu (formálně sultánova vazala) Muhammada Alího. Anglie však nehodlala připustit vzrůst francouzského vlivu v této oblasti. 15. července 1840 podepsaly Anglie, Rusko, Prusko, Rakousko a Turecko londýnskou konvenci o vojenské pomoci velmocí sultánovi (viz též poznámku 394). Tato hrozba protifrancouzské koalice donutila Ludvíka Filipa, aby upustil od další podpory Egypta. — *397.*

[447] Zmíněný Engelsův článek se nedochoval. — *399.*

[448] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 519—521. — *399.*

[449] *Whitechapel* — londýnský okres, kde bydlelo mnoho emigrantů. — *399.*

[450] Viz Voltaire, „Candide". Voltaire se zde krutě vysmál metafyzickému optimismu, jehož představitelem je jedna z hlavních postav knihy, Panglos (tento svět je nejlepší ze všech možných světů). — *399.*

[451] Jde o článek dr. C. Wisse „Die elementaren Richtungen der Zeit" [„Základní směry doby"], který vycházel na pokračování v listu „Republik der Arbeiter" v březnu až červnu 1854. Marx zřejmě míní část článku, která byla otištěna v čís. 16 z 15. dubna 1854. — *399.*

[452] Engels byl v Berlíně jako jednoroční dobrovolník od druhé poloviny září 1841 do 15. srpna 1842. — *400.*

[453] V cukrárně Stehelyho v Berlíně se ve čtyřicátých letech scházeli radikálně naladění literáti a schůzoval tu též spolek „Svobodných" (viz následující poznámku). — *400.*

[454] „*Svobodní*" — název mladohegelovského kroužku berlínských literátů v první polovině čtyřicátých let. Jeho jádro tvořili Bruno Bauer, Edgar Bauer, Eduard Meyen, Ludwig Buhl, Max Stirner a jiní. V roce 1844 se zřekli „radikalismu z roku 1842" a zakotvili ve vulgárním subjektivním idealismu (viz poznámku 576). — *400.*

[455] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *401.*

[456] V pomlouvačném článku „Doktor Karel Marx a jeho ‚Odhalení'" tvrdil Willich, že Schrammův sekundant Miskowsky po souboji mezi Schrammem a Willichem (viz poznámku 316) beze stopy zmizel. — *401.*

[457] Míní se Dronkův článek „Naturgeschichte der Demokratie" [„Přírodopis demokracie"], který vyšel v listu „Reform" z 12. dubna 1854. — *402.*

[458] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *404.*

[459] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *405.*

[460] Míní se úvodník listu „Times" z 1. června 1854. — *405.*

[461] *Giovane Italia* (Mladá Itálie) — tajná organizace italských buržoazních revolucionářů v letech 1831—1848, založená Mazzinim. Jejím cílem byl boj za sjednocení Itálie revoluční cestou a vytvoření italské republiky. — *406.*

[462] Engels míní pravděpodobně bombardování a dobytí ruské pevnosti Gustavsvärn na finském pobřeží Baltského moře v květnu 1854 anglickým loďstvem pod velením admirála Napiera. Engels hodnotí tyto události v článku „Válka" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 260—266). — *408.*

[463] O Engelsově úmyslu napsat knihu o uherském tažení 1848—1849 viz jeho dopis Weydemeyerovi z 12. dubna 1853 a poznámku 94. — *408.*

[464] Míní se kniha „Der Winter-Feldzug 1848—1849 in Ungarn" [„Zimní tažení 1848—1849 v Uhrách"], Vídeň 1851. Kniha byla napsána z Windischgrätzova příkazu a jejím autorem byl Friedrich Heller von Hellwald. — *408.*

[465] Míní se pravděpodobně kniha „Sammlung der für Ungarn erlassenen Allerhöchsten Manifeste und Proklamationen, dann der Kundmachungen der Oberbefehlshaber der k. k. Armeen in Ungarn". Amtliche Ausgabe [„Sbírka Nejvyšších manifestů a proklamací, vydaných pro Uhry, dále vyhlášek vrchních velitelů c. k. armád v Uhrách". Úřední vydání], sešit 1 a 2, Budín 1849, 1850. — *409, 650.*

[466] Engels míní Klapkovu knihu „Memoiren. April bis October 1849" [„Paměti. Duben až říjen 1849"], která vyšla v Lipsku roku 1850. — *409.*

[467] Marxova poznámka o plukovníkovi Friedrichu Grachovi souvisí s tím, že se Engels o něm zmiňuje ve svém článku „Obléhání Silistry" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1960, str. 299—300), který tehdy poslal Marxovi pro „New-York Daily Tribune". Grach se účastnil přestavby opevnění Silistry. — *410.*

[468] Jde o „Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste" [„Všeobecná encyklopedie věd a umění"], kterou začali vydávat němečtí vědci Johann Samuel Ersch a Johann Gottfried Gruber v Lipsku roku 1818. Encyklopedie byla dokončena roku 1890 a má 167 svazků. — *411.*

[469] Zmíněný Engelsův průvodní dopis se nedochoval. — *414.*

[470] Zmíněný Engelsův dopis Marxovi se nedochoval. — *416.*

[471] Úryvek z tohoto dopisu vyšel v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *419.*

[472] V Kladsku a Weichselmünde (dnešní polský název Wisłoujście) si odpykávali trest Heinrich Bürgers a Hermann Becker, odsouzení v kolínském procesu proti komunistům k 6 letům vězení. — *419.*

[473] Dopis vyšel poprvé ve značně zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *421.*

[474] Těžká hospodářská situace ve Španělsku a reakční politika vlády vyvolaly na jaře 1854 velkou nespokojenost lidu. 28. června 1854 vypukla v Madridě vojenská vzpoura (pronunciamiento). Vůdci pronunciamienta, generálové Leopoldo O'Donnell a Dulce, se pokoušeli využít nespokojenosti lidu pro vlastní cíle, byli však donuceni slíbit daňovou reformu; slíbili rovněž odstranit kamarilu, svolat kortesy, vytvořit národní milici a provést některé další reformy. Vtažení lidových mas do boje vedlo k buržoazní revoluci v letech 1854—1856, za níž se koncem července 1854 dostala k moci buržoazně liberální strana progresistů v čele s Esparterem. Ale buržoazie, vystrašená aktivitou širokých lidových mas, přešla na stranu kontrarevoluce a roku 1856 se vrátily k moci krajně reakční kruhy. Marx věnoval analýze revolučních událostí, které se odehrály v té době ve Španělsku, řadu článků (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961). — *421.*

[475] Na večerním zasedání Dolní sněmovny 24. července 1854, které se protáhlo až dlouho přes půlnoc, referoval předseda Dolní sněmovny John Russell v dlouhé řeči o zničení a dobytí Sevastopolu anglo-francouzskou eskadrou. Tutéž zprávu přinesly toho dne „Times". Avšak o 6 hodin později, po interpelaci vůdce toryovské opozice Disraeliho, byl Russell nucen všechny své vývody odvolat. Na zasedání 25. července 1854 odpověděl tajemník pro vojenské záležitosti Sidney Herbert na kritiku neuspokojivého vybavení anglické expediční armády a loďstva, přičemž se všemožně snažil obhajovat kabinet a orgány vojenské správy. Marx se těmito epizodami podrobně zabývá v článku „Politika Rakouska. — Debaty o válce v Dolní sněmovně" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 10., čes. vyd. 1961, str. 382—392). — *425.*

[476] „*Fly Sheets*", plným názvem „Tucker's Political Fly-Sheets" [„Tuckerovy politické pamflety"], byla série brožur, které vydával v Londýně v letech 1853—1854 urquhartovec Tucker. Celkem vyšlo 12 pamfletů, zaměřených hlavně na kritiku Palmerstonovy zahraniční politiky. V prvních dvou číslech byly přetištěny části Marxova pamfletu „Lord Palmerston" (viz poznámky 397 a 412). V dalších číslech této série vycházely rovněž stati o Palmerstonovi, z nichž většinu napsal David Urquhart. Marx však od dalšího uveřejňování svého pamfletu a jiných svých prací ve „Fly-Sheets" upustil, a to zřejmě z důvodů, které vyložil v dopise Lassallovi z 1. června 1854 (viz

tento svazek, str. 679). Roku 1855 vydal Tucker uvedenou sbírku znovu v jednom svazku. — *425, 495, 679.*

[477] *Spolkový sněm* — ústřední orgán Německého spolku založeného roku 1815. Zasedal ve Frankfurtu nad Mohanem a skládal se ze zástupců německých států. Spolkový sněm byl nástrojem reakční politiky německých vlád. Existoval do roku 1866. — *428.*

[478] *„Spolková ústřední komise"* — ústřední vyšetřovací komise, jejíž vytvoření navrhla karlovarská konference ministrů deseti spolkových států, svolaná z Metternichovy iniciativy roku 1819. Usnesení konference byla předložena frankfurtskému Spolkovému sněmu 20. září 1819.

Ústřední vyšetřovací komise, kterou spolkové shromáždění uzákonilo a která měla své sídlo v Mohuči, obdržela rozsáhlé plné moci „k vyšetření demagogických a revolučních rejdů", tj. k potlačení vlasteneckého hnutí v Německu. — *429.*

[479] *Guelfové* — politická strana papežových přívrženců v Itálii v 12.—15. století, za bojů mezi římskými papeži a německými císaři. Guelfové se rekrutovali z hořeních kupeckých a řemeslnických vrstev italských měst, kdežto císařská strana, ghibellini, hájila zájmy feudální šlechty. — *429.*

[480] Marx zahrnul Engelsův vojenský přehled do obšírného článku, který poslal 8. srpna 1854 do New Yorku. Redakce „New-York Daily Tribune" uveřejnila však tento přehled 21. srpna 1854 jako úvodník pod názvem „Útok na ruské pevnosti" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 407—409), kdežto druhá část článku, Marxova, vyšla v témž čísle s Marxovým podpisem pod názvem „Evakuace podunajských knížectví. — Události ve Španělsku. — Nová dánská ústava. — Chartisté" (viz tamtéž, str. 410 až 416). — *431.*

[481] O *berlínském procesu* viz poznámku 306, o *demagozích* viz poznámku 217. — *432.*

[482] V srpnu 1854 začal Marx psát svou sérii článků „Revoluční Španělsko" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 449—505). Zachovalo se pět sešitů jeho výpisků z prací anglických, francouzských a španělských autorů, které svědčí o tom, jak důkladně studoval dějiny španělských revolucí z první poloviny 19. století, aby lépe porozumněl specifickému charakteru a zvláštnostem nové španělské revoluce (viz poznámku 474). Z Marxova zápisníku vysvítá, že do prosince 1854 poslal do „New-York Daily Tribune" jedenáct článků zmíněné série, z nichž však vyšlo pouze prvních osm (události do roku 1820). Z neuveřejněných článků se zachoval jen zlomek ruko-

pisu o příčinách porážky revoluce z let 1820—1823 (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 657—660). — *435.*

[483] Zřejmě narážka na setkání Marxovy ženy s Marxovou matkou Henriettou Marxovou v srpnu 1854 v Trevíru. — *436.*

[484] O nepokojích mezi zuávy ve Varně v létě 1854 viz podrobněji Engelsův článek „Útok na Sevastopol" (Marx - Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 532). — *437.*

[485] Míní se obléhání Sevastopolu anglickými, francouzskými a tureckými vojsky, které začalo 28. září 1854 a trvalo do 8. září 1855. — *439.*

[486] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *440.*

[487] Ferenc Pulszky uveřejnil 22. září 1854 v „New-York Daily Tribune" zprávu z Londýna „The State of Europe" [„Situace Evropy"], podepsanou A. P. C. Zaujal v ní také stanovisko k Marxovu článku „Espartero", který vyšel jako úvodník 19. srpna 1854 v „New-York Daily Tribune" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 399—406). O spolupráci Pulszkého s „New-York Daily Tribune" viz poznámku 291. — *441.*

[488] *Závěrečnou frází* míní Marx větu, kterou redakce „New-York Daily Tribune" připojila k jeho článku „Espartero" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 399—406): „Nechť naši čtenáři posoudí, zda se od španělské revoluce dá čekat nějaký pozitivní výsledek, nebo ne." — *441.*

[489] Redakce „New-York Daily Tribune" připojila k prvnímu Marxovu článku ze série „Revoluční Španělsko" (otištěnému 9. září 1854) tuto větu: „Doufejme, že to, co španělský lid nyní připisuje ke svým análům, nebude ani nedůstojné, ani neprospěšné jak pro něj, tak pro celý svět." — *441.*

[490] *Soudním dvorem barona Nicholsona* se míní svérázný klub „Judge and Jury Society" [„Společnost soudců a porotců"], který založil majitel zábavních podniků Nicholson v Londýně roku 1841. Návštěvníci tohoto klubu pořádali žertovné soudní procesy, jimž předsedal sám Nicholson jako „Lord Chief Baron", což je titul vrchního soudce při anglickém soudu druhé stolice. — *422.*

[491] Jde patrně o knihu Bruno Bauera „De la dictature occidentale" [„O diktatuře Západu"], Charlottenburg 1854. — *442, 446.*

[492] V sedmileté válce (1756—1763) se střetla koalice Anglie a Pruska s koalicí Rakouska, Francie, Ruska, Saska a Švédska. Válka skončila uzavřením pařížské a hubertusburské mírové smlouvy. Podle pařížské smlouvy musela Francie postoupit Anglii své největší kolonie (Kanadu, téměř všechny francouzské državy ve Východní Indii atd.), čímž zesílila koloniální a námořní moc Anglie. Hubertusburským mírem byly obnoveny předválečné hranice Pruska, Rakouska a Saska. — *444.*

[493] Roku 1763 kritizoval anglický publicista John Wilkes ve svém listu „The North Briton" trůnní řeč anglického krále Jiřího III.; byl za to vyloučen z Dolní sněmovny, postaven mimo zákon a musel utéci do Francie. Po svém návratu do vlasti v roce 1768 byl čtyřikrát zvolen do parlamentu, ale volby byly pokaždé prohlášeny za neplatné. Do parlamentu se dostal, teprve když byl zvolen popáté. „Wilkesův případ" byl známkou narůstající politické krize v Anglii.

V souvislosti s „Wilkesovým případem" získaly velkou popularitu dopisy, které vycházely od konce roku 1768 do roku 1772 v listu „The Public Advertiser" s podpisem Junius. Autor těchto dopisů bojoval za Wilkesovu rehabilitaci a za demokratizaci politického zřízení v Anglii. V roce 1772 byly Juniovy dopisy vydány knižně. Jejich autorem byl, jak se později ukázalo, anglický publicista Philip Francis. — *445.*

[494] Jde o válku kontrarevoluční koalice evropských států proti revoluční Francii, která začala v únoru 1792 a trvala až do roku 1797. Buržoazně aristokratická Anglie tuto koalici podporovala a po vyhlášení republiky ve Francii 10. srpna 1792 a po popravě krále Ludvíka XVI. v lednu 1793 se k ní připojila. — *445.*

[495] *Downing Street* — ulice v centru Londýna, v níž je oficiální sídlo vlády. — *445.*

[496] Admirál John Byng dostal na začátku sedmileté války rozkaz, aby odplul v čele eskadry do Středozemního moře. Ačkoli anglická vláda věděla, že se Francie chystá přepadnout s velkými námořními silami ostrov Menorca, který tehdy patřil Anglii, počítalo se v Byngových instrukcích jen s případnou jeho účastí na obraně ostrova a hlavním jeho úkolem bylo kontrolovat Gibraltarský průliv. V bitvě u Menorky 20. května 1756 byla Byngova eskadra poražena a vláda za to pohnala k odpovědnosti admirála. Byng byl vzat do vazby, dopraven do Anglie a odsouzen k smrti. V březnu 1757 byl zastřelen. — *446.*

[497] Jde o knihu Williama Francise Patricka Napiera „History of the War in the Peninsula and in the South of France, from the year 1807 to the year 1814" [„Dějiny války na Pyrenejském poloostrově a v jižní Francii od roku 1807 do roku 1814"], sv. 1—6, Londýn 1828—1840.

Španělsko-francouzská válka (1808—1814) — národně osvobozenecká válka španělského lidu proti francouzským okupantům. V boji proti Napoleonovu vojsku, jemuž velel v listopadu a prosinci 1808 sám Napoleon, později jeho maršálové, uplatňovali Španělé široce partyzánskou metodu vedení boje (gerila). Zároveň se španělským vojskem a s partyzány bojovala na Pyrenejském poloostrově také anglicko-portugalsko-španělská armáda pod Wellingtonovým velením. — *446*, *466*.

[498] Jde o takzvanou první karlistickou válku ve Španělsku (1833—1840), v níž se střetly reakční feudálně katolické síly vedené nápadníkem trůnu donem Carlosem se silami buržoazně liberálního tábora, které podporovaly regentku Marii Kristýnu. Válka skončila porážkou karlistů. — *446*.

[499] François René Chateaubriand, „Congrès de Vérone. Guerre d'Espagne. Négociations. Colonies espagnoles" [„Veronský kongres. Válka ve Španělsku. Vyjednávání. Španělské kolonie"], sv. 1—2, Brusel 1838.

Kongres Svaté aliance (viz poznámku 292) *ve Veroně* byl svolán v souvislosti s vývojem druhé buržoazní revoluce ve Španělsku (1820—1823). Když se španělskému králi Ferdinandovi VII. nepodařilo 7. července 1822 zmocnit se revolučního Madridu, požádal tajně Svatou alianci o pomoc. Podle usnesení veronského kongresu vyslala Francie roku 1823 do Španělska expediční sbor, který obnovil v zemi absolutistický režim. Francouzi zůstali ve Španělsku až do roku 1828. — *449*.

[500] Kongres Svaté aliance v Lublani v květnu 1821 otevřeně proklamoval zásadu zasahování mocností Svaté aliance do vnitřních záležitostí jiných států na podporu feudálně monarchických režimů. V souhlase s tím se kongres usnesl vyslat rakouské vojsko do Itálie, aby tam potlačilo revoluční a národně osvobozenecké hnutí. — *450*.

[501] Míní se systém smluv, které byly uzavřeny na vídeňském kongresu 1814 až 1815 po porážce napoleonské Francie; tyto smlouvy ukládaly Francii řadu omezení. — *452*.

[502] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *456*.

[503] Ripleyova kniha „The war with Mexico" [„Válka s Mexikem"] líčí dějiny války mezi Spojenými státy americkými a Mexikem (1846—1848). Válku vyvolali severoameričtí otrokářští plantážníci a velkoburžoazie, kteří vznesli vůči Mexiku lupičské územní nároky. USA se zmocnily skoro poloviny mexického území, například celého Texasu, Severní Kalifornie, Nového Mexika a dalších území. — *456*, *458*, *461*, *465*.

[504] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *458.*

[505] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *460.*

[506] Zmíněný Engelsův dopis se nedochoval. — *460.*

[507] „*Neue Oder-Zeitung*" — německý buržoazně demokratický deník, který vycházel pod tímto názvem v letech 1849—1855 ve Vratislavi. V padesátých letech to byly nejradikálnější noviny v Německu a byly perzekvovány vládními orgány.

Na počátku padesátých let byli ve vedení redakce buržoazní demokraté Elsner, Temme a Stein. V září 1855 byl Moritz Elsner šéfredaktorem; vydavatelem listu byl Max Friedländer, bratranec Ferdinanda Lassalla. Od konce prosince 1854 začal Marx spolupracovat s „Neue Oder-Zeitung" jako londýnský dopisovatel a posílal redakci dva až tři příspěvky týdně. V období reakce, kdy skoro vůbec neexistoval dělnický tisk, pokládali Marx i Engels za důležité využívat k boji proti reakčním silám buržoazně demokratického tisku. Za krymské války posílal Marx do „Neue Oder-Zeitung" kromě jiných příspěvků pravidelné články o průběhu vojenských událostí; přitom využíval plně nebo zčásti, s některými změnami a doplňky, vojenských přehledů, které psal Engels pro „New-York Daily Tribune". (Marxovy a Engelsovy články z „Neue Oder-Zeitung" viz v Marx - Engels, Spisy, sv. 10 a 11, čes. vyd. 1961 a 1962.) — *461, 465.*

[508] Míní se činnost „Uvítacího a protestního výboru", který byl založen chartisty z iniciativy Ernesta Jonese v říjnu 1854, aby organizoval slavnostní uvítání amnestovaného francouzského maloburžoazního revolucionáře Armanda Barbèse v Londýně a současně aby připravil protestní demonstraci proti chystané návštěvě Napoleona III. v Anglii.

Marx poslal Engelsovi číslo „People's Paper" z 2. prosince 1854, v němž byl uveřejněn Barbèsův dopis Uvítacímu výboru, že musí pro onemocnění upustit od cesty do Anglie.

List „Leader" obvinil Ernesta Jonese z „nevlasteneckého" poměru k vládci spojenecké země ve svém čísle z 18. listopadu 1854 v poznámce „Britští demokraté — Ludvíku Napoleonovi". — *461.*

[509] Úryvek z tohoto dopisu vyšel v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *464.*

[510] Engels napsal 21. prosince 1854 na Marxovu žádost článek „Rakouská branná moc" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 604—608). — *464.*

[511] Engels zamýšlel napsat kritickou brožuru o panslavismu. Z Marxova dopisu Engelsovi z 16. května 1855 je patrné, že Marx jednal na jaře 1855 o vydání takové práce v Německu (viz tento svazek, str. 494). Tento záměr se však neuskutečnil. — *464*, *494*, *499*.

[512] Bruno Bauer, „La Russie et l'Angleterre", Charlottenbourg 1854. — *464*, *465*.

[513] Jde zřejmě o knihu Gustava Diezela (Dietzela) „Russland, Deutschland und die östliche Frage" [„Rusko, Německo a východní otázka"], která vyšla roku 1853 ve Stuttgartu. — *464*.

[514] „*Statistisches über Russland*" [„Statistická data o Rusku"] — Marx míní patrně práci „Notizen, gesammelt auf einer Forstreise durch einen Theil des Europäischen Russlands" [„Poznámky z lesohospodářské cesty částí evropského Ruska"], která byla uveřejněna roku 1854 v petrohradském časopise „Beiträge zur Kenntnis des Russischen Reiches", sv. 19. Jejím autorem byl Adolf Friedrich Bode (v rukopise: Rhode). — *464*.

[515] Engels byl v Londýně přibližně od 22. prosince do konce prosince 1854. — *465*.

[516] Francouzský emigrant Emmanuel Barthélemy byl obžalován z vraždy dvou Angličanů. Motiv vraždy nebyl objasněn. Proces vyvolal v anglickém tisku velkou senzaci. Barthélemy byl odsouzen k smrti a 22. ledna 1855 oběšen. — *465*.

[517] Anglická vláda zamýšlela provést nábor cizinců a vytvořit z nich cizineckou legii, která by byla nasazena v krymské válce. Marx ji nazývá apokryfickou, pochybnou, zřejmě proto, že návrh zákona o cizinecké legii, předložený v prosinci 1854, narazil v parlamentě na prudký odpor. Odpůrci návrhu prohlašovali, že nábor cizinců do armády je pro anglický národ ponižující. Zákon však byl přesto přijat a později byly na krymské válčiště vyslány i některé cizinecké útvary. — *467*.

[518] *Bona fide traveller* (věrohodný cestující) — anglická právní formule, vztahující se k výčepním zákonům v tehdejší Anglii. Podle ní se směly o nedělích a svátcích čepovat alkoholické nápoje jen cestujícím, u nichž byl věrohodný předpoklad, že urazili ten den alespoň 3 míle.

Marx tu v žertu přirovnává narození své dcery Eleanory k příchodu takového „bona fide traveller". — *468*.

[519] Jde zřejmě o článek „Ein Beitrag zur Charakteristik der Engländer" [„Příspěvek k charakteristice Angličanů"], otištěný v augsburské „Allgemeine Zeitung", čís. 9 z 9. ledna 1855. — *468*.

[520] Jde o Heinovy „Vermischte Schriften" [„Různé spisy"], sv. 1.—3., Hamburk 1854; druhý a třetí svazek tvoří soubor statí a črt nazvaný „Lutetia".

Po únorové revoluci 1848 byl ve francouzském tisku uveřejněn seznam osob, které dostávaly peníze od vlády Ludvíka Filipa; mezi nimi byl i Heine. Německý reakční tisk toho využil k novým útokům na Heina. Augsburská „Allgemeine Zeitung" otiskla 28. dubna 1848 ve zprávě z Paříže výňatky z tohoto seznamu a obvinila Heina z prodejnosti. Ve své odpovědi v těchže novinách (23. května 1848) Heine vysvětloval, že se dostal do krajně obtížné materiální situace, když německý Spolkový sněm zakázal všechny jeho spisy, dokonce nejen spisy už napsané, nýbrž i ty, které v budoucnu ještě napíše. Proto byl nucen přijmout penzi, kterou mu vymohli francouzští přátelé, zejména historik Mignet.

Znovu ospravedlňuje Heine tento krok ve stati „Retrospektive Aufklärung" [„Retrospektivní vysvětlení"], obsažené v souboru „Lutetia". Marx má na mysli pasus, v němž Heine tvrdí, že když byl napaden augsburskou „Allgemeine Zeitung", navštívili jej někteří krajané, mezi nimi Marx, vyjádřili nad tím svou nevoli a nabídli se, že se proti této pomluvě ohradí v německém tisku. Heine prý to odmítl s tím, že se musí ospravedlnit sám. — *469.*

[521] Dopis vyšel poprvé s vynechávkou v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *470.*

[522] Zmíněný Engelsův dopis se nedochoval. — *470.*

[523] Marx má na mysli článek „Die Assisenverhandlung gegen Barthélemy" [„Porotní přelíčení proti Barthelémymu"], otištěný v příloze augsburské „Allgemeine Zeitung" 9. ledna 1855. (O případu Barthelémyho viz poznámku 516.) — *470.*

[524] Jde o koaliční vládu Aberdeenovu, která byla u moci od prosince 1852 do 1. února 1855. V době, kdy Marx psal tento dopis, se očekávalo její odstoupení a vytvoření nového kabinetu; nejpravděpodobnějším kandidátem na funkci ministerského předsedy byl Palmerston. Materiály a poznámky, o kterých se tu Marx zmiňuje, poslal Engelsovi příštího dne v dopise z 31. ledna 1855. Marxova přehledu o „činech koalice" obsaženého v tomto dopise použil Engels v článku „Poslední britská vláda", který byl otištěn 23. února 1855 jako úvodník v „New-York Daily Tribune"; o téže otázce napsal Marx pro „Neue Oder-Zeitung" články „Svržená vláda" a „Dvě krize" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 52—58, 70—73 a 77—80). — *472.*

[525] V dubnu 1853 a v květnu 1854 napsal Marx řadu článků o Gladstonově finanční politice, které byly otištěny v „New-York Daily Tribune", v „Neue Oder-Zeitung" a v „People's Paper". Nejzevrubněji rozebírá Gladstonův rozpočet v článcích „Libry, šilinky a pence, aneb třídní rozpočet a komu jde k duhu", „Nepokoje v Cařihradě. — Duchaření v Německu. — Rozpočet" a „Britské finance" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 89—93, 94—101 a sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 242—249). Marx myslí zřejmě tyto články. — *473.*

[526] *Irská brigáda* — frakce irských poslanců v britském parlamentu. V třicátých až padesátých letech 19. století patřila většina této frakce k pravému, smiřlivému křídlu irského národního hnutí, které zastupovalo zájmy špiček irské buržoazie, landlordů a klerikálních katolických kruhů. Zároveň k ní patřili irští liberální politikové, za nimiž stáli zámožní pachtýři. V dobách, kdy se mezi toryi a whigy vytvořila rovnováha, mohla irská brigáda stejně jako manchesteriáni zvrátit poměr sil v parlamentě, ovlivnit průběh vnitroparlamentního boje a někdy i rozhodnout o osudu vlády. Někteří vůdcové irské frakce dostali vládní funkce v koaličním Aberdeenově kabinetu. — *473.*

[527] V únoru 1852 ohlásil lord John Russell v Dolní sněmovně návrh zákona o volební reformě. K rozpravě však nedošlo, protože Russell brzy nato navrhl, aby projednání zákona bylo o tři měsíce odročeno.

Engels rozebral tyto reformní návrhy v článku „Anglie" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 247—250). — *473.*

[528] Russell předložil v Dolní sněmovně návrh, aby byla „zrušena některá právní omezení židovských poddaných Jejího Veličenstva", tj. aby Židé byli připuštěni do poslanecké sněmovny. Russellův návrh byl přijat Dolní sněmovnou, neprošel však ve Sněmovně lordů. Marx hodnotí tento návrh v článku „Parlamentní debaty. — Duchovenstvo a boj za desetihodinový pracovní den. — Smrt z hladu" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8., čes. vyd. 1960, str. 575—576). — *474.*

[529] V projevu na zasedání Dolní sněmovny 31. května 1853 Russell prohlásil, že anglický parlament nemůže schválit státní podporu katolické církve v Irsku, protože katolické duchovenstvo není dost oddáno anglické koruně a ústavě. — *474.*

[530] Míní se *návrhy zákonů o majitelích půdy a pachtýřích* (Landlords and Tenants Bills) v Irsku, které byly anglickému parlamentu předloženy v listopadu 1852. Návrhy měly poněkud zlepšit podmínky pachtu půdy v Irsku. V roce 1853 prošly sice v Dolní sněmovně za pokryteckého souhlasu koaliční vlády, která chtěla získat podporu irských poslanců pro svou politiku, ale v Horní sně-

movně narazily na odpor. V dalších letech přecházely ze sněmovny do sněmovny a byly v nich provedeny různé změny; v červenci 1855 bylo projednávání těchto návrhů opět odloženo na neurčito. Rozbor a hodnocení návrhů provedl Marx v řadě svých článků (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 184—189 a sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 405—406 a 533 až 534). — *475.*

[531] *Zákon o deportacích* (Transportation Bill), kterým se rušila deportace na nucené práce do kolonií jako trest za zločiny, byl schválen 12. srpna 1853. Marx zhodnotil tento návrh zákona v článku „Otázka války. — Britské obyvatelstvo a obchodní výkazy. — Činnost parlamentu" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 282). — *475.*

[532] 3. prosince 1853 došla do Londýna zpráva o bitvě u Sinopu (viz poznámku 399). — *476.*

[533] O nótě čtyř mocností Turecku viz poznámku 408, o vídeňské nótě poznámku 407. — *476.*

[534] 10. února 1854 byl v Dolní sněmovně předložen návrh zákona, podle něhož mělo být v Anglii a Walesu zakázáno nucené přesídlování chuďasů do domovské obce. Návrh zákona byl parlamentem zamítnut. — *477.*

[535] *Návrh zákona o cizinecké legii* — viz poznámku 517.
Návrh zákona o milici (viz poznámku 40), přijatý parlamentem, dával vládě právo používat milice také za hranicemi Anglie. — *477.*

[536] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *479.*

[537] Míní se Německý dělnický vzdělávací spolek v Londýně (viz poznámku 99). — *479.*

[538] Jde o *Mezinárodní výbor*, který utvořili zástupci Londýnského chartistického organizačního výboru (tak se nazýval od února 1855 Uvítací a protestní výbor; viz poznámku 508) a francouzští, němečtí a jiní emigranti v Londýně. Jeho předsedou byl Ernest Jones. Koncem roku 1855 Londýnský organizační výbor zanikl a Mezinárodní výbor se stal samostatnou organizací; roku 1856 byl přejmenován na Mezinárodní sdružení a pod tímto názvem existoval do roku 1859. — *479, 481.*

[539] *Zákon o cizincích* (Alien Bill) byl schválen v roce 1848 a měl zůstat v platnosti jeden rok. Anglický parlament jej čas od času uváděl v platnost pod zámin-

kou ochrany anglických občanů před nepřátelskou činností cizinců na anglickém území. Zákon dával vládě právo cizince kdykoli vypovědět. Ve skutečnosti byl namířen proti představitelům mezinárodního revolučně demokratického a dělnického hnutí, kteří žili v Anglii jako emigranti. — *482, 495, 560.*

[540] Gercenova odpověď na toto Golovinovo pomlouvačné prohlášení vyšla v „Morning Advertiser" z 15. února 1855 jako dopis redaktorovi listu. — *482.*

[541] *Bonaparte minor* (Napoléon le petit — Napoleon Malý) — přezdívka Ludvíka Bonaparta, kterou mu dal Victor Hugo ve své řeči na zasedání francouzského zákonodárného shromáždění roku 1851; tato přezdívka se rozšířila, když vyšel v roce 1852 Hugův pamflet „Napoléon le petit". — *482.*

[542] V „The People's Paper" z 3. března 1855 byly mimo jiné otištěny také projevy Ernesta Jonese a Alexandra Gercena na mezinárodním mítinku v St. Martin's Hall. Mítink svolali chartističtí vůdcové na 27. února 1855 na počest únorové revoluce z roku 1848. Gercenova řeč, kterou pronesl francouzsky, vyšla také v anglickém překladu. — *484.*

[543] Míní se úvodník „Times" z 3. března 1855. — *485.*

[544] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *486.*

[545] Marx míní brožuru „De la conduite de la guerre d'Orient. Expédition de Crimée. Mémoire adressé au gouvernement de S. M. l'Empereur Napoléon III par un officier général" [„O vedení války na východě. Krymská expedice. Memoár adresovaný jedním generálem vládě Jeho Veličenstva císaře Napoleona III."], kterou napsal Tavernier a vydal anonymně roku 1855 v Bruselu. Za autora tohoto spisku byl pokládán princ Napoleon (Jérôme Bonaparte mladší). Marx hodnotí tento dokument v článcích „K dějinám spojenectví s Francií" a „Bruselský memoár" a Engels v článku „Osud velkého dobrodruha" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 146—148, 152—153, 161—164). — *487.*

[546] Marx míní zřejmě článek „Rus Gercen", který vyšel v „Allgemeine Zeitung" ze 4. března 1855 a v němž se zdůrazňovala Gercenova úloha při založení Svobodné ruské tiskárny (viz poznámku 334).

Gercenova řeč na mítinku z 27. února 1855 (viz poznámku 542) byla otištěna anglicky kromě v „People's Paper" ještě zkráceně v „The Leader" z 3. března 1855 a francouzsky v „L'Homme", čís. 14 ze 7. března 1855; kromě toho vyšla jako brožura na ostrově Jersey. Rusky ji téhož roku vydala

Svobodná ruská tiskárna (Volnaja russkaja tipografija) ve sborníku „27. února 1855. Lidové shromáždění na počest revoluce z roku 1848 v St. Martin's Hall, Long Acre v Londýně". — *487.*

[547] Jde o příjezd Napoleona III. na návštěvu do Anglie 16. dubna 1855.

Badinguet — přezdívka Napoleona III.; vznikla z toho, že roku 1846 uprchl z vězení převlečen za zedníka a pod falešným jménem Badinguet. — *493.*

[548] Marx byl se svou ženou v Manchestru od 18. dubna asi do 6. května 1855. — *494.*

[549] Míní se zřejmě brožury Bruno Bauera „Russland und das Germanenthum" [„Rusko a Germánstvo"], „Russland un England" [„Rusko a Anglie"] aj., v nichž se odrážely panslavistické ideje, a dále tyto knihy:

„Mittheilungen aus Justus Perthes' Geographischer Anstalt über wichtige neue Erforschungen auf dem Gesammtgebiete der Geographie" [„Zprávy z geografického ústavu Justa Perthese o důležitých nových výzkumech ve všech oblastech geografie"], vyšly v Gotě 1855 za redakce Augusta Petermanna;

Carl von Decker, „Der kleine Krieg, im Geiste der neueren Kriegführung. Oder: Abhandlung über die Verwendung und den Gebrauch aller drei Waffen im kleinen Kriege" [„Malá válka, ve světle nejnovějšího vedení války. Aneb: Pojednání o použití a využití všech tří druhů zbraní v malé válce"], Berlín a Poznaň 1822. — *494.*

[550] Marx míní úvodník „People's Paper", čís. 158 z 12. května 1855, v němž Jones informuje o intrikách představitelů takzvaného Sdružení pro správní reformu a o jejich jednání s vůdci chartistů. Toto Sdružení bylo založeno v květnu 1855 z iniciativy vůdců liberálních kruhů obchodní a finanční buržoazie („obchodních kruhů" ze City). Za pomoci masových mítinků se snažilo vyvinout nátlak na parlament a dosáhnout toho, aby se do státních úřadů, které byly v rukou anglické aristokracie, dostalo více zástupců velké obchodní a finanční buržoazie. Pokusy vůdců Sdružení dohodnout se s chartisty a zajistit si tak v boji proti aristokratické oligarchii podporu širokých dělnických mas ztroskotaly. Agitace Sdružení pro správní reformu neměla úspěch a Sdružení zaniklo. Marx odhalil skutečné cíle reformátorů ze City v řadě článků, zvláště v článku „Buržoazní opozice a chartisté" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 264—267). — *494.*

[551] Marx a Engels přikládali velký význam potírání panslavistických teorií, které měly ospravedlnit agresívní zahraniční politiku carského Ruska. Marx se domníval, že je naprosto nutné vystoupit proti panslavismu na stránkách

„New-York Daily Tribune", protože v Americe získávaly tehdy značný vliv panslavistické ideje polského emigranta Adama Gurowského. Gurowski vydal roku 1854 v USA knihu „Russia as it is" [„Rusko, jaké je"]. Na Marxovu žádost napsal Engels v polovině dubna 1855 dva články nazvané „Německo a panslavismus" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 233—239), které vyšly v „Neue Oder-Zeitung" a byly určeny také pro „New-York Daily Tribune". V „New-York Daily Tribune" byly články otištěny 5. a 7. května 1855 v překroucené podobě pod názvy „Boj v Evropě" („The European Struggle") a „Achillova pata Rakouska" („Austria's Weakness"); do druhého článku vsunula redakce „Tribune" celý odstavec, v němž jsou vychvalovány panslavistické myšlenky Adama Gurowského. V lednu až dubnu 1856 napsal Engels sérii článků o panslavismu (celkem 15) a Marx je poslal „New-York Daily Tribune". Redakce je však neuveřejnila a v září 1856 je Marxovi vrátila. Rukopis Engelsových článků se nedochoval. — *496.*

[552] „*Severka*" („Poljarnaja zvezda") — literárně politický almanach, který vydával Alexandr Gercen ve „Svobodné ruské tiskárně" (viz poznámku 334) v Londýně v letech 1855—1862 a 1869. Celkem vyšlo osm svazků. Almanach propagoval revolučně demokratické ideje a seznamoval čtenáře s ruskými literárními díly, která carská cenzura zakázala, například s díly Puškinovými, Lermontovovými a Gercenovými (vyšly tu zejména Gercenovy vzpomínky „O tom, co bylo"). Byl tu také otištěn proslulý Bělinského dopis Gogolovi. — *496.*

[553] O této knize viz v poznámce 549. — *497.*

[554] Jde o nezdařenou zteč Sevastopolu 18. června 1855 (v den 40. výročí bitvy u Waterloo). Hlavní útok vedli Francouzi proti Malachovské mohyle, kdežto Angličané útočili na Redan (baštu čís. 3). Rozbor této operace podává Engels v článku „O zteči z 18. června" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 397—399). — *499.*

[555] Jde o jednu z největších masových demonstrací Londýňanů, kterou svolali chartisté 24. června 1855 na protest proti řadě protidělnických opatření přijatých parlamentem (zrušení nedělního prodeje; uzavření veřejných zábavních podniků o nedělích s výjimkou večerních hodin atd.). Marx popsal tuto manifestaci ve svém článku „Proticírkevní hnutí. — Demonstrace v Hyde Parku". — (Viz Marx - Engels, Spisy, sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 368—373.) — *499.*

[556] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *502.*

[557] Marx shromažďoval od konce června asi do 3. července 1855 pro Engelse v knihovně Britského muzea materiál o španělské a neapolské armádě, jehož Engels použil v sérii článků „Evropské armády" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 11). — *502.*

[558] Marx má na mysli dědický podíl, který připadl jeho ženě Jenny po smrti jejího strýce Heinricha Georga von Westphalen (viz též tento svazek, str. 486). „Skotské" peníze proto, že rodina von Westphalen pocházela po babičce ze skotského šlechtického rodu. — *503, 508.*

[559] Jde o brutální policejní zákroky proti účastníkům druhé masové demonstrace v Hyde Parku v neděli 1. července 1855, uspořádané přes policejní zákaz na protest proti návrhu zákona o zákazu nedělního prodeje (viz poznámku 555). Marx líčí tyto události v článku „Rozruch kolem návrhu zákona o přísnějším zachovávání nedělního klidu" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 388—392). — *503.*

[560] Jde o Russellovu demisi, k níž došlo v souvislosti s kritikou kabinetu v parlamentu. Pozadí těchto událostí objasnil Marx v řadě článků (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 400—413). — *504.*

[561] *Maine-Law* — zákon platný od roku 1851 v americkém státě Maine; zakazoval čepování alkoholických nápojů.

Know-nothings (Nevědomci) — reakční tajný politický spolek v USA, který vznikl roku 1854 a byl namířen proti emigrantům. Jeho členové skládali přísahu, že na všechny otázky souvisící s jejich organizací a jejími cíli budou odpovídat „I know nothing" („Nic nevím"). — *505.*

[562] J. Szeredy se obrátil na Marxe s prosbou, aby mu pomohl vydat a rozšířit jeho román „Asiatic Chiefs" [„Asijští vůdcové"] v Anglii a v USA. — *505.*

[563] Marxův pamflet „Lord John Russell" byl uveřejněn v „New-York Daily Tribune" 28. srpna 1855 ve zkrácené variantě jako jeden článek. V plném znění vycházel německy od 28. července do 15. srpna 1855 v „Neue Oder-Zeitung" jako série šesti článků (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 431—454). — *506.*

[564] Marx cituje ze svého díla „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 237). — *507.*

[565] O prvním „memoáru jednoho generála" viz pozn. 545. Druhý anonymní „memoár" napsal rovněž Tavernier. Pokoušel se v něm ospravedlnit operační plány francouzského vrchního velení a císaře v krymském tažení.

Autorství se připisovalo jistému Kowlietzkému z kruhů blízkých princi Napoleonovi. — *507.*

[566] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *508.*

[567] 15. června 1855 začal Charles Napier uveřejňovat dopisy, v nichž odsuzoval prohnilost správního systému britského loďstva, neschopnost jeho velení, a především zločinnou nedbalost prvního lorda admirality Jamese Grahama. Tyto nedostatky se projevily hlavně za válečných operací spojeneckého anglo-francouzského loďstva v Baltském moři v letech 1854—1855. První Napierův článek, o němž se Marx zmiňuje dále, vyšel v „Times" 24. srpna 1855. Napier pak — ve snaze vyvrátit obvinění, která proti němu vznesl Graham v Dolní sněmovně a v tisku — uveřejnil v „Times" ze 3., 4., 6. a 8. září 1855 svou korespondenci s Grahamem v období od 24. února do 6. listopadu 1854. Aféře s Napierovými dopisy a s jeho korespondencí s Grahamem věnoval Marx několik článků (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 339—342, 555—556, 572—577). — *509.*

[568] Marx napsal k úmrtí chartistického vůdce Fearguse O'Connora článek „Pohřeb O'Connora", který vyšel 15. září 1855 v „Neue Oder-Zeitung" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 583—584). — *510.*

[569] Marx žertem srovnává svůj nucený odjezd do Manchesteru, kde zůstal od 12. září do počátku prosince 1855, s vyklizením Jižní strany Sevastopolu ruskými vojsky 8.—9. září 1855. Příčinou Marxova odjezdu a delšího pobytu v Manchesteru, kde se původně hodlal zdržet jen týden, bylo soudní stíhání, které proti němu zavedl dr. Freund; protože nastaly průtahy s vyplacením dědického podílu Jenny Marxové po jejím strýci (viz tento svazek, str. 486), nemohl Marx v krátké lhůtě vyrovnat svůj dluh. — *512.*

[570] Jde o anglickou variantu Engelsova článku „K dobytí Sevastopolu" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 578—582), která vyšla 28. září 1855 v „New-York Daily Tribune" jako úvodník pod názvem „The fall of Sevastopol" [„Pád Sevastopolu"]. — *512.*

[571] Dopis vyšel poprvé ve značně zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *513.*

[572] Jde zřejmě o akta k převodu dědického podílu, který připadl paní Jenny Marxové (viz též poznámku 558). — *513.*

[573] Polemika mezi Gercenem a jeho anonymním protivníkem začala na podzim 1855. V říjnu 1855 vyšlo totiž dvousvazkové anglické vydání Gercenova díla „O tom, co bylo" (obsahovalo druhou a čtvrtou část díla) pod názvem „My exile in Siberia" [„Mé vyhnanství na Sibiři"]. Nakladatelé dali knize tento název bez autorova vědomí a Gercen proti tomu protestoval. Na jeho naléhání byl titul změněn. Z téhož důvodu poslal Gercen otevřený dopis redakci „Globe and Traveller", uveřejněný v tomto listě 25. října 1855. První poznámka proti Gercenovi, o níž se tu Marx zmiňuje, vyšla v „Morning Advertiser" 29. listopadu 1855. Gercenovu odpověď „My exile in Siberia", otiskl týž list 1. prosince 1855. 6. prosince 1855 uveřejnil „Morning Advertiser" nové útoky anonymního protivníka proti Gercenovi, dále vyjádření neznámého pisatele, který Gercena hájil, a prohlášení redakce o ukončení polemiky.

Tento Marxův dopis svědčí o tom, že ani on sám, ani žádný z jeho stoupenců neměl s polemikou nic společného. Gercen to totiž neodůvodněně tvrdí v kapitole „Němci v emigraci" svého díla „O tom, co bylo". — *513.*

[574] Dne 20. listopadu 1855 sdělil Dana Marxovi (zřejmě v odpověď na nedochovaný Marxův dopis), že redakce „New-York Daily Tribune" je ochotna uveřejňovat týdně 2 Marxovy příspěvky a honorovat každý příspěvek 10 dolary. — *516.*

[575] Soudě podle dopisu, který napsal Dana Marxovi 20. listopadu 1855 (viz poznámku 574), zmínil se Marx ve svém dopise i o možnosti zasílání přímých zpráv z krymského válčiště. Materiál pro tyto zprávy měl zřejmě dodávat bývalý pruský dělostřelecký důstojník Otto von Mirbach, který zamýšlel s Engelsovou podporou odjet na Krym. — *517.*

[576] Ironická narážka na subjektivně idealistické názory mladohegelovců, že jen vyvolené bytosti, nositelé „ducha", „čisté kritiky" jsou tvůrci dějin, kdežto masa lidu je v dějinném procesu jen jakýmsi „pasívním materiálem", jen „pouhou přítěží". Tuto teorii, kterou její stoupenci pojmenovali „kritickou kritikou", vyvrátili Marx a Engels ve své první společné práci „Svatá rodina aneb Kritika kritické kritiky. Proti Brunovi Bauerovi a spol." (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957 a 1961, str. 15—232). — *520.*

[577] Jde o mnohosvazkový historický slovník německé řeči „Deutsches Wörterbuch", který začali vydávat Jacob a Wilhelm Grimm. Roku 1852 vyšel první sešit; do doby, kdy byl napsán tento dopis, vyšel první svazek slovníku sestavený pod vedením Jacoba Grimma (byl vydán roku 1854 v Lipsku). Za života bratří Grimmů vyšly celkem tři svazky. Po jejich smrti vydávání slovníku pokračovalo, dokončeno bylo až roku 1960. — *520.*

[578] Engels byl v Londýně od 24. prosince 1855 do začátku ledna 1856. — *520.*

[579] Karl Friedrich Köppen vydal první svazek svého díla „Die Religion des Buddha und ihre Entstehung" [„Náboženství Buddhy a jeho vznik"] teprve roku 1857 v Berlíně. Druhý díl vyšel roku 1859 pod názvem „Die Lamaische Hierarchie und Kirche" [„Lamaistická hierarchie a církev"]. — *520.*

[580] 14. prosince 1855 uveřejnily „Times" úvodník, v němž se vyslovovaly námitky proti setrvávání prince Alberta (manžela královny Viktorie) ve funkci vrchního velitele anglické armády. Tímto článkem byla obnovena kampaň, vedená v parlamentě i v tisku proti princi Albertovi. Na prince Alberta se totiž pohlíželo jako na cizince a připisovala se mu odpovědnost za zlořády v anglickém vojenském systému. — *521.*

[581] Engels pracoval tehdy na sérii článků „Revoluce a kontrarevoluce v Německu" pro „New-York Daily Tribune" a na článcích o Anglii pro Weydemeyerův časopis „Revolution" (viz poznámku 4 a 10). — *527.*

[582] Počátkem roku 1851 si Conrad Schramm ztropil žert z Willicha a napsal mu jménem Hermanna Beckera, člena Svazu komunistů, dopis v duchu názorů Willichovy-Schapperovy maloburžoazní frakce. Willich pak poslal Beckerovi řadu dopisů, v nichž ho mimo jiné pověřil, aby provedl revoluci v Kolíně (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 27, čes. vyd. 1968, str. 215, 613). Za kolínského procesu proti komunistům využil Marx těchto dopisů k odhalení sektářské avanturistické taktiky Willichovy a Schapperovy frakce. — *528, 703.*

[583] Část tohoto dopisu vyšla poprvé v časopise „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 29 z roku 1906—1907, v článku Franze Mehringa „Nové příspěvky k životopisu K. Marxe a B. Engelse". — *530.*

[584] Jde o Hirschovo prohlášení z 12. ledna 1852, které obsahovalo kritické výroky o Augustovi Willichovi a Karlu Schapperovi. Ale už v únoru 1852 vyšlo najevo, že Hirsch je agentem pruské policie, načež byl Hirsch ze Svazu komunistů vyloučen. Proto Marx v dopise z 20. února 1852 žádal Weydemeyera, aby už Hirschovo prohlášení neotiskoval (viz tento svazek, str. 551). Když Hirsch na jaře 1853 uveřejnil v Americe článek „Oběti špiclovství", namířený proti Marxovi a Engelsovi, kterým chtěl ospravedlnit rozbíječskou činnost Willicha a Schappera, Cluss a Weydemeyer usvědčili Hirsche tím, že otiskli jeho první prohlášení (viz o tom poznámku 299). — *531, 551, 568.*

[585] Ve dvou číslech newyorského týdeníku „Die Revolution" z ledna 1852 bylo uveřejněno toto prohlášení Josepha Weydemeyera:

„‚Revolution' vychází počínaje lednem každou sobotu za redakce podepsaného a za spolupráce redakce někdejší ‚Neue Rheinische Zeitung', Marxe, Engelse, Freiligratha aj. Jejich úkolem bude načrtnout co nejjasnější obraz

třídního boje, který se ve Starém světě čím dál víc koncentruje a nevyhnutelně skončí zničením všech třídních rozdílů, dále seznamovat své čtenáře ustavičně se všemi změnami, které nastávají v průmyslových a obchodních vztazích různých národů a tříd a v jejich vzájemném politickém postavení, jimiž jsou připravovány revoluční výbuchy." — *532.*

[586] *Pfänderovo prohlášení* z 21. ledna 1852 (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 27, čes. vyd. 1968, str. 722—723, poznámka 173) bylo určeno pro tisk a týkalo se konfliktu v Německém dělnickém vzdělávacím spolku v Londýně (viz poznámku 99). Většina tohoto spolku, která podporovala rozbíječskou frakci Willichovu a Schapperovu, obvinila členy Svazu komunistů Karla Pfändera a Heinricha Bauera ze zpronevěry spolkových peněz. Pfänder ve svém prohlášení tuto pomluvu odmítl a objasnil skutečný stav věcí. V Americe však Pfänderovo prohlášení nebylo uveřejněno. Jak sdělil Jacob Schabelitz Marxovi v dopise ze 6. března 1852, bylo otištěno ve „Schweizerische National-Zeitung". Týž list přinesl 7. ledna 1851 pomlouvačné prohlášení o Pfänderově a Bauerově zpronevěře, které sepsal jménem Vzdělávacího spolku Oswald Dietz. — *533.*

[587] Marx ironicky srovnává Arnolda Ruga s Arnoldem Winkelriedem — pololegendárním hrdinou národně osvobozenecké války Švýcarů proti rakouskému útlaku ve 14. století.

V Rugově charakteristice je jednak slovní hříčka se jménem čínského filosofa Konfucia a výrazem konfus, popletený, zmatený, jednak narážka na úsilí o fúzi německých demokratických spolků v emigraci (srv. tento svazek, str. 57). — *533.*

[588] Marx má na mysli Weydemeyerův záměr vydávat revoluční komunistickou literaturu v USA nejen v periodickém orgánu, ale také jako brožury (viz také poznámku 620).

Chartistickou frakcí, která je ve spojení se stoupenci finanční a parlamentní reformy, nazývá Marx Harneyho skupinu (viz také poznámky 13 a 53). — *534.*

[589] Úryvek tohoto dopisu vyšel v časopise „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 29 z roku 1906—1907, v článku Franze Mehringa „Nové příspěvky k životopisu K. Marxe a B. Engelse". — *535.*

[590] Tento Engelsův dopis Weydemeyerovi a jeden ze čtyř článků o Anglii, které Engels napsal v prosinci 1851 až lednu 1852 pro časopis „Die Revolution", se cestou ztratily. Nedošel ani článek, o kterém píše Engels dále, že jej poslal Weydemeyerovi parníkem „Niagara" (resp. „Evropa"). — *535.*

[591] Dekret o zřízení ministerstva policie a jmenování Charlemagne Émila de Maupase ministrem policie podepsal Ludvík Bonaparte 22. ledna 1852; byl uveřejněn 23. ledna v listu „Moniteur universel". — *536.*

[592] Bonapartistický státní převrat z 2. prosince 1851 narazil v řadě měst a obcí, zejména v jižní Francii (v departementech Var a Gers) na prudký odpor. V některých místech se tvořily partyzánské oddíly, složené hlavně z dělníků, drobných řemeslníků, živnostníků, demokraticky smýšlejících intelektuálů a části rolníků. Potlačení republikánských povstání, která propukala izolovaně a neměla společné vedení, bylo provázeno nemilosrdným policejním terorem. — *536.*

[593] Engels míní svůj článek „Anglie-I" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 239—246), v němž se zabývá možností invaze armád kontinentálních států, především Francie, do Anglie. Napsal jej pro „Die Revolution" a poslal současně s tímto dopisem Weydemeyerovi. Článek vyšel v listopadu 1852 v listu „Turn-Zeitung", který vycházel v New Yorku. — *537.*

[594] *Linie římské zdi* (takzvaná Hadriánova zeď, zeď Piktů, vallum Hadriani) — opevněná linie, zbudovaná v 2. století v severní Anglii na ochranu římské provincie v Británii před nájezdy Piktů (kmenů, které původně sídlily na území dnešního Skotska). Tato opevněná linie se táhla od dnešního Newcastlu v Northumberlandu ke Carlisle na západním pobřeží; v 5. století, po pádu římské říše, byla Hadriánova zeď pobořena za povstání podrobených keltských kmenů a za nájezdů Piktů. — *538.*

[595] Úryvek z tohoto dopisu vyšel v časopise „Die Neue Zeit", Ergänzungshefte, čís. 12 z 12. dubna 1912, v článku Franze Mehringa „Korespondence mezi Freiligrathem a Marxem". — *539.*

[596] Jde o druhou básnickou epištolu Ferdinanda Freiligratha „Josefu Weydemeyerovi" (viz též poznámku 103), napsanou 23. ledna 1852. Níže vzpomínaná část básně se týká dánského spisovatele Hanse Christiana Andersena.

Dodatečnou strofu o Kinkelovi Freiligrath už Weydemeyerovi neposlal, nebyla tudíž tehdy uveřejněna. Uvádíme ji zde spolu s předchozí strofou v překladu Jaroslava Bílého:

Německý básníku, kdo po Tobě se ptal?
Byť v Brockhausu bys dělal parádu,
byť v miniatuře Tě Cotta tisknout dal,
byť jednou zdobils domů fasádu
(jak zatím památníky), cos tu znamenal?
Jdi do Wisconsinu skládat baladu.

Tam budeš mnohem víc, tam budeš Kdos,
ne zde, mezi Temple Bar a Charing Cross.

To jest: tak dlouho's všechny obšťastňoval
plakáty, lístky, psaním, inzeráty,
horlivě vrtichvostil, poklonkoval,
obléhal mocné novin potentáty,
kozelce, veletoče provozoval
(jak sluší se na řádné akrobaty),
až konečně přec — jaká úleva! —
tě „Illustrated" vryly do dřeva! — *539.*

[597] Ve svém dopise Marxovi z 25. ledna 1852 citoval Freiligrath Ebnerův dopis, který mu došel den předtím. Ebner v něm vyslovuje podiv nad Marxovým a Pieperovým mlčením a slibuje, že bude jednat s nakladatelem Löwenthalem o vydání Marxových spisů. Mnohem později vyšlo najevo, že Ebner byl konfidentem rakouské policie. — *540.*

[598] Jde o rozhodnutí obžalovacího senátu v záležitosti uvězněných členů Svazu komunistů, kteří byli ve vyšetřovací vazbě v Kolíně (podrobněji o kolínském procesu viz poznámku 8). — *540.*

[599] Viz Marxův článek „Pruská kontrarevoluce a pruští soudci" (Marx - Engels, Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 164—170), který vyšel v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 177 z 24. prosince 1848. — *540, 546.*

[600] Míní se Eccariův článek o stávce anglických strojírenských dělníků (viz poznámku 47), který byl určen pro Weydemeyerův časopis „Die Revolution". Článek nebyl uveřejněn, neboť časopis přestal vycházet. — *542, 588, 707.*

[601] Poznámku o situaci členů Svazu komunistů ve vyšetřovací vazbě v Kolíně poslal Marx také Clussovi, který jí použil k článku. 12. dubna 1852 psal Weydemeyerovi, že zaslal dlouhý článek o kolínských věžních demokratickým novinám „Der Hochwächter", které vycházely v Cincinnati. — *545.*

[602] Úryvek z dovětku Jenny Marxové byl uveřejněn v časopise „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 29 z roku 1906—1907, v článku Franze Mehringa „Nové příspěvky k životopisu K. Marxe a B. Engelse". — *546.*

[603] Žádný z obou zmíněných Marxových dopisů Lassallovi se nedochoval. — *553.*

[604] Německé vydání „Bídy filosofie" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 83—196) se nepodařilo Marxovi uskutečnit. Teprve roku 1885 vyšlo toto dílo v němčině s Engelsovou předmluvou a poznámkami. — *553.*

[605] „*C'est le premier vol de l'aigle*" („To je první let orla") — slovní hříčka: ve francouzštině znamená slovo vol let i krádež. Tento vtip hraběnky Lehonové i zmíněná slova paní Girardinové uvádí Marx také ve své práci „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 238). — *554.*

[606] Tento dopis je odpovědí na Weydemeyerův dopis Engelsovi z 9. února 1852, v kterém Weydemeyer mimo jiné sděloval, že konečně od něho dostal dopis z 23. ledna (viz tento svazek, str. 535—538). — *558.*

[607] Jde o povstání ve Španělsku a Portugalsku proti napoleonské nadvládě a o válečné akce anglo-španělsko-portugalské armády pod Wellingtonovým velením proti francouzským vojskům v letech 1808 až 1814. — *559.*

[608] O tomto návrhu zákona pojednává Engels v článku „Anglie-II," (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 247—250). — *559.*

[609] Palmerston, který byl v Russellově vládě ministrem zahraničních věcí, musel v prosinci 1851 odstoupit, protože po bonapartistickém státním převratu z 2. prosince 1851 ve Francii schválil v rozmluvě s francouzským velvyslancem v Londýně bez souhlasu ostatních členů whigovského kabinetu uzurpátorský postup Ludvíka Bonaparta. Anglická vláda se ovšem s Palmerstonovým stanoviskem zásadně nerozcházela a jako první evropská vláda uznala bonapartistický režim ve Francii. — *560, 680.*

[610] Engels svůj úmysl neuskutečnil, protože neměl příležitost zamýšlený článek publikovat. — *561, 574, 590.*

[611] Část tohoto dopisu vyšla poprvé v „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 31 z roku 1906—1907, v článku Franze Mehringa „Nové příspěvky k životopisu K. Marxe a B. Engelse". — *562.*

[612] Během práce na závěrečné části „Osmnáctého brumairu Ludvíka Bonaparta" Marx zřejmě změnil poněkud svůj plán; práce se skládá nikoli ze šesti, nýbrž ze sedmi kapitol. Poslední kapitolu poslal Marx do New Yorku 25. března 1852 (viz tento svazek, str. 596). — *562, 708.*

[613] „Manifest Komunistické strany" vyšel v chartistickém orgánu „The Red Republican" v listopadu 1850. Byl to první anglický překlad „Manifestu".

V úvodní poznámce redaktora tohoto časopisu George Juliana Harneye byla poprvé uvedena jména Marxe a Engelse jako autorů „Manifestu". V časopise „The Democratic Review", který vydával Harney, vycházely v dubnu až červnu 1850 výňatky z Marxovy práce „Třídní boje ve Francii, 1848 až 1850". Harneyho zmínka o této práci je v jeho recenzi knihy Louise Blanca „Historic pages from the French Revolution of february, 1848" [„Stránky dějin z únorové revoluce z roku 1848 ve Francii"], která vyšla v „Demokratic Review" v květnu 1850. — *563.*

[614] David Ricardo, „On the Principles of Political Economy, and Taxation" [„Zásady politické ekonomie a zdanění"], 3. vydání, Londýn 1821, str. V. — *564.*

[615] Henry Charles Carey, „Essay on the Rate of Wages" [„Pojednání o výši mezd"], Filadelfie—Londýn 1835. — *564.*

[616] Marxových výroků o Careym použil později Cluss ve svém článku „Das ‚beste Blatt der Union' und seine ‚besten Männer' und Nationalökonomen" [„‚Nejlepší list Unie' a jeho ‚nejlepší lidé' a národohospodáři"]. Článek byl namířen proti Heinzenovi a jiným maloburžoazním demokratům (viz poznámku 376). — *567.*

[617] Marx míní svou a Engelsovu polemiku s Karlem Heinzenem, který vystoupil roku 1847 na stránkách „Deutsche-Brüsseler-Zeitung" proti boji komunistů za demokratické sjednocení Německa (viz Bedřich Engels, „Komunisté a Karl Heinzen" a Karel Marx, „Moralizující kritika a kritizující morálka", Marx - Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 278—293 a 299—327). — *567.*

[618] Marx poslal Clussovi do USA brožuru „Zwei politische Prozesse" [„Dva politické procesy"], vydanou roku 1849 v Kolíně nad Rýnem, která obsahovala Marxovu a Engelsovu řeč na procesech proti „Neue Rheinische Zeitung" 7. února a proti Porýnskému krajskému výboru demokratů 8. února 1849 (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 236—253 a 254—271).

Poněvadž Hochstuhlova cesta do Ameriky byla odložena, přivezl Clussovi sedm exemplářů této brožury teprve Conrad Schramm, který přijel do USA v červenci 1852.

Montagnardi — stoupenci maloburžoazních demokratů ve francouzském Národním shromáždění roku 1848, nazvaní tak analogicky podle stoupenců Hory (Montagne), revolučně demokratické levice Národního konventu (1792—1794) Francouzské revoluce. — *568.*

[619] Jde o stanovy Svazu komunistů, které vypracoval v prosinci 1850 ústřední výbor Svazu v Kolíně nad Rýnem po rozkolu Svazu komunistů v září 1850

(viz „Stanovy Komunistického svazu", Marx - Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 568—570). — *568.*

[620] V dopise z 10. března 1852 sdělil Weydemeyer Marxovi, že zamýšlí vydat v neperiodických sešitech materiály, které mu zůstaly, když přestal vycházet jeho časopis „Die Revolution". V prvním sešitě hodlal uveřejnit Freiligrathovy básně, v druhém Marxův „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta", v třetím Eccariův článek o stávce anglických strojírenských dělníků, ve čtvrtém Clussův článek o temperenclářském hnutí, v pátém svůj článek o Kinkelově pamětním spisu, v šestém Engelsův článek o Anglii atd. Marx, jak píše dále v dopise, pokládal tento výběr za dobrý. Weydemeyerovi se však podařilo realizovat tento plán jen částečně. Celkem vyšla jen dvě čísla jeho nového neperiodického časopisu „Die Revolution": v prvém sešitě uveřejnil Marxův „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta", v druhém pak obě Freiligrathovy protikinkelovské básně „Josefu Weydemeyerovi" (viz též poznámku 103). — *569, 589.*

[621] Marx tu používá — poněkud nepřesně — epizody, kterou vypráví antický spisovatel Athénaios z Naukratie (2.—3. století n. l.) ve svém díle „Deipnosofistai" [„Hostina učenců"]. Egyptský faraón Tachos, narážeje na malou postavu spartského krále Agesilaa, který mu přišel s vojskem na pomoc, řekl: „Chystala se hora k porodu. Zeus se zděsil. Ale hora porodila myš." Agesilaos mu odvětil: „Zdám se ti myší, ale přijde čas, že se ti budu zdát lvem." — — *569.*

[622] O Clussově prohlášení (zmiňuje se o něm také na konci dopisu jako o „Clussově protestu") viz poznámku 78. — *569.*

[623] Míní se Jonesův dopis Weydemeyerovi z 3. března 1852 (viz poznámku 49). — *569.*

[624] Z Clussova dopisu Marxovi z 8. dubna 1852 vyplývá, že Marx v nedochovaném dopise Clussovi z 23. března 1852 žádal, aby Cluss a Weydemeyer pomohli vydat v Americe Szemerovu brožuru „Graf Ludwig Batthyány, Artur Görgei, Ludwig Kossuth". Clussovi a Weydemeyerovi se však nepodařilo najít nakladatele. Weydemeyer uveřejnil potom druhý oddíl této knihy, věnovaný Görgeyovi, v listě „Reform", čís. 18—28 z 1. června—6. července 1853. — *570.*

[625] *Willichovým spolkem* nazývá zde Marx Německý dělnický vzdělávací spolek (viz poznámku 99), v kterém tehdy převládali stoupenci Willicha a Schappera.

O Pfänderově prohlášení viz poznámku 586. — *571.*

[626] Míní se Jonesův úmysl vydávat „The People's Paper" (viz poznámku 75). O postoji tradeunionistických vůdců Jednotného sdružení strojníků, kteří organizovali stávku strojírenských dělníků, viz poznámku 47. — *571.*

[627] Weydemeyer sdělil ve svém dopise Marxovi z 11. května 1852, že americké listy zmíněné prohlášení Müllera-Telleringa s pomlouvačnými výpady proti Marxovi neotiskly. — *573.*

[628] Z tohoto Marxova dopisu Clussovi se dochoval jen úryvek, který citoval Cluss v dopise Weydemeyerovi z 6. června 1852. — *575.*

[629] Z tohoto Marxova dopisu Clussovi se dochoval jen malý úryvek, který citoval Cluss v dopise Weydemeyerovi z 8. května 1852. — *577.*

[630] Weydemeyer sdělil Marxovi v dopise z 9. dubna 1852, že s pomocí jednoho německého dělníka, který se vystěhoval do Ameriky a poskytl mu své úspory ve výši 40 dolarů, se podařilo dát do tisku „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta". — *578.*

[631] Jde o Weydemeyerův úmysl vydat Pfänderova prohlášení (viz poznámku 586 a tento svazek, str. 571) v jednom sešitu zamýšleného neperiodického časopisu „Die Revolution". — *578.*

[632] Zmíněný Marxův dopis Weydemeyerovi se nedochoval. — *578.*

[633] Mezinárodní průmyslová výstava v New Yorku se konala v letech 1853 až 1854. — *578, 591, 659.*

[634] Marx zřejmě informoval Clusse o konfliktu mezi Jonesem a Harneym (viz poznámku 13) v dopise z 30. dubna 1852, na který Cluss odpovídá Marxovi dopisem z 22.—24. května 1852. Marxův dopis se však nedochoval. — *580.*

[635] Z tohoto Marxova dopisu Clussovi se dochoval jen úryvek, který Cluss cituje v dopise Weydemeyerovi z 31. května 1852. Část z něho byla otištěna poprvé rusky v časopise „Voprosy istorii KPSS", čís. 3, 1962. — *581.*

[636] Pod pseudonymem „Spartacus" uveřejňoval své články maloburžoazní radikál William James Linton, který se na čas připojil k chartistickému hnutí. Článek nazvaný „The Sense of the country" [„Rozum země"], v němž bylo napadeno revoluční křídlo chartismu, vyšel v listu „The Star of Freedom", čís. 1 z 8. května 1852. — *583.*

[637] Marx cituje z dopisu, který mu poslal Adolph Bermbach 3. května 1852. — *583.*

[638] Marx byl v Manchesteru u Engelse od konce května do druhé poloviny června 1852. — *585.*

[639] Willichovi stoupenci (kteří se pod jeho velením zúčastnili bádensko-falckého povstání z roku 1849 a potom emigrovali) se pod záminkou, že v Evropě vypukne brzy revoluce, pokoušeli vytvořit zvláštní dobrovolnický sbor. Organizátoři tohoto „*Willichova sboru*" požadovali, aby jejich sbor nebyl zařazen do milice Spojených států. Weydemeyer napsal Engelsovi v dopise ze 17. června 1852, že se tu Willichovi stoupenci pokoušejí vytvořit další maloburžoazní emigrantský spolek, jakých už bylo mnoho a jež měly všechny jepičí trvání. — *586, 592.*

[640] Míní se kniha Harro Harringa „Historisches Fragment über die Entstehung der Arbeiter-Vereine und ihren Verfall in Communistische Speculationen" [„Historický fragment o vzniku dělnických spolků a o tom, jak propadly komunistickému spekulování"], která vyšla v Londýně roku 1852. — *587.*

[641] V dopisech Engelsovi z 21. a 28. května 1851 (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 27, čes. vyd. 1968) kritizuje Marx list „Kosmos" a spolupráci Arnolda Ruga a Gottfrieda Kinkela s tímto týdeníkem. Marx a Engels pojali pak kritiku do pamfletu „Velikáni emigrace". — *588.*

[642] Na titulní stránce prvního vydání Marxovy práce „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta", které vydal Weydemeyer v 1. sešitě neperiodického časopisu „Revolution" v New Yorku roku 1852, stálo „Osmnáctý brumaire Ludvíka Napoleona" („Der 18te Brumaire des Louis Napoleon"). — *588.*

[643] Z tohoto Marxova dopisu Clussovi se dochoval jen malý úryvek, který Cluss cituje ve svém dopise Weydemeyerovi z 13. července 1852. Část Marxova dopisu tu Cluss reprodukuje vlastními slovy:

„Před několika dny napsal Marx ve spěchu ještě několik řádek z Manchesteru a slíbil, že příští týden napíše víc: Má už jen 3 exempláře ‚Brumairu'.

‚Dějiny žabomyší vojny' (první sešit až do Kinkelova odjezdu do Ameriky) vycházejí **anonymně**. Marx lituje, že musí přerušit své studie, aby se ujal ‚práce čističe žump'. *Já* si však myslím, že je to velmi dobré, aby se příští revoluce víceméně zabezpečila před tímto spolkem spojených šejdířů. Celé je to, říká Marx, napsáno velmi žoviálně a dostaneme to, jakmile to bude vytištěno. Zmocňuje nás, *dojdeme-li k názoru, že se to ekonomicky a politicky vyplatí*, abychom pořídili americké vydání; zatím o tom přemýšlej."

„Dějinami žabomyší vojny" se míní Marxův a Engelsův pamflet „Velikáni emigrace". — *594.*

[641] Z tohoto dopisu se dochoval jen úryvek, který citoval Cluss v dopise Weydemeyerovi z 6. srpna 1852. — *595.*

[645] Marx zde cituje z dopisu, který mu napsal Adolph Bermbach 9. července 1852 (viz také tento svazek, str. 111—112). — *596.*

[646] Z tohoto Marxova dopisu Clussovi se dochoval jen obšírný výňatek, který Cluss cituje v dopise Weydemeyerovi z 16. srpna 1852. — *599.*

[647] Jde o dopis Jakoba Huzela Clussovi z konce června 1852, v němž jej informuje o Kinkelových pomluvách Marxe a Engelse. Výňatky z tohoto dopisu uvedl Cluss v dopise Marxovi ze 4.—5. července 1852. — *599.*

[648] Marx cituje z Bermbachova dopisu z poloviny července 1852; dopis se nedochoval. — *603.*

[649] Jde o rozkol ve Svazu komunistů v září 1850, způsobený sektářskou a dobrodružnou činností Willichovy a Schapperovy frakce (viz poznámku 8). — *603.*

[650] Míní se jednak provolání ústředního výboru ke Svazu komunistů, které napsali Marx a Engels koncem března a v červnu 1850 (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 273—283 a 336—342), jednak provolání kolínského ústředního výboru z 1. prosince 1850 (viz poznámku 236). Provolání ústředního výboru Svazu komunistů z března 1850 a provolání kolínského ústředního výboru z 1. prosince 1850 byla uveřejněna v červnu a v červenci 1851 v německých buržoazních listech „Kölnische Zeitung" a v „Dresdner Journal und Anzeiger". — *603.*

[651] Z tohoto dopisu se dochoval jen malý úryvek, který Cluss cituje v dopise Weydemeyerovi z 15. října 1852. — *605.*

[652] Marx zde odpovídá na dopis, který mu poslal Imandt 27. srpna 1852. K tomuto dopisu přiložil Imandt dva dokumenty, jež vyšly z kruhů německé maloburžoazní emigrace. První z nich byl „Preliminář smlouvy o jednotě", podepsaný 11. srpna 1852 Kinkelem, Willichem a Goeggem. Na základě této dohody se měla vytvořit nová emigrantská organizace — Národní spolek (viz poznámku 178). Druhý byl oběžník, s nímž se Kinkel, Willich a Goegg obrátili na americké ručitele takzvané německo-americké revoluční půjčky (viz poznámku 58). O Kinkelových a Willichových pokusech, připomínaných v dopise, zmocnit se prostředků půjčky, aby mohli vybudovat novou organizaci, o jejich konfliktu s pokladníkem Reichenbachem a o tom, jaká opatření k odhalení Kinkelova a Willichova záměru navrhoval Imandt, účastník shromáždění ručitelů, viz tento svazek, str. 121—124, 126—129. — *607.*

[653] Z tohoto dopisu se dochoval jen úryvek, který Cluss cituje v dopisech Weydemeyerovi z 28. září 1852 a z 26. března 1853. — *609.*

[654] „Hamburger Nachrichten" uveřejnily 28. února 1851 jako fejeton pokračování anonymního článku „Uprchlíci" s útoky proti Marxovi a Engelsovi. Autor Leopold Häfner se opíral o pomluvy Karla Schurze a Alexandra Schimmelpfenniga (viz o tom v pamfletu „Pan Vogt", Marx - Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 498). — *609.*

[655] Jde o Kinkelův útěk ze špandavské pevnosti v listopadu 1850, kde byl uvězněn pro účast v kampani za říšskou ústavu. — *614.*

[656] Marx tu připomíná epizodu z bojů mezi různými skupinami německé maloburžoazní emigrace v Americe. Jejich představitelé — Kinkel, Ruge, Heinzen — se navzájem překonávali v iniciativě při vypisování takzvané německo-americké revoluční půjčky (viz poznámku 58). Kinkelovy pokusy soustředit ve svých rukách sebrané peníze se staly předmětem prudkých útoků ze strany soupeřských skupin. Tyto útoky jej přiměly uveřejnit v německo-americkém tisku prohlášení, v němž popřel podstrkovaný prý mu úmysl, že hodlal vypsat půjčku jen svým jménem. V replice, již otiskla řada německo-amerických novin, usvědčil maloburžoazní demokrat dr. Wiss Kinkela z překrucování faktů a poukázal na to, že výzvu k půjčce, která byla odeslána do Ameriky, podepsal jediný Kinkel (viz též Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 346—347). — *614.*

[657] Na Marxovu žádost poslal Cluss 1. listopadu 1852 do „Morning Advertiser" odpověď na tento článek a kritizoval v ní činnost Amerického revolučního svazu vedeného Rugovým stoupencem Goeggem (viz poznámku 139). Clussův dopis nebyl uveřejněn. — *615.*

[658] Clussův článek „Karl Heinzen a komunismus aneb potulný rytíř v divoké, neohrožené honbě za stínem své chromé herky" byl otištěn v „New-Yorker Demokrat" koncem června nebo začátkem července 1852. — *615.*

[659] Jde zřejmě o Clussův článek otištěný v listu „Baltimore Wecker", v němž Cluss vylíčil na základě Marxových informací konflikt mezi paní Brüningkovou a Willichem (viz tento svazek, str. 94, 99) a zmínil se též o tom, že Kinkel a Willich rozšířili pověst, že prý paní Brüningková je špiónka. — *617, 709, 710.*

[660] Zmíněný Marxův dopis se nedochoval. — *621.*

[661] Tento Marxův dopis citoval Cluss v dopise Weydemeyerovi z 6. a 7. ledna 1853. Marxův rukopis se nedochoval. Úryvek dopisu vyšel v časopise „Die Neue

Zeit", sv. 2, čís. 31 z roku 1906—1907, v článku Franze Mehringa „Nové příspěvky k životopisu K. Marxe a B. Engelse". — *625.*

[662] O výzvě k německým dělníkům v Americe viz poznámku 252. Výzvu podepsali členové nedlouho předtím rozpuštěného Svazu komunistů, kteří byli v Anglii — Karel Marx, Bedřich Engels, Wilhelm Wolff, Ferdinand Freiligrath, Ernst Dronke, Wilhelm Liebknecht, jiní němečtí emigranti, a také Ernest Jones. — *626.*

[663] Ve svém dopise Marxovi z 21. listopadu 1852 vyslovil Cluss pochybnosti o Massolově názoru, že ve svých posledních dílech — na rozdíl od prací ze čtyřicátých let — zaujal Proudhon revoluční stanovisko. (Massol to napsal Marxovi 25. července 1852 a Marx poslal tento dopis pro informaci Clussovi.) Cluss se naopak domníval, že Proudhonovy názory jsou maloburžoazně doktrinářské a nemají nic společného s revolučními idejemi; téhož mínění byl i Weydemeyer. — *627.*

[664] *Freesoileři* (stoupenci hnutí za svobodnou půdu) — členové abolicionistické strany, která byla založena v USA roku 1848. Jedním ze základních požadavků freesoilerů byl požadavek bezplatného přidělování půdy z fondu volných pozemků na Západě, které byly státním vlastnictvím. — *628.*

[665] Originál Marxova dopisu Clussovi se nedochoval. Jeho text reprodukuje Cluss ve svém dopisu Weydemeyerovi ze 7. ledna 1853. — *631.*

[666] Zmíněný Marxův dopis baronu A. Brüningkovi se nedochoval. — *631.*

[667] Na zmíněné Hirschovo prohlášení byl Willich dotázán v Německém dělnickém vzdělávacím spolku v Londýně (viz poznámku 99) koncem roku 1852. Hirschovo prohlášení bylo označeno za pomluvu. Ale interpelace přece jen svědčila o tom, že mezi členy tohoto spolku roste nespokojenost s činností a taktikou předáků Willichovy a Schapperovy maloburžoazní frakce, kteří v něm měli rozhodující vliv.

O Hirschově prohlášení píše Marx ve svém „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" a v článku „Hirschova dobrovolná přiznání" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 502 a sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 65). — *632.*

[668] Ve *Wheelingu* (USA) se konal v září 1852 sjezd Amerického revolučního svazu (viz též poznámku 194). — *633.*

[669] Marx tak usuzoval ze zprávy od Jakoba Schabelitze (viz tento svazek, str. 235). O osudu tohoto vydání Marxova spisu viz poznámku 211. — *636.*

[670] Vydání Marxova „Osmnáctého brumairu Ludvíka Bonaparta" ve Švýcarsku se neuskutečnilo. — *636.*

[671] Viz Marx - Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 466—468. — *637.*

[672] Z tohoto Marxova dopisu Clussovi se dochoval pouze úryvek, který Cluss cituje ve svém dopise Weydemeyerovi ze 17. února 1853. — *638.*

[673] Marx zde odpovídá Clussovi na jeho dopis ze 6. března 1853, připojený k první zásilce peněz, které na Marxovu výzvu (viz pozn. 252) poslal washingtonský tělovýchovný spolek komunistům odsouzeným v kolínském procesu a jejich rodinám. Bez odpovědi zůstaly zřejmě Clussovy dopisy z 25. února a 2. března. — *639.*

[674] Narážka na cestopisné črty o Americe, které napsali Aurelius Ferenc Pulszky a jeho žena Therese, „White, Red, Black. Sketches of society in the United States during the visit of their guest" [„Bílý, rudý, černý. Črty o společnosti ve Spojených státech, jak ji poznal jejich host"], sv. 1—3, Londýn 1853. — *640.*

[675] Míní se souboj Conrada Schramma s Willichem, jehož příčinou bylo Willichovo vyzývavé chování na schůzi ústředního výboru Svazu komunistů. Souboj se konal u Ostende v září 1850 a Barthélemy byl při něm Willichovým sekundantem (viz též poznámku 316). — *641.*

[676] Část tohoto dopisu byla poprvé otištěna v časopise „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 31 z roku 1906—1907, v článku Franze Mehringa „Nové příspěvky k životopisu K. Marxe a B. Engelse". — *643.*

[677] Míní se výňatky z pomlouvačného Hirschova článku „Oběti špiclovství. Ospravedlňovací spis Wilhelma Hirsche", připraveného tehdy k uveřejnění (viz také poznámku 299). — *643.*

[678] Jde o knihu J. C. Plümicka „Handbuch für die Königlich Preussischen Artillerie-Offiziere" [„Příručka pro důstojníky pruského královského dělostřelectva"], Berlín 1820. — *645.*

[679] Nejznámější práce Henri Jominiho o napoleonských válkách jsou „Histoire critique et militaire des guerres de la Révolution de 1792 à 1801" [„Kritické a vojenské dějiny válek za revoluce z let 1792—1801"], sv. 1—5, Paříž 1819 až 1824, a „Vie politique et militaire de Napoléon, racontée par lui-même au tribunal de César, d'Alexandre et de Frédéric" [„Politický a vojenský život Napoleonův, jak o něm sám vyprávěl tribunálu, který tvořili Caesar, Alexandr a Bedřich"], sv. 1—4, Paříž 1827.

Clausewitzova díla znal Engels zřejmě z prvního vydání jeho sebraných spisů „Hinterlassene Werke des Generals Carl von Clausewitz über Krieg und Kriegführung" [„Literární pozůstalost Carla von Clausewitze o válce a válečnictví"], které vyšly v Berlíně v letech 1832—1837 v 10 svazcích. O napoleonských taženích jedná svazek 5 až 8. — *645.*

[680] V únoru 1846 se polští vlastenci pokusili rozpoutat v polských oblastech povstání za národní osvobození Polska. Povstalcům se však podařilo přechodně zvítězit jen v Krakově. Také v Haliči vypuklo povstání rolníků. Rakouské úřady využily nenávisti utlačených ukrajinských rolníků proti polské šlechtě a v několika případech poštvaly vzbouřené rolníky k boji proti polským povstaleckým oddílům. Po potlačení povstání v Krakově bylo krutě zlikvidováno také hnutí haličských rolníků. — *646.*

[681] Jde o Russellův whigovský kabinet, který byl u moci od července 1846 do února 1852. Byl vystřídán toryovským kabinetem Derbyho, který se udržel do prosince 1852, kdy nastoupila Aberdeenova koaliční vláda, složená z whigů a peelovců. — *646.*

[682] Začátkem padesátých let 19. století se znovu zostřil boj mezi Pruskem a Rakouskem o nadvládu v Německu; zejména Rakousko, které bylo podporováno Ruskem, se pokusilo zmařit pruské snahy o znovuustavení *Celního spolku* (viz poznámku 170). Po bonapartistickém státním převratu ve Francii v prosinci 1851 začaly bonapartistické kruhy usilovat o znovuzřízení hranic prvního císařství. Vzniklo nebezpečí nové války, které přimělo Rakousko, aby do jisté míry vyšlo vstříc Prusku v jednání o obchodních otázkách (viz poznámku 288). — *647.*

[683] Míní se první bod „Požadavků Komunistické strany v Německu", které sestavili Marx a Engels jménem ústředního výboru Svazu komunistů v březnu 1848 (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 5, čes. vyd. 1959, str. 19—21). — *648.*

[684] Jde o knihu Wilhelma Willisena „Der Italienische Feldzug des Jahres 1848" [„Italské tažení roku 1848"], Berlín 1849. — *649.*

[685] Míní se tažení z roku 1849 v severní Itálii, které začalo po obnovení válečných akcí mezi Rakouskem a Piemontem 12. března.

V rozhodující bitvě u *Novary* 23. března 1849 porazili Rakušané pod velením Radeckého piemontskou armádu. Důsledkem této porážky bylo obnovení rakouské nadvlády v severní Itálii. Za tohoto tažení rakouský polní maršál obratně využil roztříštěnosti piemontských sil, kterou zavinil piemontský generál Ramorino. — *649.*

[636] Po porážce Rakušanů u Nagy-Sarlo 19. dubna 1849 a po kapitulaci Komárna 26. dubna 1849 se vrchní velení maďarské armády a revoluční vláda usnesly podniknout operaci k osvobození Budína, místo aby pronásledovaly poražené rakouské vojsko, které se stahovalo k Vídni (viz poznámku 87). Podle Engelsova názoru mělo toto rozhodnutí pro maďarskou revoluci zhoubné následky, poněvadž Rakušanům umožnilo zahájit nový útok okamžitě po zahájení intervence carských vojsk v Uhrách. Po jejich zásahu kapitulovala maďarská armáda u Világose 13. srpna 1849, ačkoli byla ještě bojeschopná a měla aktivní podporu revolučně naladěných mas maďarského lidu. Kapitulace však byla připravena zradou vrchního velitele Görgeye, který se opíral o kontrarevoluční část uherské buržoazie a šlechty. Na druhé straně však Kossuth a ostatní předáci revoluční vlády bojovali proti Görgeyovým zrádným krokům krajně nerozhodně a nedůsledně. (Viz Marx - Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 298—299.) — *650.*

[637] Marx a Engels zhodnotili Bemovu válečnou činnost za jeho prvního tažení do Banátu v článku „Bem" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 164—167). — *651.*

[638] Z tohoto Marxova dopisu Clussovi se dochoval jen úryvek, který Cluss cituje v dopise Weydemeyerovi z 3. května 1853. Začátek dochovaného textu až po větu „Naše strana je bohužel velmi chudá" byl poprvé uveřejněn v časopise „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 31 z roku 1906—1907, v článku Franze Mehringa „Nové příspěvky k životopisu K. Marxe a B. Engelse". — *652.*

[639] Jde o první Weydemeyerovy články ze série „Nationalökonomische Skizzen" [„Národohospodářské skici"], které vycházely v listu „Die Reform" v dubnu až srpnu 1853. — *652, 657.*

[690] Pieper začal psát sérii článků „A Critical history of French socialism" [„Kritické dějiny francouzského socialismu"], jejíž první části vyšly v „The People's Paper" ze 4., 11. a 18. prosince 1852. Weydemeyer a Cluss ji chtěli přetisknout v „Reform". — *652.*

[691] Jde o Marxovy dopisy Clussovi z 25. března a 17. dubna 1853 (viz tento svazek, str. 639—642, 652—654) a zřejmě také o jeden nedochovaný Marxův dopis, který byl napsán kolem 10. dubna 1853. Marx se v něm, jak je patrné z Clussova dopisu Marxovi z 28. dubna 1853, zmiňoval o vydání své práce „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" jako brožury v Americe. — *655.*

[692] Míní se článek podepsaný „Angličan" (pseudonym Alfreda Batea Richardse), který byl přetištěn v „The People's Paper", čís. 51 z 23. dubna 1853, z listu „The Morning Advertiser". — *655.*

[693] O dopisu Ernesta Jonese Weydemeyerovi z 3. března 1852 viz poznámku 49. — *658.*

[694] Z tohoto Marxova dopisu Clussovi se dochoval jen úryvek, který Cluss cituje v dopise Weydemeyerovi z 28. června 1853. Malá část dochovaného textu od slov „Vy v New Yorku" do konce odstavce byla uveřejněna poprvé v časopisu „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 31 z roku 1906—1907, v článku Franze Mehringa „Nové příspěvky k životopisu K. Marxe a B. Engelse". — *659.*

[695] Marx míní odpověď na očekávaný Willichův útok v novinách. Willich totiž vyhrožoval začátkem května 1853 v „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung" a v „Neu-England-Zeitung", že uveřejní „odhalení" o Marxovi a jeho stoupencích (viz poznámku 315). — *659.*

[696] Na tomto místě přerušil Cluss svůj doslovný citát z Marxova dopisu a reprodukuje další část dopisu volně:

„O historii s penězi Marx říká: Nikdy nevzal žádnou peněžní podporu; ale s případem, který Willich vytrubuje, se to má zhruba takto: Marx si pronajal v Chelsea (v Londýně) z druhé ruky dům, platil pravidelně, často za cenu krajního odříkání, měsíčně svou činži. Tu přijde znenadání skutečný majitel domu a vymáhá peníze od Marxe, poněvadž *podpronajímatel* už rok nic neplatil. Anglický zákon takové počínání sankcionuje. Marx nemůže zaplatit, pošlou na něho exekutora atd. Vězí v tom až po uši. — Je členem výboru pro podporu uprchlíků. Jednotlivým uprchlíkům se vyplácejí peníze týdně. Avšak celková částka, kterou poslali většinou *naši* přátelé z Evropy, tu leží ladem, a Marx je ‚zachráněn' — obdrží potřebnou sumu s podmínkou, že ji bude v určitých splátkách vracet, jak si to vyžádá potřeba pro jiné uprchlíky — kteří, jak se zdá, měli jediní na tuto podporu privilegium. Marx to také svědomitě dělá a všechno zase zaplatil, zčásti z vlastního výdělku, zčásti z peněz, které dostal od své rodiny. To je vše.

K tomu, aby se tahle věc patřičně rozvedla, mi vůbec nechybí materiál, naopak, mám ho víc než dost. Tak jeho oběti pro ‚Neue Rheinische Zeitung', když po červnové revoluci odpadla buržoazie, a po vyhlášení stavu obležení v Kolíně nad Rýnem i demokratická maloburžoazie — to je dobré. Marx říká, že vydal na ‚Neue Rheinische Zeitung' asi 7000 tolarů. K vzteku je jen to, že naši protivníci budou mít radost, až uslyší tato fakta. Co si o tom myslíš Ty? Má-li se Marxovo postavení všestranně definovat, nesmí se to zamlčet. Marx také říká, že mohu a *mám* použít všech poznámek, které mi dává, aniž bych ho ovšem do toho zatahoval jako informátora.

‚*Reform*': Marx dává za pravdu *mně*. Říká, že na průmyslovou výstavu přijede do New Yorku půl Německa, a jelikož v tomto městě nemáme jiný orgán, musíme nechat hlouposti pánů z Hornisse" (Redaktor „Reform" Kellner a její londýnský korespondent Heise redigovali v letech 1848—1850

v Kasselu list „Hornisse" — pozn. red.) „*bez povšimnutí* a chytře proplout. Jak známo, Talleyrand vždycky vyzýval své státníky: ‚Avant tout, pas de zèle, pas de zèle!' [„Především ne tak horlivě, ne tak horlivě!"]". — *659.*

[697] Z tohoto Marxova dopisu Clussovi se dochoval jen úryvek, který cituje Cluss v dopise Weydemeyerovi z 3. října 1853. Jeden odstavec dopisu, začínající slovy: „Ať už je to jak chce, hnutí mě překvapilo dřív, než jsem si přál, aby přišlo," byl poprvé otištěn v časopise „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 31 z roku 1906—1907 v článku Franze Mehringa „Nové příspěvky k životopisu K. Marxe a B. Engelse". — *661.*

[698] Clussova zpráva z Quebeku vyšla v „Reform" 31. srpna 1853. V témž čísle byl otištěn Kellnerův úvodník „Die neue Welt" [„Nový svět"], věnovaný knize Theodora Poescheho a Karla Goeppa „The New Rome. The United States of the World" [„Nový Řím. Spojené státy světa"]. V „Neu-England-Zeitung" ze 3. září 1853 byl otištěn článek Theodora Poescheho „Třídní bojovníci" (viz poznámku 361). — *661.*

[699] O C. W. Kleinovi a jeho časopisu „Gradaus" viz poznámku 360. — *662.*

[700] Úplný text tohoto Marxova dopisu Weydemeyerovi se nedochoval. — *664.*

[701] Wilhelm Wolff měl tehdy v úmyslu přestěhovat se do USA, nakonec však zůstal u Engelse v Manchesteru. — *664.*

[702] Z tohoto Marxova dopisu Adolfu Clussovi se dochoval pouze úryvek, který uvádí Cluss ve svém dopise Weydemeyerovi z 2. listopadu 1853. Část prvního odstavce od slov: „Od Ariosta ke Kleinovi" až po slova „nejlepší v Porýnské provincii" byla poprvé otištěna rusky v Marx - Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXV, 1934. Následující odstavec od slov „Pokud jde o ‚Reform'" byl poprvé otištěn rusky v časopise „Voprosy istorii KPSS", čís. 3, Moskva 1962. — *667.*

[703] Zřejmě narážka na Heinzenovy články v „Neu-England-Zeitung" a pak v „Herold des Westens", který Heinzen tehdy redigoval. Cluss a Weydemeyer zesměšňovali v „Reform" Heinzenovo počínání a jeho tirády v tisku. — *668.*

[704] Marx naráží jednak na postoj vládnoucích kruhů bonapartistické Francie k „východní otázce", které v zájmu dynastických cílů zostřovaly napětí, jednak na agresívní počínání Ruska, jež využilo sympatií balkánských národů a poslalo v červnu 1853 své vojsko do podunajských knížectví. Politika

těchto dvou nepřátelských mocností směřovala k evropské válce (Rusko s Tureckem v době, kdy Marx psal tento dopis, už válčilo), a v posílení jejich moci spatřoval Marx ohrožení evropské a tedy i německé demokracie.

O ropucháčích viz poznámku 22. — *668.*

[705] Z tohoto Marxova dopisu Clussovi se dochoval jen úryvek, který Cluss cituje v dopise Weydemeyerovi ze 7. prosince 1853. — *669.*

[706] Jde o Eccariovy články zabývající se hospodářskou a politickou situací ve Francii, které byly uveřejňovány v „The People's Paper" od září 1852 do května 1853. Mezi těmito příspěvky byl i seriál „A review of the literature on the coup d'état" [„Přehled literatury o státním převratu"], který čerpal především z Marxova „Osmnáctého brumairu" („The People's Paper" z 11. a 18. prosince 1852). — *669.*

[707] Marx zde zřejmě odpovídá na Clussův dopis z 23.—24. října 1853, v kterém ho Cluss informoval, že přeložil do němčiny z „New-York Daily Tribune" část jeho pamfletu „Lord Palmerston" a že překlad poslal listu „Reform". Poněvadž „Tribune" otiskla Marxův článek jako nepodepsaný úvodník (viz poznámku 374), bylo nutno k překladu v „Reform", uvádějícímu jméno autora, předeslat na vysvětlenou tuto redakční poznámku: „Pro velký zájem, který vyvolává Palmerstonova osobnost, zpracovali jsme následující články z ‚Tribune'. V tomto nástinu osvědčuje autor kromobyčejnou znalost anglických poměrů, a přestože tu není podpis, není těžké uhodnout, kdo jej napsal." Clussův překlad byl otištěn v „Reform", čís. 72, 73, 74, 77 a 78 z 2., 3., 4., 8. a 9. listopadu 1853. — *670.*

[708] O několik řádek níže Cluss píše: „Marx připojuje ještě několik poznámek o Urquhartovi, a to proto, že jej Jones v jedněch novinách, které mám dostat, netaktně označuje za ruského spojence. Marx píše, že za to Jonesovi v dopise" (dopis se nedochoval — pozn. red.) „pořádně vyprášil kožich. Dám ty urquhartovské věci dohromady do krátkého článku." Cluss skutečně otiskl v „Reform" 19. prosince článek, nadepsaný „David Urquhart", ale nepodepsal jej. Je sestaven z Marxových poznámek, které Cluss zřejmě tlumočí doslovně, a zní takto:

„V jednom z anglických listů, které nám došly posledními parníky, jsme ke svému údivu shledali, že je tu pan D. Urquhart, ačkoli byl v poslední době mnohokrát uváděn jako agitátor za svolání protiruských mítinků v Anglii, označen za *nástroj v ruských službách.* Nesmyslnost této zprávy si můžeme vysvětlit jedině pletichami ‚svobodného Slovanstva', poněvadž celá Evropa až dosud znala Urquharta pouze jako zavilého, až maniakálního nepřítele Rusů a přítele Turků. Když byl sekretářem vyslanectví v Cařihradu, Rusové se ho dokonce pokoušeli, jak bylo dokázáno, otrávit.

Proto budiž řečeno několik slov o tomto člověku, jehož jméno kdekdo vyslovuje, ale jen málokdo umí posoudit jeho význam.

Urquhart jde systematicky za jedinou fixní ideou. Po 20 let *bezúspěšně* obžalovával Palmerstona a ruské úskoky a spády a musel se z toho přirozeně napůl zbláznit, jako každý člověk, který má určitou správnou ideu, ale nemůže s ní ve světě prorazit. To, že se Palmerston se svou diplomacií mohl udržet až do dneška, vysvětluje si Urquhart svárem mezi whigy a toryi, což je zčásti, ale opravdu jen zčásti pravda. Oproti dnešnímu anglickému parlamentu, který nehodnotí žádnou věc, jak si sama zaslouží, nýbrž jedině podle měřítka, *‚v úřadu'* nebo *‚mimo úřad'*, vidí — protože je od kořene konzervativní — jedinou záchranu v posílení královských prerogativů na jedné straně a *lokální, municipální samosprávy* na straně druhé. Aby se vytvořila fronta proti Rusku, přeje si, aby se Západ stal právě tak kompaktní, stejnorodou masou, jako je masa ruská. Nechce proto *ani slyšet o stranách* a je úhlavním nepřítelem centralizačních snah. Poněvadž všechny dosavadní revoluce od roku 1848 byly v dané chvíli vždy na prospěch postupu Ruska, přisuzuje zmateně tento výsledek ruské diplomacii, jako by to byl její *původní záměr*. Ruští agenti působí tudíž v Urquhartově představě jako skrytí hlavní předáci revolucí. Poněvadž uvnitř starého, konzervativního systému je přímou protiváhou proti Rusku *Rakousko*, má v oblibě Rakousko a nevraží na všechno, co by mohlo ohrozit rakouskou mezinárodní moc. V protikladu k nivelizaci, ať už ruské na jedné straně, či revoluční na straně druhé, pevně lpí na individualitě a zvláštní osobitosti národů. V jeho očích jsou tedy Židé, Cikáni, Španělé a mohamedáni včetně Čerkesů čtyři nejskvělejší národy, jelikož nejsou narušeni pařížskou a londýnskou plytkostí (vulgarismem). Z toho všeho je zřejmé, že jeho pojetí dějin nutně nabylo velmi subjektivního charakteru; dějiny se mu jeví více či méně jako výlučné dílo diplomacie. Co se týče objektivního, materiálního pojetí dějin, domnívá se, že je to totéž, jako kdyby se zločiny neměly soudit, ale zevšeobecňovat v zákony. ‚Je to,' jak o něm praví jeden kritik, ‚čestný, umíněný, pravdymilovný, zanícený starý pán, který se zmítá v silných předsudcích a jedná naprosto proti rozumu.'

Poněvadž však má jen jedno životní poslání, boj proti Rusku, který vede s monomanní pronikavostí a s velikou znalostí věci, není to všechno na škodu. Rytíř s jediným životním posláním se nevyhne údělu ‚šlechetného rytíře smutné postavy', a nechybí mu ani Sancho Panzové, zde jako v Evropě. Modifikovaný exemplář tohoto druhu se předvádí v podobě ‚A. P. C.'" (Pulszky, viz poznámku 291 — pozn. red.), „londýnského žáčka-prvňáčka ‚Tribune'". — *670.*

[709] Engels myslí zřejmě knihu Howarda Douglase „A Treatise on naval gunnery" [„Pojednání o námořním dělostřelectvu"]; první vydání vyšlo v Londýně roku 1820. — *674.*

[710] Z Marxova pamfletu „Lord Palmerston" vyšel samostatně jako brožura článek třetí a dále pak společně článek čtvrtý a pátý (viz poznámky 397 a 412). — *676, 679.*

[711] *Ryze anglickým ministrem* nazval Palmerstona lord John Russell na zasedání Dolní sněmovny 25. června 1850. Palmerston totiž prohlásil v debatě o anglo-řeckém konfliktu (viz poznámku 284), že stejně jako formule „civis romanus sum" („jsem římský občan") zajišťovala občanům starého Říma prestiž a všeobecnou vážnost, tak i anglická státní příslušnost zaručuje anglickým poddaným nedotknutelnost a bezpečnost, ať jsou kdekcli. — *676.*

[712] *Hünkjariskeleská smlouva* mezi Ruskem a Tureckem byla uzavřena roku 1833. Měla charakter obranného spolku. Do smlouvy byl pojat tajný článek, kterým se Turecko zavazovalo, že na požádání Ruska nedovolí cizím válečným lodím průjezd do Černého moře.

O *smlouvách z roku 1840 a 1841* viz poznámku 394.

Anglo-afghánskou válku z let 1838—1842 vyprovokovali Angličané, aby si podrobili Afghánistán jako svou kolonii. Válka skončila ztroskotáním plánů anglických kolonizátorů.

O Palmerstonově postoji v krakovské otázce viz poznámku 432. — *677, 680.*

[713] Roku 1838 udělilo Neapolské království jedné francouzské společnosti koncesi na těžbu síry na Sicílii. S poukazem na smlouvu z roku 1816, podle které se Neapolsko zavázalo neposkytnout jiným zemím obchodní výsady, které by se dotýkaly zájmů Anglie, vydala anglická vláda příkaz svému středomořskému loďstvu, aby zahájilo válečné akce, a donutila tak Neapolsko, aby smlouvu s francouzskou společností zrušilo. — *677.*

[714] 8. května 1852 podepsali zástupci Ruska, Rakouska, Anglie, Francie, Pruska a Švédska společně se zástupci Dánska londýnský protokol o celistvosti dánské monarchie. Za základ smlouvy byl vzat protokol, podepsaný uvedenými účastníky londýnské konference (kromě Pruska) 2. srpna 1850. Protokol stanovil zásadu, že državy dánské koruny, včetně vévodství Šlesviku a Holštýna, jsou nedělitelné. Ruský car byl v londýnském protokolu uveden jako jeden ze zákonných uchazečů o dánský trůn (jako potomek holštýnsko-gottorpského vévody Karla Petra Ulricha, který vládl v Rusku jako Petr III.). Vzdal se však svých práv ve prospěch prince Kristiána Šlesvicko-Holštýnsko-Sonderbursko-Glücksburského, který byl prohlášen za následníka krále Bedřicha VII. Tím se vytvářel precedens pro nároky ruského cara na dánský trůn v budoucnu, kdyby glücksburská dynastie vymřela. — *680.*

[715] *Čtyřstranná dohoda* — smlouva uzavřená v dubnu 1834 mezi Anglií, Francií, Španělskem a Portugalskem. Smlouva byla formálně namířena proti absolu-

tistickým mocnostem, Rusku, Prusku a Rakousku, ale fakticky umožňovala Anglii, aby pod záminkou vojenské pomoci vládám Španělska a Portugalska proti uchazečům o trůn, domu Miguelovi v Portugalsku a donu Carlosovi ve Španělsku, upevnila v těchto zemích svůj vliv. To bylo příčinou zhoršení anglo-francouzských vztahů — *680.*

[716] Z chystané série článků napsal Marx 29. prosince 1854 a 1. ledna 1855 dva články, které vyšly v „Neue Oder-Zeitung" 2. a 4. ledna 1855 (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 609—614). Tím začala Marxova spolupráce s „Neue Oder-Zeitung" (viz poznámku 507). — *683.*

[717] Tento dopis napsal Marx v londýnském předměstí Camberwellu, kam se na čas přestěhoval s celou rodinou, neboť jeho žena se jen velmi těžko vzpamatovávala z otřesu způsobeného smrtí jejich syna Edgara. Marxovi bydleli u Imandta, který odjel do Skotska a dal jim k dispozici svůj dům (viz tento svazek, str. 505). Na dopise uvádí Marx svou londýnskou adresu. — *689, 690, 692.*

[718] Dvěma „královskými oktrojírkami" míní Marx oktrojované ústavy, které král Bedřich Vilém IV. „daroval" po kontrarevolučním státním převratu v Prusku (v listopadu až prosinci 1848) Prusům.

První z nich byla vyhlášena 5. prosince 1848 zároveň s rozpuštěním pruského Národního shromáždění. Tato ústava zaváděla v Prusku dvoukomorový systém a ponechávala králi právo odmítnout zákony schválené komorami, a dokonce i revidovat jednotlivé články ústavy. Když reakce dále zesílila, byla v dubnu 1849 rozpuštěna druhá komora, zvolená na základě oktrojované ústavy. Všeobecné volební právo bylo nahrazeno volebním systémem tří kurií s vysokým majetkovým censem a nakonec byla zavedena nová, ještě reakčnější ústava, která vstoupila v platnost 31. ledna 1850. Většina poslanecké sněmovny, která byla mezitím nově zvolena, složená z buržoazních liberálů — konstitucionalistů —, novou ústavu schválila, kdežto buržoazní demokraté se zasazovali o zachování staré ústavy z roku 1848. — *695.*

[719] 10. října 1855 vyšel v týdeníku „L'Homme", který byl orgánem francouzských emigrantů a vycházel na ostrově Jersey, otevřený dopis anglické královně Viktorii. Dopis napsal Félix Pyat, jeden z vůdců maloburžoazně demokratické emigrace v Londýně, u příležitosti návštěvy anglické královny ve Francii roku 1855. Anglická vláda, která chtěla Napoleonovi III. ukázat, že mu vychází vstříc, si tento provokační dopis vzala za záminku, a vypověděla z ostrova Jersey mnoho francouzských emigrantů (mezi nimi i Victora Huga). V této souvislosti se vynořily i pověsti, že bude obnoven zákon o cizincích (viz poznámku 539). — *695. 698.*

[720] Marx žil v Paříži od konce října 1843 do 3. února 1845. Pak byl z Francie na žádost pruské vlády vypovězen a musel se přestěhovat do Bruselu. — *697.*

[721] Marx se snažil získat pro spolupráci ve Weydemeyerově týdeníku „Die Revolution" své spolubojovníky, bývalé redaktory listu „Neue Rheinische Zeitung" (mezi nimi Georga Weertha). — *701.*

[722] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění rusky v Marx-Engels, Sočinënija, první vydání, sv. XXV, 1934. — *709.*

[723] Míní se odpověď Karla Heinricha Schnauffera, redaktora listu „Baltimore Wecker", z 27. září 1852 na dopis barona von Brüningka, uveřejněný v témž čísle. Brüningk se ptal redakce, odkud pramení informace o jeho ženě, které uveřejnil Cluss ve svém článku v témž listu. — *710.*

[724] V „The People's Paper" z 9. a 16. října 1852 vyšly v rubrice „Our American Correspondence" [„Naše americké zprávy"] dva Clussovy články o přípravách na volbu presidenta v USA. — *710.*

[725] Tím je míněn časopis, který chtěli vydávat na jaře 1851 Hermann Becker, Joseph Weydemeyer a Heinrich Bürgers. Vydávání časopisu se však neuskutečnilo. — *711.*

[726] Při přelíčení kolínské poroty z 23. října 1852 předložil Wilhelm Stieber soudu „originální knihu zápisů" (viz poznámku 209). Proti očekávání iniciátorů procesu přispělo však právě předložení viditelně zfalšovaného „dokladu" k posílení pozice obhajoby, protože jí to poskytlo další podnět k odhalení podvrhů obžalovacího spisu. — *713.*

[727] Jde zřejmě o Clussův článek „Die materielle Kritik und der moralisierende Standpunkt" [„Materiální kritika a moralizující stanovisko"], namířený proti Arnoldu Rugovi. — *715.*

[728] Úplný text tohoto dopisu je citován v Clussově dopisu Weydemeyerovi z 28. března 1853; originál dopisu nemá Institut marxismu-leninismu při ÚV KSSS k dispozici. — *716.*

[729] Cluss a Weydemeyer nemohli zaplatit za vytištění brožury „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta" newyorskému tiskaři celou požadovanou částku, takže tiskař si většinu nákladu ponechal. — *716.*

[730] Jenny Marxová má zřejmě na mysli jednak zabavení výtisků „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům", jednak nezdařené pokusy o vydání Marxova a Engelsova pamfletu „Velikáni emigrace". — *717.*

[731] Tím je míněna kniha „Die Communisten-Verschwörungen des neunzehnten Jahrhunderts" [„Komunistická spiknutí v devatenáctém století"], Berlín, první díl 1853, druhý díl 1854, kterou sepsali policejní úředníci Wermuth a Stieber. Tuto knihu charakterizuje Engels ve své práci „K dějinám Svazu komunistů" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 21, čes. vyd. 1966, str. 238). — *717.*

[732] Americkými penězi míní Jenny Marxová prostředky získané sbírkou na takzvanou německo-americkou revoluční půjčku (viz poznámku 58). — *717.*

[733] V uvedeném úryvku Clussova dopisu Weydemeyerovi se uvádí obsah části nedochovaného Marxova dopisu Clussovi; Marx jej napsal s největší pravděpodobností kolem 1. května 1853 za svého pobytu v Manchesteru. — *720.*

[734] Poslední, dvacátý článek série „Revoluce a kontrarevoluce v Německu", kterou napsal Engels na Marxovu žádost, nevyšel totiž v „New-York Daily Tribune" a patrně nebyl ani napsán (viz poznámku 162). Cluss proto žádal Marxe, aby napsal závěrečnou stať pro připravované uveřejnění německého překladu tohoto díla v „Die Reform". — *720.*

[735] V uvedeném úryvku Clussova dopisu Weydemeyerovi se uvádí obsah dopisu Jenny Marxové Clussovi, napsaného kolem 20. května 1853 zřejmě na Marxův popud. V jiné podobě se dopis Jenny Marxové nedochoval. — *721.*

[736] Míní se série Weydemeyerových článků „Národohospodářské skici" (viz poznámku 689) a Weydemeyerova předmluva k Hirschovu prohlášení z 12. ledna 1852 (viz poznámku 584), uveřejněná koncem dubna 1853 v „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung" pod názvem „‚Demokratický' špicl" (viz poznámku 311). — *721.*

[737] Jde patrně o člena frankfurtské větve rodiny Rothschildů — Wilhelma Karla Rothschilda (1828—1901), který studoval s Wilhelmem Pieperem na universitě v Göttingen. — *888.*

[738] „New-York Daily Tribune" uveřejnila v dubnu 1853 z článků o východní otázce, které jí poslal Marx, tři články jako úvodníky: „Oč vskutku jde v Turecku", „Turecká otázka" a „Co bude s evropským Tureckem?" (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 39—43, 48—53 a 57—61). Všechny tyto články napsal Engels na Marxovo přání. — *721.*

[739] V uvedeném úryvku Clussova dopisu Weydemeyerovi se uvádí obsah části nedochovaného Marxova dopisu Clussovi; Marx jej napsal zřejmě v únoru 1853. — *723.*

[740] Jde pravděpodobně o nedochovaný Marxův dopis Jakobu Schabelitzovi z konce listopadu 1852. Ve své odpovědi z 1. prosince téhož roku vyslovuje Schabelitz ochotu vydat „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" za podmínek, které Marx navrhuje. — *724.*

[741] V uvedeném úryvku Clussova dopisu Weydemeyerovi se uvádí obsah jedné části nedochovaného Marxova dopisu Clussovi, napsaného zřejmě v polovině října 1853. — *726.*

[742] Jde o souboj mezi Willichem a Schrammem. V pomlouvačném článku „Doktor Karel Marx a jeho ‚Odhalení'" zfalšoval Willich okolnosti, za kterých se souboj konal. Ve svém pamfletu „Rytíř šlechetného vědomí" uvádí Marx prohlášení Henryka Miskowského, Schrammova sekundanta, vyvracející Willichova tvrzení (viz Marx - Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 519—521). — *727.*

[743] V tomto Clussově dopisu Weydemeyerovi se uvádí obsah Marxova dopisu Clussovi z 28. listopadu 1853 (spolu s tímto dopisem poslal Marx Clussovi rukopis pamfletu „Rytíř šlechetného vědomí") a dva výňatky z dovětku, který patrně k tomuto dopisu připsali Marx a Jenny Marxová. V jiné podobě se tyto dokumenty nedochovaly. — *728.*

[744] Tím je míněno prohlášení proti Willichovu pomlouvačnému článku, podepsané Adolfem Clussem, Josephem Weydemeyerem a Abrahamem Jacobim (viz také poznámku 391). — *728.*

JMENNÝ REJSTŘÍK*

Abdülmedžid (Abdülmecid) (1823—1861), turecký sultán (1839—1861). — 244, 257

Aberdeen, George Gordon, hrabě (1784 až 1860), anglický státník, tory, od 1850 předák peelovců; ministr zahraničních věcí (1828—1830, 1841 až 1846) a ministerský předseda koaliční vlády (1852—1855). — 251, 252, 263, 395, 397, 403, 474, 475, 672, 676, 677

Agésiláos II. (asi 442—asi 358 před n. l.), spartský král (asi 399—asi 358 před n. l.). — 569

Ágis II. (zemř. asi 399 před n. l.), spartský král (asi 420—asi 399 před n. l.) — 569

Agostini, Cesare (1803—1855), italský revolucionář, stoupenec Mazziniho; účastník revoluce 1848—1849 vItálii, po porážce revoluce emigroval do Anglie; později se od Mazziniho odklonil. — 248

Albert (1819—1861), princ sasko-kobursko-gothajský; manžel anglické královny Viktorie. — 374, 521

Alberts, v padesátých letech 19. stol. tajemník pruského vyslanectví v Londýně. — 222

Alexander, William, anglický lékař v 18. stol., autor knihy „Dějiny žen od nejstarších dob do současnosti". — 615

Alexandr I. (1777—1825), ruský car (1801—1825). — 449, 451, 453

Alexandr Makedonský (Veliký) (356—323 před n. l.), významný starověký vojevůdce a státník; od 336 makedonský král. — 297, 650

Altenstein, Karl, svobodný pán vom Stein zum (1770—1840), pruský ministr kultu a vyučování (1817—1838). — 411

Andersen, Hans Christian (1805—1875), dánský spisovatel a básník. — 539

Anneke, Friedrich (asi 1818 — asi 1872), pruský dělostřelecký důstojník, propuštěný 1846 z armády pro své politické přesvědčení; člen kolínské obce Svazu komunistů; v roce 1846 jeden ze zakladatelů kolínského Dělnického spolku, redaktor listu „Neue Kölnische Zeitung", člen Porýnského krajského výboru demokratů; 1849 velitel dělostřelectva bádensko-falcké revoluční armády; později se zúčastnil občanské války v USA na straně Severu. — 76, 120, 121, 306, 352, 598—600

Anneková, Mathilde Franziska (1817—1884), žena předešlého, německá spisovatelka, 1848—1849 spolupracov-

* Hvězdičkou jsou označena jména osob, jimž jsou adresovány dopisy zařazené v tomto svazku.

nice demokratického tisku. — 287
Anschütz, německý hudebník, ve čtyřicátých letech 19. stol. se zúčastnil demokratického hnutí v Německu; v padesátých letech emigrant v Londýně; přítel Ernsta Dronka. — 75, 79
Anstey, Thomas Chisholm (1816—1873), anglický právník a politik, buržoazní radikál; 1847—1852 člen parlamentu, generální prokurátor pro Hongkong (1854—1859). — 388
Arconati Visconti, Costanza, markýza (asi 1801—asi 1807), účastnice italského národně osvobozeneckého hnutí. — 175
Aretino, Pietro (1492—1556), italský renesanční spisovatel a dramatik autor satirických pamfletů proti papežskému dvoru a evropským panovníkům. — 101, 103
Ariosto, Lodovico (1474—1533), velký italský básník z období renesance, autor básně „Zuřivý Roland". — 30, 667
Auerbach, Berthold (1812—1882), německý liberální spisovatel, později zastánce Bismarckův, idealizoval život malorolníků v Německu. — 520
Auerswald, Rudolf (1795—1866), pruský státník, představitel zburžoaznělé liberální šlechty, ministerský předseda a ministr zahraničních věcí (červen až září 1848). — 200
Augustus Octavianus (63 před n. l.—14 n. l.), římský císař (27 před n. l.—14 n. l.). — 487
d'Aumale, Henri Eugène Philippe Louis *d'Orléans*, vévoda (1822—1897), syn francouzského krále Ludvíka Filipa, ve čtyřicátých letech se zúčastnil dobytí Alžírska; generální guvernér Alžírska (1847—1848), po únorové revoluci 1848 emigroval do Anglie. — 175, 536
Aurangzíb (1618—1707), indický pádišáh (1658—1707) z dynastie Velkých Mughalů. — 288

Babeuf, Gracchus (skutečné jméno *François Noël*) (1760—1797), francouzský revolucionář, utopický komunista, organizátor spiknutí „rovných". — 170
Bacon, Francis (Baco Verulánský) (1561 až 1626), anglický státník a politik; významný filosof, přírodovědec a historik, zakladatel anglického materialismu. — 689
Badinguet, viz *Napoleon III.*
Bach, Alexander, baron (1813—1893), rakouský reakční státník, povoláním advokát; 1848—1849 ministr spravedlnosti, od července 1849 do srpna 1859 ministr vnitra. — 582
Bakunin, Michail Alexandrovič (1814 až 1876), ruský revolucionář a publicista, účastník revoluce 1848—1849 v Německu; později jeden z ideologů narodnictví a anarchismu; v I. internacionále vystupoval jako zapřisáhlý odpůrce marxismu a na haagském kongresu 1872 byl z I. internacionály pro svou rozbíječskou činnost vyloučen. — 53, 317—322, 330, 331, 646
Balzac, Honoré *de* (1799—1850), velký francouzský realistický spisovatel. — 178, 619
Bamberger, Ludwig (Louis) (1823 až 1899), německý publicista, buržoazní demokrat, účastník bádensko-falckého povstání 1849; později emigrant ve Švýcarsku, Anglii a Francii; v šedesátých letech se vrátil zpět do Německa. — 256, 275, 638

Bamberger, Simon, londýnský bankéř, otec předešlého. — 239, 256, 261, 269, 270, 277, 307, 724

Bandierové, bratři Attilio (1810—1844) a Emilio (1819—1844), důstojníci rakouského námořnictva, účastníci italského národně osvobozeneckého hnutí, členové organizace „Mladá Itálie"; byli popraveni za pokus o povstání v Kalábrii (1844). — 47

* *Bangya*, János (1817—1868), maďarský žurnalista a důstojník, účastník revoluce v Uhrách 1848—1849; po porážce revoluce Kossuthův emisar v zahraničí, současně byl tajným policejním agentem; později vstoupil do turecké armády pod jménem Mehmed bej a v bojích Čerkesů proti Rusku na Kavkaze působil jako turecký agent (1855—1858). — 30—32, 41, 76, 83, 84, 98, 100, 106, 109, 175, 180, 181, 186, 209, 210, 214, 216—218, 220, 228, 233, 234, 241, 249, 264, 266, 267, 269, 271, 279, 337, 343, 344, 382, 386, 431, 570, 578, 591, 612, 614, 621, 623, 624, 634—637, 643, 644, 653, 658, 707

Barbès, Armand (1809—1870), francouzský revolucionář, maloburžoazní demokrat; za červencové monarchie jeden z vůdců tajné revoluční společnosti ročních období; aktivní účastník revoluce 1848; poslanec Ústavodárného shromáždění; za účast na událostech z 15. května 1848 byl odsouzen k doživotnímu vězení; 1854 amnestován; po amnestii emigroval a později zanechal politické činnosti. — 31, 461, 479

Barnum, Phineas Taylor (1810—1891), americký podnikatel, majitel cirkusů, panoptik a jiných atrakcí, proslul bombastickou reklamou. — 15, 85, 487

Barthélemy, Emmanuel (asi 1820—1855), francouzský dělník, blanquista, za červencové monarchie člen tajných revolučních společností, účastník červnového povstání v Paříži 1848, později emigroval do Anglie; byl jedním z vůdců spolku francouzských blanquistických emigrantů v Londýně; přiklonil se k Willichově a Schapperově sektářské frakci; 1855 byl odsouzen pro vraždu a popraven. — 104, 173, 199, 263, 264, 465, 470, 472, 640, 641

Barthold, Friedrich Wilhelm (1799—1858), německý historik. — 133

Batthyány, Kázmér, hrabě (1807—1854), maďarský státník, představitel liberálních kruhů maďarské šlechty, 1849 ministr zahraničních věcí v maďarské revoluční vládě; po porážce revoluce emigroval do Turecka a později do Francie. — 31, 41, 42

Batthyány, Lajos, hrabě (1806—1849), maďarský státník, představitel liberálních kruhů maďarské aristokracie; stál v čele maďarské vlády (březen—září 1848); prováděl politiku kompromisu s rakouskou monarchií; po porážce revoluce byl zastřelen. — 62, 570

Bauer, Bruno (1809—1882), německý idealistický filosof, jeden z nejvýznačnějších mladohegelovců, buržoazní radikál, po 1866 národní liberál; autor řady prací k dějinám křesťanství. — 36, 38, 60, 67, 69, 70, 77, 78, 85, 116, 118, 399, 400, 411, 442, 446, 464, 465, 494, 498, 519, 520, 580, 688

Bauer, Edgar (1820—1886), německý publicista, mladohegelovec; po revoluci 1848—1849 emigroval do Anglie; po amnestii 1861 pruský

úředník; bratr předešlého. — 123, 399, 400, 519, 654, 682

Bauer, Heinrich, představitel německého dělnického hnutí, jeden z vůdců Svazu spravedlivých, člen ústředního výboru Svazu komunistů; povoláním obuvník; 1851 emigroval do Austrálie. — 533

Bayard, Pierre du Terrail (asi 1475—1524), francouzský rytíř, oslavovaný svými současníky jako vzor statečnosti a šlechetnosti, jako „rytíř bez bázně a hany". — 403

Bayer, Joseph August (1821—1864), rakouský důstojník a spisovatel, za revoluce 1848—1849 v Uhrách náčelník generálního štábu Görgeyho armády; po její kapitulaci 1849 upadl do zajetí, byl odsouzen k smrti; trest smrti mu byl změněn na trest vězení a 1850 byl amnestován. — 650

Becker, August (1814—1871), německý publicista, člen Svazu spravedlivých ve Švýcarsku, stoupenec Weitlingův; účastník revoluce 1848—1849 v Německu, 1853 emigroval do USA, kde spolupracoval s demokratickými novinami. — 127

Becker, Hermann Heinrich (1820—1885), německý právník a publicista, od 1850 člen Svazu komunistů, jeden z obžalovaných v kolínském procesu proti komunistům (1852), byl odsouzen k pěti letům pevnostního vězení; později národní liberál. — 22, 184, 197—199, 221, 224, 419, 457, 531, 540, 546, 586, 603, 604, 628, 629, 705, 711, 714, 718

Becker, Johann Philipp (1809—1886), povoláním kartáčník, účastník demokratického hnutí ve třicátých až čtyřicátých letech v Německu a Švýcarsku; důstojník švýcarské armády ve válce proti Sonderbundu; aktivní účastník revoluce 1848—1849; za bádensko-falckého povstání 1849 velel bádenské domobraně; po revoluci 1848—1849 se přiklonil k proletářskému komunismu; v šedesátých letech přední pracovník I. internacionály, účastník všech jejích kongresů; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 446

Becker, Max Josef (zemřel 1896), inženýr z Porýnské provincie, maloburžoazní demokrat, účastník bádensko-falckého povstání 1849, po porážce povstání emigroval do Švýcarska, později do USA. — 571, 720

Beckmann, počátkem padesátých let 19. stol. pruský policejní špión v Paříži; pařížský dopisovatel listu „Kölnische Zeitung". — 169

Beckmannová, žena předešlého. — 169

Bedeau, Marie Alphonse (1804—1863), francouzský generál a politik, umírněný buržoazní republikán; ve třicátých a čtyřicátých letech se zúčastnil dobytí Alžírska; za druhé republiky místopředseda Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění, po státním převratu z 2. prosince 1851 vypovězen z Francie. — 174

Bedřich I. Barbarossa (1123—1190), německý král (od 1152) a císař Svaté říše římské (1155—1190). — 428, 429

Bedřich II. (1194—1250), německý král (od 1212) a císař Svaté říše římské (1220—1250). — 428

Bedřich II. (Veliký) (1712—1786), pruský král (1740—1786). — 44, 324, 428, 444

Bedřich VII. (1808—1863), dánský král (1848—1863). — 402

Bedřich Vilém IV. (1795—1861), pruský král (1840—1861). — 486, 647

Belfield, Marxův a Engelsův přítel v Manchesteru. — 193

Bellune, de, viz *Victor*, Claude Victor *Perrin*

Bem, Józef (1795—1850), polský generál, představitel národně osvobozeneckého hnutí, účastník polského povstání 1830—1831; 1848 se zúčastnil revolučních bojů ve Vídni; 1849 jeden z velitelů maďarské revoluční armády; později sloužil v turecké armádě pod jménem Amurat paša. — 650

Béranger, Pierre Jean *de* (1780—1857), francouzský demokratický básník, autor politických satir. — 453

Bergenroth, Gustav Adolph (1813—1869), německý historik a publicista, maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848—1849, 1850 emigroval. — 520

Bermbach, Adolph (1821—1875), právník z Kolína nad Rýnem, demokrat, poslanec frankfurtského Národního shromáždění, člen Svazu komunistů; svědek obhajoby v kolínském procesu proti komunistům (1852), obstarával spojení mezi Marxem a obžalovanými; později liberál. — 22, 24, 109, 111, 112, 114, 187, 189, 199, 206, 540, 583, 596, 603, 604, 625

Bernard, Martin (1808—1883), francouzský revolucionář, maloburžoazní demokrat; jeden z vůdců tajných revolučních společností za červencové monarchie; aktivní účastník revoluce 1848—1849; za účast na událostech z 13. června 1849 byl odsouzen do vyhnanství, odkud počátkem padesátých let uprchl do Anglie; po amnestii 1859 se vrátil do Francie. — 44

Bernardin de Saint-Pierre, Jacques Henri (1737—1814), francouzský spisovatel, představitel sentimentalismu; přírodozpytec a cestovatel. — 398

Bernays, Karl Ludwig (1815—1879), německý radikální publicista, 1844 člen redakce pařížského listu německých emigrantů „Vorwärts!", vydávaného za přímé Marxovy účasti; po revoluci 1848—1849 emigroval do USA. — 638

Bernhardt, maloburžoazní demokrat, emigrant v USA, jeden z redaktorů newyorských novin „Neue Zeit". — 510

Berni, Francesco (asi 1498—1535), italský básník, přepracoval Boiardovu epickou báseň „Zamilovaný Roland". — 107

Bernier, François (1625—1688), francouzský lékař, cestovatel a spisovatel. — 288, 289, 297

Berry, Charles Ferdinand *de Bourbon*, vévoda *de* (1778—1820), synovec francouzského krále Ludvíka XVIII. — 453

Bertin, Louis Marie Armand (1801—1854), francouzský novinář, orleanista; 1841—1854 vydavatel listu „Journal des Débats". — 54, 289

Bianca, von, jeden z kolínských patricijů, člen poroty v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 216, 614

Bianchi, A., francouzský maloburžoazní demokrat, v padesátých letech 19. stol. emigrant v Londýně. — 31, 57

Bibra, L., majitel německého hostince v Londýně. — 515

Biscamp, Elard, německý maloburžoazní demokrat, novinář; účastník

revoluce 1848—1849 v Německu; po porážce revoluce emigroval do Londýna, kde byl později členem redakce listu „Das Volk", orgánu německých emigrantů, vydávaného 1859 za přímé Marxovy účasti. — 613

Bischoffsheim, Louis Raphaël (1800—1873) francouzský bankéř„ majitel akciové banky, která měla v Londýně pobočku. — 335, 361, 436

Blanc, Jean Joseph Louis (1811—1882), francouzský maloburžoazní socialista, žurnalista a historik; 1848 člen prozatímní vlády a předseda lucemburské komise; byl pro třídní smír a kompromis s buržoazií; v srpnu 1848 emigroval do Anglie; jeden z vůdců maloburžoazní emigrace v Londýně. — 44, 54, 57, 61, 112, 340, 367, 369, 392, 460, 563, 570, 596, 648

Blank, Emil, Engelsův synovec, syn Marie Blankové. — 620

Blank, Karl Emil (1817—1893), německý obchodník, ve čtyřicátých až padesátých letech se klonil k socialistickým názorům; muž Engelsovy sestry Marie. — 25, 26, 71, 82, 156, 254, 377, 517, 527, 620

* *Blanková*, Marie (1824—1901), sestra Bedřicha Engelse; od roku 1845 žena předešlého. — 238, 618—620

Blanqui, Louis Auguste (1805—1881), francouzský revolucionář, utopický komunista, organizátor několika tajných společností a spiknutí, aktivně se zúčastnil revolucí 1830 a 1848; význačný vůdce francouzského proletářského hnutí, strávil celkem 36 let v žalářích a trestaneckých osadách. — 21, 174, 181, 279, 322, 461

Blenker, Ludwig (Louis) (1812—1863), bývalý německý důstojník, buržoazní demokrat, účastník bádensko-falckého povstání 1849; emigroval do USA a zúčastnil se občanské války na straně Severu. — 504, 506

Blesson, Ludwig (1790—1861), německý reakční vojenský spisovatel. — 133

* *Blind*, Karl (1826—1907), německý novinář a politik, maloburžoazní demokrat, 1848—1849 účastník revolučního hnutí v Bádensku; v padesátých letech jeden z vůdců německé maloburžoazní emigrace v Londýně, později národní liberál. — 240, 242, 250, 279, 330, 381, 387, 456, 457, 466, 511, 626, 662—666

Blindová, Friederike, žena předešlého. — 666

Blum, Robert (1807—1848), německý demokratický politik, vůdce radikální opozice v Sasku, 1848 místopředseda předparlamentu; vůdce levého křídla ve frankfurtském Národním shromáždění; v říjnu 1848 se účastnil obrany Vídně, po vítězství kontrarevoluce zastřelen. — 220

Bode, Adolf Friedrich, baron (1807—1865), lesohospodář, 1840—1855 lektor institutu pro lesní hospodářství v Petrohradě. — 464

Boichot, Jean Baptiste (nar. 1820), francouzský politik, republikán, poslanec Zákonodárného shromáždění (1849), účastník povstání z 13. června 1849; později emigroval. — 405, 410

Bonaparte, viz *Napoleon I.*

Bonaparte, viz *Napoleon III.*

Bonaparte, Jérome (1784—1860), nejmladší bratr Napoleona I., vestfál-

ský král (1807—1813), od 1850 francouzský maršál. — 145

Bonaparte, Joseph (1768—1844), nejstarší bratr Napoleona I., král neapolský (1806—1808) a španělský (1808—1813). — 354

Bonaparte, Pierre (1815—1881), bratranec Napoleona III.; za druhé republiky poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění, klonil se k republikánům. — 145, 627

Bonaparti, císařská dynastie ve Francii (1804—1814, 1815 a 1852—1870). 340

Borchardt, Louis, německý lékař, Engelsův známý v Manchesteru, — 289, 292, 310, 315, 327, 328, 333, 371, 694, 696

Börnstein, Heinrich (1805—1892), německý maloburžoazní demokrat, od 1842 žil v Paříži; 1844 zakladatel a redaktor pařížského listu „Vorwärts!", 1849 emigroval do USA. — 558, 638

Bourboni, královská dynastie ve Francii (1589—1792, 1814—1815 a 1815 až 1830). — 104, 453

Bourqueney, François Adolphe (1799—1869), francouzský diplomat, vyslanec (1841—1844), později velvyslanec (1844—1848) v Cařihradě; vyslanec (1853—1856), později velvyslanec (1856—1859) ve Vídni. — 680

Brennerová-Guéniardová, majitelka módního obchodu v Basileji. — 255

Bright, John (1811—1889), anglický továrník, přední liberální politik, freetrader, jeden ze zakladatelů Ligy proti obilním zákonům, od začátku šedesátých let vůdce levého křídla liberální strany; byl několikrát ministrem v liberálních vládách. — 47, 92, 105, 108, 311, 361, 477

* *Brockhaus*, Heinrich (1804—1874), od 1823 až do své smrti vedoucí lipského knihkupectví a nakladatelství F. A. Brockhaus. — 131, 152, 409, 606

Bruat, Armand Joseph (1796—1855), francouzský admirál, 1854 velel eskadře, 1855 vrchní velitel francouzského černomořského loďstva. — 509

Brüggemann, Karl Heinrich (1810—1887), německý ekonom a liberální publicista; 1845—1855 šéfredaktor listu „Kölnische Zeitung". — 662

* *Brüningk*, A., baron, německý šlechtic, od 1851 žil v Londýně, prostřednictvím své ženy Marie udržoval styky s německými maloburžoazními emigranty. — 99, 250, 613, 617, 631, 709

Brüningková, Maria, baronka (zemř. 1853), žena předešlého, neteř ruské kněžny Darji Christoforovny Livenové. — 94, 99, 112, 123, 241, 250, 265, 585, 592, 612, 613, 631, 641, 653, 707.

Brunnov, Filip Ivanovič, baron (1797—1875), ruský diplomat, vyslanec (1840—1854, 1858—1860), později velvyslanec (1860—1874) v Londýně. — 680

Brunšvický (Braunschweig), Ferdinand, vévoda (1721—1792), pruský generál; za sedmileté války (od listopadu 1757) vrchní velitel pruského a spojeneckého vojska. — 486

Buckup, obchodník v Bradfordu — 282, 284, 402, 419, 420

Buchheim, německý maloburžoazní demokrat, v padesátých letech 19. stol. emigrant v Londýně. — 457

Bülow, Adam Heinrich Dietrich, baron (1757—1807), pruský důstojník a vojenský teoretik (předchůdce Clausewitzův). — 376

Bürgers, Heinrich (1820—1878), německý radikální publicista, spolupracovník „Rheinische Zeitung" (1842—1843), 1848 člen kolínské obce Svazu komunistů, jeden z redaktorů „Neue Rheinische Zeitung"; od 1850 člen ústředního výboru Svazu komunistů, v kolínském procesu proti komunistům (1852) byl odsouzen k šesti letům pevnostního vězení; později národní liberál. — 22, 111, 170, 172, 183, 184, 189, 215, 216, 218, 221, 226, 228, 419, 506, 510, 514, 516, 540, 546, 596, 705

Bürgersová, Lena, sestra předešlého. — 448

Buridan, Jean (asi 1300—asi 1358), francouzský logik a filosof přírody; nominalista; řešil zejména problém svobody vůle, nesprávně je mu připisován sofistický příklad „Buridanova osla". — 143

Burnsová, Mary (zemř. 1863), irská dělnice, první družka Bedřicha Engelse. — 393

Bute, John *Stuart*, hrabě (1713—1792), anglický státník, tory; ministerský předseda (1761—1763). — 444, 445

Butler, James Armar (1827—1854), anglický důstojník, jeden z organizátorů obrany Silistry 1854. — 425

Byng, John (1704—1757), anglický admirál, 1756 velel eskadře při expedici k ostrovu Menorca; byl obviněn, že nesplnil svou vojenskou povinnost, a popraven. — 446

Byron, George Gordon (1788—1824), vynikající anglický básník, představitel revolučního romantismu. — 389

Cabet, Étienne (1788—1856), francouzský právník a publicista, utopický komunista, autor utopického románu „Cesta do Ikarie" (1842). — 57, 112, 504, 570, 596

Calderón de la Barca, Pedro (1600—1681), vynikající španělský básník a dramatik. — 398

Campbell, George (1824—1892), anglický koloniální úředník v Indii 1843—1874 (s přestávkami), autor četných prací o Indii; později člen parlamentu (1875—1892), liberál. — 304

Campe, Johann Julius Wilhelm (1792 až 1867), německý knihkupec a nakladatel, od 1823 jeden z majitelů hamburského vydavatelství Hoffmann a Campe. — 84, 189, 621

Canning, George (1770—1827), anglický státník a diplomat, jeden z vůdců toryů; ministr zahraničních věcí (1807—1809, 1822—1827), ministerský předseda (1827). — 451, 452, 676

Carey, Henry Charles (1793—1879), americký vulgární buržoazní ekonom, protekcionista, autor reakční teorie o harmonii třídních zájmů v kapitalistické společnosti. — 77, 302, 303, 338, 562

Carrel, Armand (1800—1836), francouzský buržoazní publicista, liberál; spoluzakladatel a redaktor listu „Le National". — 453

Carrion-Nisas, Marie Henri François Elisabeth, baron *de* (1767—1842) francouzský důstojník, politik a literát; účastník Francouzské revoluce, později bonapartista, účastník na-

poleonských válek; autor několika vojenských prací. — 132

Cassagnac, viz *Granier de Cassagnac*, Bernard Adolphe

Castlereagh, Henry Robert Stewart, markýz *Londonderry*, vikomt (1769—1822), anglický státník, tory; ministr války (1805—1806), ministr války a kolonií (1807—1809), ministr zahraničních věcí (1814—1822). — 560.

Catullus, Gaius Valerius (asi 87—asi 54 před n. l.), římský lyrik. — 410

Cavaignac, Louis Eugène (1802—1857), francouzský generál a politik, umírněný buržoazní republikán; ve třicátých a čtyřicátých letech se zúčastnil dobytí Alžírska, od března 1848 generální guvernér Alžírska, od května 1848 francouzský ministr války, s nevídanou krutostí potlačil červnové povstání pařížských dělníků; předseda vlády (červen—prosinec 1848). — 129, 174

Clarendon, George William Frederick *Villiers*, hrabě (1800—1870), anglický státník, whig, později liberál; místodržitel Irska (Lord Lieutenant of Ireland) (1847—1852), 1848 potlačil irské povstání; ministr zahraničních věcí (1853—1858, 1865 až 1866 a 1868—1870). — 474

Clausewitz, Karl (1780—1831), pruský generál a vynikající buržoazní vojenský teoretik. — 645

Cloots, Jean Baptiste, zvaný *Anacharsis* (1755—1794), francouzský spisovatel a politik pruského původu, na začátku Francouzské revoluce se klonil k levým jakobínům a byl členem Konventu. — 321

* *Cluss*, Adolf (asi 1820—po 1889), německý inženýr, člen Svazu komunistů, 1848 tajemník mohučského Dělnického vzdělávacího spolku, 1849 emigroval do USA; úředník ve washingtonských loděnicích; v padesátých letech si pravidelně dopisoval s Marxem a Engelsem, spolupracoval s mnoha německými a americkými dělnickými a demokratickými listy; spolu s Weydemeyerem propagoval v USA marxismus. — 23, 24, 61, 67, 75, 76, 80, 81, 84, 85, 117, 120, 124, 130, 131, 133, 137, 140, 149, 168, 171, 188, 212, 232, 237, 250, 258, 260, 266, 267, 270, 287, 291, 302, 306, 307, 327, 329, 338, 341, 345, 346, 349, 350, 352, 356, 358, 361, 378, 381, 385, 388, 390, 391, 394, 401, 404, 410, 413, 421, 432, 434, 447, 448, 485, 494, 513, 528, 537, 550, 552, 568—571, 574—577, 580—584, 586, 588, 594 až 597, 599—605, 609—617, 625—633, 638—643, 651—657, 659—662, 664, 667—670, 702—704, 706, 708 až 723, 726, 728, 729, 732

Cobden, Richard (1804—1865), anglický továrník, buržoazní politik, jeden z vůdců freetraderů a spoluzakladatel Ligy proti obilním zákonům; člen parlamentu. — 47, 105, 108, 230, 243, 361

Coeurderoy, Jean Charles (Ernest) (1825 až 1862), francouzský publicista, maloburžoazní revoluční republikán, klonil se k anarchismu, zúčastnil se revoluce 1848—1849 ve Francii, po její porážce emigroval. — 112, 114, 596

Coffinières, Antoine Siméon Gabriel (1786—asi 1865), francouzský advokát, autor několika prací o občanském právu. — 697

Condé, Louis Joseph de *Bourbon*, princ

de (1736—1818), francouzský generál a politik, účastník sedmileté války (1756—1763); 1762 velel francouzské dolnorýnské armádě a za Francouzské revoluce velel sboru kontrarevolučních emigrantů ve válkách proti Francouzské republice. — 445, 536

Cooper, James Fenimore (1789—1851), severoamerický realistický spisovatel. — 189, 266

Cornelius, Wilhelm, německý radikální publicista, Marxův přítel; v padesátých letech emigrant v Londýně. — 381, 460

Cortéz, Hernán (Fernando) (1485—1547), španělský dobyvatel, dobyl říši Aztéků (Mexiko) (1519—1521). — 459

Cotta, Johann Georg, baron von *Cottendorf* (1796—1863), německý nakladatel, 1832—1863 majitel velké vydavatelské firmy. — 667.

Cournet, Frédéric (1808—1852), francouzský námořní důstojník, republikán, 1847 propuštěn pro své republikánské smýšlení z armády; zúčastnil se revoluce 1848—1849 ve Francii; po státním převratu z 2. prosince 1851 emigroval do Londýna; zabit v souboji s Barthélemym. — 199, 641

Czartoryski, Adam Jerzy, kníže (1770—1861), polský magnát; počátkem 19. stol. důvěrný přítel cara Alexandra I., ruský ministr zahraničních věcí (1804—1806); za polského povstání 1830—1831 předseda prozatímní vlády, po porážce povstání emigroval do Paříže, kde stál v čele polské konzervativně monarchistické emigrace. — 42

Čeodajev, Michail Ivanovič (zemř. 1859), ruský generál, účastník války 1812, za krymské války velel a rmádnímu sboru a záložní pěchotě. — 375

Čorič, Antun, baron *de Monte Creto* (1795—1864), rakouský generál, původem Chorvat; účastnil se potlačení říjnového povstání 1848 ve Vídni a maďarské revoluce 1848—1849; ministr války (1850—1853). — 408

Damm, německý maloburžoazní demokrat; 1849 předseda bádenského Ústavodárného shromáždění; později emigroval do Anglie. — 105, 127—129, 232

Dana, Charles Anderson (1819—1897), americký pokrokový novinář, ve čtyřicátých až šedesátých letech redaktor „New-York Daily Tribune" a „New American Cyclopaedia". — 22, 25, 36, 38, 41, 43, 46, 50, 59, 60, 62, 67, 73, 74, 82, 85, 101, 103, 107, 110, 114—116, 119, 131, 149, 151—153, 157, 162, 169, 182, 184, 187—189, 193, 205, 213, 214, 232, 236, 239, 242, 256, 258, 259, 261, 271, 284, 287, 307, 308, 311, 348, 353, 355, 362, 388, 439, 456, 458—460, 462, 497, 508, 509, 516, 517, 525, 532, 547, 551, 552, 573, 580, 583, 586, 591, 721

Daniels, Franz Joseph, velkoobchodník s vínem v Kolíně nad Rýnem; bratr Rolanda Danielse. — 337

Daniels, Roland (1819—1855), německý lékař, člen kolínské obce Svazu komunistů, od 1850 člen kolínského ústředního výboru Svazu, jeden z obžalovaných v kolínském procesu proti komunistům

(1852), porota jej zprostila viny; jako jeden z prvních se pokoušel uplatnit dialektický materialismus v oblasti přírodních věd. — 22, 170, 184, 197, 215, 242, 337, 419, 433, 479, 506, 510, 531, 540, 586, 603, 690

* *Danielsová*, Amalie (1820—1895), žena předešlého. — 50, 198, 199, 206, 208, 266, 510, 514, 540, 583, 586, 690, 691

Dannenberg, Petr Andrejevič (1792—1872), ruský generál, 1853—1854 velel 4. armádnímu sboru na Dunaji a na Krymu. — 422

Dante Alighieri (1265—1321), velký italský básník. — 285

Danton, Georges Jacques (1759—1794), významný politik Francouzské revoluce, vůdce pravého křídla jakobínů. — 321, 480

Darasz, Albert (1808—1852), představitel polského národně osvobozeneckého hnutí, účastník povstání 1830—1831, vedoucí člen demokratických organizací polské emigrace a člen Ústředního výboru evropské demokracie. — 144, 406

Dasent, George Webbe (1817—1896), anglický filolog a novinář, spolupracovník listu „Times" (1845—1870); měl styky v diplomatických kruzích. — 243

Decker, Karl (1784—1844), německý generál a vojenský spisovatel; účastník válek proti napoleonské Francii. — 494

Delane, John Thaddeus (1817—1879), anglický novinář, šéfredaktor listu „Times" (1841—1877). — 243

Delane, William Frederick Augustus (zemř. 1858), anglický právník, jeden z finančních ředitelů listu „Times"; otec předešlého. — 243

Della Rocco, italský emigrant, spolupracovník Mazziniho. — 248

Dembiński, Henryk (1791—1864), polský generál, představitel národně osvobozeneckého hnutí, účastník povstání 1830—1831, za revoluce 1848 až 1849 jeden z hlavních velitelů maďarské revoluční armády. — 651

Děmidovci, ruský šlechtický rod, majitelé mnoha dolů a hutí. — 361

Demuthová, Helene (1823—1890), hospodyně a věrná přítelkyně Marxovy rodiny. — 151, 323, 415, 497

Derby, Edward Geoffrey Smith *Stanley*, od 1851 hrabě (1799—1869), anglický státník, vůdce toryů, ve druhé polovině šedesátých let jeden z vůdců konzervativní strany; ministerský předseda (1852, 1858—1859, 1866—1868). — 41, 48, 54, 118, 171, 188, 475, 556, 559, 560, 590

Derbyovci, anglický hraběcí rod, jehož představitelé patřili k magnátům bavlnářského průmyslu. — 361

Desmoulins, Lucie Simplice Camille Benoit (1760—1794), francouzský advokát a publicista, účastník Francouzské revoluce, pravicový jakobín, přítel Dantonův. — 321

Deutsch, Simon (1822—1877), rakouský bibliograf židovské literatury, radikál; 1848 spolupracovník vídeňského listu „Der Radikale"; později emigroval do Paříže a stal se obchodníkem. — 100

Dibič, Ivan Ivanovič, hrabě (1785—1831), ruský generál-polní maršál, vrchní velitel v rusko-turecké válce 1828 až 1829; vrchní velitel armády, která potlačila polské povstání 1830 až 1831. — 341

Dietz, Oswald (asi 1824—1864), německý architekt ve Wiesbadenu, účastník revoluce 1848—1849, emigrant v Londýně; člen ústředního výboru Svazu komunistů, po rozkolu ve Svazu 1850 se připojil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci; později účastník občanské války v USA na straně Severu. — 122, 202, 206, 272, 533, 713

Dietzel, Gustav (1827—1864), německý právník. — 464

Disraeli, Benjamin, od 1876 hrabě *Beaconsfield* (1804—1881), anglický politik a spisovatel, jeden z vůdců toryů, v druhé polovině 19. stol. vůdce konzervativní strany; kancléř pokladu (ministr financí) (1852, 1858—1859 a 1866—1868), ministerský předseda (1868 a 1874—1880). — 108, 171, 230, 236, 243, 263, 425, 438, 473—475, 563

Dobrovský, *Josef* (1753—1829), významný vědec, zakladatel moderní slavistiky; vůdčí postava českého národního obrození. — 520

Domenichi, Lodovico (zemř. 1564), italský básník. — 107

Douglas, Howard (1776—1861), anglický generál a vojenský spisovatel, autor knih o dělostřelectvu, opevňování a vojenských mostech. — 674

Dralle, (přezdívka) viz *Tralle*.

Dronke, Ernst (1822—1891), německý publicista a spisovatel, zpočátku „pravý" socialista, později člen Svazu komunistů a jeden z redaktorů „Neue Rheinische Zeitung"; po porážce revoluce 1848—1849 emigroval do Švýcarska, potom do Anglie, za rozkolu ve Svazu komunistů 1850 Marxův a Engelsův stoupenec; později zanechal politické činnosti. — 31, 52, 54, 59, 61, 68, 70, 71, 73, 75, 79, 84, 89, 90, 95, 98, 110, 111, 114, 117—119, 124, 131, 132, 152, 162, 173, 175, 177, 179, 183, 193, 197, 207, 209, 210, 212, 216—218, 221, 222, 242, 250, 251, 254, 258, 264, 267, 272, 273, 275, 278, 279, 282, 284, 313, 315, 320, 322, 323, 329, 337, 338, 345, 346, 348, 349, 350, 363, 384, 395, 401, 409, 412, 415, 416, 419, 420, 426, 432, 435, 437, 455, 458, 489, 493, 494, 497, 505, 506, 516, 517, 537, 570, 572, 579, 580, 591, 643, 644, 652, 667, 669, 688, 709, 710, 721, 724, 728, 731

Duchâtel, Charles Marie Tanneguy, hrabě (1803—1867), francouzský státník, orleanista, ministr vnitra (1839, 1840—únor 1848). — 558

Dulon, Rudolph (1807—1870), německý pastor, stoupenec hnutí „přátel světla", které bylo v opozici proti oficiální církvi; 1853 emigroval do USA. — 367, 406, 411, 570, 668, 731

Duncker, Alexander (1813—1897), německý nakladatel. — 499

Duncker, Franz Gustav (1822—1888), německý buržoazní politik, nakladatel. — 189, 209

Dundas, Henry (1742—1811), anglický státník, generální prokurátor ve Skotsku (1775—1783), ministr vnitra (1791—1794), předseda Kontrolního úřadu pro Indii (1793—1801), ministr války (1794—1801), první lord admirality (ministr námořnictva) (1804—1805). — 446

Dupin, André Marie Jeane Jacques (1783—1865), francouzský právník a politik, orleanista; poslanec Ústa-

vodárného shromáždění (1848 až 1849) a předseda Zákonodárného shromáždění (1849—1851); později bonapartista. — 554

Durand, francouzský maloburžoazní demokrat. — 173

Dureau de La Malle, Adolphe Jules César Auguste (1777—1857), francouzský vědec, filolog a archeolog. — 203

Düsar, Pedro, německý maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848—1849 v Německu, bratr Amalie Struvové. — 42

Ebner, Hermann, německý novinář, ve čtyřicátých až padesátých letech 19. stol. tajný agent rakouské policie. — 82, 197, 216, 242, 438, 540

Eccarius, Johann Georg (1818—1889), německý krejčovský dělník, významný představitel mezinárodního dělnického hnutí, člen Svazu spravedlivých, potom Svazu komunistů, člen jeho ústředního výboru; člen generální rady I. internacionály; až do 1872 zastával Marxovu linii, později se přiklonil k anglickému tradeunionistickému hnutí. — 390, 396, 542, 550, 584, 588, 591, 652, 669, 707, 721

* *Elsner*, Karl Friedrich Moritz (1809 až 1894), slezský publicista a politik, radikál, 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (levé křídlo); v padesátých letech jeden z redaktorů listu „Neue Oder-Zeitung". — 461, 499, 682, 683, 686, 692—696

Engel, Johann Jakob (1741—1802), německý osvícenský spisovatel, kritik a filosof; vychovatel pruského krále Bedřicha Viléma III. — 647

Engels, Friedrich (1796—1860), otec Bedřicha Engelse. — 34, 38, 49, 53, 55, 79, 81, 82, 86, 89, 91, 109, 119, 209, 251, 271, 278, 293, 309, 310, 376, 386, 434, 446, 485, 536, 647

Engelsová, Elisabeth Francisca Mauritia (1797—1873), matka Bedřicha Engelse. — 306

Engelsová, Elise (1834—1912), nejmladší sestra Bedřicha Engelse, provdaná *Griesheimová*. — 619

Enghien, Louis Antoine Henri *de Bourbon-Condé*, vévoda *d'* (1772—1804), francouzský princ, představitel bourbonské dynastie; účastník válek proti Francouzské republice ve sboru kontrarevolučních emigrantů; z příkazu Napoleona I. popraven. — 104

Engländer, Sigmund (1828—1902), rakouský novinář, 1848 emigroval do Anglie; tajný policejní agent. — 510, 693

Erhardt, Johann Ludwig Albert (nar. asi 1820), obchodní příručí v Kolíně nad Rýnem, člen Svazu komunistů, jeden z obžalovaných v kolínském procesu proti komunistům (1852), porota ho osvobodila. — 604

Ermen, Franz, spolumajitel firmy Ermen a Engels v Manchesteru. — 34, 619

Ermen, Gottfried, spolumajitel firmy Ermen a Engels v Manchesteru. — 34, 285, 293, 619

Ermen, Peter (Pitt), spolumajitel firmy Ermen a Engels v Manchesteru. — 138, 276

Ersch, Johann Samuel (1766—1828), německý bibliograf, profesor zeměpisu a statistiky v Halle. — 411

Espartero, Baldomero vévoda *vittorijský* (1793—1879), španělský generál a

státník, předák strany progresistů, regent Španělska (1841—1843), předseda vlády (1854—1856). — 441

Espinasse, Charles Marie Esprit (1815 až 1859), francouzský generál, bonapartista; v třicátých a čtyřicátých letech se zúčastnil dobytí Alžírska; podílel se aktivně na státním převratu z 2. prosince 1851; zúčastnil se krymské války. — 437

Esser I., Johann Heinrich Theodor, advokát a justiční rada v Kolíně nad Rýnem, klerikál; 1848 místopředseda pruského Národního shromáždění; obhájce v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 203

Estrées, Louis Charles César Letellier, hrabě *d'* (1695—1771), francouzský maršál, účastník sedmileté války; 1862 velel francouzské armádě na Rýně. — 445

Eugénie Marie de Montijo de Guzman, hraběnka *de Teba* (1826—1920), francouzská císařovna, manželka Napoleona III. — 264, 265, 641

Evans, George *de Lacy* (1787—1870), anglický generál, liberální politik, člen parlamentu; 1854 velel divizi na Krymu. — 487

Ewerbeck, August Hermann (1816—1860), německý lékař a spisovatel, vůdce pařížských obcí Svazu spravedlivých, později člen Svazu komunistů, ze kterého 1850 vystoupil. — 42, 49, 52, 67, 69, 318, 504

Feddersen, známý Ernsta Dronka ve Švýcarsku. — 264

Ferdinand I. (1793—1875), rakouský císař (1835—1848). — 502

Ferdinand II. (1810—1859), neapolský král (1830—1859); za bombardování Messiny 1848 dostal přezdívku „Král Bomba". — 502

Ferdinand VII. (1784—1833), španělský král (1808 a 1814—1833). — 453

Ferenczyová, maďarská zpěvačka. — 144

Feuerbach, Ludwig Andreas (1804—1872), vynikající německý materialistický filosof. — 42, 134

Fickler, Joseph (1808—1865), německý novinář, maloburžoazní demokrat, 1848—1849 jeden z vůdců demokratického hnutí v Bádensku; 1849 člen bádenské prozatímní vlády; po porážce revoluce emigroval do Švýcarska, později do Anglie a Ameriky. — 76, 122, 128, 504, 580, 626, 627

Fischer, německý novinář, maloburžoazní demokrat, zúčastnil se bádensko-falckého povstání 1849, po porážce povstání emigroval do USA, redaktor listu „Deutsche Zeitung" v New Orleansu. — 559

Fleury, Charles (skutečné jméno Karl Friedrich August *Krause*) (nar. 1824), obchodník v Londýně, pruský špión a policejní agent. — 212, 213, 218, 221—223, 267, 275, 653

Florencourt, Franz von (1803—1886), německý publicista, redaktor několika německých časopisů, zpočátku liberál, později konzervativec; švagr nevlastního bratra Jenny Marxové Ferdinanda von Westphalen. — 505

Florencourt, bratr předchozího. — 505

Flügel, Johann Gottfried (1788—1855), německý lexikograf. — 257

Forster, Charles, anglický teolog a cestovatel. — 282, 283, 487

Foster, anglický právník. — 442
Fould, Achille (1800—1867), francouzský bankéř a politik, orleanista, později bonapartista; 1849—1867 byl několikrát ministrem financí; státní ministr a ministr císařského dvora (1852—1860). — 23, 174, 340, 536, 554
Fourier, François Marie Charles (1772 až 1837), francouzský utopický socialista. — 400
Fox, Charles James (1749—1806), anglický státník, předák whigů; ministr zahraničních věcí (1782, 1783 a 1806). — 445
Franceson, C. F., německý filolog, autor učebnic španělštiny. — 323
Francis, Philip (literární pseudonym Junius) (1740—1818), anglický publicista a politik, buržoazní radikál, autor pamfletů proti reakční vládě Jiřího III. — 445
Franck, Gustav (zemř. 1860), rakouský maloburžoazní demokrat, počátkem padesátých let emigrant v Londýně. — 127, 129
František I. (1777—1830), král sicilský a neapolský (1825—1830). — 502
* *Freiligrath*, Ferdinand (1810—1876), významný německý revoluční básník, dlouholetý Marxův přítel; 1848 až 1849 spolupracovník „Neue Rheinische Zeitung", člen Svazu komunistů 1851—1868; emigrant v Londýně, v padesátých letech zanechal revoluční činnosti. — 25, 32, 42, 61, 71, 82, 84, 98, 100, 112, 124, 134, 183, 196, 199, 213, 218, 224, 226, 232, 264, 265, 275, 277—279, 301, 302, 325, 336, 337, 339, 361, 372, 426, 436, 456, 468, 470, 489, 510, 516, 524, 530, 533, 535, 539—541, 546, 550, 552, 572, 583, 584, 586, 589, 590, 596, 597, 626, 628, 639, 644, 666, 702, 706, 714, 726
Freiligrath, Wolfgang, syn předešlého. — 541
Freiligrathová, Ida (1817—1899), žena Ferdinanda Freiligratha. — 552
Freire, Manuel (1765—1834), španělský generál, účastník osvobozenecké války proti napoleonskému panství (1808—1814). — 450
Freund, v padesátých letech lékař Marxovy rodiny v Londýně, Němec. — 404, 405, 411, 414—416, 421, 436, 446, 455, 458, 460, 514, 692
Friedländer. — 270
Friedländer, majitel školy v Londýně. — 250, 437
Friedländer, Max (1829—1872), německý publicista, buržoazní demokrat; člen redakce listů „Neue Oder-Zeitung" a vídeňské „Presse", s nimiž v padesátých a šedesátých letech spolupracoval Marx; bratranec Ferdinanda Lassalla. — 461
Fröbel, Julius (1805—1893), německý publicista a vydavatel pokrokové literatury, maloburžoazní radikál, později liberál; účastník revoluce 1848—1849 v Německu, poslanec frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo); po porážce revoluce emigroval do Ameriky, 1857 se vrátil do Evropy. — 41
Furrer, Jonas (1805—1861), švýcarský advokát, buržoazní politik, umírněný liberál; člen spolkové rady (1848—1861), spolkový president, starosta Curychu. — 489
Fürstenberg, baron, pruský statkář, porotce v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 614

Gallenga, Antonio (literární pseudonym Mariotti) (1810—1895), italský novinář a publicista, účastník národně osvobozeneckého hnutí v Itálii; v třicátých letech žil převážně v Anglii a spolupracoval s anglickým tiskem; autor prací o dějinách Itálie. — 503

Garibaldi, Giuseppe (1807—1882), italský revolucionář, demokrat, vůdce národně osvobozeneckého hnutí v Itálii; 1848 bojoval v čele dobrovolnického sboru na straně piemontské armády proti Rakousku; byl hlavním organizátorem obrany Římské republiky v dubnu až červenci 1849; v padesátých až šedesátých letech vedl boj italského národa za národní osvobození a za sjednocení země. — 172

Garnett, Jeremiah (1793—1870), anglický novinář, jeden ze zakladatelů listu „The Manchester Guardian", 1844—1861 jeho redaktor. — 518

Garthe, německý maloburžoazní demokrat, v padesátých letech 19. stol. emigrant v Londýně. — 127

Gebert, August, krejčovský dělník z Meklenburska, člen Svazu komunistů ve Švýcarsku; přesídlil do Londýna, po rozkolu ve Svazu 1850 se připojil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci, člen jejího ústředního výboru. — 122, 143, 609—611

Gercen, Alexandr Ivanovič (1812—1870), ruský revoluční demokrat, materialistický filosof, publicista a spisovatel; od 1852 žil v Anglii, kde založil „Svobodnou ruskou tiskárnu" a vydával sborník „Poljarnaja zvezda" a list „Kolokol". — 174, 213, 240, 242, 250, 254, 279, 302, 317, 318, 320, 330, 331, 385, 387, 480—482, 484, 487, 496, 511, 513, 514, 645, 646, 655, 693

Gerstenberg, Isidor, bankéř v Londýně; stoupenec Gottfrieda Kinkela. — 122, 275, 277, 460, 719

Gerstenzweig, německý obchodník v Londýně. — 457

Gervinus, Georg Gottfried (1805—1871), německý buržoazní historik a politik, liberál; od 1844 profesor v Heidelbergu; 1848 poslanec frankfurtského Národního shromáždění. — 243

Gibbon, Edward (1737—1794), anglický buržoazní historik, autor mnohosvazkového díla „O úpadku a pádu římského císařství". — 282

Gibson, Thomas *Milner* (1806—1884), anglický politik, jeden z vůdců freetraderů, později liberál; ministr obchodu (1859—1865 a 1865 až 1866). — 47, 92

Gipperich, Joseph, německý krejčí, člen jedné z pařížských obcí Svazu komunistů, která se po rozkolu ve Svazu 1850 připojila k Willichově a Schapperově sektářské maloburžoazní frakci, jeden z obžalovaných v procesu proti tzv. německo-francouzskému spiknutí v Paříži v únoru 1852; později emigroval do Anglie. — 196, 197

Girardin, Delphine *de* (1804—1855), francouzská spisovatelka, žena následujícího. — 554

Girardin, Émile, *de* (1806—1881), francouzský buržoazní publicista a politik, ve třicátých až padesátých letech byl s přestávkami redaktorem listu „La Presse"; v politice naprosto bezzásadový; před revolucí 1848 byl v opozici ke Guizotově vládě; za revoluce buržoazní re-

publikán, poslanec Zákonodárného shromáždění (1850—1851); později bonapartista. — 487, 554

Gladstone, William Ewart (1809—1898), anglický státník, tory, později peelovec, od 1865 předák liberální strany; kancléř pokladu (ministr financí) (1852—1855 a 1859—1866) a ministerský předseda (1868—1874, 1880—1885, 1886, 1892—1894). — 252, 287, 289, 312, 473—477, 732

Gnam, německý demokrat, účastník revoluce 1848—1849 v Německu; 1852 emigroval do USA. — 537

Göbel, rada apelačního soudu, předseda soudu v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 183, 216, 223

Goegg, Amand (1820—1897), německý novinář, maloburžoazní demokrat, 1849 člen bádenské prozatímní vlády, po porážce revoluce emigroval; v sedmdesátých letech se přiklonil k německé sociální demokracii. — 117, 122—124, 126—129, 134, 135, 140, 152, 381, 457, 601, 608, 632

Goepp, Karl, americký publicista, původem Němec; v padesátých letech se sblížil s německou maloburžoazní emigrací v USA; spolu s Poeschem vydali 1852 knihu, v níž hlásali ideu vytvoření „spojených států světa" pod vedením USA. — 661

Goethe, Johann Wolfgang (1749—1832), velký německý spisovatel a myslitel. — 397, 628, 724

Gö(h)ringer, Karl (nar. asi 1808), hostinský z Bádenska, 1848—1849 se účastnil bádenského revolučního hnutí, po porážce revoluce emigroval do Anglie; člen Svazu komunistů, po rozkolu ve Svazu 1850 se připojil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci; v jeho hostinci v Londýně se scházeli němečtí maloburžoazní emigranti. — 237, 274, 455, 657

Goldheim, pruský policejní důstojník, počátkem padesátých let 19. stol. tajný agent pruské policie v Londýně. — 218, 221, 222, 269, 271, 275, 479, 657, 658

Goldschmidt. — 579

Golovin, Ivan Gavrilovič (1816—1886), ruský liberální statkář, emigrant v Anglii; publicista, ve čtyřicátých a padesátých letech měl blízko ke Gercenovi a Bakuninovi. — 316—320, 330, 387, 482, 646

Gorčakov, Michail Dmitrijevič, kníže (1793—1861), ruský generál, velitel dunajské armády (1853—1854), vrchní velitel armády na Krymu (únor až prosinec 1855), místodržitel Polského království (1856—1861). — 381, 422

Görgey, Arthur (1818—1916), maďarský generál, za revoluce v Uhrách 1848—1849 vrchní velitel maďarské armády (duben—červen 1849); opíral se o reakční důstojníky a kontrarevoluční část buržoazie, sabotoval revoluční boj. — 62, 84, 87, 103, 104, 107, 111, 185, 408, 570, 634, 643, 650

Gorzowski, Tadeusz, polský emigrant, člen polské Demokratické společnosti. — 145

Götz, Theodor, německý demokrat, emigrant v Anglii, Marxův přítel. — 467, 479, 480

Graham, James Robert George (1792 až 1861), anglický státník, zprvu whig, později peelovec, ministr vnitra (1841—1846), první lord

admirality (ministr námořnictva) (1830—1834, 1852—1855). — 47, 83, 105, 108, 230, 509

Grach, bankéř v Trevíru. — 486, 487

Grach, Friedrich (1812—asi 1856), pruský důstojník, od roku 1841 v tureckých službách; 1854 jeden z velitelů obrany Silistry. — 410

Grachová, žena trevírského bankéře Gracha. — 486

Granier de Cassagnac, Bernard Adolphe *de* (1806—1880), francouzský novinář, bezzásadový politik, do revoluce 1848 orleanista, potom bonapartista, za druhého císařství poslanec Zákonodárného sboru (1852—1870); spolupracoval s listem „Le Constitutionnel", v padesátých letech šéfredaktor listu „Le Pays". — 101, 695

Granville, George *Leveson-Gower*, hrabě (1815—1891) anglický státník, whig, později jeden z vůdců liberární strany; ministr zahraničních věcí (1851—1852, 1870—1874 a 1880 až 1885), ministr kolonií (1868—1870, 1886); předseda tajné rady (1852 až 1854). — 680

Greeley, Horace (1811—1872), americký buržoazní novinář a politik, zakladatel a redaktor pokrokového listu „New-York Daily Tribune". — 112, 239, 339, 462, 640

Greif, pruský policejní důstojník, počátkem padesátých let 19. stol. jeden z vedoucích pruské agentury v Londýně. — 221—224, 249, 266, 637, 653

Grey, Henry George, hrabě (1802—1894), anglický státník, whig, tajemník pro vojenské záležitosti (1835—1839) a ministr války a kolonií (1846—1852). — 477

Grimm, Jacob (1785—1863), významný německý filolog, sběratel německého folklóru, profesor na berlínské universitě. — 520

Gross, Magnus, německý publicista, maloburžoazní demokrat, v padesátých letech 19. stol. emigrant v USA. — 528, 626, 709

Gruber, Johann Gottfried (1774—1851), německý učenec, literární historik. — 411

Guerard, Johann, rakouský důstojník, autor encyklopedické vojenské příručky. — 132

Guibert z Nogentu (1053—1124), francouzský historik a teolog, obhájce názorů feudální aristokracie. — 429

Guilbert z Nyonu, viz *Guibert z Nogentu*

Guilleminot, Armand Charles, hrabě (1774—1840), francouzský generál a diplomat, účastník válek Francouzské republiky a napoleonské Francie; 1823 náčelník štábu francouzské intervenční armády ve Španělsku; 1824—1831 velvyslanec v Cařihradě. — 452, 453

Guizot, Francois Pierre Guillaume (1787 až 1874), francouzský buržoazní historik a státník, orleanista od 1840 do únorové revoluce 1848, fakticky řídil vnitřní i zahraniční politiku Francie; zastánce zájmů velké finanční buržoazie. — 555, 564

Gülich, Gustav von (1791—1847), německý buržoazní ekonom a historik; autor prací o dějinách národního hospodářství. — 65

Gutzkow, Karl (1811—1878), německý spisovatel a dramatik, přední představitel literární skupiny Mladé Německo. — 667

Guyon, Richard Debaufre (1803—1856), maďarský generál, účastník

revoluce 1848—1849 v Uhrách; po porážce revoluce emigroval do Turecka a vstoupil do turecké armády, 1854 náčelník štábu turecké armády na Kavkaze. — 382

Häbling von Lanzenauer, německý statkář, porotce v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 614

Haering, pruský poštovní úředník. — 271, 658

Háfíz, Šems-ud-dín Mohammed (asi 1300—asi 1389), nejslavnější perský lyrický básník, původem Tádžik, klasik tádžické literatury. — 297

Häfner, Leopold (nar. asi 1820), rakouský novinář, maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848—1849 v Německu, později emigroval. — 156, 169, 609, 614

Hagen, Theodor (1823—1871) člen Svazu komunistů v Hamburku, vydavatel „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue". — 719

Hain, August, německý emigrant v Londýně, člen Svazu komunistů, za rozkolu ve Svazu 1850 stoupenec Marxův a Engelsův. — 68, 69

Halil paša (zemř. 1856), turecký vojevůdce a státník, byl několikrát ministrem; 1854—1855 kapudan paša (ministr námořnictva). — 357

Hammel, člen Svazu komunistů v Magdeburku, patřil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci. — 143, 610

Hammer-Purgstall, Joseph (1774 až 1856), rakouský historik, orientalista, autor prací o dějinách Turecka, 1796—1835 byl v diplomatických službách na Blízkém východě. — 374, 376

Hansen, dělník z Kolína nad Rýnem, člen Svazu komunistů; počátkem padesátých let emigroval do USA. — 573

Harney, George Julian (1817—1897), vlivný anglický dělnický předák, jeden z vůdců levého chartistického křídla; redaktor listů „Northern Star", „Democratic Review", „Friend of the People", „Red Republican" a jiných chartistických novin a časopisů; byl ve spojení s Marxem a Engelsem; počátkem padesátých let se přiklonil k maloburžoazním demokratům a dočasně se rozešel s revolučním směrem v dělnickém hnutí. — 20, 29, 30, 40, 53, 54, 72, 77, 81, 136, 138, 170, 349, 563, 580, 583, 631, 729

Harneyová, Mary (zemř. r. 1853), žena předešlého. — 250

Harring, Harro Paul (1798—1870), německý spisovatel, maloburžoazní radikál. — 587

Hatzfeldt-Wildenburg, Edmund hrabě von (nar. 1798). — 260

Hatzfeldtová, Sophie, hraběnka (1805 až 1881), přítelkyně a stoupenkyně Ferdinanda Lassalla; žena předešlého. — 293, 432

Haupt, Hermann Wilhelm (nar. asi 1831), německý obchodní příručí, člen Svazu komunistů, jeden ze zatčených při kolínském procesu proti komunistům, při vyšetřování zbaběle vypovídal a byl propuštěn; uprchl do Brazílie. — 115, 172, 187, 604, 605

Hauser, Kaspar (1812—1833), pověstný nalezenec, který se objevil 1828 v Norimberku; jeho záhadný původ a nejasné okolnosti jeho smrti vzbudily velký rozruch a bylo

o nich napsáno mnoho publikací. — 35

Hayward, Abraham (1801—1884), anglický právník a publicista, zpočátku tory, později peelovec; 1854 byl jmenován tajemníkem chudinské péče. — 476

Hebeler, Bernhard, ve třicátých až šedesátých letech 19. stol. pruský generální konzul v Londýně. — 83, 208

Hecker, Friedrich Karl (1811—1881) bádenský republikán, maloburžoazní demokrat, jeden z vůdců bádenského povstání v dubnu 1848, po porážce povstání emigroval do Švýcarska, později do USA; účastník občanské války na straně Severu. — 80, 528

Heckscher, Martin, Engelsův lékař v Manchesteru, Němec. — 310

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770 až 1831), nejvýznamnější představitel německé klasické filosofie, objektivní idealista; v jeho systému je celý přírodní, historický i duchovní svět poprvé znázorněn jako proces. — 42, 69, 87, 411, 567, 645, 697

Heilberg, Louis (nar. 1818), německý novinář, politický emigrant v Bruselu, 1846 člen Bruselského komunistického korespondenčního výboru, později člen Svazu komunistů. — 98

Heilgersovi. — 620

Heine, Heinrich (1797—1856), veliký německý básník. — 243, 349, 387, 421, 463, 468, 563, 592, 679, 689, 703, 728

Heinzen, Karl (1809—1880), německý radikální publicista, maloburžoazní demokrat, vystupoval proti Marxovi a Engelsovi; emigroval do Švýcarska, později do Anglie; na podzim 1850 odjel natrvalo do USA. — 50, 116, 118, 134, 156, 307, 342, 345, 367, 371, 374, 411, 505, 528, 537, 558, 562, 563, 567, 578, 587, 602, 615, 616, 629, 638, 648, 658, 660, 662, 664, 668, 710, 711

Heise, Hermann Heinrich (zemř. 1860), německý maloburžoazní demokrat, publicista, jeden z redaktorů listu „Die Hornisse" (1848—1850); zúčastnil se revoluce 1848—1849 v Německu, emigroval do Anglie. — 67, 135, 136, 159, 314, 369, 371, 390, 391, 393—396, 401, 404, 413, 420, 423, 432, 434, 505, 585, 587, 592, 659, 669, 721, 729, 731, 732

Helmich, Julius, vestfálský nakladatel a knihkupec, „pravý" socialista; v padesátých letech 19. stol. emigrant v USA. — 134, 589, 590

Hentze, Julius (nar. asi 1816) německý důstojník, člen Svazu komunistů; po rozkolu ve Svazu 1850 se připojil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci, svědek obžaloby v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 127, 135, 197, 205, 291, 432, 534, 604, 655, 714

Herbert, Sidney (1810—1861), anglický státník, zpočátku tory, později peelovec; sekretář admirality (1841—1845), tajemník pro vojenské záležitosti (1845—1846 a 1852—1855) a ministr války (1859—1860). — 252, 425, 467

Herstadt, bankéř v Kolíně nad Rýnem, porotce v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 216, 614

Herweg, německý maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848—1849 v Německu; v padesátých

letech emigrant v Londýně. — 127, 129, 222

Herwegh, Georg (1817—1875), německý revoluční básník, po únorové revoluci 1848 jeden z vůdců Německé demokratické společnosti v Paříži, jeden ze spoluorganizátorů dobrovolnické legie německých pařížských emigrantů na pomoc bádenskému povstání v dubnu 1848; po dlouhém exilu ve Švýcarsku se vrátil 1866 do Německa; stoupenec Lassallův. — 174, 628

Hess, Heinrich, baron (1788—1870), rakouský generál, později polní maršál; 1848—1849 se zúčastnil potlačení revoluce v Itálii; 1854—1855 vrchní velitel armády v Uhrách, Haliči a podunajských knížectvích; za války v Itálii 1859 velel rakouské armádě po porážce u Magenty (červen—červenec 1859). — 509

Hess, Moses (1812—1875), německý maloburžoazní publicista, v polovině čtyřicátých let jeden z hlavních představitelů „pravého" socialismu; po rozkolu ve Svazu komunistů 1850 stoupenec Willichovy a Schapperovy maloburžoazní frakce; v šedesátých letech lassallovec. — 61, 71, 73, 208, 213

Hillgärtner, Georg, německý maloburžoazní demokrat, po porážce revoluce 1848—1849 emigroval. — 124

Hippokrates z Kou (asi 460—asi 377 před n. l.), významný starořecký lékař, jeden ze zakladatelů medicíny. — 301

Hirsch, Wilhelm, příručí z Hamburku; počátkem padesátých let 19. stol. pruský policejní agent v Londýně. — 50, 192, 197, 198, 208—210, 217—219, 221—223, 266, 267, 270—272, 275, 279, 286, 291, 531, 551, 568, 632, 643, 644, 653, 657, 721

Hoffstetter, Gustav von (1818—1874), švýcarský důstojník a vojenský spisovatel, 1847 účastník války proti Sonderbundu, roku 1849 bojoval v oddíle Garibaldiho. — 86

Hohenzollernové, dynastie braniborských kurfiřtů (1415—1701), pruských králů (1701—1918) a německých císařů (1871—1918). — 104

Hochstuhl, německý maloburžoazní demokrat, 1852 emigroval do USA. — 568, 571

Holyoake, George Jacob (1817—1906), anglický publicista, reformista; v třicátých až čtyřicátých letech stoupenec Owena a chartistů, později představitel družstevního hnutí. — 170

Hontheim, Richard (zemř. 1857), advokát v Kolíně nad Rýnem, obhájce v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 197, 203, 207

Horner, Leonard (1785—1864), anglický geolog; jako tovární inspektor (1833—1856) hájil zájmy dělníků. — 162

Hoyer, Johann Gottfried (1767—1848), pruský generál a vojenský historik, autor prací o opevňování a dělostřelectvu. — 133

Hoyoll, německý malíř, v padesátých letech 19. stol. emigrant v Manchesteru. — 694

Hudson, J. W., počátkem padesátých let 19. stol. tajemník klubu Atheneum v Manchesteru. — 181, 210

Hugo, Victor (1802—1885), francouzský spisovatel; za druhé republiky poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění; po státním

převratu z 2. prosince 1851 žil 20 let v emigraci v Bruselu a na ostrovech Jersey a Guernsey. — 482, 696

Hühnerbein, F. W., německý krejčí, člen Svazu komunistů; za povstání v Elberfeldu v květnu 1849 člen vojenské komise Bezpečnostního výboru. — 27

Hume, Joseph (1777—1855), anglický politik, předák buržoazních radikálů, člen parlamentu. — 50, 252

Hunt, Thornton Leigh (1810—1873), anglický novinář, buržoazní radikál, v čtyřicátých až padesátých letech se účastnil chartistického hnutí. — 170

Huzel, Jakob, německý emigrant v USA, počátkem padesátých let Marxův a Engelsův stoupenec, přítel Adolfa Clusse. — 76, 121, 122, 124, 140, 292, 599, 600, 631, 711

Huzzelwitt, v padesátých letech 19. stol. německý emigrant v USA. — 76

Chaises, Adolph, rakouský lékař a publicista, maloburžoazní demokrat, za revoluce 1848 jeden z vůdců demokratických spolků ve Vídni; počátkem padesátých let emigrant v Paříži. — 169

Chambray, Georges, markýz *de* (1783—1848), francouzský generál a vojenský spisovatel, účastník napoleonských válek. — 133

Chapman. — 17

Charras, Jean Baptiste Adolphe (1810 až 1865), francouzský plukovník a politik, umírněný buržoazní republikán; 1848 se podílel na potlačení červnového povstání pařížských dělníků; za druhé republiky poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění, vystupoval proti Ludvíku Bonapartovi; po státním převratu z 2. prosince 1851 byl vypovězen z Francie. — 174

Chateaubriand, François René, vikomt *de* (1768—1848), význačný francouzský spisovatel, reakční státník a diplomat, ministr zahraničních věcí (1822—1824), zástupce Francie na kongresu ve Veroně (1822). — 398, 448—453

Chatham, viz *Pitt*, William (starší)

Chenu, Adolphe (nar. asi 1817), člen tajných revolučních společností za červencové monarchie ve Francii, provokatér a agent tajné policie. — 103, 266, 558

Cherval, Julien (vlastním jménem Josef *Crämer*), pruský policejní agent provokatér, který se vetřel do Svazu komunistů, po rozkolu ve Svazu 1850 byl v čele jedné z pařížských obcí, která patřila k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci; jeden z obžalovaných v procesu proti tzv. německo-francouzskému spiknutí v Paříži v únoru 1852; za pomoci policie uprchl z vězení, 1853—1854 působil pod jménem Nugent ve Švýcarsku jako špión a provokatér. — 94, 101, 106, 108, 109, 187, 189, 196, 197, 206, 222, 232, 266, 433, 713

Chesney, Francis Rawdon (1789—1872), anglický důstojník, od roku 1855 generál. — 341, 674

Choiseul, Étienne François, vévoda *de* (1719—1785), francouzský diplomat a státník, velvyslanec v Římě (1753—1757), ve Vídni (1757—1758); 1758—1770 ministr Ludvíka XV., mimo jiné ministr za-

hraničních věcí (1758—1761 a 1766 až 1770) a ministr války a námořnictva (1761—1766). — 444

Chrulov, Stěpan Alexandrovič (1807—1870), ruský generál, za krymské války velel na Dunaji a na Krymu; jeden z hrdinů obrany Sevastopolu. — 421, 422

**Imandt*, Peter, německý učitel, demokrat, účastník revoluce 1848—1849, po porážce revoluce emigroval do Švýcarska, později do Londýna; člen Svazu komunistů, Marxův a Engelsův stoupenec. — 99, 100, 123, 126—130, 134, 135, 199, 210, 212, 220—222, 241, 258, 306, 313, 330, 338, 348, 367, 392, 396, 420, 432, 434, 435, 437, 455, 505, 508, 593, 607, 608, 613, 615, 653, 689, 709, 710, 724, 731, 732

Immermann, Karl Lebrecht (1796—1840), německý spisovatel, publicista, kritik a dramatik. — 628

Iskander beg (Aleksander *Iliński*) (1810 až 1861), turecký generál, původem Polák; v třicátých až čtyřicátých letech sloužil ve španělské, portugalské, perské a francouzské armádě; účastník revoluce 1848—1849 v Uhrách, po porážce revoluce emigroval do Turecka a stal se tureckým poddaným; velel útvarům turecké armády na Dunaji (1853—1854), na Krymu (1855) a na Kavkaze (1855—1856). — 422

Jacobi, Abraham (1830—1919), německý lékař, člen Svazu komunistů, jeden z obžalovaných v kolínském procesu proti komunistům (1852), porota jej zprostila viny, ale pro „urážku veličenstva" zůstal dále ve vazbě; 1853 emigroval do Anglie, později do USA, kde propagoval v tisku ideje marxismu; účastnil se občanské války na straně Severu; president Akademie lékařských věd v New Yorku (1885—1889), profesor a president několika lékařských institucí, autor řady lékařských vědeckých prací. — 22, 184, 308—310, 312, 315, 317, 330, 333, 504, 668

Jacoby, Johann (1805—1877), německý lékař, publicista a politik, buržoazní demokrat; 1848 jeden z vůdců levého křídla v pruském Národním shromáždění, 1849 člen druhé komory (krajní levice); v sedmdesátých letech sociální demokrat. — 309

Jelačić, Josip, hrabě (1801—1859), rakouský generál, bán chorvatský, dalmatský a slavonský (1848—1859), aktivně se podílel na potlačení revoluce 1848—1849 v Uhrách a Rakousku. — 408

Jenni, Friedrich (zemř. 1849), švýcarský publicista, radikál, redaktor bernského humoristického časopisu „Gukkasten". — 259

Jérôme, viz *Bonaparte*, Jérôme

Jindřich IV. (1553—1610), francouzský král (1589—1610). — 80, 428, 453

Jiří III. (1738—1820), král Velké Británie a Irska (1760—1820). — 444, 445

Joest, Karl, továrník v Kolíně nad Rýnem, porotce v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 514, 517, 614

Johnson, A., úředník Anglické banky, známý Ferdinanda Freiligratha. — 32, 36, 40, 107, 116, 118, 124, 202

Joinville, François Ferdinand Philippe

Louis Marie, vévoda *Orleánský*, princ *de* (1818—1900), syn Ludvíka Filipa, po vítězství únorové revoluce 1848 emigroval do Anglie. — 104, 174, 197

Jomini, Henri (1779—1869), generál ve francouzských a později (od 1813) v ruských službách; původem Švýcar; vojenský teoretik, autor četných prací o strategii a dějinách vojenství. — 645

Jones, Ernest Charles (1819—1869), významný pracovník anglického dělnického hnutí, proletářský básník a publicista, jeden z vůdců revolučního chartismu; redaktor „Nothern Star", vydavatel chartistických listů „Notes to the People" a „The People's Paper"; Marxův a Engelsův přítel; 1858 učinil politické a ideologické ústupky radikální buržoazii, což vedlo k jeho dočasné roztržce s Marxem a Engelsem. — 20, 30, 34, 36, 38, 40, 47, 50, 52, 53, 59, 62, 72, 77, 81, 121, 136, 146, 170, 243, 280, 306, 312, 314, 326, 342, 347, 349, 367, 437, 438, 461, 479—482, 484, 487, 494, 510, 513, 516, 519, 526, 534, 552, 562, 563, 569, 571, 580, 583, 588, 595, 600, 614, 626, 631, 652, 655, 658, 663, 665, 666, 669

Jones, Richard (1790—1855), anglický ekonom. — 564

Jones, sir William (1746—1794), anglický orientalista, autor mnoha prací o orientálních jazycích a literatuře. — 297

Jonesová, Jane (zemř. 1857), žena Ernesta Charlese Jonese. — 510

Jordan, Wilhelm (1819—1904), německý buržoazní spisovatel, 1848 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo, později střed). — 174

Julius, Gustav (1810—1851), německý publicista, maloburžoazní demokrat, představitel „pravého" socialismu. — 213

Jung, Georg (1814—1886), německý publicista, maloburžoazní demokrat, mladohegelovec, jeden z odpovědných vydavatelů „Rheinische Zeitung"; 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (levé křídlo). — 198, 615, 719

Junius, viz *Francis*, Philip

Juta, Johan Carel (nar. 1824), holandský obchodník, knihkupec v Kapském Městě; muž Marxovy sestry Louisy. — 306, 307, 354

Jutová, Louise (1821—asi 1893), Marxova sestra, žena předešlého. — 306, 307

Kamm, Friedrich (zemř. 1867), německý řemeslník, maloburžoazní demokrat, účastník bádensko-falckého povstání 1849, po porážce revoluce emigroval do Švýcarska; člen ženevského Německého dělnického spolku, 1852 emigroval do Ameriky. — 123, 612

Kant, Immanuel (1724—1804), zakladatel klasické německé filosofie. — 361

Kapodistrias, Joanis, hrabě (1776—1831), řecký státník a diplomat; 1809—1822 v ruských službách, druhý státní sekretář (ministr) zahraničních věcí Ruska (1815—1822), řecký president (1827—1831); prováděl proruskou politiku, zavražděn zahraničními agenty. — 398

Karel X. (1757—1836), francouzský král (1824—1830). — 454

Karel Albert (1798—1849), král sardinský a piemontský (1831—1849). — 650

Karger, německý maloburžoazní demokrat, v padesátých letech 19. stol. emigrant v USA, spolupracovník listu „Der Pionier". — 381

Kateřina II. (1729—1796), ruská carevna (1762—1796). — 445

Kausler, Franz Georg Friedrich von (1794—1848), německý vojenský spisovatel. — 132

Kellner, Gottlieb Theodor (1819—1898), německý novinář, maloburžoazní demokrat, za revoluce 1848 až 1849 účastník demokratického hnutí v Kasselu; 1848—1850 vydavatel listu „Die Hornisse"; od 1850 emigrant v USA; 1853—1854 redaktor listu „Reform", 1856 vydavatel listu „Philadelphia Democrat". — 282, 378, 638, 652, 657, 659—662, 721

* *Kinkel*, Gottfried (1815—1882), německý básník a publicista, maloburžoazní demokrat, účastník bádensko-falckého povstání 1849; pruským soudem odsouzen k doživotnímu žaláři, 1850 uprchl z vězení a emigroval do Anglie, jeden z vůdců maloburžoazní emigrace v Londýně; Marxův a Engelsův odpůrce. — 31, 56—58, 62, 75, 76, 80, 83, 99, 100, 120—124, 126—130, 134, 135, 137, 140, 142, 143, 149, 168, 171, 181, 199, 200, 209, 210, 212, 213, 218, 224, 241, 250, 272, 277, 286, 292, 310, 383, 423, 432, 460, 527, 528, 534, 535, 539, 540, 546, 552, 559, 570, 573, 578—580, 583, 585, 589, 590, 592, 596, 598—603, 607, 609, 610, 612—614, 617, 619, 625, 628, 631, 632, 638, 644, 648, 653—655, 695, 702—705, 709—711

Kinkelová, Johanna (rozená Mockelová) (1810—1858), německá spisovatelka, žena předešlého. — 120, 121, 137, 143, 599, 601, 654, 695, 703

Kinská, Maria Anna (roz. Zichová), hraběnka (nar. 1824), rakouská šlechtična. — 169

Kirchmann, Julius (1802—1884), německý právník a filosof, radikál; 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (levý střed). — 100

Kiss, Miklós (nar. 1820), maďarský důstojník, demokrat, emigrant v Paříži, byl ve spojení s bonapartistickými kruhy. — 145, 168, 635

Klapka, György (1820—1892), maďarský generál, za revoluce 1848—1849 velel jedné z uherských armád; v červnu až září 1849 byl velitelem pevnosti Komárno; 1849 emigroval; v padesátých letech byl ve spojení s bonapartistickými kruhy, 1867 se po amnestii vrátil do Uher. — 83, 172, 409, 582, 583, 650

Klein, Carl Wilhelm, německý dělník, 1849 se zúčastnil povstání v Elberfeldu a Solingenu; člen Svazu komunistů; 1852 emigroval na čas do USA, kde se účastnil organizování dělnických spolků; v šedesátých až sedmdesátých letech pracoval aktivně v Německém dělnickém hnutí, vedl solingenskou sekci I. internacionály. — 324, 662, 667, 670

Klein, Johann Jacob (nar. asi 1818), lékař v Kolíně nad Rýnem, člen Svazu komunistů, jeden z obžalovaných v kolínském procesu proti komunistům (1852), porota jej osvobodila. — 22

Klose, G., německý emigrant v Londýně, člen Svazu komunistů, za rozkolu ve Svazu 1850 Marxův stoupenec. — 98

Knesebeck, Karl Friedrich, baron (1768 až 1848), pruský generál polní maršál, účastník válek proti Napoleonovi I., 1814—1815 účastník vídeňského kongresu, 1831 vrchní velitel pruské pozorovací armády v Poznaňsku. — 499

Köppen, Karl Friedrich (1808—1863), německý radikální publicista a historik, mladohegelovec. — 520

Korff, Hermann, pruský důstojník, propuštěný 1847 pro své politické přesvědčení z armády, maloburžoazní demokrat; 1848—1849 odpovědný vydavatel „Neue Rheinische Zeitung"; později emigroval do USA. — 133, 589—591

Korn, Philipp, maďarský knihkupec a publicista, za revoluce 1848—1849 velel německé legii v maďarské revoluční armádě; po porážce revoluce emigroval do Turecka, později do Anglie; 1860 se vrátil do Uher. — 511, 693

Kościelski, Władysław (nar. 1820), polský demokrat, emigrant, v padesátých letech generál turecké armády. — 318, 509

Kościuszko, Tadeusz (1746—1817), významný představitel polského národně osvobozeneckého hnutí v devadesátých letech 18. stol. 1776—1783 účastník severoamerické války za nezávislost, 1783 generál; vůdce polského povstání 1794. — 54

Kossuth, Lajos (1802—1894), vůdce maďarského národně osvobozeneckého hnutí, v revoluci 1848—1849 představitel buržoazně demokratických živlů, hlava maďarské revoluční vlády; po porážce revoluce emigroval; v padesátých letech se snažil získat podporu bonapartistických kruhů. — 23, 30—32, 56, 57, 62, 83, 84, 104, 107, 121, 123, 126, 131, 144, 145, 168, 169, 172, 185, 214, 225, 245, 246, 248, 249, 251, 261, 267, 271, 314, 349, 390, 399, 463, 532, 570, 582, 583, 601, 627, 634—636, 640, 643, 644, 650, 658, 727

Kothes, D., obchodník v Kolíně nad Rýnem, demokrat; svědek obhajoby v kolínském procesu proti komunistům. (1852). — 187, 189, 203, 209, 216, 220, 267

Kräusler, pruský profesor, porotce v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 614

Krogh, Gerhard Christopher von (1785 až 1860), dánský generál, vrchní velitel dánské armády (červenec 1848 až duben 1849, 1850) za šlesvicko-holštýnské války. — 402

Küntzel, H., pruský důstojník, vojenský inženýr. — 86

Lafayette (La Fayette), Marie Joseph Paul, markýz (1757—1834), francouzský státník a generál, jeden z vůdců velké buržoazie za Francouzské revoluce a za červencové revoluce 1830. — 441

La Ferronnays, Auguste Pierre Marie Ferron, hrabě *de* (1777—1842), francouzský politik a diplomat; po Francouzské revoluci kontrarevoluční emigrant, na začátku restaurace se vrátil do Francie; velvyslanec v Kodani (1817) a Petrohradě (1819—1827), účastník kongresů Svaté aliance v Opavě (1820),

Lublani (1821) a Veroně (1822), ministr zahraničních věcí (1828—1829). — 452

Lagarde, Augustin Marie Balthazar Charles *Pelletier*, hrabě *de* (nar. 1780), francouzský generál a diplomat, jako kontrarevoluční emigrant se účastnil válek proti Francouzské republice; 1806—1814 byl v ruských službách, účastnil se válek proti napoleonské Francii; 1820 až 1823 velvyslanec v Madridě. — 451

Lamennais, Félicité Robert *de* (1782—1854), francouzský abbé, publicista, ideolog křesťanského socialismu. — 31, 453, 570, 668

Lamoricière, Christophe Louis Léon (1806—1865), francouzský generál a politik, umírněný republikán, v třicátých až čtyřicátých letech se zúčastnil dobytí Alžírska; 1848 se podílel na potlačení červnového povstání v Paříži; ministr války v Cavaignacově vládě (červen až prosinec 1848), stál v opozici k vládě Ludvíka Bonaparta; po státním převratu z 2. prosince 1851 vypovězen z Francie. — 174, 437

Lampon. — 244

Lanckoroński, hrabě, polský emigrant, agent carské vlády. — 145, 267

Landoltová, Ernestine, viz *Liebknechtová*, Ernestine

L'Aspée, Henry *de*, policejní úředník z Wiesbadenu, počátkem padesátých let emigroval do Londýna, přispěl k odhalení provokačních metod pruského policejního státu v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 271

* *Lassalle*, Ferdinand (1825—1864), významný německý nemarxistický socialista, povoláním advokát; radikální demokrat 1848—1849 se zúčastnil demokratického hnutí v Porýnské provincii; počátkem šedesátých let propagátor socialistických idejí a organizátor dělnického hnutí, zakladatel Všeobecného německého dělnického spolku (1863); podporoval politiku sjednocení Německa „shora" pod hegemonií Pruska; založil oportunistický směr v německém dělnickém hnutí. — 61, 70, 258, 260, 290, 292, 293, 306, 311, 366—368, 370—372, 432, 436, 447, 448, 460, 461, 479, 505, 553—557, 675—682, 684—688, 689, 692, 697, 698, 730

Law, John (1671—1729), anglický buržoazní ekonom a finančník, ministr financí ve Francii (1719—1720); pověstný svými spekulacemi s vydáním papírových peněz, jež skončily obrovským krachem. — 629

Lawley, Francis Charles (1825—1901), anglický novinář, 1852 1854 osobní tajemník Gladstonův. — 476

Ledru-Rollin, Alexandre Auguste (1807 až 1874), francouzský publicista a politik, jeden z vůdců maloburžoazních demokratů, redaktor listu „La Réforme"; 1848 ministr vnitra prozatímní vlády; poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění, kde vedl stranu Hory; po demonstraci 13. června 1849 emigroval do Anglie; jeden z vůdců maloburžoazní emigrace v Londýně. — 31, 44, 56, 57, 112, 225, 249, 263, 340, 349, 381, 406, 552, 570, 596, 601, 641, 655, 656

Le Flô, Adolphe Emmanuel Charles (1804—1887), francouzský gene-

rál, politik a diplomat; představitel strany pořádku, za druhé republiky poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění; ministr války ve „vládě národní obrany" (1870—1871), poslanec Národního shromáždění 1871, velvyslanec v Petrohradě (1848—1849 a 1871—1879). — 555

Legendre, Louis (1752—1797), za Francouzské revoluce jeden z vůdců pravého křídla jakobínů; přítel Dantonův. — 480

Lehmann, . Albert, německý dělník v Londýně, působil ve Svazu spravedlivých a v Německém dělnickém vzdělávacím spolku v Londýně; člen ústředního výboru Svazu komunistů, po rozkolu ve Svazu se připojil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci, člen jejího ústředního výboru. — 551

Lehon, Charles Aimé Joseph, hrabě *de* (1792—1868), belgický politik a diplomat, vyslanec v Paříži (1831—1842), udržoval úzké styky s orleánskou dynastií. — 554

Lehon, Louis Xavier Léopold, hrabě *de* (1831—1870), francouzský politik, bonapartista, od 2. prosince 1851 šéf kabinetu ministra vnitra de Mornyho; od 1856 člen Zákonodárného sboru; syn předešlého. — 554, 555

Lehonová, hraběnka, žena Charlese Lehona, v třicátých až padesátých letech žila v Paříži, udržovala úzké styky s orleánskou dynastií. — 554

Leibniz, Gottfried Wilhelm (1646—1716), idealistický filosof, matematik, fyzik, diplomat; průkopník takřka ve všech vědních oborech; iniciátor berlínské Akademie věd, její první president. — 389

Leiden, Kosmos Damian, obchodník v Kolíně nad Rýnem, porotce v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 216, 614

Lelewel, Joachim (1786—1861), významný polský historik a revolucionář, účastník polského povstání 1830—1831, jeden z vůdců demokratického křídla polské emigrace ve Francii a Anglii, 1837 založil „Sdružení polských emigrantů", které se 1846 připojilo k „Polské demokratické společnosti". — 145, 520

Lenka, viz *Demuthová*, Helene

Leroux, Pierre (1797—1871), francouzský maloburžoazní publicista, utopický socialista, stoupenec křesťanského socialismu; 1851—1852 emigrant v Anglii. — 57, 570

Leroy, Achille, viz *Saint-Arnaud*, Armand Jacques Achille Leroy *de*

Lessing, Gotthold Ephraim (1729—1871), vynikající německý básník, teoretik literatury a umění, zakladatel realistické estetiky; nejvýznamnější představitel německého osvícenství; bojovný humanista, odpůrce absolutismu. — 302

Leven, obchodník v Kolíně nad Rýnem, člen poroty v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 216, 614

Liděrs (Lüders), Alexandr Nikolajevič, hrabě (1790—1874), ruský generál; 1853—1854 velel sboru na Dunaji, 1855 Jižní armádě, 1856 vrchní velitel krymské armády. — 423

Liebknecht, Wilhelm (1826—1900), významný pracovník německého a

mezinárodního dělnického hnutí, účastník revoluce 1848—1849, člen Svazu komunistů a I. internacionály, jeden ze zakladatelů a vůdců německé sociální demokracie; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 68, 198, 208, 217, 223, 241, 258, 337, 441, 515, 714

Liebknechtová, Ernestine (zemř. 1867), první žena Wilhelma Liebknechta. — 441

Lièvre, Eugène, francouzský maloburžoazní demokrat, v padesátých letech 19. stol. emigrant v USA. — 278, 279, 504

Lichnowski, Felix Maria, kníže (1814—1848), pruský důstojník, reakcionář, poslanec frankfurtského Národního shromáždění (pravé křídlo); zabit revolučními měšťany v zářijovém povstání 1848 ve Franfurtu nad Mohanem. — 200

* *Lincoln*, H. J., redaktor listu „Daily News". — 376, 671—674

Lindenau, Bernhard August (1779—1854), saský státník a astronom, umírněný liberál; ministr vnitra (1831—1834) a ministerský předseda (1831—1843). — 411

Linton, William James (1812—1897), anglický rytec, básník a publicista; maloburžoazní radikál, připojil se k chartismu, pod pseudonymem „Spartacus" spolupracoval na chartistických publikacích; 1866 přesídlil do USA. — 583

List, Friedrich (1789—1846), německý ekonom, přívrženec protekcionismu. — 42, 118

Liven, Christofor Andrejevič, kníže (1774—1839), ruský diplomat, vyslanec v Berlíně (1810—1812), velvyslanec v Londýně (1812—1834). — 676

Livenová, Darja (Dorothea) Christoforovna, roz. von Benckendorf, kněžna (1785—1857), žena předešlého; hrála významnou úlohu v diplomatickém životě jako hostitelka politických salónů v Londýně a Paříži. — 612, 631, 676

Löhr, Karl Ad., bavorský důstojník, autor knihy o vojenství u starých Řeků a Římanů. — 133

Lochner, Georg (nar. asi 1824), představitel německého a mezinárodního dělnického hnutí, povoláním truhlář, člen Svazu komunistů a Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně, člen generální rady I. internacionály (1864—1867 a 1871—1872); Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 329, 534

Lowe, Robert (1811—1892), anglický státník a publicista, spolupracovník listu „Times", whig, později liberál, člen parlamentu, náměstek ministra obchodu (1855—1858), kancléř pokladu (ministr financí) (1868—1873), ministr vnitra (1873—1874). — 243

Löwe, Wilhelm (známý pod jménem Löwe von Calbe, protože byl zvolen za okres Calbe do frankfurtského Národního shromáždění) (1814—1886), německý politik, maloburžoazní demokrat, místopředseda frankfurtského Národního shromáždění, patřil k levému křídlu; po porážce revoluce emigroval, po amnestii 1861 se vrátil do Německa, přidal se k pokrokářům. — 76, 122, 126, 199, 241, 327, 510, 573, 579, 607, 641.

Löwenthal, v čtyřicátých až padesátých letech 19. stol. německý nakladatel. — 82, 216

Lüders, Wilhelm, německý publicista, maloburžoazní demokrat, v čtyřicátých letech 19. stol. spolupracovník několika demokratických novin, později emigrant v Londýně. — 16, 527, 701, 702

Ludvík IX. „*Svatý*" (1215—1270), francouzský král (1226—1270). — 453

Ludvík XV. (1710—1774), francouzský král (1715—1774). — 444

Ludvík XVIII. (1755—1824), francouzský král (1814—1815 a 1815—1824). — 449, 451, 453

Ludvík Filip (1773—1850), vévoda *Orleánský*, francouzský král (1830—1848). — 17, 340, 373, 397, 453, 468, 536, 543, 680

Ludvík Napoleon, viz *Napoleon III.*

Lüning, Otto (1818—1868), německý lékař a publicista, v polovině čtyřicátých let představitel „pravého" socialismu; po 1866 národní liberál. — 580

Lupus, viz *Wolff*, Wilhelm

Lütgen, A., německý důstojník. — 402

Lykurgos, legendární zákonodárce ve starověké Spartě, podle podání žil v 9.—8. stol. před n. l. — 170

Maas, Benjamin (1822—1891), lékař, utopický socialista, účastník revoluce 1848—1849 v Německu; po porážce revoluce emigroval do USA. — 558

MacCulloch, John Ramsay (1789—1864), anglický buržoazní ekonom, vulgarizátor Ricardova učení, rozhodný obhájce kapitalismu. — 502, 564

MacGowan, anglický tiskař, maloburžoazní radikál, podporoval chartisty a tiskl jejich publikace; poskytoval finanční pomoc Ernestu Jonesovi. — 136, 437

Madier, francouzský mechanik, maloburžoazní demokrat, počátkem padesátých let 19. stol. emigrant v Anglii. — 18, 25, 26, 237

Mahmud II. (1785—1839), turecký sultán (1808—1839). — 341

Machiavelli, Niccolò (1469—1527), italský politik, historik a spisovatel; ideolog italské buržoazie v období zrodu kapitalistických vztahů. — 31, 99

Majer, Adolph (nar. asi 1819), člen Svazu komunistů, koncem 1850 a v roce 1851 emisar Willichovy a Schapperovy maloburžoazní frakce ve Francii; jeden z obžalovaných v procesu proti tzv. německo-francouzskému spiknutí v Paříži v únoru 1852. — 174

Malarmet, francouzský dělník, socialista, 1848 předseda komunistického klubu „Fraternité" v Paříži; po porážce revoluce 1848—1849 emigroval do Anglie. — 570

Malingre, Kossuthův pařížský zpravodaj. — 634, 637

Malmesbury, James Howard *Harris*, hrabě (1807—1889), anglický státník, tory, v druhé polovině 19. stol. předák konzervativní strany, ministr zahraničních věcí (1852, 1858 až 1859), lord strážce pečeti (1866—1868, 1874—1876). — 397

Malthus, Thomas Robert (1766—1834), anglický duchovní, ekonom, ideolog zburžoaznělé pozemkové aristokracie, obhájce kapitalismu,

hlasatel reakční populační teorie. — 303, 564

Manteuffel, Otto Theodor, baron (1805 až 1882), pruský státník, představitel dvorské byrokracie; ministr vnitra (1848—1850), ministerský předseda a ministr zahraničních věcí (1850—1858). — 109, 264, 659, 660

Mariotti, viz *Gallenga*, Antonio

Marx, Edgar (Vrabčík, Musch) (1847 až 1855), syn Karla Marxe. — 354, 372, 404, 405, 484, 486, 488, 489—492, 503, 588, 678, 689, 690, 703, 715, 719, 733

Marx, Francis Joseph Peter (1816—1876), anglický konzervativní publicista; statkář, přítel a stoupenec Davida Urquharta. — 317—319, 321, 388, 389

Marx, Heinrich (1782—1838), otec Karla Marxe; advokát, později justiční rada. — 255, 716

Marx, Heinrich Quido (Foxík) (1849 až 1850), syn Karla Marxe. — 710

Marxová, Eleanor (Tussy) (1855—1898), nejmladší dcera Karla Marxe, v osmdesátých až devadesátých letech přední pracovnice anglického a mezinárodního dělnického hnutí; od 1884 žena Edwarda Avelinga. — 469, 472, 479, 484, 684

Marxová, Franziska (1851—1852), dcera Karla Marxe. — 63, 64, 67, 572, 577

Marxová, Henriette (1787—1863), matka Karla Marxe. — 43, 153, 436, 719

* *Marxová*, Jenny, rozená von *Westphalen* (1814—1881), Marxova žena a spolupracovnice. — 15, 17, 43, 44, 49, 66, 71, 83, 98, 107, 110, 114, 119, 131, 151, 153, 156, 157, 162, 173, 174, 181, 183—185, 200, 214, 220, 228, 238, 254, 258, 268, 270, 276, 277, 306, 310, 311, 314, 323, 329, 333, 336, 349, 356, 405, 409, 411, 413—415, 418, 421, 432, 434, 436, 446, 454, 457, 465, 467, 468, 472, 479, 481, 484, 486, 488, 490—494, 496, 503, 508, 514, 518, 520, 525, 527—529, 546, 547, 552, 562, 568, 569, 572, 577, 580, 587, 588, 663, 664, 684, 686—690, 694, 695, 701—719, 721, 724, 725, 727, 728, 730—733

Marxová, Jenny (1844—1883), Marxova nejstarší dcera; novinářka; představitelka mezinárodního dělnického hnutí; od 1872 žena Charlese Longueta. — 151, 372, 389, 404, 405, 503, 541, 678, 703, 715, 733

Marxová, Laura (1845—1911), druhá dcera Karla Marxe; od roku 1868 žena Paula Lafargua; pracovnice francouzského dělnického hnutí. — 153, 157, 372, 404, 405, 503, 678, 703, 715, 733

Marxová, Louise, viz *Jutová*, Louise

Massey, Gerald (1828—1907), anglický básník, stoupenec chartismu; 1849 redaktor listu „Spirit of Freedom"; pod pseudonymy „Bandiera" a „Spirit of Freedom" spolupracoval s chartistickými orgány „The Red Republican" a „The Friend of the People", které vydával Harney; byl pod vlivem idejí křesťanského socialismu a reformistického družstevního hnutí; v polovině padesátých let z dělnického hnutí odešel. — 30

Massol, Marie Alexandre (1805—1875), francouzský novinář; utopický socialista, 1833—1834 navštívil Egypt

a Sýrii; 1848—1850 spolupracoval s listy „Réforme" a „Voix du Peuple"; přítel Proudhonův. — 31, 45, 52, 57, 140, 149, 152, 158, 162, 171, 615, 627

Maupas, Charlemagne Émile *de* (1818 až 1888), francouzský advokát, bonapartista, prefekt pařížské policie (1851); jeden z organizátorů státního převratu z 2. prosince 1851, ministr policie (1852—1853). — 536, 634

Mayne, Reid, viz *Reid*, Thomas Mayne

Mazzini, Giuseppe (1805—1872), italský revolucionář, buržoazní demokrat, jeden z vůdců národně osvobozeneckého hnutí v Itálii, 1849 stál v čele prozatímní vlády Římské republiky, 1850 jeden ze zakladatelů Ústředního výboru evropské demokracie v Londýně; v padesátých letech vystupoval proti zasahování bonapartistické Francie do národně osvobozeneckého boje italského lidu. — 31, 42, 47, 51, 56, 57, 61, 83, 112, 144, 145, 225, 245, 246, 248—251, 263, 270, 275, 329, 349, 406, 545, 552, 570, 583, 596, 601, 602, 635, 640, 678

McElrath, Thomas (1807—1888), americký právník, nakladatel a politik, abolicionista; spoluzakladatel a obchodní ředitel „New-York Daily Tribune" (1841—1857). — 339

Meiners, Christoph (1747—1810), německý historik, autor prací o kulturních dějinách. — 615

Metaxas, Andreas, hrabě (asi 1786—1860), řecký státník a diplomat, ministerský předseda (1843—1844), vyslanec v Cařihradu (1850—1854). — 398

Metternich, Klemens Wenzel Lothar, kníže von (1773—1859), rakouský státník a diplomat; ministr zahraničních věcí (1809—1821) a kancléř (1821—1848), jeden z organizátorů Svaté aliance. — 451

Mevissen, Gustav (1815—1899), německý bankéř a politik, jeden z vůdců porýnské liberální buržoazie; člen frankfurtského národního shromáždění (pravý střed); zakladatel několika velkých akciových a úvěrových bank a průmyslových akciových společností. — 252

Meyen, Eduard (1812—1870), německý publicista, mladohegelovec, maloburžoazní demokrat; po porážce revoluce 1848—1849 emigroval do Anglie; později národní liberál. — 99, 123, 126, 127, 199, 400, 457, 644, 696, 702, 710, 732

Meyer, známý Marxův a Engelsův. — 361, 372, 393, 432, 517

Meyer, Joseph, německý krejčí, počátkem padesátých let emigrant v Anglii, stoupenec Willichův; 1852 emigroval do USA. — 551

Mierosławski, Ludwik (1814—1878), polský revolucionář, básník a voják, účastník polského povstání 1830—1831 a 1846; 1848 stál v čele poznaňského povstání, později vůdce povstání na Sicílii; za bádensko-falckého povstání 1849 velel revoluční armádě; v padesátých letech byl ve spojení s bonapartistickými kruhy; za polského povstání 1863—1864 byl jmenován diktátorem polské národní vlády, po porážce povstání emigroval do Francie. — 114

Mikuláš I. (1796—1855), ruský car (1825—1855). — 42, 253, 290, 320, 360, 365, 374, 397, 476, 477, 482, 485, 559, 604, 671

Mill, James (1773—1836), anglický ekonom a filosof; vulgarizátor Ricardovy teorie. — 564

Millerbacher, August Joseph, rakouský poštovní úředník, akcionář pražského nakladatelství. — 133

Mina (Espoz y Mina), Francisco (1781—1836), španělský generál, ve válce za nezávislost Španělska (1808—1814), jeden z vůdců geril, účastník buržoazní revoluce 1820—1823, 1833—1836 bojoval proti karlistům. — 446

Minié, Claude Étienne (1804—1879), francouzský důstojník, vynálezce nového typu pušky. — 21

Minutoli, Julius, baron (1805—1860), pruský úředník a diplomat; 1847—1848 berlínský policejní president; 1853—1859 generální konzul ve Španělsku a Portugalsku. — 501

Miquel, Johannes (1828—1901), německý politik, advokát a bankéř, do 1852 člen Svazu komunistů; později národní liberál. — 432, 435

Mirbach, Otto, bývalý pruský dělostřelecký důstojník, maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848—1849; za květnového povstání 1849 velitel Elberfeldu; po porážce povstání emigroval. — 515, 517, 593

Mirchond, Mohammed Mírchvánd, Muhummad biu Chávand šáh (zemř. 1498), perský historiograf, autor sedmisvazkových dějin světa od počátku do roku 1498. — 297, 298

Miskowsky, Henryk Ludwik (zemř. 1854), polský důstojník, zúčastnil se revoluce v Uhrách 1848—1849; po porážce revoluce emigroval do Turecka, později do Londýna. — 349, 399, 401, 727

Mohamed (Abu-l-Kásim Muhammad ibn Abdalláh) (asi 570—632), zakladatel islámu. — 283, 288, 294, 611

Moltke, Helmuth Karl Bernhard (1800 až 1891), pruský důstojník, později generál polní maršál, vojenský spisovatel, jeden z ideologů pruského militarismu a šovinismu; 1835—1839 sloužil v turecké armádě; náčelník pruského (1857—1871) a císařského (1871—1888) generálního štábu. — 384

Monk (Monck), George, vévoda z Albemarle (1608—1670), anglický generál, zúčastnil se anglické buržoazní revoluce v 17. stol.; po Cromwellově smrti podporoval restauraci stuartovské dynastie (1660). — 441

Montalembert, Charles (1810—1870), francouzský politik a publicista, za druhé republiky poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění, orleanista, vůdce katolické strany; podporoval Ludvíka Bonaparta při jeho státním převratu 2. prosince 1851, ale brzy přešel do opozice. — 556, 651

Monteith, William (1790—1864), anglický generál, diplomat a vojenský historik, účastník rusko-perské války (1804—1813) na straně Persie; vojenský a diplomatický poradce perské vlády za rusko-perské války (1826—1828); v čtyřicátých letech kritizoval zahraniční politiku Palmerstonovy vlády. — 388

Montezová, Lola (1818—1861), známá tanečnice a mezinárodní dobrodružka; 1846—1848 favoritka bavorského krále Ludvíka I.; po jeho odstoupení emigrovala do Londýna a 1851 do USA. — 641

Montijo, Eugénie, viz *Eugénie Marie de Montijo de Guzman*, hraběnka *de* Teba

Montmorency, Mathieu Jean Félicité, hrabě, od 1822 vévoda *de* (1767—1826), francouzský generál a reakční politik; ministr zahraničních věcí (1821—1822), 1822 se zúčastnil kongresu Svaté aliance ve Veroně. — 450

Moreau, Jean Victor (1763—1813), francouzský generál, bojoval ve francouzské republikánské armádě proti koalici evropských států. — 650

Morny, Charles Auguste Louis Joseph, vévoda *de* (1811—1865), francouzský politik, bonapartista, nevlastní bratr Napoleona III.; poslanec Zákonodárného shromáždění (1849—1851), jeden z organizátorů státního převratu z 2. prosince 1851, ministr vnitra (prosinec 1851—leden 1852), předseda Zákonodárného sboru (1854—1856, 1857—1865). — 21, 536, 554

Morris, Mowbray, anglický nakladatel, od konce čtyřicátých let finanční a politický vedoucí listu „Times". — 243

Mottová, Lucrezia (1793—1880), americká veřejná pracovnice, vedla ženské hnutí za odstranění otroctví v USA. — 329

Muhammad Alí (1769—1849), vládce Egypta (1805—1849), uskutečnil řadu pokrokových reforem; 1831—1833 a 1839—1840 vedl válku proti tureckému sultánovi za úplné odtržení Egypta od Turecka. — 31, 680

Müller, Franz Josef, soudní rada v Kolíně nad Rýnem, konzervativec; otec Amalie Danielsové. — 193

Müller-Tellering, Eduard von (nar. asi 1808), německý právník a publicista, maloburžoazní demokrat, 1848 až 1849 spolupracovník „Neue Rheinische Zeitung"; po porážce revoluce emigroval do Anglie; autor pomlouvačných článků proti Marxovi a Engelsovi; 1852 emigroval do USA. — 67, 70, 76, 287, 292, 573, 579, 581, 629, 638

Münch-Bellinghausen, Franz Theodor, baron (nar. 1787) pruský úředník, tajný vládní rada; porotce v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 614

Nadaud, Martin (1815—1898), francouzský zedník, publicista, Proudhonův stoupenec; 1849—1851 poslanec Zákonodárného shromáždění, přiklonil se k Hoře, po státním převratu z 2. prosince 1851 vypovězen z Francie, do 1859 žil v emigraci v Anglii. — 57, 367

Napier, Charles (1786—1860), anglický admirál, 1854 velel anglickému loďstvu v Baltském moři. — 405, 408, 509

Napier, Charles James (1782—1853), anglický generál, účastník války proti Napoleonovi I. na Pyrenejském poloostrově (1808—1814); 1842 až 1843 velel vojskům, která dobyla Sindh, 1843—1847 guvernér Sindhu. — 649, 650

Napier, Joseph (1804—1882), anglický politik, tory, člen parlamentu; 1852 byl v Derbyho vládě vrchním státním návladním (Attorney General) pro Irsko; 1858—1859 lord kancléř pro Irsko. — 475

Napier, William Francis Patrick (1785 až 1860), anglický generál a vojenský historik; 1808—1814 účastník válek proti Napoleonovi I. na Pyrenejském poloostrově. — 446, 459, 466, 671

Napoleon I. Bonaparte (1769—1821), francouzský císař (1804—1814 a 1815). — 15, 45, 86, 87, 104, 131, 171, 172, 355, 358, 361, 446, 453, 499, 645, 649

Napoleon III. (Ludvík Napoleon Bonaparte) (1808—1873), synovec Napoleona I., president druhé republiky (1848—1851), francouzský císař (1852—1870). — 15, 17, 20, 21, 29, 30, 34, 35, 41, 42, 44, 53, 62, 65, 100, 101, 104, 140, 145, 146, 157, 161, 164, 169, 171—175, 195, 197, 214, 234, 242—244, 246, 249, 264, 265, 339, 340, 353, 357, 365, 395, 397, 403, 443, 446, 461, 482, 487, 493, 499, 506, 520, 528, 530, 536, 553—556, 560, 569, 575, 583, 594, 615, 627, 629, 634, 636, 641, 646, 647, 680, 688, 695, 703, 707

Nasmyth, Charles (1826—1861), anglický důstojník, válečný dopisovatel listu „Times" při štábu Ömera paši na Dunaji; zúčastnil se obrany Silistry. — 425

Naut, Stephan Adolf, obchodník v Kolíně nad Rýnem, 1848—1849 odpovědný vydavatel „Neue Rheinische Zeitung". — 109, 419

Nemours, Louis Charles Philippe Raphael, princ *Orleánský*, vévoda *de* (1814—1896), druhý syn francouzského krále Ludvíka Filipa, generál; v třicátých až čtyřicátých letech se účastnil dobytí Alžírska; po únorové revoluci 1848 emigroval do Anglie. — 100

Nesselrode, Karl Vasiljevič, hrabě (1780 až 1862), ruský státník a diplomat; ministr zahraničních věcí (1816—1856). — 327

Newcastle, Henry Pelham Fiennes Pelham-*Clinton*, vévoda (1811 až 1864), anglický státník, peelovec, státní tajemník pro Irsko (1846), ministr války a kolonií (1852—1854), ministr války (1854—1855), ministr kolonií (1859—1864). — 479, 679

Newton, William, anglický tradeunionista, maloburžoazní radikál, klonil se k chartismu; jeden ze zakladatelů a vůdců Jednotného sdružení strojníků (Amalgamated Society of Engineers). — 170

Nicholson, Renton (1809—1861), anglický novinář a majitel zábavních podniků v Londýně; prošel řadou různých zaměstnání, několikrát byl ve vězení; 1841 zakladatel a předseda klubu „Judge and Jury Society" [„Společnost soudců a porotců"]; klub pořádal žertovné soudní procesy, které parodovaly anglické soudnictví. — 442

Nothjung, Peter (1821—1866), krejčí, člen kolínského Dělnického spolku a Svazu komunistů; jeden z obžalovaných v kolínském procesu proti komunistům (1852), odsouzen k šesti letům pevnostního vězení. — 22, 111, 184, 207, 216, 596, 604

Novaïri (asi 1280—asi 1332), arabský dějepisec. — 294

O'*Connor*, Feargus (1794—1855), jeden z vůdců levého křídla chartistického hnutí, zakladatel a redaktor listu „Northern Star"; po 1848 reformista. — 30, 53, 510, 534

O'Flaherty, Edmond, anglický úředník, 1854 zmocněnec ministerstva financí pro vybírání daní v Irsku. — 476

Ömer Paša (Michail *Latas*), (1806—1871), turecký generál, původem Chorvat, za krymské války vrchní

velitel turecké armády. — 325, 371, 379, 387, 405, 440, 518, 672, 676

Opitz, Martin (1597—1639), německý spisovatel; básník, překladatel a literární teoretik. — 423

Oppenheim, bankéř v Londýně. — 241

Oppenheim, Heinrich Bernhard (1819 až 1880), německý politik, ekonom a novinář, maloburžoazní demokrat; 1848 jeden z redaktorů berlínské „Die Reform", 1849—1861 emigrant ve Švýcarsku, Francii a Anglii; později národní liberál. — 199, 702

Orleáni, francouzská královská dynastie (1830—1848). — 21, 23, 100, 104, 174, 554—556

Orleánský princ, viz *Joinville*, François Ferdinand Philippe Louis Marie

Orleánský vévoda, viz *Ludvík Filip*

Osten-Saken, Dmitrij Jerofejevič (1789 až 1881), ruský generál, za krymské války velel sboru v jižním Rusku (1853—1854), velitel sevastopolské posádky (konec 1854—1855). — 422

Oswald, Eugen (1826—1912), německý novinář, maloburžoazní demokrat; účastník revolučního hnutí v Bádensku 1848—1849; po porážce revoluce emigroval. — 122, 127, 587

Ottenberger, Joseph (nar. 1768), rakouský úředník a učitel dějin v Praze; autor učebnice o vojenství u starých Římanů. — 133

Otto I. (*Dítě*) (1815—1867), bavorský princ, řecký král (1832—1862). — 398

Otto, Karl Christian (1817—1873), dánský maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848—1849 ve Šlesviku-Holštýně a Durynsku; 1854 emigroval do USA. — 406, 409

Otto, Karl Wunibald (nar. asi 1809), německý chemik, 1848—1849 člen kolínského Dělnického spolku a svazu komunistů, jeden z obžalovaných v kolínském procesu proti komunistům (1852), odsouzen k pěti letům pevnostního vězení. — 22, 184

Owen, Robert (1771—1858), anglický utopický socialista. — 165

Oxford, Joseph, šéf londýnské firmy, kde byl zaměstnán Ferdinand Freiligrath. — 339, 489, 644, 666

Pacifico, David (1784—1854), obchodník v Aténách, anglický státní příslušník, původem Portugalec. — 679

Pakington, John Somerset (1799—1880), anglický státník, peelovec, tory, později konzervativec; ministr války a kolonií (1852), první lord admirality (ministr námořnictva) (1858—1859 a 1866—1867) a ministr války (1867—1868). — 263

Palmerston, Henry John *Temple*, vikomt (1784—1865), anglický státník, zpočátku tory, od 1830 jeden z předáků whigů, opíral se o pravicové živly této strany; ministr zahraničních věcí (1830—1834, 1835—1841 a 1846—1851), ministr vnitra (1852—1855) a ministerský předseda (1855 až 1858 a 1859—1865). — 175, 243, 252, 253, 263, 330, 336, 339, 342—344, 352, 353, 357, 358, 360, 363, 366, 373, 389, 398, 401, 403, 411, 425, 426, 441, 445, 472, 474—476, 478, 482, 485, 521, 560, 670, 676, 679, 680, 695, 727

Pam, viz *Palmerston*, Henry John *Temple*

Parish, Henry Headley, autor knihy o diplomatických dějinách Řecka (1838). — 679

Paskevič, Ivan Fjodorovič, kníže (1782 až 1856), ruský generál polní maršál, účastník válek proti napoleonské Francii; od června 1831 vrchní velitel ruské armády, která potlačila polské povstání 1830—1831, od 1832 místodržitel Polského království; 1849 vrchní velitel ruské armády, která pomohla potlačit revoluci v Uhrách; 1854 vrchní velitel armády na západních a jižních hranicích Ruska, v dubnu až červnu velel armádě na Dunaji. — 410

Peel, sir Robert (1788—1850), anglický státník, vůdce umírněných toryů, nazvaných podle něho peelovci; ministr vnitra (1822—1827 a 1828—1830); ministerský předseda (1834—1835 a 1841—1846); s podporou liberálů prosadil zrušení obilních zákonů (1846). — 169, 252, 326, 677

Pélissier, Jean Jacques (1794—1864), francouzský generál, od 1855 maršál, v třicátých až padesátých letech se zúčastnil dobytí Alžírska, byl známý krutými metodami boje; vrchní velitel armády na Krymu (květen 1855—červenec 1856). — 509

Pellico, Silvio (1789—1854), italský vlastenecký spisovatel, bojoval proti rakouské nadvládě; 1820 byl zatčen pro styky s karbonáři a odsouzen k dvaceti letům pevnostního vězení, 1830 propuštěn; 1832 vydal knihu o utrpení vězňů v rakouských věženích; později se už politického boje neúčastnil. — 514

Perczel, Móricz (1811—1899), maďarský generál, účastník revoluce v Uhrách 1848—1849; po porážce revoluce emigroval do Turecka a 1851 do Anglie. — 31, 32, 650, 707

Persigny, Jean Gilbert Victor *Fialin*, hrabě, od 1863 vévoda (1808—1872), francouzský státník, bonapartista, jeden z organizátorů státního převratu z 2. prosince 1851, ministr vnitra (1852—1854 a 1860—1863), velvyslanec v Londýně (1855 až 1858, 1859—1860). — 23, 536, 543

Petermann, August (1822—1878), německý geograf a kartograf; od 1855 redaktor periodických „Mittheilungen aus Justus Perthes' Geographischer Anstalt" v Gotě. — 494, 497

Petr Amienský, (Petr Poustevník, Petr Eremita) (asi 1050 - 1115) francouzský mnich a kazatel, jeden z vůdců selských houfů v první křižácké výpravě (1096—1099). — 51

Petr Poustevník, viz *Petr Amienský*

Petzler, Johann, německý maloburžoazní demokrat, učitel hudby, v padesátých letech 19. stol. emigrant v Londýně. — 369

Pfänder, Karl (1818—1876), pracovník německého a mezinárodního dělnického hnutí, malíř miniatur, od 1845 emigrant v Londýně, člen Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně, člen ústředního výboru Svazu komunistů, člen generální rady I. internacionály (1864—1867 a 1870—1872), Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 27, 40, 101, 412, 497, 533, 571, 578, 731

Piali, viz *Zerffi*, Gustav

Pieper, Wilhelm (nar. asi 1826), německý filolog a novinář, člen Svazu komunistů, emigrant v Londýně; v padesátých letech se sblížil s Mar-

xem a Engelsem. — 17, 20, 28, 33, 36, 52, 117, 146, 148, 153, 155, 159 až 161, 163—167, 185, 208, 212, 236, 242, 257—259, 269, 272, 273, 275, 280, 285, 297, 299—302, 306, 309, 310, 313, 314, 317, 319, 325, 326, 329, 335—337, 341, 355, 362, 372, 377, 378, 383, 387, 389, 405, 418, 425, 431, 437, 446, 448, 455, 506, 531—533, 535, 540, 571, 588, 652, 660, 662, 664, 667, 669, 703, 706, 721, 723, 729

Pierce, Franklin (1804—1869), americký státník, člen Demokratické strany, president USA (1853—1857); podporoval svou politikou zájmy otrokářů. — 436

Pilát, Pontský (zemř. asi 37), římský prokurátor (místodržitel) v Judeji (26—36). — 148

Pindar, Eduard, ruský emigrant, v polovině 19. stol. žil v Anglii, Marxův a Engelsův známý. — 64, 82, 119, 125, 148, 149, 155, 170, 177, 178

Pitt, William, starší (od 1766 hrabě Chatham) (1708—1778), anglický státník, whig, ministr zahraničních věcí a ministr války (1756—1761), ministerský předseda (1766—1768). — 444

Pitt, William, mladší (1759—1806), anglický státník, tory; jeden z hlavních organizátorů války kontrarevoluční evropské koalice proti Francouzské republice; ministerský předseda (1783—1801 a 1804 až 1806). — 444, 445

Pius IX. (1792—1878), římský papež (1846—1878). — 398

Pleyel, maďarský důstojník, účastník revoluce 1848 v Uhrách; 1852 emigroval do USA. — 186, 187, 650

Plümicke, J. C., německý důstojník, autor knihy „Příručka pro důstojníky královského pruského dělostřelectva". — 645

Pöckel, Gustav, německý emigrant v USA; známý Edgara von Westphalena. — 504, 506

Poenisch, Marxův známý v Londýně. — 152, 157

Poesche, Theodor (1826—1899), německý statistik, maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848—1849 v Německu, po porážce revoluce emigroval do Anglie, později do USA, spolu s K. Goeppem vydali 1852 knihu, v níž hlásili ideu vytvoření „spojených států světa" pod vedením USA. — 661, 662

Polignac, Auguste Jules Armand Marie, kníže (1780—1847), francouzský státník z období restaurace, legitimista a klerikál, ministr zahraničních věcí a ministerský předseda (1829—1830). — 453, 454

Pompeius (Gnaeus Pompeius Magnus) (106—48 před n. l.), římský vojevůdce a státník. — 660

Pott, August Friedrich (1802—1887), německý filolog, jeden ze zakladatelů srovnávací historické metody v jazykovědě. — 411

Pozzo di Borgo, Karl Andreas Osipovič, hrabě (1764—1842), ruský diplomat, původem Korzičan, vyslanec (1814—1821) a velvyslanec (1821—1835) v Paříži; velvyslanec v Londýně (1835—1839). — 451

Priessnitz, Vincenz (1799—1851), slezský rolník, tvůrce vodoléčebné metody, zakladatel světoznámého léčebného ústavu v Gräfenbergu (1832), nynějším Jeseníku. — 582

Proudhon, Pierre Joseph (1809—1865),

francouzský publicista, ekonom a sociolog, ideolog maloburžoazie, jeden z teoretických zakladatelů anarchismu; 1848 poslanec Ústavodárného shromáždění. — 57, 61, 112, 140, 152, 234, 400, 553, 615, 627, 629, 645

Pruský princ, viz *Vilém I.*

Prutz, Robert Eduard (1816—1872), německý básník, publicista a literární historik, buržoazní liberál, stýkal se s mladohegelovci; 1851—1867 vydával v Lipsku časopis „Deutsches Museum". — 667

Pulszká, Therese (1819—1866), maďarská spisovatelka, dcera vídeňského bankéře; žena Ference Pulszkého. — 582

Pulszky, Aurelius Ferenc (1814—1897), maďarský politik, spisovatel a archeolog, účastník revoluce v Uhrách 1848—1849; po porážce revoluce emigroval, v padesátých letech spolupracoval s listem „New-York Daily Tribune", po amnestii 1867 se vrátil do Uher, byl poslancem uherského sněmu (1867—1876 a 1884—1897). — 256, 257, 260, 263, 326, 327, 354, 368, 441, 582, 640, 662

Putnam, George Palmer (1814—1872), americký nakladatel a publicista; od 1853 vydával časopis „Putnam's Monthly Magazine", s nímž spolupracovali Marx a Engels. — 508

Püttmann, Hermann (1811—1894), německý radikální básník a žurnalista, v polovině čtyřicátých let „pravý" socialista. — 438

Pyat, Félix (1810—1889), francouzský publicista, dramatik a politik, maloburžoazní demokrat; účastník revoluce 1848; 1849 emigroval do Švýcarska, potom do Belgie a Anglie; odpůrce samostatného dělnického hnutí, po řadu let vedl pomlouvačnou kampaň proti Marxovi a I. internacionále a využíval k tomu Francouzské sekce v Londýně; člen Pařížské komuny. — 44, 58, 144, 410

Radecký (Radetzky), Josef, hrabě (1766—1858), rakouský polní maršál, od 1831 velel rakouskému vojsku v severní Itálii, 1848—1849 potlačil revoluční a národně osvobozenecké hnutí v Itálii, 1850—1857 generální guvernér Lombardsko-Benátského království. — 245, 249

Raffles, Thomas Stamford (1781—1826), anglický koloniální úředník, 1811—1816 guvernér Jávy, autor knihy „The History of Java". — 305

Raspail, François Vincent (1794—1878), významný francouzský přírodovědec a publicista, socialistický republikán, blízký revolučnímu proletariátu; účastník revolucí 1830 a 1848; 1848 poslanec Ústavodárného národního shromáždění. — 641, 731

Raspailová (zemř. 1853), žena předešlého. — 641

Rath, továrník v Kolíně nad Rýnem, porotce v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 216, 614

Rau, jeden z důstojníků Willichova dobrovolnického sboru za revoluce 1848—1849. — 292

Raveaux, Franz (1810—1851), německý politik, maloburžoazní demokrat; 1848—1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění za Kolín nad Rýnem (levý střed); říšský komisař ve Švýcarsku, v červnu 1849

jeden z pěti říšských regentů; člen bádenské prozatímní vlády, po porážce bádensko-falckého povstání emigroval. — 720

Redcliffe, viz *Stratford de Redcliffe*, Stratford *Canning*, vikomt

Reeve, Henry (1813—1895), anglický novinář a státní úředník, 1853 tajemník tajné rady. — 243

Reid, Thomas Mayne (1818—1883), známý anglický spisovatel, autor dobrodružných románů. — 248

Reiff, Wilhelm Joseph (nar. asi 1824), člen kolínského Dělnického spolku a Svazu komunistů, 1850 ze Svazu vyloučen, jeden z obžalovaných v kolínském procesu proti komunistům (1852), odsouzen k pěti letům pevnostního vězení. — 111, 112, 596, 597

Reichenbach, Oskar, hrabě (nar. 1815), slezský statkář, maloburžoazní demokrat, 1848—1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění, 1850 emigrant v Anglii, později v Americe. — 76, 122, 126, 127, 134, 140, 199, 200, 210, 224, 225, 241, 242, 250, 254, 267, 573, 579, 596, 607, 608, 632, 641, 653

Reinhardt, Richard (1829—1898), německý básník; emigrant v Paříži, tajemník Heinricha Heina, přítel Marxovy rodiny; později se zabýval obchodem. — 41, 43, 258, 553—556, 621, 701

Rémusat, Charles François Marie, hrabě *de* (1797—1875), francouzský spisovatel a státník, orleanista, ministr vnitra (1840), za druhé republiky poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění; ministr zahraničních věcí (1871—1873). Za druhého císařství v opozici k režimu Napoleona III. — 106, 108, 197, 554, 555

Rešid paša (Reşid paša) (1802—1858), turecký státník; několikrát byl velkým vezírem a ministrem zahraničních věcí. — 360

Reuter, Max, počátkem padesátých let 19. stol. pruský policejní agent v Londýně. — 201, 202

Ribbentrop, Adolphe, německý emigrant v Paříži, feuerbachovec, přítel Auguste Hermanna Ewerbecka. — 69

Ribeyrolles, Charles (1812—1861), francouzský publicista a politik, maloburžoazní demokrat, 1846—1849 jeden z redaktorů listu „Réforme"; po porážce revoluce 1848—1849 emigroval do Anglie, 1853—1855 šéfredaktor listu „L'Homme"; 1858 emigroval do Brazílie. — 487

Ricardo, David (1772—1823), anglický ekonom, významný představitel klasické buržoazní politické ekonomie. — 303, 329, 504

Ricciardi, Giuseppe, hrabě (1808—1882), italský spisovatel a publicista, účastník národně osvobozeneckého hnutí v Itálii, autor několika prací o dějinách Itálie. — 502

Riego y Núñez, Rafael *de* (1785—1823), španělský důstojník, účastník války za nezávislost Španělska (1808—1814), jeden z významných vůdců buržoazní revoluce 1820—1823, 1823 popraven. — 450

Richards, Alfred Bate (1820—1876), anglický dramatik a novinář, vystupoval proti pacifismu Cobdenovu a manchesteriánů; v padesátých letech polemizoval s urquhartovci. — 330, 655

Richter, německý řemeslník, v padesá-

tých letech 19. stol. emigrant v Anglii, stoupenec Willichův. — 27, 33, 40

Rings, L. W., člen Svazu komunistů, počátkem padesátých let 19. stol. emigrant v Londýně; Marxův a Engelsův stoupenec. — 27, 198, 329, 342, 714

Ripley, Roswell Sabine (1823—1887), americký důstojník a vojenský spisovatel, od 1861 generál, účastník války proti Mexiku (1846—1848); autor díla o této válce. — 456, 458, 459, 461, 465

Riza paša (1809—1859), turecký generál a státník, v čtyřicátých a padesátých letech byl několikrát seraskerem (ministrem války). — 357

Rodbertus-Jagetzow, Johann Karl (1805 až 1875), pruský velkostatkář, ekonom a politik, ideolog zburžoazněných pruských junkerů; 1848—1849 vůdce levého středu v pruském Národním shromáždění; později hlasatel reakčních idejí pruského „státního socialismu". — 100

Roesgen, Charles, úředník firmy Ermen a Engels v Manchesteru. — 34, 47, 52, 137, 160, 180, 181, 284, 285, 290, 293, 300, 301

Römer, německý emigrant v Londýně. — 457

Romulus Augustulus (nar. asi 460), poslední císař Západořímské říše (475 až 476). — 42

Ronge, Johannes (1813—1887), německý duchovní, jeden z iniciátorů a vůdců „německého katolicismu", hnutí, které se snažilo přizpůsobit katolicismus potřebám německé buržoazie; maloburžoazní demokrat; účastník revoluce 1848—1849, po porážce revoluce emigroval do Anglie. — 76, 127, 169, 182, 457, 511, 552, 579, 615, 617, 631, 633, 693, 695

Rongová, žena předešlého. — 58, 695

Röser, Peter Gerhard (1814—1865), dělník-doutníkář v Kolíně nad Rýnem; 1848—1849 místopředseda kolínského Dělnického spolku, člen Svazu komunistů, 1852 jeden z obžalovaných v kolínském procesu proti komunistům, odsouzen k šesti letům pevnostního vězení; později lassallovec. — 22, 111, 184, 216, 226, 596, 648

Rothacker, Wilhelm (1828—1889), německý novinář, maloburžoazní demokrat, člen Svazu komunistů, počátkem padesátých let emigrant v USA, jeden z redaktorů „Turn-Zeitung". — 537

Rothschild, Lionel, baron (1808—1879), šéf bankovního domu Rothschildů v Londýně; whig, od 1858 člen parlamentu. — 300, 721

Rouland, Gustave (1806—1878), francouzský státník, bonapartista, ministr veřejného vyučování a kultu (1856—1863), president státní rady (1863—1864), generální guvernér Francouzské banky (1864—1878). — 695

Różycki, Karol (1789—1870), polský důstojník, účastník válek napoleonské Francie; účastník polského povstání 1830—1831, po porážce povstání emigrant ve Francii. — 114

Rudolf I. (1218—1291), císař tzv. Svaté říše římské (1273—1291), zakladatel habsburské dynastie v Rakousku. — 429

Ruge, Arnold (1802—1880), německý publicista, mladohegelovec, buržoazní radikál, 1848 poslanec frank-

furtského Národního shromáždění (levé křídlo); v padesátých letech jeden z vůdců německé maloburžoazní emigrace v Anglii; po 1866 národní liberál. — 40, 42, 57, 76, 77, 100, 104, 115, 116, 118, 122, 128, 169, 182, 225, 302, 318, 320, 330, 349, 367, 381, 400, 406, 411, 456, 457, 533, 552, 565, 579, 587, 601, 602, 615, 616, 617, 629, 631, 640, 644, 648, 655, 660, 668, 595, 702, 709—711

Rumpf, E., německý krejčí, člen Svazu komunistů, od 1851 emigrant v Londýně; Marxův a Engelsův stoupenec. — 302

Rushton, William Lewis, anglický právník a filolog. — 132

Russell, John (1792—1878), anglický státník, vůdce whigů, ministerský předseda (1846—1852, 1865—1866), ministr zahraničních věcí (1852—1853, 1859—1865). — 41, 44, 230, 250, 252, 263, 373, 378, 425, 473, 474, 476, 479, 505, 506, 548, 559

Rutenberg, Adolf (1808—1869), německý publicista, mladohegelovec; 1842 člen redakce „Rheinische Zeitung"; po 1866 národní liberál. — 520

Sabatier, Francouz, v padesátých letech 19. stol. emigrant v Londýně, blanquista. — 31

Sadleir, John (1814—1856), irský bankéř a politik, jeden z vůdců irské frakce v parlamentě, 1853 mladší lord pokladu. — 476

Saedt, Otto Joseph Arnold (1816—1886), pruský soudní úředník, od 1848 prokurátor v Kolíně nad Rýnem, žalobce v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 108, 114, 189, 194, 205, 514, 714

Saint-Arnaud, Armand Jacques Achille *Leroy de* (1801—1854), francouzský maršál, bonapartista; v třicátých až čtyřicátých letech se zúčastnil dobytí Alžírska; jeden z organizátorů státního převratu z 2. prosince 1851, ministr války (1851—1854), 1854 vrchní velitel armády na Krymu. — 403, 423, 440, 487

Sandová, George (vlastním jménem Aurore *Dupinová*) (1804—1876), francouzská spisovatelka, autorka několika sociálních románů, představitelka demokratického směru v romantismu. — 318

Santa Anna, Antonio Lopez *de* (asi 1797 až 1876), mexický generál a politik, účastník války za nezávislost (1821), diktátor Mexika (1833—1835, 1841—1844, 1846—1848, 1853 až 1855); vrchní velitel v americko-mexické válce (1846—1848). — 462

Sásánovci, perská dynastie (226—651). — 294

Savoye, Henri Charles Joseph (1802—1869), falcký advokát, maloburžoazní demokrat, 1832 emigroval do Francie, kde vyučoval německému jazyku, stoupenec Ledru-Rollina, 1849—1851 poslanec Zákonodárného shromáždění; po státním převratu z 2. prosince 1851 vypovězen ze země. — 655

Say, Jean Baptiste (1767—1832), francouzský vulgární ekonom. — 136, 564

Sazonov, Nikolaj Ivanovič (1815—1862), ruský novinář, liberál; počátkem čtyřicátých let emigroval; v zahraničí pracoval v různých časopisech a novinách. — 31

Scott, Winfield (1786—1866), americký generál, účastník anglo-americké války z let 1812—1815, vrchní velitel armády USA (1841—listopad 1861); za dobyvačné války proti Mexiku (1846—1848) velel jednotkám, které obsadily Veracruz a Mexiko. — 355, 459, 462

Seckendorf, August Heinrich Eduard Friedrich, baron (1807—1885), pruský právník, vysoký soudní úředník; 1849 člen druhé komory (střed); žalobce v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 215

Ségur, Alexandre Joseph Pierre, vikomte *de* (1756—1805), francouzský spisovatel, autor knihy o postavení a úloze žen ve společenském zřízení různých národů. — 615

Seiler, Sebastian, německý publicista, 1846 člen Bruselského komunistického korespondenčního výboru, člen Svazu komunistů, účastník revoluce 1848—1849 v Německu, v padesátých letech emigrant v Londýně. — — 35, 40, 41, 43, 245, 414, 415

Selim paša (Zedliński), turecký generál, původem Polák; 1853—1854 velel tureckým útvarům na Dunaji. — 422

Senior, Nassau William (1790—1864), anglický vulgární ekonom, obhájce kapitalismu. — 564

Shakespeare, William (1564—1616), velký anglický spisovatel. — 23, 135, 289, 461

Schabelitz, Jakob (1827—1899), švýcarský nakladatel a knihkupec, buržoazní radikál; koncem čtyřicátých a počátkem padesátých let udržoval styky s Marxem a Engelsem. — 232, 235, 236, 238, 241, 249, 255, 256, 257, 259, 264, 279 639, 716, 724

Schabelitz, švýcarský nakladatel a knihkupec, otec předešlého. — 232

Schapper, Karl (1812—1870), významný pracovník německého a mezinárodního dělnického hnutí, jeden z vůdců Svazu spravedlivých, člen ústředního výboru Svazu komunistů, účastník revoluce 1848—1849; za rozkolu ve Svazu komunistů 1850 spolu s Willichem vůdce protimarxovské maloburžoazní frakce; 1856 se znovu a natrvalo sblížil s Marxem; 1865 člen ústřední rady I. internacionály. — 75, 100, 130, 174, 196, 197, 201, 202, 223, 236, 480, 534, 568, 592, 649

Scharnhorst, Gerhard (1755—1813), pruský generál a politik; po porážce pruské armády Napoleonem 1806 předsedal komisi pro reorganizaci armády, přednosta vojenského departementu (1807—1810) a náčelník generálního štábu (1810—1813); hrál významnou úlohu v osvobozenecké válce proti Napoleonovi 1813. — 486

Schärttner, August, bednář z Hanau, účastník revoluce 1848—1849 a bádensko-falckého povstání 1849, potom emigroval do Londýna; v jeho hostinci se scházeli němečtí maloburžoazní emigranti; člen Svazu komunistů, po rozkolu ve Svazu 1850 patřil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci, člen jejího ústředního výboru. — 86, 123, 126, 127, 143, 223, 271, 657

Schärttnerová, žena předešlého. — 135

Schickel, Johann, obchodní příručí v Mohuči, člen Svazu komunistů; od roku 1850 emigrant v USA. — 537

Schily, Victor (1810—1875), německý maloburžoazní demokrat, advokát, účastník bádensko-falckého povstání 1849; později emigroval do Francie; člen I. internacionály. — 75, 123, 127, 135, 138, 159, 170, 381, 396, 593

Schily, bratr předešlého. — 159

Schimmelpfennig, Alexander (1824 až 1865), bývalý pruský důstojník, maloburžoazní demokrat, účastník bádensko-falckého povstání 1849, později emigrant, připojil se k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci; účastnil se občanské války v USA na straně Severu. — 56, 75, 99, 112, 123, 126, 199, 265, 376, 381, 384, 385, 388, 390, 393, 513, 585, 612, 617, 631, 641, 653

Schläger, Eduard, německý novinář, maloburžoazní demokrat; v padesátých až sedmdesátých letech emigrant v USA; počátkem padesátých let redaktor „Neu-England-Zeitung"; 1880 se vrátil do Německa. — 306, 660, 661, 668

Schmidt, Ernst Friedrich Franz, německý duchovní, 1848 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo); účastník revoluce 1848—1849; emigroval do USA; stoupenec Kossuthův. — 558

Schmolze, Karl Heinrich (1823—1859), německý karikaturista a básník; účastník revoluce 1848—1849; později emigroval. — 135, 653

Schnauffer, Karl Heinrich (1823—1854), německý básník a novinář, maloburžoazní demokrat; účastník revolučního hnutí 1848—1849 v Bádensku, po porážce bádensko-falckého povstání 1849 emigroval, od 1851 emigrant v USA, redaktor „Baltimore Wecker". — 129, 447, 448, 612, 710

Schneider II., Karl, německý právník, maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848—1849, obhájce v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 170, 191, 192, 196—199, 201, 203, 207, 209, 210, 212, 214, 216, 218, 220, 223

Schölerová, Lina, přítelkyně Marxovy rodiny. — 514

Schramm, Conrad (asi 1822—1858), německý revolucionář, člen ústředního výboru Svazu komunistů, od 1849 emigrant v Londýně, potom na ostrově Jersey; odpovědný vydavatel „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue"; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 94, 131, 281, 292, 504, 506, 527, 585, 638, 641, 703

Schramm, Rudolf (1813—1882), bratr předešlého, publicista, maloburžoazní demokrat, 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (levé křídlo); po revoluci emigroval do Anglie, vystupoval proti Marxovi; v šedesátých letech stoupenec Bismarckův. — 585

Schulz (zemř. 1852), policejní ředitel v Kolíně nad Rýnem, jeden z organizátorů kolínského procesu proti komunistům (1852). — 172, 202, 228, 603

Schunck, spolumajitel obchodní firmy v Manchesteru. — 310

Schunckova, žena předešlého. — 310

Schürmann, německý advokát, obhájce v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 210

Schurz, Karl (1829—1906), německý publicista, maloburžoazní demokrat, účastník bádensko-falckého povstá-

ní 1849, emigroval do Švýcarska, později státník v USA. — 56, 58, 99, 126, 127, 142, 168, 172, 213, 579, 607

Schütz, Jakob Friedrich (1813—1877), německý maloburžoazní demokrat, účastník bádensko-falckého povstání 1849, zástupce bádenské prozatímní vlády v Paříži; později emigrant ve Švýcarsku, Anglii a Americe. — 76, 580, 585

Schwezlerová von Lecton, vdova po úředníku ve Frankfurtu nad Mohanem. — 200, 201

Sidmouth, Henry *Addington*, vikomt (1757—1844), anglický státník, tory; ministerský předseda a kancléř pokladu (ministr financí) (1801—1804), jako ministr vnitra (1812—1821) prováděl represivní opatření proti dělnickému hnutí. — 560

Sigel, Franz (1824—1902), bývalý bádenský důstojník, maloburžoazní demokrat, účastník revolučního hnutí v Bádensku 1848—1849, vrchní velitel, potom zástupce vrchního velitele bádenské revoluční armády za bádensko-falckého povstání 1849; později emigrant ve Švýcarsku a Anglii, 1852 odjel do USA a zúčastnil se občanské války na straně Severu. — 122, 127, 131, 172, 367, 650

Simon, August Heinrich (1805—1860), německý právník, publicista a politik, buržoazní demokrat; 1848—1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo); po porážce revoluce emigroval do Švýcarska, kde se věnoval podnikání. — 694

Simon, Ludwig (1810—1872), advokát z Trevíru, maloburžoazní demokrat, 1848—1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo), 1849 emigroval do Švýcarska. — 38, 40, 41, 46, 85, 548, 551, 552

Sismondi, Jean Charles Léonard *Simonde de* (1773—1842), švýcarský ekonom a historik; maloburžoazní kritik kapitalismu, přední představitel ekonomického romantismu. — 303

Smit, Fjodor Ivanovič (*Smitt*, Friedrich von) (asi 1787—1865), ruský historik. — 114, 341, 651

Sojmonov, Fjodor Ivanovič (1800—1854), ruský generál, za krymské války velel jednotkám na Dunaji a na Krymu, padl v bitvě u Inkermanu. — 421

Solis y Rivadeneira, Antonio *de* (1610—1686), španělský historik, básník a dramatik, autor knihy o dobytí Mexika. — 459, 461

Soubisse, Charles *de Rohan*, princ *de* (1715—1787), favorit francouzského krále Ludvíka XV., maršál, účastník sedmileté války, 1761—1762 velel francouzskému vojsku na Rýně. — 444, 445

Soult, Nicolas Jean (1769—1851), francouzský maršál a státník, bezzásadový politik; účastník válek napoleonské Francie; 1808—1814 velel francouzskému vojsku ve válce na Pyrenejském poloostrově; za červencové monarchie ministr války (1830—1834, 1840—1845), ministr zahraničních věcí (1839—1840) a ministerský předseda (1832—1834, 1839—1840 a 1840—1847). — 680

Spartacus, viz *Linton*, William James

Spielmann, bankéř v Londýně. — 277, 308, 314, 317, 325, 336

Spinoza, Baruch (Benedikt) (1632—

1677), holandský materialistický filosof, ateista. — 604

Standau, Julius, německý učitel, účastník demokratického hnutí v třicátých až čtyřicátých letech v Německu; jeden z organizátorů branného spolku „Svépomoc" v Bielu (Švýcarsko); po porážce revoluce 1848—1849 emigroval do USA. — 558

Stanley, viz *Derby*, Edward George Geoffrey Smith

Steffen, Wilhelm, bývalý pruský důstojník, svědek obhajoby v kolínském procesu proti komunistům (1852), 1853 emigroval do Anglie, potom do Ameriky; v padesátých letech se sblížil s Marxem a Engelsem. — 250, 258, 349, 350, 358, 384, 435, 437, 479, 506, 652, 690

Stehely, majitel berlínské cukrárny, kde se ve čtyřicátých letech scházeli členové kroužku „Svobodných". — 400

Stechan, Gottlieb Ludwig (nar. asi 1814), německý truhlář z Hannoveru, člen Svazu komunistů, po rozkolu ve Svazu 1850 patřil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci; v prosinci 1851 se připojil k Marxovým a Engelsovým stoupencům; od ledna 1852 vedl londýnský dělnický spolek. — 202, 209, 480, 533, 571

Stein, Julius (1813—1889), učitel ve Vratislavi, publicista, buržoazní demokrat, 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (levé křídlo); v padesátých letech jeden z redaktorů „Neue Oder-Zeitung", od 1862 redaktor „Breslauer Zeitung". — 461

Stein, Karl, bankéř v Kolíně, svědek obhajoby na kolínském procesu proti komunistům (1852.) — 604

Steinthal, majitel obchodní firmy v Manchesteru, u níž byl zaměstnán Georg Weerth. — 191, 193, 289, 292

Stenzel, Gustav Adolf Harald (1792—1854), německý historik. — 133

Stéphanie Louise Adrienne (roz. *Beauharnais*) (1789—1860), od 1811 velkovévodkyně Bádenská; příbuzná Napoleona III. — 35

Stieber, Wilhelm (1818—1882), pruský policejní rada, náčelník pruské politické policie (1850—1860), jeden z iniciátorů kolínského procesu proti komunistům a hlavní svědek procesu (1852). — 187, 192, 193, 197, 199—203, 205—210, 215, 218, 222, 269, 271, 275, 344, 640, 657, 658, 713, 714, 717

Stirner, Max (literární pseudonym Johanna Caspara *Schmidta*) (1806—1856), německý filosof, mladohegelovec, jeden z ideologů buržoazního individualismu a anarchismu. — 43, 46, 112, 134, 144, 400

Stirnerová-Schmidtová, Marie Wilhelmine (roz. Dähnhardtová) (1818—1902), žena předešlého. — 105, 144

Stopford, sir Robert (1768—1847), anglický admirál, 1837—1841 vrchní velitel anglického loďstva ve Středozemním moři. — 680

Strassoldo-Grafenberg, Michael, hrabě (1800—1873), rakouský vládní úředník, 1850—1853 guvernér Milána. — 249

Stratford de Redcliffe, Stratford *Canning*, vikomt (1786—1880), anglický diplomat, vyslanec (1810—1812, 1825 až 1828), později velvyslanec v Cařihradě (1841—1858). — 357

Strauss, německý maloburžoazní de-

mokrat, v padesátých letech 19. stol. emigrant v Londýně. — 127

Strauss, David Friedrich (1808—1874), německý filosof a publicista, mladohegelovec; po 1866 národní liberál. — 411

Streit, Feodor (1820—1904), německý advokát, novinář a nakladatel, maloburžoazní demokrat, účastník demokratického hnutí za revoluce 1848—1849 v Německu. — 134, 146, 151

Strodtmann, Adolph (1829—1879), německý spisovatel, buržoazní demokrat, 1848 účastník revolučního hnutí v Šlesviku-Holštýnu; 1850 emigroval; autor Kinkelova životopisu. — 99

Strohn, Wilhelm, člen Svazu komunistů, Marxův a Engelsův přítel; emigrant v Bradfordu. — 70, 98, 109, 192, 195, 210, 213, 215, 216, 223, 227, 232, 233, 270, 275, 280, 284, 313, 337, 348, 504

Struve, Gustav (1805—1870), německý advokát a novinář, maloburžoazní demokrat; jeden z vůdců bádenských povstání v dubnu a září 1848 a bádensko-falckého povstání 1849; po porážce revoluce emigroval, jeden z vůdců německé maloburžoazní emigrace v Anglii; později se zúčastnil občanské války v USA na straně Severu. — 42, 80, 602

Struvová, Amalie (zemř. 1862), účastnice demokratického hnutí v Německu 1848—1849; žena předešlého. — 42

Sutherlandová, Harriet Elisabeth Georgina *Leveson-Gower*, vévodkyně (1806 až 1868), majitelka rozsáhlých latifundií ve Skotsku; aktivní členka strany whigů. — 239, 257

Szemere, Bertalan (1812—1869), maďarský politik a publicista; účastník revoluce 1848—1849 v Uhrách, ministr vnitra (1848) a předseda revoluční vlády (1849); po porážce revoluce emigroval. — 31, 32, 41, 56, 62, 76, 82, 83, 106, 109, 185, 214, 248, 267, 568, 570, 579, 581, 582, 635—637, 640, 643, 644, 653, 707

Szeredy, maďarský emigrant v Londýně. — 505

Szerelmey, N. (nar. 1807), maďarský důstojník, vojenský inženýr a publicista; účastník červencové revoluce 1830 ve Francii a revoluce 1848—1849 v Uhrách; od 1850 emigrant v Anglii. — 62, 77, 80, 82, 88

Szirmay, hrabě, počátkem padesátých let 19. stol. maďarský emigrant, Kossuthův emisar v Paříži. — 634, 635

Sznayde, Franz (1790—1850), účastník polského povstání 1830—1831; 1849 generál revoluční bádensko-falcké armády. — 114

Šámil (asi 1798—1871), vůdce odboje dagestánských a čečenských horalů proti místním feudálům a carským kolonizátorům, v třicátých až padesátých letech 19. stol. ideolog muridismu. — 343, 368, 414, 431

Taschereau, Jules Antoine (1801 až 1874), francouzský buržoazní publicista a politik, člen redakce listu „National"; 1833—1838 a 1848 vydával časopis „Revue rétrospective", v němž byl otištěn pomlouvačný dokument proti Blanquimu; 1848—1849 poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shro-

máždění (pravé křídlo); později bonapartista. — 181

Tausenau, Karl (1808—1873), rakouský politik, představitel levého křídla maloburžoazní demokracie; za revoluce 1848 předseda Ústředního výboru demokratických spolků ve Vídni; od 1849 emigrant v Londýně. — 100, 169, 696

Tavernier, autor dvou anonymních brožur z roku 1855, v nichž kritizoval akce francouzského velení v krymské válce. — 487, 507

Taylor, Bayard (1825—1878), americký cestovatel, spisovatel a novinář, dopisovatel „New-York Daily Tribune". — 387

Taylor, Tom (1817—1880), anglický dramatik a novinář, v padesátých letech spolupracovník a 1874—1880 redaktor satirického časopisu „Punch". — 148

Taylor, Zachary (1784—1850), americký generál a politik, majitel velkých plantáží; v dobyvačné válce proti Mexiku (1846—1848) velel americkým vojskům na Rio Grande; od 1849 president USA. — 459, 462

Techow, Gustav Adolf (1813—1893), bývalý pruský důstojník, maloburžoazní demokrat; účastník revolučních událostí 1848 v Berlíně, náčelník generálního štábu falcké revoluční armády; po porážce bádensko-falckého povstání 1849 emigroval do Švýcarska, 1852 odjel do Austrálie. — 75, 105, 122, 123, 126, 143, 144, 223, 583, 613

Tellering, viz *Müller-Tellering*, Eduard von

Temme, Jodocus Donatus Hubertus (1798—1881), německý právník, buržoazní demokrat; 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (levé křídlo); 1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění. — 540, 546, 694

Tesseler, von, porotce v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 614

Thaly, Zsigmond (1814—1886), maďarský inženýr, příbuzný a přítel Kossuthův; účastník revoluce 1848 až 1849, 1849 velitel komárenských opevnění, po kapitulaci pevnosti emigroval; v šedesátých letech se po amnestii vrátil do vlasti. — 132

Thierry, Jacques Nicolas Augustin (1795—1856), francouzský liberární historik období restaurace. — 427—430, 564

Thiers, Louis Adolphe (1797—1877), francouzský historik a státník; orleanista; ministr vnitra (1832, 1834), ministerský předseda (1836, 1840); 1848 poslanec Ústavodárného shromáždění, 1849—1851 poslanec Zákonodárného shromáždění, president republiky (1871—1873); kat Pařížské komuny. — 398, 629

Thomas, Antoine Léonard (1732—1785), francouzský spisovatel, osvícenec, od 1767 člen Francouzské akademie. — 616

Thoré, Étienne Joseph Théophile (1807 až 1869), francouzský politik, advokát a novinář, maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848, po událostech z 15. května 1848 emigroval do Anglie; 1860 se vrátil do Francie, ale politického života se už neúčastnil. — 44

Torrens, Robert (1780—1864), anglický ekonom, vulganizátor ekonomického učení Ricardova; freetra-

der, stoupenec školy „currency principle". — 564

Tralle, německý maloburžoazní demokrat, v padesátých letech 19. stol. emigrant v Londýně. — 123, 127, 169

Troupeau. — 361

Trübner, Nikolaus (1817—1884), německý knihkupec a nakladatel v Londýně. — 84, 366, 426

Tucker, londýnský nakladatel. — 356, 362, 425, 426, 458, 495

Tzschirner, Samuel Erdmann (asi 1812 až 1870), německý advokát, maloburžoazní demokrat, za revoluce 1848—1849 vůdce krajní levice v saském zemském sněmu, jeden z vůdců květnového povstání v Drážďanech 1849, účastník bádensko-falckého povstání 1849; po porážce revoluce emigroval do Švýcarska, později do Anglie. — 367

Unger, Joseph (1828—1913), rakouský právník a politik, autor prací o občanském právu. — 616

Urban, Karl (1802—1877), rakouský důstojník, od 1850 generál; původem Rumun; 1848 stál v čele separatistického povstání Rumunů v Sedmihradsku, vyprovokovaného rakouskými agenty proti uherské vládě; 1848—1849 se zúčastnil potlačení revoluce v Uhrách. — 408

Urquhart, David (1805—1877), anglický diplomat, reakční publicista, politik, turkofil; v třicátých letech byl pověřen diplomatickými úkoly v Turecku, odhalil zahraniční politiku Palmerstonovu a whigů; člen parlamentu (1847—1852), tory, zakladatel a redaktor listu „The Free Press". — 252, 253, 259, 314, 322, 330, 331, 343, 356, 363, 364, 367, 368, 373, 377, 379, 387—389, 398, 401, 426, 442, 482, 670, 679

Valentini, Georg Wilhelm von (1775—1834), pruský generál a vojenský spisovatel, účastník válek proti Francouzské republice a napoleonské Francii; 1810—1811 ve službách ruské armády, účastnil se rusko-turecké války (1806—1812). — 367

Vallières, francouzský revolucionář, maloburžoazní demokrat, stoupenec Barbèsův; v padesátých letech 19. stol. emigrant v Londýně. — 31

Vasbenter, Louis, francouzský demokrat, od 1850 jeden z redaktorů proudhonistických novin „Voix du Peuple", „Peuple" aj.; emigroval do Londýna a v polovině šedesátých let do USA. — 57

* *Vehse*, Karl Eduard (1802—1870), německý historik, známý Georga Weertha. — 214, 224, 621, 622

Venedey, Jakob (přízvisko *Kobes*) (1805 až 1871), německý radikální publicista, 1848—1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo); po revoluci 1848—1849 liberál. — 463, 468

Vetter von Doggenfeld, Anton (1803—1882), maďarský generál, 1848—1849 Kossuthův spolubojovník, po porážce revoluce emigroval. — 144, 145, 149, 214, 627, 640

Victor, Claude Victor *Perrin*, vévoda *de Bellune* (1764—1841), francouzský generál, od 1807 maršál; účastník válek napoleonské Francie; 1821 až 1823 ministr války; 1823 jeden z organizátorů francouzské intervence ve Španělsku. — 452

Viktorie (1819—1901), anglická královna (1837—1901). — 243, 253

Vilém I. (1797—1888), princ Pruský, princ regent (1858—1861), pruský král (1861—1888), německý císař (1871—1888). — 76, 122, 128, 579, 602, 709

Villèle, Jean Baptiste Séraphin Joseph, hrabě (1773—1854), francouzský státník z období restaurace, legitimista, ministerský předseda (1822—1828). — 449, 450, 451, 453

Vindex (Gaius Julius Vindex) (zemř. 68), římský místodržitel provincie Galie Lugdunské, původem Gal; 67 podnítil povstání galských kmenů proti Neronovi a za císaře navrhl římského regenta ve Španělsku Galbu; byl poražen římskými vojsky a spáchal sebevraždu. — 644

Viscontiová, markýza, viz *Arconati Visconti*, Constanza

Vittinghof, německý emigrant v Londýně, stoupenec Arnolda Ruga. — 457

Vogt, Karl (1817—1895), německý přírodovědec, vulgární materialista, maloburžoazní demokrat; 1848—1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo); v červnu 1849 jeden z pěti říšských regentů; 1849 emigroval do Švýcarska; v padesátých až šedesátých letech placený tajný agent Ludvíka Bonaparta, jeden z nejaktivnějších účastníků pomlouvačné kampaně proti proletářským revolucionářům; Marx mu odpověděl pamfletem „Pan Vogt". — 41, 80, 100, 433, 552

Voltaire, François Marie (vlastním jménem *Arouet*) (1694—1778), francouzský filosof, deista, satirik a historik; významný představitel osvícenství 18. stol., bojoval proti absolutismu a katolicismu. — 399

Voroncov, Michail Semjonovič, kníže (1782—1856), ruský státník, generál, účastník válek proti napoleonské Francii; 1844—1854 vrchní velitel kavkazské armády a místodržitel Kavkazu. — 343, 425

Vrabčík (Musch), viz *Marx*, Edgar

Wade, John (1788—1875), anglický publicista, ekonom a historik. 564

Wakefield, Edward Gibbon (1796—1862), anglický státník, ekonom, vypracoval buržoazní teorii kolonialismu. — 564

Walmsley, Joshua (1794—1871), anglický politik, buržoazní radikál, člen parlamentu. — 50

Walter, John (1818—1894), anglický vydavatel, hlavní majitel a ředitel listu „Times"; umírněný liberál, člen parlamentu. — 243

Washington, George (1732—1799), významný americký státník, vrchní velitel armády za války severoamerických kolonií za nezávislost (1775 až 1783); první president USA (1789—1797). — 441

Watts, John (1818—1887), anglický publicista, zpočátku utopický socialista, stoupenec Owenův, později buržoazní liberál a obhájce kapitalismu. — 376, 383, 672

Webb, James Watson (1802—1884), americký novinář a diplomat; 1829 až 1861 vydavatel a majitel listu „Morning Courier and New-York Enquirer"; 1849—1850 rezident USA ve Vídni; 1861—1869 vyslanec v Rio de Janeiro. — 344, 582

Weerth, Georg (1822—1856), německý proletářský básník a publicista; člen Svazu komunistů; 1848—1849 jeden z redaktorů listu „Neue Rheinische Zeitung"; Marxův a Engelsův přítel. — 16, 19, 29, 70, 109, 168, 173, 176, 177, 183, 184, 187, 189, 191, 195, 196, 200, 202, 205, 206, 209, 210, 213, 214, 216, 218, 220, 224, 228, 232, 233, 265, 345, 499, 516, 527, 535, 539, 543, 572, 621, 644, 668, 678, 697, 701, 702, 705, 706, 715

Weitling, Christian Wilhelm (1808—1871), významný pracovník německého dělnického hnutí v době jeho zrodu, jeden z teoretiků utopického rovnostářského komunismu; povoláním krejčí. — 242, 264, 297, 306, 399, 571, 592, 593, 602

Wellington, Arthur *Wellesley*, vévoda (1769—1852), anglický vojevůdce a státník, tory; 1808—1814 a 1815 velel anglické armádě ve válkách proti napoleonské Francii; generální polní zbrojmistr (1818—1827), vrchní velitel armády (1827—1828, 1842—1852), ministerský předseda (1828—1830), ministr zahraničních věcí (1834—1835). — 169, 171, 172, 341, 444, 559, 620

Wenckstern, Otto (1819—1869), německý novinář, počátkem padesátých let 19. stol. spolupracovník listu „Times", pruský špión v Londýně. — 387

Westphalen, Edgar von (1819—asi 1890), bratr Jenny Marxové; 1846 člen Bruselského komunistického korespondenčního výboru; v padesátých až šedesátých letech žil v emigraci v Americe. — 382, 504, 571, 711, 733

Westphalen, Ferdinand Otto Wilhelm von (1799—1876), pruský reakční státník, ministr vnitra (1850—1858); nevlastní bratr Jenny Marxové. — 358, 361, 486

Westphalen, Heinrich Georg von (1768 až 1855), strýc Jenny Marxové. — 43, 46, 486

Westphalen, Karoline von (zemř. 1856), matka Jenny Marxové. — 358, 361, 411, 486, 571, 711

Westphalen, Louise von (1805—1861), žena Ferdinanda von Westphalena. — 43

* *Weydemeyer*, Joseph (1818—1866), významný pracovník německého a amerického dělnického hnutí; poručík dělostřelectva, 1845 vystoupil z pruské armády; 1846—1847 „pravý" socialista, pod vlivem Marxe a Engelse se přiklonil k vědeckému komunismu, člen Svazu komunistů; účastník revoluce 1848 až 1849 v Německu, jeden z odpovědných redaktorů „Neue Deutsche Zeitung" (1849—1850); 1851 emigroval do USA, za občanské války v USA plukovník v armádě Severu; spolu s Clussem propagoval marxismus v USA; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 15, 19, 20, 22, 25, 27, 29, 32, 35—40, 43, 46, 50, 53, 62, 67, 71, 73, 74, 76, 82, 84, 85, 97, 101, 105, 108, 112, 130, 133, 134, 137, 145, 149, 151, 156, 169, 182, 203, 227, 266, 267, 278, 279, 281, 282, 286, 287, 291, 316, 329, 350, 358, 363, 378, 379, 525, 526, 527, 530—538, 542—552, 558—574, 577—580, 583, 585, 586, 588—593, 615, 627, 638, 643—653, 657, 658, 664, 665, 667, 670, 704, 705, 707, 708, 720—723, 726—728, 729

Weydemeyerová, Louise, žena předešlého. — 525, 538, 546, 547, 552, 561, 568, 574, 580, 586, 593, 651, 658, 705, 708

Whately, Richard (1787—1863), anglický teolog, filosof a ekonom, buržoazní liberál. — 564

Wilhelmi, Franz, maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848—1849 v Německu; po porážce revoluce emigroval do USA, účastník občanské války na straně Severu. — 528

Wilkes, John (1727—1797), anglický publicista a politik, buržoazní radikál, člen parlamentu; autor pamfletů proti absolutistickému režimu Jiřího III. — 445

Wilks, Washington (asi 1826—1864), anglický radikální publicista, jeden z redaktorů „Morning Star". — 379

Willich, August (1810—1878), pruský důstojník, pro své politické přesvědčení vystoupil z vojenské služby; člen Svazu komunistů, velitel dobrovolnického sboru v bádensko-falckém povstání; za rozkolu ve Svazu komunistů 1850 spolu se Schapperem vůdce protimarxovské maloburžoazní frakce; 1853 emigroval do USA, za občanské války generál v armádě Severu. — 27, 40, 41, 57, 67, 75—77, 80, 83, 84, 86, 94, 96, 99, 100, 104, 106, 112, 122, 123, 126—131, 135, 136, 138, 140, 142, 143, 169, 173, 174, 179, 196, 197, 199—202, 212, 213, 223, 224, 236, 241, 250, 264, 272, 281, 282, 286, 287, 291, 297, 298, 302, 306, 329, 345—350, 352, 391, 394, 401, 527, 528, 533, 534, 551, 568, 571, 573, 579, 585, 586, 592, 593, 595, 596, 601, 607—613, 617, 626, 631, 632, 638, 640, 644, 649, 653, 655, 658, 669, 670, 703, 704, 709—714, 717, 720, 727, 728

Willisen, Wilhelm (1790—1879), pruský generál a vojenský teoretik; 1848 královský komisař v Poznaňsku, 1850 vrchní velitel šlesvicko-holštýnské armády ve válce proti Dánsku. — 86, 87, 402, 403, 649

Windischgrätz, Alfred, kníže (1787—1862), rakouský polní maršál; 1848 potlačil povstání v Praze a ve Vídni; 1848—1849 velel rakouské armádě, která potlačila revoluci v Uhrách. — 408, 409

Wingham, policejní soudce v Londýně. — 198, 208

Wiss, C., německý lékař a novinář, mladohegelovec, maloburžoazní demokrat; počátkem padesátých let 19. stol. emigroval do USA, stoupenec Kinkelův. — 398, 400, 401, 614, 731

Wolf(f), Ferdinand *(rudý Wolff)* (1812 až 1895), německý publicista, 1846 až 1847 člen Bruselského komunistického korespondenčního výboru, člen Svazu komunistů; 1848—1849 jeden z redaktorů listu „Neue Rheinische Zeitung"; po porážce revoluce emigrant v Paříži a Londýně, za rozkolu ve Svazu 1850 stoupenec Marxův; později zanechal politické činnosti. — 138, 337, 468, 525, 539, 644, 667, 705, 723

Wolff, Wilhelm *(Lupus)* (1809—1864), proletářský revolucionář, povoláním učitel, syn slezského poddaného rolníka; účastník studentského hnutí, 1834—1839 vězněn v pruských kasematech; 1846—1847 člen Bruselského komunistického korespondenčního výboru, od března 1848

člen ústředního výboru Svazu komunistů, 1848—1849 jeden z redaktorů listu „Neue Rheinische Zeitung"; poslanec frankfurtského Národního shromáždění (krajní levice); Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 19, 30, 32, 46, 50, 92, 110, 121, 133, 162, 173, 183, 193, 199, 208, 258, 279, 289, 292, 313, 315, 323, 326, 327—330, 333, 335—338, 342, 345—350, 360, 363, 370, 371, 376, 394, 395, 404, 406, 424, 435, 455, 466, 468, 489, 494, 496, 498, 510, 512, 516, 525, 531, 532, 535, 542, 550, 552, 578, 584, 586, 600, 602, 626, 644, 652, 653, 664, 667, 669, 682, 694, 696, 698, 705, 706, 708, 714, 715, 721, 724, 725, 727

Wood, majitel hostince v Londýně. — 237

Wood, Charles (1800—1885), anglický státník, whig; 1846—1852 kancléř pokladu (ministr financí), 1852—1855 předseda Kontrolního úřadu pro Indii, 1855—1858 první lord admirality (ministr námořnictva), 1859—1866 ministr pro Indii, 1870 až 1874 lord strážce pečeti. — 474, 595

Worcell, Stanisław (1799—1857), polský revolucionář, utopický socialista; účastník polského povstání 1830—1831, po jeho porážce emigroval; jeden z vůdců demokratického křídla polské emigrace; člen ústředního výboru Polské demokratické společnosti; byl ve spojení s vůdci mezinárodní maloburžoazně demokratické emigrace a vstoupil do Ústředního výboru evropské demokracie. — 114, 349, 387

Worth, William Jenkins (1794—1849), americký generál, v dobyvačné válce proti Mexiku (1846—1848), velel brigádě, později divizi. — 462

Wrbna, viz *Urban*, Karl

* *Zerffi*, Gustav (vlastním jménem *Hirsch*) (nar. asi 1820), maďarský novinář, účastník revoluce 1848—1849 v Uhrách, od 1852 emigrant v Paříži, od počátku 1853 v Londýně; počátkem padesátých let se stýkal s Marxem; později stoupenec Kinkelův. — 154, 168, 169,175, 244, 264—266, 551, 609, 634—637

Zimmermann, Ernst Wilhelm Eduard, starosta Špandavy, poslanec frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo); po porážce revoluce 1848—1849 emigrant v Anglii. — 237

Zitschke, jeden z Marxových věřitelů v Londýně. — 515

POSTAVY Z MYTOLOGIE A KRÁSNÉ LITERATURY

Abrahám, starozákonní patriarcha. — 282

Afrasiab, postava ze staroperských pověstí, vládce legendárního Turánu, utrpěl řadu porážek ve válkách s Peršany. — 298

Achates, postava z Vergiliovy „Aeneidy", věrný přítel Aeneův; jeho jméno se stalo symbolem věrného přátelství. — 482

Cerberus, v řeckém bájesloví trojhlavý pes, který střeží vchod do podsvětí. — 122, 632

Crapulinski, viz *Krapülinski*

Don Quijote, hrdina stejnojmenného Cervantesova románu. — 450

Faust, hlavní postava stejnojmenné Goethovy tragédie. — 397, 628

Fridolín, typ dobrého, skromného jinocha z mravoučné povídky německého spisovatele Christopha Schmidta „O hodném Fridolínovi a zlém Dětřichovi". — 403

Goliáš, ve Starém zákoně obrovitý filištínský válečník, který podlehne mladičkému Davidovi. — 388

Iásón, v řeckém bájesloví vůdce výpravy argonautů do Kolchidy za zlatým rounem, které hlídal drak. — 42

Isegrim, vlk v Goethově básni „Reineke Fuchs". — 724

Jan, jeden z Kristových apoštolů, „miláček Páně". — 252

Jason, viz *Iásón*

Ježíš Kristus. — 56, 264, 551, 552

Kobes I., hrdina stejnojmenné satirické básně H. Heina; přezdívka Jakoba Venedeye (Kobes znamená v kolínském dialektu Jakob). — 463, 468

Korydón, v bukolické poezii pastýř trápící se neopětovanou láskou. — 292

Krapülinski (Crapulinski), postava zchátralého polského šlechtice z Heinovy satirické básně „Dva rytíři". Marx tak nazývá Ludvíka Bonaparta. — 243, 387, 703

Lazar, postava nemocného chudáka z biblického podobenství. — 732

Lear, mytický britský král; pověst o něm zpracoval Shakespeare v tragédii „Král Lear". — 135

Leporello, postava z Mozartovy opery „Don Giovanni", sluha dona Juana. — 697

Ligurio, postava z Machiaveliho komedie „Mandragora". — 99

Malvolio, postava ze Shakespearova „Večera tříkrálového". — 389

Manu, podle staroindických pověstí praotec lidstva, legendární zákonodárce; „Manuův zákoník" sestavili bráhmáni v 1.—5. století. — 305

Maria, matka Ježíše Krista. — 650

Myrmidoni, starořecký kmen na Aigině, později v Thesálii, jejich původ etymologicky odvozován od mravenců (řec. myrméx). — 609

Nemesis, řecká bohyně pomsty a spravedlnosti. — 349

Nicia, postava z Machiaveliho komedie „Mandragora". — 99

Noe, postava ze Starého Zákona; podle biblické legendy praotec lidstva po potopě světa. — 282

Panglos, postava z Voltairovy povídky „Candide"; filosof-vyznavač metafyzického optimismu. — 399

Pegas, v řeckém bájesloví okřídlený kůň bohyně umění, múz i symbol básnického umění. — 706

Rhadamanthys, v řeckém bájesloví krétský král, příslovečný svou spravedlivostí; po smrti soudce v podsvětí. — 30

Rhadamantus, viz *Rhadamanthys*

Rinaldo Rinaldini, hrdina stejnojmenného loupežnického románu německého spisovatele Christiana Augusta Vulpiuse. — 264

Rodolfo, vlastně *Ralph*, postava ze satirické básně Samuela Butlera „Hudibras". — 289

Sancho Panza, panoš rytíře Dona Quichota ze Cervantesova románu „Don Quichote". — 143, 320

Schelmufski, postava z Heinovy básně „Dva rytíři", jinak hrdina románu „Schelmuffsky" německého satirika Christiana Reutera (1665—po 1712); lhář a chvastoun, který rád vypráví o svých vymyšlených cestách a příhodách. — 728

Schlemihl, hrdina romantické povídky Adelberta Chamissa „Podivuhodný příběh Petra Schlemihla"; vyměnil svůj stín za kouzelný měsíc. — 405

Siegwart, titulní postava románu — Johanna Martina Millera „Siegwart. Příběh z kláštera". — 58

Uriáš, ve Starém zákoně důstojník krále Davida; David se zamiloval do jeho ženy Betsabé a poslal po něm svému nejvyššímu veliteli Joábovi list s příkazem, aby Uriáše postavil v bitvě na nejnebezpečnější místo; Uriáš byl zabit a David pak pojal Betsabé za manželku. — 391, 396

Waschlapski, postava zchátralého polského šlechtice z Heinovy satirické básně „Dva rytíři". — 349, 728

Winkelried, Arnold, pololegendární švýcarský voják, v bitvě mezi Švýcary a vojskem rakouského vévody Leopolda III. u Sempachu 9. června 1386 se podle pověsti obětoval pro vítězství Švýcarů. — 399

SEZNAM LITERATURY

A. VLASTNÍ DÍLA K. MARXE A B. ENGELSE

Marx, Karel, „Anglická prosperita. — Stávky. — Turecká otázka. — Indie" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 161—168).
— „English prosperity. — Strikes. — The Turkish question. — India", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3809 z 1. července 1853. — 334

Marx, Karel, „Atentát na Františka Josefa. — Milánské povstání. — Britská politika. — Projev Disraeliho. — Napoleonova závěť" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 566—574).
— „The Attack on Francis Joseph. — The Milan riot. — British politics. — Disraeli's speech. — Napoleon's will", vyšlo v „New-Yorku Daily Tribune", čís. 3710 z 8. března 1853 (pozn. 290). — 256, 259, 640

Marx, Karel, „Bankrot Rakouska" (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 124 až 130).
— „Austrian bankruptcy", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4033 z 22. března 1854. — 388

Marx, Karel, „Bída filosofie. Odpověď na ‚Filosofii bídy' pana Proudhona" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 83—196).
— „Misère de la philosophie. Réponse à la Philosophie de la misère de M. Proudhon", Paříž a Brusel 1847 (pozn. 604). — 553, 627

Marx, Karel, „Britské finance" (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 242—249).
— „British finances", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4086 z 23. května 1854. — 473

Marx, Karel, „Britské panství v Indii" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 154—160).
— „The British rule in India", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3804 z 25. června 1853. — 304, 726

Marx, Karel, „Budoucí výsledky britského panství v Indii" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 244—250).
— „The future results of British rule in India", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3840 z 8. srpna 1853. — 726

Marx, Karel, „Činnost Mazziniho a Kossutha. — Spojenectví s Ludvíkem Napoleonem. — Palmerston" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 401—403).

— „Movements of Mazzini and Kossuth. — League with Louis Napoleon. — Palmerston", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3590 z 19. října 1852. — 214, 267, 627, 635

Marx, Karel, * „Delescluzovo zatčení. — Dánsko. — Rakousko. — ‚Times' o perspektivách války s Ruskem" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 449 až 451), vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3917 z 5. listopadu 1853. — 335

Marx, Karel, „Dokumenty o rozdělení Turecka" (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 161—171).

— „The Documents on the partition of Turkey", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4045 z 5. dubna 1854. — 426

Marx, Karel, * „Dopis dělnickému parlamentu" (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 146—147), vyšlo v „The People's Paper", čís. 98 z 18. března 1854. — 367

Marx, Karel, „Espartero" (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 399—406).

— „Espartero", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4161 z 19. srpna 1854. — 441

Marx, Karel, * „Evakuace podunajských knížectví. — Události ve Španělsku. — Nová dánská ústava. — Chartisté" (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 410 až 416), vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4162 z 21. srpna 1854 (pozn. 480). — 431

Marx, Karel, „Hirschova dobrovolná přiznání" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 65—68).

— „Hirschs Selbstbekenntnisse", vyšlo v „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung" z 5. května 1853 (pozn. 299). — 278, 279, 643, 653

Marx, Karel, „Chartisté" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 379—387).

— „The Chartists", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3543 z 25. srpna 1852 a v „The People's Paper", čís. 23 z 9. října 1852 (pozn. 129). — 115

Marx, Karel * „Kossuth a Mazzini. — Intriky pruské vlády. — Rakousko-pruská obchodní smlouva. — ‚Times' a emigranti" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 588—594), vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3733 ze 4. dubna 1853 (pozn. 290). — 256, 259, 285, 639

Marx, Karel, „Kossuth, Mazzini a Ludvík Napoleon" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 429—430).

— „Kossuth, Mazzini and Louis Napoleon", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3627 z 1. prosince 1852. — 627

Marx, Karel, „Libry, šilinky a pence, aneb třídní rozpočet a komu jde k duhu" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 89—93).

— „L. S. D., or class budgets, and who's relieved by them", vyšlo v „The People's Paper", čís. 51 z 23. dubna 1853. — 473

Marx, Karel, „Lord John Russell" (viz Spisy, sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 431 až 454).

— „Lord John Russell", vyšlo v „Neue Oder-Zeitung", čís. 347, 359, 363,

365, 369 a 377 z 28. července, 4., 7., 8., 10. a 15. srpna 1855 a v „New-York Daily Tribune", čís. 4479 z 28. srpna 1855. — 506

Marx, Karel, „Lord Palmerston" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 371—435).

— „Lord Palmerston", vyšlo v „The People's Paper", čís. 77, 78, 79, 80, 81, 84, 85 a 86 z 22. a 29. října, 5., 12. a 19. listopadu, 10., 17. a 24. prosince 1853. — 341, 344, 347, 352, 361, 363, 366, 727

— „Palmerston; Palmerston and Russia; A Chapter of modern history; England and Russia", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3902, 3916, 3930 a 3973 z 19. října, 4. a 21. listopadu 1853 a 11. ledna 1854. — 336, 339, 342, 343, 347, 352, 353, 379, 425, 670, 676, 679

— „Palmerston", vyšlo v „Die Reform" z 2., 3., 4., 8. a 9. listopadu 1853. — 670

— „Palmerston and Russia", vyšlo v „Political Fly-Sheets", čís. I, první vydání, Londýn 1853, druhé vydání Londýn 1854. — 356, 363, 366, 411, 425, 426, 676, 679

— „Palmerston, what has he done?", vyšlo v „Political Fly-Sheets", čís. II, Londýn 1854. — 363, 411, 425, 426, 676, 679

— „Palmerston and Russia; Palmerston, what has he done?", vyšlo v „Tucker's Political Fly-Sheet", Londýn 1855. — 172

Marx, Karel, „Michail Bakunin" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 313—315).

— „Michael Bakunin. To the editor of the Morning Advertiser", vyšlo v „The Morning Advertiser" z 2. září 1853. — 317, 318, 330

Marx, Karel, „Moralisující kritika a kritizující morálka" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 299—327).

— „Die moralisierende Kritik und die kritisierende Moral", vyšlo v „Deutsche-Brüsseler-Zeitung", čís. 86, 87, 90, 92 a 94 z 28. a 31. října, 11., 18. a 25. listopadu 1847. — 567

Marx, Karel, „Nepokoje v Cařihradě. — Duchaření v Německu. — Rozpočet" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 94—101).

— „Riot at Constantinople. — German table moving. — The Budget", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3761 z 6. května 1853. — 287, 311, 473

Marx, Karel, „Nucené vystěhovalectví. — Kossuth a Mazzini. — Otázka emigrantů. — Volební korupce v Anglii. — Pan Cobden" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 581—587).

— „Forced emigration. — Kossuth and Mazzini. — The Refugee question. — Election bribery in England. — Mr. Cobden", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3722 z 22. března 1853 (pozn. 290). — 256, 259, 640

Marx, Karel, „Obchodní a průmyslová krize v Anglii" (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 640—645).

— „The Commercial crisis in Britain", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4297 z 26. ledna 1855. — 467

Marx, Karel, „Obrana. — Finance. — Vymírání aristokracie. — Politika" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 553—559).

— „Defense. — Finances. — Decrease of the aristocracy. — Politics", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3699 z 23. února 1853 (pozn. 290). — 256, 259

Marx, Karel, „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 443—508).

— Enthüllungen über den Kommunisten-Prozess zu Köln, Basilej 1853. — 189, 195, 216, 225—228, 232, 235, 236, 238, 241, 249, 255, 256, 258, 259, 264, 279, 337, 345, 514, 626, 632, 636, 638—640, 717, 718, 845

— [Boston 1853]. — 281, 284, 290, 293, 306, 311, 337, 345, 514, 626, 632, 638, 640, 655

— „Neu-England-Zeitung", březen—duben 1853 (pozn. 211). — 267, 638 až 640, 655, 716, 717

Marx, Karel, „Odpověď Kossuthovu ‚sekretáři'" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 517).

— „A Reply to Kossuth's ‚secretary'", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3656 ze 4. ledna 1853. — 628, 635

Marx, Karel, „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 137—238).

— „Der 18te Brumaire des Louis Napoleon", vyšlo v „Die Revolution. Eine Zeitschrift in zwangslosen Heften", 1. sešit, New York 1852. — 22, 43, 71, 74, 84, 101, 130, 133, 134, 146, 148, 155, 163, 164, 183, 188, 227, 255, 507, 525, 530, 532, 542, 545, 546, 550, 552, 569, 570, 577, 578, 580, 583, 588, 604, 625, 636, 701, 704, 707, 710

Marx, Karel, „Otázka války. — Finanční záležitosti. — Stávky" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 436—443).

— „The War question. — Financial matters. — Strikes", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3904 z 21. října 1853. — 336

Marx, Karel, „Otázka války. — Jednání parlamentu. — Indie" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 236—243).

— „The War question. — Doing of parliament. — India", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3838 z 5. srpna 1853. — 661

Marx, Karel, * „Panika na londýnské burze. — Stávky" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 359—364), vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3900 ze 17. října 1853 (pozn. 364). — 329, 334—337

Marx, Karel, „Parlament. — Hlasování 26. listopadu. — Disraeliho rozpočet" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 509—516).

— „Parliament. — Vote of november 26. — Disraeli's budget", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3650 z 28. prosince 1852. — 236

Marx, Karel, „Parlamentní debaty. — Duchovenstvo a boj za desetihodinový pracovní den. — Smrt z hladu" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 575—580).

— „Parliamentary debates. — The Clergy against socialism. — Starvation", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3716 z 15. března 1853 (pozn. 290). — 256, 259

Marx, Karel, „Pauperismus a svoboda obchodu. — Blížící se obchodní krize“ (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 404—410).
— „Pauperism and free trade. — The Approaching commercial crisis“, vyšlo v New-York Daily Tribune“, čís. 3601 z 1. listopadu 1852 (pozn. 195). — 183
Marx, Karel, * „Perské tažení do Afghánistánu a ruské tažení do Střední Asie. — Dánsko. — Válečné akce na Dunaji a v Asii. — Wiganští havíři“ (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 471—476), vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 3928 z 18. listopadu 1853. — 334
Marx, Karel, „Podivná politika“ (viz Spisy, sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 349—352).
— „Eccentricities of politics“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 4437 z 10. července 1855. — 499
Marx, Karel, * „Podrobnosti o madridském povstání. — Rakousko-pruské požadavky. — Nová rakouská půjčka. — Valašsko“ (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 341—349), vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 4136 z 21. července 1854. — 418
Marx, Karel, „Pohled zpět na krymské tažení“ (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 609—614).
— „Rückblicke“, vyšlo v „Neue Oder-Zeitung“, čís. 1 a 5 z 2. a 4. ledna 1855 (pozn. 716). — 683
Marx, Karel, * „Pokus o vytvoření nové opoziční strany“ (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 424—428), vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 3622 z 25. listopadu 1852 (pozn. 198). — 184, 187, 205, 213, 215
Marx, Karel, „Politické důsledky horečného podnikání“ (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 411—415).
— „Political consequences of the commercial excitement“, vyšlo v „New-York Daily Tribune, čís. 3602 z 2. listopadu 1852 (pozn. 195). — 183, 184
Marx, Karel, „Politické strany a perspektivy“ (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 420—423).
— „Political parties and prospects“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 3625 z 29. listopadu 1852 (pozn. 198). — 184, 187, 205
Marx, Karel, „Politické události. — Nedostatek chleba v Evropě“ (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 332—339).
— „Political movements. — Scarcity of bread in Europe“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 3886 z 30. září 1853. — 326
Marx, Karel, „Porážka vlády ve finanční otázce. — Drožky. — Irsko. — Ruská otázka“ (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 251—260).
— „Financial failure of government. — Cabs. — Ireland. — The Russian question“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 3844 z 12. srpna 1853. — 334
Marx, Karel, „Povstání v Itálii. — Britská politika“ (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960 str. 560—565).
— „The Italian insurrection. — British politics“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 3701 z 25. února 1853 (pozn. 290). — 256, 259

Marx, Karel, „Prohlášení zaslané redaktorovi listu ‚Morning Advertiser'" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 418—419).
— „To the editor of the ‚Morning Advertiser'", vyšlo v „The Morning Advertiser" z 2. listopadu 1852 a v „The People's Paper", čís. 27 z 6. listopadu 1852. — 212
Marx, Karel, „Pruská kontrarevoluce a pruští soudci" (viz Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 164—170).
— „Die preussische Contrerevolution und der preussische Richterstand", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 177 z 24. prosince 1848. — 540, 546
Marx, Karel, „Redaktorovi ‚People's Paper'" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 319—321).
— „To the editor of ‚The People's Paper'", vyšlo v „The People's Paper", čís. 71 z 10. září 1853 (pozn. 354). — 322
Marx, Karel, * „Reorganizace anglické vojenské správy. — Rakouské výzvy. — Hospodářská situace v Anglii. — Saint-Arnaud" (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 285—291).
— „Speeches of Kossuth and Urquhart. — The new ministry of war trade. — Corn. — St. Arnaud", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4114 z 24. června 1854. — 440
Marx, Karel, „Revoluce v Číně a v Evropě" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 122—129).
— „Revolution in China and in Europe", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3794 z 14. června 1853. — 287
Marx, Karel, „Revoluční Španělsko" (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 449—505).
— „Revolutionary Spain", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4179, 4192, 4214, 4220, 4222, 4244, 4250 a 4251 z 9. a 25. září, 20., 27. a 30. října, 24. listopadu, 1. a 2. prosince 1854. — 434, 441, 456
Marx, Karel, * „Ruská diplomacie. — Modrá kniha o východní otázce. — Černá Hora" (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 87—93), vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4013 z 27. února 1854. — 334
Marx, Karel, „Ruská politika vůči Turecku. — * Dělnické hnutí v Anglii" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 190—200).
— „Russian policy against Turkey", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3819 ze 14. července 1853. — 334
Marx, Karel, „Rytíř šlechetného vědomí" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 505—534).
— „Der Ritter vom edelmüthigen Bewusstsein", [New York 1854]. — 349, 352, 358, 361, 363, 391, 399, 728
Marx, Karel, „Řecké povstání" (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 153—155).
— „The Greek insurrection", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4039 z 29. března 1854. — 388, 397
Marx, Karel, „Řeč o svobodě obchodu pronesená 9. ledna 1848 na veřejné schůzi

bruselského Demokratického sdružení“ (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 409—422).
— „Discours sur la question du libre échange, prononcé à l'Association Démocratique de Bruxelles, dans la séance publique du 9 janvier 1848 [Bruxelles, 1848]. — 687

Marx, Karel, „Tajná diplomatická korespondence“ (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 172—187).
— „The Secret diplomatic correspondence“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 4050 z 11. dubna 1854. — 426

Marx, Karel, „Trest smrti. — Pamflety pana Cobdena. — Opatření Anglické banky“ (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 545—552).
— „Capital punishment. — Mr. Cobden's pamphlets. — Regulations of the bank of Englad“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 3695 z 18. února 1853 (pozn. 290). — 242, 256, 259

Marx, Karel, „Třídní boje ve Francii, 1848—1850“ (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 29—131).
— „1848 bis 1849“, vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue“, čís. 1, 2, 3, 5, 6, leden až březen a květen až říjen 1850.
— „Two years of a revolution; 1848 and 1849“, vyšlo v „The Democratic Review“, duben až červen 1850. — 563

Marx, Karel, „Válka. — Parlamentní debaty“ (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 317—325).
— „The War. — Debate in Parliament“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 4126 z 10. července 1854. — 416

Marx, Karel, „Válka. — Stávky. — Drahota“ (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 463—470).
— „War. — Strikes. — Dearth“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 3925 z 15. listopadu 1853. — 343

Marx, Karel, * „V Dolní sněmovně. — Tisk o východních záležitostech. — Carův manifest. — Dánsko“ (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 261—267), vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 3847 z 16. srpna 1853. — 661

Marx, Karel, * „Vídeňská nóta. — USA a Evropa. — Dopisy ze Šumly. — Peelův bankovní zákon“ (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 322—331), vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 3881 z 24. září 1853. — 326, 725

Marx, Karel, „Volby. — Finanční komplikace. — Vévodkyně ze Sutherlandu a otroctví“ (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 538—544).
— „Elections. — Financial clouds. — The Duchess of Sutherland and slavery“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 3687 z 9. února 1853. — 239, 241, 257, 302

Marx, Karel, „Volby v Anglii. — Toryové a whigové“ (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 373—378).
— „The Elections. — Tories and whigs“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“,

čís. 3540 z 21. srpna 1852, a v „The People's Paper", čís. 22 z 2. října 1852 (pozn. 129). — 116—118, 614

Marx, Karel, „Volební korupce" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 388—394) — „Corruption at elections", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3552 ze 4. září 1852, a v „The People's Paper", čís. 24 z 16. října 1852 (pozn. 153). — 137, 614

Marx, Karel, „Východoindická společnost, její historie a výsledky její činnosti" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 175—183).
— „The East Indian company. Its history and results", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3816 z 11. července 1853. — 726

Marx, Karel, * „Vypovězení války. — K historii vzniku východní otázky" (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 188—196), vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4054 z 15. dubna 1854. — 335, 398

Marx, Karel, „Výsledky voleb" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 395—400). — „Result of the elections", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3558 z 11. září 1852 a v „The People's Paper", čís. 25 z 23. října 1852 (pozn. 153). — 137, 169, 614

Marx, Karel, * „Vytvoření zvláštního ministerstva války v Anglii. — Válečné události na Dunaji. — Hospodářská situace" (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 279—284), vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4105 ze 14. června 1854. — 405

Marx, Karel, * „Výzva k pomoci odsouzeným v Kolíně nad Rýnem" a * „Výzva k podpoře představitelů proletariátu odsouzených v Kolíně nad Rýnem a jejich rodin" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 603—607), vyšlo v „California Staats-Zeitung" v lednu 1853 a v „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung" v lednu 1853. — 226, 250, 265, 625

Marx, Karel, * „Západní mocnosti a Turecko. — Blížící se hospodářská krize. — Stavba železnic v Indii" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 340—347), vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3889 ze 4. října 1853. — 347

Marx, Karel, * „Západní mocnosti a Turecko. — Příznaky hospodářské krize" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 348—358), vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3892 ze 7. října 1853 (pozn. 364). — 329, 336

Marx, Karel, * „Západní státy a Turecko" (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 33—42), vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3988 z 28. ledna 1854. — 356

Marx, Karel, „Zvýšení cen obilí. — Cholera. — Stávky. — Hnutí námořníků" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 316—318).
— „Rise in the price of corn. — Cholera. — Strikes. — Sailors' movement", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3873 z 15. září 1853. — 334

Engels, Bedřich, „Anglie" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 239—250). — „England" (pozn. 10). — 15, 19, 25, 36, 527, 534, 535, 537, 543, 548, 558, 573, 583

Engels, Bedřich, „Bitva na Almě" (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 551—556).

— „The Battle of the Alma", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4219 z 26. října 1854. — 440

Engels, Bedřich, „Bitva na řece Černé" (viz Spisy, sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 566—571).

— „Die Schlacht an der Tschornaja", vyšlo v „Neue Oder-Zeitung", čís. 409 a 411 z 3. a 4. září 1855.

— „The Battle of the Chernaya", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4494 ze 14. září 1855. — 508

Engels, Bedřich, „Bitva u Inkermanu" (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 583—588).

— „The Battle of Inkermann", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4261 ze 14. prosince 1854. — 458

Engels, Bedřich, „Boj na Krymu" (viz Spisy, sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 81—85).

— „The Struggle in the Crimea", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4323 z 26. února 1855. — 481

Engels, Bedřich, „Co bude s evropským Tureckem?" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 57—61).

— „What is to become of Turkey in Europe?", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3748 z 21. dubna 1853. — 394, 721

Engels, Bedřich, „Demokratický panslavismus" (viz Marx-Engels-Lenin, „K dějinám Československa a československého dělnického hnutí", díl II, Praha 1963, str. 153—174).

— „Der demokratische Panslavismus", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 222 a 223 z 15. a 16. února 1849 (pozn. 352). — 319

Engels, Bedřich, „Evropské armády" (viz Spisy, sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 461 až 532).

— „The Armies of Europe", vyšlo v „Putnam's Monthly", čís. 32, 33 a 36 ze srpna, září a prosince 1855. — 502, 506, 508, 511

Engels, Bedřich, „K dobytí Sevastopolu" (viz Spisy, sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 578—582).

— „Zur Einnahme von Sewastopol", vyšlo v „Neue Oder-Zeitung", čís. 429 ze 14. září 1855.

— „The Fall of Sevastopol", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4506 z 28. září 1855 (pozn. 570). — 512

Engels, Bedřich, „‚Kölnische Zeitung' o boji Maďarů" (viz Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 303—307).

— „‚Kölnische Zeitung' über den magyarischen Kampf", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 225 z 18. února 1849 (pozn. 106). — 103, 591

Engels, Bedřich, „Komunisté a Karl Heinzen" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 278—293).

— „Die Kommunisten und Karl Heinzen", vyšlo v „Deutsche-Brüsseler-Zeitung", čís. 79 a 80 z 3. a 7. října 1847 (pozn. 617). — 567, 587

Engels, Bedřich, „Kronštadtská pevnost“ (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 661—667).

— „The Fortress of Kronstadt“ (pozn. 424). — 371, 373, 383, 386, 387, 673, 674

Engels, Bedřich, „Krymské tažení“ (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 589 až 595).

— „The Crimean campaign“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 4272 z 27. prosince 1854. — 464

Engels, Bedřich, „Napoleonovy válečné plány“ (viz Spisy, sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 333—338).

— „Napoleon's war plans“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 4431 z 2. července 1855. — 497

Engels, Bedřich, „Nedávný proces v Kolíně“ (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 435—441).

— „The Late trial at Cologne“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 3645 z 22. prosince 1852. — 225—227, 230, 232

Engels, Bedřich, „Německá kampaň za říšskou ústavu (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 188—225).

— „Die deutsche Reichsverfassungs-Campagne. IV.“, vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung“. Politisch-ökonomische Revue“, čís. 3 z roku 1850. — 215

Engels, Bedřich, „Německo a panslavismus“ (viz Spisy, sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 233—239).

— „Deutschland und der Panslavismus“, vyšlo v „Neue Oder-Zeitung“, čís. 185 a 189 z 21. a 24. dubna 1855.

— „The European struggle. Austria's weakness“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 4382 a 4383 z 5. a 7. května 1855 (pozn. 551). — 494, 688

Engels, Bedřich, „Obléhání Silistry“ (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 292 až 304).

— „The Siege of Silistria“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 4115 z 26. června 1854. — 408, 410

Engels, Bedřich, „Oč vskutku jde v Turecku“ (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 39—43).

— „The Real issue in Turkey“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 3740 z 12. dubna 1853. — 394, 721

Engels, Bedřich, „Politická situace švýcarské republiky“ (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 114—121).

— „Switzerland. Political position of this republic“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 3770 ze 17. května 1853 (pozn. 308). — 273—275, 287, 303, 307.

Engels, Bedřich, „Postavení armád v Turecku“ (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 215—218).

— „Position of the armies in Turkey“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 4065 z 28. dubna 1854. — 396

Engels, Bedřich, „Průběh turecké války“ (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 477–483).
— „The Progress of the Turkish war“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 3934 z 25. listopadu 1853. — 346

Engels, Bedřich, „Přesuny armád v Turecku“ (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 452–457).
— „Movements of the armies in Turkey“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 3919 z 8. listopadu 1853. — 341

Engels, Bedřich, „Revoluce a kontrarevoluce v Německu“ (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 27–134).
— „Germany. Revolution and counter-revolution“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“ z 25. a 28. října, 6., 7., 12. a 28. listopadu 1851, 27. února, 5., 15., 18. a 19. března, 9., 17. a 24. dubna, 27. července, 19. srpna, 18. září, 2. a 23. října 1852 (pozn. 4). — 15, 19, 22, 25, 32–34, 36, 38, 43, 47, 50, 53, 56, 59, 61, 67, 73, 76, 82, 84, 101, 103, 107, 110, 114, 118, 131, 134, 137, 151, 157, 162, 174, 319, 525, 527, 532, 573, 591, 720

Engels, Bedřich, „Ruská branná moc“ (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 557 až 561).
— „The Military power of Russia“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 4223 z 31. října 1854. — 443

Engels, Bedřich, „Rusové v Turecku“ (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 365 až 370).
— „The Russians in Turkey“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 3900 ze 17. října 1853. — 332, 334, 336, 343, 344

Engels, Bedřich, „Skutečné příčiny poměrné pasivity francouzského proletariátu v prosinci minulého roku“ (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 254–265).
— „Real causes why the French proletarians remained comparatively inactive in December last“, vyšlo v „Notes to the People“, čís. 43, 48 a 50 z 21. února, 27. března a 10. dubna 1852. — 35, 38, 40, 59

Engels, Bedřich, „Svatá válka“ (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 458–462).
— „The Holy war“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 3925 z 15. listopadu 1853. — 341

Engels, Bedřich, „Tažení na Krymu“ (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 567 až 574).
— „The Campaign in the Crimea“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 4246 z 27. listopadu 1854. — 455

Engels, Bedřich, „Turecká otázka“ (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 48–53).
— „The Turkish question“ vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 3746 z 19. dubna 1853. — 394, 721

Engels, Bedřich, * „Uhry“ (viz Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 518–527).
— „Ungarn“, vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung“, čís. 301 z 19. května 1849 (pozn. 106). — 103, 591

Engels, Bedřich, „Ústup Rusů od Calafatu" (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 156—160).
— „Retreat of the Russians from Kalafat", vyšlo v „The People's Paper", čís. 98 z 18. března 1854.
— „The Russian retreat", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4040 z 30. března 1854. — 373, 396
Engels, Bedřich, „Útok na ruské pevnosti" (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 404—409).
— „The Attack on the Russian forts" vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4162 z 21. srpna 1854 (pozn. 480). — 431
Engels, Bedřich, „Válka" (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 260—266).
— „The War", vyšlo v „The People's Paper", čís. 108 z 27. května 1854.
— „The Exploits in the Baltic and Black Seas. Anglo-French system of operations" vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4101 z 9. června 1854. — 732
Engels, Bedřich, „Válka na Dunaji" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 543 až 549).
— „The War on the Danube", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3952 z 16. prosince 1853. — 348
Engels, Bedřich, „Válka na Dunaji" (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 335 až 340).
— „The War on the Danube", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4139 z 25. července 1854. — 417, 418
Engels, Bedřich, „Válka v Itálii a v Uhrách" (viz Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 382—385).
— „Der Krieg in Italien und Ungarn", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 257 z 28. března 1849 (pozn. 106). — 103, 591
Marx, Karel a Bedřich Engels, „Britská politika. — Disraeli. — Emigranti. — Mazzini v Londýně. — Turecko" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 29—38).
— „British politics. — Disraeli. — The Refugees. — Mazzini in London. — Turkey", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3736 ze 7. dubna 1853. — 262, 270, 394
Marx, Karel a Bedřich Engels, „Dopis redaktorovi listu ‚Times'" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 251—253). — 22, 24, 25, 27, 29, 50, 544
Marx, Karel a Bedřich Engels, „Gottfried Kinkel" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 329—331).
— „Gottfried Kinkel", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue", čís. 4 z dubna 1850 (pozn. 135). — 120, 121, 599, 600
Marx, Karel a Bedřich Engels, „Manifest Komunistické strany" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 423—462).
— „Manifest der Kommunistischen Partei", Londýn 1848. — 139, 178, 563
— „Manifesto of the German Communist Party", vyšlo v „The Red Republican", čís. 21, 22, 23 a 24 z 9., 16., 23. a 30. listopadu 1850. — 648
Marx, Karel a Bedřich Engels, „Německá ideologie. Kritika nejnovější německé

filosofie v jejích představitelích Feuerbachovi, B. Bauerovi a Stirnerovi a kritika německého socialismu v jeho různých prorocích" (viz Spisy, sv. 3, čes. vyd. 1958, str. 23—551).

— „Die deutsche Ideologie. Kritik der neuesten deutschen Philosophie in ihren Repräsentanten Feuerbach, B. Bauer und Stirner, und des deutschen Sozialismus in seinen verschiedenen Propheten". — 134

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Poslední britská vláda" (viz Spisy, sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 52—58).

— „The Late British government", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4321 z 23. února 1855 (pozn. 524). — 472, 479

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Požadavky Komunistické strany v Německu" (viz Spisy, sv. 5, čes. vyd. 1959, str. 19—21).

— „Forderungen der Kommunistischen Partei in Deutschland", leták (pozn. 683). — 648

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Prohlášení o vystoupení z londýnského Německého dělnického vzdělávacího spolku" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 444). — 533

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Prohlášení zaslané redakcím anglických novin" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 416—417), vyšlo v „The Spectator", čís. 1270 z 28. října 1852; „The People's Paper", čís. 26 z 30. října 1852; „The Morning Advertiser" z 30. října 1852; „The Leader" z 30. října 1852 a „The Examiner", čís. 2335 z 30. října 1852. — 199, 208, 222, 226, 626, 714

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Provolání ústředního výboru ke Svazu komunistů. Březen 1850" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 273—283).

— „Die Central-Behörde an den Bund", vyšlo v „Dresdner Journal und Anzeiger", čís. 177 z 28. června 1851 a v „Kölnische Zeitung", čís. 156 z 1. července 1851 (pozn. 650). — 603

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Provolání ústředního výboru ke Svazu komunistů. Červen 1850" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 336—342).

— „Die Zentralbehörde an den Bund", vyšlo v „Enthüllungen über den Kommunisten-Prozess zu Köln", přílohy, Hottingen-Curych 1885 (pozn. 650). — 603

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Raketová aféra. — Švýcarské povstání" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 110—113).

— „The Rocket affair. — The Swiss insurrection", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3768 ze 14. května 1853 (pozn. 308). — 273—277, 287, 307

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Recenze z ‚Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue', čís. 4": „A. Chenu, bývalý kapitán gardy občana Caussidièra, ‚Spiklenci. Tajné společnosti; policejní prefektura za Caussidièra; dobrovolnické sbory', Paříž 1850. Lucien de la Hodde, ‚Zrození republiky v únoru 1848', Paříž 1850" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1957, str. 295—309).

— „‚Les Conspirateurs', par A. Chenu, ex-capitaine des gardes du citoyen Caussidière. — ‚Les sociétés secrètes; la préfecture de police sous Caussidière;

les corps-francs', Paris 1850. ‚La Naissance de la République en février 1848', par Lucien de la Hodde. Paris 1850", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue", čís. 4 z roku 1850. — 558

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Soudní proces proti ‚Neue Rheinische Zeitung'" a „Proces proti Porýnskému krajskému výboru demokratů" (viz Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 236—271).

— „Zwei politische Prozesse", Kolín nad Rýnem 1849 (pozn. 618). — 568

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Ústup ruských vojsk" (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, str. 312—315).

— „The Russian retreat", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4126 z 10. července 1854. — 414

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Velikáni emigrace" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 267—372).

— „Die grossen Männer des Exils". — 76, 77, 79—82, 84, 86, 89, 97, 98, 103, 180, 209, 217, 220, 233, 249, 266, 267, 587, 591, 601, 621, 624, 636, 643, 720

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Vývoj války" (viz Spisy, sv. 10, čes. vyd. 1961, 596—603).

— „Progress of the war", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4276 z 1. ledna 1855. — 465

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Závěrečné prohlášení k nedávnému kolínskému procesu" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 431—434).

— „A final declaration on the late Cologne trials", vyšlo v „The Morning Advertiser", čís. 19 168 z 29. listopadu 1852. — 226

B. PRÁCE JINÝCH AUTORŮ

V tomto seznamu jsou uvedena, pokud to bylo možno zjistit, ta vydání, jichž Marx a Engels pravděpodobně používali. V některých případech, zejména u všeobecných odkazů na prameny a literaturu, se neuvádí žádné určité vydání. Zákony a dokumenty jsou do seznamu zařazeny jen v tom případě, je-li z nich citováno. Některé prameny se nepodařilo zjistit.

I. Spisy, časopisecké články a dokumenty

Alexander, William, „The History of women, from the earliest antiquity to the present time" [„Dějiny žen od nejstarších dob do současnosti"], 3. vydání, sv. 1—2, Londýn 1782. — 615

„*Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste*". Herausgegeben von Johann Samuel Ersch und Johann Gottfried Gruber [„Všeobecná encyklopedie věd a umění", vydali Johann Samuel Ersch a Johann Gottfried Gruber], sv. 1—167, Lipsko 1818—1890. — 411

Anklageschrift gegen 1) Peter Gerhard Roeser, 2) Johann Heinrich Georg

Bürgers, 3) Peter Nothjung, 4) Wilhelm Joseph Reiff, 5) Hermann Heinrich Becker, 6) Roland Daniels, 7) Carl Wunibald Otto, 8) Abraham Jacobi, 9) Johann Jacob Klein, 10) Ferdinand Freiligrath [Obžalovací spis proti 1) Peteru Gerhardu Roeserovi, 2) Johannu Heinrichu Georgu Bürgersovi, 3) Peteru Nothjungovi, 4) Wilhelmu Josephu Reiffovi, 5) Hermannu Heinrichu Beckerovi, 6) Rolandu Danielsovi, 7) Carlu Wunibaldu Ottovi, 8) Abrahamu Jacobimu, 9) Johannu Jacobu Kleinovi, 10) Ferdinandu Freiligrathovi] (Kolín nad Rýnem 1852). — 106, 108, 111, 112, 189, 603, 604

Aretino, Pietro, „Dubbii amorosi, altri dubbii, e sonetti lussoriosi" [„Milostné rozpaky, jiné rozpaky a rozmařilé sonety"], bez udání místa, 1757. — 101, 102

„Archivio triennale delle cose d'Italia dall'avvenimento di Pio IX all'abbandono di Venezia" [„Tříletý archiv italských záležitostí od nastoupení Pia IX. po opuštění Benátska"], první série, sv. 1—2, Capolago 1850—1851, sv. 3, Chieri 1855. — 398, 406

Arnim, Ludwig Achim von a *Clemens Brentano*, „Des Knaben Wunderhorn" [„Chlapcův kouzelný roh"]. — 389

Athénaios z Naukratie, „Deipnosofistai" [„Hostina učenců"]. — 569

Balzac, Honoré de, „Le cabinet des antiques" [„Kabinet starožitností"]. — 178

— „Le père Goriot" [„Otec Goriot"]. — 178

Barthold, Friedrich Wilhelm, „George von Frundsberg oder das deutsche Kriegshandwerk zur Zeit der Reformation" [„George von Frundsberg aneb německé vojenské řemeslo za reformace"], Hamburk 1833. — 133

Bauer, Bruno, „De la dictature occidentale" [„O diktatuře Západu"], Charlottenburg 1854. — 442, 446

— „Deutschland und das Russenthum" [„Němci a Rusové"], Charlottenburg 1854. — 494

— „Die jetzige Stellung Russlands" [„Nynější postavení Ruska"], Charlottenburg 1854. — 494

— „La Russie et l'Angleterre" [„Rusko a Anglie"], překlad z němčiny, Charlottenburg 1854. — 464, 494

— „Die russische Kirche" [„Ruská církev"] Charlottenburg 1855. — 498

— „Russland und das Germanenthum" [„Rusko a Germánstvo"], Charlottenburg 1853. — 494

— „Russland und das Germanenthum". Zweite Abtheilung. „Die deutsche und die orientalische Frage" [„Rusko a Germánstvo". Druhá část. „Německá a orientální otázka"], Charlottenburg 1853 (pozn. 549). — 494

— „Der Untergang des Frankfurter Parlaments" [„Zánik frankfurtského parlamentu"], Berlín 1849 (pozn. 34). — 36, 38, 60

Bell, Alexander, „Reception and progress of Kossuth in the United States" [„Jak byl Kossuth přijat a jak cestoval po Spojených státech"]; vyšlo v „The Friend of the People", čís. 2 ze 14. února 1852 (pozn. 28). — 30

„Bericht über die Kriegs-Operationen der Russischen Truppen gegen die Ungarischen Rebel-

len im Jahre 1849" [„Zpráva o válečných operacích ruských vojsk proti maďarským povstalcům roku 1849"], díl 1—2, Berlín 1851. — 387

Bernier, François, „Voyages contenant la description des états du Grand Mogol, de l'Indoustan, du Royaume de Cachemire etc." [„Popsání cesty po státech Velkého Mughala, Hindustánu, Království kašmírského atd."], sv. 1—2, Paříž 1830. — 288, 289, 297

Bertin, Louis Marie Armand, „Paris, 12 mars" [„Paříž 12. března"], článek v časopise „Journal des Débats politiques et littéraires" z 13. března 1852. — 54

Bible. — 282, 283, 391, 396, 449, 513, 528, 635

Blesson, Louis, „Geschichte des Belagerungskrieges oder der offensiven Befestigungen. Eine Skizze" [„Dějiny obléhací války čili ofenzívních opevnění. Črta"], Berlín 1835. Marx udává rok vydání chybně. — 133

Bode, Adolf, Friedrich, baron, „Notizen, gesammelt auf einer Forstreise durch einen Theil des Europäischen Russlands" [„Poznámky z lesohospodářské cesty částí evropského Ruska"], „Beiträge zur Kenntnis des Russischen Reiches und der angränzenden Länder Asiens", sv. 19, Petrohrad 1854. — 464

Boiardo, Matteo Maria, „L'Orlando innamorato" [„Zamilovaný Roland"] (pozn. 118). — 107

Bonaparte, Joseph, „Mémoires et correspondance politique et militaire du roi Joseph" [„Paměti a korespondence krále Josefa o politických a vojenských záležitostech"], vydal, poznámkami opatřil a uspořádal A. du Casse; sv. 1—3, Paříž 1853—1854. — 355

Bright, John, řeč v Dolní sněmovně 1. července 1853, „The Times", čís. 21 470 z 2. července 1853 (pozn. 343). — 311, 312

— Řeč na shromáždění v Manchesteru 24. ledna 1854, „The Times", čís. 21 647 z 25. ledna 1854 (pozn. 411). — 361

— Řeč v Dolní sněmovně 29. května 1854, „The Times", čís. 21 754 z 30. května 1854. — 361

Butler, Samuel, „Hudibras" (pozn. 325). — 289

Calderón de la Barca, Pedro, „El Mágico prodigioso" [„Divotvorný kouzelník"]. — 398

Cammarano, Salvatore, libreto k opeře „Belisario" Gaetana Donizettiho. — 173

Campbell, George, „Modern India: a Sketch of the System of Civil Government. To which is prefixed, some account of the natives and native institutions" [„Soudobá Indie; nástin systému civilní správy, jemuž jsou předeslány některé údaje o domorodcích a domorodých zřízeních"], Londýn 1852 (pozn. 337). — 304, 305

Carey, Henry Charles, „Essay on the Rate of Wages: with an Examination of the Causes of the Differences in the Condition of the Labouring Population throughout the World" [„Pojednání o výši mezd: se zkoumáním příčin rozdílů v postavení dělnického obyvatelstva na celém světě"], Filadelfie—Londýn 1835 (pozn. 80). — 77, 303, 564

— „The Harmony of Interests, agricultural, manufacturing and commercial" [„Harmonie zemědělských, průmyslových a obchodních zájmů"], Filadelfie 1851 (pozn. 80). — 77, 303

— „The Slave Trade, Domestic and Foreign: Why it exists, and how it may be extinguished" [„Domácí a zahraniční obchod s otroky; proč existuje a jak by mohl být odstraněn"], Londýn 1853 (pozn. 336). — 302, 303

Carrion-Nisas, „Essai sur l'histoire générale de l'art militaire, de son origine, de ses progrès et de ses révolution" [„Pojednání o všeobecných dějinách válečného umění, o jeho původu, rozvoji a převratech"], sv. 1—2, Paříž 1824. — 132

„Die Centralbehörde an den Bund" (provolání kolínského ústředního výboru ke Svazu komunistů z 1. prosince 1850), „Dresdner Journal und Anzeiger", čís. 171 z 22. června 1851, a v „Kölnische Zeitung", čís. 150 z 24. června 1851 (pozn. 236 a 650). — 216, 228, 603

Cervantes Saavedra, Miguel de, „Vida y hechos del ingenioso hidalgo Don Quixote de la Mancha" [„Život a činy důmyslného rytíře Dona Quijota de la Mancha"]. — 143, 398, 434

Cicero, Marcus Tullius, „Obrana Sestiova". — 71

Cluss, Adolf, „Das ‚beste Blatt der Union' und seine ‚besten Männer' und Nationalökonomen" [„‚Nejlepší list Unie' a jeho ‚nejlepší lidé' a národohospodáři"], „Die Reform", čís. 48, 49, 50 a 51 ze 14., 17., 21. a 24. září 1853 (pozn. 376). — 338

— „Karl Heinzen und der Kommunismus, oder der fahrende Ritter auf der wilden, verwegenden Jagd nach dem Schatten seines lahmen Kleppers" [„Karl Heinzen a komunismus aneb potulný rytíř v divoké, neohrožené honbě za stínem své chromé herky"], „New-Yorker Demokrat", koncem června nebo začátkem července 1852. — 615

— [Prohlášení proti Willichovi], „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung" a „Neu-England-Zeitung", kolem 20. května 1853 (pozn. 327). — 291

— (anonymně), „Our American correspondence", Washington, Sept. 20th; Washington, Sept. 30th, 1852 [„Naše americké zprávy", Washington 20. září, Washington 30. září 1852], „The People's Paper", čís. 23 a 24 z 9. a 16. října 1852 (pozn. 724). — 710

— (anonymně) White Mountains. Summit-House, 21. August 1853, „Die Reform", čís. 44 z 31. srpna 1853 (pozn. 698). — 661

Cobden, Richard [Řeč na shromáždění v Manchesteru 24. ledna 1854], „The Times", čís. 21 647 z 25. ledna 1854. — 361

— „1793 and 1853. In three letters" [„1793 a 1853. Tři dopisy"], Manchester 1853 (pozn. 267). — 243

Code pénal, ou code des délits et des peines [Trestní zákoník neboli zákoník přečinů a trestů], Kolín nad Rýnem 1810 (pozn. 122). — 111, 206

Coeurderoy, Ernest, „De la révolution dans l'homme et dans la société" [„O revoluci v člověku a ve společnosti"], Brusel 1852. — 112, 114, 596

Coeurderoy, Ernest a *Octave Vauthier*, „La Barrière du combat ou dernier grand assaut qui vient de se livrer entre les citoyens Mazzini, Ledru-Rollin, Louis Blanc, Étienne Cabet, Pierre Leroux, Martin Nadaud, Mallarmet, A. Bianchi (de Lille) et autres hercules du Nord" [„Kolbiště, aneb poslední velké klání, které právě mezi sebou svádějí občané Mazzini, Ledru-Rollin, Louis Blanc, Étienne Cabet, Pierre Leroux, Martin Nadaud, Mallarmet, A. Bianchi (z Lille) a další herkulové ze severu"], Brusel 1852. — 112, 114, 596

Coffinières, Antoine Simeon Gabriel, „De la Bourse et des spéculations sur les effets publics" [„O burze a spekulacích se státními burzovními papíry"], Paříž 1824. — 697

Cooper, James Fenimore, „The Spy" [„Vyzvědač"] (pozn. 207). — 189, 263

„Correspondence respecting the Rights and Privileges of the Latin and Greek Churches in Turkey". Presented to both Houses of Parliament by Command of Her Majesty [„Korespondence týkající se práv a výsad katolické a pravoslavné církve v Turecku". Předložena oběma sněmovnám parlamentu z rozkazu Jejího Velicenstva], Londýn 1854 (pozn. 426). — 370, 371, 397, 477

Daniels, Roland, „Mikrokosmos. Entwurf der physiologischen Anthropologie" [„Mikrokosmos. Náčrt fyziologické antropologie"], rukopis (pozn. 214). — 197

Dante, Alighieri, „Božská komedie". — 285

Da Ponte, Lorenzo, libreto k Mozartově opeře „Don Giovanni". — 697

Decker, Carl von, „Der kleine Krieg, im Geiste der neueren Kriegführung. Oder: Abhandlung über die Verwendung und den Gebrauch aller drei Waffen im kleinen Kriege" [„Malá válka, ve světle nejnovějšího vedení války. Aneb: Pojednání o použití a využití všech tří druhů zbraní v malé válce"], Berlín a Poznaň 1822; čtvrté rozšířené vydání Berlín, Poznaň a Bromberg 1844 (pozn. 549). — 494

Derby, Edward, řeč v Horní sněmovně 27. února 1852, „The Times", čís. 21 050 z 28. února 1852. — 47

Diderot, Denis, „Jacques le fataliste et son maître" [„Jakub fatalista a jeho pán"], sv. 1—3, Paříž 1797. — 111

— „Le neveu de Rameau, dialogue" [„Rameauův synovec, dialog"], Paříž 1821. — 111

Dietz, Oswald, „An die deutschen Arbeiter-Vereine" [„Německým dělnickým spolkům"], „Schweizerische National-Zeitung", čís. 5 ze 7. ledna 1851 (pozn. 586). — 533

Diezel (Dietzel), Gustav, „Russland, Deutschland und die östliche Frage" [„Rusko, Německo a východní otázka"], Stuttgart 1853 (pozn. 513). — 464

Disraeli, Benjamin, řeč v Dolní sněmovně 18. února 1853, „The Times", čís. 21 356 z 19. února 1853. — 473, 474

— řeč v Dolní sněmovně 24. července 1854, „The Times", čís. 21 802 z 25. července 1854. — 425

Douglas, Howard, „A Treatise on naval gunnery" [„Pojednání o námořním dělostřelectvu"]. První vydání vyšlo v Londýně roku 1820. — 674

Dronke, Ernst, „Naturgeschichte der Demokratie" [„Přírodopis demokracie"], „Die Reform" z 12. dubna 1854. — 402

Dulon, Rudolph, „Der Tag ist angebrochen!" [„Nastal den!"], druhé vydání, Brémy 1852. — 570

Dureau de la Malle [*Adolphe Jules, César, August*], „Économie politique des Romains [„Politická ekonomie Římanů"], sv. 1—2, Paříž 1840. — 203

[*Eccarius, Johann Georg*], „Our Paris correspondence" [„Naše zprávy z Paříže"], „The People's Paper", čís. 21, 39, 40, 41, 44, 45, 49, 50 a 53 z 25. září 1852, 29. ledna, 5. a 12. února, 5. a 12. března, 9. a 16. dubna a 7. května 1853 (pozn. 706). — 669

— (anonymně) „A review of the literature on the coup d'état" [„Přehled literatury o státním převratu"], „The People's Paper", čís. 22, 23, 24, 25, 27, 28, 32 a 33 z 2., 9., 16. a 23. října, 6. a 13. listopadu, 11. a 18. prosince 1852 (pozn. 706). — 669

„*Edda*". — 283

[*Engel, Johann Jacob*], „Fürstenspiegel" [„Knížecí zrcadlo"]; první vydání vyšlo v Berlíně 1798. — 647

Ersch a *Gruber*, viz „*Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste*"

Ewerbeck, Hermann, „L'Allemagne et les Allemands" [„Německo a Němci"], Paříž 1851. — 42, 49, 69

— (anonymně) „Bakunin", „Neue Rheinische Zeitung", čís. 36 z 6. července 1848. — 316, 321

Flügel, Johann Gottfried a *Johann Sporschil*, „Vollständiges Englisch-Deutsches und Deutsch-Englisches Wörterbuch" [„Úplný anglicko-německý a německo-anglický slovník"], díl 1—2, Lipsko 1830. — 258

Forster, Charles, „The Historical Geography of Arabia; or, The Patriarchal Evidences of Revealed Religion" [„Historický zeměpis Arábie aneb svědectví církevních otců o zjeveném náboženství"], sv. 1—2, Londýn 1844. — 282

— „The one primeval language traced experimentally through ancient inscriptions in alphabetic characters of lost powers from the four continents" [„Jeden původní jazyk vysledovaný experimentálně na starých nápisech v abecedním písmu zašlých mocnosti čtyř kontinentů"], sv. 1—3, Londýn 1852—1854. — 487

Franceson, C. F., „Grammatik der spanischen Sprache nach einem neuen System bearbeitet" [„Španělská gramatika podle nového systému"], třetí rozšířené a opravené vydání, Lipsko 1850. První vydání Lipsko 1822. — 323, 330, 338, 724

Freiligrath, Ferdinand, „An Joseph Weydemeyer" [„Josefu Weydemeyerovi"],

I. epištola, Londýn 16. ledna 1852 (pozn. 103). — 100, 134, 218, 224, 530, 535, 539, 546, 583, 584, 589, 590, 706
— „An Joseph Weydemeyer" [„Josefu Weydemeyerovi"], II. epištola, Londýn 23. ledna 1852 (pozn. 103). — 100, 134, 218, 224, 539, 546, 583, 584, 589, 590
— „Trotz alledem" [„Všemu navzdory"]. — 586

Fröhlich, R. A., „Kurz gefasste tabellarisch bearbeitete Anleitung zur schnellen Erlernung der vier slawischen Hauptsprachen" [„Stručný návod k rychlému ovládnutí čtyř hlavních slovanských jazyků, zpracovaný v tabulkách"], Vídeň 1847. — 177, 179

Gercen, viz *Herzen*, Alexander

Gladstone, William Ewart, řeč v Dolní sněmovně 6. března 1854, „The Times", čís. 21 682 ze 7. března 1854. — 476

Goethe, Johann Wolfgang, „Faust". — 398, 628

[*Golovin, Ivan Gavrilovič*], „Europe. — A single man" [„Evropa. — Jednotlivec"], „The Morning Advertiser" z 19. srpna 1853 (pozn. 349). — 318, 330

Golovin, Ivan Gavrilovič, „February Revolution" [„Únorová revoluce"], „The Morning Advertiser" z 13. února 1855. — 482
— (anonymně) „How to write history" [„Jak psát dějiny"], The Morning Advertiser" z 3. září 1853. — 319—321, 330

Golovin, Ivan; Gercen, Alexandr; Worcell, Stanislas, „The Russian agent, Bakunin. To the editor of ‚The Morning Advertiser'" [„Ruský agent Bakunin. Redaktorovi listu ‚The Morning Advertiser'"], „The Morning Advertiser" z 24. srpna 1853 (pozn. 349). — 317, 330

Görgei, Arthur, „Mein Leben und Wirken in Ungarn in den Jahren 1848 und 1849" [„Můj život a působení v Uhrách v letech 1848 a 1849"], sv. 1—2, Lipsko 1852 (pozn. 93). — 87, 103, 408, 650

Graham, James Robert George, „Sir Charles Napier and Sir James Graham", „The Napier and Graham controversy", „Sir James Graham and Sir Charles Napier" [„Sir Charles Napier a sir James Graham", „Spor mezi Napierem a Grahamem", „Sir James Graham a sir Charles Napier"], „The Times", čís. 22 149, 22 150, 22 152 a 22 154 z 3., 4., 6. a 8. září 1855 (pozn. 567). — 509

[*Greely, Horace*], „A German view of American ‚democracy'" [„Německý názor na americkou ‚demokracii'"], „New-York Daily Tribune", čís. 3505 z 13. července 1852. — 116

Grimm, Jacob, „Geschichte der deutschen Sprache" [„Dějiny německé řeči"], sv. 1—2, Lipsko 1848. — 520

Grimm, Jacob a *Wilhelm Grimm*, „Deutsches Wörterbuch" [„Německý slovník"], sv. 1, Lipsko 1854 (pozn. 577). — 520

Guerard, Johann von, „Encyklopädie der Kriegskunst zu Lande" [„Encyklopedie válečného umění na souši"], sv. 1—2, Vídeň 1833. (První vydání vyšlo ve Vídni roku 1831). — 132

Gülich, Gustav von, „Geschichtliche Darstellung des Handels, der Gewerbe und des Ackerbaus der bedeutendsten handeltreibenden Staaten unsrer Zeit" [„Historické vylíčení obchodu, průmyslu a zemědělství nejdůležitějších obchodních států naší doby"], sv. 3, Jena 1842 (pozn. 67). — 65

Hammer, Joseph von, „Geschichte des Osmanischen Reiches, grossentheils aus bisher unbenützten Handschriften und Archiven" [„Dějiny osmanské říše, převážně z dosud nepoužitých rukopisů a archívů"], sv. 1—10, Pešť 1827 až 1835. — 374, 377

„*Handbibliothek für Offiziere, oder Populaire Kriegslehre für Eingeweihte und Laien*" [„Příruční knihovna pro důstojníky aneb Populární vojenská věda pro zasvěcené i laiky"], zpracovaná a vydávaná Společností pruských důstojníků. Začala vycházet v Berlíně roku 1828, vyšlo 12 svazků. — 132

[*Harney, George Julian*], „Historic pages from the French Revolution of February, 1848" [„Stránky z dějin únorové revoluce ve Francii 1848"], „The Democratic Review", květen 1850 (pozn. 613). — 563

— (anonymně) „Prologue" [„Prolog"], „The Friend of the People", čís. 1 ze 7. února 1852. — 29

— „To the readers of the ‚Star' and the democrats of Great Britain and Ireland" [„Čtenářům listu ‚Star' a demokratům Velké Británie a Irska"], „The Star", čís. 753 ze 17. dubna 1852 (pozn. 81). — 77, 81

— (anonymně) [Úvodní poznámka k] „Manifesto of the German Communist Party" (k anglickému překladu Marxova a Engelsova „Manifestu Komunistické strany"), „The Red Republican", čís. 21 z 9. listopadu 1850. — 563

Harring, Harro, „Historisches Fragment über die Entstehung der Arbeiter-Vereine und ihren Verfall in Communistische Speculationen" [„Historický fragment o vzniku dělnických spolků a o tom, jak propadly komunistickému spekulování"], Londýn 1852. — 587

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich, „Encyklopädie der philosophischen Wissenschaften im Grundrisse" [„Encyklopedie filosofických věd v nástinu"], Heidelberg 1817. — 411

Heine, Heinrich, „Atta Troll". — 563

— „Klagelied eines altdevtschen Jünglings" [„Žalozpěv staroněmeckého mládence"], „Neue Gedichte" [„Nové básně"], cyklus „Romanzen" [„Romance"]. — 592

— „Kobes I." — 463, 468

— „Lyrisches Intermezzo" [„Lyrické intermezzo"], 33. báseň. — 421

— „Neuer Frühling" [„Nové jaro"], 6. báseň. — 679

— „Vermischte Schriften" [„Různé spisy"], sv. 1—3, Hamburk 1854 (pozn. 520). — 468

— „Zwei Ritter" [„Dva rytíři"]. — 703, 728

Heinzen, Karl, „Mord und Freiheit" [„Vražda a svoboda"], New York 1853. — 307

[*Heller von Hellwald, Friedrich*], „Der Winter-Feldzug 1848—1849 in Ungarn.— Unter dem Oberkommando des Feldmarschalls Fürsten zu Windisch-Grätz" „[„Zimní tažení 1848—1849 v Uhrách. Pod vrchním velením polního maršála knížete Windischgrätze"], Vídeň 1851 (pozn. 464). — 409

Herbert, Sidney, řeč v Dolní sněmovně 25. července 1854, „The Times", čís. 21 803 z 26. července 1854 (pozn. 475). — 425

Herzen, Alexander, „Discours d'Alexandre Herzen, exilé Russe, prononcé au meeting tenu le 27 février 1855 dans St. Martin's Hall, à Londres" [„Projev Alexandra Gercena, ruského emigranta, na mítinku 27. února 1855 v St. Martin's Hall v Londýně"]. — 484, 487

— „Du développement des idées révolutionnaires en Russie" [„O vývoji revolučních idejí v Rusku"] (pozn. 261). — 240, 242, 250, 254, 279, 331, 645

— „My exile" [„Mé vyhnanství"], sv. 1—2, Londýn 1855 (pozn. 573). — 514

— „My exile in Siberia. To the editor of the Morning Advertiser" [„Mé vyhnanství na Sibiři. Redaktorovi listu ‚The Morning Advertiser'"], „The Morning Advertiser" z 1. prosince 1855. — 514

— Řeč na mítinku 27. února 1855 v Londýně, „The People's Paper", čís. 48 z 3. března 1855 (pozn. 546). — 484, 487

— Řeč na mítinku 27. února 1855 v Londýně, „L'Homme", čís. 14 ze 7. března 1855. — 487

— „To the editor of the Globe" [„Redaktorovi listu ‚The Globe'"], „The Globe and Traveller" z 25. října 1855. — 514

[*Hess, Moses*], „Rother Kathechismus für das deutsche Volk" [„Rudý katechismus pro německý lid"], New York a Boston, bez vročení. — 208, 213

Hirsch, Wilhelm, „Die Opfer der Moucharderie, Rechtfertigungsschrift" [„Oběti špiclovství, ospravedlňovací spis"], „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung", čís. 3, 4, 5 a 6 z 1., 8., 15. a 22. dubna 1853 (pozn. 299 a 584). — 266, 267, 270, 279, 286, 643, 644, 653, 657, 721

— prohlášení z 12. ledna 1852, „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung", koncem dubna 1853 (pozn. 299 a 584). — 531, 551, 568

Hoffstetter, Gustav von, „Tagebuch aus Italien 1849" [„Italský deník z roku 1849"], Curych-Stuttgart 1851 (pozn. 89). — 86

Horác (Quintus Horatius Flaccus), „Epódy", kniha II. — 415

— „Satiry", kniha II, třetí satira. — 248

Hoyer, Johann Gottfried, „Geschichte der Kriegskunst seit der ersten Anwendung des Schiesspulvers zum Kriegsgebrauch bis an das Ende des achtzehnten Jahrhunderts" [„Dějiny válečného umění od prvního použití střelného prachu k válečným účelům až do konce 18. století"], sv. 1—2, Göttingen 1797—1800. — 133

Chambray, Georges, „Ueber die Veränderungen in der Kriegskunst seit 1700 bis 1815" [„O změnách ve válečném umění od roku 1700 do roku 1815"], Berlín 1830. — 133

Chamisso, Adelbert, „Peter Schlemihls wundersame Geschichte" [„Podivuhodný příběh Petra Schlemihla"]. — 405

Chateaubriand, Francois René, „Atala". — 397

— „Congrès de Vérone. Guerre d'Espagne. Négociations. Colonies espagnoles" [„Veronský kongres. Válka ve Španělsku. Vyjednávání. Španělské kolonie"], sv. 1—2, Brusel 1838. — 449—454

— „René". — 398

Chenu, Adolphe, „Les Conspirateurs. Les sociétés secrètes; la préfecture de police sous Caussidière; les corps-francs" [„Spiklenci. Tajné společnosti; policejní prefektura za Caussidièra; dobrovolnické sbory"], Paříž 1850 (pozn. 107). — 103, 558

Chesney, Francis Rowdon, „Precis of a report on the Russian campaign of 1828 and 1829, drawn up for the information of the Duke of Wellington" [„Stručná zpráva o ruském tažení z let 1828—1829, pro informaci vévody z Wellingtonu"], „The Portfolio", čís. 26 z 20. července 1836. — 341

— „The Russo-Turkish campaigns of 1828 and 1829, with a view of the present state of affairs in the East" [„Rusko-turecká tažení z let 1828 a 1829 ve světle nynější situace na Východě"], Londýn 1854. — 674

Jacobi, Abraham, „Ueber den Untergang der Erde" [„O zániku Země"], „Die Reform", čís. 44—48 z 31. srpna, 3., 7., 10. a 14. září 1853. — 330, 333

Jones, Ernest, „An appeal for the judgement of the people" [„Vyzývám na soud lidu"], „Notes to the People", čís. 52 z 24. dubna 1852 (pozn. 81). — 77, 81

— „Current Notes" (?) [„Běžné poznámky"], „The People's Paper", čís. 1 z 8. května 1852. — 583

— „Political felony. Infamous chicanery and fraud of the Administrative Reform Association" [„Politická věrolomnost. Hanebné úskoky a podvody Sdružení pro správní reformu"], „The People's Paper", čís. 158 z 12. května 1855. — 494

— řeč na mítinku z 27. února 1855 v Londýně, „The People's Paper", čís. 48 z 3. března 1855. — 484, 487

Jones, William, „A Grammar of the Persian language" [„Mluvnice perštiny"], 9. vydání, Londýn 1828. První vydání vyšlo v Londýně roku 1771. — 297

— „*Works*" [„Dílo"], sv. II. Londýn 1799. — 297

Jordan, Wilhelm, projev na zasedání frankfurtského Národního shromáždění 24. července 1848, „Stenographischer Bericht über die Verhandlungen der deutschen constituierenden Nationalversammlung zu Frankfurt, am Main" [„Stenografická zpráva o jednání německého ústavodárného Národního shromáždění ve Frankfurtu nad Mohanem"], sv. 2, čís. 47, Frankfurt nad Mohanem 1848. — 174

Jung, Georg, „Geschichte der Frauen" [„Dějiny žen"], díl 1, Frankfurt nad Mohanem 1850. — 615

Kausler, Friedrich von, „Atlas der wichtigsten Schlachten, Treffen und Belagerungen der alten, mittlern und neuern Zeit in 200 Blättern" [„Atlas nejdůležitějších bitev, bojů a obléhání ve starověku, středověku a novověku na 200 listech"], Karlsruhe a Freiburg 1831. — 132

— „Historisches Wörterbuch der Schlachten, Belagerungen und Treffen aller Völker" [„Historický slovník bitev, obléhání a bojů všech národů"], sv. 1—4, Ulm 1825—1833. — 132

— „Versuch einer Kriegsgeschichte aller Völker" [„Pokus o dějiny válek všech národů"], sv. 1—4, Ulm 1825—1830. — 132

[*Kellner, Gottlieb Theodor*], „Die neue Welt" [„Nový svět"], „Die Reform", čís. 44 z 31. srpna 1853 (pozn. 698). — 661

Klapka, Georg, „Memoiren. April bis October 1849" [„Paměti. Duben až říjen 1849"], Lipsko 1850. — 409

Korán. — 294

Kossuth, Lajos, tajný oběžník, datovaný „New York, June 28, 1852", „The People's Paper", čís. 14 ze 7. srpna 1852. — 121, 126

Küntzel, H., „Die taktischen Elemente der neuen Fortificationen" [„Taktické prvky nových opevnění"], Postupim 1851 (pozn. 90). — 86

„*Lettre de l'Empereur Napoléon a l'Empereur Nicolas*" [„Dopis císaře Napoleona caru Mikulášovi"], „Le Moniteur universel", čís. 45 ze 14. února 1854. — 365

[*Linton, William James*], „The Sense of the country". [„Rozum země"] (pod pseudonymem Spartacus) „The Star of Freedom", čís. 1 z 8. května 1852 (pozn. 636). — 583

Löhr, Karl Ad., „Das Kriegswesen der Griechen und Römer" [„Válečnictví Řeků a Římanů"]. Druhé, přepracované a značně rozšířené vydání, Würzburg 1830. — 133

Lütgen, A., „Feldzug der Schleswig-Holsteinischen Armee und Marine im Jahre 1850" [„Tažení šlesvicko-holštýnské armády a loďstva v roce 1850"], Kiel 1852. — 402

MacCulloch, John Ramsay, „A Dictionary, geographical, statistical, and historical, of the various countries, places and principal natural objects in the world" [„Zeměpisná, statistická a historická příručka o různých zemích, místech a hlavních přírodních objektech světa"], sv. 1—2, Londýn 1841. — 502

Machiavelli, Niccolò, „Mandragora". — 99

M[arx], F[rancis], „The Russian agent Bakunin. To the editor of the Morning Advertiser" [„Ruský agent Bakunin. Redaktorovi listu ‚The Morning Advertiser'"], „The Morning Advertiser" z 23. srpna 1853. — 317, 321, 330

Marxová, Jenny, zpráva o mítinku na počest Roberta Bluma 9. listopadu 1852

v Londýně, „Philadelphia Democrat", koncem listopadu nebo začátkem prosince 1851 (pozn. 242). — 220

Massey, Gerald, „The engineers, operative and co-operative" [„Strojníci jako dělníci a družstevníci"], „The Friend of the People", čís. 1 ze 7. února 1852. — 30

Mayne, Reid, „To the editor of the Leader" [„Redaktorovi listu ‚The Leader'"], „The Leader", čís. 152 z 13. února 1853 (pozn. 274). — 248

— „To the editor of the Times" [„Redaktorovi listu ‚The Times'"], „The Leader", čís. 152 z 19. února 1853 (pozn. 274). — 248

Mazzini, Giuseppe, „Italy, Austria, and the Pope. A letter to Sir James Graham, Bart." [„Itálie, Rakousko a papež. Dopis siru Jamesu Grahamovi, baronetu"], Londýn 1845 (pozn. 86). — 83

Meiners, Christoph, „Geschichte des weiblichen Geschlechts" [„Dějiny ženského pohlaví"], sv. 1—4, Hannover 1788—1800. — 615

Mierosławski, Ludwik, von, „Kritische Darstellung des Feldzuges vom Jahre 1831 und hieraus abgeleitete Regeln für Nationalkriege" [„Kritický popis tažení z roku 1831 a odtud odvozená pravidla pro národní války"], sv. 1, Berlín 1847. — 114

Miller, Johann Martin, „Siegwart. Eine Klostergeschichte" [„Siegwart. Příběh z kláštera"]. — 58

Minutoli, Julius, baron, „Spanien und seine fortschreitende Entwickelung, mit besonderer Berücksichtigung des Jahres 1851" [„Španělsko a jeho postupný vývoj, se zvláštním zřetelem k roku 1851"], Berlín 1852. — 501

Mirchond viz *Mírchvánd*

Mírchvánd, Muhammad bin Chávand šáh, „Rauzatu-s-safá" [„Zahrada čistoty"]. — 297

Moltke, [*Helmuth Karl Bernhard*] von, „Der russisch-türkische Feldzug in der europäischen Türkei 1828 und 1829" [„Rusko-turecké tažení v evropském Turecku roku 1828 a 1829"], Berlín 1845. — 384

Napier, Charles, dopis vévodovi Wellingtonovi, „The Times", čís. 21 758 z 3. června 1854, ve zprávě „The Baltic fleet" [„Baltské loďstvo"]. — 405

— „Sir Charles Napier and Sir James Graham", „The Napier and Graham controversy", „Sir James Graham and Sir Charles Napier" [„Sir Charles Napier a sir James Graham", „Spor mezi Napierem a Grahamem", „Sir James Graham a sir Charles Napier"], „The Times", čís. 22 149, 22 150, 22 152 a 22 154 z 3., 4., 6. a 8. září 1855 (pozn. 567). — 509

— „Sir Charles Napier on the bombardment of Sweaborg. To the editor of the Times" [„Sir Charles Napier o bombardování Sveaborgu. Redaktorovi listu ‚The Times'"], „The Times", čís. 22 141 z 24. srpna 1855. — 509

Napier, W[*illiam*] *F*[*rancis*] *P*[*atrick*], „History of the War in the Peninsula and in the South of France, from the year 1807 to the year 1814" [„Dějiny války na Pyrenejském poloostrově a v jižní Francii od roku 1807 do roku 1814"], sv. 1—6, Londýn 1828—1840. — 446, 466

Ottenberger, Joseph, „Das Kriegswesen der Römer grösstentheils nach antiken Denkmalen; zunächst für Studierende" [„Válečnictví Římanů, hlavně podle antických památek; především pro studující"]. Vydal A. J. Millerbacher, Praha 1824. — 133

Ovidius (Publius Ovidius Naso), „Tristium libri V" [„Žalozpěvy"]. — 174

Palmerston, Henry John Temple, řeč v Dolní sněmovně 20. srpna 1853, „The Times", čís. 21 513 z 22. srpna 1853. — 475, 476

Parish, Henry Headley, „The Diplomatic history of the monarchy of Greece, from the year 1830, showing the transfer to Russia of the mortgage held by British capitalists over its property and revenues" [„Diplomatické dějiny řecké monarchie od roku 1830 ukazující, jak zástavní listiny na její majetek a příjmy, které měli v držení britští kapitalisté, přecházely do rukou Ruska"], Londýn 1838. — 679

Petermann, August, „Mittheilungen aus Justus Perthes' Geographischer Anstal über wichtige neue Erforschungen auf dem Gesammtgebiete der Geographie" [„Zprávy z geografického ústavu Justa Perthese o důležitých nových výzkumech ve všech oblastech geografie"], Gotha 1855. — 494, 497

Pieper, Wilhelm, „A Critical history of French socialism" [„Kritické dějiny francouzského socialismu"], „The People's Paper", čís. 31, 32 a 33 ze 4., 11. a 18. prosince 1852 (pozn. 690). — 652

„*Píseň o Marlbourghovi*". — 180

Plümicke, J. C., „Handbuch für die Königlich Preussischen Artillerie-Offiziere" [„Příručka pro důstojníky pruského královského dělostřelectva"], díl 1—2, Berlín 1820. — 645

Poesche, Th. a *Goepp, Ch.*, „The New Rome". The United States of the World" [„Nový Řím. Spojené státy světa"], New York 1852 (pozn. 698). — 661

Pösche, Theodor, „Die ‚Klassenkämpfer'" [„Třídní bojovníci"], „Neu-England-Zeitung" z 3. září 1853 (pozn. 361). — 326, 661

Proudhon, P[ierre] J[oseph], „La révolution sociale démontrée par le coup d'état du 2 décembre" [„Sociální revoluce, jak se projevila ve státním převratu z 2. prosince"], Paříž 1852. — 112, 140, 152, 615, 627

— „Système des contradictions économiques, ou Philosophie de la misère" [„Systém ekonomických rozporů, aneb Filosofie bídy"], sv. 1—2, Paříž 1846. — 627

[*Pulszky, Ferenc*], „The State of Europe" [„Situace Evropy"], „New-York Daily Tribune", čís. 4190 z 22. září 1854 (pozn. 487). — 441

Pulszky, Ferenc, a *Therese Pulszky*, „White, Red, Black. Sketches of society in the United States during the visit of their guest" [„Bílý, rudý, černý. Črty o společnosti ve Spojených státech, jak ji poznal jejich host"], sv. 1—3, Londýn 1853. — 640

Pyat, Félix, Caussidière a *Boichot*, „Lettre au peuple français" [„Dopis francouzskému národu"], Londýn 1852. — 144

Raffles, Thomas Stamford, „The History of Java. With a map and plates" [„Dějiny Jávy. S mapou a rytinami"], sv. 1—2, Londýn 1817. — 305

Ricardo, David, „On the Principles of Political Economy, and Taxation" [„Zásady politické ekonomie a zdanění"], 3. vyd., Londýn 1821. — 564

[*Richards, Alfred Bate*], noticka v „The People'a Paper", čís. 51 z 23. dubna 1853, pod pseudonymem „Englishman" [„Angličan"]. — 655

Ripley, R[oswell] S[abine], „The War with Mexico" [„Válka s Mexikem"], sv. 1—2, New York 1849 (pozn. 503). — 456, 458, 459, 461, 465

Ruge, Arnold, „Michael Bakunin. To the editor of the Morning Advertiser" [„Michail Bakunin. Redaktorovi listu ‚The Morning Advertiser'"], „The Morning Advertiser" z 31. srpna 1853. — 318, 330

— „The Public Law of Europe" [„Veřejné právo v Evropě"], „New-York Daily Tribune", čís. 3506 ze 14. července 1852. — 115

Russell, John, řeč v Dolní sněmovně 31. května 1853, „The Times", čís. 21 443 z 1. června 1853. — 474

— řeč v Dolní sněmovně 24. července 1854, „The Times", čís. 21 802 z 25. července 1854 (pozn. 475). — 425

„*Sammlung der für Ungarn erlassenen Allerhöchsten Manifeste und Proklamationen*, dann der Kundmachungen der Oberbefehlshaber der k. k. Armeen in Ungarn". Amtliche Ausgabe [„Sbírka Nejvyšších manifestů a proklamací vydaných pro Uhry, dále vyhlášek vrchních velitelů c. k. armád v Uhrách". Úřední vydání], sešit 1 a 2, Budín 1849, 1850 (pozn. 465). — 409, 650

Sandová, George, dopis redaktorovi „Neue Rheinische Zeitung", „Neue Rheinische Zeitung", čís. 64 z 3. srpna 1848. — 318

Say, Jean Baptiste, „Cours complet d'économie politique pratique" [„Úplný kurs praktické politické ekonomie"]. První vydání vyšlo v Paříži v letech 1828—1829 v šesti svazcích. — 136

Ségur, Joseph Alexandre de, „Les Femmes, leur condition et leur influence dans l'ordre social chez différents peuples anciens et modernes" [„Ženy, jejich postavení a vliv ve společenském zřízení u různých starých i moderních národů"], sv. 1—3, Paříž—Hamburk 1803. — 615

[*Seiler, Sebastian*], „Kaspar Hauser der Thronerbe Badens" [„Kašpar Hauser, dědic bádenského trůnu"]. První vydání vyšlo v Curychu 1840. — 35

Shakespeare, William, „Hamlet". — 23, 461

— „Král Lear". — 135

— „Marná lásky snaha". — 514

— „Večer třikrálový aneb Cokoli chcete". — 389

Schiller, Friedrich von, „Wallenstein. Die Piccolomini" [„Valdštejn. Piccolominiové"]. — 98

Schimmelpfennig, Alexander, „The War between Turkey and Russia. A military Sketch" [„Válka mezi Tureckem a Ruskem. Vojenská skica"], Filadelfie—Londýn 1854. — 385, 388, 390, 393, 394

Smitt, Friedrich von, „Geschichte des polnischen Aufstandes und Krieges in den Jahren 1830 und 1831" [„Dějiny polského povstání a války z let 1830 a 1831"], díl 1—3, Berlín 1839—1848. — 114, 341, 651

Solis, Antonio de, „Historia de la conquista de Méjico, población y progresos de la América septentrional, conocida por el nombre de Nueva España" [„Dějiny dobytí Mexika, osídlení a pokroků severní Ameriky, známé pod jménem Nové Španělsko"], Madrid 1732, nové vydání Paříž 1844. — 458, 461

Spinoza, Baruch, „Ethica ordine geometrico demonstrata et in quinque partes distincta" [„Ethika po geometricku vyložená a do pěti dílů rozdělená"]. První vydání vyšlo v Amsterodamu roku 1677. — 604

„*Statuten des communistischen Bundes*" [„Stanovy Komunistického svazu"], „Dresdner Journal und Anzeiger", čís. 171 z 22. června 1851 (pozn. 619). — 568

Stenzel, Gustav Adolf, „Versuch einer Geschichte der Kriegsverfassung Deutschlands vorzüglich im Mittelalter" [„Pokus o dějiny vojenského zřízení v Německu, zvláště ve středověku"], Berlín 1820. — 133

Stirner, Max, „Geschichte der Reaction" [„Dějiny reakce"], Berlín 1852. — 43, 46

Strafgesetzbuch für die Preussischen Staaten [Trestní zákoník pro pruské státy] z 14. dubna 1851, „Gesetz-Sammlung für die Königlichen Preussischen Staaten" [„Sbírka zákonů pro královské pruské státy"], ročník 1851, čís. 10, Berlín 1851 (pozn. 122). — 111

Szemere, B., „Graf Ludwig Batthyány, Arthur Görgei, Ludwig Kossuth. Politische Charakterskizzen aus dem Ungarischen Freiheitskriege" [„Hrabě Lajos Batthyány, Arthur Görgey, Lajos Kossuth. Politické charakteristiky z maďarského boje za svobodu"], Hamburk 1853 (pozn. 63). — 62, 83, 106, 109, 111, 185, 214, 267, 570, 579, 581, 634, 643

Szeredy, J., „Asiatic Chiefs" [„Asijští vůdcové"], Londýn 1855. — 505

Tacitus, Publius Cornelius, „Annales" [„Letopisy"]. — 150

[*Tavernier*], „De la conduite de la guerre d'Orient. Expédition de Crimée. Mémoire adressé au gouvernement de S. M. l'Empereuer Napoléon III par un officier général" [„O vedení války na východě. Krymská expedice. Memoár adresovaný jedním generálem vládě Jeho Veličenstva císaře Napoleona III."], Brusel v únoru 1855 (pozn. 545). — 487

— „Deuxième mémoire adressé au gouvernement de S. M. l'Empereur Napoléon III sur l'expédition de Crimée et la conduite de la guerre d'Orient par un officier général" [„Druhý memoár adresovaný jedním generálem vládě Jeho Veličenstva císaře Napoleona III. o krymské expedici a o vedení války na východě"], Ženeva v květnu 1855 (pozn. 565). — 507

Tellering, [*Eduard von Müller*], „Vorgeschmack in die künftige deutsche Diktatur von Marx und Engels" [„Předtucha budoucí Marxovy a Engelsovy německé diktatury"], Kolín 1850. — 287, 292, 581

Terentius (Publius Terentius Afer), „Heautontimorumenos" [„Sebetrapič"]. —352

Thaly, Sigismund, „The Fortress of Komárom (Comorn), during the war of independence in Hungary in 1848—1849" [„Pevnost Komárno za války za nezávislost v Uhrách v letech 1848—1849"], přeložil William Rushton, Londýn 1852. — 132

Thierry, Augustin, „Essai sur l'histoire de la formation et des progrès du tiers état" [„Dějiny vzniku a vývoje třetího stavu"], 2. vyd., sv. 1—2, Paříž 1853. — 427—430

Thomas, [Antoine Léonard], „Essai sur le caractère, les moeurs et l'esprit des femmes dans les différens siècles" [„Pojednání o povaze, mravech a duchu žen v různých stoletích"], Paříž-Lausanne 1772. — 616

„*Tucker's Political Fly-Sheets*" [„Tuckerovy politické pamflety"], čís. 1—12, Londýn 1853—1854, 1855 (pozn. 476). — 411, 425, 426, 495, 679

Unger, Joseph, „Die Ehe in ihrer welthistorischen Entwicklung" [„Manželství a jeho světový historický vývoj"], Vídeň 1850. — 616

[*Urquhart, David*], „Indeed?" [„Skutečně?"], „The Morning Advertiser" z 5. září 1853. — 322, 330

Urquhart, David, „Progress of Russia in the West, North and South" [„Postup Ruska na západ, na sever a na jih"]. 2. vyd., Londýn 1853. — 379

— „The relative power of Russia and Great Britain. To the editor of the Morning Advertiser" [„Poměrná síla Ruska a Velké Británie. Redaktorovi listu ‚The Morning Advertiser'"], „The Morning Advertiser" z 15. srpna 1853. — 314.

— „Time in diplomacy. — The ‚European recognition'. To the editor of the Morning Advertiser" [„Čas v diplomacii. — ‚Evropské uznání'. Redaktorovi listu ‚The Morning Advertiser'"], „The Morning Advertiser" z 12. srpna 1853. — 314

[*Urquhart, David*], „Turkey and its resources: its municipal organization and free trade; the state and prospects of English commerce in the East, the new administration of Greece, its revenue and national possessions" [„Turecko a jeho zdroje; jeho obecní organizace a svobodný obchod; stav a vyhlídky anglického obchodu na Východě, nová správa Řecka, jeho důchod a národní majetek"], Londýn 1833. — 252

— „War between England and France. To the editor of the Morning Advertiser" [„Válka mezi Anglií a Francií. Redaktorovi listu ‚The Morning Advertiser'"], „The Morning Advertiser" z 16. srpna 1853. — 314

— „What means ‚protection' of the Greek Church? To the editor of the Morning Advertiser" [„Co znamená ‚ochrana' pravoslavné církve? Redaktorovi listu ‚The Morning Advertiser'"], „The Morning Advertiser" z 11. srpna 1853. — 314

Vergilius (Publius Vergilius Maro), „Aeneis". — 342, 482

Voltaire, François Marie Arouet de, „Candide, ou l'optimisme" [„Candide aneb o optimismu"], Ženeva 1760 (pozn. 450). — 399

Vulpius, Christian August, „Rinaldo Rinaldini". — 264

Wermuth-Stieber, „Die Communisten-Verschwörungen des neunzehnten Jahrhunderts" [„Komunistická spiknutí v devatenáctém století"], díl 1—2, Berlín 1853—1854 (pozn. 731). — 717

Weydemeyer, Joseph, článek proti Heinzenovi, „New-Yorker Demokrat" z 29. ledna 1852. — 50, 558, 562, 578, 615

— „Der ‚demokratische' Mouchard" [„‚Demokratický' špicl"], „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung", koncem dubna 1853 (pozn. 311). — 278, 279, 282, 721

— „Nationalökonomische Skizzen" [„Národohospodářské skici"], „Die Reform", duben—srpen 1853. — 652, 657, 721

— prohlášení proti Willichovi, „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung" a „Neu-England-Zeitung", kolem 20. května 1853 (pozn. 327). — 291, 292

Weydemeyer, Joseph; Adolf Cluss a Abraham Jacobi, „An die Redaktion der New-Yorker Criminal-Zeitung" [„Redakce listu ‚New-Yorker Criminal-Zeitung'"], „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung", čís. 37 z 25. listopadu 1853. — 349, 350, 352

Wilks, Washington, „Palmerston in three epochs: a comparison of facts with opinions" [„Palmerston ve třech epochách: srovnání faktů a názorů"], Londýn 1854. — 379

Willich, August, „Doctor Karl Marx und seine ‚Enthüllungen'" [„Doktor Karel Marx a jeho ‚Odhalení'"], „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung", čís. 33 a 34 z 28. října a 4. listopadu 1853 (pozn. 315). — 345 až 347, 350, 401, 669

Willisen, [*Karl*] *W*[*ilhelm*], „Der Italienische Feldzug des Jahres 1848" [„Italské tažení roku 1848"], Berlín 1849. — 649

— „Theorie des grossen Krieges angewendet auf den russisch-polnischen Feldzug von 1831." [„Použití teorie velké války na rusko-polské tažení z roku 1831"], díl 1—2, Berlín 1840 (pozn. 92). — 86, 87

Wiss, C., „Die elementaren Richtungen der Zeit" [„Základní směry doby"], „Republik der Arbeiter", čís. 16 z 15. dubna 1854. Celý článek vyšel v „Republik der Arbeiter", čís. 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 a 24 z 18. a 25. března, 1., 8., 15., 22. a 29. dubna, 6., 13., 20. a 27. května, 10. června 1854. — 399

Wolff, Pius Alexander, „Preciosa". — 679

II. Časopisecké články bez udání autora

„*Allgemeine Zeitung*",

— příloha k čís. 56, 25. února 1852: „Buchmacherei" [„Pisálkovství"]. — 43, 46

— čís. 195, 13. července 1852: „Der Communisten-Process" [„Proces proti komunistům"] (pozn. 120). — 108
— čís. 255, 256 a 257, 11., 12. a 13. září 1852: „Baden. Die deutsche revolutionäre Propaganda in London und die Revolutionsanleihe" [„Bádensko. Německá revoluční propaganda v Londýně a revoluční půjčka" (pozn. 176). — 168, 171
— čís. 9, 9. ledna 1855: „Ein Beitrag zur Charakteristik der Engländer" [„Příspěvek k charakteristice Angličanů"] (pozn. 519). — 468
— příloha k čís. 9, 9. ledna 1855: „Die Assisenverhandlung gegen Barthélemy" [„Jednání porotního soudu proti Barthélemymu"]. — 444
— čís. 63, 4. března 1855: „Der Russe Herzen" [„Rus Gercen"] (pozn. 546). — 487
„*Baltimore Wecker*"
— 27. září 1852. — 617, 710
„*The Daily News*"
— 17. února 1852. — 34
— 21. září 1852. — 162
— 29. listopadu 1852. — 230
„*The Economist*"
— čís. 491, 22. ledna 1853: „The Bank of England and the rate of discount" [„Anglická banka a diskontní sazba"] (pozn. 264). — 242
— čís. 498, 12. března 1853: „Turkey and its volue" [„Turecko a jeho význam"] (pozn. 295). — 262, 263
— čís. 528, 8. října 1853: „Foreign correspondence. From, our Paris correspondent" [„Zpráva z ciziny. Od našeho pařížského dopisovatele"] (pozn. 377). — 340
— čís. 535, 26. listopadu 1853: „The Labour parliament" [„Dělnický parlament"] (pozn. 389). — 349
„*Frankfurter Oberpostamts-Zeitung*"
— čís. 338, 22. prosince 1848: „Frankfurt, 21. Dec. Berichtigung" [„Frankfurt, 21. prosince. Oprava"]. — 200
„*Karlsruher Zeitung*"
— čís. 208, 209, 210, 212, 214, 217, 218, 219, 220 a 224, 3., 4., 5., 8., 10., 14., 15., 16., 17. a 22. září 1852: „Die deutsche revolutionäre Propaganda in London und die Revolutionsanleihe" [„Německá revoluční propaganda v Londýně a revoluční půjčka"] (pozn. 176). — 168, 171
„*Kölnische Zeitung*"
— 27. července 1852. — 115
— 14. října 1852. — 711
— 24. října 1852. — 713
— 26. října 1852. — 193
— 4. listopadu 1852: „Assisen-Prozedur gegen D. Herm. Becker und Genossen. Anklage wegen hochverrätherischen Complottes" [„Porotní přelíčení

proti dr. Hermannu Beckerovi a soudruhům. Obžaloba pro velezrádné spiknutí"]. — 217
— 25. listopadu 1854. — 463
— 30. srpna 1855. — 510

„*The Leader*"
— sv. IV, čís. 152, 19. února 1853: „Kossuth and the Milan revolt" [„Kossuth a milánské povstání"]. — 248
— sv. IV, čís. 168, 11. června 1853: „Arnold Ruge". — 302
— sv. IV, čís 168, 11. června 1853: „A Russian democratic printing office in London" [„Ruská demokratická tiskárna v Londýně"]. — 302
— sv. V, čís. 243, 18. listopadu 1854: „The British democrats-Louis Napoleon" [„Britští demokraté — Ludvíku Napoleonovi"] (pozn. 508). — 461

„*Le Moniteur universel*"
— čís. 151, 31. května 1854, zpráva datovaná: „Paris, le 30 mai". — 405

„*The Morning Advertiser*"
— čís. 19 122, 6. října 1852: „The German ‚Lone Star'" [„Německá ‚vůdčí hvězda'"] (pozn. 194). — 182, 615
— čís. 19 142, 29. října 1852, zpráva datovaná: „Germany. From our own correspondent. Cologne, Oct. 27" [„Německo. Od našeho vlastního dopisovatele. Kolín, 27. října"] (pozn. 229). — 207
— 7. října 1854. — 441
— 29. ledna 1855. — 472
— 1. září 1855. — 509
— 29. listopadu 1855. — 513
— 6. prosince 1855. — 513

„*The Morning Herald*"
— 5. ledna 1854. — 355

„*The Morning Chronicle*"
— 9. července 1852. — 105
— 28. července 1852. — 604
— 13. února 1855. — 482

„*National-Zeitung*"
— čís. 248, 24. prosince 1848, zpráva v rubrice: „Deutschland", datovaná: „Frankfurt, 21. Dez.". — 200

„*Neue Preussische Zeitung*"
— čís. 148, 20. prosince 1848, zpráva v rubrice: „Berliner Zuschauer". — 200
— čís. 233, 7. října 1852: „Assisen-Procedur in der Anklage über Hochverrath gegen Dr. Becker und Genossen" [„Porotní přelíčení soudu o obžalobě z velezrady vznesené proti dr. Beckerovi a soudruhům"]. — 182

„*Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie*"
— čís. 64, 3. srpna 1848, zpráva v rubrice: „Französische Republik", datovaná: „Paris, 31. Juli" (pozn. 351). — 318

— čís. 115, 13. října 1848, zpráva v rubrice: „Deutschland", datovaná: „Berlín". — 318
— čís. 177, 24. prosince 1848: „Dr. Stieber". — 200
„*New-York Daily Tribune*"
— čís. 3736, 7. dubna 1853, str. 4. — 270
— čís. 3761, 6. května 1853, str. 4 (pozn. 321). — 287
„*The People's Paper*"
— čís. 14, 7. srpna 1852: „Secret circular by Kossuth. Consequent sudden departure of the latter" [„Tajný Kossuthův oběžník. Následek — jeho náhlý odjezd"] (pozn. 138). — 120
— čís. 135, 2. prosince 1854: „Welcome and protest committee for the reception of Barbes in London. Fraternisation of the French democracy in London" [„Uvítací a protestní výbor pro přijetí Barbèse v Londýně. Sbratření s francouzskými demokraty v Londýně"] (pozn. 508). — 461
— čís. 148, 3. března 1855: „Immense demonstration in St. Martin's Hall" [„Velká demonstrace v St. Martin's Hall"] (pozn. 542). — 484
„*Die Republik der Arbeiter*"
— čís. 52, 25. prosince 1852: „Schlussbemerkungen zum Kölner Kommunistenprozess" [„Závěrečné poznámky o kolínském procesu proti komunistům"] (pozn. 263). — 242
„*The Times*"
— čís. 21 052, 2. března 1852, str. 4. — 563
— čís. 21 164, 10. července 1852, str. 5. — 105
— čís. 21 180, 29. července 1852: „Secret treaty of the three northern powers" [„Tajná smlouva mezi třemi severními mocnostmi"]. — 604
— čís. 21 186, 5. srpna 1852: „The Approaching election in the United States" [„Nadcházející volby ve Spojených státech"]. — 116
— čís. 21 227, 22. září 1852: „Cotton manufactures" [„Bavlnářský průmysl"]. — 162
— čís. 21 243, 11. října 1852: „Prussia. From our own correspondent" [„Prusko. Od našeho dopisovatele"] (pozn. 196). — 182
— čís. 21 316, 4. ledna 1853, str. 4. — 473
— čís. 21 349, 11. února 1853, str. 4. — 473
— čís. 21 350, 12. února 1853, str. 5 (pozn. 279). — 250
— čís. 21 647, 25. ledna 1854: „Austria. (From our own correspondent.) Vienna, Jan. 20" [„Rakousko. (Od našeho dopisovatele.) Vídeň, 20. ledna"] (pozn. 409). — 360
— čís. 21 700, 28. března 1854, zpráva v rubrice: „Money-Market and City Intelligence" [„Peněžní trh a zprávy z City"]. — 373
— čís. 21 719, 19. dubna 1854: „The Russian fleet in the Black Sea" [„Ruská flotila v Černém moři"] (pozn. 434). — 381
— čís. 21 719, 19. dubna 1854: „The Russian passage of the Danube" [„Překročení Dunaje Rusy"] (pozn. 434). — 381, 384

— čís. 21 731, 3. května 1854, str. 10. (pozn. 445). — 397
— čís. 21 756, 1. června 1854, str. 8. — 405
— čís. 21 758, 3. června 1854: „The Baltic Fleet" [„Baltská flotila"]. — 405
— čís. 21 801, 24. července 1854, str. 8 (pozn. 475). — 425
— čís. 21 959, 24. ledna 1855. — 471
— čís. 21 992, 3. března 1855, str. 8. — 485
— čís. 22 148, 1. září 1855, zpráva datovaná: „Paris, Thursday, Aug. 30, 6 p. m." [„Paříž, čtvrtek 30. srpna v 18 hodin"]. — 509
— čís. 22 237, 14. prosince 1855, str. 6 (pozn. 580) — 520

REJSTŘÍK PERIODICKÝCH PUBLIKACÍ

„*Abendzeitung*", viz „*New-Yorker Abendzeitung*"

„*Advertiser*", viz „*The Morning Advertiser*"

„*Allgemeine Zeitung*" [„Všeobecné noviny"] — konzervativní deník, založený 1798; 1810—1882 vycházel v Augsburgu. — 43, 46, 108, 137, 168, 171, 174, 468, 470, 487, 496, 537, 579

„*Arbeiterrepublik*", viz „*Die Republik der Arbeiter*"

Augsburské noviny, viz „*Allgemeine Zeitung*"

„*Baltimore Wecker* [„Baltimorský budík"] — německý deník, orgán Socialistického tělocvičného spolku v USA; vycházel 1851—1867; zakladatel a redaktor Karl Heinrich Schnauffer. — 129, 513, 613, 617, 631, 710

„*Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung*" [„Beletristický časopis a newyorské noviny pro kriminalistiku"] — týdeník, který založili 1852 němečtí maloburžoazní emigranti v New-Yorku; vycházel pod tímto názvem od 18. března 1853 do 10. března 1854; 1853 uveřejňoval pomlouvačné články proti Marxovi a jeho stoupencům. — 267, 270, 278, 281, 291, 345, 348, 350

„*Bonner Zeitung*" [„Bonnské noviny"] — deník, vycházel od srpna 1848 do dubna 1849 za redakce Gottfrieda Kinkela; od ledna 1849 vycházel pod názvem „Neue Bonner Zeitung" [„Nové bonnské noviny"]; orgán maloburžoazní demokracie. — 129

„*Breslauer Zeitung*" [„Vratislavské noviny"] — německý deník založený roku 1820 ve Vratislavi; v padesátých letech měl konzervativní zaměření. — 540, 682, 694

„*Brüsseler-Zeitung*", viz „*Deutsche-Brüsseler-Zeitung*"

„*Die Constitution. Tagblatt für constitutionelles Volksleben und Belehrung*" [„Ústava. Deník pro ústavní život lidu a poučení"] — demokratické noviny, vycházely ve Vídni od března do října 1848 za redakce Leopolda Häfnera. — 609

„*Le Constitutionnel*" [„Konstituční noviny"] — francouzský buržoazní deník; vycházel v Paříži 1815—1870; ve čtyřicátých letech byl orgánem umírněného křídla orleanistů; za revoluce 1848 vyjadřoval

názory kontrarevoluční buržoazie seskupené kolem Thierse; po státním převratu z 2. prosince 1851 bonapartistický list. — 57, 695

„*Constitutionnelle Zeitung*" [„Konstituční noviny"] — německý liberálně buržoazní deník; vycházel v Berlíně 1849—1852 v ranním a večerním vydání. — 180, 233, 624

„*Courier*", viz „*Manchester Courier*"

„*Criminal-Zeitung*", viz „*Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung*"

„*Daily New-York Times*", viz „*The New-York Times*"

„*The Daily News*" [„Denní zprávy"] — anglické liberální noviny, orgán průmyslové buržoazie; pod tímto názvem vycházely v Londýně 1846 až 1930. — 22, 24, 25, 27, 29, 34, 54, 125, 162, 199, 230, 248, 253, 353, 366, 371, 373, 376, 378, 379, 383—388, 394, 414, 528, 537, 671 až 674

„*The Daily Telegraph*" [„Denní telegraf"] — anglický deník, vycházel pod tímto názvem v Londýně 1855 až 1937; zprvu byl liberální, od osmdesátých let konzervativní; od roku 1937, po splynutí s „The Morning Post" [„Ranní pošta"], vychází pod názvem „Daily Telegraph and Morning Post". — 514

„*Daily Tribune*", viz „*New-York Daily Tribune*"

„*Débats*", viz „*Journal des Débats politiques et littéraires*"

„*The Democratic Review of British and Foreign Politics, History and Literature*" [„Demokratická revue pro britskou a zahraniční politiku, dějiny a literaturu"] — chartistický měsíčník, který vydával George Julian Harney v Londýně od června 1849 do září 1850. — 563

„*Demokrat*", viz „*New-Yorker Demokrat*"

„*Deutsche-Brüsseler-Zeitung*" [„Německé bruselské noviny"] — noviny založené německými politickými emigranty v Bruselu; vycházely od ledna 1847 do února 1848 dvakrát týdně; od září 1847 byli jejich stálými spolupracovníky Marx a Engels; pod jejich vlivem se list stal orgánem Svazu komunistů. — 588

„*Deutsche Londoner Zeitung*" [„Německé londýnské noviny"] — týdeník německých emigrantů v Londýně; vycházel od dubna 1845 do února 1851 a byl finančně podporován sesazeným vévodou Karlem Brunšvickým; redigoval jej maloburžoazní demokrat Ludwig Bamberger; 1849—1850 uveřejňoval hlavně články Karla Heinzena, Gustava Struva a jiných maloburžoazních demokratů; otiskl však také Marxův a Engelsův „Manifest Komunistické strany" (v březnu až červenci 1848), první kapitolu Marxových „Třídních bojů ve Francii" pod názvem „Die Juniniederlage 1848" [„Červnová porážka 1848"] (v dubnu 1850), část Marxova a Engelsova „Třetího mezinárodního přehledu" (v únoru 1851) a několik prohlášení podepsaných Marxem a Engelsem. — 327

„*Deutsche Schnellpost für Europäische Zustände, öffentliches und sociales Leben Deutschlands*" [„Německá spěšná pošta o evropských poměrech, o veřejném a sociálním životě Německa"] — orgán německých malobur-

žoazních demokratů-emigrantů v USA; vycházel 1843—1851 v New Yorku dvakrát týdně; 1848—1851 byl redaktorem listu Karl Heinzen, 1851 vstoupil do redakce též Arnold Ruge. — 587

„*Deutsche Volkshalle*" [„Německá lidová síň"] — klerikální deník, vycházel 1849—1855 v Kolíně nad Rýnem; byl v opozici k pruské vládě. — 250

„*Deutsche Wehr-Zeitung. Militairische Wochenschrift, herausgegeben von einer Gesellschaft deutscher Offiziere und Militair-Beamten*" [„Německé branné noviny. Vojenský týdeník vydávaný společností německých důstojníků a vojenských úředníků"] — konzervativní list, vycházel pod tímto názvem 1848—1850 dvakrát týdně v Berlíně; 1851—1854 vycházel v Postupimi pod názvem „Preussische Wehr-Zeitung. Militairische Zeitschrift" [„Pruské branné noviny. Vojenský časopis"]. — 137

„*Deutsche Zeitung*" [„Německé noviny"] — deník, později týdeník, vycházel v New Orleansu 1847—1907; ve čtyřicátých až padesátých letech orgán maloburžoazní demokratické emigrace. — 559

„*The Economist*" [Ekonom"] — anglický týdeník pro ekonomické a politické otázky, založený v Londýně 1843; orgán průmyslové velkoburžoazie. — 242, 262, 263, 340, 349

„*The Examiner*" [„Pozorovatel"] — anglický buržoazně liberální týdeník, vycházel v Londýně 1808—1881. — 199, 222, 353, 626

„*Examiner and Times*", viz „*Manchester Daily Examiner & Times*"

„*Frankfurter Journal*" [„Frankfurtské noviny"] — německý deník, založený v 17. stol., vycházel ve Frankfurtu nad Mohanem; v polovině minulého století zastával buržoazně liberální názory. — 222, 242

„*Frankfurter Oberpostamts-Zeitung*" [Frankfurtské hlavní poštovní noviny"] — vycházely ve Frankfurtu nad Mohanem 1619—1866; za revoluce 1848—1849 orgán ústřední moci — říšského správce a říšské vlády. — 200

„*The Friend of the People*" [„Přítel lidu"] — chartistický týdeník, který vydával George Julian Harney v Londýně od prosince 1850 do července 1851 a od února do dubna 1852. — 29, 30, 40

„*La Gazette agricole*" [„Zemědělské noviny"] — vycházejí v Paříži od roku 1852. — 136

„*Die Gegenwart. Eine encyclopädische Darstellung der neuesten Zeitgeschichte für alle Stände*" [„Přítomnost. Encyklopedický výklad nejnovějších soudobých dějin pro všechny stavy"] — sborníky vydávané 1848—1856 nakladatelstvím F. A. Brockhaus v Lipsku. — 131, 152, 606

„*The Globe and Traveller*" [„Svět a cestovatel"] — anglický deník, vycházel v Londýně od roku 1803; orgán whigů, za jejich vlády vládní orgán; od roku 1866 orgán konzervativců. 389, 514, 528

„*Gradaus*" [„Přímo"] — německé noviny, vycházely v padesátých letech 19. století ve Filadelfii; orgán filadelfského Dělnického spolku. — 662, 667

„*Guardian*“, viz „*The Manchester Guardian*“

„*Hamburger Correspondent*“, viz „*Staats- und Gelehrte Zeitung des Hamburgischen unpartheyischen Correspondenten*“

„*Hamburger Nachrichten*“ [„Hamburské zprávy“] — deník založený v Hamburku 1792; za revoluce 1848—1849 vyjadřoval zájmy té části buržoazie, která se zasazovala o říšskou ústavu; v letech reakce byl na straně pruské monarchie, od poloviny 80. let otevřeně podporoval Bismarcka. — 607

„*Herald*“, viz „*The Morning Herald*“

„*Herold des Westens*“ [„Hlasatel Západu“] — německý týdeník vydávaný 1853 v Louisville v USA; redaktorem listu byl Karl Heinzen. — 345, 668

„*L'Homme: journal de la démocratie universelle*“ [„Člověk: noviny všeobecné demokracie“] — týdeník, orgán maloburžoazní francouzské emigrace; vycházel na ostrově Jersey a v Londýně 1853—1856. — 487

„*Die Hornisse*“ [„Sršeň“] — německý list, který vydávali 1848—1850 v Kasselu maloburžoazní demokraté Heinrich Heise a Gottlieb Kellner; 1848—1849 spolupracoval s listem Elard Biscamp. — 67, 585, 721

„*L'Indépendance Belge*“ [„Belgická nezávislost“] — deník založený 1831 v Bruselu, orgán liberálů. — 213

„*Janus*“ — německé noviny, které vydával Karl Heinzen 1851—1852 v New Yorku; orgán maloburžoazní emigrace v USA. — 77, 157, 602, 638, 660, 710

„*Journal de Saint-Pétersbourg*“ [„Petrohradské noviny“] — orgán ruského ministerstva zahraničních věcí; vycházel pod tímto názvem francouzsky třikrát týdně 1825—1914. — 397

„*Journal des Débats politiques et littéraires*“ [„Noviny pro politické a literární diskuse“] — francouzský buržoazní deník založený v Paříži 1789; za červencové monarchie vládní list, orgán orleanistické buržoazie, za revoluce 1848 vyjadřoval názory kontrarevoluční buržoazie; po státním převratu 2. prosince 1851 orgán umírněné orleanistické opozice. — 54, 289, 325, 341, 433

„*Karlsruher Zeitung*“ [„Karlsružské noviny“] — deník založený 1757; během kampaně za říšskou ústavu 1849 vycházel jako orgán prozatímní bádenské vlády. — 168, 171

„*Kölnische Zeitung*“ [„Kolínské noviny“] — deník, pod tímto názvem vycházel od roku 1802; za revoluce 1848—1849 a v následujícím období reakce hájil zrádcovskou politiku pruské liberální buržoazie. — 59, 71, 73, 187, 217, 218, 221—223, 264, 463, 510, 528, 540, 546, 579, 603, 614, 662, 711, 713, 715

„*Königlich Preussischer Staats-Anzeiger*“ [„Královský pruský státní věstník“] — deník, vycházel pod tímto názvem 1851—1871 v Berlíně; oficiální orgán pruské vlády. — 520

„*Der Kosmos*“ — týdeník německé maloburžoazní demokratické emigrace v Anglii; vydával jej Ernest Haug 1851 v Londýně; spolupracovníky byli Gottfried Kinkel, Arnold Ruge, Johannes Ronge, Heinrich

Bernhard Oppenheim a Karl Tausenau. Vyšlo celkem 6 čísel. — 588

„*The Leader*“ [„Vůdce“] — liberální týdeník založený v Londýně 1850. — 170, 219, 222, 248, 302, 461

„*Lithographierte Correspondenz*“ [„Litografovaná korespondence“] — informační bulletin, který vydával Joseph Weydemeyer 1852 v USA. — 156, 182

„*Lithographische Correspondenz*“ [„Litografická korespondence“] — počátkem padesátých let ji vydával Gottfried Kinkel. — 540, 546, 704

„*Manchester Courier*“ [„Manchesterský kurýr“] — konzervativní deník, vycházel 1825—1916. — 210

„*Manchester Daily Examiner & Times*“ [„Manchesterský denní pozorovatel a doba“] — liberální noviny, vznikly 1848 sloučením listů „Manchester Times“ [„Manchesterská doba“] a „Manchester Examiner“ [„Manchesterský pozorovatel“]; ve čtyřicátých až padesátých letech podporovaly freetradery; vycházely pod různými názvy do roku 1894. — 210, 518

„*The Manchester Guardian*“ [„Manchesterský strážce“] — deník založený 1821, orgán stoupenců svobodného obchodu (freetraderů); později orgán liberální strany. — 210, 299, 300, 332, 518

„*Militärische Zeitschrift*“, viz „*Österreichische Militärische Zeitschrift*“

„*Militär-Wochenblatt*“ [„Vojenský týdeník“] — vycházel 1816—1943 v Berlíně. — 137

„*Le Moniteur universel*“ [„Všeobecný zpravodaj“] — deník, vycházel v Paříži 1789—1901; 1799—1869 oficiální vládní orgán. — 353, 405, 536

„*The Morning Advertiser*“ [„Ranní oznamovatel“] — deník, vycházel v Londýně 1794—1934; v padesátých letech orgán radikální buržoazie. — 57, 94, 182, 199, 207, 212, 222, 314, 317—319, 321—324, 330, 367, 387—389, 410, 426, 441, 456, 472, 482, 509, 511, 513

„*Morning Courier and New-York Enquirer*“ [„Ranní kurýr a newyorský pozorovatel“] — americké noviny, orgán whigů; vycházely 1829—1861 nejprve dvakrát týdně, od roku 1831 jednou týdně; majitelem a vydavatelem listu byl James Webb. — 344

„*The Morning Herald*“ [„Ranní věstník“] — konzervativní deník, vycházel v Londýně 1780—1869. — 108, 243, 355, 387, 509, 520

„*The Morning Chronicle*“ [„Ranní kronika“] — deník, vycházel v Londýně 1770—1862; orgán whigů, počátkem padesátých let orgán peelovců, později konzervativců. — 105, 137, 243, 422, 437, 482, 604

„*The Morning Post*“ [„Ranní pošta“] — konzervativní deník, vycházel v Londýně 1772—1937; v polovině 19. století orgán pravého křídla whigů seskupeného kolem Palmerstona. — 243, 258, 260, 263, 520

„*La Nation, organe quotidien démocrate socialiste*“ [„Národ, demokraticko-socialistický deník“] — orgán belgické maloburžoazní demokracie; vycházel v Bruselu 1848—1856. — 56, 57, 265, 570

„*Le National*“ [„Národní noviny“] —

deník, vycházel v Paříži 1830—1851; ve čtyřicátých letech orgán umírněných buržoazních republikánů. — 397

„*National-Zeitung*“ [„Národní noviny“] — deník, vycházel v Berlíně 1848—1915; v padesátých letech měl liberální zaměření. — 200, 222, 540

„*National-Zeitung*“, viz „*Schweizerische National-Zeitung*“

„*Naval and Military Gazette*“ [„Námořní a vojenské noviny“] — týdeník pro vojenské otázky a koloniální politiku; vycházel v Londýně 1833 až 1886. — 373, 376

„*Neu-England-Zeitung*“ [„Novoanglické noviny“] — demokratický list, který vydávali německy v Bostonu (v USA) němečtí emigranti; byl založen roku 1852; spolupracovníkem listu byl Joseph Weydemeyer. — 267, 281, 286, 326, 338, 640, 655 660—662, 668

„*Neue Oder-Zeitung*“ [„Nové oderské noviny“] — německý buržoazně demokratický deník, který vycházel pod tímto názvem ve Vratislavi 1849—1855; 1855 byl Marx londýnským dopisovatelem těchto novin (pozn. 507). — 318, 461, 465, 472, 497, 682, 688, 692—695

„*Neue Preussische Zeitung*“ [„Nové pruské noviny“] — deník, který začal vycházet v Berlíně v červnu 1848; byl orgánem kontrarevoluční dvorské kamarily a pruských junkerů; je znám také pod názvem „Kreuz-Zeitung“ [„Křížové noviny“]. — 182, 189, 200, 461, 564

„*Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie*“ [„Nové porýnské noviny. Orgán demokracie“] — bojový orgán revolučního proletářského křídla německé demokracie za revoluce 1848—1849; vycházel jako deník v Kolíně nad Rýnem za Marxovy redakce od l. června 1848 do 19. května 1849; členem redakce byl také Engels. — 42, 60, 82, 86, 103, 114, 160, 187, 197, 200, 207, 218, 318, 320, 321, 371, 374, 402, 505, 546, 572, 591, 638, 661, 692, 701, 702, 714

„*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*“ [„Nové porýnské noviny. Politicko-ekonomická revue“] — časopis, který Marx a Engels založili v prosinci 1849 a vydávali do listopadu 1850; teoretický orgán Svazu komunistů. — 525, 546, 558, 563

„*Neue Zeit*“ [„Nová doba“] — týdeník, vycházel v New Yorku 1855—1858; orgán německých maloburžoazně demokratických emigrantů v USA. — 510

„*New-York Daily Tribune*“ [„Newyorská denní tribuna“] — americký deník, vycházel 1841—1924; založil jej význačný americký novinář a politik Horace Greeley; do poloviny padesátých let orgán levého křídla amerických whigů, potom orgán republikánské strany; ve čtyřicátých až padesátých letech to byl pokrokový list a bojoval proti otrokářství; od srpna 1851 do března 1862 s listem spolupracovali Marx a Engels. — 15, 19, 32, 34, 36, 40, 41, 46, 50, 53, 55, 61, 67, 77, 85, 116, 118, 134, 162, 184, 225, 226, 230, 239, 256, 261, 270, 285, 287, 301—303, 306, 311, 317, 319, 323, 326, 339, 343, 344, 347, 353, 355, 366, 373, 379, 381, 384, 385,

388, 397, 398, 401, 425, 426, 434, 439—441, 458, 468, 472, 496, 497, 504, 510, 511, 516, 517, 525, 527, 531, 537, 548, 552, 580, 582, 591, 614, 627, 635, 639, 640, 661, 670, 676, 679, 691, 706, 714, 716, 721, 727, 732

„*New York Enquirer*", viz „*Morning Courier and New-York Enquirer*"

„*The New-York Herald*" [„Newyorský hlasatel"] — americký deník, vycházel 1835—1924; orgán republikánské strany. — 136, 379

„*The New-York Times*" [„Newyorská doba"] — americký deník založený 1851; orgán republikánské strany. — 314, 508, 509, 511

„*New-York Tribune*", viz „*New-York Daily Tribune*"

„*New-Yorker Abendzeitung*" „„Newyorský večerník"] — maloburžoazně demokratické noviny vydávané německými emigranty v USA v padesátých letech 19. století. — 626

„*New-Yorker Criminal-Zeitung*", viz „*Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung*"

„*New-Yorker Demokrat*" [„Newyorský demokrat"] — demokratický deník, později týdeník; vydáván od 1848 německými maloburžoaznímí emigranty v USA. — 614

„*New-Yorker Deutsche Zeitung, herausgegeben von Freunden des Fortschritts*" [„Newyorské německé noviny vydávané přáteli pokroku"] — deník založený 1851 Karlem Heinzenem; orgán německé maloburžoazně demokratické emigrace v USA. — 614

„*New-Yorker Staatszeitung*" [„Newyorské státní noviny"] — německý demokratický deník, vycházel od 1834; později orgán demokratické strany USA. — 40, 169

„*The Northern Star*" [„Severní hvězda"] — týdeník, ústřední orgán chartistů; založen 1837, vycházel do 1852, zpočátku v Leedsu a od listopadu 1844 v Londýně; zakladatelem a redaktorem listu byl Feargus O'Connor, ve čtyřicátých letech redigován Georgem Julianem Harneyem; od září 1845 do března 1848 spolupracoval s listem Bedřich Engels. — 72, 136, 534

„*Notes to the People*" [„Zprávy pro lid"] — týdeník, orgán chartistů, vycházel v Londýně 1851—1852 za redakce Ernesta Jonese (pozn. 12). — 38, 59, 526, 534, 552, 568, 571

„*The Observer*" [„Pozorovatel"] — konzervativní týdeník; vychází v Londýně od 1791. — 437

„*Österreichische Militärische Zeitschrift*" [„Rakouský vojenský časopis"] — pod tímto názvem vycházel jednou až dvakrát měsíčně ve Vídni 1808 až 1870. — 137

„*La Patrie*" [„Vlast"] — deník založený 1841; po státním převratu z 2. prosince 1851 bonapartistický list. — 57, 61, 536

„*The People's Paper*" [„Lidové noviny"] — týdeník vydávaný 1852 až 1858 v Londýně Ernestem Jonesem; orgán revolučních chartistů (pozn. 75). — 71, 81, 120, 121, 136, 146, 170, 197, 199, 222, 243, 280, 322, 326, 347, 437, 438, 461, 481, 484, 487, 494

„*Der Pionier*" [„Průkopník"] — týdeník, vycházel 1854—1858 v New Yorku a 1859—1879 v Bostonu;

orgán německé maloburžoazně demokratické emigrace; šéfredaktor listu byl Karl Heinzen. — 381, 411, 505

„*Poljarnaja zvezda*“ [„Severka“] — literární a společensko-politická ročenka revolučně demokratického zaměření vydávaná 1855—1862 a 1869 Alexandrem Ivanovičem Gercenem v Londýně (pozn. 552).—496

„*The Portfolio*“ [„Portfej“] — zkrácený název sbírky diplomatických listin a dokumentů, kterou vydával David Urquhart v Londýně (pozn. 379). — 341

„*La Presse*“ [„Tisk“] — deník, vycházel v Paříži od 1836; 1848—1849 orgán buržoazních republikánů; po státním převratu z 2. prosince 1851 protibonapartistický list. — 398, 405

„*Putnam's Monthly Magazine*“ [„Putnamův měsíčník“] — republikánský měsíčník, vycházel v New Yorku 1853—1857; 1855 otiskl sérii Engelsových článků „Evropské armády“. — 497, 508, 510

„*The Red Republican*“ [„Rudý republikán“] — chartistický týdeník, vycházel od června do listopadu 1850 za redakce Georga Juliana Harneyho. — 563

„*Die Reform*“ [„Reforma“] — orgán Amerického dělnického spolku; vycházel německy v New Yorku od 5. března 1853 do 26. dubna 1854 zpočátku jako týdeník, pak dvakrát týdně a od 15. října 1853 jako deník (pozn. 317). — 282, 327, 330, 345, 350, 352, 371, 382, 390, 393, 396, 400, 404, 411, 652, 657—659, 661, 667—670, 721, 729

„*La Réforme*“ [„Reforma“] — francouzský deník, orgán maloburžoazních demokratů-republikánů a maloburžoazních socialistů; vycházel v Paříži 1843—1850; od října 1847 do ledna 1848 v něm Engels uveřejnil řadu článků. — 31

„*Die Republik der Arbeiter*“ [„Dělnická republika“] — týdeník, který vydával Wilhelm Weitling v New Yorku 1850—1855; vyjadřoval názory stoupenců sektářského rovnostářského komunismu. — 242, 399, 571

„*Revista militar*“ [„Vojenský obzor“] — portugalský vojenský časopis, vycházel v Lisabonu 1849—1916. — 501

„*Die Revolution*“ [„Revoluce“] — komunistický týdeník, který vydával 1852 v New Yorku Joseph Weydemeyer (pozn. 2). — 19, 25, 27, 50, 62, 84, 130, 133, 525, 531—538, 543 až 552, 558, 562, 567, 568, 570, 571, 578—580, 589—591, 667, 704, 707, 708

„*Reynolds's Newspaper*“ [„Reynoldsovy noviny“] — radikální týdeník, který vydával v Londýně od 1850 George William Mac Arthur Reynolds; počátkem padesátých let podporoval list chartisty. — 461

„*Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe*“ [„Porýnské noviny pro politiku, obchod a průmysl“] — deník, vycházel v Kolíně nad Rýnem od 1. ledna 1842 do 31. března 1843; od dubna 1842 byl Karel Marx spolupracovníkem listu a od října téhož roku jeho šéfredaktorem. Výměrem pruské vlády z 18. ledna 1843 byl list od 1. dubna 1843 zastaven a do té doby podroben přísné cenzuře. — 518

„*Severnaja pčela*“ [„Severní včela“] — ruský politický a literární list, vycházel v Petrohradě 1825—1864; oficiózní orgán carské vlády. — 381

„*Schnellpost*“, viz „*Deutsche Schnellpost für Europäische Zustände, öffentliches und sociales Leben Deutschlands*“

„*Schweizerische National-Zeitung*“ [„Švýcarské národní noviny“] — deník, vycházel v Basileji 1842—1858. — 140

„*The Spectator*“ [„Divák“] — liberální týdeník, vycházel v Londýně od 1828. — 29, 199, 222, 626

„*The Spirit of Freedom*“ [„Duch svobody“] — anglické noviny blízké chartismu; vydával je 1849 v Londýně Gerald Massey. — 30

„*Staats-Anzeiger*“, viz „*Königlich Preussischer Staats-Anzeiger*“

„*Staats- und Gelehrte Zeitung des Hamburgischen unparteiischen Correspondenten*“ [„Politický a vědecký list hamburského nestranného dopisovatele“] — německý monarchistický deník. — 374

„*Staatszeitung*,“ viz „*New-Yorker Staatszeitung*“

„*Star*“, viz „*The Northern Star*“

„*The Star of Freedom*“ [„Hvězda svobody“] — chartistický týdeník, vycházel v Londýně za redakce Georga Juliana Harneyho od května do listopadu 1852. — 138, 583, 631

„*The Sun*“ [„Slunce“] — liberální deník, vycházel v Londýně 1798 až 1876. — 25, 528

„*The Sunday Times*“ [„Nedělní Times“] — týdeník, vycházel v Londýně od 1822. — 494

„*Telegraph*“, viz „*The Daily Telegraph*“

„*The Times*“ [„Doba“] — největší anglický konzervativní deník, založený v Londýně 1. ledna 1785, první tři roky vycházel pod názvem „Daily Universal Register“ [„Denní všeobecný přehled“]. — 22, 24, 25, 27, 29, 50, 105, 116, 162, 182, 199, 230, 243, 250, 253, 263, 285, 311, 312, 330, 354, 358, 360, 368, 373, 381, 384, 386—388, 390, 405, 409, 425, 471, 473, 475, 482, 485, 509, 520, 521, 542, 563, 582, 604, 655, 658, 678

„*Tribune*“, viz „*New-York Daily Tribune*“

„*Die Turn-zeitung. Organ des socialistischen Turnerbundes*“ [„Tělocvičné noviny. Orgán socialistického tělocvičného spolku“] — měsíčník (později vycházel dvakrát měsíčně), vydávaný 1851—1861 v New Yorku německými demokratickými emigranty. — 82, 84, 578, 580, 584, 590, 715

„*Union*“, viz „*Washington Union*“

„*Das Volk*“ [„Lid“] — německé noviny, které vydával v USA v padesátých letech 19. století Karl Heinzen. — 658

„*Volkshalle*“, viz „*Deutsche Volkshalle*“

„*Der Wanderer*“ [„Poutník“] — rakouský buržoazní deník, vycházel ve Vídni 1809—1866. — 360

„*Washington Union*“ [„Washingtonský svaz“] — americké noviny, orgán Demokratické strany, vycházel 1845 až 1859; 1853—1854 byl spolupracovníkem listu Wilhelm Pieper. — 341, 372, 437, 446, 669

„*Wecker*“, viz „*Baltimore Wecker*“

„*The Weekly Press*“ [„Týdenní tisk“]. — 25

„*Wehr-Zeitung*“, viz „*Deutsche Wehr-Zeitung...*“

„*Westdeutsche Zeitung*“ [„Západoněmecké noviny“] — německý demokratický list, vydávaný Hermannem Beckerem od 25. května 1849 do 21. července 1850 v Kolíně nad Rýnem. — 546, 705

„*Westminster Review*“ [„Westminsterský přehled“] — anglický buržoazní časopis, vycházel čtyřikrát v roce 1824—1914 v Londýně. — 353

„*De Zuid Afrikaan*“ nebo „*The Zuid Afrikaan*“ [„Jihoafričan“] — noviny, které vycházely v Kapském Městě 1830—1930; 1854 s nimi spolupracoval Karel Marx. — 354, 364, 366

VYSVĚTLENÍ CIZÍCH SLOV A ODBORNÝCH TERMÍNŮ

ab ovo — od vajíčka, od samých počátků
ad generalia — všeobecně
ad libitum — do libosti
ad oculos — na vlastní oči, názorně
ad specialia — k jednotlivostem
ad vocem — co se týče
affidavit — v anglickém právu prohlášení před soudem, které má platnost přísežné soudní výpovědi
akvizice — přírůstek, zisk, přínos
all right — v pořádku
alter ego — druhé já; zástupce; nohsled
alternativa — jedna ze dvou možností
americana — materiál o Americe
anekdota — dosud neznámé, senzační novinky
anno — roku
apendix — přívěsek
apokryfní — nepravý, podvržený
apologetický — obratný, obhajovací
a propos — mimochodem; abych nezapomněl
autentický — původní, hodnověrný
ažiotáž — nekalá spekulace na burze těžící z pohybu kursů cenných papírů
bombardýr — dělostřelec
burleskní — fraškovitý, komický

cab — kočár, drožka v Anglii, do něhož je zapřažen jeden kůň
conditio sine qua non — nevyhnutelná podmínka
consecutio temporum — souslednost časů
coram publico — před veřejností, veřejně
corpus delicti — doličná věc, předmět
coup d'état — státní převrat

depreciace — podcenění, snížení ceny, znehodnocení
dezavuovat — popřít, neuznat
diverze — útočný vojenský podnik určený k odvrácení pozornosti nepřítele nebo k odvrácení nepřítele od jeho plánů
dragoman — tlumočník (v Turecku a vůbec v Orientě, zvláště u zastupitelských úřadů)

egida — záštita, ochrana
enervovat — vyčerpávat, unavovat, oslabovat
enormní — neobyčejně veliký
en passant — mimochodem
eskomptovat — prodat směnku před splatností s určitou srážkou
esquire (esqu.) — ctihodný, důstojný
et consortes — a společníci
exaltace — nadšení, přílišné horování, opojení
exequatur — souhlas vlády přijímací země s výkonem funkce cizího konzula

farewell — buď zdráv
farthing — anglická drobná mince
fideikomis — majetek, který jeho zakladatel zajišťuje pro rod ustanovením o jeho nezcizitelnosti a dědické posloupnosti
filhelén — přítel Řeků, zvl. za jejich osvobozeneckých válek
filipika — bojovná řeč, polemika (podle Demosthenových řečí proti Filipovi Makedonskému)

Genesis — název 1. knihy Mojžíšovy

haute politique — vysoká politika

imaginární — pomyslný
impertinence — drzost, nestydatost
in contumatiam — za nepřítomnosti
indiskrece — nešetrnost
indosament — převod cenného papíru, zejména směnky, písemným prohlášením na jejím rubu
in dubio — (co je) pochybné
indukce — metoda, jíž se z jednotlivých případů vyvozují obecné závěry; postup od zvláštního k obecnému
in effigie — obrazně
in infinitum — do nekonečna
inkognito — na zapřenou
in militaribus — viz militaria
in partibus, in partibus infidelium — v území nevěřících; jen podle jména
in personalibus — co se týče osob, v osobních věcech
interregnum — mezivládí
intimus — velice důvěrný přítel

kompendium — příručka obsahující souhrn poznatků určitého vědního oboru
konsolidovaný dluh — spojení několika drobných finančních závazků krátkodobých v jeden dlouhodobý
konstábl — anglický policista
konvertita — kdo přestoupí na jinou víru
konverze dluhu — přeměna dluhu v jiný, pro dlužníka výhodnější
konvulze — křeč
košer — co vyhovuje židovským rituálním předpisům o pokrmech; bez vady
kreditiv — pověřovací list

lapsus linguae — přeřeknutí
lazaroni — městská spodina v Itálii
lukubrace — usilovná duševní práce za noci; výsledek této práce

madapolam — druh hrubší tkaniny
magnificus — doslova: vznešený; titul rektora vysoké školy (rektor Magnificus)
militaria — vojenské věci (knihy, stati, názory)
mobiliář — nábytek, bytové zařízení, přenosné zařízení vůbec
monitorium — upomínací list (napomenutí)
monoman — člověk chorobně zaujatý pro jedinou věc
mynheer — pán; žertovné označení Holanďanů

nec plus ultra — vrchol

ostrakismus — střepinový soud; hlasování o vyloučení

par excellence — po výtce
parvenu — povýšenec
post festum — s křížkem po funuse
presumpce — domněnka, předpoklad
pretendent — uchazeč

pretenze — nárok, požadavek
prolegomena — spis uvádějící do základních pojmů a problémů

resumé — stručný obsah, shrnutí
rodomontáda — chvástavá řeč, holedbání se
salut — pozdrav (zdravím Tě)
sekvestrovat — zajistit, převzít pod prozatímní správu
sinekura — bezpracný důchod; výnosný úřad
stimulus — podnět, pobídka
sukurs — výpomoc, podpora

teste — viz svědectví, jak dokazuje
tête à tête — v důvěrném rozhovoru
theopompos — vyslanec boží
turánský — perský název pro turkestánský
tutti quanti — všichni takoví; a jim podobní

utilitarián — zastánce filosofie utilitarismu, podle níž je hybnou silou jednání osobní prospěch; prospěchář

vale — buď zdráv
variace — změna, obměna
verbatim — doslova
via — přes

OBSAH

Předmluva k českému vydání 7—10

PRVNÍ ČÁST

Korespondence mezi Marxem a Engelsem
Leden 1852 až prosinec 1855

1852

1 – Engels Marxovi – 6. ledna 15—16
2 – Marx Engelsovi – 20. ledna 17—18
3 – Engels Marxovi – 22. ledna 19—21
4 – Marx Engelsovi – 24. ledna 22—23
5 – Engels Marxovi – 28. ledna 24
6 – Engels Marxovi – 29. ledna 25—26
7 – Engels Marxovi – 2. února 27—28
8 – Marx Engelsovi – 4. února 29—32
9 – Marx Engelsovi – 6. února 33
10 – Engels Marxovi – 17. února 34—35
11 – Marx Engelsovi – 18. února 36—37
12 – Engels Marxovi – 19. února 38—39
13 – Marx Engelsovi – 23. února 40—42
14 – Marx Engelsovi – 27. února 43—45
15 – Engels Marxovi – 2. března 46—49
16 – Marx Engelsovi – 3. března 50—51
17 – Engels Marxovi – 18. března 52—55
18 – Marx Engelsovi – 30. března 56—58

19 – Engels Marxovi – 1. dubna 59—60
20 – Marx Engelsovi – 5. dubna 61—62
21 – Marx Engelsovi – 14. dubna 63
22 – Engels Marxovi – 20. dubna 64—66
23 – Marx Engelsovi – 24. dubna 67—68
24 – Engels Marxovi – 25. dubna 69—70
25 – Engels Marxovi – 27. dubna 71—72
26 – Engels Marxovi – 29. dubna 73—74
27 – Marx Engelsovi – 30. dubna 75—78
28 – Engels Marxovi – 1. května 79—80
29 – Engels Marxovi – 4. května 81—82
30 – Marx Engelsovi – 6. května 83—84
31 – Engels Marxovi – 7. května 85—87
32 – Marx Engelsovi – 13. května 88
33 – Engels Marxovi – 19. května 89—90
34 – Engels Marxovi – 21. května 91
35 – Engels Marxovi – 22. května 92—93
36 – Marx Engelsovi – 22. května 94—95
37 – Engels Marxovi – 24. května 96
38 – Engels Marxovi – 30. června 97
39 – Marx Engelsovi – 3. července 98—102
40 – Engels Marxovi – 6. července 103—104
41 – Marx Engelsovi – 13. července 105—107
42 – Engels Marxovi – 15. července 108—110
43 – Marx Engelsovi – 20. července 111—113
44 – Engels Marxovi – 22. července 114
45 – Marx Engelsovi – 2. srpna 115
46 – Marx Engelsovi – 5. srpna 116—117
47 – Engels Marxovi – 6. srpna 118—119
48 – Marx Engelsovi – 6. srpna 120—124
49 – Engels Marxovi – 9. srpna 125
50 – Marx Engelsovi – 10. srpna 126—129
51 – Engels Marxovi – 16. srpna 130—131
52 – Marx Engelsovi – 19. srpna 132—136
53 – Engels Marxovi – 24. srpna 137—139
54 – Marx Engelsovi – 27. srpna 140—141
55 – Marx Engelsovi – 30. srpna 142—145
56 – Marx Engelsovi – 2. září 146—147

57 – Engels Marxovi – 7. září	148—150
58 – Marx Engelsovi – 8. září	151—152
59 – Marx Engelsovi – 9. září	153—154
60 – Engels Marxovi – 14. září	155—156
61 – Marx Engelsovi – 18. září	157—158
62 – Engels Marxovi – 20. září	159—160
63 – Engels Marxovi – 23. září	161—167
64 – Marx Engelsovi – 23. září	168—170
65 – Engels Marxovi – 24. září	171—172
66 – Marx Engelsovi – 28. září	173—175
67 – Engels Marxovi – kolem 1. října	176
68 – Engels Marxovi – 4. října	177—179
69 – Engels Marxovi – 10. října	180—181
70 – Marx Engelsovi – 12. října	182
71 – Engels Marxovi – 14. října	183
72 – Engels Marxovi – 18. října	184—185
73 – Marx Engelsovi – 20. října	186
74 – Engels Marxovi – 22. října	187
75 – Marx Engelsovi – 25. října	188—190
76 – Marx Engelsovi – 26. října	191
77 – Engels Marxovi – 27. října	192—194
78 – Marx Engelsovi – 27. října	195
79 – Marx Engelsovi – 28. října	196—202
80 – Engels Marxovi – 28. října	203—204
81 – Engels Marxovi – 28. října	205—206
82 – Engels Marxovi – 31. října	207—211
83 – Marx Engelsovi – 2. listopadu	212—213
84 – Marx Engelsovi – 4. listopadu	214
85 – Engels Marxovi – 5.–6. listopadu	215—219
86 – Marx Engelsovi – 10. listopadu	220—224
87 – Marx Engelsovi – 16. listopadu	225
88 – Marx Engelsovi – 19. listopadu	226
89 – Engels Marxovi – 27. listopadu	227—229
90 – Engels Marxovi – 29. listopadu	230—231
91 – Marx Engelsovi – 3. prosince	232—234
92 – Marx Engelsovi – 14. prosince	235—236

1853

93 – Engels Marxovi – 11. ledna 237—238
94 – Marx Engelsovi – 21. ledna 239—240
95 – Marx Engelsovi – 29. ledna 241—244
96 – Engels Marxovi – 11. února 245—247
97 – Marx Engelsovi – 23. února 248—250
98 – Engels Marxovi – 9. března 251—254
99 – Marx Engelsovi – 10. března 255—258
100 – Engels Marxovi – 11. března 259—261
101 – Marx Engelsovi – 22.–23. března 262—265
102 – Engels Marxovi – 10. dubna 266—268
103 – Marx Engelsovi – 23. dubna 269
104 – Marx Engelsovi – 26. dubna 270—272
105 – Engels Marxovi – 26. dubna 273—274
106 – Marx Engelsovi – 27. dubna 275
107 – Engels Marxovi – 27. dubna 276
108 – Marx Engelsovi – 28. dubna 277
109 – Engels Marxovi – 20. května 278
110 – Marx Engelsovi – 21. května 279—280
111 – Engels Marxovi – kolem 26. května 281—283
112 – Engels Marxovi – 31. května 284
113 – Engels Marxovi – 1. června 285
114 – Marx Engelsovi – 2. června 286—290
115 – Engels Marxovi – 6. června 291—298
116 – Engels Marxovi – 9. června 299—300
117 – Marx Engelsovi – 14. června 301—305
118 – Marx Engelsovi – 29. června 306—307
119 – Marx Engelsovi – 8. července 308
120 – Engels Marxovi – 9. července 309—310
121 – Marx Engelsovi – 18. července 311—312
122 – Marx Engelsovi – 18. srpna 313—314
123 – Engels Marxovi – 24. srpna 315—316
124 – Marx Engelsovi – 3. září 317—321
125 – Marx Engelsovi – 7. září 322—324
126 – Marx Engelsovi – 17. září 325—326
127 – Engels Marxovi – 19. září 327—328
128 – Marx Engelsovi – 28. září 329—331

129 – Engels Marxovi – 29. září 332—333
130 – Marx Engelsovi – 30. září 334—335
131 – Marx Engelsovi – 8. října 336—338
132 – Marx Engelsovi – 12. října 339—340
133 – Marx Engelsovi – 28. října 341—342
134 – Marx Engelsovi – 2. listopadu 343—344
135 – Marx Engelsovi – 6. listopadu 345
136 – Marx Engelsovi – 21. listopadu 346
137 – Marx Engelsovi – 23. listopadu 347
138 – Marx Engelsovi – 2. prosince 348—349
139 – Marx Engelsovi – kolem 12. prosince 350—351
140 – Marx Engelsovi – 14. prosince 352—354

1854

141 – Marx Engelsovi – 5. ledna 355
142 – Marx Engelsovi – 10. ledna 356
143 – Marx Engelsovi – 18. ledna 357—359
144 – Marx Engelsovi – 25. ledna 360—362
145 – Marx Engelsovi – 9. února 363—364
146 – Marx Engelsovi – 15. února 365
147 – Marx Engelsovi – 9. března 366—367
148 – Marx Engelsovi – kolem 11. března 368
149 – Marx Engelsovi – 17. března 369
150 – Engels Marxovi – 23. března 370—371
151 – Marx Engelsovi – 29. března 372—374
152 – Engels Marxovi – 3. dubna 375—377
153 – Marx Engelsovi – 4. dubna 378—380
154 – Marx Engelsovi – 19. dubna 381—382
155 – Engels Marxovi – 20. dubna 383—384
156 – Engels Marxovi – kolem 21. dubna 385—386
157 – Marx Engelsovi – 22. dubna 387—389
158 – Engels Marxovi – kolem 24. dubna 390
159 – Marx Engelsovi – 29. dubna 391—392
160 – Engels Marxovi – 1. května 393—395
161 – Marx Engelsovi – 3. května 396—398
162 – Marx Engelsovi – 6. května 399—400

163 – Engels Marxovi – 9. května 401—403
164 – Marx Engelsovi – 22. května 404
165 – Marx Engelsovi – 3. června 405—407
166 – Engels Marxovi – 10. června 408—409
167 – Marx Engelsovi – 13. června 410—412
168 – Engels Marxovi – 15. června 413
169 – Marx Engelsovi – 21. června 414—415
170 – Marx Engelsovi – 27. června 416
171 – Engels Marxovi – 6. července 417
172 – Marx Engelsovi – 7. července 418
173 – Engels Marxovi – 20. července 419—420
174 – Marx Engelsovi – 22. července 421—424
175 – Marx Engelsovi – 27. července 425—430
176 – Marx Engelsovi – 8. srpna 431
177 – Marx Engelsovi – 26. srpna 432—433
178 – Marx Engelsovi – 2. září 434—435
179 – Marx Engelsovi – 13. září 436—437
180 – Marx Engelsovi – 22. září 438
181 – Marx Engelsovi – 29. září 439
182 – Marx Engelsovi – 10. října 440—442
183 – Marx Engelsovi – 17. října 443—447
184 – Marx Engelsovi – 25. října 448
185 – Marx Engelsovi – 26. října 449—454
186 – Marx Engelsovi – 10. listopadu 455
187 – Marx Engelsovi – 22. listopadu 456—457
188 – Marx Engelsovi – 30. listopadu 458—459
189 – Marx Engelsovi – 2. prosince 460—463
190 – Marx Engelsovi – 8. prosince 464
191 – Marx Engelsovi – 15. prosince 465—466

1855

192 – Marx Engelsovi – 12. ledna 467
193 – Marx Engelsovi – 17. ledna 468—469
194 – Marx Engelsovi – 19. ledna 470
195 – Marx Engelsovi – 24. ledna 471
196 – Marx Engelsovi – 30. ledna 472

197 – Marx Engelsovi – 31. ledna 473—478
198 – Marx Engelsovi – 2. února 479—480
199 – Marx Engelsovi – 13. února 481—483
200 – Marx Engelsovi – 3. března 484—485
201 – Marx Engelsovi – 8. března 486—487
202 – Marx Engelsovi – 16. března 488
203 – Marx Engelsovi – 27. března 489
204 – Marx Engelsovi – 30. března 490
205 – Marx Engelsovi – 6. dubna 491
206 – Marx Engelsovi – 12. dubna 492
207 – Marx Engelsovi – 16. dubna 493
208 – Marx Engelsovi – 16. května 494—495
209 – Marx Engelsovi – 18. května 496
210 – Marx Engelsovi – 15. června 497—498
211 – Marx Engelsovi – 26. června 499—500
212 – Marx Engelsovi – 29. června 501
213 – Marx Engelsovi – 3. července 502—503
214 – Marx Engelsovi – 17. července 504—505
215 – Marx Engelsovi – 7. srpna 506—507
216 – Marx Engelsovi – 1. září 508—509
217 – Marx Engelsovi – 6. září 510—511
218 – Marx Engelsovi – 11. září 512
219 – Marx Engelsovi – 7. prosince 513—515
220 – Marx Engelsovi – 11. prosince 516
221 – Engels Marxovi – 12. prosince 517—518
222 – Marx Engelsovi – 14. prosince 519—521

DRUHÁ ČÁST

Marxovy a Engelsovy dopisy jiným osobám
Leden 1852 až listopad 1855)

1852

1 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 1. ledna 525—526
2 – Engels Jenny Marxové – 14. ledna 527—529
3 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 16. ledna 530—531

4 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 23. ledna 532—534
5 – Engels Josephu Weydemeyerovi – 23. ledna 535—538
6 – Marx Ferdinandu Freiligrathovi – 26. ledna 539—541
7 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 30. ledna 542
8 – Engels Josephu Weydemeyerovi – 30. ledna 543—544
9 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 13. února 545—547
10 – Engels Josephu Weydemeyerovi – 19. února 548—549
11 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 20. února 550—552
12 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 23. února 553—557
13 – Engels Josephu Weydemeyerovi – 27. února 558—561
14 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 5. března 562—568
15 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 25. března 569—571
16 – Engels Josephu Weydemeyerovi – 16. dubna 572—574
17 – Marx Adolfu Clussovi – 22. dubna 575—576
18 – Marx Adolfu Clussovi – 23. dubna 577
19 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 30. dubna 578—580
20 – Marx Adolfu Clussovi – kolem 10. května 581—584
21 – Marx a Engels Josephu Weydemeyerovi - 28. května 585—586
22 – Marx Jenny Marxové – 11. června 587—588
23 – Engels Josephu Weydemeyerovi – 11. června 589—593
24 – Marx Adolfu Clussovi – před 26. červnem 594
25 – Marx Adolfu Clussovi – 20. července 595—597
26 – Marx Gottfriedu Kinkelovi – 22. července 598
27 – Marx Adolfu Clussovi – 30. července 599—604
28 – Marx Adolfu Clussovi – začátkem srpna 605
29 – Marx Heinrichu Brockhausovi – 19. srpna 606
30 – Marx Peteru Imandtovi – 27. srpna 607—608
31 – Marx Adolfu Clussovi – 3. září 609—611
32 – Marx Adolfu Clussovi – 5. října 612
33 – Marx Adolfu Clussovi – 8. října 613—616
34 – Marx A. Brüningkovi – 18. října 617
35 – Engels své sestře Marii Blankové – 22. listopadu 618—620
36 – Marx Karlu Eduardu Vehsemu – koncem listopadu 621—622
37 – Marx Jánosovi Bangyovi – 3. prosince 623—624
38 – Marx Adolfu Clussovi – 7. prosince 625—630
39 – Marx Adolfu Clussovi – 14. prosince 631—633
40 – Marx Gustavu Zerffimu – 28. prosince 634—637

1853

41 – Marx Adolfu Clussovi – 21. ledna 638
42 – Marx Adolfu Clussovi – 25. března 639—642
43 – Engels Josephu Weydemeyerovi – 12. dubna 643—651
44 – Marx Adolfu Clussovi – 17. dubna 652—654
45 – Marx Adolfu Clussovi – 26. dubna 655—656
46 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 26. dubna 657—658
47 – Marx Adolfu Clussovi – kolem 14. června 659—660
48 – Marx Adolfu Clussovi – 15. září 661—662
49 – Marx Karlu Blindovi – 26. září 663
50 – Marx Josephu Weydemeyerovi – začátkem října 664—665
51 – Marx Karlu Blindovi – 13. října 666
52 – Marx Adolfu Clussovi – v polovině října 667—668
53 – Marx Adolfu Clussovi – v polovině listopadu 669—670

1854

54 – Engels redaktorovi „Daily News" H. J. Lincolnovi – 30. března 671—674
55 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 6. dubna 675—677
56 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 1. června 678—681
57 – Marx Moritzi Elsnerovi – 20. prosince 682—683

1855

58 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 23. ledna 684—687
59 – Marx Moritzi Elsnerovi – 17. dubna 688
60 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 28. července 689
61 – Marx Amalii Danielsové – 6. září 690—691
62 – Marx Moritzi Elsnerovi – 11. září 692—693
63 – Marx Moritzi Elsnerovi – 8. listopadu 694—796
64 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 8. listopadu 697—698

PŘÍLOHY

1 – Jenny Marxová Engelsovi – 7. ledna 1852 701—703
2 – Jenny Marxová Josephu Weydemeyerovi – 9. ledna 1852 704—705
3 – Jenny Marxová Engelsovi – 16. ledna 1852 706
4 – Jenny Marxová Josephu Weydemeyerovi – 27. února 1852 707—708
5 – Jenny Marxová Adolfu Clussovi – 15. října 1852 709—712
6 – Jenny Marxová Adolfu Clussovi – 28. října 1852 713—715
7 – Jenny Marxová Adolfu Clussovi – 10. března 1853 716—718
8 – Jenny Marxová Engelsovi – 27. dubna 1853 719
9 – Adolf Cluss Josephu Weydemeyerovi – 15. května 1853 720
10 – Adolf Cluss Josephu Weydemeyerovi – 2. června 1853 721—722
11 – Adolf Cluss Josephu Weydemeyerovi – 14. června 1853 723
12 – Jenny Marxová Engelsovi – 9. září 1853 724—725
13 – Adolf Cluss Josephu Weydemeyerovi - 4. listopadu 1853 726
14 – Jenny Marxová Engelsovi – 24. listopadu 1853 727
15 – Adolf Cluss Josephu Weydemeyerovi – 12. prosince 1853 728—729
16 – Jenny Marxová Engelsovi – koncem března 1854 730
17 – Jenny Marxová Engelsovi – 13. května 1854 731
18 – Jenny Marxová Engelsovi – 23. května 1854 732—733

Poznámky 735—847
Jmenný rejstřík 848—900
Postavy z mytologie a krásné literatury 901—902
Seznam literatury 903—936
A. Vlastní díla K. Marxe a B. Engelse 903
B. Práce jiných autorů 916
I. Spisy, časopisecké články a dokumenty 916
II. Časopisecké články bez udání autora 932
Rejstřík periodických publikací 937—946
Vysvětlení cizích slov a odborných termínů 947—949

Ilustrace

Dům v Londýně (28, Dean Street, Soho), v němž žil Marx od roku 1850 do roku 1856 za str. 32
Jenny Marxová (dcera) s Helenou Demuthovou před str. 33
Příloha k Marxovu dopisu Engelsovi z 29. ledna 1853 za str. 240
Třetí strana Engelsova dopisu Marxovi ze 6. června 1853 295
Litografická skica vojenské cesty z Cařihradu do Niše za str. 368
Část třetí strany Marxova dopisu Weydemeyerovi z 5. března 1852 565
„Die Reform" ze 17. září 1853 s pokračováním Clussova článku „‚Nejlepší list Unie' a jeho ‚nejlepší lidé' a národohospodáři" za str. 664

K. MARX — B. ENGELS

SPISY

Svazek 28

Odpovědní redaktoři
dr. Oldřich Vyhnalík, dr. Zdeněk
Dvořáček, Alena Šrollerová
a Jana Šustrová

Vydalo nakladatelství Svoboda v Praze
jako svou 2724. publikaci

Graficky upravil Milan Hegar

Z nové sazby, písmem Baskerville, s šesti
přílohami. Vytisklo Rudé právo, tiskař-
ské závody, Praha. AA 53,11, VA 55,33.
Náklad 4700. Tematická skupina 00/1.
Vydání I. Daň 5 %.

Cena brož. výt. 16,60 Kčs, váz. výt.
22,— Kčs, 66/202 — 21 — 8.7.

25 — 080 — 68 Kčs 22,—